

Vergilius összes művei

Fordította Lakatos István

TARTALOM

EKLOGÁK

ELSŐ EKLOGA
MÁSODIK EKLOGA
HARMADIK EKLOGA
NEGYEDIK EKLOGA
ÖTÖDIK EKLOGA
HATODIK EKLOGA
HETEDIK EKLOGA
NYOLCADIK EKLOGA
KILENCEDIK EKLOGA
TIZEDIK EKLOGA

GEORGICA

ELSŐ KÖNYV
MÁSODIK KÖNYV
HARMADIK KÖNYV
NEGYEDIK KÖNYV

AENEIS

ELSŐ ÉNEK
MÁSODIK ÉNEK
HARMADIK ÉNEK
NEGYEDIK ÉNEK
ÖTÖDIK ÉNEK
HATODIK ÉNEK
HETEDIK ÉNEK
NYOLCADIK ÉNEK
KILENCEDIK ÉNEK
TIZEDIK ÉNEK
TIZENEGYEDIK ÉNEK
TIZENKETTEDIK ÉNEK

APPENDIX VERGILIANA

CATALEPTON

Catalepton

PRIAPUS-VERSEK

Priapeia

SZÚNYOG

Culex

CIRIS

Ciris

A FOGADÓSNÉ

Copa

MORETUM

Moretum

ÁTKOK

Dirae

LYDIA

Lydia

ELÉGIÁK MAECENASRA

AETNA

Aetna

EKLOGÁK

ELSŐ EKLOGA

MELIBOEUS

Títyrusom, ki a sátras bükk hüvösén heverészel,
Erdei múzsádat leheled lágyhangu sipodba,
Míg mi hazánk édes mezeit s e határt odahagyjuk.
Hontanul bolygunk: de te, Títyrusom, zugod árnyán,
Szép Amaryllisedért a vadont epekedni tanítod.

TÍTYRUS

Ó, Meliboeus, egy isten adott nekem ily nyugodalmat,
(Mert bizony istenem ő s az lesz mindig, kinek aklunk
Kis barit áldozatul küld oltárára gyakorta):
Néki köszönhetem én, hogy - lásd - ez a csorda csatangol
És hogy e réti sipon dalaim kedvemre buzognak.

MELIBOEUS

Sorsod ugyan nem irigylem, bár bámullak - a bajtól
Messzi határunk oly hangos! Magam is rogyadozva
Hajtom a kecskéket. Nézd, Títyrus, *ezt*: alig ödöng;
Két gödölét az imént ellett a sűrű mogyorósban,
S hagynia kell a kemény kövön ott, ah, a nyáj e reményét!
Tölgyfáinkba pedig hányszor vágott bele mennykő,
Emlékszem, de eszünk buta volt olvasni a jelből!
Csakhogy, Títyrusom, szólj már, ki tehát az az isten?

TÍTYRUS

Eddig a Róma nevű városról én, Meliboeus,
Azt hittem botorul, csak ilyen, mint ez, hova nyájunk
Zsengéjével olyan gyakran bemegyünk, mi juhászok.
Mint a kutyához csöpp kölykét, gödöléhez az anyját:
Hozzámérni kicsit már én így szoktam a nagyhoz.
Ámde az ott minden város közül úgy kimagaslik,
Mint ahogyan ciprusfa kökény-bokrok sűrűjéből.

MELIBOEUS

S fontos okod vajjon Rómát meglátni mi támadt?

TÍTYRUS

Óh, a szabadság! mely rám nézett végre, riadtra,
Bárha szakállam már szürkén hullik le, ha nyírom;
Évek után mégis jött és néz rám, amióta,
Hogy Galathea magamra hagyott, Amaryllis ölelget.

Mert megvallom, amíg Galatée szerelme hevített,
Élni szabadságban nem volt, se vagyonra reményem,
Jóllehet áldozatul hányat küldött ürüt aklom
S hordtam a hálátlan városnak a sajtot is egyre!
Mégse tudott markom soha pénzt eleget hazavinni.

MELIBOEUS

S én bámultam még, búsan mért hívtad a mennyet
S almáid kinek őrizted meg a fán, Amaryllis:
Títyrus, ő ment el! Rád vártak, Títyrus, ottan
Fenyvesek és patakok, teutánad epednek a bokrok.

TÍTYRUS

Tennem mást lehetett? se ledobnom igámat egyébként,
Sem velem-érzőbbet nem tudtam lelni, oly istent.
Ott láttam meg az ifjút én, akinek, Meliboeus,
Kétszer hat napon át ég majd évente az oltár.
És ő volt, ki először szólt panaszomra, eképen:
„Hajtsd ki gulyád, fiu, mint azelőtt, ébreszd a bikákat!”

MELIBOEUS

Így hát, boldog öreg, mégis megtartod a földet.
Üntig elég neked az, noha póre kövek fedik egyrészt,
Szittyós káka, mocsár másrészt minden legelődet.
Ártó fű vemhes tehened sose rontja meg erre,
Rossz nyavalyát se kap itt nyájad szomszédi gulyáktól.
Boldog öreg, hát jól-ismert folyamok fővenyágyán,
Szent forrás-habnál így hús lomb-árnynak örülhetsz.
Hol, zümmögve szelíd susogással, a hyblai méhek,
Kik szívják a virágszirmot, tetejében a szomszéd
Fűzfasövényének, szórak szendert szemeidbe;
Ott meg a szirtfok alól egy vincellér dala csendül,
Míg kedvenced, a vad-tuba pár turbékol eközben,
És nem szűnik a gerlice sem fenn búgni a szilfán.

TÍTYRUS

Hát a hamar gímszarvas előbb legelészik a légben
És a homokban a hab halakat hamarébb hagy el árván
S inni előbb fog a Tigrisből germán, az Ararból
Párthus, hontalan egymásnak bebolyongva határát,
Hogysem az ő képét keblemből én kitöröljem.

MELIBOEUS

Ránk pedig Afrika vár szomjas földjével, esetleg
Kréta Oaxés gyors folyamával, avagy scythá tájak,

Mást a világtól elszigetelt nép hív, a britannus.
Annyi sok év multán, ó hon, valahára határod
S csöpp hajlék te, füves fedeled meglátom-e vajjon?
S hajdani birtokomon fogom-é bámulni a búzát?...
Hát amit úgy gondoztam, a föld, ádáz katonáké?
Barbáré a vetés? Ime, testvérharc, a gyümölcsöd!
S ó, nyomorult polgárok, *ezek* számára vetettünk!
Körtéd így kösd, így sorban venyigéd, Meliboeus!
Menj tova, hajdan olyan víg nyáj, gödölyék, fel, utunkra!
Már lepihenve, mohos barlangomból sose látom,
Messzi tetőknek mint függők tövises meredélyén;
Nem dudolom dalaim se; legelni lucerna virágát
S friss fűzet, gida-nyáj, más pásztor hajt ki ezentúl.

TÍTYRUS

Ámde az éjszaka még heveredj üde lomb-nyoszolyámra:
Adhatok érett almát én, puha gesztenye szintén
Jut neked, és van elég odabenn túróm is a tejből;
Ím a tanyák tetején távol füst száll fel azonban,
És a magas bérceknek már hosszabbodik árnya.

MÁSODIK EKLOGA

Lángol a bájos Alexis után Corydón, a gulyásuk,
Ámde remélnie nincs mit, mert az a gazda kegyeltje.
Lombkoszorúzta hegyek bükkös sűrűjét szakadatlan
Érte bolyongja pedig; s a magányban a bérce, az erdőn
Így eped egyszerű érzését panaszolva hiába:

„Ó, te kegyetlen Alexis, hát duzzogsz a dalomra?
Vagy nem szán-e szived? hiszen így te veszítsz el a végén.
Most, amidőn hűvös árnyékban heverésznek a marhák,
Most, hogy a zöld gyikok is megbújnak a csipkebokorban,
S Thestylis illatozó füvet és csombort kever össze
Fokhagymával, a hév naptól elalélt aratóknak.
Ámde nekem, mialatt nyomaid kutatom, csak a dülők
Tücskei zengnek vissza rekedten a nyári melegben.
Nem lett volna-e jobb a szívem-kínzó Amaryllis
Dühkitöréseit is túrnöm vagy utálata dölyfét?
Sőt, ki sötétszinű, míg te ragyogsz, hó-bőrű, Menalcást?
Ó gyönyörű gyermekem, bőrödre ne légy soha büszke!
Mert a sötét ivoját *leszedik*, de a hó fagyal *elhull*.

Mit se törödsz velem, és ki vagyok, nem kérde, Alexis,
Nem, mily dús ez a nyáj, hósín tejjel hogyan ellát
S hogy siculus hegyeken vagy ezer bárányom is ödöng;
Nyár van avagy tél: friss tejnek híját nem is érzem!
S dircei Amphión, dalolom, mit az egykor, üszőit
Hajtvá dalolt Acté táján, aracynthusi bérce.
Oly csúf sem vagyok én: minap is fürkésztam a partról
Arcom a szélcsendes vízben; vesd hát velem össze,
Nem félek, Daphnist, ha ugyan rám vall a tükörkép.
Csak velem élni, habár hitvány ugaron, kicsi házban,
Tetszene néked, hogy vessük szarvasra dzsidáink,
Vagy gidanyájunkat viruló mályvára kicsapjuk!

S hogyha dalunk csendül, Pán lesz példánk a pagonyban.
Pán fűzött pásztor-fuvolát fuvolához először,
Pán, aki csordást és csordát nem hagy soha cserben.
Hát ajakad sipodon csucsorítani csókra ne restelld:
Tudni ilyen fuvolán - mit nem tett volna Amyntás!
Hét nem-egyenlő nádszárból is van sipom aztán,
Adta ajándéku hajdan, hogy elérte halála,
Damoetas, mondván: »Te legyél gazdája utánam.«
Így szólt Damoetas, irigyelt is a dőre Amyntás!
Van két őzem ezenkívül, melyeket meredélyes
Völgy fenekén fogtam, most is hó-pettyes a szőrük;
Két juhóm emlőjét szívják - im, adom neked őket!
Thestylis is könyörög már rég értük, hazavinné,
És viszi is, mert nincs adományomnak becse nálad.
Ó gyönyörű gyermekem, gyere hát, hozzák im a nimfák

Már liliommal telt kosaruk, szed a hószinü náis
 Mákfejet is, halovány violákba vegyítve tenéked
 S jószagu kaprot köt nárcisz-koszorúba ezekhez;
 Majd fűszeres füveket foglal füzögetve fahéjba,
 Sárgás boglárkát végül lágy áfonya mellé.
 Én pedig összeszedek hamvas haju hó-husos almát,
 Gesztenye híja se lesz, amelyért Amaryllisem élt-halt;
 S kapsz viaszos ringlót, mely eléri zamatban a birset;
 Majd, te közel mirtusz, téged téplek, meg a repkényt,
 Hogy, kötögetve csokorba, e dús illat felüdítsen.
 Jaj, Corydón, te paraszt: adományod Alexis utálja!
 Mit felajánlasz, lollásén avval sose győzhetsz.
 Hej, de mit is teszek, én nyavalyás? a virágra viharral,
 S vadkannal csapok, ó, csobogó patakomba bolondul?
 Ah, buta, tőlem futsz? De a dardanus is csaliterdön
 Élt, Paris, és hány mennybeli még! Melyet ő magasított,
 Lakja a várat csak Pallas, mi a berkeket inkább.
 Ordas után vad oroszlán fut, kecskét követ ordas,
 Kap buja kecske lucerna-virág sűrűjére: Alexis,
 Rád Corydón éhes - minden lényt hajszol a vágya.
 Nézd, a tinók az ekét, nyakukon járom, hazahozzák,
 Már a kialvó nap kettőzteti, nyújtva, az árnyat:
 Csak szívem ég - szerelem! gátat ki emelhet elébed?
 Ah Corydón, Corydón, hogy tudtál lenni ily örült!
 Szilfád lombja alatt félig nyested csak a szőlőt.
 Nem jobb lenne, miből van hasznod is, arra ügyelned,
 S tán valamit vesszőkből vagy fonnod puha sásból?
 Ez meg utáljon csak, lelsz még te magadnak Alexist!”

HARMADIK EKLOGA

MENALCÁS

Damoetás, ki e nyáj gazdája? Felelj! Meliboeus?

DAMOETÁS

Nem, hanem Aegón; Aegón kért, őrizzem, a múltkor.

MENALCÁS

Ó ti juhok, soha nyáj árvább! Míg az simogatja
S óvja Neaerát éntőlem, nehogy engem imádjon,
Egy jöttment bojtár azalatt kétszer feji nyáját
Óránként, elorozva tejét a bariknak a juhtól.

DAMOETÁS

Lassabban, te, akit mocskolsz, tudd: férfi a talpán.
Láttuk, a szentélyben mikor és kikkel mit akartál:
Nézte bakod ferdén, a kacér nimfák kinevettek.

MENALCÁS

Úgy hiszem, azt látták inkább, amidőn e kicsorbult
Sarló vágta Micón új vesszeit és venyigéit.

DAMOETÁS

Vagy hogy e vén bükkfák alján, te, garázda Menalcás,
Mint törted Daphnis nyilait s íjját darabokra,
Mert fájt látnod, övé, a fiúé lett az ajándék,
S még belehaltál volna, ha kárt legalább nem okozhatsz.

MENALCÁS

Mit tehet itten az úr, ha a tolvaj szolga ily álnok?
Vagy nem lestem-e meg, te lator, mint loptad el orvul
Dámón bakját, bár vonított mindegyre Lycisca?
S míg én lármáztam: „Hát ez meg ugyan hova surrant?
Títyrusom, hajtsd össze a nyájt!” - te a sásban üdültél.

DAMOETÁS

Mért, nem kellett volna-e tán nekem adnia, minthogy
Győztem a dalban, sípommal nyervén el a kecskét?
Tudd meg hát, a bak így az enyém, Dámón se tagadja,
Csak nincs módja szavát, mondotta, beváltani, sajnos.

MENALCÁS

Mit, te s a dal? hiszen ujjod tán viaszos fuvolához
Még sosem ért! vagy nem te, bolond, szoktál-e nyöszörgő
Zab-fütyülőn nyomorú nyikogást az uton nyekeregni?

DAMOETÁS

Hát kívánod-e, kölcsönösen versengve, kísértük
Meg, ki-ki mit tud? Üszöm adom én (de nehogy kifogásold:
Kétszer megfejem egy nap, két boci szopja a tögyét);
Ámde felelj, mivel óhajtasz *te* velem vetekedni?

MENALCÁS

Nyájamból a tiéd ellen fölajánlani félek;
Mert vár otthon atyám, vár mostoha durva szülémmel:
Az gödölyeim, a nyájt számlálják ketten is egy nap.
Ellenben teszek én fel olyat, ha bolond vagy egészen,
Mit magad is méltán becsesebbnek ítélsz, a kiváló
Alcimedón két bükk-poharát, művészi faragványt:
Rajtuk ügyes késsel repkényt remekelt, halaványat,
S fűrtje fölé a borostyánnak boruló venyigéket.
Míg közepén két ábra: Conón, meg a bottal a teljes
Föld kerekét felíró - de hogy is hívják: ki a görnyedt
Szántók és aratók legjobb idejét kijelölte?
Ajkamhoz nem is értek még, jól rejtve csak őrzöm.

DAMOETÁS

Énnekem is faragott ez az Alcimedón kupa-párat,
S fűlnél, körben, akanthusz alélt rajzát alakítván,
Orpheust és a futó fákat közepükre kivéste:
Ajkamhoz nem is értek még, jól rejtve csak őrzöm.
Mégis, üszöm becsesebb, ha tekinted, akármi kupáknál.

MENALCÁS

Tőlem ugyan te ma nem szabadulsz; állom kihívásod!
Hallja meg ezt, ki csak erre halad - jön is, íme, Palaemón -
Hát fogadom, senkit nem hat meg hangod ezentúl.

DAMOETÁS

Rajta, ha tudsz valamit! tétlen majd én sem időzőm,
Nincs, ki elől fussak: de, gulyás-szomszéd te, Palaemón,
Ébren ügyelj aztán, ma a tét nem akármi csekélység.

PALAEMÓN

Akkor dalra, ha már e finom fűvön így lehevertünk!
Most zsendülnek a messzi mezők, most mind a gyümölcsfák,
Zöldbe az erdő most szökken, soha szebb napot ennél!
Fogj bele, Damoetás, te se késs folytatni, Menalcás;
Váltva vitázzon a vers, a caména vigad, ha vitáztok.

DAMOETÁS

Kezdjük Juppiteren, múzsák; vele van teli minden;
Ő teszi termővé a talajt, ő gondol e dallal.

MENALCÁS

Engem Phoebus ígéz; Phoebus számára babérgally
S bíbor szép hyacint - nálam van mindig ajándék.

DAMOETÁS

Csintalan egy almát dob rám Galatéa, e csitri,
Majd a füzesbe fut, ám hogy előbb vegyem észre, kívánja.

MENALCÁS

Eljön Amyntás énhozzám, szivem álma, magától,
Ismerik őt ebeim, jobban, mint Délia szűzet.

DAMOETÁS

Megvan már, mit az én Venusomnak adok; kiszemeltem,
Merre felé fészkelnek a vad felhői galambok.

MENALCÁS

Jómagam ifjamnak tíz almát adtam, aranylót,
Ez telt tőlem az erdön; ám kap holnap is annyt.

DAMOETÁS

Ó be gyakorta s méghozzá mit ígért Galatéa!
Szél, ha csak egy részét vinnéd fel az égi fülekbe!

MENALCÁS

Mit használ, ha nem is vet meg szived engem, Amyntás?
Vadkan után vágatsz, míg én hálód magam őrzöm.

DAMOETÁS

Küldd ide Phyllisemet, születésnapom ez ma, Iollás;
Ám ha tinómat a termésért leölöm, magad érkezz.

MENALCÁS

Phyllist én is imádom, hisz zokogott bucsuzónknál,
És: „Ég, ég veled, ó gyönyörűm” - ezt mondta, Iollás.

DAMOETÁS

Gyász az akolnak a farkas, az ért gabonának a zápor,
Szél a gyümölcsfáknak, minekünk - ha boszús Amaryllis.

MENALCÁS

Sarjura jó az eső, a gidáknak a fák csemetéje,
Ellős juhoknak a fűz hajlós galya, nékem Amyntás.

DAMOETÁS

Pollio, múzsánkat, noha durva, szívébe fogadta,
Pieridák, egy üszőt hívem számára neveljünk.

MENALCÁS

Pollio is szerez újszerű dalt: a bikát neki! melynek
Öklel a homloka, csülke pedig port rúg a porondon.

DAMOETÁS

Pollio! az, ki szeret, legyen ott, hol néked örülhet,
Méze csorogjon, vad bokrárt beborítsa a balzsam.

MENALCÁS

Kit nem bántszt te se, Maeuius, az bújjék Baviusba,
S kecskebakot fejevén, fogjon rókákat igába.

DAMOETÁS

Kik ma virágokat és epret szedettek a réten,
Fussatok, ó fiúk, egy hulló kígyó les a fűből.

MENALCÁS

Bárányok, ne bolyongjatok el, szakadékos a partrész,
Lámcsak, azóta se száradt meg bundája a kosznak.

DAMOETÁS

Títyrusom, víznek ne tereld legelő gödölyéink:
Hogyha időm lesz, a forrásnál magam ápolom őket.

MENALCÁS

Pásztorok, egybe a nyájt! ha e hő tejüket megapasztja,
Mint minap is, markunk tőgyük' sose tudja kifejni.

DAMOETÁS

Ó jaj, e rét be kövér, de bikám mégis mi sovány rajt'!
Egy szerelem tüze mar marhát, marhák terelőjét.

MENALCÁS

Itt ezeken szerelem nem epeszt, mégis csupa csontok.
Csak tudnám, ki lehet, ki szegény juhaim veri szemmel!

DAMOETÁS

Mondd, s az a hely hol van (ha tudod, te legyél nagy Apollóm),
Honnan nézve az ég nem több, három könyök éppen?

MENALCÁS

Mondd, s az a hely hol van (ha tudod, Phyllist te ölelgesd),
Merre királyi nevek díszítik a sarju virágot?

PALAEMÓN

Köztetek ily versengést én eldönteni félnék.
Társad is és te is és mindaz méltó az üszőre,
Kit boldog szerelem bujt, vagy bír bánat a szóra.
Ám zsilipeljük az árkot már, fiuk: ittak a földek.

NEGYESEDIK EKLOGA

Múzsák, sícelidák! magasabbra kicsit ma dalunkkal!
Van kit a hanga-berek nem igéz, sem a törpe bozótos;
Zengj erdőt! de a consulhoz méltó legyen erdőd.

Íme betelt az idő, amelyet Cúmae dala jósolt:
Újraszületve az évszázak roppant sora tárul.
Eljön a Szűz ismét, már jön Sátorus uralma,
Már a magasságból küld új ivadékot a mennybolt.
Óvd csak e most születő csecsemőt, Lúána, ki majdan
Véget vetve a vaskornak, hoz a földre aranykort:
Hisz máris testvérbátyád országol, Apolló.

S consulságod alatt kezdődik e fényes időszak,
Pollio, nagy hónap-sorait számláljuk előre;
És te vezetsz, amidőn bűnnek ha marad nyoma bennünk,
El fog enyészni s örök remegés nem ijeszti világunk.
Ő pedig istenként él majd, aki lát az egekben
Isteni bajnokokat s őt is látják azok éppúgy,
S lesz lecsitult földünk fejedelme az ősi erénnyel.

Ám a talaj teneked, te fiú, eleinte a termést
Adja magától még: vizibabba keverve peszercét
És a buján kusza repkénnyel búbajos akanthuszt.
Bőteju tőgygel tér, hívás nélkül, haza kecskéd
És a hatalmas oroszántól nem ijed meg a jószág.
Míg fölibéd maga sarjaszt majd bölcsőd üde rózsát.
Pusztul a kígyó is, pusztul minden hamis, ártó
Nadragulya; s teli lesz asszír balzsammal a környék.

Hogyha pedig már tudsz olvasni atyád meg a hősök
Nagyszerű tetteiből, értvén, mi a férfiderékség,
Szőke, szelid buza nő lassan szántóidon akkor,
Parlagi csipkebokorról csügg bíborszemű szőlő,
Míg érdes tölgyfák törzsén mézharmat aranylik.
Ámde nyomokban az ő s vétek még néhol előtör
S űz Thetis áradatát hasogatni hajón, vagy övezni
Fallal a városokat s a talajba bevágni barázdát.
Lesz új Típhys is és kiszemelt daliákkal iramló
Második Argó, sőt új háboruk is, tömegével,
S küldik Trója alá ismét a hatalmas Achillést.

Majd ha belőled idők folyamán ember lesz azonban,
Habra fenyő-bárkán kalmár kicserélni az árut
Már nem igyekszik: a föld meghoz mindenféle mindent.
És televényt eke nem sebesít, se kacor soha szőlőt,
Barmairól a kemény pór-nép oldozza a jármot;
Cífra színét, akkor, szűnik színlelni a gyapjú,
Mert a mező maga szó csigavér bundát a barikra,
Vagy, szeretőn, bolyhuk sáfrány-sárgára cseréli;
S míg legel, öltözik ott a juh is bíborba magától.

„Igy szőjjünk, ily századokat!” - szólottak (a sorsot Szabva szilárdan s egy szívvel) guzsalyukhoz a párkák.
Törj méltó tisztségre tehát, az idő közel immár,
Isteni drága gyerek, Jupiter méltó magzatja!
Domboru boltja, tekints rá fel, hogyan ing a világnak,
Nézd a magas mennyet, habözön színét, vagy a földet;
S lásd, a jövő kornak minden mily boldogan örvend!

Vajha a kései vénkornak végéig élélnék,
S lenne erőm elegendő, hogy híredet földézzem!
Akkor a thrák Orpheus sem tudna legyőzni dalával,
Sem Linus, ámbár anyja amaszt, ezt atyja segítse,
Orpheust Calliopéa, Linust pedig ékes Apolló.
Hogyha meg Arcadiát híván ítélni, kiáll Pán,
Ítélni Arcadia s maga Pán se tagadja: legyőztem.

Csöpp csecsemő, nosza hát, ismerd fel anyád mosolyoddal
(Tíz havi terhes-idő sok volt ám édesanyádnak!),
Csöpp csecsemő, nosza hát: ki mosolyra se készíti szülőjét,
Égiek étke se vár, istennők ágya sem arra.

ÖTÖDIK EKLOGA

MENALCÁS

Minthogy eként megleltük már, ó Mopsusom, egymást,
Két ily ügyes mi, te fújva kicsiny sipod, én ha dalom szól:
Mért nem ülünk le e szilfákat befonó mogyorósban?

MOPSUS

Nálam idősebb vagy; tiszttem rád nézni, Menalcás,
Lépjünk bár ama lebke szelek lengette lugasba,
Vagy be a barlangba. S bámulja szemed csak: a berki
Borbolya ritka bogyója amott üregét hogy előnti!

MENALCÁS

Nem mer e bércék közt vetekedni veled, csak Amyntás.

MOPSUS

Mért, ha merész még Phoebust is túlzúgni dalával...?

MENALCÁS

Kezdd, Mopsus, te előbb! ha akár Códrus viadalmát.
Alcönt, vagy Phyllist akarod dícsérni, szerelmed.
Kezdd; legelő juhaid majd addig Títyrus őrzi.

MOPSUS

Én, amit egy bükk zöld kérgére jegyeztem a múltkor -
Váltakozó dal volt: így írtam fel - fogom inkább
Zengeni most. Azután kérd, hogy versengjen Amyntás!

MENALCÁS

Mint sose nő fölibé halovány olajágnak a hajlós
Fűz, de a rótszinű rózsáknak se a törpe tövisfű,
Azt hiszem én, veled éppúgy nem vetekedhet Amyntás.
Csend, ne csevegjünk hát, csordás; im, előtted a barlang.

MOPSUS

Hogy Daphnis meghalt, rút sorsán sírtak a nimfák,
Csermelyek és mogyorócserjék, tanuk erre ti vagytok:
Mint szoritotta szegény tetemét gyerekének ölébe,
Isteneit s a kegyetlen eget vádolva meg anyja.
És pásztor hús forráshoz nem vitt e napokban

Egy se, fűvön legelő marhát, ó Daphnis: az állat
 Vágyat a vízre nem érzett, sem lehajolni a réten.
 Hulltod - amint bűgják, Daphnis, bércek, vadonerdők -
 Még az oroszlán is gyászolta a pun sivatagban...
 Armeniának is ő, Daphnis, fogatolta szekérbe
 Tigriseit, Daphnis rendelte, befőnva szelíden
 Szőlővel szívós gerelyünk, Bacchusnak a táncot.
 Mint a borág szőlőtőnek, mint fűt a borágnak,
 Mint bika dísz a csordának, vetemény a talajnak,
 Úgy voltál díszünk Te nekünk. De a sors ahogy elvitt,
 Már mezeinkre Palés nem jár, sem azóta Apolló.
 Vagy ha kövér maggal földünk telivetjük is olykor,
 Nől a helyén hitvány konkoly, beborítja a vadzab;
 S lágy violáinkat, rőt nárciszainkat fojtják
 Mind a bogáncskórók, mind tús tövisükkal a csipkék.
 Fedd be levéllel ezért a lapályt, árnyékkal a forrást,
 Pásztor (Daphnis e tiszteletet rendelte magának),
 Majd sírdombot emelve, e vers díszítse a dombot:
 „Én, ki az erdőkből hírem felvittem az égig,
 Alszom alant, szép nyáj százszor szebb pásztora, Daphnis.”

MENALCÁS

Énnekem énekszód olyan élvezet, isteni költő,
 Mint gyepen álom a lankadtnak, vagy eloltani szomját
 Nyáron a felbuzgó forrás édes folyamából.
 Nem csak a síppal, már ha dalolsz is, eléred a Mestert.
 Ó, te szerencse-gyerek, mellette ekép leszel első!
 Hadd dalolok mégis teneked, sikerüljön akárhogy,
 Mellyel Daphnisodat dicsérhetem égig, az égig
 Daphnisodat, hiszen engemet is szeretett vala Daphnis.

MOPSUS

Vaj' drágább ennél nekem jutalom mi lehetne?
 És az az ifjú méltó volt, hogy idézze az ének,
 Hisz dalodat Stimichón már rég dicséri előttünk.

MENALCÁS

Ámul a Fénybe-merült az olympusi mennynek ijesztő
 Vaskapuján, az eget, felhőt lent látja ma Daphnis.
 Boldog örömbe borulnak hát rónák, vadonerdők,
 S Pánnal a pásztornép meg a szűzi Dryas-csapat örvend.
 És im az ordas a nyájt orvul már nem lesi, szarvast
 Csapda nem ejt: a kegyes Daphnis békén szeret élni.
 Sőt eget ostromló bűgásra fakadnak a borzas
 Bércfokok is, berkek, sziklák mind zengik a verset:
 Halld, te Menalcás, isten lett, igen, isten az ifjú!

Légy kegyes és jó hát mivelünk! Ime négyet emeltünk:
Phoebusnak kettőt, kettőt, Daphnis, neked oltárt.
Én pedig évenként két friss tejjel teli, habzó
Csuprot adok neked és két vödröt, zsíros olajjal,
Míg bő bacchusi tort ha ülünk vigadozva - kemence
Mellett tél idején, árnyékban nyáron - először
Rád töltöm ki az új nektárt, Ariúsia nedvét.
Damoetas meg a lyctusi zeng ezután nekem, Aegón,
S mint satyrus majdan szökdélni fog Alphesiboeus.
És kapod ezt, valahányszor csak szenteljük a szántót,
Vagy nimfák ünnepnapján tesszük, mit ígértünk.
Míg a hegyen fönt vaddisznók, vízben halak élnek,
S méhek a mézfűtől, harmattól híznak a tücskök,
Tiszteleted, dicséreted és neved el nem enyészik.
S áldoz a pár neked is, valamint évente Cérésnek
S Bacchusnak; mire majd kötelezni magad fogod őket.

MOPSUS

Verseidet vajjon mily ajándékkal viszonzom?
Mert se ha zúgnak a déli szelek közelegve, se hogyha
Zajlik a parton a hab, nem ringat jobban azoknál,
És csermely sziklás völgynek mélyén se, ha csörtet.

MENALCÁS

Gyenge bürök-fuvalám inkább te fogadd el; az ének:
„Lángol a bájos Alexis után Corydón” - vele készült,
Mint e dal is: „Ki e nyáj gazdája, felelj, Meliboeus?”

MOPSUS

Így te rezes botomat vedd hát, melyen oly gyönyörűen
Állanak őrt a csomók s amelyet kért már, de hiába,
Antigenés, noha rég szivem őt be szerette, Menalcás!

HATODIK EKLOGA

Ő, ki syrácúsaei zenét lantján legelőször
Csalt ki, csalitban nem szégyelt soha lakni Thalíám.
Zengtem volna hadat, hőst is, de a Cynthusi rámszolt,
Meghúzván fülem: „Illőbb hang pásztorhoz a nyájas,
Títyrusom, te tereld jól-táplált nyájadat inkább.”
Így én - hisz ki vitézséged, véres viadalmad
Vágyik idézni, van itt, Várus, tömegével akárhány -
Pásztori múzámot lehelem csak e lágyszavu sípba.
S nem kényszerre fuvom. De ha lesz, aki majd illet olvas,
Vágy-teli szív: ez a hanga-csalit s az egész vadon akkor
Téged idéz, Várus; Phoebus pedig úgy sosem örvend,
Mintha a vers e nevet: „Várus” választja viselni.

Pieridák, nosza hát! Chromis és Mnásylos, e kölykök,
Alva találták Sílénust barlangi tanyáján,
Mint mindíg, ereit most is hízlalta Iacchus;
S míg koszorúja hevert a közelben, eloldva fejéről,
Régi-kopott kancsója fülét keze fogta keményen.
Meglepik és (mivel annyit ígérte dalát, de becsapta
Őket a vén) kötik össze, a gúzs: koszorúja füzére.
Szítja szivét a szorongóknak társnőjük is, Aegle,
Aegle, a legcsinosabb náias, vérszínű szederrel
Kenve halántékát s arcát is a felriadónak.
Az cselükön nevet: „Ez meg, e gúzs, mi? - kiáltja. - Suhancok,
Oldjatok el! hogy eként láthattatok, épp elegendő.
Mondom a verset már, mire vágyódtok - ti a verset,
Ez meg, emitt, kap egészen mást.” Avval dala zúg is.
És ütemes táncot kezd, lám, a vadállat, a faunus,
Majd a merev tölgyek, meg-meghajtván koronájuk;
Hogy Phoebusnak a Parnassus nem örül soha jobban,
S ily nagyon Ismarus és Rhodopé se csodálta meg Orpheust.

Mert a dal arról szólt, hogy a végtelen űrben a földnek,
Tengernek, légnek csírái a tiszta tüzekkel
Mint keveredtek rég; hogy minden az ős-elemekből
Kelt hajdan, maga zsenge világunk is, meg a mennybolt;
Majd, hogy kérge szilárdult már s a habokba huzódott
Lassan Néereus is, mint formálódtak a testek;
S mint bámulta a föld, hogy' kezd lángolni a napfény,
És az esőt a magasba szökő felhők hogyan öntik,
Míg a pagony legelőször hajt lombot s a gyanútlan
Dombokon itt-ott megjelenik pár kósza vadállat.
S zengi a Kaukázus madarát, Sáturnus uralmát,
Pyrrha leszórt köveit s a tüzet hogy' orozta Prométheus,
Fújva, Hylást mely forrásnál hívták a hajósok,
Míg harsogta: „Hylás!” - majd zúgta: „Hylás!” - az egész part.
S védi, ki hogyha gulyát sose lát, lett volna szerencsés,

Pásiphaét, szerelem-társát ama szőke bikának.
Aj, szűz, szánandó, hogy tudtál lenni ily örült!
Proetus lányai, lám, noha bögtek idétlen az erdőn,
Mégsem akartak a barmokkal rút nászba vegyülni,
Bár nagyon is félték, nyakukat járomba ne törjék,
És sima homlokukon szarvat be gyakorta kerestek!
Aj, szűz, szánandó, bércek közt most ki barangolsz:
Bezzeg a Hószínű, puha jácinton heverészve,
Kérődzik sűrű tölgyek alatt halovány füvek ízén,
Vagy - nagy a nyáj - űz más tehenet. „Dicté-beli nimfák,
Álljatok őrt, nimfák, peremén a pagonynak, elállva
Útját, így meglátni bikánk nyomait sikerül tán,
Míg kószál szanaszét; bizonyára legelve a pázsit
Friss füvein, vagy a csorda után csavarogva, becsalták
Némely üszők, Gortyna felé, egy akolba magukkal.”
Majd, kit a Hesperidák almái nyugöztek, a lánykát
És Phaëthón hugait szövi dalba: miként magasodtak -
Égerfák, keserű hánccsal, mohosan - fel a földből.
S zengi a Permessus partján bolygót is utána,
Gallust: áoni dombra egyik Nővér hogy emelte
S Phoebus egész kara hogy kelt föl tisztelni e férfit;
Majd a virágkoszorús, fanyar-illatu petrezselyemmel
Feldiszitett pásztorfi, Linus, mint mondta előtte
Isteni versekben: „Vedd ím fuvolád, mit a múzsák
Ascra öregjének nyújtottak hajdan; a dalnok
Evvel igézte alá a kemény kőrist a hegyekből.
Evvel zengd Gryniumnak magad is születését,
Hogy jobban ligetet többé ne szeressen Apolló.”

Mondjam-e végre, a Nísus-lány Scyllát hogy idézte:
Mint övezik ragyogó derekát ugató kutyaszörnyek,
Dulichium seregét - hire szállt - gyötretve s a rémült
Népet a víz e kopóival, ah, gyilkolva az árban;
Vagy, hogy mint váltott Tereus testet, Philoméla
Mily lakomát, mily ajándékot nyújtott neki később,
Majd a magányba, lebegve előbb hosszan palotájuk
Tornya felett, a szerencsétlen szárnyalva hogyan tört?

Mind, amivel Phoebus hajdan telizengte a boldog
Eurótást, a babérnak amit suttogni tanított,
Így dúdolta (dalát fölverte a völgy a nagy égig),
Míg a tinókat az Est, számlálva, karámba nem űzte,
S el nem fedte, hiába dacolt, az olympusi mennyet.

HETEDIK EKLOGA

Egy susogó tölgynek pihen épp Daphnis hűvösében,
Arra felé viszi jószágát Thyrsis Corydónnal;
Thyrsis ürök, Corydón tejelő kecskék nyomain lép,
Mindegyikük viruló fiatal, mindegyikük arcas,
S versre csakúgy, mint egymással versengeni készek.
Itt, míg óvtam a fagytól én mirtusz-csemetéim,
Elseje nyájamnak, bakom, erre futott tova - Daphnist
Így láttam meg. Amint rámnéz: „Meliboeusom - úgymond -,
Jer, hamar, itt van a bak! biztonságban gödölyéid;
Hát heveredj le a lombok alá, ha megengedi munkád.
Szomjukat oltani majd ide jönnek üszőid a rétről,
Hol zöld habjainak hajlós náddal szegi partját
Minciusunk és méhraj dong szent tölgyei hűsén.”
Tennem mást lehetett? Nem volt még Phyllisem akkor
S Alcippé se, kik elzárják bari-nyájam a csebstől,
Ám Corydón és Thyrsis közt nagy küzdelem indult.
Dolgaim elhanyagoltam hát, hogy halljam a versenyt.
S ők kezdtek most váltakozó verssel vetekedni:
Váltakozó versben vágytak szárnyalni a múzsák.
Fújja előbb Corydón, viszonzva felel neki Thyrsis.

CORYDÓN

Nimfák, kedveseim, libethrusiak ti! vagy oly dalt
Súgjatok: érjem utol Codrust (ki, ha költ, ma legelső
Phoebus után), vagy ilyenre ha kár törekedni minekünk,
Itt fog függeni frisshangú fuvolám, e fenyőről.

THYRSIS

Pásztorok, arcasaim, repkénykoszorút nekem, egyre
Szebbszavu költőnek, Codrus pukkadjon a dühtől;
Vagy ha dicsérne, holott irigyel - fűrtömbe peszercét!
Nyelve a holnap idézőjét ne csepülje csalárdul.

CORYDÓN

Íme, a tömzsi Micón sörtés vadkanfejet áldoz
Néked, Délia s agg szarvas terebélyes agancsát.
Hát ha kegyes leszel, én síkos márványba faraglak,
S lábikrádra piros sarunak fog szíjja simulni.

THYRSIS

Néked e sajtár tej s e kalács évente, Priápus,
Tőlem elég: kertem, melynek te vagy őre, szegényes.
Márványból készítettünk el ezért egyelőre,
Ám ha a nyáj szaporán fiazik, foglallak aranyba.

CORYDÓN

Repkény nem ragyog úgy, nem oly édes a hyblai mézfű,
Mint Galatéa, a Néreus-lány, ez a hószinü hattyú;
Ó, gyere hát hozzám, amidőn hazatér teli hassal
Jászlam elébe a nyáj, ha ugyan szereted Corydónod.

THYRSIS

S én számodra legyek keserűbb sardus kutyatejnél,
Tőrfűnél iszonyúbb, hitványabb parti hinárnál,
Hogyha ez egy nap nem hosszabb nekem egy kerek évnél.
Menj, ha mi szégyen emészt, legelő gulya, menj haza, csordám.

CORYDÓN

Ó források, moh-fedték! álom-puha pázsit!
S hangafa zöld haja, mely hullasz gyér árnnyal ezekre!
Óvjátok delelőn nyájam; már rántör a forró
Nyár, a rügyek ruganyos venyigéinken kifakadnak.

THYRSIS

Nálam a tűz, a zsiros-gyantáju szurokfahasábok
Fennen lángolnak mindig, füst fogja a félfát;
És a fagyos Boreással benn annyit se törődünk,
Mint a juhok számával a farkas, özön-hab a parttal.

CORYDÓN

Itt a borókabokor, meg a gesztenye borzas lombja
Örködik, águk alatt a gyümölcs szanaszéjjel a földön;
Most minden mosolyog: de ha bájos Alexisem innét
Elmegy, e halmokról, meglásd, a folyók kiapadnak.

THYRSIS

Sül ki a rét; ver a menny: a füvek szomjazva alélnek;
Szölleje lomb-árnyát Líber nem tűri hegyünkön:
Jöjjön csak Phyllis, kivirul minden liget ismét,
S Juppiter élesztő, sűrű záporait lezudítja.

CORYDÓN

Alcídésnek a nyárfa, a tetszi Venusnak a mirtusz,
Szőlő lombja Iacchusnak, Phoebusnak a repkény,
Phyllisnek mogyorósa a szép; s míg ez köti Phyllist,
Phoebusi repkény vagy mirtusz sose győz mogyoróson.

THYRSIS

Kertekben legszebb a fenyő, ligetekben a kőris,
Nyárfa a víz fövenyén, jegenyék a magas hegyek ormán:
Ám ha te gyakrabban nyitsz rám, gyönyörű Lycidásom,
Elsápasztod a kerti fenyőt, a ligetben a kőrist.

Ennyire emlékszem; Thyrsis lett végül a vesztes.
S már ez a név: Corydón, egy nékem azóta a dallal.

NYOLCADIK EKLOGA

Pásztori verseteket, Dámón és Alphesiboeus,
Kikre fülelve figyelt, füvelője-feledve a csorda,
S kikre, hegyezve fülét, a hiúz hűledezve lebámult
És hőkölt a folyó is, hogy hallhassa, ha zengtek -
Verseitek dalolom, Dámón és Alphesiboeus.

Ám Te taposd a Timávus kő-torkát, vagy az illyr
Tengeri partokon ámulj bár - de a nap, melyen egykor
Tetteidet terjesztheti majd szavam, eljön-e vajjon?
S annyi, Sophoclészhez méltó darabodra, cothurnust
Érdemes ölteni mind, mikor írjam a dalt a világnak?
Hisz teveled kezdem, végzem - vedd el csak e verset,
Kérted: adom, s a szerény repkényt engedd odakúszni
Homlokodon viruló diadalmi babérkoszorúdhhoz.

Jéghideg árnya az éjnek alig múlt el csak az égről,
S ült meg a harmat, a nyáj örömére, a gyenge gypágyon,
Dalra fakad Dámón, könnyökölve olajfa-dorongján.

„Kelj fel, előzd meg a drága napot, gyere, Hajnali Csillag,
Míg Nysát, ki szívem gonoszul rászedte, arámat,
Elsíratom s a halál küszöbén az egekhez esengek,
Bárha a mennyhez meddő volt mindig könnyörögnöm.

Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Hisz soha Maenalus erdeiben nem halkul a dallam,
Pásztori bánatról hall ott a fenyő is örökké,
Míg susog, és Pánról, ki először fűjt furulyába.

Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Nysa, te, Mopsus ölel?! mibe' higgyen hát a szerelmes?
Párja a lónak eként griff lesz, az ebekkel a félénk
Őz pedig egy forráshoz fog még járni idővel...
Mesd, Mopsus, fáklyádhoz a fát: hozzák feleséged;
Új férj, hintsd a diót, odahagyta a Csillag az Oetát.

Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Ó, méltó az urad hozzád! de ne véld, aki megvetsz
Mindeneket, pásztorsípom, kecskéim utálad
S hosszú szakállamat és a szemöldököm is, mivel oly dús:
Hogy nincs mennybeli már, ki ügyelne az emberi nemre.

Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Csitri se voltál, hogy megláttalak én, kalaúztok
Kertünkben: te s anyád szedtétek a harmatos almát.
Akkoriban hagyhattam el épp tizenegyedik évem,
Ámde fölrtem azért a fa gyenge galyát is a földről.
Láttalak és elvesztem! e vad vágy ó be megűzött!

Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Már tudom én, ki Amor. Tmarus és Rhodopé a szülői,

Vagy szülték garamantusok őt végén a világnak,
Durva kövön: nem fajtánk, nem vérünk ez a gyermek.
Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Rémes Amor! hajdan fertőzni kezét az anyának,
Sarjai vérével, te vezetted. Ily orv anya, szörnyű!
Ám gonoszabb-e az elvetemült gyerek ily vad anyánál?
Elvetemült fiu vagy! te pedig, bomlott anya, szörnyű.
Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Futhat a farkas a juhtól már, sarjaszthat a durva
Tölgy aranyalmákat, nárciszt égerfa növelhet,
Vagy csurranjon a hanga-bokor héjján sűrű mézga
S hattyubagolyviadal legyen itt, míg Títyrus - Orpheus,
Orpheus lesz ligetén, vagy Arion, kit visz a delfin.
Fújd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt!
Önts el, özön, mindent! erdők, én búcsuzom immár:
Ugrom az árba fejest e magas hegyorom tetejéről;
Végadományul a haldokló ezt nyújtja tinéktek.
Hagyd, mely a Maenaluson felesel, fuvolám, a felejtőt.”

Így zokogott Dámón; de hogyan szólt Alpheisiboeus,
Pieridák, ti idézzétek; dalom erre erőtlen.
„Hozz ki vizet, díszítsd puha gyapjuszalaggal az oltárt,
Húsos gyógyfüveket gyűjtván és jószagu tömjént,
Hogy szeretőm szívét babonás bűbája dalomnak
Visszaigézzé; igen, csakis ez kell már, a varázsdal.
Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Mert ide tudja a holdat is ily dal ígézni az égről,
Mint követőit Ulixésnek Circé se kimélte,
És a hideg hulló a mezőn megdermed a dalra.
Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Képed először is átkötözöm, háromszinű szállal
Háromszor, vele megkerülöm háromszor az oltárt:
Isteneink csak a páratlan számoknak örülnek.
Köss Amaryllis hát hármas háromszinű hurkot,
Kösd szaporán s: »E kötés Venusé« - így szólj, Amaryllis.
Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Mint ugyanegy tűzben kő lesz az agyag s e viaszkép
Meglágyul; Daphnist is eként alakítsa szerelmem.
Hintsd a darát! a parázsra babért, szurkos-töredékenyt!
Engem a gaz Daphnis tüzel, én Daphnist e babérban.
Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Oly szerelem láncolja velem Daphnist, amilyentől
Szenved a berkek ölén az üsző, hajszolva bikáját,
Hogyha pihegve patak partján, pihen épp a pagonyban,
Zöld sás közt a szegény és nem remeg éji sötétől -
Így égjen, de nekem sajnálni eszembe se jusson.
Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Ezt a ruhát nemrég nekem maga vette az álnok,
Kedves zálogaként, de elásva emitt a küszöbnél,

Föld, felajánlom, csak - zálog, te - idézd ide Daphnist.

Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Ezt a füvet, meg amit Pontusban mértek, e mérget,
Moeristól kaptam (van ilyen Pontusban ezernyi),
Én magam is láttam, tőlük, lappangva az erdön,
Mint vált farkassá Moeris, holtat hogy idézett
Síri sötétből fel s a vetést más tájra hogy üzte.

Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist!
Hordd a hamut, vedd át fejedén, be a gyors folyamárba,
Óh Amaryllisem, és ne tekints majd vissza. Ma Daphnist
Így fogom el, ki könnyel néz az egekre s e dalra.

Hozd haza, versem, a városból, ó hozd haza Daphnist! -
Nézd, a parázs, míg késlekedem, felpislan: az oltárt
Körbelobogja magától már. Vaj' válna javunkra!
Nem tudom, ez mi... de hallom künn vinnyogni Hylaxot.
Elhíhetem? szerető szívemet nem az álmok igézik?

Csend, te, dalom, jön a városból, jön már haza Daphnis.”

KILENCEDIK EKLOGA

LYCIDÁS

Moeris, ugyan hova mész? ez a városi út, oda tartasz?

MOERIS

Ó Lycidás, hogy ily élet vár még ránk, sose hittem,
Egy jöttment, kicsi földünket bitorolni, beállít
S így szól: „Mind az enyém; takarodjatok, egykori gazdák!”
Hát búsan, megtörve - a Sors feldúl, ime, mindent -
Pár gödölyét neki vinnék most (hogy akadna a torkán!).

LYCIDÁS

Márpedig úgy tudtam, honnét lankadva lehajlik
S kezd derekával lágy lejtőbe lapulni a hegylanc,
Onnan, a villám-vert sudarú vén bükkig, a vízig,
Verseivel szántóitokat megvédte Menalcás.

MOERIS

Hallhattad, hire járt; de hiába, a vers, a mi versünk,
Mars dárdái előtt, Lycidás, épp oly tehetetlen,
Mint cháóni galamb, amidőn, mondják, a sas űzi.
Hisz, ha az odvas tölgy tetején nem jelzi a baljós
Varju: vitánkat, amely kiujult, berekesszem akárhogy,
Moerisodat, de Menalcást sem látod soha többé.

LYCIDÁS

Ó, ki tudott vetemedni ilyen vétekre? Menalcás,
Hát vesztettük volna veled versed vigaszát is?
Nimfákról ki dalolna? ki bűvölné teli földünk
Tarka virággal? zöld árnyal ki a kútfejet akkor?
S dalt ki szerezne olyant, aminőt minap épp a te szádról
Lestem el én titkon, mikor űzted aránk, Amaryllist?
„Títyrus óvd (kis utam van), amíg hazatérek, a nyáját,
S adj nekik inni, ha már a hasuk tele, Títyrus, ámde:
Hajtva, bakomra vigyázz, valahogy szarvára ne kapjon!”

MOERIS

Hát töredék dala még, amelyet Várusnak ajánlott:
„Ó Várus, ha nekünk fölsüt még Mantua napja -
Mantua, jaj, mezeid minek érik az árva Cremónát! -,
Égig emelnék éneklő hattyúk hired akkor.”

LYCIDÁS

S néked a cyrnusi fenyveket egy méhed se keresse,
Teljék inkább tőgye herén füvelő tehenednek,
Ámde, ha mit tudsz, kezd! Mivel engemet is dalosukká
Kentek a píeridák, és van pár versem: a pásztor
Látnokot, azt lát már bennem; no, hiszem sohanapján.
Hisz Variushoz, Cinnához méltót sose zengtem,
Csak, liba, gágogok én a dalos hattyúk csapatában.

MOERIS

Mint magam is, Lycidás; csendben töprenkedem éppen,
Vajjon idézzem-e föl? mert nem hitvány az a verse.
„Ó Galatéa, jövel; mire jó enyelegned a vízben?
Itt rózsáll a tavasz, fakadoznak ezernyi virágok
Már a folyam fövenyén, a fehér nyárfák meg a kúszó
Vadszőlők, ime, barlangunk árnyékba borítják:
Hát jövel és engedd, csak verje a bős hab a partot.”

LYCIDÁS

S az - hogyan is van - amit derüs este magad dudorásztál?
Hallottam, de csupán ütemét ha tudom, nem a verset.

MOERIS

„Mért lesed, ó Daphnis, keltét öreg égi jeleknek?
Ím, a diónai Caesarnak csillagzata feltűnt,
Csillag, amelytől majd a vetés maggal teli duzzad,
És a verőfényes hegyeken szinesednek a szőlők.
Daphnisom, olts körtét; gyereked szüretelje gyümölcsét.”
Ám az idő mindent elemészt, elménket is; ifjan,
Jól emlékszem, a dal naphosszat ömölt ajakamról:
Most alig egypárat ha tudok; jaj, Moeris, a hangod,
Elhagy az is; Moerist megpillantotta a farkas.
Még jó, hogy dalait felidézi gyakorta Menalcás.

LYCIDÁS

Mit késlelteted élvezetem színlelt ürügyekkel?
Nézd, az egész nyugvó folyamág, minden körülöttem
Rád figyel itt, a szelek szűnnek szűkülve sziszegni.
S féluton állunk már, mivel, ím, kezd feltűnedezni
Sírja Biánornak: hát itt, ahol éppen a sűrűbb
Lombokon irt a paraszt, fogjunk, ó Moeris, a dalba;
Tedd le gidáidat itt, hiszen úgyis elérjük a várost.
Vagy ha netán aggódsz, hogy esőt hoz előbb ez az este,

Induljunk, de dalolva: utunk rövidíti az ének;
S én, csak dalra derülj, cipelem tehelyetted a terhet.

MOERIS

Csend, ne csevegjünk már, térjünk a dologra, fiacskám,
Majd ha megérkezik ő, verset jobb kedvvel idézünk.

TIZEDIK EKLOGA

Ó csak e dalt, az utolsót még, ezt óvd Arethúsám!
Mert ime kell pár sort írnom Gallusra: Lycóris
Hadd olvassa dalom; hisz kit ne nyügözne le Gallus?
Vaj' soha Dóris sós örvénye veled ne vegyülne,
Míg a sicánus özön mélyén lemerülve továbbbszöksz:
Rajta, szavaljuk hát Gallus balsorsu szerelmét,
Ám tépjék csak a zsenge rügyet piszeorru gidáim.
Nem süketeknek eped versem - rázúd a vadon majd.
Szűz náiasok, ugyan hol bújtatok el, milyen erdőn,
Berken, amíg Gallus senyvedt álnok szerelemtől?
Mert sem a Parnassus nem tartott vissza, se Pindus
Bércfoka benneteket, sem az áoni víz, Aganippé.
És a babérfa s a hanga-bokor, mialatt a magányos
Szikla tövén elalélt, őt gyászolták, de a fenyves
Maenalus és a jeges szirt is vele sírt, a Lycaeus.
Körbeseregli a nyáj - minket nem vet meg a jószág,
Hát te se vesd meg a jószágot soha, mennyei költő;
Ékes Adónis is ér mentén őrizte a birkát -
S jönnek a bojtárok, jön már kullogva a kondás,
Makkosa hűséből vizesen végtére Menalcás;
Kérdezi mind: „Honnét e heves szerelem?” Jön Apolló
S: „Gallus, ugyan - szól - mért őrjöngsz? Elment idegennel,
Tél idején szeretőd, a szilaj táborba, Lycóris?”
Réti virágkoszorút öltvén, Silvánus is eljön
S bólogat, ím, bimbós ággal, bájos liliummal.
Arcadiának jön később ura, Pán, pirosítót
S vérszinű bodza-bogyót látunk bíborlani rajta.
„Abbahagyod végül? - szól rá. - Nem szán Amor úgysem,
Mert mint vízzel a gye, mézfűvel a méh, gida lombbal:
Úgy a kegyetlen Amor sem akar jóllakni a könnyel.”
Ám szomorún felel ő: „Mégis, szirt-ormaitoknak
Zengjétek csak el arcasok ezt, hisz a dalhoz az arcas
Ért igazán. Ó, csontom mily nyugton pihen aztán,
Hogyha szerelmemről szól majd egykor fuvolátok!
Éltem volna közöttetek én, ha juh-nyájaitoknak
Pásztoraként, avagy ért fűtök szőlészeül ámbár!
Akkor most le-ledőlne velem Phyllis vagy Amyntás,
Vagy mindegy, ki (miért, kinek árt bronz arcod, Amyntás?
Hisz feketék violáink is, de az áfonya szintén),
S fűzfa tövén, ruganyos venyigék ágyán heverésznénk,
Hol fonná a fűzért Phyllis, dudorászna Amyntás.
Mily hűvös itt a patak, mily lágy ez a gye! vadonerdők!
Vaj' veled itt vénülhettem meg volna, Lycóris!
Ám a bolond Amor engem most ideláncol, a durva
Mars viharába, nyilak s ellenség tömkelegébe.

Míg te, keményszivű, jaj (nem, alig hihetem!) te az Alpok
Hősüvegét, a fagyos Rhénust, elfutva hazádból,
Nélkülem és egyedül nézed. Jaj, a fagy nehogy ártson!
Jaj, csak az éles jég selymes talpad sose törné!

Indulok és miket írtam volt ama chalcisi költő
Módján, majd siculus pásztor-furolán felidézem.
Mert jobb énnékem berkek mélyén, vadak odván
S fájva bevésnem a fák fiatal héjjába szerelmem;
Mint növekednek a fák, úgy fog növekedni szerelmem.
Közben a Maenaluson nimfák csapatával időzöm,
Vagy fene vaddisznót űzők; s a hideg sem ijeszthet,
Hogy be ne fogjam a Parthenius vadonát ebeimmel.
Már látom magamat bűgő berkek sűrűjében,
Párthus ivemre cydón vesszőt igazítva bolyongni
Bérci tetőn. Bár - balzsam ez is - behegeszteni bírná
Balga szivem, s az a mennybeli már békülne bajomra!

Mert se dalok, se hamadryasok nem tudnak ezentúl
Kedvre deríteni; hát vegyetek tőlem bucsut, erdők!
Bárhogy igyekszem is, ő kegyesebb nem lesz soha hozzám,
Nem, ha a Hebrusból kell is télen vizet innom,
Vagy járnom síthóni havon, ha esőt hoz az évad;
Tőle, a Rák-csillagzat alatt, amidőn a szil ájul,
Hajthatnám ugyan aethiopok nyáját a melegben!
Mindenen úr vagy, Amor; hódoljunk hát meg Amornak.”

Ám amit, isteni píeridák, költőtök, a karcsú
Mályvákából kosarat kötvén, ültében idézett,
Szűnjön a dal! vele Gallusomat ti üdíteni jertek,
Gallusomat, ki iránt úgy nő mindegyre szerelmem,
Mint égerfa tavasz-fakadáskor üdén, ha kizsendül.
Most pedig induljunk: a dalosra veszélyes az árnyék,
Még a fenyőké is, de ily árny a gyümölcsre se hasznos.
Hát haza, telthasu nyáj, haza, hisz jön Hesperus immár!

GEORGICA

ELSŐ KÖNYV

Hogy lesz dús a vetés, mely csillag alatt ugaroljunk,
Szilre mikor jó, Maecénás, aggatni borágot,
Marhatenyésztéshez mint fog, juhokat hogyan ápol,
És kicsi méheivel mily gondot vállal az ember:
Ezt dalolom.

Ti pedig, legszebb két lángja világnak,
Ó, kik az évek röptének vagytok vezetői,
S drága Cerés és Liber, akiknek a föld kegyetekből
Cháoni tölgymakkját sűrű búzára cseréli,
S tölti találmányát kelyhünkbe, a bort, Achelóus
Habja helyett; s a paraszt kegyes istenségei, faunok,
Faunok után ti, dryas-lányok, jertek valahányan:
Dalba szövöm jótetteitek. S aki nagy szigonyoddal
Fúvó mént legelőbb ugrasztottál ki a földből,
Neptúnus, de te is, liget őre, kinek buja burját
Hószín háromszáz borjad tép céai parton,
S hagyva lycaeusi bércligeted, valamint honi berked,
Pán, Tegeának ura s juhaink oltalma - ha sípszót,
Maenalusit, kívánsz - ó, légy velem; és jer olajfák
Fölfedezője, Minerva, jer ifju te, horgas ekénké,
S Silvánus, ki hozod ciprus-csemetéd gyökerestül,
Istenek, istennők ezután, kik ügyeltek a földre,
Mind, akik új gabonát csíráztattok kicsi magból,
Mind, akik öntöztetek fentről szakadatlan esővel.

Végre te jöjj, Caesar, akiről nem tudjuk előre,
Mily tisztségre kerülsz a haláltalanok seregében:
Városok őre leszel? mezeink ura? széles e földön
Mint termésszerzőt vagy mint az idő fejedelmét
Áld-e a nép, ha felöltöd anyád mirtuszkoszorúját?
Vagy jössz tág habok isteneként, kinek égi hatalmát
Tiszteli mind a hajós, kire hallgat a távoli Thüle,
S árjaival Thétis fog majd megvenni vejéül?
Rest havak új csillagzataként oda szállsz fel esetleg,
Hol tér nyílik az Érigoné s a nyomába csapódó
Csápok közt - ollóit a tűzteli Scorpio máris
Vonja be, hagyva neked fölösen helyet égi honukban -
Ámde akármilyen leszel (csak urának a Tartarus éje,
Az ne reméljen, e zord uralomra pedig te se csábulj,
Élysium mezein bárhogy bámul Görögország,
S anyja után bármint habozik Próserpina szökni),
Jöjj, utamat könnyítsd, sas röptömet óvja kegyelmed,
Szánd meg a dülöt már feledő falusit velem együtt,
S kezd szokatni szived fogadalmas imákhoz előre.

Friss tavaszon, ha lecsordul a hó szürkén a hegyekből,
És a lapály a meleg zephyrek csókjára fölenged,

Akkor a földbe-merült eke súlya nyögesse meg ökröd,
 És a rögök szántó-vasadat ragyogóra csiszolják.
 S oly vetemény a fukar gazdának is érleli hasznát,
 Mely meleget kétszer, kétszer tűr téli zimankót,
 Csúre csupán így fog bő terméstől repedezni.
 Ám mielőtt a nem-ismert föld ekevasra kerülne,
 Tudd meg a széljárást, éghajlat váltakozását,
 És a talajnak mily természete van, hogyan ápold,
 Végre teremni vajon vetemény mi tud és mi nem arra?
 Mert, lehet, itt a kalász, míg ott a gerezd kamatoznék,
 Más hely a fáknak jobb s a magától zöldbe-szökellő
 Rétnek. A Tmólus, lám, sáfrány-illattal, ivorral
 India, tömjénnel dúsgazdag a lomha sabaeus,
 Ércet a póre chalybs, Pontus termel buja pézsmát,
 S élisi pálmáért Épírus küld paripákat.
 Minthogy a természet minden földekre kiszabta
 Törvényét, örökös frigyhez kötvén, amióta
 Deucalión köveket hajigált el a pusztá porondon,
 Sziklaszivű fajt, embereket sarjasztva belőlük.
 Rajta tehát, televény szántóid az év elejétől
 Tüstént elkezdjék edzett ökrök hasogatni,
 Így a kihányt rögön átsül a porteli nyár heve forrva;
 Ámde sovány talajon jobb hogyha sekély a barázda,
 Sőt, sose kezdjük az Arctúrus keltéig a szántást:
 Mert sűrű termésünk televényben a dudva belepné,
 Míg a silány homokon minden csöpp nedv elenyészne.
 Hagyd meg ugarnak hát tarlóid váltakozóan,
 Így - ha pihen - sívó szikfölded erőre kap újból;
 Vess azután aranyos gabonát oda második évben,
 Honnan előbb szedtél csörgő-hüvelyű buja borsót,
 Majd a kacsos bükköny vagy a farkasbab töredékeny,
 Erdőként susogó, keserű sűrűjét szüreteltesd.
 Mert kizsarolja len és kizsarolja zab is televényed,
 Ám Léthé álmát árasztó mákod ugyancsak:
 Mindazonáltal a munka vetésforgóval előnyös,
 Csak szik ugarra kövér trágyát rászórni ne restellj,
 S hinteni szét kimerült rögein ragacsos hamu-lúgot.
 Sőt, ha cseréled a föld ültetvényét, pihen attól,
 Néha pedig hagyd szántatlan - hálája növekszik.
 Máskor a földet jó tűzzel meddőre tarolni,
 És a kopasz tarlót recsegő lánggal föletetni:
 Vagy hogy dús tápot nyerjen rejtélyes erővel,
 Vagy hogy a hő minden kórtól égessen ki szántónk,
 Vésztokozó vizenyőjét is párákra szakítván;
 Szűk repedéseit és ereit, melyeken leszivárog
 Mind ama zsenge gyökérhez a nedv, tágítja ilyenkor,
 Vagy fordítva, nyitott lyukain tömörít a zsarátnok:
 Csöndes zápor, erős napfény ne hatoljon a mélybe,
 S jégszigonyát ne hasítsa belé Boreás se gorombán.

Még helyesebb henye hantjaidat szétzúzni kapával,
S elhuzogatni tövis-boronával; Olympus egéből
Szőke Cérés az ilyen munkát ridegen sose nézi,
S azt se, ki törve talajt, oda szélkében nyit a szántón,
Vissza viszont rézsút von rá mezsgyét az ekével,
S untalan így ugarolva rögét, ura lesz a határnak.

Nyáron esőt könyörögj, óh gazda, telente verőfényt;
Fagyban porba vetünk, csak eként burjánzik a búza,
Hízik a hant: nem egyéb teszi, hogy ring Mysia földje,
S Gargara sem másért bámul, ha begyűjti kalászat.
Szóljak-e még az olyanról is, ki ha kész a vetéssel,
Rögtön a rögnék esik, rest buckáit veri széjjel,
Majd a csatornából zsengei közé vizet áraszt,
Sőt amidőn a kisült rónán haldoklik a tábla,
Ím, habözönt csapol egy fenn-kígyózó patakágyból,
És e kicsiny kavicsok sokaságával lemorajló
Locska folyónedűvel szomszjas mezeit felüdíti?
Hát arról, ki - nehogy megdőljön a szár a kalásztól -
Túlsűrű zsengejét sarabolni gulyát legelésztet
Gyöponyi, barázdánál csak alig magasabb veteményén?
És aki tócsáit lecsapolja vizes fővényének,
Hogyha kiront, előmöl s az egész televényt beteríti
Kétes időjárás idején a folyó mocsarával,
Míg a lapos pocsolyák langy gőzpárát eregetnek?

Mégis az emberek és ökrök munkája gyümölcsét,
Bárhogy forgatták földjük, gyakran teszi tönkre
Strymoni vaddaru-had, bőségs lúd, a katáng fanyarízú
Rostja s a lomb-árnyék is.

Atyánk maga hagyta meg egykor,
Arcunknak veritékével műveljük a földet,
S bú-gonddal köszörülve szívünk, a paraszti dologra
Ő vezetett legelőbb, tunyaság le ne gyűrje világát.
Juppiter óta török csak föl televényük a gazdák
(Senki mezőt addig mezsgyével nem tagosított,
És jellel se jelölt: a közé volt mind a keresmény,
Mégis a föld fölöbben adott önként, ima nélkül),
Ő szerzett a sötét kígyó-fajnak fene mérget,
Ő vérszomjat a farkasnak, zajlást a haboknak,
És ki a lángokat elbújtatta, leverte a lombok
Mézaranyát, a futó bor-csermelyeket betemette,
Ő maga volt, hogy a nép ügyesen ráleljen a számos
Mesterségre, s hogy búzát a barázda teremjen,
És a kovába szorult szikrát csiholója kiüsse.
Vájt égerfahajón a hab ekkor ütődik először;
Csillagokat nevez el kalmár, és számba kerülnek
Pléiások, Hyasok s a lycáoni lángarany Arctos;
Lépet azóta vetünk, állítunk tört a vadaknak,
Majd fogjuk be nagy őserdők vadonát ebeinkkel.
Ez varsát vet a tág folyamokba, besiklik a másik

S nyirkos öreghálóját mély tengerbe meríti;
Az rideg ércből hars fűrészt alakít leleménnyel
(Mert a szilánkos fát azelőtt ékkel hasogatták),
- Íme a sok mesterség így született meg. A durva
Munka legyőz mindent, ha szorítja nyomorban a szükség.

Vassal ugart forgatni Cerés oktatta ki népét
Elsőnek, miután szűnt bővelkedni bogyóban
S makkban a szent liget és eledelt Dódóna se kínált.
Majd bajok is bántják búzáinkat: elégeti szárát
Gyilkos üszög s a mihaszna bogács bökdös mezeinken;
Pusztul a szemtermés ettől, tövises ligeterdő,
Bojtorján, sulyom öldösi, sőt viruló veteményünk
Felnövi már hitvány konkoly, beborítja a vadzab.
Hogyha pedig kapavassal a gazt mindig ki nem irtod,
Orvmadarak seregét el nem dobolod s a kacorral
Árnysűrű lombot nem ritkítsz, se nem esdesz esőért:
Akkor a más magas asztagain, haj, hasztalan ámulsz,
Csalni lerázott csermakkal kell éhed az erdőn!

Még hadd zengjem a nyers földműves felszerelését,
Mely nélkül nem bír vetni s nem zsendül a búza.
Horgas, erős eke, szántóvas szükséges először,
Ehhez Eleusis Anyjának lassú taligája,
Aztán csép-kocsi, csép-henger, súlyos kapacsákány,
S több, Celëus venyigéjéből font egyszerű eszköz,
Köztük a hanga-kosár s ama titkos iacchusi rosta.
Mindezeket beszerezd idején s őrizd, ha magadnak
Majd az ily isteni munkával méltó nevet óhajtsz.
S hajlíts egy szilt görbévé nagy erővel az erdőn,
Míg úgy nem marad, és ebből alakítsd a gerendelyt.
Rúdja pedig nyolc lábnyi legyen, kimeredve tövéből,
S két kormányfűl, iker-fődelű fej fogja be letről.
Jármot a könnyű hárs, a magas bükk ad ekeszarvat,
Süppedező kereked hátulról ezzel irányítsd,
Csakhogy előbb meg kell a fa-részeket edzeni füstön.

Néhány régi szabályt mondhatnék még, ha nem unnád,
Ily kicsiségre ha nem restellnél ráfanyalodni.
Szérüd először is ásd föl, majd agyagot belegyúrván
Összesűrítsd, azután széles hengerrel egyengesd,
Gaz ki ne verje, ne füljanak el repedései porral;
Mert sok a bosszúság: gyakran pirinyó kisegér váj
Lenn palotát és tolvajcsúrt ily földbe magának,
Míg a vakondok alatt alvófészket vakon épít;
Lelni varangyokat is, meg a föld sok egyéb csodalénye
Él lyukon ott: a zsuzsok hegyeket pusztít gabonából,
Aggkori szükségtől remegő hangyák bolya szintén.

Tudd: ha virág-köntöst ölt gazdag mandulaberked,
És lehajolnak az illatozó gallyak, ha gyümölcsöt
Bőven ígér, akkor búzád is ring elegendő,
És aratásod nagy lesz majd nagy nyárhavi hőben;

Ámde ha burjánzó levelek hintik le homályuk,
 Szerűn a szár pelyvát hizlal csak - kár oda cséplés!
 Láttam olyant is, a vetni való magokat sokan edzik,
 Szurtos olajhabseprőbe s lúgsóba merítvén,
 Csalfa kalászuakat így serkentve nagyobb szemet adni,
 És hogy a gyér láng is gyorsan felfőzze puhára.
 Máskor a mag, láttam, szemelik bár hosszan, ügyelnek
 Rá szorosan, fajul el mégis, hacsak emberi munka
 Évenként a nagyobb szemeket meg nem szedi, minthogy
 Romlik az életben minden, hátrálni törekszik,
 Mint amidőn evezőruddal víz ellen erőlködsz
 Csónakodon, de kezéd valahogy lebecsátja lapátját,
 S akkor a fürge folyó ladikod tüstént viszi vissza.
 Ám legalább úgy kell ismernünk fenn a parázsló
 Sárkányt is, meg a Bak s Arctúrus csillagi képét,
 Mint annak, ki szökik habokon haza, tépve szelektől,
 S Pontusból tör Abydus gyöngyagylós szorosába.
 Hogyha pedig napot-éjt épp egyensúlyoz a Mérleg,
 És a világ fele fénybe borul, fele része homályba,
 Hajtsd ki, paraszt, ökröd, vess árpát nyomban a földbe,
 Míg az utolsó zápor, a zord fagy előtt, le nem ömlik;
 És ez a len legjobb ideje s bekaparni cerési
 Mákodat is most kell, meg a szántásnak nekilátni,
 Addig, ameddig a felhők csak függnek s ugarod por.
 Hagyd a babot tavaszig; téged, méd lóhere, szintén
 Hív a reves talaj, és gond akkor vár a kölessel,
 Hogyha fehér szarvával a hó Bika nyitja az évet,
 S fordított csillagképének a vesztes Eb enged.
 Ám amidőn learatni való gabonának, acélos
 Búzaszemeknek törsz fel ugart s a kalász csak a gondod,
 Várd meg, osonjanak el hajnalban az Atlas-lányok,
 S tűzkoronájával tovaszálljon a Gnósusi Csillag,
 Hogysem a vetni-való magokat betemetni sietvén,
 Még csökönyös talajon kockáztasd évi reményed.
 Más gazdák Máianak sem várják be lenyugtát,
 Ám a remélt aratás csak üres szalmát hoz ezeknek.
 Hogyha pedig bükkönyt vagy parlagi lóbabot ültetsz,
 Majd lencsét, pélúsiumit, vágyódsz odaszórni,
 Erre se rossz jeladás az Ökörpásztor lepihente,
 Kezdd meg ilyenkor hát, és vethetsz tél közepéig.
 Mert az arany Nap aként kormányoz fönn: a tizenkét
 Csillaggal pontos részekre kiméri körútját.
 Öt feszül égöv a mennyi boltján; lángrot a legelső
 És a parázs naptól aszaló tűzben sül örökké;
 Szélül is egy jobbról, egy balról messze kiterjed,
 Ez lila jégtükkel zord, az haragos viharokkal;
 Más kettőt - ezek és a középső közt - az esendő
 Földilakóknak a mennyi kegyeként szerzett, utat ütvén,
 Hogy körülötte forogjon fenn rézsút a sok éjgel.

És ahogyan Scythián, Rhípaesus szirtjein átnyúl,
Délen aként hajlik le az űr laposan Libyára.
Ott mindig magasan szemléljük a sarkot; alattunk
Párján itt csak a gyászteli Styx meg a mán-sereg ámul.
Ott kanyarog gyűrűs derekával a nagyszerű Sárkány,
Mint a folyóhab, a két Arctos köribe tekeredve;
És ez a két Arctos fél hullni az Óceanusba.
Erre, miként mondják, vagy hallgat hosszan a zord éj,
S összesűrül-tömörül, kifeszítve ködülte sötétjét,
Vagy tör a Pirkadat innen oda s viszi vissza világát.
S míg e vidéken a Hajnalfény lihegő lova ráncfúj,
Esteli mécseseket gyújt ott a rubinpiros Alkony.
Innen látjuk, az álnok menny mit rejt, mily időket,
Mily napokon kell vetni, mikor szükséges aratni,
És kievezni mikor legjobb a csalárd habözönre,
Vagy fölfegyverzett gályán taraját hasogatni,
Végre mikor kezdjük a vadonban vágni fenyőket?
Így a kelő s lemenő csillagjegyeket sose nézzük
Hasztalanul, sem a négy évszaknak váltakozását.

Hűvös, esős napokon, ha szobába szorulnak a gazdák,
Tennivaló van elég, mit alig győznének idővel
Nyári verőn: a paraszt a kemény ekevas kivicsordult
Élét most feni meg, most fog teknőfaragáshoz,
Zsákjait is most számozza s bélyegzi tinóit.
Más fa-karót és kétágú villát farag arrébb,
Vagy ruganyos szőlőre szorít amerikai vitlát.
Kössetek is szederindából kis szatyrot, a búzát
Most kell kövel szétzúzni s pergelni parázson!
Sőt lehet és szabad egynémely munkán elidőznöd
Ünnepen is; nem tilt egy vallás sem levezetni
Csermelyeket, se sövényfallal bekeríteni földünk,
Vagy felgyújtani gazt, állítani tört madaraknak,
S bégő nyájaidat gyógyító vízbe vezetni.
Így rak a kordés is gyakran csökönyös szamarára
Gyatra gyümölcsterhet s olajat, faragott követ aztán,
Hogyha kiléptet a városból, és éjszűrű szurkot.

Minden munkanapunknak a Hold egyforma szerencsét
Mégse kínál. Az ötödnap rossz. Ez a sápatag Orcust
Szülte s az eumenidákat; a Föld ugyanakkor az útált
Coeust, Ípetust, valamint a garázda Typhoeust,
Két mennyég ellen szerződött öccsüket aztán.
Háromszor kezdtek hozzá, hogy Pélion ormán
Rakja kezük föl az Ossát, majd Ossán az Olympust,
Ám deli bércük Atyánk tüze háromszor veri széjjel.
Jobb a tizenhetedik nap: ezen dugványoz az ember
Szőlőt, tör be igás barmot, húz szálat a nyüstbe,
Míg a kilencediken jó szökni, de lopni veszélyes.

Sok dolog ellenben kíván inkább hideg estét,
Vagy törekedj, mikor új fényt hint el a földön Eóus.

Így az aszú füvelőt vágd este, potom gabonádat
Este kaszáld, hús harmattal nem üdít, csak az este.
Van ki viszont virraszt későig a tűz sugaránál
Télszakon át, éles bárdal fáklyát hasogatván;
Hosszú munkáját közben könnyíti dalokkal
Hitvесе, míg fonalán átpengeti zengve a fésűt,
Vagy főz Vulcánus lángján édes-sűrű mustot,
Hajtvа le rézüstjük remegő habját levelekkel.
Ámde Cerés piruló búzáját nyáron aratjuk,
Szérűn a megszikkadt szemeket nyáron veri csépünk.
Meztelenül szánts-vess; csak a tél a paraszt pihenője.
Télen a gazda, mit összerakott, azt élvezi főként,
Társaival közösen víg tort akkor csap ugyancsak.
Mert az örömteli hó-hava hív, gondunkat eloldva,
Mint amidőn tépett gályák térnek meg a révbe,
És a hajósnép künn koszorúzza vidáman a tatrészt.
Mindazonáltal a makkgyűjtés ily időben a legjobb,
Most szüreteld a vörös mirtuszt, a babért, az olajfát,
Törbe darut most csalj, szarvast is most a hurokba;
Tapsifüles nyulat üzni s a dām vadakat tizedelni,
Megcsavarintva csepűs szárú baleári parittyád,
Nagy havakon kell szintén, míg a folyót földi jégroncs.

Szóljak még csillagjárásról, ősz idejéről,
Hogy mikor enyhül a hő s a napok rövidülnek, a gazda
Mit vegyen észre? mit oly tavaszon, mikor ömlik a zápor,
Mit, ha mezőin már meredeznek a búzakaraszok,
És fiatal szárán a szemek duzzadnak a tejtől?
Láttam elégszer, amint aratóit a szőke határba
Árpafejet ropogó szárról lekaszálni kivitte
Förgetegek viadalra törő viharában a gazda,
Hogyha tövestől feltépvén érett gabonáját,
Messzi magasba ragadta s szállt feketén a fagy-ontó
Forgószeľ libegő szalmával, vézna kalásszal.
Gyakran a mennyűrből iszonyú víz-tábor özönlik,
S hajt vak esőikkel elegy haragos zivatart a habokból
Sűrűsödött felleghalmaz; ránkhull a nagy égbolt,
Vájja a víg veteményt, ökrök munkája gyümölcsét
Vészes özön; telnek föl az árkok, a mély folyamágyak
Zúgva dagadnak, forr torló tarajával a tenger.
Fönn a sötét felhőkön Atyánk maga rázza ragyogva
Mennyköveit; ropogásuktól megrendül a messzi
Rónamező; fut a vad, féltében földig alázza
Lelkét most a halandó, míg lángnyállal az isten
Vagy Rhodopét vagy Athost, vagy a szörnyű Ceraunia szirtjét
Rontja; s a szeľ megerősödik és sűrűdik a zápor;
Hol pagonyerdőnk nyög szilaj orkántól, hol a vízpart.

Ettől félve figyelj az időre s a csillagos égre,
Hogy hova tart útján a hideg sáturnusi bolygó,
S Cylléné ragyogó fia mily kört jár be a mennyben.

Főleg az istent féld, évente Cerésnek, a nagynak,
Áldozatot hozván, mikor esdesz a gyenge gyepágyon,
Hóvíznek már vége felé, kikelet derűjében.
Mert addigra juhod kivirul, zamatot kap az újbor,
S lesz álmod mézédés, dús a hegyekben a lombárny.
Kérve Cerést, ifjú háznépéd is ünnepet üljön,
Míg te vegyítsd Bacchus fűszeres nedűjét neki tejjel;
Járja be közben a zsenge vetést háromszor a kedves
Áldozat-állat, a kar s a tömeg rivalogva kövesse,
S hívja Cerést ki-ki fennhangon házába; de senki
Ért gabonát addig sarlójával ne suhintson,
Míg, tisztelve Cerést, föl nem veszi tölgykoszorúját,
S egyszerű tánclépést nem lejt és dalra nem olvad.

Hogy pedig azt is megtudjuk bizonyos jelek útján,
Égszakadást várjunk, meleget vagy télies orkánt,
Úgy rendelte Atyánk, vizsgáljuk a Hold vonulását,
És mily előjellel kel az Auster: eképen a gazdák
Látják mindig, az ól mellől mozdulhat-e nyájuk?
Szél szilajodtával tüstént elkezd a kavargó
Tengeri hab fodorulni s már hallhatjuk a száraz
Ágrecsegést a hegyek hátán, mely a távoli partról
Visszaverődve vegyül csaltok dagadó morájával.
S görbe hajód a vizek szűnnek kímélni olyankor,
Hogyha bukómadarak sebesen menekülnek az örvény
Mélye felől és vijjognak fövenyén, vagy a szárcsák
Játszanak árterein, míg jólismert mocsarából
Felkel a gém, hogy a fellengős felhők fele szálljon.
Szél jele gyakran az is, hogy amint közelít, az egekből
Hullani látjuk a csillagokat s árnyán a homálynak
Hosszú tűzcsík húzódik sápadtan utánuk;
Néha viszont fák elszabadult levele s pihekönnyű
Polyva röpül, vagy a vízhab enyelgő pelyheket úsztat.

Am amidőn villámlik a zord Boreás, avagy Eurus
És Zephyrus palotája dörög, már akkor a földet
Fürdeti záporosó, lucskos vásznát pedig oldja
Künn a hajós a vizen. Váratlan a vész sosem érhet,
Hogyha figyelsz: fellegjáró daruraj, morájára,
Mint rezzen föl a mély völgyből, vagy az égre tekintve,
Tág orrlikkal üszöd mint érzi előre fuvalmát,
S mint csicseregnek a fecskék is tavadat becsapongva,
Míg a varangy vartyogja örök panaszát a mocsárban.
Sokszor a hangya gurítja sovány utakon ki tojását
Háza legodvából, avagy épp a Nagy Ív iszik ottfenn;
S ím lakomájáról, iszonyú csapatokba verődve,
Csap föl a holló-had, csattogtatván sűrű szárnyát.
Máskor a tenger ezer madarát, amely Ázsia rétjén
És a Caystrusnak kaparász édes mocsarában,
Hol váll-tollazatát vízzel bőven belocsolja,
Látjuk, amint a habokba merül, hogy az árra suhanván,

Vágya fürödni ragadja, holott sose kellene néki.
 Károg esőt hars hangon a rút varjú is ilyenkor,
 Künn a kopasz part-környéken kószálva magában.
 Éji fonó-munkát végző lányod se tudatlan
 Hó-dara dolgában, látván olaját hunyorogni
 Mécse tűzén s aszu gombává zsugorodni kanócat.
 Ám hogy a zápor után kisüt-e s várjunk-e verőfényt,
 Látni lehet szintén, épp ily bizonyos jelek útján;
 Égen a csillagfény ugyanis nem tompul el akkor,
 Nem megy a Hold se sugárözönért bátyjához, amint kél,
 S nem fodorul könnyű fátyolfelhő sem a mennyben;
 Sőt a fővényen a jégmadarak se terítik a tolluk
 Napra, Thetis kedvencei, s ím feltúrva zilálni
 Sárszerető sertéseknek nincs kedvük a kévét.
 Mert a köd inkább húz lefelé s ráfekszik a rétre,
 Napnyugovásig vár a bagoly magasán a tetőknek,
 S késő nótáját elnyújtva hiába huhogja.
 Nísus a híg levegőn odafönn feltűnik eközben,
 Rőt hajszálaiért Scyllát hajszolni halálra;
 S bárhova száll az, a könnyű leget szárnyával evezve,
 Üldözi nagy csattogva sötét ellenfele, Nísus,
 Merre pedig Nísus tör a légben utána, legottan
 Libben az onnan, a könnyű leget szárnyával evezve.
 Akkor a hollók is teli torkukból belevágna
 Háromszor-négyszer; magasán fészüknek, a fákról,
 Nem tudom egymás közt mi szokatlan öröm gyönyörével
 Untalanul károgva, mivel múltán az esőknek,
 Csöpp fiaik, boldog lomb-ágyuk látni szeretnék.
 Kétlem ugyan, hogy azért, mert szellemük isteni lenne,
 Vagy hogy a végzetnél sokkalta nagyobb a tudásuk;
 Más oka van: mikor átalakul csapadéka az égnek,
 Majd az idő fordul s az esős Jupiter viharával
 Megritkítja mi sűrű volt, sűríti mi ritka,
 Hangulatunk akkor más lesz, más indulat ömlik,
 Fellegeket zavaró szélfúvásban, kebelünkbe -
 Hát a madárdal a réten ezért cseng össze, örülni
 Nyájad ezért kezd, ettől szól oly vígan a holló.
 Hogyha pedig nap iramlását, hold váltakozását
 Rendszeresen szemmel tartod, sose csal meg a holnap,
 És a derült éjjel sem fog tévútra vezetni.
 Mert mikor újranövő fényét felgyújtani kezdő
 Holdunk zár halovány szarvába sötét-sűrű párát,
 Tengerözönt-szántót fenyeget zord zápor ilyenkor;
 Míg ha szelek támadnak, szűz pír ömlik el arcán,
 Szélben arany Phoebénk ugyanis kivöröslik örökkön.
 Ám negyedik nap (ezen leghívebb jós), ha ragyogva
 S szarvai fényét nem tompítva barangol az égen,
 Végig egész napon át, sőt újholdig valamennyi
 Rá-születőn, szélcsend lesz és egy csöpp se fog esni;

Áldja is ám, aki megmenekült, a hajós a fővényen
Glaucust és Panopét, s Ínó sarját, Melicertest!

És jeladónk a nap is, ha kel és ha lebúvik a vízbe;
Elkísérik a nem-kétséges jósjelek útján
Már kora reggeltől csillag-gyulás idejéig,
Így amidőn szeplők fedezik feljöttekor arcát,
Búvik a felhőkbe s fél képével fut előled:
Záporosó lesz, mert veteményre, baromra s a fákra
Baljós déli szelek támadnak a mély habözönből.
Vagy ha kivirradván, szétszórt sugarak hasogatják
Át a tömött felhőt, és sápatagon felocsúdik
Közben a Hajnal Títhónus sáfrányvörös ágyán:
Haj! levelek többé nem védik meg puha szőlőd,
Oly rémes jégorkán fog pattogni tanyádon.
Tudni kívált azt kell, miután, megjárva Olympust,
Hajlik alá, képén mint kezd káprázni a sok szín,
Számos változatát ugyanis lesi gyakran az ember:
Így amikor lángrótt, szél lesz, ha sötétlila, zápor,
Hogyha pedig tüzes izzását foltok feketítik,
Akkor esőt-orkánt együtt láthatsz kerekedni.
Senki olyat ne tanácsoljon, hogy ily éjben a mélyvíz
Tükre fölé menjek, partról sajkámat eloldván!
Ámde ha fénylik a tányér fenn, amidőn ragyogását
Hozza vagy elviszi, félned kár ítéletidőtől,
Északi tiszta szelet látsz csak táncolni az erdőn.

Fényteli fellegeket honnét hajt végül a felszél,
Mit hoz az éji sötét, mire készül a permeteg auster:
Ebben is útmutatód a Nap. Ő, kire fogni ki merné,
Hogy hamisan jósol? Hisz előre jelenti, ha gyászos
Forradalom, furfang, avagy orvul háboru zendül.
Hisz Rómát is szánta, mikor tör verte le Caesart,
Mert ragyogó képén vak rozsda futott el azonnal,
Úgy, hogy a vétkes kort már-már örök éj fenyegette.
Tengeri habzat, föld szintén mutatott jelet akkor:
Baljós vészmadarak vijjogtak, rút kutyaszőrnyek
Szűköltek. Be sokat láttuk cyclópsi mezőkre
Törni a lánghabos Aetnát is, szétvetve kohóját,
Míg tűz-gömböket ontott és olvadt kövek árját!
Fegyvereket hallott Germánia csengeni mennyből,
És belerázkódtak különös remegéssel az Alpok.
Majd iszonyú szózat szózatlik a néma berekben,
- Hallja a nép - kiaszott véarcok osonnak a gyászos
Alkonyon át csuda módon, sőt (borzalmas!) a barmok
Szóval szólnak, s áll a folyó, tárul föl a földmély,
Templomainkban az érc, az ivor bús könnyeket izzad.
Tört eszelősen elő s erdőket vitt özönében
Éridanus, folyamok fejedelme, s mind a mezőknek
Nyájait aklostul továbbosta. De szívszomorító
Rostjaival zsigereknek e kor fenyegetni sem átallt;

Vérbe borult a kutak vize, sőt éjente behangzott
Mélyen a városnak szívéig a farkasüvöltés.
S bár derűsen fénylett, villáma nyilallt el az égnek,
Üstökösök pedig oly vészjóslók még sose voltak.
Éppen ezért láthatta megint azonos hadi-mezben
Rómaiak seregét egymásra rohanni Philippi;
És az egek nem sajnálták, hogy a messzi mezőket,
Émathiát, Haemust vérünk másodszor itassa.
Lesz oly idő bizonyára, midőn később e határban,
Horgas ekéjével földjét a paraszt hasogatván,
Rücskös rozsdától rágott gerelyekre csikordul,
Vagy súlyos boronája lel ott üres ércsisakokra,
És a kifordított sírok nagy csontjain ámul.

Rómulus! és eleink honi istenei, s Te, ki véded
Róma Palátiumát Tiberis tuscus vize mentén,
Vesta anyánk: e szilaj század fölibé magasodni
Ennek az Ifjúnak legalább ne legyen tilos! Omlott
Trójai Láomedón vétkéért vér elegendő!
Rég sajnál tőlünk, Caesar, országa az égnek,
Gyűlöli, hogy szereted diadalmenetét hadaidnak;
Itt, hol a föld csupa harc, s ugyanaz gazság vagy igazság,
Bűnök ezer neme burjánzik, meg ekénk se becsüljük
Méltón már: besoroztatván a paraszt, röge parlag,
Görbe kaszájából keserű kardot kalapálnak.
Innen az Euphrátés, onnan Germánia zendül;
Szomszéd városok is bontják szét szent kötelékük,
S ölni rohannak; a föld kerekén Mars vad dühe tombol,
Mint ha kitörnek a korlátból és szöknek a síkra
Négyfogatú szekerek, gyeplőt rángatni hiába
Kezd a kocsis, száguld csak a mén, zabolát nem is érez.

MÁSODIK KÖNYV

Ennyit a föld bevetéséről meg a csillagos égről.
Már ezután, Bacchus, téged zenglek s az olajfák
Lassan fejlődő rügy-sarját s erdők csemetéit.
Jöjj ide hát, Lénaeus atyánk (hisz minden ajándék
Telje tied, tőled virul ősszel a szőlő lombja
Dús talajon, s a szüret leve telt kádban neked erjed),
Jöjj ide hát, Lénaeus atyánk, sarud oldd le, mezítlén
Lábikrádat az új mustban mártsd meg velem együtt!

Ősi kor óta növő fáink több módon erednek.
Van, melyet embernek sose kell készíteni: magától
Búvik elő ugyanis, hogy a messzi mezőkre boruljon
S görbe folyók fölibé: hamvas zöldjével a fűzlomb
S nyár ilyen, és gyöngéd iglic, meg a vézna rekettye;
Más csak a dugvány szem-rügyről ered, így a magasló
Gesztenye, vagy Jupiter ligetében a cser terebélyes
Lombja, hasonlóképp a görög jósdái, a tölgyfák.
Ismét más a gyökértől hajt sűrű sarjuboizót,
Mint a cseresznye s a szil, s anyjának elülve hatalmas
Árnya alatt a parányi babér parnassusi bérce.
Íme, a természet-rendelte utak: vadonerdők,
Szent ligetek, cserhátak mind így nőttek először;
Ám a gyakorlat lelt sok más módszert is emellett.

Van, ki gyökérhajtást nyes a gyengédszép anya-testről,
S földben elülteti, más a töves csemetét földi hanttal,
Majd kihegyez vagy négybe hasít cöveket, fa-karókat.
Más csemeték megkívánják, homlítsuk a vesszőt
Ívben alá - viruló bujtványt a saját talajába.
Sok fajnak gyökeret sem kell hagynunk, ha lemetszi
Ága hegyét, azt már ültetheti bátran a kertész.
Sőt, derekát vágjuk bár el - bámulva beszélem -,
Mégis a holt törzsből gyökeret sarjaszt az olajfa.
S látjuk elégszer: kár nélkül válthatja föl egymást
Ággal az ág, amidőn körtét kínál a beoltott
Alma s a sziklakemény somfán veresellik a szilva.

Gazda, tanuld meg ezért, mi sajátos gondot igényel
Minden faj külön, és nevelés nemesítse vadócod,
Hogy ne heverjen a föld ugaron. Jó bacchusi szőlőt
Nézni az Ismaruson s a taburnusi dombon olajfát.

Jer, törekedj velem elkezdett művem befejezni,
Ó, díszem, te is, ó, méltán fő társam a hírben,
Maecénás, s ahogyan szállsz, bonts nyílt vízre vitorlát!
Nem szándékozom én mindent felölelni dalomba,
Nem, noha száz torkom, száz nyelvem volna, s a hangom
Vasból lenne; jer, és peremén ringjunk csak a partnak,

Merre szegélye karol; holdfényt kanalizni se hívlak,
Hosszas előszóval, kerülővel nem keserítlek.

Minden olyan fa, mely úgy búvik napfényre, magától,
Terméketlen; azonban erős, viruló fakadása,
Mert a talajt áthatja az ős-természet. E fajtát
Oltsa be, vagy gödröt vájván tegye máshova bárki:
Veszti legott vad voltát, és gondozva gyakorta,
Tetszésedre hamar méltat minden nemesítést.
Így szelidül meg a törzs alján nőtt sarj is, e meddő
Ág, ha kiültetjük valamely nyíltabb területre;
Másként anyjának lomb-árnyán, ág-sűrűjében
Fejleni nem tud, sőt ha hoz is termést, csak aszottat.

Hullt magról eredő fának lomhább a növése,
Hüssel ilyen késő unokák számára kecsegtet;
Hajdani ízét elfajuló termése felejtí,
S vadmadaraknak hoz csenevész egrest csak a szőlő.
Így van ez, ápolni s tetemes költséggel az összes
Fát nemesíteni kell, mind átültetve sorokba.

Ám az olaj csonkról, bujtványról hajt a bor ága,
Földbe leszúrt gallyról mirtusz-csemetéje Paphusnak;
Hercules árnyas lomb-díszének fája s a délceg
Köris, a csont-héjú mogyoró s cháóni Atyáknak
Makkja palántából zsendül, valamint a magasló
Pálma s a lúcs is, amely hány vészt lát még habok árján!
Hanga komisz kérgét olthatja viszont a diósarj,
Míg a platán meddő lugasán finom alma virulhat,
S bükkön a gesztenye, kőrisfán meg a körte homályló
Szirma derül s a szil aljában makkolnak a disznók.

Az sem oly egyszerű, mint szemzünk, mint kezdjük az oltást.
Mert hol a héjon, az ág derekán rügy bomlik, a vékony
Bőrt kiszakítva, magán e bogon pedig enyhe bevágás
Ötlík elénk: a szemet, szomszéd fánkról, ide zárjuk,
Hogy viriceses háncsához utóbb oda-forrni tanuljon.
Ám ha göbetlen a tő, metsszük csak vissza, hasítsunk
Ékkel a gesztig mély ösvényt, ide tűzve tenyésző
Oltványunkat: nem sokkal később a fa nyurgán
Innen szökken majd égnek boldog sudarával,
Nézve nagyon bitorolt termését, új koronáját.

Vannak emellett fák, amelyeknek több faja díszlik,
Mint a kemény szil, a lóbusz, a fűz vagy az ídai ciprus;
Zsíros olajfa bogán se csak egy neme nő a bogyóknak
(Ez keserű-húsos, hosszabb az, társa tojásdad),
S Alcinous ligetén sincs két rokon alma, se körte
Szíria, Crustumium fáin, de nagyobb, nehezebb sok.
Sőt mifelénk a gerezd is más, mely az ágon alácsüng,
Mint aminőt Méthymnában Lesbos nyies a töről:
Más a borág Thasuson, halovány leve más Mareának,
Ennek a sűrű talaj kedves, míg annak a száraz,

S jobb az aszúbor a másolásnál, de a nyúlshinü vékony
Hegyleve is lábodba szalad, nyelved köti gúzsba,
Mint a vörös vagy a góhér is. Hát versbe hogy öltsem,
Rhaetia, fürtöd? (azért a falernusi pince kiválóbb!)
És a nedűk legerősebbjét, aminaei tőkén,
Melyhez a tmólusi, sőt a Phanae Fejedelme kocsisbor?
Argosi kisszeművel se nagyon vetekedhet azonban
Más, mivel oly fölösen fizet és oly hosszan elállhat.
Istenek és lakomák csemegéje, Rhodus leve-vére,
S dúscsöcsü kecskeszemű, ne maradjatok el ti se végre!
Ám nemeit-neveit mindnek felidézni ki tudná;
S kell-e szerit-számát, szükséges-e tartani számon?
Tudni ha kívánod, tudakold inkább, Libyának
Hány a kavics fövényén, amelyet Zephyrus tovagörget,
Vagy pedig olvasd meg, hány vízcsepp fröccsen ióni
Partra, midőn Eurus hevesen lesüvíti a hajókra.

Minden faj minden földön nem nő fel azonban.
Fűzfa folyót, zsíros mocsarat kedvel csak az éger,
Meddő kőriseket kövecses hegyi tájak uralnak,
Mirtusz a parton a legpazarabb, napszitta tetőket
Kedvel a bacchusi tő, ternyőfa telet-szelet élvez.
Nézz el akár a világvégnek feltört ugaráig,
Tarka gelónus, Arabs Éós-égtáji honáig:
Más fa tenyész minden tájékon. A fénytelen ébent
India termeli, tömjénfát a sabaeusok adnak.
Mondjam a balzsamot is, melyet izzad az illatos ágbog,
És az akantusznak mindig üdezöldszinű baresát?
Vagy hogy a lány szősz az aethiopok ligetén hogyan őszül,
Végül a sér-nép mint fészül puha selymet a fákról?
Szóljak esetleg az Óceanus melletti vidékről,
India berkeiről, végöbléről a világnak,
Hol sose tud fák csúcsán át nyíl vesszeje szállni?
Márpedig ott az a nép íjjal jól bánik ugyancsak.

Média termi azon maradandóan fanyar ízű,
Áldásos citrom-fajtát, melynél soha semmi
Nincs becsesebb, ha pohárban italt bős mostoha kotyvaszt,
Hogy búbajos igék közepette keverje bürökkel,
Mert a gyümölcs gyógyít, testünk gyász mérgeit irtja.
Fája hatalmas egyébként és a babérra hasonlít,
Sőt, ha különb illat nem lengne le róla, babérnak
Vélhetnénk; levelét zivatar nem apasztja, virága
Éppoly erősen tart; vele szája szagát szelidíti
Média népe s az aggoknak könnyít köhögésén.

Ám sem az erdőkben gazdag méd föld, sem a pompás
Gangés és az aranyhomokos Hermus se ragyog túl
Híreden, Italiánk! Szébb vagy, mint India, Bactra,
Szébb Pancháia dús, tömjén-termő fövényénél.
Orrlikain lángot fúvó bika nem hasogatta

Itt a röögöt, zord sárkányfog-veteményt beleszántván,
 Dárdakalász, sisakos hős sem borzadt ki belőle;
 Csak buja búza virul, csak a bacchusi massicus önti
 Tűznedűjét, és mindenhol víg nyájak, olajfák.
 Harcszerető, meredek paripák itt törnek a síkra;
 Szent habod itt mos, Clitumnus, hősínűre barmot
 És oltári bikát, amelyet visz az isteni templom
 Nagy máglyáira dísz-vonulásban a római polgár.
 Innen örök tavasz int, nyár zsendül a többi havakban,
 Kétszer vemhes a juh, kétszer virul ágon a termés.
 Erre nem él ádáz tigris, vérszomjas oroszlán,
 Csalni se csalja szegény gyógyfügyűjtőt a sisakfürt,
 Sőt szarupikkelyeit széles karikákban a földön
 Kígyó sem gyűri s nem ráng gyűrűkbe fonódván.
 Ehhez a számos erős várost (nagy munka gyümölcsét),
 És ama sok, magas ormon emelt, ember-keze-rakta
 Bástyafokot s a folyókat vedd, lenn ős falak alján.
 Vagy földidézsem, amely fent és lent habzik, a tengert?
 Mondjam a nagy tavakat? bő Láriusunkat? esetleg
 Téged, a tenger Bénácust, vész - víz kavaráját?
 Zengjem a réveket is? Lucrinus gátjait inkább?
 Vagy hogy nagy hörgéssel mint lázad fel a sóslé,
 Ott, hol a visszatörő tajték mennydörgeti messze
 Július árját, és tyrrhén örvény az Avernust?
 Még ugyanitt föltárja a föld sok ezüstnek is ágát,
 Sőt arany-ár özönét, számos réz-ércnek érével.
 Ez hona hősök erős népének: a marsus, a lándzsás
 Volscus, a vész-edzette ligur s a sabellus utódok,
 S büszke Camillus, sok Decius, Marius, viadalhős
 Scípiadák innen keltek mind, - végre, te, Caesar,
 Legjelesebb, aki római várak alól diadallal
 Elvered Ázsia végén most az erélytelen indust.
 S Saturnus gabona- s bajnok-nevelő televénye,
 Üdv neked, óh nagy Anyánk! e becsült, ősrégi tanokról
 Néked szólok, a szent kútfőt föltárva merészen,
 S Ascrea dalát zengvén el a városi rómaiaknak.

Most helye lesz a talaj nemeit, színét is idézni:
 Mit mire tarts, hozamát természete mint alakítja?
 Így legelőbb: feltörni nehéz földön, tunya halmon,
 Hol teli tüskemeződ, sanyarú márgád kavicsokkal,
 Ott csak Pallás életerős olajerdeje zsendül;
 Mit bizonyít vadolajfák sok meredő faja szerte,
 S berki bogyók sokasága, mely ott beborítja fenyéred.
 Ámde ha zsíros a hant, édes nedvek ha vidítják,
 Vagy legelőd van olyan, hol a fű buja, vastag a burján
 (Bércek-ölelte fenékvölgyet bámulva gyakorta
 Látsz le ilyenre, hová szitról-szakadó patak áldott
 Sár-iszapot borogat), ha pedig még át is özönlik

Déli szelek, hogy ekéd fenyegetni kinőjjön a perje:
Ily televény ad a legjelesebb venyigét, csoda-dúsát
Bacchusi bornedüben, kitünőt fűrtjére, levére,
Mint aminőt aranyos csészéből hinteni szoktunk,
Hogyha kövér tyrrhén pap ivor sípjába beléfű,
Míg a meleg belrész oltárra kerül teli tálon.

Vagy tehenet kívánsz inkább szaporítani, borjat,
Sőt juhfiat, kecskét, mely az ültetvényt lekopasztja?
- Erdei tájra, Tarentum dús, távol mezejére,
Oly síkságra, minőt a siralmas Mantua vesztett,
Vidd a gulyát, hol a hó hattyúk szittyós vizen ülnek,
S tiszta kutak, füvelők híján barmod soha nincsen;
Mert mit sok marhád egy hosszú nap leharapdál,
Egy rövid éjjel a hús harmat mind helyrenöveszti.

Csaknem egész fekete s mélyén zsíros lösz, amelynek
Fenn az ekétől színe laza (s szántván ez a célunk),
Búzavetésre fölöttébb jó; soha más televényről
Több szekeret nem látsz tunya tulkok után hazajárni;
S az se silány, honnét letarolta dühében az erdős
Berket a gazda, mivel már rég nem járt haszon azzal,
S irtja ki, mély gyökerétől feltúrván, a madárnép
Ősi lakását, hogy fészkeből mind röpül égre,
Míg a töretlen rög föl nem ragyog éles ekéktől,
Mert csupa-domb tanya szomju kavics-talaján csak a méhek
Törpe fahéja terem valahogy, vagy a rozmarin ága.
Durva darázskónél, gyász kígyóktól kiharapdált
Krétánál pedig ínycsebb falatot soha sikló
Nem lel; a görbe üreg: legjobb rejtekhelye mindig.
Lenge ködöt, puha gőzt párálló földön azonban,
Mely hol elissza e nyirkot, hol kedvére kicsapja,
S hordja saját zöldjét váltig, mint réti palástot,
És soha rozsdá ruhét, sóját nem marja vasunkba:
Körbekerítheti már szilfáid örömmel a szőlő,
Bőven olajfa csak itt virul és - műveld - bizonyítja,
Mind legelőnek jó, mind metszeni horgas ekével.
Dús Capuánk ilyen és a Vezúv szomszédi vidéke,
S völgye az árva Acerraet elsodró Claniusnak.

Most sorolom, hogyan ismerd föl fajtáit a földnek.
Azt kutatod, tömörebb a szokásosnál, avagy omlóbb?
(Mert gabonának utóbbi való, Bacchusnak előbbi,
Sűrű talajra Cerés vágyik, ritkára Lyaeus:)
Vájj legelőbb, kiszemelve hová, mély gödröt a réten,
Majd a kihányt halmot később mind visszalapátold,
Lábbal a földtakaró tetejét egyenesre taposván.
Hogyha lesüpped fönn, talajod laza, csak füvelőnek
Jó az ilyen s üde szőlőnek; ha viszont a gödörbe
Vissza sehogysem fér, és még marad is, noha megtelt,
Sűrű a hant: a göröngy ragadós, felszíne tömöttebb,
Izmos ökörpár kell az ilyen rögöket hasogatni.

Végül a sós, vagy az úgynevezett keserű szik-ugarra,
Melyben a búza beteg, mely szántva se fog szelidülni,
Melyben a bacchusi bor s a gyümölcs méltatlan e névre,
Így ismerhetsz rá: házad füstös tetejéről
Hozz kosarat vagy szűrőkast, sűrű fonadékút,
Azt e hibás földdel nyomkodd színig, föleresztve
Édes vízzel; a víz, természetesen, kiszivárog
Mind, a kosár fonadékain át nagy csöppöket ejtven;
Mily keserű, bizonyítani fogja világosan akkor
Nedve, ha szád - ízelve - fanyar fintorba facsarja.
Míg a barázda kövér voltát ismerd föl eképpen:
Öntsd oda-vissza rögét két markodban, sose mállik,
Sőt, ahogyan próbálsz, mint szurok izzad az ujjon.
Ám vizenyős hant nagy gazt is nevel, és maga termőbb,
Mint helye lenne. Csak ily szaporán az enyém sose nőjön:
Baj, ha kalászunk túl sűrű már zsenge korában!
Hogy talajod könnyű-e, nehéz-e, sosem szövi szóba,
Súlya mutatja csupán. Színét megmondani szemre
(Ez feketés, az egyéb...) játék. Bajosabb kikutatnunk,
Zord-e ridegségtől? Olykor fenyvek meg a gyilkos
Ternyőfák igazítanak el, vagy a barna borostyán.

Mindezeket szem előtt tartván igyekezz, hogy a napfény
Főzze ki földed előbb: a magas hegyen ágyakat ásván
S tárva rögét azután aljával az északi szélnek,
Víg venyigét úgy ültess ott. Mert nincsen a porló
Hantnál jobb: de ilyenné szél, hús dér, vagy a feltúrt
Parlagot összetörő markos munkás teszi földed.
Gondos gazda viszont, ez előtt még, iskolahelynek
Két egyforma lapályt választ, hogy előbb csemetéje
Itt megeredjen, majd ott átültetve viruljon,
S szokjon az oly gyorsan kicserélt anyaföldhöz a dugvány.
Van, ki az égtájat se felejtí bevézni a kérgen,
S jegyzi, melyik mint állt, hogy aként ültesse el újra:
Délre meleg szelek érte felét, északnak a hátát,
Mert amihez hozzászoktunk ifjan, hat örökre.

Itt az a fő kérdés, hol jobb telepíteni tőkét,
Dombon-e vagy lapon? Ha kövér síkföldön, a vessző
Sűrű legyen; Bacchus sűrű venyigének is örvend.
Míg ha magas domb int, lankás lejtők tere, ritkítsd
Rendjeidet, hogy az ösvények mind vágjanak össze
És a kimért mezsgyén szigorú sort álljon a szőlő,
Mint gyakran fölfejlődik hosszú csatasorból
Több csapat és nagy harcban vár nyílt síkon a hadrend:
Oszlopa nyílegyenes, hullámszik a messze-sugárzó
Sok vastól az egész táj, és noha vad viadalba
Még ki se fog, de csalárdan Mars már ott a sor élén.
Hát így kell az utak közeit mértékre kiszabni;
Nem csak azért, hogy a szem hiu látványon legelesszen,
Ám erejét a talaj terjeszteni máshogy egyenlőn

Mindenüvé szünnék, a sok ág nyújtózni se tudna.

Tán az is érdekel, ázni milyen mélyen szabad árkot.
Én az arasznyi barázdában sem féltem a szőlőt,
Fáknak azonban a földbe nagyon bele kell furakodni,
Főleg a tölgynek, amely föl az égig aként veti lombját,
Mint amiképen a Tartarusig terjed gyökerével,
Így se hideg nem bántja, se szél, az esők közepette
Sziklaszilárd marad, és túléli sorát unokáknak:
Emberi század-idők szálltán e fa győz erejével.
Közben szívós ág-karját nagymessze kitárván
Erre s amarra nehéz árnyát szétbontja középről.

Nap lepihente felé szőlővenyigéd sose nézzen,
Vesszei közt mogorót se nevelj; dugványt ne hegyéről,
Szem-rügyeket ne felülről vágj (csak a föld közelében
Életerősek ezek), bujtványod csorba kacorral
Meg ne gyötörd, az olaj törzsét tilos oltani vaddal:
Mert a hanyag pásztor paraszát oly gyakran elejti,
S az titkon húsos háncsban búvik meg először,
Mígnem a törzsbe tapad, honnét a magas koronáig
Égbechapó rémes recsegéssel tör, diadallal
Ágról-ágra repül, s ura lesz a sudár fatetőnek,
Hogy most már az egész berken végigvigye lángját,
S gyászfelhőt hajtson szurkos-sűrű gőzben az égre,
Főleg lomberdőt fentről nyűvő zivatarban,
Mely gomolyogva tovább-veri szélviharával a szikrát.
Hogyha ilyen vész dúlt, nem sarjad a tőke se töről,
Sőt megmetszve se hajt ki megint mélyén a talajnak;
Csak keserű-levelű nyavalyás vadolaj terem aztán.

Kár az afele tudóst komolyan vened, ki tanítgat,
Hogy Boreás fúvásakor is törd hús televényed.
Télen a telket fagy béklyózza s a földre-kihullott
Csíra merev gyökerét megeredni lohasztja mezőnkön.
Bujtani vesszőket legjobb a tavasz derűjében,
Hogyha jön ősz gólyánk, az öles kígyók riadalma,
Vagy ha szelek-hava hús elején a sebes Nap ügetve
Hasztalan üzi lován a telet, bár vége nyarunknak.

Fákon a lomb a tavasznak örül, tavasz-égnek az erdő,
Duzzad a föld, nemző magot esd méhébe tavasszal.
Termékeny zápor képében zúdul ilyenkor
Menny-atya, messzehatónk, boldog felesége ölére,
S nagy szerelemben e nagy testtel nevel életet abban.
S ím bokorági madár kezd már dalt zúgni zugából,
Törni Venus jármába, szabott napján, fut a jószág,
Szülni szeretne kegyes rétünk, lám, fölfedi keblét
Langy zephyreknek a föld, beszítál mindent üde harmat;
Rá meri bízni magát a rügy is mind bátran az ifjú
Napra, s a déli szelek keltén a bor ága se borzad,
Nem, ha nagy északi szél zivatarfelhőt von az égre:
Bimbót bont inkább és lombját oldja ki végig.

Épp ily idő ragyogott a teremtés kezdete napján
Zsenge világunkra s nem folyt múlása se másképp -
Azt hiszem, és hogy nyílt a tavasz, tavasz ért a hatalmas
Föld kerekén, és szűnt Eurus hűvös szele fújni,
Fényt pedig akkor ivott legelőször a csorda, s az ember -
Sárnak sarja - fejét a kemény hantról felütötte,
És teli lett a csalit vaddal, csillaggal az égbolt.
Gyöngé palánták ily pihenő nélkül ki se bírnák
Nyár heve, tél fagya közt idejét nyomorúságuknak,
Hogyha a földön a menny kegyesen meg nem könyörülne.

Mondjam-e még, bármily venyigét ültetsz is a dűlön,
Hintsd sűrű trágyával, ne feledd bő földbe temetni,
Vagy szivacsos követ áss mellé, cserepes csigahéjat,
Mert a finom levegő s az eső rajtuk jut a mélybe,
Tőlük üdül fel majd a növény; sőt van, ki fölébök
Még kavicsot vet avagy terhes téglát nyomatékul:
Védi borágát ez vízöntő záporok ellen,
Védi a hév Ebtől, ha repeszi a szomju mezőket.

Földdel a dugvány szem-rügynek meghordani gyakran
El ne feledd gyökerét, se kemény kétágú kapádat
Vagy vasekéd belevágva rögét feltörni, miközben
Hajtod a tőkék közt a tülekvő tulkokat egyre;
Szúrj oda könnyű karót azután, körisfa-suhángot,
Lándzsa-hegyes, hántott sudarat, villás botok ágát:
Hogy kússzon föl a kacs rájuk, s a szelet kinevetni
És a magas szil lépcsőit megmászni tanulja.

Míg venyigéd fiatal, míg ifjú-friss a levélzet,
Zsenge rügyét kíméld; ág-karját, mely tör a mennynek
Boldogan, és a szabad levegőn zabolátlanul indáz,
Meg ne sebezsd éles késsel; jobb, hogyha körömhegy
Csípi csupán: így kell, kézzel, ritkítani lombját.
Ám amidőn izmos derekával a szilre fonódván
Túlnövi már, akkor levelét irtsd, gallyait elnyesd,
- Félt a kacortól mindeddig, de hatalmad e naptól
Megszigorítsd, elburjánzó zöldjét zabolázva.

Fond azután a sövényt, hogy védje sok állatod ellen
Zsenge növényed, amely nincs még edződve bajokhoz,
Így a kemény télhez s a heves nyárhoz se; de főleg
Berki bivaly kap rá gyakran, valamint buja kecske,
Sőt nagyevő tehenek s aprómarhák is elérik.
Márpedig annyit a fagy dér-szürke bilincse sem árthat,
S nyár tüze sem neki, míg a parázs köveket veri bőszen,
Mint az ilyen jószág, ha bemarka kemény foga mérgét,
Úgy hogy a tőkékről jele már, ama seb, sose múlik.
Éppen e bűneiért öljük Bacchusnak a kecskét
Annyi sok oltáron s kerül ős játékban a színre;
S díjul a Théseidák a keresztutakon, faluszerte,
Dalnokaiknak ezért tűztek ki bakot, puha réten,
Víg kupa mellett, künn, kenetes tömlőkre szökellvén.

Ausoniának is így enyeleg, nagyokat hahotázva,
Trójából menekült hada, míg vidul egyszerű versen,
S ölt gonosz álorcát, melyet úgy vésett ki faháncsból;
Végre derűs dallal téged hív, Bacchus, akasztván
Tántorgó szobrocskáid fenyvek tetejére.
Ettől fog minden szőlő dúsan kivirulni,
Fog telinőni borággal a teknős völgy, sűrű dombhát,
Merre körül néz csak tisztos-szép arccal az isten.
Hát amiképp eleink, illőn mi se késsük imádni
Bacchus atyát versben s a lepényt rakjuk neki tálra,
Húzzuk szarvánál oltárhoz a szent bakot aztán,
S ott mogyorónyáron zsíros zsigerét sütögessük.

Ám akad oly dolog is, míg gondozzuk venyigénket,
Mely sose lesz kevesebb; így évenként a barázdát
Háromszor-négyszer végig kell törni s örökkön
Zúzni rögét kapafokkal, majd ritkítani végig
Lomb-ligetünket. Eként jár körben a parlagi munka,
S perdül az év a szokott pályán az előbbi nyomába.
Mert amidőn késő levelét a borág veti földre,
Vagy rideg északi szél berkünk díszét lekopasztja,
Akkor már a serény gazdák a jövőre figyelnek,
S görbe kacorjával Sátornusnak be-bejárlák
Tarlott szölleiket, nyesegetve s a sort alakítva.

Hantod először törd, a levágott gallyat először
Égesd föl, hordd elsőnek fészkerbe karóid,
Ám legutóbb szüretelj. Kétszer szakad árny a borágra,
Tüskebozótjával kétszer nővi fel sűrű burján:
Fő baj az is, meg ez is. Szép egy nagybirtok, azonban
Jobb művelni kicsit. Valamint kötözéshez a durva
Törfüvet erdőben jobb vágni, viszont buzogánysást
Víz peremén; majd gondod a vad füzesek fele fordítsd.
Mégis bárhogy kész sarlózással, kötözéssel,
S kész sora végén kertészed bárhogy dudorászat:
Földed azért forgatnia kell, porlasztani hantját,
S óvnia, bármilyen érett is, fürtjét Jupitertől.

Ezzel szemben alig követel munkát az olajfa,
Rög-rántó kapa, hajlított sarló nem igénye,
Csak gyökerét letapassza, fejét fölszegje csak egyszer!
S egy foga vájjon a szerszámnak földjébe, talajvíz
Gyűlik elég, ha pedig még szántod is, ontja bogyóit.
Nőjjön a Béke barátja tehát, buja-húsos olajfánk!

Többi gyümölcsfaink, melyek érzik törzsüket épnek,
S enmaguk edzettnek, szintén így nőnek; a mennyre
Mind a saját erejéből tör, sose várva, segítsünk.
Közben a messzi berek terméstől görnyed ugyancsak,
Vérszinű som pirosítja vadon fészket a madárnak;
Arra lucernát vágsz, a fenyő fáklyát nevel ormán,
S éji tüzed vele táplálván lobbanhat a lángfény:
Mégse siet fát ültetni s gondozni sok ember.

S mért a nagyokról szóljunk csak? Fűz, törpe rekettye
 Állatainknak lomb-eledelt, pásztornak ad árnyat,
 Mézet a méhnek, a kert köribe végtére kerítést.
 S látni mi szép, amidőn a Cytóruson árad a puszpáng;
 Hát náryxi szurok-fenyvek ligetét, meg a tájat
 Nézni be jó, hova gazdai gond sose kell, se gereblye!
 Még ama meddő bérc-vadon is kaukázusi szirten,
 Mely recseg és nyög örökké, mert Eurus dűhe dúlja,
 Hajthat ilyen vagy olyan hasznót; deszkát a hajónak,
 Megfelelőt, a luc ád, háznak cédrus vagy a ciprus.
 Ebből vág tányérkereket kocsijához a gazda
 S gyárt küllőt, homorú csónak-feneket pedig abból.
 Fűz a fonó-vesszőkkel dús, lomb-hajjal a szilgally,
 Mirtusz erős kelevéznak jobb, som harcban előnyös,
 Míg az itúraeus kézívhez az ívafa szolgál.
 Vésni-való sík fát növelő puszpáng, sima hárstörzs
 Bírja, ha formáljuk, ha hegyes késünk belemélyed.
 Száll ezalatt a Padus rohanó sodrában a könnyű
 Éger; amott a magyal kérgének vájatos odván
 S mállatagabb méhén méhek raja lel menedékre.
 Bacchus ugyan mikor oszt adományt számunkra hasonlót?
 Bacchus a bűn maga; hisz hányat holtta szelidített
 Marcona centaurust! Ott hullt Rhoetus, Pholus aztán,
 S Hylaeus, ki nehéz vedrét lapithákra ledobta.

Ó, be szerencsés vagy, te paraszt - hát még ha belátnád
 Jó sorodat! Ki kerülsz orv háborút, ont maga néked
 Mindig-igaz szántód, méhéből, parlagi termést.
 Hogyha magas palotád nincs is (gögös kapujával
 Hányini szobádba korán özönét a köszönni jövőknek),
 S nem hűledeznek is ajtód szép teknőc-berakásán,
 Szálarany öltönyödön, vagy a réz ephyreí kupákon,
 S bár asszír csigaméregtől se virít abaposztód,
 Híg olajat pedig éppen nem hamisítasz fa hajával:
 Ám a derűs nyugalom s a csalódás nélküli élet
 Sok java-kincse s a jólét is nagymessze tanyádon,
 Hol zugoly és víg forráshab hűs völgyhasadékban
 S nyáj bögése üdít, sőt fák enyhén puha szender -
 Mind a tied; vadak odva, csalt vár itt, olyan égtáj,
 Hol még győzi a munkát és nem igényes az ifjú,
 S szentek a szentélyek számukra s atyáik; a földön
 Erre suhant, amikor végbúcsút vett, az Igazság.

Engem, legdrágább múzsák, ti segítetek inkább,
 Kiknek adóm lerovom, sebesülve szilaj szerelemtől,
 Villantsátok elém az eget meg a csillagok útját,
 Mért fogy a Nap, Hold mért kerekül fenn váltakozólag;
 Mért remeg olykor a föld? mily erőkre türemlik a tenger,
 Hogy tör a gáton is át? vize vissza miért vonul aztán?
 S mért siet úgy lemerülni telente az Óceanusba

Mindig a nap? valamint mért hosszú máskor az éjjel?

Ám ha szívem vérével tán felgyúlni tehozzád,
Természet, nem tudnék, hogy törvényeid értsem,
Akkor a rét bájol majd el, vagy a völgyi folyóhab,
S élni, lemondva dicsőségről, víznél fogok, erdőn.
Ó, hol a Sperchéus mezeje, s te, Lacónia baccháns
Szűzeinek hegye, Táygetos? Ki von engem a híves
Haemusi völgybe, hogy ott buja lomb árnyába takarjon?

Mily boldog, ki a dolgok okát ismerni tanulta,
És a könyörtelen elmúlás minden riadalmát
Sarka alá veti, sőt a falánk Acherón özönét is!
Hát aki tiszteli még Pánt és a paraszti sok istent,
Nimfák szűzeit, agg Silvánust, az mi szerencsés!
Néptől rangot ilyen sose kér, se királyi palástot,
Mit neki harc, hűtlen testvérek visszavonása,
Mit, hogy a forrongó Histertől dák sereg indul:
Róma reménye, rom országok neki semmi; szegénynek
Nem kesereg nyomorán, de a gazdagokat sem irigylí.
Ág amit ád áldást önként, a barázda mi termést
Hoz maga-szántából, leszedi, s nem lát eszebomlott
Főtereken künn vas törvényt, baja nincs hivatallal.

Más a vak árba merít evezőt, avagy épp viadalba
Tör, fejedelmi terem küszöbét koptatja esetleg;
Van ki viszont várost, bús oltárt dúl, hogy ihassék
Gyöngyös serlegből, legyen ágyán sarrai bíbor;
Ez kincset kuporít, aranyán úgy ül, hogy elássa;
Társa, ha lát szószéket, kezd hüledezni, hevülni;
Ennek a nép s az atyák tapsán hízik hiusága,
Hogyha megújrázzák; testvért öl örömmel a másik;
S drága honát, házát hány számkivetésre cseréli,
Más nap alá hányan vergődnek el, új haza végett!

Horgas ekéjével földjét ezalatt hasogatja,
Így szolgálja honát a paraszt, gondozva parányi
Isteneit s a gulyát, meg a dolgos üszöket is évszám.
Nyugta sosincs; esztendeje még duskált a gyümölcsben,
Most a juhok szaporodnak, vagy kévéi Cerésnek,
Mert a barázda terem fölösen, föltelnek a csűrök.
S fagy hava jön: sicyóni bogyót buggyant az olajprés,
Konda vidul makkon, csere most ad hangafa-szedret,
Önti az ősz özönét a gyümölcsnek már, a magasban
Fény-beragyogta tetőkön a fürt méz-sűrűre töpped.

Csókra-leső kedves gyermek-had rajzik eközben
Apja körül; tisztán él és becsületben e hajlék;
S csordul a tej tehenek tőgyén, a vidám legelőkön
Biccentik szarvuk hízott bakok, úgy tülekednek.
És a paraszt maga ünnepet ül; füvelőn lehevervén
- Már tüze lángol - a társakkal kelyhét koszorúzza,
S téged hív, kilocsolva borát, Lénaeus; a nyájak
Őreinek pedig egy szilfát mutat: arra dobálják

Gyors gerelyük; hát föltárják nyers testük a tornán.

Hajdan az ősi sabínus nép így élte világát,
Így Remus, így testvére, s nőtt Etrúria naggyá,
Így lett végül a föld legszebb székvárosa Róma,
Mely maga hét fellegvárat fog körbe falával.
Míg hatalomba nem ült egykor Dicté fejedelme,
S torhoz e rossz nép míg nem kezdett ölni tinókat,
Így az aranykor, Sátornus kora, folyt csak a földön;
Harsona hangja fülünk akkor még nem hasogatta,
Sem komisz üllőké, míg rajtuk a kard vasa csengett.

Ámde mi túl nagy kört nyargaltunk át a porondon,
Párolgó paripáinkról hát oldjuk a kantárt!

HARMADIK KÖNYV

Hadd zenglek ma, Palés, te nagy, és Amphrysus örökszent
Pásztor, s óh titeket, ti lycaeusi csermelyek, erdők!
Minden egyéb, min eszünk üres órákban felüdülhet,
Versbe került már úgylis: hisz ki nem ismeri kényét
Eurystheusnek, avagy gaz Búsirist meg az oltárt?
S kell-e vaj' ifju Hylás, vagy Látó Délusa? kell-e
Hippodamé s az ivor vállú, szélgyors paripájú
Ritka Pelóps? Én más mezsgyékre merészkedem inkább:
Röptöm győz a rögön, s a világ ajakára vesz érte.
Mert, ha megérem, a múzsákat legelőször e földre
Én hozom által majd, hazatérve az áoni hegyről;
S néked Idúméből pálmát én szerzek először,
Mantua; sőt márvány szentélyt emelek virulózd
Rét közepén, a nagy ár mentén, lustán tovakúszó
Minciusunknál, mely hajlós náddal szegi partját.
Caesar temploma lesz ez a hely, képmása közepén.
Tiszteletére magam, győzelmem után, a folyónak
Tyrusi bíborban száz négyfogatún nekirontok;
S Alphéust s a molorchusi húst elhagyva Göröghon
Gyűl vad ököl-viadalt vívni s vetekedni futásban.
Én meg olaj-lombnak fűzvé a fejemre fűzérét,
Áldozatot viszek. És már most örülök, hogy a dísz-kart
Oltárhoz vezetem s a tinókat hullani látom,
S nézem, a színpad hogy vált, hogy fordul s a belészótt
Brit sokaság rőt kárpitját mint vonja magasba.
Szín ivor és aranyos kapudísz veretek fel utána:
Győzve Quirínus a Gangaridák hadait hogyan űzi?
S Nílus bő habját, mily vész duzzasztja dagályát?
- S ott lesz sok gályának még érc-oszlopos orma.
Ázsia meghódolt helyeit szintén odavésem,
Majd a futó párthust, aki visszanyilaz s a Niphátést,
S két, más-más ellenségtől kizsarolt lobogóval
Két diadalmenetet két part két népe felett is!
Párusi márvány műremek áll messzebb, csupa élet:
Juppiter istentől eredett ő Assaracus-faj,
Trós atya végezetül s Trójának cynthusi pajzsa.
S retteg a rémektől, Cócytus zord folyamától,
Ixíon kígyók-benyüzsögte komisz kerekétől
És ama visszaeső szirttől a keserves Irigység.
Közben - ahogy nem lágy szóval mondtad - mi mulassunk,
Maecénás, a dryas-nép még sose-járt mezejében!
Nélküled elmém úgysem tud szárnyalni magasba;
Rajta tehát, ne habozz! nagy hanggal hív a Cithaeron,
Táygetos csaholást, Epidaurus ló-nyihogást küld:
Visszanyögik vágyó szavukat széltében az erdők.

Majd az után a hadért hevülő Caesart fogom írni,
Hogy fenntartsa nevét-hírét dalom annyi sok évre,
Mennyi letelt Caesarig az ős títhónusi kortól.

Az, ki Olympia pálmáját pályázza a páston,
És paripát, vagy ekéhez erős tulkot nevel, első:
Jó-alakú anyaállatokat nézzen ki. Üszőben
Az kitünő, ha a fej csunya, képe komor, nyaka vastag,
És a tokájáról térdéig lóg a lebernyc;
Teste pedig hosszan megnyúlt és mindene túlteng,
Lába is; és két horgadt túlke tövén füle borzas.
Tetszik a tarka is énnékem, ha a foltja fehéres,
És nem tűr el igát, annál inkább döf a szarva,
Míg bikaforma a teste s egészében magas inkább,
S lépte nyomán hosszú farkát horzsolja a földön.
Lúcínát hívnod legjobb négy éves üszőhöz,
Nászt a tehén tíz éven túl sose tűr el azonban;
Már öregén járomra silány, nem hordja ki vemhét.
Éppen ezért, míg ifjú vér heve fűti gulyádat,
Küldd a bikát oda; barmaidat szerelem tüze szítsa,
S egyik a másiktól hozzon nemzéssel utódot.
Mert a szegény párok szebb napjai szökve szaladnak,
S jönnek a küzdelmek, jön a kórok, a zsémbes öregkor
Évsora, míg a mogorva halál zordan be nem állít.
Lesz olyan állatod is mindig, melytől szabadulnál,
Hát pótolod a hiányt, ne utóbb kelljen keseregned,
Hogyha baj ér, s évente javítsd ifjakkal a csordát.
És ugyanígy válaszd ki javát lovaiddnak is aztán.
Mert ha idővel majd számuk szaporítani szánod,
Már kicsi kortól több fáradságot követelnek.
Hetykén jár a csikó, ha nemes vérű, a mezőben,
És tüstént kecsesen szökdelve emelgeti térdét;
Később útnak ered, sőt bátran a csúnya folyóra
Tör, de a hídon is elsétál, noha még sose látta,
És nem ijeszti, amint üresen dübörög. Nyaka délceg,
És eleven feje van, horpasz hasa, domboru háta,
S büszke szügyén izom-öv duzzad. Szép még a pirospej
S almáskék, az ezüstderes és szögsárga silányabb.
Hogyha pedig valahol messzebb fegyver zaja zörren,
Nincs maradása, fülét hegyezi s fölreszket a teste,
S orrlíka fű fojtott lángot horkanva-zihálva.
Sűrű sörénye lecsüng és elfödi jobb szügye halmát;
Két csipője közül kimered nagy háta, miközben
Lent a talajt a kemény pata már dübörögteti döngve.
Pollux ménje Amyclaeben lehetett ilyen éppen,
Cyllarus, és a görög dalosok megzengte lovak tán,
Mint Marsé, s az a pár, mellyel kocsizott nagy Achillész.
Ily telivérré vált maga Sáturnus, nyaka sebtén
Épp így rázta sörényét, hogy felesége betoppant,

Ő meg inalt éles nyihogással a Pélion ormán.

Ám ha betegség terhe s a kor lovad elnehezíti,
Tartsd otthon s a dicső múltért nézd el tunyaságát.
Vénen a vér Venusért sose fűti, hiába dologhoz
Már foga nem fül, és ha csatát kell vívnia mégis,
Az nagy füsttel csak kis tűz, mint gyenge zsarátja
Szalmának. Különösképp hát azt kérdd, mi hevíti?
Mennyi idős? mik erényei még? ki vaj' anyja s az apja?
Kínt a kudarc okoz-e s hírvágy van-e benne babérra?

Nézd csak a kétfogatú kocsikat, ha kinyílik a korlát,
Mint vetekednek a versenyeken, vágatnak a pályán,
S keble remény és kétség közt hogy reszket az ifjú
Hajtóknak! Hogy csapkod a szíj, hogy előrehajolnak,
S mily laza máris a fék - füstöl futtában a tengely!
Mert hol a földig dől derekuk, hol emelkedik ismét,
Míg a magasban a menny útján nem látszanak úszni.
S nincs nyugalom, se szünet; sárgás porköd csap az égre,
Izzad az izzott mén izzói habos melegétől:

Ily nagy a dicsvágy ott, így vágyik a szív diadalra.

Egykor először Erichthonius mert fogni szekérbe
Négy lovat, így szállt győzőként szélgyors kerekekkel.
Majd a Peléthronium lapithái vetettek a lóra
Féket, a körbe futásra is ők fogták, meg is ülven,
S oktatták a vitézt, hogy váglasson vele büszkén.
Vágta, szekér-húzás: szép mindkettő, de szakember
Erre s amarra tüzes, szélgyors fiatal keres egyként.
Mást soha, bár szaladó ellenségét sokat üzte,
S Épírust vagy a hősi Mycénaet mondja honának,
Vagy vigye föl fajtáját bár Neptúnus atyáig.

Mindezeket szem előtt tartván, teljes figyelemmel
Jól hizlaljuk fel, ha megért az idő, a vezérmént,
Azt, amelyet választottunk csordánknak urául;
Vágj elibé tönkölyt, tépj sarju füvet neki, vízzel
Egyre itasd: gyönyörűséges dolgát tegye bátran,
Hogy csenevész ivadéka sovány apjára ne üssön.
Ám az anyát inkább vékony tartás zabolázza,
És amidőn ama jól-ismert ösztön tüze fűti,
Ennivalót, vizet akkortól adagolj kevesebbet.
Gyakran epossze futás, fáradjon a déli verőben,
Hogyha nehéz csépektől nyög szérüd s a zefírek
Támadatán odakünn az üres polyvák kavarnak.
Tedd pedig ezt, hogy a hízástól nyílása farának
Túl duzzadt ne legyen s árkát be ne tömje kövérség:
Így Venus áldását epedőn mélyére fogadja.

Hagyj fel a ménnel most és kezdj kancádra ügyelni.
Hónapok elteltén, amidőn már terhesen ödöng,
Terhes igás-szekerekbe ne fogd, ugrálni se bíztasd
Által az általuton, vagy hogy tépdessen a fűből
Futtában, s a szilaj folyamár közepére beússzon.

Töltse hasát csak a pusztai mezőn, a magas patakoknál,
Zöld-gyepel-peremes partok moha fedte fűvényén,
Ott, hol a sziklafal és bérc-bolt árnyékba borítja.
Döng egy fajta bögőly Silarus vadonában, a tölgyes
Alburnus viruló magasán, neve római nyelven
Farkaslégy (a görög pócsiknek hívja honában),
Vad, dühösen dongó hangjára riadnak a csordák,
S futnak a berkekből; égig hat a vészeli bögés:
Reszket a part, a pagony s a Tanáger gyér vize tőle.
Ínachus édes üsző-lányát is e Rémmel akarta
Szörnyű haragjában hajdan megrontani Júnó:
Hát vemhes tehened védd mindig tőlük (a tűző
Nyár közepén dühük egyre dagad), s a gulyát legelészni
Csak kora hajnalidőn engedd, vagy csillagos este.

Hogyha megellt a tehén, fő gondod a borjura fordítsd.
Süsd legelőbb a neved bőrébe s előre jegyezd föl:
Ezt szaporítani szánod, amazt inkább odaveszni
Szent oltári tűzön, míg ismét mást a mezőben
Szántani, törni rögöt, vagy megforgatni a földet.
Járjon a csordán zöld gyepre s legelésszen a többi.
Ám melyeket meg akarsz munkára tanítani, túrni
Földjeidet, szoktasd, szelidítsd azokat kicsi kortól:
Szíve fogékony, amíg fiatal s alakítani könnyű.
Köss legelőbb a nyakukra lazán ruganyos fonadékból
Fűz-karikát; ha pedig már hozzászoktak eképpen
Szolga-igájukhoz, kezdj jármot kötni belőle,
S lépni tanítsd, együtt befogott párjával, a borjat.
Majd a porondra minél többször menjen vonogatni
Könnyű kocsit, mely alig nyom a por tetejébe barázdát;
Végül a terhétől ropogó, bükk-tengelyen álló,
Vas-rudas útiszekér is felcsikoroghat utána.
Közben a még betöretlen üszőt ne csupán a szegényes
Fűz-levelekre szorítsd, se füvekre csak és tavi sásra:
Tépj neki sarju rozsot kézzel, s teli fejni ne buzdulj
- Ősi szokásként - hó sajtárodát anyja tejével:
Add inkább tögyét édes borjú-gyerekének.

Ámde ha vágyad a harc inkább, vagy a hős lovas-osztag,
Vagy pedig Alphéus mellett, Písában, a verseny,
- Hogy Jupiter ligetén vetekedj a sebes fogatokkal -
Szokjon előbb paripád a vitéz vigalomhoz, a vérthez,
Túrje, ha túlköl a kürt a csatán, ha csikordul a tengely,
És a karámban a zablától, ha zörög, ne riadjon;
Tudjon örülni viszont, ha becézve dicséri lovásza,
És ha nyakán tapsol tenyerével a gazda, szeresse.
S már akkor bátorkodjék, mikor anyja tejétől
Elvered, és az igát, melyet adsz szeliden, nyaka hordja,
Bár suta még, reszket, nem tudva, milyen magabíró.
Ellenben, ha letelt három nyara s ér negyedikbe,
Kezdjen ügetni körül, kanyarogva szabályosan, útján

Döngjön a föld, és négy térdét váltott ütem oldja,
Mint ki nagyon fárad valamin; majd hívja futásra
Fenn a vihart, ahogyan pedig úszik a róna mezőkön,
Féktelenül, csak alig rúgjon port körme a pályán;
Mint a hyperboreus honból Aquiló szele zúdul
Sűrűn alá, kiterítve haván Scythiának esőtlen
Fellegeit, mire felhullámszik a rét, a magasló
Tábla remeg puha csókjától, boga bűg a bereknek,
S távolról hab-tajtékrok torlódnak a parthoz:
Így fut, igen, tova, tengereket-tereket felijesztve.
Célra tör ily telivér Élis legfőbb mezejének
Pályagyepén is, bár vérhab szakad-ömlik a száján,
Belga kocsit könnyebben bír tűró nyaka mégis.
Végül az így lelohasztott mént hagyd nőni kövérre
Kétszeres abraktól: ha előbb kerekedne ki teste,
Mintsem igába töröd, nagyon elszilajul, de befogván,
Zord farkas-zabolád, suhogó szíjad se szeretné.

Nincs ugyanakkor jobb mód, hogy megtartsd erejében,
Mintha Venustól elvonod őt, el a vak szerelemnek
Kínjaitól, kedveld a tinó vagy a ló nevelését.
Hát a bikát száműzd szemközt a hegyek meg a duzzadt
Csermelyek ágyán túl, a magányos, messzi mezőkre,
Vagy teli jászol előtt otthon zabolázd, ha bezártad.
Mert erejét az üsző mihamar kiveszi, s tüze tüstént
Gyúl, ha tehénre tekint, füvelőt-füvet is feled ekkor,
Az meg elédesedőn csak epeszi szilaj szeretőit,
S fűti gyakorta szivük: szarvval vetekedjenek érte.

Fenn a magas Sílán szépséges üsző legelészget:
Közben, borzalmas dühhel, küzd két bika váltig,
Sebre tetézve sebet, mialatt sűrű vér lepi testük,
Összefonott szarvuk pedig egymást ökleli, s úgy bőg
Szörnyen e pár - belereng a berek meg a tágas Olympus.
S lesz a vetélytársaknak szűk a karám, fut a vesztes,
Hogy száműzze magát idegen, távol legelőkre,
Csúfságát keserülve nagyon, s erejét a hivalgó
Győztesnek, valamint hogy a tűnt üdv megtorolatlan;
Visszatekint hát jászlára s szökik ősi honából.
Ámde magát ezután sosem ernyed el edzeni, durva
Szikla kövén pihen éjjel, alom nem egyengeti vackát,
Étke pedig tövises lomb és éles tavi-káka.
Majd próbálja dühét szarvába helyezni, miközben
Ront a fatörzseknek, csapkod fel a légbe boszúsan,
S rúgva a port a porondon, a harcot ekép gyakorolja.
És erejét mikor összeszedi s tüze fellobog ismét,
Harcot üzen, támadva heven társát, a gyanútlant:
Úgy, ahogyan bent mélyen előbb elszürkül a tenger,
Habja pedig távolról nő s gyűrűzik a partnak,
Hol szirteknek ütődve sziszeg szörnyen s a magasból,
Mint orom ömlik alá, hogy alant azután vize forrjon,

És feketés fövenyét örvényeiből fölokádja.

Minden a föld hátán, legyen emberi lény avagy állat,
Tengeri fajzat bár, apróvad, iromba madárnép,
Ily buja lángba rohan s ugyanegy szerelemre bomol mind.
Ekkor a legdühösebb, ekkor jár-kél a határban,
Messze feledve fiát, az oroszlán; és soha máskor
Torz medvék erdőn több kárt, több csúfot a népben
Nem tesznek; vadkan most dúl, most bős csak a tigris:
Jaj Libyában a társtalanul sietőnek ilyenkor!
Vagy reszketni egész testét nem látod a ménnek,
Hogyha a szél ama jól-ismert szagot arra sodorja?
Hasztalan ekkor a durva verés, a lovász zabolája,
Szikla, köves szakadék neki már nem gát, se kiöntött
Csermelyek, és szirtet ragadó folyamok se, ha zúgnak.

Most csörtet, csülkével a port a sabellusi vadkan
Most veri fel s agyaráát fenvén, derekát veti fáknak:
Így is, amúgy is csak hadd szokják marja sebekhez!
Hát az az ifju vajon, kit a bős szerelem buja lángja
Csontig emészt? Az a vad viharok szaggatta szorosnak
Éjszaka későn vak tükrét átússza; hiába
Döng a nagy ég kapuja s visszhangzik a szirtre csapó hab:
Árva szülői s a szűz, aki zord sorsán a halálba
Vérzi szívét, fölsírni nem is tudják panaszukkal!
Vagy nem küzd-e az eb, sőt Bacchus tarka hiúza,
És a gaz ordas-faj, meg a békés őz is ilyenkor?
Mégis, a kanca szerelmi dühét túl egy se lobogja;
Mert e tüzet Venus adta belé, mikoron potniaei
Ménjeivel Glaucus csontját darabokra törette.
Ascanius zuhogó folyamárján, Gargara bércén,
Halmokon és habon át ez a vágy viszi-röpteti őket.
S ott, a velőkbe ható sóvár lángokra tavasszal
Keblük előnti a tűz (heve fűti tavasszal a csontot),
Ők meg a hegy magasán, fejüket fúrván a zefírek
Szélözönébe, beszívja szügyük puha-könnyű fuvalmát,
S ím, csuda mondani, mén nélkül mind megfogán attól:
Sziklafokon, szirten, szurdok fenekén így futnak,
Nem tefeléd, Eurus, nem ahol felpirkad a napfény,
Sem Boreás, Caurus vagy az Auster elé, mely oly árnydús
Hogyha kel, és az eget hús záporral szomorítja.
Végül amott a lovak vékonyából kezd kicsöpögni
Egy sűrű nedv, amelyet hív kancamirigynek a pásztor,
Méreg e kancamirigy, gaz mostoha gyűjti gyakorta,
Hogy búbajos igék közepette keverje bürökkel.

Am tovaszáll az idő, tovaszáll és fut szakadatlan,
Míg mi csapongunk itt, mindent kedvünkre lefestvén.
Ennyit a ménesről. Gondunk most másfele vessük:
Mint nevelünk borzas gödölyét, bundás bari-nyáját?
Ez csak a munka, derék gazdák, koszorút ez ad aztán!
S bár nem kétli szívem, mily nagy feladat, hogy e tárgyat

Győzze a szó s a csekélységet dísszel csinosítsam,
 Mégis a Parnasszus messzibb havasára von édes
 Vágyakozás: tetszik járnom tetejét, ahol anda
 Halmon előd ösvényt sose tört még Castaliához.
 Tisztelt szűz te, Palés, nagy erőt most adj szavaimnak!
 Itt legelőbb is előírom: juhod almos akolban
 Fűre kapasd - míg lombjaival nyár nem virul ismét -
 Szórva marékkal alá szalmát, perjét is a puszta
 Földre sokat, hogy a gyöngye juhót tél-fagy ne gyötörje,
 S ronda rühöt ne legyen nyomorult eltűrni, se közsvényt.
 Meghagyom azt is még: tápláld ezután gödölyéid
 Hanga-levéllal, majd friss vízzel itasd a folyóból,
 Ólaikat pedig úgy építsd, hogy dél fele nézzen,
 Háttal a téli szeleknek mind; ez elég, ha fagyával
 Zúdul a Vízöntő, végét lelocsolni az évnek.
 Mert nem akármi kicsiny feladat gondozni gidánkat,
 Ám a haszon se csekély, érjen bármennyire többet
 Tyrusi bíborban megfőtt míveltusi gyapjúd:
 Mégis a kecskének szaporább a faja s teje bővebb;
 Tőgyük apasztva tehát mind inkább habzik a dézsa,
 Annál több tejet ad - csak fejd őket - csecsük újból.
 Lám, cínypsi bakot megnyírni szokásos ugyancsak,
 Szürke bozontja, szakálla s a szálás szőr hadi pokróc,
 Vagy nyomorult evezős-népeknek lesz takarója.
 Berkekben tépik, bércek csúcsán, a Lycaeus
 Hegyfalakat szerető tövisét meg a csipke bozótját:
 Onnan jönnek elő később kicsinyükkel a kecskék,
 Bár teli tőgyüktől küszöbük megmászni nehézkes.
 Téli szelektől és fagytól hát minden erőddel
 Óvd nyájuk, hisz alig kérik csak az emberi gondot:
 Adj nekik ennivalót jószívvel, s abrakul ágat,
 S tárva legyen télen szénáspadlásod előttük.
 Ám Zephyrus buzdítására ha nyár jön, üdítő,
 S nyájaidat, mindkét fajtát, viszi zöldbe, csalitra,
 Akkor a Hajnali Csillaggal kell már, kora reggel,
 - Míg a mező hűvös, míg csillog a gyepe - kivonulnunk,
 S míg a juhoknak oly édes zúz a selyem fűvön ott ül.
 Majd ha mutat már négyet a nap s elepednek a birkák,
 És a tücsök keserű dala künn a sűrűt hasogatja,
 Állataid tüstént mély tó mellé vagy a kúthoz,
 Tölgyvályúra tereld, hogy szomjuk a fürge hab oltsa;
 Dél derekán pedig egy lombárnyas völgybe bocsátkozz,
 Jupiter ősi, magas tölgyfái tövébe, melyeknek
 Roppant ág-karjuk fölnyúl, vagy sűrű magyalfák
 Szent ligetébe, melyen szétbomlik barna homályuk;
 Vidd ezután újból üde vízre, legyen fűvön újból
 Napnyugovásig a nyáj, míg nem mérsékeli hűvös
 Alkony a hőt s a pagonyt nem fürdeti harmat a holdból,
 S parton a jégmadarat, bokron nem hallod a pintyet.

Szőjjem-e dalba neked legelőit még Libyának
S pásztorait, kik gyér sátor-kalyibáikat őrzik?
Sokszor e sík fővenyen füvel és fut egész napon-éjen,
Sőt egy hónapon át is a nyáj, mialatt akol arra
Messze sehol, csak a nagy sivatag. Ha megindul ilyenkor
Afrika pásztora, megy minden vele: szentjei, háza,
Krétai tegze, kutyái Amyclaeből meg a kardja;
Mint honi fölszerelésében hős római lépked
Súlyos terhe alatt, és még mielőtt felocsúdnék
Ellensége, letáborozik s ott vár csatarendben.

Más a szokás Maeótis tó-peremén, Scythiának
Népeinél, hol sárga fővenyt kavár, önt el a Hister,
Vagy hol az elnyúló Rhodopé kiszögellik a sarkig.
Ott a tinót istállóban kell tartani mindig,
Minthogy a fán levelet, legelőn füvet ott sose lelne;
Sáncszerű hófuvatag fedi folyton a mostoha földet,
Messze magas jéghát, mely van vagy hét könyök arra,
S tél van örökkön, örökkön fű hidegével a Caurus.
Ott a ködös párákat a Nap széjjel sosem űzi,
Sem ha delelni siet telivéreivel föl az égre,
Sem ha lemosni bukik kocsiját a rubin habözönbe.
Jég feszül ott a futó folyamok fodrán is azonnal,
Úgy hogy a vaskerekű fogatok hátára felállnak,
S ím, hol imént sajkák, széles szekerek sora száguld;
Szerte a rézszerszám reped ott, ruha ráfagy a testre,
Megdermedt borukat bárdal vágják föl a népek,
Minden tócsa fenéig hűlt, páncélszerű jégtömb,
Durva szakállá pedig dértől tuskés a parasztnak.

Nem szelidebb ezalatt havazása se körben a mennynek:
Pusztul a birkasereg, busa-testű göbolyók állnak
Télbe temetve, s bújnak mind egymáshoz a rének,
S míg dideregnek, a friss hóból szarvuk ha kilátszik.
Most a riadt vadakat nem kell bekeríteni bíbor
Tollak törével, se kelepccékkal, se kopókkal,
Míg ugyanis tömegét meddőn löki mellük a hónap
S bög iszonyún, közelükbe tör és baltával elejti
Mind a vadász, hogy nagy, víg lármával hazahordja.
Földbevesző barlangok ölén, lent él e vadásznép
Gondtalanul, nyugalomban alatt, odavetve halommal
Tölgyet a tűzre s egész szilfákat gyújtva zsarátnak.
Így töltik játékkal, víg sör-ivással az éjjelt,
Bort poharukban a berkenye-must csípős leve pótol.
Hát a hyperboreus honban, hol a Medve ragyog fenn,
Barmainak dér bundájával ilyen zabolátlan
Nép földi testét ott Rhípaeus szélviharától.

Hogyha viszont vágyad gyapjú: tövises ligeterdő,
Bojtorján, sulyom és buja gyöp ne legyen közeledben,
S nyáját olyat válassz, puha szőre fedezze fehérén.
Kost pedig ott sose tűrj, bármily makulátlan a gyapja,

Nyelve ha gyászfeketén nyújtózik nyálhabos ínyén,
Mert ivadékainak teli lesz foltokkal egyébként
Bolyha - szemelj ki tehát jobbat népes legelődről.
Ily kos volt, ha ugyan hihető ez, ilyen selyem-írhás
Arcadiában Pán isten, s a pagony sűrűjébe
Ily csellel csalt, hívott, Hold, ki magad se szabódtál.

Ám akinek tej kell, teli töltse lucerna-virággal,
Lótusz-sommal, sőt sós fűvel a nyáj etetőjét;
Ettől jobban iszik, jobban fog tőgye dagadni,
S észre se vesszük, a tejben a só finom ízzel elárad.
Mások a már elválasztott gödölyére vas-örvös
Szájkosarat kötnek, hogy tiltsák anyja tejétől.
Mert mit a pásztor reggel fej, vagy déli világnál,
Este bepréseli; míg mit nap nyugtán avagy éjjel:
Azt kora hajnalidőn viszi már a piacra, köcsögben;
Máskor meg finoman sőt hint rá s elteszi télre.

Nem legutolsó gond kutya-falkád sem kiszemelni:
Spártai gyors ebedet s a molossusi faj busa kölykét
Sűrű savón hizlald. Ilyen örökkel soha félned
Aklaid éji zsványaitól nem kell, se csikasztól,
Sőt a hibernus, e hadkeverő, se csatáz veled orvul.
És a kopókkal már hajszolhatod egyre a félénk
Vadszamarat, nyúlra s dāmvadra vadássz e kopókkal;
Ők csaholásukkal posványaiból a csalitnak
Gyakran az ártányt is kiverik s ugatásuk a testes
Szarvasokat szirt-ormukról hálódba szorítja.

Illatozó cédrust is gyűjts aklodban időnként,
S tudd: a gonosz siklót elkergeti gyantafa füstje.
Mert megfogni-tilos viperák bújnak meg a nyugvó
Jászlak alatt olykor, menekülve riadtan a fénytől,
Vagy kalyibád árnyában más kígyó-faj, a marhák
Réme pihen rejtőzködve s fecskendve gulyádra
Mérget alatt. A kezédbe, juhász, a követ vagy a csépet!
S bár fenyeget, fölfújt nyaka bár nyúlik ki sziszegve:
Csapd agyon! Ím szökik is, remegő feje tűnik a földbe,
S míg tovasikló farka hegyét ütöd és derekának
Legközepét, lassan végső gyűrűt vet a testroncs.
Ámde Calabria rétjein él mégegy fene hulló,
Mely mellét, cserepes hátát gyűrűkbe feszíti,
Nyúlva föl, és nagy rút foltok lepik el hasa hosszát;
Ez, valamíg a folyók özön-árjukkal kidagadnak,
S nyirkos a föld az esős szélről s a tavasz vizet áraszt,
Él a mocsárban, a tó peremén, telitöltve falánkan
Szörnyü hasát hallal, békák brekegő seregével;
Ám ha kiszikkad a láp, az aszály ha repeszi lapályát,
Szökken a partra legott, izzó szemeit dühödötten
Forgatva, s szilajon hőtől, szomjtól vadon őrzöng.
Hát puha szendergést ne keress a szabadban ilyenkor,
És heverészni se vágyj a fűvön dombhát pagonyában,

Hogyha kivedlik a bőréből s ifjan virul, újul,
 Úgy tekereg, vagy hagyva fiát s a tojásokat odván,
 Nyúlik a nap fele, rezgetvén hárm-as-hegyü nyelvét.
 Most nyavalyák jeleit s okozóit vésem eszedbe.
 Ronda rühöt kap a juh, mikor átdermeszti fagyával
 Bőrig a zápor, a zord télnek pedig ősz hava hűti,
 Vagy letapad hátán, miután megnyírtad, a szennyes
 Izzadság, vagy a tüskebokor fölvérezi testét.
 Nyájuk a tiszta folyókon ezért viszik át a tenyésztők:
 Bent csepegő gyapjával a kos le-lesüllyed az árban,
 Bátorodik mégis mélyvíz mentében előre;
 Vagy kezdik megnyírt bőrét barnás habolajjal,
 Friss kénközsírral kenni s tajtékos ezüsttel,
 Tengeri csilla se rossz a kövér viasz, idai kátrány,
 Kába hunyor keverékével s éjszínü szurokkal.
 Nincsen azonban jobb orvosszer ilyen nyavalyára,
 Mint kimetélni a felpattogzott vart gyökerestől
 Vas-késsel: ha takargatjuk, tápot kap a tályog,
 S nő, ha ilyen kórhoz gyógyító kézzel a pásztor
 Nyúlni feled s ül, az istentől várván a varázsszert.
 Sőt ha e baj behatol bekegő juhaid velejéig,
 S ott aszaló lázzal csak tombol, testük emésztve,
 Hasznos az egy-csupa-tűz lobot úgy zaboláznod ilyenkor,
 Hogy belevágva, alul vért ugratsz csüdjük eréből:
 Mint ama bísalták szokták, meg a durva gelónok,
 Kik Rhodopén s a geták sivatagjain átviharozva,
 Inni az alvadt kancatejet vérrel keverik meg.
 Azt a juhod, melyről látod, hogy messze maradván,
 Hús árnyat kutat és csak a fű tetejébe ha kóstol
 Kelletlen, vagy oson hátul s a mezőre heverve,
 Úgy legel ott, majd nagy későn maga kullog akolra -
 Kést az ilyen nyomorultnak, amíg a ragály nyavalyája
 Óvatlan nyájad meg nem fertőzi egészen!
 Annyi sebes vihar ártva sosem tör dúlni a tengert,
 Mennyi baj éri a birkákat. S e bajok nem egyenként
 Öldösik őket: a nyáron lett minden bari pusztul,
 Vész az anya s szemefénye vele, s mind, szálíg a fajta.
 Ismeri ezt, ki az Alpok bérc-fokait meg a dombos
 Nóricum őrhelyeit s a Timávusnál japidáknak
 Rétjeit oly sok idő múltán meglátja s a pusztá
 Pásztori hon juhtól özvegy tág berkein ámul.
 Hajdan oly átkos időjárás támadt e vidékre
 Régi miazmákból: ősszel még nyár heve lángolt,
 Minden jószágnak, vadnak meghozva halálát,
 Megrontván vizük is, végigfertőzve mezőik.
 És a Halál sose jött egy ajtón; ennek emésztő
 Szomjjal eréig fűrt, ernyedte testét elaszalva,
 Legbelül ellenben fakadékony gennyel özönlött,
 Minden kórtól zápot csontot lassan beborítván.

Máskor az isteni tiszteletül szánt áldozat-állat,
Mely megy az oltárhoz hósín gyapjú-szalagokban,
Míg készül föl a pap, közben múlik ki nem egyszer.
Hogyha pedig pengéjével hamarabb elemésztí,
Hasztalanul teszi rá zsigerét a zsarátra, hogy égjen,
Jós a jövőt abból soha meg nem fejti, ha kérdik;
Minthogy a gégen-végigvont késről nem a vérnek
Csöppje csurog: csak eves nyirok, az feketíti a földet.
Itt a vidám füvelőn mindenfele hullnak a borjak.
Édes lelkük a telt vályúknál adva ki végleg;
Megveszik ott a kezes kuvasz is, hörgő köhögéstől
Fullad a senyvedező sertés tengernyi tokája.
Gyengül a versenygyőztes mén, gypet és tudományát
Messze feledve szegény; itatóra se fut, csak a földet
Rúgja sűrűn, füle meg lekonyul s egyenetlen előnti
Jéghideg izzadság, a halál jele; bőre kiszárad,
Sőt tapogatva tapasztaljuk, merev-érdes egészen.

Hullta előtt pár nappal a bajt e jelek bizonyítják;
Majd később mind kínzóbbá kezd válni a kórság:
Két szeme lángja lobog, lassúbb lesz mély lihegése,
Néha pedig csak fű fájón, és vékonya kidülled,
Míg hosszan hörög, és barnás vér ömlik el orrán,
Végre merev nyelvétől már dagadó nyaka fullad.
Úgy vélték, szarun át hasznos szájába vezetni
Lénaeus nedűjét: ez az egy, mi segít a veszendőn;
Bár neki később épp ez lett romlása: föléledt,
Így dühre gyúlt, s amikor már ott hullt volna el úgylis
(Óvd a kegyest, a gonoszra bocsáss ilyen örületet, menny!),
Kezdte saját húsát szagatni le pusztá fogával.

Íme amott egy ökör füstől gyötrelmes igában:
Ám most földre zuhan, száján sűrű vérfolyam ömlik,
S végsőt hördül. A földműves szomorún odaballag,
Másik jószágát, mely párját szánja, kifogván,
S hagyva a munkát félben, ekéjét földbe akasztva.
Lombhús mély ligetek, puha pázsit azonban az előtt
Mégse vidítják föl, sem a szirteken át leözönlő,
Érckeveréknél fénylőbb hab, mely a rétre tör; ernyed
Oldala lenn, kintől tompul bágyadt szeme tükre,
S kórok terhétől lohadó nyaka föld fele görbed.
Fáradalom, szolgálat hát ily bért kap-e? Törni
Kínnal ugart így érdemes-e? S vaj bacchusi nedvet,
Massicusit tán ő szürcsöl s ő habzsol a torban?
Nem, sanyarúbb eledelt, fűvet és lombot lakomázik,
Forrás tiszta vizét hörpölvén rá s a futástól
Fáradt ér habját, - nem is öröli gond igaz álmát.

Akkoriban, mondják, egy üszőt se találtak e tájon,
Mely kocsival Júnó szentélyéhez közelednék,
Két felemás bivaly állt csak a nagy boltcsarnok elébe.
Hát földjét izzadva, kapával törte az ember,

És a magot tíz körmével boronálta, s a bérceen,
Megfeszülő nyakkal, zörgő szekerét maga húzta.
S éjjel az akloknál többé nem leskel a fondor
Farkas, a nyájra se tör: baljósabb gond zabolázza;
Félénk özsuta, száguldó szarvas pedig, íme,
Jár-kel a házak közt, a kutyaiktól sem riadozva.
Mindenféle halat s a határtalan ár csodanépét,
Hányja, miként a hajótörtek hulláit, a hullám,
Úgy veti partra; s a fókák mind a folyók fele szöknek.
Járata zeg-zugain menedéket nem lel a kígyó,
Pusztul a hydra-faj is, szarupikkelye bárhogy ijesztget.
Dögleletes lesz fönn madaraknak a lég, a magasból
- Lelkük a felhők közt hagyván - fejjel lezuhanak.
S haszna mi sem lesz, fogd nyájad bár más eledelre,
Árt csak a gyógy-keverék; és csődöt vall Amytháón
Vére, Melampús is, Chírón is, Phillyra sarja.
Styxi homályából napfényre viharzik a sápadt
Tísiphoné, hajtván föl a Félelmet meg a Járványt,
S vérszomjas feje nap mint nap magasabbra szegődik.
Béget a sok bárány, bögnék szakadatlan a barmok,
Zúg a folyam szikkadt fövénye s meredélye a dombnak.
Mert seregestül öl és halmozza reves rohadástól
Málladozó hulláik a szűz immár az akolban,
Míg bekaparni a nép és gödröt nem tanul ásni.
Nincs ugyanis, ki viselhetné bőrük, vagy ehetné
- Főzze akár vízben, vagy tűzön süsse ki - húsuk;
Nyírni pedig szennyből pálló, tályog-teli gyapjuk,
S fonni mirigymocskos bundájuk senki se bírja;
Sőt ki csupán érint ily vést-okozó ruhakelmét,
Lángkelevény veri ki s büzlő testét beborítja
Rühkoszos izzadság, hogy fertőzött keze-lábát
Nem sok idő múltán eleméssze tüzével az orbánc.

NEGYEDIK KÖNYV

Szólok végül a menny adományáról, az egekből
Harmatozó mézről. Méltasd ezt is figyelemre,
Maecénás! Kicsi lényekről hallasz ma csudákat:
Sorra egész nemzetségek, népek hadi dolgát,
Erkölcset dalolom, buzgalmát, hős vezetőit.
Semmi csekélység ez, de megőrzi nevünk e csekélység,
Hogyha az ég se hagy el s odahallgat imánkra Apolló.

Kast és méhest kell kiszemelned először a méhnek,
Ott, hol a szél nem fúj (a szelek nehezítik a hordást),
Ott, hol a bárányok s a döfös kecskék a virágot
Össze nem ugrálják, s az üsző se bolyong a mezőre,
Sarju füvet, harmat gyöngyét mind földre taposva.
Tarka, recés-hátú gyíkok, valamint a madárnép,
Főleg a gyurgyalagok, teli kaptárod ne zavarják,
Így Procné se, kinek kebelét keze vérbe keverte;
Minthogy a méhet ezek mindenhol messze kiirtják,
Őket hordva finom falatul zsarnok fiaiknak.
Ellenben legyenek moszatos tavak ott, üde kútfők,
Pázsitokon végigcsobogó vékony patakocskák,
És az előteret árnyalják pálmák, nagy olajfák,
Hogy ha az első raj kirepül kikeletkor a lépről
S már fiatal vezetőikkel vigadoznak az ifjak,
Vendég lombjaival szemközt a fa nyújtson a nyártól
Védelmet s a közel part is csalogassa csak őket.
S állóvíz tesped bár vagy patak-ér zubog arra,
Szórd teli *azt* fűz-gallyal, *emezt* nagy kő-darabokkal,
Hadd legyen ott híd, hol szárnyuk kiterítik a napnak,
Hogyha netán, míg mulatják magukat, rajuk Eurus
Szétfújná vagy alávetné Neptúnus ölére.
Körbe fahéj zöldelljen még, de nehéz szagu borsfű
S messzi-elillatozó csombor vereselljen ugyancsak,
Míg violáid igyák az üdítő-friss vizet egyre.
Mézkaptaídon, fűzted bár össze faháncsból,
Vagy ruganyos fűz-vesszőből remekelted is őket,
Tág kimenőt sose hagyj, mert megfagy a méz a hidegben,
Hogyha pedig beköszönt a meleg, szétolvad egészen.
Méheid óvd egyaránt mindkét bajtól; hisz a kasnak
Gyenge viasszal ezért kenik át közeit vetekedve,
És vonják be virágízzel minden repedését, -
Épp ehhez gyűjtven gyantát is, mely ragadósabb,
Mint a madárlép, mint a phryg Ída fokán a szurokzsír.
Sőt - ha hihetjük ugyan - szentélyüket olykor a méhek
Mélyen a földbe, vagy épp odvas fa-üregbe rekesztik,
Ám lyukacsos kövek alján is fölleljük a fészük.
Mindazonáltal a kas közeit körben puha sárral

Gondosan elkend és te magad vess rá laza lombot.
És sose tűrj ternyőfát sem telepük közelében,
Tűzre se tégy ott rőt rákot, de ne hidd, hogy a tó-mély
És az iszap fojtó szaga tán, vagy a szirtüregékből
Visszadübörgő hang, ha dörejlik a bérc öle, hasznos.

Mondjam-e még, amidőn az arany nap a föld üregébe
Űzi a tél hidegét és nyár tüze lángol az égen:
Rengeteget-rétet beröpülnek a méhek azonnal,
S megszíván a virág bíbor kelyhét, a vizekre
Inni lelibbennek. Sosem értettem, mily örömtől
Fűtve, szülötteik így etetik, míg mesteri módon
Friss viasz-ágyakat és lépes mézet remekelnek.
Hogyha pedig látod, mint úszik a menny magasában,
Olvasztó nyáron, kasból kitörő sokaságuk,
- Szélvihar űzte sötét felhő - s bámulva tekinted,
Tudd: lomb hajlékot kutat és édesvizü forrást
Mindig a raj. Fűszeres füveket hints akkor e helyre:
Tört sárkánylaput és a közönséges viaszürmöt,
S rázzad Anyánk réztányérját, kelts zajt vele körben,
S ők lerepülnek majd önként e beillatosított
Helyre s a lépközt nem késnek megszállani mélyen.

Ám ha csatára kerül sor - mert izgága haraggal
Felkavarog két hadfő közt a viszály tüze néha,
S látni lehet már távolról: hogy' készül a köznép,
Keblük a harcvágytól hogy' reszket, amíg viadalra
Oly zúgás unszolja a rest rajokat, mely a rézkürt
Durva-rekedten el-elfúló hangjára hasonlít,
Ők pedig izzva nyomulnak elő, szikrázik a szárnyuk,
Vállát hányja-veti s feni fullánkját valamennyi,
Majd a vezérsátort, a királyt szorosan körülállván,
Ellenségeiket hívják rémes riadással -
Tiszta-derűs tavaszon, föl a légi mezőre, ilyenkor
Tör haduk, át a kapun, s ime már vetekednek, a mennybolt
Zúgva zajong, iszonyú körben gomolyognak eközben,
S főmeredek hullnak le, miként jégzápor az égből,
Vagy sűrű makk-termés, amidőn megrázod a tölgyet.
Hadsoraik közt villámló szárnyú vezetőik
- Nagy lélek lakozik kicsi keblükben - vetekednek,
S kelve birokra, nem ernyednek, míg ezt az, avagy míg
Azt ez, aratván győzelmet, meg nem futamítja.
Ám a hatalmas harc, végül vérszomja szívüknek,
Hogyha marék homokot hintsz csak seregükre, kilobban.

És mikor így szüntetted a két vezető viadalmát,
Öld meg a vesztest, hogy javadat ne fogyassza hiába,
S tág palotájukon az legyen úr, engedd, aki győzött.
Mert két fajta van: ég aranyos foltokkal az egyik,
Ez derekabb, mutatósabb is, tűzsárga jegyeiktől
Teste ragyog; míg az tunyaságában bizony ocsmány,
Potroha sem kecsesebb, épp hogy csak hordani bírja.

S mint a királyok, a köznép is kétféle közöttük.
 Némelyik undort kelt: ez a nyálas porra hasonlít,
 Szomjuhozó vándor köp ilyent ki, ha nagy homok-orkán
 Dúl útján; aranyos fényben tündöklük a többi,
 Sárig arany sávok szövük át sugarukkal alakjuk.
 Termetesebb az ilyen s idején fog adózni tenéked
 Édes mézzel, amely csepegős inkább, nem is édes
 Íze becses, de javul Bacchus savanyú bora tőle.
 Ám ha rajod csavarogna csupán cél nélkül az égen,
 S szállana hűs köpüt elhagyván, lépet hanyagolván,
 Hasztalanul mulatozni hiú szívüket nehogy engedd!
 Sok dolgod nem lesz vele: csak szárnyát a királynak
 Csípd le; ha ez csitul, akkor nem csap a raj se magasba,
 S tábori jelvényt már nem akar felszedni merészen,
 Bárhogy csalja haduk sok sárga virággal a párás
 Kert, melyet óv a zsványoktól meg az orvmadaraktól
 Hellespontusnak fa-kaszás őrzője, Priápus.
 Gondos gazda fenyőt hoz ezért a magas hegyoromról,
 Majd balzsamfüvet, és a köpüt velük ülteti körbe;
 S törve kemény munkában két markát, maga plántál
 Termékeny csemetét, üde csermelyt rá maga csorgat.
 S most, ha vitorlám nem kellene már lecsavarnom,
 S versem végén, itt, gályám nem tartana révnek,
 Dalba tehetném tán, hogy kell dús kertetet óvni,
 S Paestumnak kétszer viruló rózsái mi szépek,
 És a katáng a patak habját hogy kedveli, partján
 Petrezselyem mily bőven nő, s hogy duzzad a dinnye
 Szétindázva a fűben; s még ama kései nárciszt
 És halovány repkényt, meg a hajlós szárú akantuszt,
 Majd a főveny-szerető mirtuszt szintén felidézném.
 Mert emlékszem már, hogy a bástyás Oebaliában,
 Ott, hol a sárga mezőn előmöl feketén a Galaesus,
 Egy ősz córycusit láttam, kire itt maradott rá
 Néhány hold legelőnek sem jó föld, melyen ökrök
 Még sose szántottak s Bacchus venyigéje se lengett.
 Hát a bozótot e vén körben bevetette babérral,
 Föld-zsaroló mákkal, zöldséggel, hó liliommal,
 S mint a király, úgy élt, amidőn hazatérve napeste,
 Várta tömött asztal nem pénzen vett vacsorával.
 Rózsa tavasszal, az első birs ősszel neki termett,
 S míg a siralmas tél fagya künn a követ hasogatta,
 És a folyók iramát közben rianás reteszelte,
 Ő maga már puha jácintot vágott le, pörölvén,
 Hogy hol késik a nyár melege s mire várnak a szellők?
 Méhei leghamarabb fiasítottak, raja legtöbb
 Őneki lett, és tajtékos mézet legelőszőr
 Ő préselt; neki volt legdúsabb hársa, fenyője;
 És mi virág termő fain kikeletre kiserkent,
 Annyi gyümölcs érett be helyén valamennyinek őszkor.

Kései szilt, edzett körtét ültetni se fáradt,
 Végre kökényt, amelyet szilvával megnemesített,
 Sőt koronás boglárát is borivók örömére.
 Ámde dalom medrét immár szűkebbre szorítván,
 Másra hagyom, hogy e tárgyat majd vegye versbe utánam.
 Föl, mi a méhekről zengjünk inkább: Jupiternek
 Hálás szíve beléjük mily természetet oltott,
 Mert cúrés-nép réz-kürtjére, zajára figyelve,
 Táplálták Dicté bércén az egek fejedelmét.
 Gyermekük náluk közösek csak, a városuk éppúgy,
 Vasszigorú törvények alatt közös életet élnek,
 Ők a tudói csupán, mi a hív otthon s a szülőföld;
 S azt se feledve, hogy útban a tél, igyekeznek előre
 Nyáron már, s a közösségé, mit eként rajuk elhoz.
 Van, ki virágmézet szerződött gyűjteni s izzad
 Künt a mezőn; más benn palotáik ölén alapozza
 Épp a fa kérgének ragadós enyvével a lépközt,
 És keni rá nárcisz könnyét, fölibé fölakasztván
 Szívós-sűrű viaszt; más ifju szülötteit óvja,
 Mert hiszen ők a jövő; szín nektárt halmoz a többi,
 És teli tölti a sejtakrát csepegő szíromízzel.
 Ismét más köteles köpűjük kapujára vigyázni,
 Míg föl az égre figyel s az esőfelhőkre a társa,
 Vagy lesegíti a visszajövők terhét, a kasokból
 - Hadba verődve - herék tunya tömkelegét kizavarván;
 S lángol a munka, a méz balzsamfüves illatot áraszt.
 Mint amidőn cyclópsok gyors keze mennykövet olvaszt
 Lágy vasból, mialatt ez hol teleszívja a fűvót,
 Hol kiereszti, amaz sziszegő vasat enged a vízbe,
 És a felállított üllöktől bűg-nyög az Aetna;
 Ők meg csapkodják karjuk roppant erejével
 S forgatják felváltva fogókkal az ércet ütemre:
 Cécróps méheiben, ha ugyan nagyhoz kicsi dolgot
 Hozzámérni szabad, szintén így lángol a tettvágy,
 Hogy gyarapodjanak, és mind mást és mást tesz: a vének
 Őrzik a házat, a lép s az ügyes ház-héj csak a gondjuk.
 Míg fiaik mézfűporral lábszárakon este
 Fáradtan szállnak haza, mert szítták a fahéjat,
 S szerte a dús hársat, meg a zöld fűzfát, meg a hangát,
 Végül a fém-lila jácintot s ama tűzszínű sáfrányt.
 Mind egyszerre ül el s együtt lát mind a dologhoz.
 Reggel a résen a raj kiröppül, sose vár: a mezőről
 Hogyha az esthajnal hadukat hazahajtja, csak akkor
 Tér meg a kasba, csak akkor tud gondolni magára;
 Zúgva zajong a küszöb s a perem körül akkor az összes,
 Majd ha ledőltek már nyoszolyájukon és jön a csendes
 Éji sötét, ráhull fáradt testükre az álom.
 Ám ha esős az idő, messzibb sose mennek a kastól,
 Hogyha meg Eurus ijeszt, az egekben sincs bizodalomuk;

Védő várfalaik mellett isznak csak ilyenkor,
 Útjuk kurta, de kis kavicsot szedegetve gyakorta
 - Mint ingó ladikot szoktak terhelni viharban -
 Szállnak, egyensúlyozva maguk, föl a híg levegőbe.
 Főleg a méh-természetten azt bámuld meg azonban,
 Hogy soha nász nincs önáluk, se Venus viadalmán
 El nem alél testük, de fiat sem szül vajudással;
 Mert ivadékaikat falevélről és puha fűről
 Úgy nyalják fel, az országfőt a sok ifju quirisszel
 Mind kiszemelve, s emelve viasz-palotát, viasz-udvart.
 Gyakran azonban a zord köveken, mikor így tovaszállnak,
 Szárnyukat összetörik s a teherrel a lelkük is elvész:
 Ily heven ég a virág-mézért keblükben a hírvágy!
 Ám noha nincs életsorsuk túl hosszúra szabva
 (Hét nyárnál nem igen terjed messzebbre határa),
 Házi szerencsájuk túlél tenger sok időket,
 Áll, nem enyészve, nemük s az ükapja ükét ki-ki tudja.
 Úgy a királyt sem egyiptomi, sem párthus, sem a széles
 Lydia népe nem óvja, miként ezek, és a Hydaspés
 Méd vize sem. Míg él, követik mind egy akarattal;
 Ám ha kidől, felbomlik a frigy: bontják le a gonddal
 Létrehozott lépet, méhsejtjeiket se kimélvén.
 Mert a király, ha sűrögnek, ügyel mindig: sokaságuk
 Őt bámulja, körülrongják, követik sűrű sorban,
 Sőt gyakran vállukra veszik, pajzs testük a harcban,
 És valamennyi örül, sebesülve dicsón ha eleshet.
 Némely bölcs ily példán s ily látványon okulva
 Azt hiszi, minden méh az igen finom isteni lélek
 Egy-egy kis szikrája, hiszen minden csupa isten:
 Nézd a magas mennyet, habözön színét, vagy a földet;
 Nyáj, barom és ember, valamint a vadállati csordák,
 És ami csak születik, mind néki köszönheti létét;
 Hogyha feloszlik a test, ide tér meg idővel a lélek,
 Mely soha meg nem hal, hanem élve nyilall a magasba
 S fenn az egek boltján csillag lesz újra belőle.
 Szent hajlékuk méz-kincsét ha kifosztani készülsz,
 Végy legelőbb is a szádba vizet s a kasokba befröcsköld,
 Tarts azután oda füstöt, amely mindenfele szétfut.
 Mézzel a méh kétszer viselős, kétszer szüretelhetsz:
 Kezdd, ha dicsó képét Pléias-beli Táygetének
 Látni lehet s a megunt habözönt lábbal löki vissza,
 Vagy ha kerülve esős csillag-képét a Halaknak,
 Lankad a mennyből már keserűen a téli vizekbe.
 Mert igen indulatos, ha pedig zavarod, mar azonnal
 S mérgez a méh, de vakon-kivetett fullánk-kelevészét
 Bent hagyván az ütött sebben, maga is velepusztul.
 Ám amidőn rajodat zord téltől féltve, megindulsz
 Bús szivükön (hogy apad vagyionuk) s gondolsz a jövőre:
 Mézfűvel füstölni vajon s kimetélni kipusztult

Sejtjeiket mire vársz? Ugyanis valamely soselátott
Gyík belenyál, s ama fénykerülő moly evődhet a lépbe.
Lusta herék, mások javain legelők is elérik,
Vagy jön a durva darázs, odatörve nagyobb erejével,
Máskor a mostoha szű; vagy akit gyűlölni Minerva
Nem csillapszik, a pók von bő hálót kapuikra.
S mind üresebb lesz a ház, annál jobban nekidőlnek
Tönkrejutott nemzetségük fölemelni porából,
Csúrt telirakni, virág-porral pótolni a lépet.

Hogyha pedig - hisz a sors, mint ránk, órájuk is ömleszt
Garmada kórt, és testük küzd nyomorú nyavalyákkal,
Holtbizonyos jeleit könnyen megláthatod ennek:
Mert aki senyvedeges, színt is változtat, alakját
Rút aszkór lepi meg; szomorú gyásztort ül a többi,
Elhúzván lélekhíjas hulláik a házból;
Egybefonott lábbal lógnak mások küszöbüknel,
Vagy kuporognak zárt udvarházukban, a legtöbb
Éhségtől betegen, fagytól dideregve halódik;
Tompábban zúgnak, hosszabban döngnek ilyenkor,
Mint a fagyos szél suttog künn a vadonban időnként,
Mint a dühös tenger, torlódva ha visszatüremlik,
Vagy mint zümmög a sóvár tűz, ha bezárjuk a kályhát.
Itt már illatozó gyantát vess lángra, javaslom,
S nádcsöveken csöppents be nekik mézet, hogy a bágyadt
Méheket így noszogasd-szólítsd a szokott eledelre,
Ízzé tört gubacs is jó még aszu rózsaszirommal,
Tűzhelyeden mellé mustot ha kövére lefőzöl,
Vess bele csak venyigéről-vett megaszalt szemü szőlőt,
Cécrops mézfüve s orrfacsaró tárnics tetejébe.
Réti virág él künn mégegy, ajakán a parasztnak
Csillagfürt a neve s könnyen rálel, ki körülnéz;
Mert sűrű berket serkent egy szál gyökeréből,
Tűzaranyost, noha sok levelén, amelyek koszorúzzák,
Mélykéktől a sötét vörösig terjednek a színek;
Istenek oltárát gyakran szépíti füzére;
Íze az ínynek elég keserű, szedi mégis a pásztor,
Tarlott völgyek ölén, kanyarában a Mella vizének:
Főzd e növény gyökerét bele jó-szagu bacchusi borba,
S tedd, hogy egyék, kosarad telitöltve, kasuk kapujához.

Ámde ha váratlan mégis minden rajod elhull,
S ifju családot a törzsről nincs fiasítani módod -
Itt az idő, hogy tudd: mit látott Arcadiának
Mestere, mily különöst? a leölt ökrök nem is egyszer
Mint szültek pálló vérükből méhet? Azonban
Kezdjük előbből és, nagy híre miatt, magasabbról.
Mert hol lent egy dús nép él, pelléi Canópus
Rétjein, ott, hol szétárad s eltesped a Nílus,
Ők pedig ékes-szép ladikon járják be mezőik;
Arrafelé, hol ijeszt íjas szomszédjuk, a perzsa,

S arra, hol átrohan és habját hét ágra szakítván
Zúg ama Víz, a setét indus néptől odatartva,
S hord iszapot feketén az egyiptomi zöld füvelőkre:
Mind e határok közt esküsznek, e módszer a legjobb.

Kezdek azon, választanak egy kicsi szűk, de a célnak
Megfelelő helyet; azt négy fal keretébe szorítják,
S míg alacsony födelet tesznek tetejére cserépből,
Rézsut a négy égtájr a falán négy ablakot ütnek,
Majd kiszemelvén egy horgas szarvára tekintve
Már kétéves üszőt, orr-nyílását meg a száját,
Bármint küzd, betömik, bőrét pedig úgy veri botjuk,
Hogy ne szakadjon föl, de a hús szétmálljon alatta.
Erre bezárják, otthagyják, és tömködik oldalt
Tört fagalyakkal, mézfűvel s öntik le fahéjjal.
És teszik ezt, mikor üldözi már a zefír a habörvényt,
Még mielőtt új szín-meze nem rózsáll fel a rétnek,
S fenn a csicsergő nép fészket nem ütött a gerendán.
Közben a lágy csont átfülő, poshadt melegéből
Bámulatos csodalényeknek hosszú sora támad,
Mely mind mászik előbb, azután zizzen csak a szárnyuk,
Dongva merészen a híg levegőn, fel az égbe, fel egyre,
Míg, valamint nyáron felhőkből zúdul a zápor,
Úgy törnek ki s zengnek, mint vessző az idegről,
Hogyha a könnyű párthus kezd párbajt a porondon.

Vaj' melyik istentől kaptuk, Múzsák, e találmányt?
És ki halandó tett első próbát vele köztünk?

Hajdan Aristaeus pásztor - mondják a regében -
Mert beteg éhségtől minden kaptára kipusztult,
Tempét, Pénéus völgyét, odahagyta zokogva,
S szólt anyjához a szent habnál, hosszan keseregve:
„Ó, Cyréné, Cyréné, kit rejt ez a kútfo,
Engem, az istenség ragyogó sarját, kinek atyja,
Mint föltartad előttem már, thymbrái Apolló,
Mondd, balsorsra miért szültél? és ily szeretetlen
Hogy tudsz lenni? a menny üdvével ezért hitegettél?
Mert a halandó lét gyönyörét, melyet épp hogy elértem,
- Úgy igyekezve gulyám, gabonám gondozni törekvőn! -
Most, noha édesanyám lennél, itt kell, ime, hagynom.
Tépd ki tehát te magad termő fáim, sose töprengj,
Aklom emészd iszonyú lánggal, tedd tönkre a termést,
Vess a vetésbe tüzet, venyigém fejszéd ne kimélje:
Hogyha dicsőségem már nem szenvedheti szíved!”

Meghallotta szavát habi hajlékában az anyja,
Lent, ahol éppen üveg-fényes míveltusi gyapjú
Méregzöld szövetét szőtték körülötte a nimfák:
Phyllodocé, Xanthó, Drymó s mellette Ligéa
(Hó nyakukat ragyogó fürtök fonadéka fedezte),
S Nisaeé, Spíó, de Thalía s Cymodocé is,

Véle Lycórias és Cydippé (szűz ez utóbbi,
Azt Lúcióna minap segítette vajúdni először),
 Majd Clío s Beroé, lány-sarjai Óceanusnak,
 - Mindkettőn pettyes prém, mindkettőn arany övdísz -
 Végül még Ephyré s Ópis, velük Ázsia szüze:
 Déiopéa, s a gyors Arethúsa, letett nyila mellett.
 Közben szól köztük Clymené Mars régi cseléről:
 Mint játszott ki Vulcánust, vámolta meg ágyát,
 S égbeli hány szőtt már kezdettől fogva kalandot?
 Míg dalait figyelik s a finom fonal átfut az orsón,
 Anyja fülébe Aristaeus zokogása szüremlik
 Újra, s azok kristály kastélyukban felijednek
 Mind; Arethúsa azonban sok társát, im, előzi,
 És aranyos feje megjelenik szétnézni a vízen.
 „Óh, e panasz kebeled méltán rettentí - kiáltja -
 Mert Pénéus atyád örvényeinél, szomorúan,
 Sarjad, Aristaeus, kedvenc fiad áll, keseregve,
 Hogy te, hugom, Cyréné, mily gonosz is vagy iránta!”

Megdermeszti e nemvárt hír lelkét az anyának,
 S: „Hozd, nosza, hozd ide, menj! a haláltalanok küszöbére
 Joggal lép!” - úgymond. Utasítja egyúttal a mélylő
 Áradatot, nyisson mezsgyét, ha megindul az ifjú.
 Tüstént hegy-nagy hullámok fogták körül ívben,
 S öblös ölükből alá, a folyam fenekére ragadták.

Ment a fiú s bámult várán, vizalatti világán,
 Barlangos tavain, bűgő berkén az anyának,
 S nézte - az ár iszonyú pezsgésétől lenyügzőve -
 Hogy tör a tág földből a világ összes vize széjjel,
 Minden tájra; s a Phásist és a Lycust, meg a forrást,
 Mely legelőbb az Enípeus mély özönét löki fényre,
 Majd Tiberínus atyát, a belé-siető Anióval
 Szintén látta, s a sziklákon zúgó Hypanist is,
 Mysiabéli Caícusszal meg az Éridanusszal,
 Mely ragyogó bikaszarvat hord s a kövér televényen
 Egy se rohan sebesebben a rőt tengerbe folyóvíz.
 Majd hogy a cseppkö-boltozatos csarnokba besétált,
 S hasztalanul hulló könnyét meglátta szemében
 Cyréné, sietett anyjának két huga tüstént
 Friss forrás-vizet adni neki s nyírt asztali kendőt;
 Mások a tálat töltötték, vagy amíg teli kancsót
 Tettek elé, oltári tűzön panchájai tömjént
 Égettek. „Vedd Bacchus urunk maeóni kupáját
 S Óceanusra ürítsük!” - szólt, és Óceanushoz
 Esdett anyja, az ős úrhoz, meg a nimfa-hugokhoz,
 Kikből száz a folyón él künn, száz óvja az erdőt.
 Vesta tűzén színbort háromszor hint el eközben,
 Háromszor lobban fel a láng a tető magasáig.
 Szíve szilárdul e jeltől, hát így kezdi beszédét:
 „Carpathus árján él egy jós, Neptúnus urunknak

Tengerké fia, Próteus ő, kit a tág habon által
Delfinek és kétlábu lovak vonnak szekerében.
Most épp Émathiát, Palléné partjait indul
Látni, ahol tiszteljük mind nimfák mi s a hajlott
Néreus is, minthogy mindent úgy ismer e látnok! -
Tudja, mi volt, mi van és mit hoz később a jövő.
Neptúnus kegye plántált ily tudományt a szívébe,
Mert rút szörnyeit és főkait a tengeren őrzi.
Őt kell gúzsba kötnöd előbb, hogy a bajnak okáról
S gyógyításáról, gyerekem, kitanítson egészen.
Szép szavakat pazarolnod rá meddő: csak erőszak
Nyitja meg ajkát; hát fogd el részvétlen erővel,
Úgy törd gúzsba; csaló cselein sose győzol egyébként.
Én leszek az, ki - midőn az egek közepén a nap áthág,
Tikkad a rét és kedves már a tinóknak az árnyék -
Viszlek a vén odujába, hová, ha kifárad a vízen,
Visszavonul, hogy míg alszik, könnyen nekironthass.
Ám ha kezvedbe jut is, ha köré veted is köteléked,
Csalni fog akkor is: ölt sokféle vadállati testet.
Lesz ugyanis mihamar vészes vadkan, fene tigris,
Páncélos hüllő, vagy oroszlán, sárgasörényű,
Végre ropogva morajló tűz, hogy eként igyekezzék,
Vagy vékony vízként kikerülni-kicsúszni a gúzsból.
Ám te, fiam, testét mind többször akarja cserélni,
Tartsd annál inkább, zabolázd meg erős köteléssel,
Míg újból oly alakzatot ölt ezután, amilyenben
Láttad előbb, mikor ott ült még pilláin az álom.”

Szólt, meghintve fiát híg-illatos ambroziával,
Mely teljes testén szétfolyt: ápolt haja fűrtje
Jó szagot árasztott, a szívé pedig, ím, melegíti
Máris a túleleven tettvágy.

Habmarta hegy alján

Tág üreg áll, hol a víz özönét a szelek megakasztják,
S benn az öbölnek ölén porrá törik össze a hullám.
Pompás rév már rég zivatar-meglepte hajóknak.
Itt rejtette a mélyben el egy nagy szirt zuga Próteust;
Itt bújtatta fiát el, e fény sose járta homályban,
Míg maga ködbe borult s ott várt a közelben a nimfa.

S már szomjával az indusokat perzselte a fürge
Sírius, és fent izzott már a nap is delelőjén,
S fűlt a mező s a folyók tikkadt torkát iszapostól
Fölforralta e hév ragyogás, amidőn ime Próteus
Kelt ki a mélyvízből s a szokott barlang fele lépdelt:
Lába körül pedig ott nyüzsgött a kietlen özönhab
Lucskos népe, fanyar tetejét fröcskölve az árnak,
S már ott künn, vízpart szélén szunnyadtak a fókák;
Ő maga meg, mint pásztor rég, fenn bérci tanyáján
- Hogyha az esthajnal birkáit akolra becsalja,
Mert farkas feni már a fogát bekegő barijára -

Egy sziklára közéjük ül és számlálja a nyáját.
 Ekkor Aristaeus, látván, hogy az alkalom eljött,
 Nyomban, hogy fáradt testét az öreg veti földre:
 Szörnyű rikoltással rátör, kötelével a fekvőt
 Összekötözve. De az se feledte cseles tudományát,
 Mert csuda dolgokká kezdett alakulni előtte:
 Lett tűzzé, csobogó vízzé, végül fenevaddá.
 Ám miután egy fortéllyal se tudott menekülni,
 Újra csak emberré vált és panaszkolt, legyőzve:
 „Mondd, te legönteltebb minden fíu közt, e tanyára
 Vaj' ki tanácsa hozott? aztán mit akarsz?” Az esengett:
 „Jól tudod, ó, Próteus! avagy ártani csel mer-e néked?
 Csak *te* ne csalj! Elibéd minket nyomorunkban a mennynek
 Útmutatása hozott, hogy jós-szavadért folyamodjunk.”
 Így a fiú; s im erőt érez lelkében a látnok,
 Már forgatja szemét, melynek zöld fénye sugárzik,
 S kinnal a sorsot fölfedvén, szól fogcsikorítva:
 „Nem mindennapi lény űz téged ilyen dühödötten;
 Nagy bűnért vezekelsz! a szegény Orpheus öl e bajjal,
 S ölne tovább, nem is oktanul, ha a végzet akarná -
 Úgy lobog elragadott felesége miatt a haragtól.
 Mert tőled menekült a folyó mentén szeretője,
 S lába előtt ama nagy kígyót rejtezve a sűrű
 Sásban ezért nem látta s eként omlott a halálba.
 Sírtak is a dryasok! hugukat gyászolva bezengtek
 Bércfokot-ormot; felzokogott Rhodopé kőcsúcsa,
 Pangaeus hegye, Rhésusnak Mars-óvta hazája,
 S Óríthia is Actéból, a geták meg a Hebrus.
 Férje, sötét gyászát, teknős lantján szelidíti,
 S ó, téged sző, szép hitves, téged csak a dalba,
 Téged hajnalidőn, téged part-esti magányban.
 Taenarus aknáján azután Dís mély kapujáig,
 Egy gyilkos ködtől pálló gyászparkhoz is eljut,
 Hogy majd lent ama lelkekhez s a mogorva királyhoz,
 Kiknek az emberi könny kebelét sose hatja meg, esdjen.
 S mind odagyűlnek a híg árnyékok a mély Erebusból,
 Körbesereglik e váz-alakok versén elalélván,
 Oly sűrűn, amiként madarak hada libben a lombra.
 Hogyha leűzi az éj vagy az őszi fagy őket a hegyről:
 Férfiak és nők lelkei, elhunyt nagyszivű hősök
 És fiuk és hajadon lánykák sokasága, meg ifjak,
 Kiknek teste szülőik előtt hamvadt el a máglyán;
 Ámde setét-iszapos mocsarával a mostoha, szittyós
 Cócytus, meg e gyűlölt láp közönyös vize tiltja
 És a kilencszer körbefutó Styx is köti őket.
 Sőt a Halál palotája s a Tartarus eumenidái,
 Kik hajukat felkontyolják kéklő viperákkal,
 Mind ámultak, a Cerberus is hűledezve figyelte,
 S Ixion kerekét a szelek forgatni feledték.

Majd kifelé lábolt, már túl minden veszedelmen,
 S elnyert Eurydicéjével, ki *mögötte* botorkált
 (Mint ahogy azt meghagyta nekik Próserpina), majdnem
 Fenn járt már, amidőn szerető szive hirtelen eltelt
 Őrült, ó, de bocsánandó vággyal - ha bocsánat
 Holtaknál van ugyan - s megtorpant épp a küszöbnél,
 Hátratekintve mohón-feledékenyen Eurydicére!
 Érdeme hát odalett, a kemény zsarnokkal az alku
 Felbomlott, hármat dördült az Avernus alatta.
 S párja: „Mi sújt le - kiált -, mily bőszen harag, engem esendőt,
 S téged is, Orpheus? Ím ismét a halálba parancsol
 Mostoha sorsom, könnyfátylas szemem álom igazza.
 Áldjon a menny, ez az éj engem körülönt iszonyával,
 Fogd elerőtlenedő kezemet, haj' nem tiedet már!”
 Így szólt és szem elől, mint pára a gyér levegőben,
 Ellebegett, ura hasztalanul nyújtotta ki karját
 Árnya után, oly sok mindent elmondani néki
 Hasztalanul vágyott: ezután nem látta, s az Orcus
 Vámosa mégegyszer nem vitte keresztül a fertőn.
 Mit tegyen? újra-fogoly felesége után hova menjen?
 Hogy könnyörögjön a mánokhoz? hogy esengjen az égre?
 Hitvese holt-hidegen leng már ama styxi ladikban.
 Strymon habjainál, magas ormok alatt, a magányban,
 Mint mondják, hosszú hét hónapig egyre siratta,
 S jégkeblű barlangok ölén sorsát panaszolván,
 Tigriseket szelidít, tölgyfákat emel ki dalával;
 Mint a topoly hűsén csalogány kesereg, kinek ádáz
 Gazda fiókait még pelyhes-pőre korukban
 Megpillantotta s fészük letarolta, hogy anyjuk
 Ott ül az ágon egész éjjel, nem bírva betelni
 Bús panaszával, a messzi mezőn pedig árad a gyászdal.
 Írt szerelem vagy nász többé nem is önt a szívébe!
 Egymaga jár a hyperboreus havasokban az ifjú,
 Rhípaeus mindig deres ormain, és Tanaisnak
 Téli jegén, átkozván Díst, adománya hogy' eltűnt,
 Eurydicé! A cicón nőket sértette azonban
 Ekkora bú - velük élni dacolt - Bacchusnak egy éjén
 Szétszaggatták hát, darabokban a rétre kiszórták!
 S márvány vállairól leszakadt feje régen a Hebrus
 Habjaiban hömpölygött már, oeagrusi tájon,
 Ám a jeges nyelv Eurydicét onnét is imádta,
 Eurydicét hívogatta, midőn libegett el a lelke,
 Eurydicé neve visszhangzott a folyókon, a parton.”
 Így szólt Próteus és lemerült a fenektelen árba,
 Forrt, ahogy elvillant, a habok tajtéka mögötte.
 Cyréné még várt, aztán fordult a riadthoz:
 „Gyötrő gond, gyerelem, többé lelked sose tépje!
 Innen ered minden baj, ezért igyekeztek a nimfák,
 Kikkel a mély erdőn táncát Ő lejteni szokta,

Rontani méhesedet. Nekik áldozz hát adománnyal,
Tőlük esengj, a napaeáktól békét, e belátó
Lényektől: veled éreznek, szívük enyhül imádra.
Ámde kifejtem előbb sorban, hogy fogj a dologhoz?
Négy kitűnő alakú, gyönyörűséges bikaborjat,
Fenn, a lycaeusi hegy zöld lankáin legelészőt,
S járomszűz ugyanannyi üszőt válassz ki utána.
Négy oltárt is emelj, tündérek temploma mellett,
S átmetszvé a tinók torkát, engedd, hogy ezekre
Folyjon a szent vér, ám fedd el zöld lombbal a testük.
Majd a kilencedszer rádhullt korahajnali fényben
Áldozz Orpheusnak mákot, feledésbe merítőt,
Barna juhot végül s azután nézz szét a berekben,
Ott, ahol Eurydicének is ölsz egy ünőt, örömére.”

Nem habozik, megtesz mindent, amit anyja parancsolt:
Indul a templomhoz s ahogy intették, emel oltárt,
Négy kitűnő alakú, gyönyörűséges bikaborjat
S járomszűz ugyanannyi üszőt hajtván ki utána.
Majd a kilencedszer kivirult korahajnali fénynél
Áldozik Orpheusnak s azután néz szét a berekben,
Íme csodás tünemény szökken tüstént a szemébe,
Mert a kitárult bordákon, bomló zsigeréből
S gyomrából ama barmoknak, zsongó sűrű felleg:
Méhraj özönlik elő, hogy a fák tetejére leszállván,
Mint ruganyos venyigéről fűrt, úgy függjön az ágon.

Földjeidet, nyájad hogy gondozd, és hogyan ápolod
Fáidat, - ezt zengtem, mikor Euphrátés vize mentén
Nagy Caesar vasa villámlott, osztván az eléhullt
Népeknek jogot és így tört az Olympusig ösvényt.
Engem, Vergiliust, ezalatt oltalmam, a kedves
Parthenopé táplált soha hírt nem adó tudománnyal,
Míg fiatal hévvel zengtem pásztorfuvolámon
Títyrusom, ki a sátras bükk hüvösén heverészett.

AENEIS

ELSŐ ÉNEK

Harcokat énekelek s egy hőst, akit Italiába,
Trója vidékéről lán partig, legelőszőr
Úzött végzete; sok földet, tengert bebolyongott,
Égi erők és Júnó nem-feledő dühe folytán
És sok háborút is túrt, míg várost alapított,
Isteneit Latiumba vivén, honnét a latin faj,
Alba atyái s Róma magas bástyái erednek.

Mondd, mi gyötörte a menny úrnőjét, Múza, hatalmát
Sértve miért érezte, hogy oly sok kínba kevervén
Ezt a kivált jámbor férfit, borította ezernyi
Bajjal is? Ekkora hát a harag kebelében az égnek?

Őskori város volt Karthágó, tyrusi gyarmat,
Szemközt épp Tiberínusnak torkával, a távol
Italiával: igen gazdag, vad harcra törő föld.
Ezt Júnó, mondják, a világ valamennyi helyénél:
Többre becsülte Samosnál is; szekerét, hadi-vértjét
Itt tartotta s igen vágyott már akkor az úrnő -
Végzete tűrje csak - ezt tenné meg a népek urává.
Ám hire járt, sarjak kelnek majd trójai vérből,
Így hallotta, akik megdöntik a tyrusi várat;
És hogy a párkák azt szönek: ez a harcra kiváló,
Szélesen országló faj egész Libyát leigazza.
Félt Sáturnus lánya tehát, meg az argosi kedves
Népért vitt első harcát sem tudta feledni
Trója alatt, - de haragja okát: keblébe maródott
Nagy fájdalmát sem; nagyon is mély volt az az emlék,
Hogy Paris úgy ítélte, őt, szépségét lebecsülve,
S marta a gyűlölt nép, meg a felragadott Ganymédész
Tisztje is: ettől gyúlt szive föl, hogy a trószot, kit a tenger
Annyit hányt és kit le nem ölt danaus, vad Achillész,
Messze sodort Latiumtól; így hajszolta sok évig
Verve a sors őket, végig valamennyi hab árján.
Haj, sok bú-baj után született meg a római nemzet!

Már siculus földről, kifeszítve vidáman a vásznat,
Sós özönén siklott érc-orru hajójuk a víznek,
S Júnó még mindig sebeit sajgatta szívében:
„Hát tervemmel - szólt - valljak leveretve kudarcot
S Italiába a trójaiak feje mégis elérjen?
Persze, a Sors, az tilt! Bezzeg Pallasnak az argív
Gályahadat lehetett felgyújtva temetni a mélybe,
Bár csak az egy örült Ajax volt vétkes, Oíleus!
Sőt, Jupiternek gyors tüzeit maga szórta a mennyből,
Vészt kerekítve s a bárkákat szétszórva a vízen,
Azt meg, amint átszúrt szívéből hányta a lángot,
Vad szele kapta fel és taszította fokához a szirtnek:

Én Jupiter huga - sőt: felesége - vagyok csak, az égnek
Legfőbb asszonya, már esztendőök óta vesződni
Kénytelen egy néppel? De ki lesz ez után, aki Júnót
Tiszteli még oltárán és könyörögve imádja?”

Így forrt egyre az isteni nő, töprengve magában,
Míg csak a déli szelek szigetére nem ért, a viharzó
Aeoliába. Bilincseivel, börtönnel ijesztve,
Aeolus itt egy borzasztó barlang ura, minden
Birkózó szelet és viharos zivatart ide zárva.
Zúgnak is és, zajosan méltatlankodva, morognak
S bögnek a bérc záránál bent; ám ül jogaival
Aeolus ormán fenn, szívük indulatát szelidítve.
Kell is a zabla, hiszen ha lehetne, a földet, a tengert
És a magas mennyet, felkapva, a légbe sodornák:
Tartva azonban a mindent megtehető atya tőlük,
Barlang vak vermébe vetette be őket, amelyre
Nagy hegyeket helyezett, de királyt is adott, ki a gyeplőt
Szerződése szerint meghúzni-lazítani tudja.

Hozzá fordult most Júnó könyörögve, e szókkal:
„Aeolusom, ki az ég meg a föld ura, nemde a tengert
Nyugtatnod vagy fölverned széllel neked adta?
Ílium úszik, nézd, tyrrhén vizen, óh, a gyűlöltek,
Isteneikkel im Italiát igyekezve elérni:
Fújj szeleidbe erőt, buktasd a habokba hajóik,
Vagy szórd széjjel s üzd, tépázd meg a tengeren őket!
S akkor: van hét pár nimfám, kitűnő alakúak,
Hát legszebbjüket én neked adnám, Déiopéát,
Jöjjön létre e házasság és tartson örökké,
Hogy jeles érdemedért most már mindig veled éljen
És megajándékozzon utóbb gyönyörű gyerekekkel.”

Aeolus erre: „Királynőm, hogy mit akarsz, a te dolgod;
Énnekem egy kötelességem van: tenni parancsod.
Hisz te szerezted uralmamát és kegyeit Jupiternek:
Hogy lakomátokhoz leheverhessek, meg e pálcát,
S hogy minden szelek és viharok fejedelme lehettem.”

Szólt s a botot, mint egy dárdát, beledöfte a barlang
Szirtüregébe: a szélvészek csordái a résen,
Erre, a föld fele fergeteget fúván, kirohannak.
Végigömlenek a sík habokon: Notus, Eurus a mélyvíz
Legfenekét forgatják fel, zivatarteli társuk,
Africus is nekilát, zuhatag-hegyet ontva a partra.
Rémül a férfisereg, csikorogva ropog kötelük már.
Hirtelen elfödik és tovafulnak a nappal a felhők,
Szörnyű, vak éjszaka hull trószok seregére az égből.
S már dörög is, gyors villámok csillognak a légben
S mindenhol a sűrű halál sandít a hajósra.

Aeneásban a vér tüstént megfagy, szive ernyed
S két tenyerét esdeklően felemelve az égre
Így sóhajt: „Ó, hétszeresen boldog, kit a végzet

Trója magas bátyái tövén, a szülők szeme láttán
Már ledőfött. Haj, Tydidés, danaók disze, fénye,
Jobbod a harci mezőn mért kímélt Ílium alján,
S lelkem mért nem oroztad el ott, hol a vadszivü Hectórt
Aeacidés leteríthette, s hol nyugszik a bajnok
Sarpédón, meg ahol Simois sebes árja be soknak
Mossa vitéz tetemét, sisakot-paizsot tovarántva!”

Míg így tépi magát, a vad Északi Szél viharával
Vásznát viasszasodorja s föl, felhőkig a tengert.
Roppan szét a lapát, elfordul az orr, a habörvény
Oldalról töri már, meredek víztömbje előnti.
S csüngnek a hab taraján, míg mások a víz fenekéig
Hullnak, ahogy szétválik az ár s a fövenyt fölokádja.
Hármat a lappangó sziklákra Notus lök eközben -
Rettenetes szirt-hátak a vízben ezek, nevük „oltár”
Ítalusul, s a habok szintjén bújnak meg - azonban,
Látni mi borzalom! Eurus is elkap a tengeri síkról
És zátonyra taszít hármat, bekerítve homokkal.
Azt meg, amely lycusok seregét, hűséges Orontés
Népét vitte, egy égbeszökő hullám a magasból
Sújtja faron: még látja fejest kirepülni vezérét;
Míg a szökőár háromszor megpörgeti, aztán
Sebten a torlódó tajték torkába taszítja.
Néha merül csak egy-egy úszó föl a forgatag árban,
Trójai kincs a vizen, hősök fegyverzete, deszkák,
Ílioneusnak erős bárkája sem állja, Abásé,
Éltes Alétésé, nagy Achátésé sem az orkánt:
Mindnek eresztékén besivít az irigy hab, a rések
Nyílnak, a víz ízzé töri-tépi színig teli testük.

Zaj, zúgás, zivatar, riadalmas tengeri örvény
S vad viharok - mindez Neptúnusnak sok azonban,
Bántja a forgatag is, mely a mélybe hasít: dühre gyullad
S fenséges feje megjelenik szétnézni a vízen.
Látja, hogy Aeneás hada mint hanykódik a habban
S tengeri vész, felhőszakadás is a trószot hogyan űzi.
Ez Júnó csele, húga haragja! felismeri tüstént.
Színe elé szólítja tehát Zephyrust s vele Eurust:
„Így elbízátok magatok - kiabál -, ti kevélyek?
Mit képzeltek, az én utasításom ki se kérve
Földet-eget beboríthattok vízetek tömegével?
Majd adok én!... de előbbrevaló nyugtatnom a tengert.
Máskor azonban ilyen csínynek keserűbb lesz a börtje!
Most uratokhoz fogtok futni, rohanva, e szókkal:
Nem neki adta a szörnyü szigonyt, a Habok Birodalmát
Hajdan a sors, hanem énnekem. Ő csak ügyelje lakástok,
Eurus, a nagy szirt-mélyeket; ott legyen úr, a szeleknek
Börtöni, jólzárt odva felett, a saját zugolyában!”

Szól s lecsitítja a vad habokat, hamarébb e szavaknál
És a nehéz felhők közt szétver; a nap ragyog ismét.

Trítón s Cymothoé meg közben a szirtre feneklett
Gályákat tolják le; segít maga is szigonyával,
Rést nyit a roppant zátonyokon, kisimítja a tengert
S könnyű kétkerekű fogatán tükrén tovaszáguld.
S csillapodott a haragvó hab, valamint a hatalmas
Városi népben a düh, mely az alja tömeggel időnként,
Hogyha keservében lázad, köveket dobát, üszköt,
Ám meglátván egy igaz és jeles érdemű férfit,
Mind mérsékli magát s figyelő füllel körülállják,
Az pedig oltja hevük, szivüket szelidíti szavával:
Így símult el az ár, ahogy ott a dagályon az isten
Szétnézett, mialatt szekerén, derűjében a mennynek,
Hajtva hamar lovait, laza gyeplőkkel tovaszárnnyalt.

Közben a megtört aeneadák igyekeznek a partra
S fordulnak, mert legközelebb ez volt, Libyának.
Itt mély rejtek a rév; a sziget szűkíti kinyúló
Karjaival kikötővé, hol mind visszatüremlik
S bent az öbölnek ölen porrá törik össze a hullám.
Innen is, onnan is ormótlan bércfok mered égre,
Kőszirtpár, mely alatt tágan, mindig nyugalomban
Alszik a tenger; rá sűrű berkek lombfala fénylik
S fent ligetek remegő boltárnya riasztva, sötéten;
Szemben a szirtoldal cseppkőbarlang, vize édes
S több, természet-vájta pad is van benne, kövekből;
Nimfák csarnoka ez. Kötelet, kampós-fogu horgonyt
Erre hajós, tépett bárkájához, sose használ.
Hát összes gályájával, mindhét, e révet
Érte el Aeneás; szöknek ki a trószok a partra -
Csordulatig tele vággyal a száraz iránt - s a homokban
Sós létől csepegő, senyvedt testtel leomolnak.
S kezd kicsiholni Achátés már szikrát a kovából
És a tüzet falevéllal felfogván, teszi száraz
Rőzse közé, ott szítja tovább, taplóval a lángot.
Majd a dohos gabonát viszi partra haduk s a cerési
Eszközöket, maradékaikat nekilátva letörten
Kézi-malommal szétzúzni s pergelni parázson.

Aeneás ezalatt felhág egy oromra, hogy onnét
Lásson a tág tengerre, ha tán ide tért a viharvert
Antheus vagy Capys is, vagy a phryg kétrend-evezősök,
Vagy paizsok borította magas tatján ha Caicus.
Hát gályát sehol, ellenben csavarogni a parton
Megpillant három szarvast; nagy csorda mögöttük
És az egész hosszú sereg ott legelészget a völgyben.
Állott lesre, ragadta kezébe az íjat azonnal
S gyors nyilait, melyeket vitt híven utána Achátés,
És leteríti vezéreiket legeléször, a büszke
Ágas agancsu bikákat, majd sűrűjükbe nyilazván
Fölveri és a vadon csalitokba bekergeti mindet;
S nincs pihenése, amíg le nem öl hét jókora példányt

Nagy diadallal, hogy legyen annyi, ahány a hajója.
 Majd megy a révbe s a társak közt szétosztja a zsákmányt.
 Bort is ad: evvel az isteni hős, ama kedves Acestés
 Merte edényeiket tele még Trínacria partján,
 S szól szívük szomorúságát szüntetve szavával:
 „Kedveseim! hisz a bajt ismerjük már mi eléggé,
 Óh, a kutyábbakat is - lesz isten majd, aki megszán.
 Vagy nem vagytok-e túl a dühös Scyllán, a dübörgő,
 Mély-üregű szirten? ti, akik láttátok a cyclóps
 Bérceit is! ne remegjen ezért, gyáván sose féljen
 Lelketek! egykor öröm lesz tán gondolni ezekre.
 Hogy van ezer vész és válság, az igaz, de az útunk
 Csak Latium fele tart, hol mint megigérte a végzet,
 Békés hon vár ránk; s ott támad Trója fel ismét.
 Bírjátok ki! az életetek még kell a jövőnek.”
 Így szól, s bár iszonyú kétely mardossa a lelkét,
 Arca reményt színlel, búját szívébe szorítja.
 Ők meg kézbe veszik, készülve ebédre, a zsákmányt:
 Fejtik a bőrt le a bordákról, vágják ki a belrészt,
 Mások szétszelik és húzzák fel nyársra a rángó,
 Friss húst, üstöket állít és szít lángot a többi.
 S ott, a fövenyre feküdve, kövér vaddal teletöltik
 És erejük megújítani rá ó-borral a gyomruk.
 Majd miután jóllaktak mind, megbontva az asztalt,
 Sok társuk tűntét hosszan, keseregve siratják;
 Félnék is és bizakodnak is: azt higgyék-e, hogy élnek,
 Vagy végük, s a hívó szavakat többé sose hallják?
 Aeneás a kegyes különösképp bátor Orontést
 és Amycust gyászolja, Lycus hulltát is azonban,
 Majd a vitézi Gyást, azután a vitézi Cloanthust.
 S vége szakadt már mindennek, hogy az égi magasból
 Juppiter épp a hajók-besuhanta vizekre tekintett
 S látva a lent terülő sok földet is és a lakosság
 Tömkelegét, szemeit Libyára szegezve megállott.
 És szíve gonddal volt teli már, amikor szomorúan,
 Könnyeitől ragyogó szemmel Venus állt meg előtte
 S így szólt: „Ó, ki örök hatalommal igazgatod isten
 S földilakó sorsát és villámoddal ijesztesz,
 Aeneásom ugyan, meg a trósz teneked mivel ártott
 Oly cudarul, hogy a föld számukra, pedig bajuk annyi,
 Ítáliába utaztuk előtt, mindenfele zárva?
 Bár hogy' ígérted: az évek perdültén, megújuló
 Véréből Teucrusnak erednek a római törzsfők,
 Ők, kik szárazat és tengert egyaránt leigáznak -
 És most mégis e terved, apám, másokra cseréled?
 Trója bukásán, bús hulltán pedig egy, mi vigasztalt,
 Hogy bal sorsuk után jobbnak kell jönni, latoltam.
 Nem! nyomorítja a rossz csillag, mint annak előtte
 Embereim! sose lesz hát vége, nagy úr, bajaiknak?

Anténornak, lám, lehetett az achív gyűrűjéből
 Elmenekülnie és behajózni az illyri révbe
 S bizton a messzi liburnoknak földjére hatolván
 Túlmehetett a Timávuson is, hol zúg folyamárja
 S mint tenger tör a tájra kilenc torkával a hegyről.
 Mégis a teucroknak székvárat emelt, Patavium,
 Így hívják, ő meg felakasztva a trójai fegyvert
 S népének nevet adva, pihen békében azóta:
 Csak mi, a véreid, egykor akiknek a mennyet ígérted,
 Hányódunk a hajók hulltán - egek! - *annak* az egynek
 Kénye miatt, italus partunktól messze dobátva.
 Hát ily bért kap a jó? jögarunk így nyújtod-e vissza?"

Elmosolyodva a menny s a halandók atyja, oly arccal,
 Melyre az ég kiderül, s a viharfelhők eloszolnak,
 Lányát lágyan megcsókolta s válaszul így szólt:
 „Csak sose félj, Cytheréa, tiéid végzete biztos;
 Látod még Lávíniumot, meg a sorsuk-ígérte
 Város kőfalait, s égig felemelheted egykor
 Nagyszivü Aeneásodat, én szavamat ma is állom.
 Bár, hogy a végzet titkairól leemeljem a fátylat
 S bővebben szóljak, tudd meg, hisz e gond gyötör ügyis -
 Ítaliát ez a hős iszonyú csatavészbe ragadja,
 Vad népét letöri s törvényt alkot, falat állít
 S három nyáron tart Latiumban uralma, miközben
 Majd a levert rutul is három telet ér meg alatta.
 Ám fia Ascanius, hívják úgy is, hogy Iúlus -
 Ílus volt azelőtt, míg állt honuk, Ílium épen -,
 Sok hosszú hó fordultán gyakorolja hatalmát:
 Harminc évi körig; de Lavíniumát odahagyván
 Székhelye majd a nagy Alba lesz, itt fog emelni erődöt.
 És e helyen jögaruk Hectórnak utódai teljes
 Háromszáz évig megtartják, míg a királylány,
 Ília papnő nem szül Mars istennek ikerpárt.
 Rómulus áll ezután élére a népnek, a nöstény
 Farkas-dajka fakó szőréen viduló, ki nevéről
 Népét rómainak híván, Marsnak falat épít.
 S nem szabok akkor időt, se teret birodalmuk elébe,
 Minden uralmat örökre nekik fogok adni. De Júnó,
 Ő, ki ma földet, eget, tengert felijeszt, a kegyetlen,
 Szintén változik, és a világ e togás fejedelmét,
 Majd vetekedve velem dédelgeti római néped.
 Így döntöttem. Az évek perdültén pedig eljön
 Oly kor is: Assaracusnak e háza legyőzi Mycénaet
 S Argost és a hires Phthiát is igába alázza.
 Mert e nemes vérből fog eredni a trójai Caesar,
 Híre eget ver, eléri az Óceanust birodalma
 S Július, így nevezik, mely idézi hatalmas Iúlust.
 Őt te, kinek Kelet is zsákmánya lesz, egykor a mennyben,
 Itt fogadod vígan, hogy majd könyörögve imádják.

S háboru nem lesz már, szelidülnek a vad korok akkor;
Vesta s az ősi Erény, Remus és testvére Quirínus:
Törvényt ők szabnak; szörnyű kapujára a Harcnak
Meg nagy acél-reteszek nehezülnek; a vad-szívű Vérszomj
Így kuporog, zord kardjai közt, keze-hátrakötözve
S habzó szájjal, a száz érc láncban üvölt csak a dühtől.”

Így szólott és küldte le Máia fiát a magashól,
Hogy szivesen nyíljék meg Karthágó s az új ország
Teucer népe előtt, s aki mit sem sejt egyelőre,
Gátlójuk Dídó se legyen. Felszáll az evezve
S által a nagy levegőn lesuhan sebesen Libyába.
S már teszi is tisztét és égi parancsra a púnok
Zord szive enyhül a teucrok iránt, de kivált a királynő
Kezd lelkébe belátást és békét befogadni.

Ám kegyes Aeneás, ki szemét le se hunyta az éjjel,
Fényleni gyúlva a kedves nap, feltette magában,
Hogy szétnéz a vadon tájon: hova verte a szélvész,
Mely partokra? s az erdőt, mit lát, lakja vaj’ ember
Vagy csak vad? hogy a híveknek hírt mondjon utána.
Bárkahadát, amelyet bércek boltmélyei védtek,
Reszketeg árnyu falombok alá, a berek sűrűjében
Rejti el; aztán megy, vele nincs is más, csak Achátés,
Két széles vasu lándzsáját úgy rázza kezében.
Ám a csalit közepén jön elé egyszer csak az anyja,
Szűzi ruhában, szűz arccal, hord spártai fegyvert,
Mint ama thrák-honi Harpalycé, mikor űzi szaladni
Ménjeit és a sebes Hebrust megelőzi futásban.
S mint a vadásznőnek, most könnyű íj van a vállán,
Szélnek hagyja haját, és míg lefolyó ruhaöble
Szedve csomóban elől, csupaszon két térde kivillan.
„Hej, deli hősök - szól -, valamely hugom erre hiúznak
Pettyes bőrében, hátán puzdrával, esetleg
Habzó vadkant űzve, amint riogatva ijeszti,
Nem láttátok-e véletlen kószálni magában?”

Míg Venus ezt mondotta, Venus fia válaszul így szólt:
„Nem, hugaid nem hallottuk, nem láttuk e tájon.
Ámde kinek tiszteljünk szűz *téged*, hisz e termet
És ez a hang nem földi halandóé; ki vagy? isten?
Tán Phoebus huga! vagy nimfának lenni dicsekszel?
Szánj meg azonban, bárki vagy is, könyörülj bajainkon
S mondd, milyen égalj, mily tájéka e part a világnak,
Hol most hánykódunk? sose láttuk e földet, e népet,
Úgy bolygunk ide vetve szelek, zuhatag habok által -
S tulkot taglózunk oltáraidon, ha segítesz.”

Erre Venus: „Nem, tisztelet engem eféle nem illet.
Minden tyrusi szűznek van puzdrája s a lábon
Bíborszín sarut így felkötve viselni szokásos.
Tyros agénori városa, pun birtok, melyen álltok;
Míg a határ az örökké harc-sóvár Libyáé.

Itt egy tyrusi nő, Dídó ül a trónon azonban,
 Bátyja elől menekült ide. Ám nagy ügy ez, szövevényes,
 S én most épp csak fő vonalát vázolva mesélem.
 Férje Sychaeus volt, pun földön a legtehetősebb,
 Kit szívből szeretett a szegény asszony, hiszen atyja
 Mint szüzet adta neki s csupa jó jellel, feleségül.
 Csakhogy a tyrusi fő-hatalomba a bátyja telepszik,
 Pygmalion, minden szörnyek legszörnyetegebbje.
 Kelt is gyűlölet ököztük! S ez utóbbi Sychaeust,
 Orvul az óvatlant, oltáránál leteríti
 Vak kincs-vágyában, huga üdvét semmibe véve,
 Sőt a gonosz még gaztettét leplezni is álnok,
 Nap nap után hitegetve szegény, bútól beteg asszonyt.
 Ám álmában eléje lebeg temetetlen urának
 Szellem-alakja, csodás sápadt arccal, mutogatván
 Tör átverte szívét és oltárát, ama szörnyűt,
 Egyben háza sötét gázságait is kibeszéli.
 Azt javasolja: hazájából fusson, de rohanvást,
 S útjukhoz kincsek tömegét fedi fel segitendő,
 Titkos ezüst s arany ősi, nem is sejtett sokaságát.
 Dídó megriad és hiveket gyűjt, hogy meneküljön.
 S jönnek a zsarnokot izzóan gyűlölők, gyülekeznek
 Mindazok is, kik rettegnek tőle; s telitöltik
 Kézre kerítve az épp utikész gályákat. A kapzsi
 Pygmalion vagyonát viszik el vizen. Élen egy asszony!
 És ide értek, ahol most felmagasodni e várat,
 Új Karthágó nagy falait szemlélheted immár
 S földet vettek, amelynek e tettükről neve Byrsa,
 Mert ennyit bírtak bekeríteni egy bika-bőrrel. -
 Ámde *ti* kik vagytok? mely tájról jöttök e partra
 És hova tartatok itt?” Az minden szót a szívéből
 Tépve ki, válaszként így sóhajtott keserűen:
 „Isteni nő! ha előlről vágynál hallani sorsunk,
 S én mindazt felidézném, mit túrtünk: az Olympus
 Csukná már kapuját, nyelné el az Éj is a Nappalt.
 Minket az ős Trójából hajt ugyanis - bizonyára
 Hallottad már Trója hírét - sok tengeren úzve
 S vert véletlen a vész Libyában e partra. Különben
 Aeneás vagyok én, a kegyes, ki hajóin a harcból
 Megmentett honi isteneit viszi, hírem eget ver.
 S mert nagyapám Jupiter, megyek Italiába - hazámba.
 Hús gályán szálltam ki a phryg tengerre, miközben
 Istenanyám vezetett, így jártam végzetem útját;
 Hét ha maradt, azok is megtépve habok, vihar által.
 S én, idegen koldús, kerülöm Libyát ma, e pusztát,
 Mert, jaj, számkivetett Európa, de Ázsia szintén.”
 Ám Venus unva e sok bú-bajt, belevág szava közbe:
 „Bárki vagy, életadó levegőt nem az ég kegye nélkül
 Szívsz, úgy vélem, hisz csak elérted e tyrusi várost.

Hát folytasd utadat, várában vár a királynő.
 Sőt utitársaid is mind élnek, a szél lecsitultán
 Gályahadad kikötőbe kerül, kijelenthetem immár,
 Hogyha ugyan jól oktattak jósolni szülőim.
 S most odanézz! száll hat pár hattyu repesve az égen,
 Még az imént Jupiter mennyből lecsapó madarától
 Mind menekült; ám már letekintenek és el is érvén
 Hosszu csapatban, jól látszik, megszállnak a földön:
 Mint fel-felröppennek ezek s enyelegnek, a szárnyuk
 Csattogatva s krúgatván fönt körbe keringnek,
 Révbe rajod' dagadó-duzzadt vásznakkal az ifjak
 Így vezetik, vagy tán be is értek már az öbölbe.
 Hát folytasd utad és menj, merre mutatja a mezsgye.”
 Szólt és elfordult; ragyogott rózsás nyaka; áradt
 Ambroziás fürtjéről messze az isteni illat;
 Visszaomolt ruhaleple, lehullt sarkig; tovaléptén:
 Vérbeli istennő, most meglátszott! A futóban
 Ekkor ráismert anyjára, utána kiáltott:
 „Hát te is, ó, te konok, nem tudsz mást, ámitasz engem?
 Csalfa, tűnő árnnyal, fiadat? De kezem kezed érni
 S hallva *igaz* szavaid, szólnom hozzád sosem engedsz?”
 Így korholja s a bástyákhoz ballagva megindul.
 Ám Venus istennő bő ködtakarót kerekített,
 Sűrű gomolyfelhőt rájuk, hogy senki se lássa,
 Senki se illethesse a vándorokat, vagy akárcsak
 Jöttük okáról faggatván feltartsa is őket.
 Avval elindul, száll vígan házába, Paphusba,
 Hol szentélye van, és száz oltárát szagosítják
 Mindig friss koszorúk, s ég rajtuk a sábai tömjén.
 Közben, amerre mutatja az út, ezek is nekivágnak
 S fenn járnak már egy dombon, mely a várra benyúlván
 Éppen a szemben erőd-tornyokra tekint tömegével.
 Építményeik Aeneás csak nézi; hol egykor
 Viskók: most élénk nyüzsgés, kapuk és köves uccák.
 Jár-ke a tyrusi nép fürgén: egy rész falat épít,
 Várat emel, másnak kösziklát tol keze közben,
 Vagy házhely-kijelölni von épp körülötte barázdát.
 [S ott a senátus is, ad már törvényt, tisztviselőket.]
 Itt meg a révet mélyítik, de a színekör alapját
 Arra alább szintén, nagy sziklából a hatalmas
 Oszlopokat fejtik néhányan, színpadi díszül.
 Mint a virágos rét kora-nyári napos derűjében
 Fárad a sok méh, míg a faj ifju szülötteit ottkünn
 Útra bocsátja, s vagy szirupos nektárt nyom a lépbe
 És teli tölti a sejt kamrát zamatos szíromízzel,
 Vagy lesegíti a visszajövők terhét, a kasokból
 - Hadba verődve - herék tunya tömkelegét kizavarván;
 S lángol a munka, a méz balzsamfüves illatot áraszt.
 „Ó, ti szerencsések, kiknek már készül erődje!”

Sóhajt Aeneás, a magas vár-falra tekintve.
 Aztán, úgy beoson, köd-bundájában, a nyüzsgő
 Népeken át, hogy - bár hihetetlen - senki se látja.
 Arnyatadó, kedves liget állt közepében a várnak,
 Hol kezdetben már táltos hadimén koponyáját
 Ásta a tengeri vész kisodort poenus fel a földből.
 Jósjel volt ez Júnótól, hogy örökre vitéztlő,
 Fennmaradó, leleményes nép fog válni belőlük.
 Sídóni Dídó itt, Júnót megnyerni akarván,
 Drága ajándékkal gazdag szentélyt alapított,
 Lépcsősor vezetett föl réz-küszöbéhez, a félfán
 Réz volt kapcsa, az ajtószárny érc sarka csikorgott.
 Félelmét e csalit csitította először, ügyében
 Itt mert Aeneás egy új látványra remélni,
 S bízni: a balsorsot boldog derű váltja fel ismét.
 Mert a királynőt várva amíg szemléli a szentély
 Pompáját, a szerencsét, mely beragyogja a várost
 S bámul: a sok művész egymást mint kelt megelőzni
 Míves munkákkal - hát Ílium ostroma képét
 Látja s rendre világhíres viadalmait ottan
 S Atridést, Priamust, valamint a velük vad Achillést.
 Sírva megállt: „Van-e hely - szolt -, oly zug, bárhol, Achátés,
 Mely nincs még teli balsorsunk hírével e földön?
 Ez Priamus! megkapta jutalmát hát a dicsőség;
 Mert van a tárgyaknak könnyük: szánják a halandót.
 Nincs mért félned ezért; hírünk hasznos lehet inkább.”
 Szolt s a hiú fali-képekkel nem bírva betelni,
 Sűrű sóhaja kel, s arcát előzönlik a könnyek.
 És szemléli tovább, hogy a grájok Pergama mellett
 Mint futamodnak meg, nyomon úzve a trójaiaktól,
 Itt meg a phrygek Achilléstől, ki kocsin tör utánuk.
 S ráismer Rhésus hósín sátrára is ottan
 S felzokog: ezt első álmunk idején a kegyetlen
 Tydidés rontotta le vad harcban, s a tüzes-gyors
 Táltosokat, mielőtt felüdültek volna füvétől
 Trójának vagy a Xanthusból, telepükre terelte.
 Másfelől ott a szegény fiu, Tróilus is, fut, a fegyvert
 Messzehajtva, ki bár gyengébb, meglepte Achillést:
 Csüng le hanyatt, lovak-elragadott szekeren, de a szíjat
 Most is tartja, s amíg tarkója s fürtje a földön,
 Árkot szánt a belévert dárda utána a porban.
 Íme az íliadák hajuk összezilálva azonban
 Mennek a mérges Pallasoz könyörögni kegyelmet.
 Köntös a karjukon, és kebelük verik, úgy vezekelnek,
 Ám elfordul a szűz, rájuk se tekint, csak a földre.
 Ílium alján háromszor hurcolta Achillés
 Hectórt körbe s a hült tetemért követelt aranyércet.
 Akkor tört fel csak keserű zokogás kebeléből,
 Hogy hadizsákmányát, kocsiját s meglátta barátja

Holt testét s Priamust, aki puszta tenyérrel esengett.
Nézi magát is: achívi vezérekkel verekedve,
Látja Kelet seregét s a setét Memnont gerelyével.
Itt félhold-paizsú amazon csapatával a hadban
Penthesiléa lobog, pórén ring melle, alája
Bajnoknő módjára arany boglárt köt, a harcban
Szűz létére a férfiakat fárasztja erősen.

Dardanus Aeneás míg ezt lenyügözve csodálja
S csak nem bír eltelni a látvánnyal sehogyanse,
Jő a királynő egyszercsak, Dídó, a világszép,
S szentélyébe belép ifiak népes seregével.
Éppen olyan, mint Eurótás fővenyén, vagy a Cynthus
Hegyfokain Diána, midőn örvénylik a kartánc,
S ott kavarog körülötte ezernyi oréas; ilyenkor
Puzdrát hord s ahogyan halad ott, szebb nincs nemenyésző,
Hogy Látóna szívét az öröm megtölti titokban:
Így jár-kel Dídó is övéi között mosolyogva
S kormányzásra tanít és sürgeti közben a munkát.
Majd a magas trónszékre, az istennő küszöbénél,
Templomi boltja alatt, testőrök közt letelepszik.
Ott törvényt, jogot alkot, igazsággal megítéli,
Vagy sorshúzással, kire mennyi dolog nehezedjék:
Aeneás nagy csődületet lát hirtelen ekkor,
Antheus és Sergestus jő s a vitézi Cloanthus -
Jönnek a teucrok fel, kiket elszórt vak viharával,
Ámde kitett idegen, távol tájakra a tenger.
Elbámul maga is, de Achátés is, hive: tépi
Gond-öröm őket, már égnek karjukba borulni,
Csakhogy a meglepetés lelkük még nyugtalanítja.
Tartózkodva tehát köd-leplükből ki-kilesnek:
Mint alakult sorsuk, hol hagyták harci hajóik
S mért jöttek? Jöttek pedig ők követül, menedéket
Esdeni, s útjuk e szentélyhez vezetett a zshivajban.

Átlépven küszöbét s megnyerve jogát a beszédnek,
Ílioneus, legvénebbjük fog szóba, szelíden:
„Úrnőm, kit Jupiter kijelölt új várat emelni
És hogy e dolyfős törzseket itt törvénybe te törjed,
Most mi szegény trószok kérünk: oly sok habon úzótt
Minket a szél, szánj hát, vad tűz ne eméssze hajóink,
S nézze szemed jámbor népünk bajait behatóbban.
Nem hadakat hoztunk, hogy házaitok Libyában
Feldúljuk s a haráccsal tán a főveny fele fussunk;
Nem lakik ily fennhéjázás kimerült sziveinkben.
Ám van egy ország, hangzik gráj neve Hesperíanak,
Termékeny televényű föld, ősrégi, had-értő;
Oenotrus nép lakta; de most - az a hír - az utódok
Ítaliának mondják már, fejedelme nevéről.
Erre hajóztunk - - -
Csakhogy a vízről ránk támadt viharával Orion

S vak szirtekre sodort a szünetlen déli szelekkel,
 Majd hogy a hab győzött, szétszórt színén, meg a zordon
 Zátonyokon - kevesen tudtunk csak a partra kiúszni.
 Ámde miféle faj ez, mily barbár föld, amely eltűr
 Így erkölcsöt? - alig léphet lábunk a homokra;
 S törnek ránk, tiltván a fövény szélén meg is állunk.
 Hát ha lenéztek már embert és emberi fegyvert,
 Csak félnétek! az ég megjegyzi a jót, de a bűnt is.
 Volt fejedelmünk, Aeneás: kegyesebb soha nála
 S jogszeretőbb nem volt, se nagyobb, viadalban, a karddal.
 Hogyha megadta a sors, hogy nem halt meg, ha az élet
 Még átjárja, s árnyak sem kötözik le kegyetlen, -
 Nincs mért félnünk. S nem bánod te se meg, ha segítesz.
 Városaink, hadaink vannak siculus-honi parton,
 S ott van Trójából számunkra a híres Acestés.
 Tűrd, hogy a révbe vigyük hát vész-tépázta hajóink,
 Adj vadon-erdőből fát árbochoz s evezőhöz
 S Italiát Latiummal hagyd - ha visz Italiába
 Út s ha urunk, híveink ugyan élnek - vígan elélnünk;
 Ám ha vigasz már nincs, ha az ár elnyelt Libyában
 Téged is édesapánk, teucrok legjobbja, s Iulust
 Sincs már látni remény, leljük legalább fel, ahonnét
 Jöttünk, Sícianiát, révét s a királyi Acestést.”
 Így szólt Ilioneus; egy emberként helyeselte
 Minden dardán - - -

Erre viszont, lesütött szemmel, Dídó felel; ennyit:
 „Szünjék gondotok, ó teucrok, szivetek ne szorongjon.
 Mostoha helyzetem, az kész így cselekedni, s uralmam
 Kezdeti volta, hogy örökkel védessem a partot.
 Hát ki ne ismerné Tróját, ki az aeneadáknak
 Népét, hős hadait s a világhírű tusa lángját?
 Ennyire púnoknak, minekünk, nem kérges a keblünk
 És ily távol a Nap sem fogja lovát be Tyrustól.
 Tágterü Hesperiát, sáturnusi hont, vagy Eryxnek
 Földjén bár válasszátok fejedelmi Acestést,
 Támogatom s utatokra segítve javakkal eresztlek.
 Hogyha pedig, társként, le akarnátok telepedni,
 Váram, a most-születő, tietek; fövény-ágyra a gályát!
 Tyrusi vagy trósz egyformán kedves lesz előttem.
 Aeneást, a vezért, is vajh csak visszasodorná,
 Mely tovavitte, Notus! De kerestetem addig is: erdőt,
 Várost, megnéznek hiveim mindent Libyában,
 Nem kószál-e vajon valahol fövényünkre kivetve?”

Aeneás is, Achátés is buzdulnak e szókra,
 Bújnának ki a ködlepedőből már, de sietve.
 Aeneáshoz eként szól hát legelőször Achátés:
 „Istennő fia, mit vélsz minderről? Hiszen összes
 Társunk megmenekült, épségben ügyed: veszed észre?
 Egy a hiányzó csak, ki a tengervészben előttünk

Pusztult el; de egyéb minden ma anyád igazolja.”
 Még ki se mondta, midőn felhő-bundájuk eloszlik,
 S áttetsző derüvé tisztul ki a lég körülöttük.
 Ott állt Aeneás, ragyogó fény szőtte be, arca
 S alkata isteni volt; hiszen anyja lehelte hajának
 Napragyogását, azt az igéző bájt a szemébe
 S ifju pirosságát: művész tud ilyent csak elérni,
 Hogyha fehér elefántcsontot munkál ki kezével
 S színmárványt, parusit, vagy ezüstöt sárga arannyal.
 S ő a királynőhöz fordult - ámultak a népek -
 Így szólván: „Ki után ti kutattok, im itt vagyok épen,
 Trójai Aeneás, örvényeiből Libyának.
 Ó, te, ki Trója nehéz sorsán egyedül könyörültél,
 S bennünket, danaok' szárazföldön-vízen egyként
 Megfárasztott-ínséges maradékait, annyi
 Vészek után házadba fogadsz: nincs mód kifejeznünk
 Hálánkat, Dídó, se nekünk, se e földi világba
 Számkivetett dardánoknak, kik szerte bolyongnak.
 Ám ha van isten, a jót szerető, ha akármit, akárhol,
 Ér az igazság még s a nemes tett édes a szívnek,
 Adj jutalmad az ég. Ó, boldog a század, amely szült
 És szüleid, kik ilyennek tudtak nemzeni téged!
 Míg tengerbe folyó ömlik, míg bérc-falon árnyék
 Körbeoson, míg csillagnyáj lefelézik az égen,
 Tiszteleted, dicséreted és neved el nem enyészik,
 Bárhova szólít is sorsom.” Mondotta barátját,
 Ílioneust jobbjaival, a ballal ölelve Serestust,
 Majd a vitézi Gyást, azután a vitézi Cloanthust.
 Ámul a sídoni Dídó már láttán is a hősnek,
 Még inkább nyomorán, aztán szót szólva kimondja:
 „Istennő fia, mily balsors meritett bele ennyi
 Nélkülözésbe? s e szörnyű vidékre ki végzete kerget?
 Hát te vagy Aeneás, Venus és dardán Anchísés
 Sarja, akit szült édesanyád a phryg Simoisnál?
 Most jut eszembe, hiszen Teucer Sídonban is ottjárt,
 Bélushoz sietett - miután földjéről elűzték -
 Új haza végett; Bélus atyám volt és az időben
 Épp Cyprusban dült, sikerült is győznie ottan.
 Trója elestéről akkor hallottam először,
 Rólad is és a pelasg fejedelmekről veled együtt.
 Értékelte az ellenség is a teucrokat, ősi
 Teucrusi törzsből származnak maguk is, dicsekedtek.
 Rajta tehát, daliák, gyertek palotánkba, utánunk!
 Hányódtam magam is hosszan, míg végre hasonló
 Sors a tiétekhez kivetett rálelnem e földre:
 Ismerem én a nyomort, tud e szív könyörölni az árván.”
 Így szól s Aeneást fejedelmi lakába kíséri,
 Templomi hálaadást rendelve el egyidejűleg.
 Majd a hajós-társakról is gondoskodik: elküld

Száz nagy, göndör-szőrű, kövér disznót, ugyanannyi
Bárányt - anyjokkal - valamint hús ökröt a partra,
Hogy legyen ünnep e nap - - -

Bent ezalatt palotájában fejedelmi a pompa,
Díszes termeinek közepén lakomára terített:
Büszke remekművek, bíbor takarók sora fénylik
S terhes ezüstnemű asztalain, melyeken szinarannyal
Vésve atyáiknak nagy tettei látszanak, annyi
Hős története, hosszan a nép születése korától.

Aeneás, aki most se felejtí, hogy egy fíu atyja,
Küldi eközben a gályákhoz sürgősen Achátést,
Mondja el Ascaniusnak e dolgokat és idehozza;
Ím, szerető szíve Ascaniust sose tudja feledni.
És, miket Ílium üszkeiből mentett ki, parancsol
Hozni ajándékként egy arany-hímzésű palástot
S egy sáfrányszín akanthusszal szótt asszonyi fátylat,
Drága díszét Helenának, az argívnak, kinek adta
Léda, az anyja; tilos nászára az elviszi később
Pergama felvárába, midőn odahagyja Mycénaet;
Kéri ezenkívül jogarát még Ílionénak -
Ő Priamusnak volt legidősebb lánya -, a gyöngyös
Nyaklánccal s a köves, szinarany kettős-koronával.
Mindezekért a hajókra siet, sebtében, Achátés.

Am új cselt, új tervet főz ezalatt Cytheréa:
Sarja, Cupídó, változzék a kis Ascaniusszá,
Úgy jöjjön s adományaival lobbantsa a lelkes
Úrnőt lángra, szerelmi tüzet szítván velejében.
Udvari ármány, kétszínű tyrusiak - szíve retteg.
Álmában meg a bős Júnó zaklatja naponta,
Így szárnyal szava hát szárnyaska fiához, Amorhoz:
„Gyermekem, én nagy erőm, benned minden bizodalma,
Hisz Typhón-leverő tüzein te: mulatsz csak atyádnak,
Hozzád esdek hát, fenségedhez, könyörögve.
Tán tudod azt, a boszús Júnó mint úzi öcsédet,
Aeneást dühösen minden parton s vizen által,
Hisz fájdalomaimat fájlaltad már nem is egyszer.
Most meg a pun Dídó köti le s csábítja szavával;
S engemet elborzaszt ez a nagy júnoi barátság:
Tétlen aligha ül ő az ügy ily döntő alakultán.
Hát szerelem kötelébe keríteni s ejteni törbe
Vágyom az úrnőt én, hogy más hatalomra ne hajtson
S erre az Aeneást, mint én, úgy fogja imádni.
Mint vidd végbe, azonnal rátérek: ki ma kedves
Apja kívánságára a sídoni várba sietne
S elvinné a vizek vészéből s Trója tüzéből
Megmaradott kincsét - a királyfira épül a tervem;
Őt álomba csitítom, felcsempésem utána
Ídaliom csúcsára, Cythéra hegyére esetleg,
Hogy ne gyanítsa a cselt s házámban csendbe maradjon.

Öltsd fel alakját hát, csak egy éjre, tovább ne, fiúként
Arcod, mint a fiúnak, olyan legyen, úgy hogy a pompás
Ételek és italok közepette epedve ha Dídó
Átölel és az ölébe von, és mézédeseen ajka
Rád tapad ott, rejtett lángot szíthass a szívében
S meg tudd ejteni mérgeivel titkos szerelemnek.”

Szótfogadott gyönyörű anyjának Amor, levetette
Szárnyait és ment már vidoran, mímelve Iúlust.
Erre Venus szeliden szendert lehel Ascaniusra
És az ölében tartva puhán viszi őt ligetébe,
Ídaliába, ahol hajló majorána-virágok
Illata folyja körül, hűvös árnnyal igézve az ormon.

Közben Achátésszel megy, ahogy megigérte, Cupídó
S drága ajándékuk viszi vígan a tyrusiaknak.
És amikor betoppan, már kifeszítve az ékes
Mennyezet, ott ül alatta arany nyoszolyán a királynő;
Aeneás atya is jön, utána a trójai ifjak,
Mind lefeküsznek a rőt heverő-székekre. A szolgák
Kézlemosásra vizet, később símára lenyírott
Kéztörlőt, ezután kenyeret hoznak be kosárban.
Bent ötven rabnő: ők rakják tálba az étkek
Hosszu sorát, s a penátok elé ők lépnek a tűzzel;
Száz mást és velük egy-koru rabszolgát ugyanannyit,
Tölteni asztalaik teli tálakkal, poharakkal,
Szintén alkalmaznak. A számos tyrusi vendég
Most a színes heverőkre telepszik a víg palotában.
Ámul Iúluson, Aeneás adományain, ámul
Csábszavain, viruló arcán a kis égilakónak,
Majd a paláston a nép s az akanthusz-aranszinü fátylon.
Főleg azonban a már romlásához közelálló
S vergődő phoeníciait gyúlasztja epesztő
Lángra e látvány: mind a gyerek, mind dús adományuk.
Az pedig Aeneást megölelve, borulva nyakába
S költött atyjának kielégítvén szíve vágyát,
Indul az úrnőhöz. Dídó fürkészi, vagy inkább
Falja szemével s míg öleli s dédelgeti mellén,
Mekkora istent zár be szegény, nem tudja, szívébe.
Annak azonban eszébe jut anyja, Acidalia, s már
Kezdi Sychaeust lelkéből kitörölni a nőnek
És: eleven szeretőt plántál fásult kebelébe.

S már első szüneténél tart a tor; ekkor az asztalt
Mebontják, vegyítőt hoznak be s megkoszorúzzák.
És visszhangzik a vár végig, tág termei zúgnak;
Fent aranyos mécsek sora szórja tűzét a magasból
S fáklyák fényei tépik szét szövetét a vak éjnek.
Drágaköves, szinarany kelyhet kér most a királynő
És ahogyan Bélus s ivadékai Bélus atyának,
Színig tölti nemes borral; csend támad a várban:
„Juppiter, azt mondják, hogy a vendégjogra te örködsz,

Tedd hát ünneppé e napot, hogy a tyrusiaknak
S trójaiaknak még unokái se - ők se - feledjék.
És most, víg Bacchus, jer elő, jer, jószívű Júnó;
Tyrusi nép, te pedig versenyt vígadj a baráttal!”
Szólt, italáldozatul kilocsolva kicsit poharából,
Majd ajakához emelte a bort; ezután Bitiásnak
Nyújtja kínálva, ki egy hajtásra kiissza aranylő
Kelyhe habos nedűjét. A vezérek, a többi, utána.
Ekkor a fürtös lópás kezd aranyos citharáján
Dalt pengetni, amint neki rég tanította nagy Atlas.
Szól a futó holdról, nap fogytárol, s barom-ember,
Ég tüze-zápor honnan ered? majd zengi a fényes
Arctúrust az esős Hyasokkal, a Medve-ikerpárt,
S mért siet úgy lemerülni telente az Óceanusba
Mindig a nap? valamint mért hosszú máskor az éjjel?
Trósz és tyrusi taps csattan fel hosszan utána.
Majd a szegény Dídó mulatja beszéddel az estet
És megszívja magát szerelem mérgével, - efélék
Érdeklik: mily fegyvere volt Auróra fiának?
Mily lovon ült Diomédés, és bajnoknak Achillés
Mekkora volt? majd Hectórra s Priamusra kíváncsi.
„Most pedig - úgymond - rajtad a sor, vendég: danaóknak
Ármányát, tieid nyomorát, a magad veszedelmét -
Mondj el előlről mindent. Hisz hetedik nyara hánykódsz
Szerte az összes tengereken s országokon által.”

MÁSODIK ÉNEK

Csendbe merültek mind, arcuk figyelőn odafordult.
S Aeneás atya kezdte a szót a magas kerevetről:
„Szörnyü sebet kívánsz ismét feltépni, királynő.
Azt akarod, nyomorunk érezzem ujólag, amelyben
Volt részem nagyon is, mit láthattam: hogy alázza
Trója siratni való, dús országát danaóknak
Népe a porba. Ki tudná ezt könny nélkül idézni,
Lenne Ulixés híve, dolops vagy myrmidon ámbár?
S múlik máris a harmatos éj, csábít elaludni
Minden csillag - azonban a vágy ha szivedben e szörnyű
Történetre olyan nagy, hogy tudd Trója bukását,
Bár lelkem borzad, mert visszariasztja az emlék,
Elkezdem.

Miután megtörtek már a csatákban
S balsorsukban a főbb danaók - futván el az évek -
Hegynagyságu lovat kezdtek készíteni Pallas
Útmutatása szerint, végigbordázva fenyőkkel;
Színlelték - terjedt is - hogy fogadalmi ajándék,
Mert hazatérnek. A szörnyü, sötét bendőben azonban
Sors útján kiszemelt hiveik bújtak meg orozva,
Míg katonákkal nem telt meg hasa, méhe a lónak.

Arra közel, hol láthatjuk már Tenedost, Priamusnak
Messze hires, hajdan kincses szigetét, mely azonban
Már csak öböl, hírhedt-vészes kikötő a hajósnak,
Itt rejtőztek el ők, az üres fövényig fölevezve.
Vélve, a szélben már közelítik, elérve Mycénaet:
Teucria kezd hosszú gyászából végre ocsúdni.
S megnyílnak kapuink; kedvünk támad, hogy a dórok
Táborait s az üres partot: be-bejárjuk a síkot.
»Itt a dolopsok voltak, amott a kegyetlen Achillés,
Erre hajóik, amarra pedig csatarendjeik álltak.«
Mások a szüzi Minervának baljós adományát:
Bámulják a fa-mén tömegét. Toljuk be a várba
S állítsuk fel a felvárban - javasolja Thymoetés.
Árulásból vagy mert ez volt végzete Trója
Várának? mindegy. De Capys, valamint okosabbik
Része a köznépnek: lökjük csak a vízbe, ajánlják,
Vagy felgyújtva e bálványát a ravasz danaóknak,
Zúzzuk szét üregét, rejtekhelyeit kikutassuk.
És a tömeg töpreng, szándékuk kétfelé oszlik.

Ím, követők közepette, rohan le azonban a várból
Láokoón és így ordít, tombolva a dühtől:
»Hé, ti bolond népség, hát meg vagytok zavarodva?!
Azt hiszitek, hogy az ellenség elment? danaóknak
Megszédít csele? hát így ismeritek ti Ulixést?

Ebben a szörnyben achív csapatok bújnak meg, esetleg -
Várfalaink veszedelméül - hadigép ez, amellyel
Majd fentről kémlelnek ki s támadnak a várra.
Vagy más csel lappang itt: teucrus, a lóba ne bízzál.
Bármi is ez, danaóknak ajándékát se kívánom!«
Szólt, roppant vasdárdáját belevágva a szörnybe,
Úgy, hogy eresztékekkel eres gyomrába furódott.
Állt a gerely, remegett, az egész bendő belereccsent
S megrendülve a mén, *valamik* kondultak a hasban.
És ha helyén az eszünk, ha az ég végzése nem ámít,
Argosi búvóhelyre vasunk lecsap és, lehet, akkor
Trója, te most állnál, Priamus magas orma virulnál!

Dardán pásztorok egy ifjat tuszkolnak azonban,
Ím, fejedelmük elé, s cipelik, keze hátrakötözve,
Nagy zajjal: maga adta magát meg a szembejövőeknek,
Hogy Tróját az achívoknak később a kezére
Játssza, merész szívébe ilyen fogadást belevésve:
Vagy sikerül csele, vagy készülhet a szörnyü halálra.
Tódul a trójai ifjúság, hogy lássa a foglyot,
Jönnek bámulni s versenyt vetekedve csufolni.
És danaók bűnét most halld meg: íteld meg egyetlen
Egy tettből valamennyit - - -

Mert ahogyan köztünk gyámoltalanul, zavarodtan
Áll és körben a phryg csapatok sorain végignéz:
»Jaj, milyen ország, mily tenger fog - szól - befogadni?
Vagy, megalázott én, mily sorsnak nézek elébe?
Nincs helyem énnékem többé, nincs már danaóknál,
Ám a dühös dardán éppúgy vérem veszi végül.«
Hangulatunk szelidül, meghatja szívünket e sírás.
S faggatjuk: ki-mi ő? mit tud felhozni? - beszéljen
S adja elő, mint foglyunk mit gondol, mibe bízhat?

Végre, ahogy remegése szűnik, szót szólva kimondja:
»Megvallok mindent, bármint alakuljon a sorsom
S nem tagadom, hogy ahonnét származom: Argolis, - inkább
Evvel kezdem; ahogy nyomorulttá tette az élet,
Úgy, uram, ámítóvá tenni Sinónt sose fogja.
Hallottál a híres Palamédésről bizonyára,
Bélus utódjáról, s a dicsőségről, mely övezte -
Nos, tudod azt is tán, ártatlant őt, a pelasgok,
Álnokul árulónak rágalmazva megölték,
Mert nem akarta a vérontást (most bezzeg a holtat
Gyászolják!): mellé küldött, haditársul a harchoz,
Engem vérrokonát, kezdetben atyám, viadalra.
Míg megvolt a hatalma, szavát a királyi tanácsban
Míg hallatta, becsültek bennünk is, vele együtt.
Ám miután meghalt a szegény, leleményes Ulixés
Álnoksága miatt - ismert ügy volt ez eléggé -
Búban-bánatban: tengtem tapogatva homályban
S lelkemben sírtam vala balsorsán a barátoknak.

S oly buta voltam, hogy nem hallgattam, hanem esküt
 Tettem: a sors Argosba, hazámba, ha visszavisz épen,
 Megtorolom! - s így elkezdtek gyűlölni miatta.
 Evvel kezdődött minden baj, ezóta ijesztett,
 Folyvást új vádakkal uszítva a népet, Ulixés,
 S mert álnok volt, álnoksággal akart leteperni.
 Nyugta nem is lett, mígnemcsak Calchásszal az élen...
 Ámde e csúf ügynél mi a haszna tovább elidőznöm?
 Nem tartlak fel, achív vagyok, ez nagy bűn szemetekben,
 Még hálás is lesz *az az ember* majd Ithacában,
 S adnak az Atridák is pár aranyat, ha megöltök.«
 Most ég csak lelkünk igazán ismerni a sorsát,
 Honnét tudtuk volna ravaszságát a pelasgnak?
 S az színlelve szívében, a szót ismét szövi, mondván:
 »Gyakran tartottunk már ott, danaók mi, hogy innét,
 Trója alól megfussunk, mert nagyon untuk a harcot.
 Bár megtettük volna! de hol viharok, hol a tenger,
 Hol rémséges déli szelek nyűgöztek e parthoz.
 Még amidőn már szálfá-gerendákból kifaragva
 Állt ez a ló, még akkor is egyre szakadt csak a zápor.
 Eurypylust elküldjük hát jóslatra ijedten,
 Kit Phoebus szörnyű ígéssel vet vala vissza:
 ,Szűz lány vérenek kellett, danaók, kiomolni,
 Hogy gályáitok Íliumig hajthassa a szellő -
 Visszautaztokat is véren kell, argosi véren
 Megvenni!’ S csontig metsző iszonyat hasitotta
 Át azokat, kik csak hallották vészes ígét:
 Kit követel - kérdeztük - a sors, e szerepre Apolló?
 S jó Ithacának már ura és tuszkolja középre
 Calchást és faggatja a jóst zajosan: mit akarnak
 Isteneink? Ó, megjósolták már nekem örült
 Szándékát, mások szótlán tudták a jövőndőt.
 Tíz nap hallgat a jós, senkit meg nem nevez addig,
 Mint ki halálát egynek sem kívánja titokban.
 Végre a nagyhangú ithacus rábírja, beszéljen;
 Az teszi, hogy habozik, s azután néven nevez - engem.
 Ráállott mind. Mert mit egyik se kívánna magának,
 Annál könnyebben viselik, ha a másik a vesztes.
 S itt volt máris a szörnyű nap, készült leölésem,
 Készen a sós dara, kész volt már a szalag, fejem éke.
 Megvallom, megszöktem; szétfeszítettem a béklyót
 S kaka között lappangtam el egy éjjelt a mocsárban,
 Míg elmentek - hogyha ugyan mentek -, tovaftván.
 Nincs is már nékem bizodalmam látni hazámat,
 Édes gyermekeim se fogom, se ölelni szülőim;
 Sőt, gonoszak rajtuk lesznek tán állani bosszút,
 S áldozatul majd ők halnak meg, hullva helyettem.
 Éppen ezért, az egekre, ha ismeri lelked az istent,
 Kérlek a szent hűségre, ha létezik emberi szívben,

Esdeklek, könyörülj balsorsomon, annyi kudarcon,
 S ártatlan szívemet legalább *te* tovább ne sanyargasd.«
 Ennyi sirásra kegyelmet adunk, sőt szánjuk a latrot.
 És Priamus maga az, ki eloldoztatja a béklyót
 S nyájasan ő szól elsőnek hozzá, e szavakkal:
 »Bárki vagy is, ne legyen grájokkal gondod ezentúl,
 Légy a mienk. De e kérdésemre felelj a szivedből:
 Mért építették e lovat? ki csinálta? mi végre?
 S mondd: fogadalmi ajándék ez vagy gép, hadi-eszköz?«
 Ezt kérdezte. Pelasg csellel szövögetve az ármányt
 Az széttárta kezét, mely ment volt már a bilincstől,
 S így szólott: »Ti örök csillagzatok! én tanuságul
 Benneteket hívlak, sérthetlen erőtok! az oltárt
 S hívom a kést, meg a fejdísz, melytől megmenekültem:
 Szent kötelékeim én felbontom a gráji hazával
 S mert sokakat gyűlölök, napfényre hozom ma a Titkot,
 Mely még rejtve; anélkül, hogy szegnék honi törvényt.
 Csak szavad álld meg; amint Tróját tartottad, a szót is
 S én - igazat mondok - *nagyban* fizetek neked érte.
 Harcuk kezdetekor danaók bizodalma, reménye
 Pallas volt, diadalt ő ad, hitték. Hogy azonban
 Tydidés a gonosz, meg a fő bűn-mester, Ulixés
 Bátor volt szentélyéből szobrát elorozni,
 Őreit is mind felkoncolva a Palladiumnak,
 És véres kézzel húzván ki a drága alakmást,
 Még hozzá is nyúltak szűz fátylához a latrok:
 Attól kezdve reményeik elhervadtak, erőik
 Fogytak - a szűz többé danaókkal mit se törődött.
 Ezt Tritónia sok, vészes jellel kimutatta:
 Egyik: alighogy a táborban szobrát lehelyeztük,
 Ránk nézett, szeme szikrázott, és teste megizzadt,
 Majd - s ezt mondani is szörnyű - háromszor a földről
 Felpattant és rázta a lándzsáját meg a pajzsot.
 És Calchás jósol: hazatérni, hamar, habon! Argos
 Pergamumot fel nem dülhatja, ha görbe hajókon
 Elrablott szobrát nem hozzuk vissza a szűznek,
 És tüstént Argosban meg nem ujítjuk a jóslást.
 Már ami most azt illeti, hogy hazamentek a szélben
 Ősi Mycénaejükbe: igen, fegyvert s az egeknek
 Kérni segítségét, ám majd átszelve a tengert,
 Itt lesznek váratlan: eféle a calchasi jóslat.
 S Pallas szobra helyett, bűnükön bánkódva, a sértett
 Szűznek e tölgy-paripát készítették. Ami Calchás
 Terve szerint, szálfákból ily nagy, ily égre magasló
 Éppen azért lett, hogy be ne húzhassátok a várba,
 S így ha imádnátok, ne segítse, ne védje a népet.
 ,Mert ha Minerva ajándékát megsértik, enyészet
 Lesz Priamus birodalma s Phrygia népei sorsa.' -
 Ó, csak e jóslást rá alkalmazná a magas menny!

Ámde ha mégis fel tudnátok vinni a várba,
Ázsia jönne Pelops falait megvívni erővel,
És unokáink szenvednék azt, mit ma ti tőlünk.«

Hittünk képmutatásának, hittünk a ravasznak,
Meggyőzött a kisajtott könny, ármánya Sinónnak,
Bennünket, noha sem tíz év, sem ezer hadi gálya,
S Tydidés sem győzött meg, se larissi Achillés.

Ámde a szörnyűség, más, mint az előbbi, csak ekkor
Táruel élénk, mit sem sejtő szívünkbe hasítva.
Láokoón, választott Neptúnus-pap, a pompás
Oltáron testes barmot készült bemutatni,
Íme azonban két kígyó közelít Tenedosból -
Most is borzadok, elmondva -, s gyűrűzve a csendes
Tengeren át, fej-fej mellett, fővenyünk fele úsznak;
Mellük fent a vizen, vérszínű taréjuk is, ámde
Testük egyéb részével hajtják hátul az örvényt,
Ormótlan derekuk roppant karikákba csavarván.
S tombol a tajtékos hab; azok meg kúsznak a partra,
S míg szemeikben vér és villám lángja vereslik,
Rezgő nyelvükkel sziszegő szájuk nyalogatják.
Sápadtan menekül mindenki. Eközben a hullók
Láokoónra, azaz kicsi két gyerekére vetődnek,
Nyílegyenest, és átfonván testük gyűrűikkel,
Szánandó, csöpp tagjaikat tépdese lemarják;
Majd az atyát, ki rohan fegyverrel védeni őket
Fojtják rémséges hurkokba: a pikkelyes izmok
Törzse körül kétszer, kétszer tekerednek a tarkón,
Ámde nyakuk s a fejük fent még így is kimagaslik.
Gennytől és mocskos méregtől szennyes a papnak
Szentelt szallaga, marka pedig tépné a csomókat,
Ám rémült ordítással csak bög az egekre;
Mint sebesült bika bög, mely rosszul kapta a taglót
S oltárától elszabadulva kirázza nyakából.
Közben a két sárkány a magas templom fele siklik,
S ott, a kegyetlen Trítónis közelében, a várban,
Lábánál, nagy pajzsa alatt eltűnnek előlünk.
Fölvacogó szívünk uj iszony markolja meg ekkor,
S összesugunk: vétkéért végzete Láokoónra
Méltán mérte e sorsot, mert bűn volt gerelyével
Úgy megsérteni, gyomrondófnia e drága fatáltost.
Felzúgunk hát: vontassuk fel a várba a bálványt
S esdjünk istenségéhez - - -

Erre falat bontunk, bástyánk rontjuk le előtte.
Majd munkához látunk mind: görgő kerekre
Állítjuk lábát, kötelet kötözünk a nyakába.
Fegyveresekkel terhesen így toljuk fel a szörnyű
Tákolmányt falainkra: fiúk, szüzek dala közben,
Kik, ha csak érintik kötelét, már boldogok attól.
S jön, jön a Rém, benyomul vészjóslóan piacunkra:

Ílium, ó, honom, ó, kedvelt helye isteneinknek,
S nagyhirű, harcban-erős dardán bástyák, ti! kapunknál
Négyszer akadt meg, négyszer csördült benne a fegyver:
Mégis vonszoljuk vakon, és - e jelekre se félvén -
Szent várunkba a gyász-paripát őrzöngve behúzzuk.
Hej, Cassandra igéi pedig hogy hangzanak ismét!
Ám az a mennybeli ezt jól eltervezte - hiába.
S ó, nyomorult teucrok, kiknek vég-napja e nap, mi,
Ünnepi lombbal tömjük még tele templomainkat.

Fordul az ég ezalatt, a vizekből éjszaka csap fel,
Menny sarkán - földön, fortélyán myrmidonoknak
Sűrű-vak árny sújt szét; falaink némák a leroskadt
Teucroktól, kimerült testük zsibbasztja az álom.
Ám cinkos fényében a csendes holdnak elindul,
Harcra szerelt hadigályáin csapatával az argív
S jön Tenedosból jól ismert partunk fele; jeltűz
Gyúl a vezérbárkán; ekkor, mert védi a végzet,
Tölgyreteszét titkon megnyitja Sinón a falónak
És a hasába bebújt danaók seregét kibocsátja.
S elkezd szülni a szörny: bendője vigan levegőre
Elli a fő vezetőket, Thessandrust Sthenelusszal,
Majd Acamast s hosszú hágcson a kegyetlen Ulixést,
S jön le Thoás, Peleusfi Neoptolemus, de Macháon,
Sőt Meneláus is, és - e fa-rém gyártója - Epéos.
Mély, boros álom ölen ringó várunk előzőnlík;
Őrségét leölik, kapuit tárják ki, behívják
Társaikat s egyesülnek a felkészült csapatokkal.

S történt mindez elő-álmunk idején, mikor éppen
Legmézízűbb szemhéjünkön az isteni szender.
Ekkor, ahogy fekszem, hát Hectór rémlík előmbé,
Mély gyászban zokog, és szíjaktól duzzad a lába,
Mintha a kétfogatú az imént hurcolta ki volna,
S vér és por feketíti tetőtől talpig a testét.
Ó, mily szörnyű volt! mily egész más, mint az a Hectór,
Hajdan Achillés fegyvereit ki felöltve feszített
És danaók bárkáit phryg tűzzel borította:
Most haja csapzott volt, vértől áztatva szakálla,
És száz seb rózsállt testén, melyeket falainknál
Vágtak rajta! A könny, úgy tetszett ekkor, eláradt
Két szememen, s még én szóltam, keseregve, a hóshöz:
»Dardaniának lángja, te! teucrok bástya-reménye!
Hol késtél oly igen, Hectór?! honnét közelítesz?
Mily tájról, te nagyon-várt? hogy tieid, meg e város
Sok baja közt, gyötrelme után: kimerülve, leverten
Most téged pillantunk meg! s orcád mily iszonytól
Felhős, mondd? és mért kell látnom e sok sebet ismét?«
Mit se felel, rá sem hallgat tán szószaporító
Kérdésemre, csupán sóhajt, szívből, szomorúan:
»Jaj, menekülj, istennő gyermeke, fuss el e lángból.

Ellenség a falon, meredek Trójánk dül a porba!
Pergamum és Priamus többet tőlünk se kívánhat;
Óvni ha lenne remény, ez a kar megvédi bizonnyal!
Szentjeit - isteneinket - ezért rád bízta ma Trója,
Sorsod ezek kísérik, vedd őket, s a vizeknek
Habjait átszelvén magasíts várat nekik újból.«
Így szólván szentélyünkéből Vestát, a hatalmast,
Szallagait s az örökmécsest mind sorra kihozza.

Közben kint a falak zavaros gyásszal telítődnek,
Vad csatazaj csap fel, s az ijesztő fegyveri csörgést -
Bár külön állt Anchísésnek palotája, atyámnak,
És sűrű fák védték -, mind tisztábban kivehetjük.
Serkenek álmomból, sietek fel a ház tetejére
S onnét, ormairól figyelek fürkészve, feszülten:
Mint meredek bércrel bámul le az együgyű pásztor,
Hogyha dühöngő szél lángot szít épp a vetésben,
Vagy rohanó hegyi ár, száguldva keresztül a szántón,
Tépi a víg termést, ökrök munkája gyümölcsét
S tőstül a fákat is - és ő csak fülel, ámde nem érti.
Most aztán kiderült a híres becsület, danaóknak
Fondorsága! Amott Vulcánus Déiphobusnak
Dúlja lakását már, ég Úcalegón is, a szomszéd,
S Sígéum szintén: az öböl vize véres a tüztől.
Közben a küzdők közt riadás kél, kürt szava harsog.
Kardra kapok, kábán, magam is: de mi haszna a kardnak?
Égek mégis a várba rohanni tömör csapatokkal,
Mert lelkemben lángol a düh s a harag s az az eszme:
Nincs szebb, mint fegyverrel kézben a harcban elesni.

Ám ekkor Panthús, az achív nyilakat kikerülvén,
Panthús Othryadés, Phoebusnak várbeli papja,
Csöpp unokájával, szent tárgyaival s a legyőzött
Isten-képekkel száguld eszevesztve lakomba.
»Panthús, szólj, mi a helyzet? még védhetjük a várat?«
Ám be se végzem a kérdést, már felel is keserűen:
»Itt van a vég, az időknek teljessége betellett,
Csak *voltunk* dardánok! *volt* Ilium! lehanyatlott
Trója reménye: a teucroktól Argosba orozta
Bósz Jupiter; danaók dúlják, tűz-tenger a város!
Künn az a rémes ló pedig elli a férfit, a fegyvert,
S ott ujjongva Sinón, diadalmámban a téren,
Már veti üszkeit. És árad be a kétféle-nyíló
Nagykapun át ezrével mind, kit a büszke Mycénae
Ránk küldött. Szűk uccáink fegyverrel elállják:
Villog ölésre kivont éles kardjuk, fenyegetve;
Küzdeni meg sem igen kísérlünk már a kapuknál,
Csak pár ór, ki elől vakon-elkeseredve verekszik.«

Így hát Othryadés, de a menny szava is tüzel engem,
Melyre az égbetűző zaj, a lárma s a gyászos Erínys,
Hogy kirohanjak a lángokon át viadalra azonnal.

Társam akad bőven: Rhípeus s a csaták deli hőse
 Épytus, és Hypanis valamint Dymas - és jön a holdnak
 Fényénél Mygdon fiúsarja is, ifju Coroebus
 S csatlakozik szintén: minap ért Trójába csak éppen,
 Itt ugyanis Cassandra iránt szerelemre bolondult
 S most Priamus vejeként eljött, hogy védje e vészben
 Phryg népét, - a szerencsétlen! nem ügyelte igéit
 Megszállott jegyesének - - -
 Látván, hogy csapatunk viadalra rohanni mily elszánt,
 Még ösztönzők is erre: »Ti halni hiába vitézek,
 Hát ha követni valóban akartok e végzetes útra,
 Induljunk, - de hogy állnak a dolgok? előbb ki-ki lássa:
 Isteneink, akik országunk eddig segítették,
 Szenthelyet, oltárt, elhagytak mindent; ti veszendő
 Várost védtek: hát pusztuljunk fegyverek által!
 Egy a reménye a vesztesnek: ha reményre nem áhít.«
 Így tüzelem fel a lelket az ifjakban. Szavaimra,
 Mint a setét éjjel fene farkasa éhcsikorító
 Vak dühhel kirohan, mert már-már felkopik álla
 Kölykeinek, kik várják őt: rohanunk mi dzsidákon
 S ellenségeken át közepére a várnak, a biztos
 Végtromlásba; s utunk a sötét sűrű árnya belengi.
 Arra az éjre azonban, a gyászra szavat ki találna,
 És nyomorát méltóan megkönnyezni ki tudná?
 Porban az ősi falak, félelmei annyi időknek!
 S útfelen-úton, a házakban, de az égilakóknak
 Szent küszöbén is hullák halma hever tehetetlen.
 Még jó, hogy nem teucroknak kell mindig elesni,
 Olykor a veszni-ítélteket is megszállja a lélek,
 S vészt hoz a győztesen ujjongó danaókra. Különben
 Gyász mindenhol, iszony, meg a sanda halál ezer arca.
 Elsőnek danaókra lelünk; sűrű hadsora élén
 Androgeós jön elénk, ki saját katonáinak ismer
 Bennünket félre s bajtársiasan meg is állít:
 »Gyorsabban, fiaim! hol tudtatok ennyit időzni?
 Mások az égő Pergamumot már dúlva rabolják,
 És ti magas gályáinkról most jöttök, a végén?«
 Szólt, ám közben mintha megérezné - hisz a válasz
 Furcsa, bizonytalan - ellenség gyűrűjébe vetődött!
 Hökken hát s szóval mint lábbal már viszakoznék.
 Mint ki vigyázatlan belelép, járván a bozótot,
 Egy kígyóba, s ijedten igyekszik elugrani tüstént,
 Mert nyaka kékül már, s dühösen duzzad fel a hulló:
 Épp így szörnyed el Androgeós s menekülne remegve.
 Ám rohamunk, noha annyi a fegyveresük, ki se látszunk,
 Végez a megrettent s e helyen sose-járt katonákkal;
 Jó szél hajtja hajónk, nem rossz legalábbis e kezdet.
 Megrészegetik a hőstetten s ezt mondja Coroebus:
 »Társak, im első ízben már mivelünk a szerencse,

Lám, kiutat mutatott - ha vezet, hát rajta, kövessük:
 S öltözzünk pajzsot, jelvényt váltván: danaóknak!
 Csel vagy férfierő, ellenségénél ki keresné?
 Ők maguk adnak fegyvert.« Szólt és Androgeósnak
 Húzza le jól-kalapált paizsát, szintúgy a sörényes
 Vas-sisakot, végül felövezkedik argosi karddal.
 Így tesz Rhípeus, így Dymas, így az egész fiatalság,
 Ölti magára az új hadi-fegyvereket ki-ki vígan.
 Most már mint danaók haladunk, - de nem őrzi utunkat
 Istenség, noha sok viadalt vívunk a vak éjben,
 És már-már danaókkal kezd megtelni az Orcus.
 Úgy, hogy akad, ki a gályáig fut vissza s a parton,
 Ott bujik el, vagy olyan csúful megijed, hogy a roppant
 Lóba - melyet legalább ismer - menekül bele újra.
 Hej, de ha nincs meg az ég áldása, hiába remélünk!
 Íme, a szűz Priamus-lányt húzzák most ki Minerva
 Templomi oltárától, Cassandrát: haja csapzott,
 Annál húzzák, szikrázó szeme égre emelve,
 Csak szeme, mert két gyenge kezét gátolja a béklyó.
 Hát ezt aztán már nem tűri Coroebus, a hadsor
 Gyűrűjébe rohan, feldúlt lélekkel, elesni.
 Mind a nyomába törünk, támadva tömött hadi-ékkal.
 Kár, hogy a templom-oromzatról itt épp a miéink
 Küldik ránk tüstént nyilaik, s iszonyú tusa támad,
 És ezt mind ama gráj sisakok meg a pajzsok okozzák.
 Ekkor a lányrabló, gyülevész danaók hada szintén
 Minden részekről ránk tör dühösen: dolopoknak
 Nagy seregével a két Atrída is és a vad Áiax:
 Mint Zephyrus, Notus és az eóusi ménnek örülő
 Eurus csapnak rá egymásra szelek viharával,
 Hogy belereccsen a rengeteg, és tajtékzik a tenger,
 Mert szigonyával Néreus is nekibőszül a mélyből.
 Majd, akiket szétvert a sötét éjféli homályban,
 Városszerte megűzve cselünk, jönnek tömegestől:
 Ők veszik észre először a fegyverrel meg a pajzzsal
 Furfangunk, valamint idegen-hangzásu beszédünk.
 Elnyom tüstént túlerejük; legelőször, a harcos
 Szűz szobránál Pénelëus keze küldi Coroebust,
 Majd mások Rhípeust a halálba: a jog s az igazság
 Minden teucrok közt legtiszteltebb daliáját;
 Mégse kegyelmez a menny; Hypanis, Dymas is vele pusztul,
 Őket a társak ölik meg; Apolló papja, te, Panthús,
 Rajtad sem segített süveged, sem az ájtatos élet!
 Ám amiben hiveim lelték romlásuk, a lángsír
 S Ílium üszke legyen tanum itt, hogy e vad viadalban,
 Én danaók dárdájától gyáván sose féltem,
 S méltó lettem volna, ha végzetem engedi, halni.
 Csakhogy szétszakadunk, egyedül Peliás követ engem
 S Íphitus: ez mert vén, már megnehezült, az Ulixés

Kardjától biceg: így sietünk - von a zaj - Priamushoz.

Itt dül csak csata rettenetes! minthogyha seholsem
Folyna a vér másutt, se halál nem aratna a várban,
Úgy őriöng itt Mars a tetőre-törő danaókkal -
Látjuk az ajtókat megszállani pajzs-fődelekkel.
Létrák függnek a házfalon, öök meg egészen az ajtók
Mellett másznak fel fokain - védelmül a balkéz
Pajzsot tart, de a jobb közben már fogja a párkányt.
Csakhogy a dardanidák döntik le a nagy palotának
Tornyait és tetejét rájuk; tudják, ez a végnap,
Hát e halál-viadalban ily eszközökhöz folyamodnak;
S hullnak a drága gerendák is lefelé, az elődök
Szent emlékei; mások meg sűrű sorban a lenti
Nagykaput oltalmazzák, vont szablyával elállván.
Újul erőnk a királyi lakot megvédeni bennünk,
És, hogy a lankadozók szívét felszítva, segítsünk.

Volt Priamus palotájának végében egy ajtó,
Rejtett, félreeső, amely összekötötte a házat
Más lakrészekkel, s melyen át, míg állt a királyság,
Andromaché, a szegény, kíséret nélkül is átjárt,
Hordva nemegyszer ipához »a nagypapa Astyanaxát«.
Itt másszuk meg a ház meredek tetejét, hol a teucrok
Oly száalmasan annyi nyilat lőttek ki, hiába.
Nagy torony áll a tetőn, téres Trójára tekintő,
Szinte eget karcol, honnét az achájai tábornok
S gályahadát szoktuk volt nézni a vad danaóknak:
Ennek kapcsaiból karddal tetejét kilazítjuk,
Már ing, meglökjük s a magasból mélybe taszítjuk;
Nagy recsegés-ropogás közepette szakad ki helyéből
És hosszában az ostromló danaókra dől. Ámde
Támad tüstént más, mialatt nem fogy sem a kőnek,
Sem más fegyvernek sűrű zápora - - -

Lent az előtérben Pyrrhus maga tombol az ajtón,
Réz mellvértje ragyog, vas-fegyvere fénylik: a kígyó,
Mely mérges füveket legelészve dagadtra tömődik,
S így telet át a hidegben a föld mélyén, ilyen éppen,
Hogyha kivedlik a bőréből s ifjan virul, újul,
S míg mellét fénynek, hátát gyűrűkbe feszíti,
Nyúlik a nap fele, rezgetvén hármass-hegyü nyelvét.
Lent az erős Periphás és Automedón is, Achillés
Apródja s kocsisa s hányják a tetőre a tűzvészt,
És kik most érkeznek, a scyrusi ifjak ugyancsak.
Ő maga jár legelő: két-élű bárdja bezúzza,
És a kemény küszöbű, ércel kalapált kapuszárnyat
Sarkaiból fordítja ki; megroppannak a félfák,
Enged a tartós tölgy: tág rést hasított bele bárdja.
Belseje látszik a háznak már, termék sora hosszan,
És szentélye az ösöknek, valamint Priamusnak,
S látszik - akik közvetlen az ajtót védik - az őrség.

Jajszavak és zokogás csap fel bent erre azonnal,
Női visongástól visszhangzik a boltíves udvar;
Szinte a fénylő csillagokat csapkodja a lárma.
Tisztes anyák futkároznak le-föl és eszevesztve
Csókolják-ölelik félfáit a büszke teremnek.
Apja kemény erejével ront most Pyrrhus előre,
Sem záruk, sem az őrség nem használ; kos-ütések
Zúzzák már a kaput, majd sarkaiból kiszakítják.
Útat vág a vas; esnek az elsők el, benyomulnak
És megtöltik a termet a vad danaók katonákkal:
Medréből kitörő habzó folyamár sem ily örült,
Hogyha letépvén béklyózó gátját, el akarja
Nyelni a réteket és viszi is már mind a mezőknek
Nyájait, aklostul. Majd láttam, lent hogyan őrvöng
Dúlva Neoptolemus meg a két Atrída kapunknál,
És láttam Hecubát is - száz menyé volt - Priamusszal:
Vére a szent oltári tüzet szennyezte be éppen.
Ötven hálódólt meg, a büszke remény unokákra!
S annyi sok ajtó is, prédált barbár aranyaktól
Göggösek! - ott, hol a tűz nem dúl, danaók kaszabolnak.

Vagy megtudni talán többet kívánsz Priamusról?
Nos, hogy a vár végvesztét és feltörve lakását
S termeit ellenségeitől előzőnlenni látta,
Rég-használt vértjét remegő vállára csatolja,
S bárha erőtlen a jó agg már, kardját is övéhez,
Rengeteg ellensége közé így készül, elesni.
Állt palotájának közepén egy jókora oltár,
Csak szabad ég hajlott fölibé meg egy ősi babérfa,
Árnyával véd-isteneit befedezve a háznak.
Itt ültek, mint zord zivatar lezavarta galambhad,
Összeszorulva s ölelve az isteneket, de hiába,
Oltáruk mellett Hecuba s vele lányai. Látván
Ifjui fegyverben Priamust, rájajdul azonnal:
»Ó, te szerencsétlen férjem, hát megzavarodtál?
Vagy hova futsz, hogy e fegyvereket vélted felövezni?
Jaj, nem ilyen kar kell, nem ilyen védő ma minékünk,
Nem, ha az én jó Hectórom maga volna is itten.
Jöjj ide csak! vagy mindünket megvéd ez az oltár,
Vagy ha nem, együtt haljunk meg.« Szólt és odavonva
Ülteti agg férjét oltárukhoz maga mellé.

Ím Priamusnak egyik fia fut sebesülten azonban,
Ádáz gyilkosa, Pyrrhus elől menekülve, Polítés,
Ellenség özönén, nyilain, hosszú folyosókon
És kiürített termeken át. Vadul üldözi Pyrrhus,
S már-már elkapja s gyilkos gerelyét belemártja...
Ám odaérve szülői elébe eközben az ifju,
Összeesik, s míg dől bő vére, kiadja a lelkét.
Látván ezt Priamus, noha fél lábával a sírban,
Mégsem fékezi - nem tudná - se szavát, se haragját.

»Hát ha e rémtettet, ha e bünt - ordít fel - az égből
 Van még számontartani és meglátni igazság,
 Isteneinktől kapj méltó hálát te jutalmul,
 Hogy gyeregem vesztét végignézzetted e szemmel,
 S szörnyű vétkeiddel szennyet szórtál a szülőre.
 Bezzeg, akit hazugul nemzödnek mondasz, Achillész,
 Nem bánt így Priamusszal, nem, de pirult s a könyörgő
 Sérthetetlenségét tisztelve kiadta temetnem
 Hektor holt tetemét s így küldött vissza a várba.«
 Mondta az agg s a gerelyt gyámoltalanul kivetette,
 Ám csak az érc puffant tompán, más semmi, a dárda
 Félreacsuszott, a paizs púpjába furódva be, meddőn.
 S ekkor Pyrrhus szólt: »Úgy hát ,iszonyú bűneimmel'
 Menj követül Pélidészhez, felhíva figyelmét:
 Korcsa, Neoptolemus hova fajzott el? - Na, de halj meg!«
 Ezt elmondva, a reszketeg aggastyánt, ki fiának
 Meg-megcsúszik vérében, baljával az oltár
 Lépcsőjéhez húzza, hajánál fogva, s a fényes
 Pengét, jobbjával, kard-markolatig belemártja,
 Így halt meg Priamus, sorsát így töltve be pusztult,
 Ő, aki Pergama vesztét, Tróját égni megérte
 És akit Ázsia oly sok földje s nemzete tartott,
 Hajdan, büszke urának. Most ott fekszik a parton,
 Nagy derekával, fej nélkül, neve sincs tetemének.
 Ekkor dermeszt el csak gyilkos borzalom engem!
 Megremegek; s az apám jut azonnal eszembe, a kedves,
 Látván, mint hal meg vele egy-korú vén fejedelmünk
 Szörnyű sebében; s képzeletem felidézi Creúsát:
 Házam dúlják - s ő maga van, meg a csöppnyi Iúlus!
 Visszatekintek, vizsgálom, van-e emberem erre?
 Már mind elhagytak: ki feladva a harcot a földre,
 Más meg a lángörvénybe vetette magát, nyomorultul.
 Hát hogy egész egyedül maradok, lappangani Vesta
 Szenthelye mélyén, mély csendben, kit lát szemem akkor?
 Tyndareus lányát, az ül ott! míg bolygok, a tüzfény
 Ezt és mást utamon megnéznem jól elegendő.
 Ő ül, igen, Trója s fajtája közös furiája,
 Bújva az oltárt most, mert retteg a Pergama vesztén
 Rádühödött teucrus néptől, de a bőszenaóktól
 S megcsalt férjétől szintén van jó oka félni.
 Engem is elfog a düh, lobogok, hogy tönkregyalázzok
 Városomért, vétkes módon, véres boszút álljak.
 »Ez láthassa viszont épségben az ősi Mycénaet?
 Ez menjen Spártába, királynőként diadallal
 Házát, gyermekeit, szüleit s az urát megölelni?
 S még phryg szolgák s Íliumunk rabnői kövessék?
 És Priamus meg pusztuljon? Tróját tűz eméssze?
 Ezt izzadtuk a sok vérrel Dardánia partján?
 Hát nem! Igaz, sose volt egy nőn hóstett boszút állni,

Úgyszintén ily győzelmet dícsérni se szoktak,
 Ámde mivel most gazt irtok ki, lesújtva a vétkest,
 Mégis megdícsérnek majd, mert kell, hogy enyéim
 Hamvait égő bosszúval békítse ki lelkem.«
 Így dúlt-fúlt a szívem s már vitt őrvongve feléje,
 Ám ekkor szemeim tisztán, ahogyan soha eddig,
 Meglátták a nagy éjben feltündökleni fényét
 Drága anyámnak - olyan volt most nagyságra, alakra,
 Mint amilyennek az égilakók látják csak egyébként,
 Aztán, jobbom megfogván, rózsás ajakával
 Így szólott: »Mily fájdalom ez, mely e vad dühre lobbant?
 Gyermeke! őrvongsz? vagy ránk már gondolva se gondolsz?
 Nem megnéznéd-e kéne előbb, hol hagytad a hajlott
 Anchísészt? meg hogy még hitvesed él-e, Creúsa?
 És fiad, Ascanius? Hisz már mozdulni se tudnak,
 Annyi a gráj!... még jó, hogy *nékem* eszembe jutottak,
 Másképp rég ottégnék vagy kard ontja ki vérük.
 Itt nem a gyűlölt Tyndareus-lány vét, a lakóni,
 Ámde Paris se hibás - csak az ég, a nagy ég a kegyetlen,
 Az pusztítja hatalmatokat, rombolja le Tróját.
 Mert nézz szét - a vak éjt, amely itt kavargat körülöttem
 S emberi látásod vizenyőjével megakasztja,
 Én most elfúvom: te pedig ne habozz, mit előír
 És lelkedre parancsol anyád, cselekedd meg azonnal, -
 Ott, hol a füst sűrű porral elegy gomolyog fel az égre,
 És kő-kő hátán legurulva török ki a várfal:
 Az Neptúnus, a tornyokat ő szedi szét szigonyával,
 S dönti, alapjaiban megrázva a várat, a földig.
 Arra alább, Scaee kapujánál, karddal, a böszült
 Júnót láthatod épp tombolni, amint a hajókról
 Társ csapatuk riogatja - - -
 Vagy nézz vissza, amott Pallas Trítónia trónol,
 Láng-felhőkben, a dermesztő Gorgóval, a bástyán.
 Istenatyánk erejét danaók szíve kapta ma győzni,
 Dardaniára pedig maga küldi a mennyei népet.
 Fuss, fiam, innen, fuss, vess véget azonnal e harcnak!
 Én sose hagylak el - ám most viszlek atyád küszöbéhez.«
 Szólt s burkolta magára az éj sűrű fátylait. Ekkor
 Trója fölé csakugyan roppant alakok magasodtak:
 Jöttek a szörnyeteg égilakók!! - - -
 Most látszott csak, lángba hogyan zuhan Ílium orma
 S mint fordul fenekestül fel neptúnusi Trójánk!
 Úgy pusztult, ahogy ős kőrisfa a bérc meredélyén,
 Hogyha belévágják vetekedve parasztok a fejszét
 S két-élű bárdjuk: lombját eleinte haraggal
 S rájuk ijesztve remegteti, úgy kavargat koronája,
 Ám később már csak sóhajt, elalél a sebektől,
 Hogy végül, kiszakadva a hegyhátról, lezuhanjon.
 Ekkor ereszkedem én is: az ég nyit utat, tüzőn által

S ellenségeken át - és láng, lándzsák kikerülnek.

Csakhogya atyám küszöbét, alig érem el ősi lakunkat,
Éppen apám, akit elbűjtatni először akartam,
Kint a hegyekben - hozzá is mentem legelőször -
Megmakacsolja magát, hogy nem, Tróját nem akarja
Sem túlélni, se futni. »Ti - mondja -, akikben az élet
Friss lánggal lobog, és van erős akarat szívetekben,
Ám meneküljtek - - -

Hogyha a menny hosszabb aggkort szánt volna megérnem,
Óvják, ottfenn, otthonom is. Nekem egy ilyen omlást:
Egyszer is éppen elég volt már túlélnem e várost.
Testemtől pedig így, így váljatok el csak. A sírig
Már megyek én magam is: lesz ellenség, aki ,megszán'
Préda reményében. S kibirom, ha a máglya hiányzik.
Úgyis gyűlöl a menny, és csak tengődöm, azóta,
Hogy jó atyja az égnek, az emberiség ura, lángját
Hozzáértetvén rám fűtt villáma szelével.«

Hogy végül befejezte, csak állt földhöz cövekelve.
Ámde mi elkezdünk iszonyúan sírni - Creúsa,
Ascanius s az egész ház mind könyörög: ne taszítson
Mindent sírba, atyánk, balsorsa elé ne siessen!
Rázza fejét: megmondta, marad, lépést se meg. Ekkor
Fegyvert fogva megint, nyomoromban halni kívánok.
Mit mást tettem volna? mi várt ezután, milyen élet?
»Vagy tán azt hitted, megyek úgy is, atyám, hogy a bajban
Itthagylak? Hogy bírtál mondani ekkora vétket?
Mert ha a mennynek e várost nemcsak a semmibe szórní,
Ám neked is Tróján tieiddel hullani tetszik:
Hát e szilárd szándék nyit rést a halálra valóban -
Már Priamus vérétől mocskosan itt ama Pyrrhus,
Apja előtt ki fiút, majd oltárnál öli apját.
Erre ragadtál hát ki a fegyver, a tűz özönéből,
Drága anyám, hogy legbenső házamban az ellent,
S Ascaniust, de atyámat is és tetejébe Creúsát
Egymás vérében leöletve vonaglani lássam?!
Nem! fegyverre, fiúk; szólítja a végnap a vesztet!
Vissza a vad danaókhhoz, a harc csapjon fel ujólag.
Tán nem mindegyikünk fog elesni ma megtorolatlan!«

Erre megint kardot kötök és belebújok a ballal
Pajzsom szíjába s rohanok kifelé palotámból.
Térdem ölelve azonban elébem esik küszöbünkön
S nyújtja fel atyjának feleségem a csöppnyi Ílust.
»Hogyha elesni rohansz, vigy ó bennünk is a vészbe;
Ám ha - te értsz hozzá - várnunk van még mit e kardtól,
Házunk védde legelőbb. Kire jutna Ílus, e csöppség,
Édesapád és - én, uram egykori hitvese, másképp?«

Így szólt, és az egész házban bűgött zokogása:
Ekkor vettük a váratlan, különös jelet észre.
Bánat-verte szülők ugyanis, mi, ölelve Ílust,

Vékony lángnyelvet látunk, sugarat feje búbján,
 S míg a karunkban, e fénylő tűz puha fűrtjei selymén,
 Majd a halántékán áll fel, szeliden nyalogatva.
 Rémülten vacogunk, ráznánk ki a lángot a hajból,
 S oltani szentséges fényét vizet öntve szeretnénk.
 Földerül ellenben s az egekre tekintve kitárja
 Anchísés atya két tenyerét, e szavakra fakadván:
 »Mindent megtehető Jupiter, ha fölér ima hozzád,
 Nézz le reánk! és hűséges szívünk ha szeretted,
 Oltalmaz, s ó, tedd e jelet, mi urunk, bizonyossá.«
 Még be se végzi az agg, amikor váratlan a mennybolt
 Balról megdörren, s egy csillag esik le az égről,
 És ragyogó csóvát vetvén belevész a homályba.
 Házunk tornya felett tisztán láttuk tovafutni,
 S azt is, az Ída mögött tűnt el, szikrázva az erdön,
 Mintegy utat mutatott: úgy húzta a hosszú barázdát,
 És lángolt, s az egész környéken a kén szaga érzett.
 Ekkor apám enged s arcával az ég fele fordul,
 És szentséges csillagait meg a mennyet imádja.
 »Nem, már nem habozom; nekivágok, amerre vezettek.
 Ősök szentjei, óvjatok házam s unokámat:
 Jósjeletem volt ez, Tróját hát őrzi erőtlök.
 Ím, megadom magam én is - utadra, fiam, megyek önként.«
 Míg szól, mind fokozottabban harsognak a lángok
 És egy egész égő város hőisége felénkcsap.
 »Akkor hát nosza, kedves atyám! telepedj a nyakamba,
 Tartom vállomat, és nem fog terhed sulya nyomni.
 Mert most már közösen viselünk jót-rosszat, a végzet
 Bárhova vet. Mellettem más ne legyen, csak Iúlus,
 Nőm az uton nyomomat kicsikét lemaradva kövesse.
 És szolgálak, ti, szavam szintén szivetekbe vegyétek.
 Kívül a várfalon egy dombon templomra találtok,
 Ősi helyére Cerésnek, öreg ciprus közelében,
 Mit jámbor kegyelet véd már sok századok óta:
 Itt gyülekezzünk, ám más-más utakon valamennyi.
 Házunk szentjeit, isteneink, apa, tartsd te magadnál;
 Nékem, akit friss vér mocskít, iszonyú tusa szennye,
 Tiszta patak habjában előbb meg kell mosakodnom,
 Hogy hozzájuk nyúlhassak« - - -
 Így szólván széles vállamra köpenyt kerekítek,
 Sárga oroszlánbőrt leszegett tarkómra s a terhet
 Már veszem is fel; Iúlus, a csöpp, jobbomba fogódzik,
 És apró kis lépteivel lohol atyja nyomában;
 Hátrébb hitvesem. Így osonunk, mindig a sötéten;
 S engem, akit sem dárdaeső soha meg nem ijesztett,
 Sem sűrű hadirendje előttem a gráj csapatoknak,
 Most minden fuvalat bánt, minden neszre szorongok,
 S egy remegés a szívem, mert félttem terhem, enyéim.
 S már a kaput közelítettük meg, utunk sikerében

Már épp kezdtünk bízni, midőn egyszercsak az éjben,
 Úgy tetszett, dobogásnak hallik hangja - körülnéz
 És feljajdul atyám: »Fuss, drágám, fuss: közelegnek;
 Látom lándzsáik villogni, ragyogni a pajzsuk!«
 Ekkor eszem melyik isten orozta ki, rosszat akarva,
 Kerge fejemből, nem tudám. De ahogy menekültem,
 S mellékutcákon kanyarogva letértem utunkról,
 Én, nyomorult, jaj, elvesztettem a drága Creúsát!
 Hátramaradt, eltévedt vagy kimerülve leroskadt?
 Jó ég tudja: szemem többé ezután sose látta.
 S az, hogy esetleg nincs is már meg, ez is csak az ősi,
 Szent hegynél, a Cerés-templomnál tűnt fel, odáig
 Rá sem gondoltam; bezzeg, mire mind kijutottunk,
 Láttuk: urát, gyerekét - mint csapta be rútul övéit!
 Hej, botorul kit nem vádoltam a földön, a mennyben?
 Vagy szörnyebb a lerombolt városban lehet ennél?
 Teucris szentjeit, Anchísést, a kis Ascaniusszal
 Társaim őrizetére hagyom s elrejttem a völgyben.
 Én meg fényes fegyvereket ragadok: föl a várba!
 Feltett szándékom, hogy egész Tróját bebolyongjam,
 És kitegyem minden bajnak, vésznek magam ismét.
 Avval kezdem, a várfalhoz futok és a sötétlő
 Nagykapu környékét fürkészem, amerre kijöttem,
 Majd nyomaimra szegezve szemem nekivágok az éjnek.
 Minden borzalmas - rémült szívemben a csend is.
 Házunkhoz sietek: hazatért tán volna: ki tudja?
 Nem! danaók tartják, árasztották el egészen.
 Éppen emésztő láng-hullámot hajt az oromra
 És hömpölyget a szél a tetőn, tüze felcsap az égig.
 Hát Priamus házat nézem meg, a vár fele futván.
 Ott már Júnó oltárán s az üres folyosókon
 Jól-kiszemelt örök, Phoenix meg a szörnyű Ulixés
 Védik a zsákmányt. Égő szent-helyeinknek elorzott
 Isteni asztalait, szinarany vegyítők sokaságát,
 Rablott kelméket - minden kincsét ide hordták
 Trójának. Remegő tömeg: asszonyok és fiuk állják
 Hosszan körbe - - -
 S én a vak éjben mertem még kiabálni is akkor,
 Szerte az utcákon, hangos szóval, szomorúan,
 Újra meg újra, de hasztalanul hívogatva Creúsát.
 Így keresem-kutatom s őrvölgöm végig a várost,
 Egyszer csak, mikor egy árny képe, nagyobb a szokottnál,
 Ködlik fel, nyomorultul elém lebbenve - Creúsa!
 Elhülök, égre mered hajam, úgy, hogy szólni sem bírok.
 Bánatom ekkor e hang zúg fel szétűzni szívemről:
 »Mit használ ilyen esztelenül beleveszni a buba,
 Drága uram? Nem esett ez az istenek óhaja ellen;
 Mert innét követődnek utadra a Sors, meg Olympus
 Égi királya, ezek tiltják elvinni Creúsát.

Hosszú számkivetés vár rád, sok tengeren által,
Míg majd Hesperia-ba bejutsz, hol a lassú folyású
Lyd Thybris szeli át gazdag szántóit a népnek.
Ott jólét, hatalom vár és feleség, fejedelmi;
Hát ne szakadjon a drága Creúsa miatt a te könnyed.
Myrmidonoknak, grájoknak, dölyfös dolopoknak
Nem fogom asszonyait szolgálni, se látni hazáját,
Én, Venus istennő menyee, dardán nő - - -
Nem, mert engem e földön a menny szent anyja marasztal.
Most pedig ég veled, és a fiunk... tartsd meg... szeretetben.«
Szólt, s míg én zokogó hangon folytatni akartam,
Ő már ment, már vont be hígán a köd. Karom akkor
Háromszor próbálta nyakát átfonni, hiába,
Háromszor surrant ki a testtelen árny, eloszolván,
Mint lehelet-lágy szél, mint felszakadó rövid álom.
Hát ilyen éjjel után leltem meg végre enyéim.
Ámulatomra elég tetemesre dagadt fel a számuk,
Új utitársak: anyák, férjek s ifiak sereggestül
Jöttek hozzánk - készen a számkivetésre - szegények.
Csak batyuik hozták meg az életük, úgy gyülekeztek:
Bármily földre vezessem is őket a tengeren által,
Ída fokán ezalatt kelt már fel a Hajnali Csillag,
S hozta a nappalt, ám nem látszott semmi segítség,
Semmi remény, danaók tartották már kapuinkat:
Engedtem, s fölemelve atyám, nekivágtam a hegynek.

HARMADIK ÉNEK

Ázsia nagyságát, Priamus népét az egeknek,
Bár sose vétettek, megdönteni tetszve, hogy eldőlt
Ílium, és hamu lett s az egész neptúnusi Trója:
Isteni jós-ige felbízta bennünket, azonnal
Keljünk útra, minél messzebbre a puszták vidéken,
És Antandros alatt készítsünk sok hadigályát,
A phryg Ída tövén, ahová tüstént gyülekezzünk,
Mert a jövő mit hoz? nem tudjuk. S ez kora nyáron
Volt s a hajóhadat Anchísés rábízta a sorsra;
Én sírtam, kikötőnk így hagytam el, így honi partunk
S Trója mezőit. S mentem számkivetésbe a vízre,
Társaim és fiam és honi isteneink úgyszintén.

Távol a Marsi Mezőkön, ahol sok a róna, a síkság
Laknak a föld-túró thrákok, hajdanta Lycurgus
Népei - Trója barátai, míg ragyogott a szerencse,
S összekötött a rokon kötelék. Ide vert ki a végzet,
S én kanyarában a vízpartnak várost alapítok,
S elnevezem népét, a nevemről, aeneadáknak.

Persze Diónaeának, anyámnak, az égilakóknak,
Kik jósjellel a megkezdett munkát segítették,
És fejedelmüknek bika-áldozatot mutatok be.
Volt véletlenül egy domb ott, melynek tetejéről
Sombokor és lándzsás-levelű mirtuszfa ijesztett.
Én ki akartam a zöld cserjét tépdesni a földből,
Hogy lombbal dús ágakkal fedjem be az oltárt,
Ám hihetetlen-félelmes csuda nyugözi lelkem.
Mert a bozót elkezd vérezni, ahogy kiszakítom,
Gennyves vércseppek folynak feketén gyökeréből,
És a talaj tele lesz mocskával. Borzad azonnal
Minden részem, a rémületet vacogó szívem érzi.
Más hajlékony vesszőhöz hajulok le, kihúzom,
Hadd lássam, mi titok lappang itt rejtve a mélyben:
Hát a setétes vér annak kérgén is előtör.
Gondolok én mindent! s a mezők nimfáihoz esdek
És a geták rétvét őrző Grádívus atyához,
Fordítsák, kegyesen szelidítve, javunkra e látványt.
Hogy harmadszor is elkezdem megtépni azonban
Lándzsaszerű levelét, most már térdemmel a földön -
Mondjam-e vagy hallgassam-e el? -, megszólal a mélység,
Felnyög a domb, és ezt hallatszik sírni fülemben:
»Mit marcangolsz, Aeneás, engem nyomorultat?
Hagyd a halottat, tiszta kezéd kíméld. Nem a kóró
Vére csepeg - te pedig jól ismersz, trójait engem!
Fuss e kegyetlen földről, fuss, jaj, e kapzsi vidékről.
Mert Polydórus szól hozzád. Itt fekszem a földben,

Lándzsa-vetés takar, és lándzsák nőttek ki poromból.«
Ekkor a szív baljós félelmétől lenyomasztva
Elhülök, égre mered hajam, úgy hogy szólni se bírok.
Ezt a szegény Polydórust egykor, tenger arannyal,
Nagy titkon Priamus küldötte a thrákok urához,
Hogy nevelődjék ott: érezve, a harcban a dardán
Kard lesz gyenge, s a vár körül is becsukódik a gyűrű.
Ám, hogy a teucroktól a szerencse: a thrák is odébbállt
S ment Agamemnon, a győztes után - aztán Polydórust,
Megcsúfolva a szent jogokat, megölve aranyáért.
Kárhozatos kincsszomj, mire nem viszed emberi lelkünk!
Szűnve szívem vacogása, először atyámhoz, utána
Népem véneihez vonulok kiszemelt daliákkal,
Hogy mit vélnek e vészjelről, vallják meg azonnal.
Déltre vitorlázzunk tüstént, mondják, el e földről,
Mellyen a szent vendégjogot így fertőbe tiporták.
Ám Polydórusnak megújítjuk előbb temetését:
Hányjuk a sírra a sok hantot s állítjuk a mánok
Oltárát - csupa kék szalag és gyásszal teli ciprus -
Körben az íliadák, illón hajukat lebecsátva;
Majd kiürítjük a langy, habzó tejjel tele kannát,
Szórjuk a szent vért is, lelkét így csukjuk a sírba,
Végbucsu hangzik el ajkunkról, fennhangon, utolszor.

Innen az auster, amint a habok s a szelek szelidültek,
Lágy suhogással a mélyre hívott rábízni magunkat:
Gályánk hát leviszik s előzőnlík a társak a partot.
Útra kelünk: kikötő, föld, városok elmaradoznak.
S látunk egy habi szép szigetet, mely szent helye volt a
Néroidák anyjának s aegei Neptúnusnak,
Egykor a part mentén úszkált le-föl ez, de az Íjjas
Rég Myconus s a magas Gyarus közibé feszítette,
Hogy legyen állandó lakhely, s a szelek ne sodorják.
Békés, biztos révre lelünk, fáradtak, e földön.
Szállunk hát ki, köszöntjük a phoebusi várat. Apolló
Főpapját Aniust, ki egyúttal a nép feje, szintén:
Fürtjeiben szalag, így jön elénk le, babérkoszorúsan
S Anchísést, aki régi barátja, felismeri tüstént.
Erre kezet rázunk s a baráti lakokba betérünk.

Én meg a barlang-templomban borulok le, az ódon
Oltárnál: »Adj otthont már, ó, Thymbrai - esdek -,
Várost, újabb Pergamumot, sok utódot Achillész
S vad danaók kardját kikerült fáradt fiaidnak;
S óvd is Tróját; és jósolj: ki nyomán, hova menjünk?
Merre parancsolod ütni tanyánk, atya? - szállj sziveinkbe!«
Még ki se mondom s ím, reszket már minden, az isten
Ajtaja és a babérfa s a bércek körben, a felnyílt
Mennyei szentélyből pedig elkezd zúgni a jósszék.
Térdre esünk, mire ily szózat hangzik fel a légben:
»Délceg dardanidák! az a föld, hol eredt azon őság,

Mely termett titeket, fog majdan visszafogadni
 Dús kebelére. Keressétek hát régi anyátok.
 Ott lesz az Aeneás-ház széles e föld fejedelme,
 Ott a fiak fiai s minden maradéka fajuknak.«
 Így Phoebus; mi pedig rivalogva, tolongva, vidáman
 Mind kérdezzük, mely város legyen az, hova Phoebus
 Vándorokat, bennünket hív és visszaparancsol.
 Ekkor atyám, eltűnődvén eleink hagyományán,
 Így szólott: »Halljátok, urak, mi reménye szívünknek.
 Nagy sziget áll a habok közepén, Jupiter hona, Kréta,
 Itt van az Ída-hegy, itt ringott bölcsője fajuknak.
 Száz nagy városa van, termékeny a földje felettébb
 És őszünk Teucrus - ha ugyan nem csal meg a monda -
 Rhoetéum partjára, keresni saját birodalmat,
 Innét jött. Még Íliumunk akkor nem is állott,
 Vára se, Pergamus; ott éltek csak a völgyek ölében.
 Ez Cybelé hona, hol corybási korongok ütődnek,
 Itt van a Néma Titok tájéka is Ída csallitján,
 S itt száguldoz oroszlánpárfogatán a mi Úrnőnk.
 Induljunk ide hát, ha az égi parancs ide buzdít;
 S áldozván a szeleknek, menjünk gnósusi földre.
 Nem nagy a távolság: ha velünk Jupiter, seregünket,
 Háromszor süt a nap csak fel, Krétába hajózzuk.«
 Szólt s Neptúnusnak, s neked is, fenséges Apolló,
 Oltárán bikaáldozatunk bemutatja azonnal -
 Míg Zephyrus hősín tulkot, feketét kap az Orkán.
 Híre szaladt, hogy a krétai part pedig épp üres: ősi
 Országából Ídomeneust, a királyt, kizavarták,
 Nincs hát ellenség, a lakások is elhagyatottak.
 Ortygiában, a révben, a vízre repül rajom erre,
 Elsühanunk Naxusnak bacchusi orma, Donysa
 Zöldje, az Ólearus, hősínü Parus, meg a szétszórt
 Cyclasok és az egyéb szigetek sűrű tengere mellett.
 S már a hajósnép egymást túlkiabálva vetekszik:
 Biztatnak Krétába, e hajdani honba elérnünk.
 Jó szél kel föl a gálya mögött a seregre eközben,
 S ez, végtére, az ősz cúrész-országba el is visz.
 Itt, amit úgy vártunk, buzgón várost alapítok,
 Pergamus - így nevezem, s a hadat, mely e névre vidámul,
 Új fészket kedvelje: emeljen erődöt is, intem.
 S kint álltak már mind a hajók is a parti fővényen
 S szántottak már újra, vagy épp nősültek az ifjak,
 Én meg törvényt, telkeket adtam: a fákra, vetésre
 S emberi testre midőn, váratlan, vésteli évad,
 Dögleletes levegő, sorvasztó kór rühe rontott.
 Soknak vitte el ez kedves lelkét! sok a testét
 Vonszolta; s perzselte a Sírüs is föl a földet,
 Rétje kisült, a beteg vetemény nem adott fia termést.
 Ekkor atyám Phoebus jósdája elébe tanácsol,

Ortygiába megint, hogy menjünk vissza a vízen
 S kérdezzük könyörögve: mi végre e vész, ez az ínség?
 És mi segít a bajon? hova futni parancsol ügyünkben?
 Éjszaka volt, lepihent már minden földi teremtmény,
 Álmomban mikor úgy tetszett, szent lényeket, őrző
 Isteneit látom Phrygiának, a falba bevágott
 Ablakon át elibém ragyogó telihold sugarában,
 Kikkel a felgyújtott város kellős közepéből,
 Még Trójából jöttem volt menekülve idáig;
 Bánatom ekkor e hang zúg fel szétüzni szívemről:
 »Mit neked Ortygiában jószolt volna Apolló,
 Azt mi is elmondjuk, kiket épp ő küld küszöbödhöz.
 Téged, fegyvereid, mi az égő Dardaniából
 Kisérünk s a habos tengert veled ússzuk a gályán,
 Hát késő unokáink is mi emeljük az égig,
 S városod is, hatalomban. Emelj hát nagyszerű várat
 Nagyszerű népednek s a bolyongásban sose csüggedj.
 Innen azonban fuss. Nem e partot mondta Apolló,
 Nem Krétát javasolta lakásul a Délusi Isten.
 Ám van egy ország, hangzik gráj neve Hesperianak,
 Termékeny televényű föld, ősrégi, had-értő;
 Oenotrus nép lakta; de most - az a hír - az utódok
 Ítaliának mondják már, fejedelme nevéről:
 Itt a hazánk minékünk, és Dardanus is, de e népnek
 Első őse is, Íasius, mind innen erednek.
 Ébredj hát s igaz ígéink hirdesd meg örömmel:
 Éltes atyád Corythust és Ausoniát tudakolja.
 Dictének mezein Jupiter nem tűri lakástok.«
 Megdöbbenve e mennyei szózatot és jelenésen -
 Hisz nem is álom volt ez tán: fejek, arcok, a fátylas
 Fürtök olyan tisztán tündöklöttek föl előttem,
 Hogy minden tagomon jegesen kiütött a veríték -,
 Ugrom azonnal az ágyról le, s már tárom is égnek
 Fennszóval karomat, locsolom tüzem is tele, tiszta
 Szín-borral. Befejezve pedig sietek nagy örömmel
 Anchísésnek e dolgokról elmondani mindent.
 Most már, hogy két ős, két törzs van, eszébe jut erre,
 S látja, megint eltévesztette az őshaza dolgát.
 Így szól hát: »Vész-edzett sarja te Íliumunknak!
 Pár szót már e keservekről Cassandra kiejtett.
 Kezd úgy rémleni, épp e jövőt jószolta fajunknak,
 S 'Ítaliát' és 'Hesperiat' mondott nem is egyszer.
 Ám hogy Hesperia a teucrok el is keverednek:
 Gondolhattam-e? Meg ki figyelt Cassandra szavára?
 Most int Phoebus is: ez jobb jel - hát rajta, kövessük.«
 Szólt, mi pedig rivalogva tanácsa szerint cselekedtünk.
 Hagyjuk e lakhelyet is, csak alig néhány marad, aztán
 Fut ki a vízre az öblös bárka, dagadnak a vásznak.
 Ám miután már bent jártak jó mélyen a gályák,

S mindenhol csak a víz látszott, mindenhol a mennybolt:
Terhes esőfelhő kékesfeketült fel az égre,
Hozta az éjt, a vihart, elborzadt tőle a tenger.
Szél szalad át a habok hátán tüstént: hegyet épít
Hullámból; a hadat szétszórja a forgatag örvény;
S már a nap is felhőkbe borul, betakarja a mennyet
Vak köd, a fellegeket fent meg villám hasogatja.
Eltévedtünk, hánykódtunk e goromba sötétben.
Éjszaka és nappal közt nem volt semmi különbség,
Még Palinúrus is elvétette utunkat a vízen.
Három vak napon át, három csillagtalan éjen
Hánykódtunk, kétségek közt, a vizen. Negyedik nap
Végre előbukkant egyszercsak, messze, a száraz:
Nagy hegyek ormai látszottak füstölni felőle.
Erre bevonva vitorláink, evezőre kap összes
Emberem, és a sötétlila tengernek nekifekszünk.
Megmenekedvén a Strophadok partjára kerültem.
Grájul eként hívják a hatalmas ióni haboknak
Két szigetcskéjét: Strophadok; de a szörnyű Celaenó
Hárpia nemzete lakja, s azóta, hogy asztala mellől,
Házából agg Phíneusnek gyáván elüzettek.
Nincs leverőbb, gyűlöltebb vész náluk, csömörükben
Alkották őket, kifacsarva a styxi mocsárból,
Isteneink. Aggszűz arcuk van ezeknek, a testük
Szárnyas, a körmük horgas, bűzlenek, és megy a gyomruk,
S mindig éhségtől halaványak - - -
Itt, idehajtván minket az ár, kikötünk: ime, zsíros
Marhákat látunk a kövér füvelőn legelészni
És kecskéket is, ám pásztort sehol. Erre kirántván
Kardunk, rajtuk ütünk, meghíva torunkra a mennyet,
Sőt Jupitert is; utána a tenger torlata mentén
Pamlagokat készítünk és kezdünk falatozni.
Ám a hegyekről villámgyors, iszonyú repüléssel
Hárpia-raj zúdul, szárnycsattogtatva, nyakunkba -
Szörnyű szaguknál fültépő hangjuk sem üdítőbb -
S felkapdossák és teleszennyezik undokul étkünk.
Mit tehetünk? barlanggal dús völgyek kanyarában,
Reszketeg árnyu falombok alá, a berek sűrűjében,
Ismét asztalt állítunk, felszítjuk a lángot:
Ámde egész más tájról és odvak fenekéről
Új, horgas-karmú csapatok zúgnak ki körözve
S ételeink beköpi. Már erre kimondom a jelszót:
Fegyvert fogni, fiúk, küzdjünk meg e szörnyetegekkel!
Úgy cselekesznek, amint meghagytam; orozva a fűben
Kardjukat elrejtik, helyezik melléje a pajzsot.
Hangzani kezd ismét, jön népük a part kanyarából,
Mísénus kürtjével most jelet ad a magasló
Őrhelyről. Fiaim vívnák is furcsa tusájuk,
S támadának a tenger e tollas szörnyeire ellen.

Csakhogy ütésük a szárnyaikon kibicsaklik, a hátuk
 Seb nem sérti, tovább szállnak, gyorsan, fel az égre,
 Hagyva nekünk rágott maradékaikat meg a piszkuk.
 Nem megy el ellenben, de felül egy szirtre Celaenó,
 Bús jósnőjük, ilyen szavakat nyögdelve ki száján:
 »Nem pirul orcátok? hogy elorzott állatainkért
 Ránttok kardot? Láomedontiadák! s meg akartok
 Hárpia-népet, bennünket, kergetni hazánkban?!
 Nos, halljátok hát szavamat, szívetekbe vegyétek:
 Mit Phoebusnak Atyánk, az örök, mit Phoebus Apolló
 Mond nekem, azt furiák feje én, mondom ma tinektek.
 Nemde Itália országát igyekeztek elérni? -
 Jó, italus kikötőkbe, a szél szárnyán, el is értek;
 Ámde e jogtalan öldöklésekért falat addig
 Ott nem emelhettek, míg éhségtekben az asztalt
 Meg nem rágjátok s fel nem faljátok ebédre.«
 Szólt és visszarepült suhogó szárnyán a vadonba.
 Embereimben a vér válik tüstént az iszonytól
 Jéggé - s ájult szívük már szabályt dehogy áhít,
 Békét esdeni kér inkább, fogadalmas imával,
 Istennők legyenek bár, vagy torz tengeri szörnyek.
 Ekkor atyám, Anchísés, kar-főlemelve a parton,
 Hívja a menny erejét, méltó adományt is ígervén:
 »Ég, be ne váltsd e veszélyt, ég, úzd tova, mik fenyegetnek,
 S óvd meg a jámborokat!« Majd szól, hogy a tatköteléket
 Tüstént oldják el s a feszes bogokat kilazítsák.
 Duzzad a szélben a vászon, a hab tarajára lesiklunk,
 S már csak a kormányos víz utunkon előre s a szellő.
 S látszik az ár közepében az erdős-hátu Zacynthus,
 S Dúlíchium, meg a sziklás Néritus orma, Saméval.
 Ám Ithacát, Láértés földjét jól kikerüljük
 S átkozzuk szirtjét: mért szülte a szörnyü Ulixést!
 Majd Leucas foka villan föl, felhős hegyi bércén
 Ott a hajósoknak olyan félelmes phoebusi szentély.
 Kis városka alá érünk kimerülten. A társak
 Itt horgonyt vetnek, s odasímul a parthoz a tatrész.
 Majd, hogy e nem-várt földet, végre, tapossa a lábunk,
 Áldozat-oltárt is gyűjtünk, esdvén Jupiterhez
 S Actiumot szent trójai tornával berivalljuk.
 Ős játék ez, a társak meztelenül gyakorolják,
 Síkos olaj fedi csak testük, - s jó tudni, hogy annyi
 Argosi várost és ellenséget kikerültünk.
 Közben a nap fent végigfutja nagy évi körútját,
 Hozza a tél a fagyos szeleket, bele borzad a tenger:
 Én pedig akkor az ajtófélre szegeztem öblös
 Érc-paizsát a hatalmas Abásnak, e verssel alatta:
 »Aeneás zsákmánya a győzelmes danaóktól.«
 Majd elhagyni e révet, a padra parancsolom őket:
 Csapkodják a habot, vetekedve eveznek a társak.

S akkor a phaeákok felvárait is tovahagyjuk,
 Épírus kikötőit számláljuk, behajózunk
 Cháoniába, magas Buthrótum a cél, el is érjük.
 Itt hihetetlen eset hírének halljuk füleinkkel,
 Hogy Helenus, Priamus fia, gráj földek feje volna,
 Aeacidés Pyrrhus feleségével s jogaival
 És így Andromachénak a férje hazánkbeli ismét.
 Ámulok, és szívem is tüstént felgyúl e csudára,
 Hogy tudjam történetük és hallhassam e férfit.
 Hát hagyván a hajókat, a révet, elindulok ekkor,
 És a berekben, a vár meg az ál-Simois vize mellett,
 Ünnepi gyász-tor közben rálelek - Andromachéra:
 Hector üres, zöld gyepből emelt sírjához a holtak
 Szellemait szólítja fel épp, áldozva porának,
 S még két oltárt is szentelt, hogy azokra boruljon.
 Látva: ki jó, és trójai fegyvereket körülötte,
 Megszédül, mozdulni se tud s elborzad e roppant
 Nagy csuda bámultán, úgy, hogy szive is beledermesed;
 Avval alél, és hosszú idő kell, míg szava megjön:
 »Hús-vér testben, az élet üzen veled, ég fia? és élsz?
 Vagy ha a kedves napfény már nem süt neked, akkor
 Mért nem Hectórt látom?« - sírta, s hullt sűrű könnye,
 És zokogásától bűgött a berek. Zavarában
 Nem tud az önkínzóhoz szólni, dadogni csak ajkam:
 »Élek, azaz még hurcolom életem is bajaimmal;
 Kár kétkedned, igaz, mit látsz - - -
 Jaj, de terád, nagy férfiu özvegye, rád mi köszöntött:
 Balsors, vagy - hisz ez illik hozzád - végre szerencse?
 Mondd! Pyrrhus felesége-e Hector Andromachéja?«
 Földre szegezve szemét, halk hangon suttog e szókra:
 »Egy boldog nő volt, Priamus szűzlánya, közöttünk,
 Kit meggyilkoltak meredekfalu Trója tövében,
 Ellenség sírján - őt nem sorsolta ki senki,
 S győztes urat rabnóként ágyában sose látott!...
 Elhamvadva hazánk, sok mély tengert mi bejártunk,
 S túrtuk a büszke Achillés-sarj gögjét, ifijonti
 Dölyfét, s én: gyereket szültem, mint ágyasa; csakhogy
 Ő lacedaemón nászt áhítva, a Léda-virágot,
 Hermionét - engem rabjának adott, Helenusnak.
 Rá ezalatt, az elorzott lányért nagy szerelemre
 Fellobbant, bűnök furiái gyötörte Orestés,
 Ősei oltáránál csapdát vet, s el is ejti.
 Hullva Neoptolemus, részben ránk szállt birodalma,
 Visszajutott Helenusra, ki körben Cháoniának
 Kezdte nevezni e hont, Cháonról, Trója fiáról -
 Itt a tetőn, ime, Pergamusunk is az új Iliumhoz.
 Ámde mi szél hoz vagy mily végzet téged e partra?
 Vagy csak egy isten üzött, s azt sem tudtad, hova értél?
 S hogy van az Ascanius-gyerek? életben van-e vajjon?

Kit teneked még Trójában - - -
 Gondol-e néha, kit elveszített: anyjára, a kedves?
 S mondd, ugye ősi erényben, bátorságban előtte
 Aenéas atya és... Hectór nagybátya a példa?«
 Ily szavakat mondott, mialatt bús könnyeket ontott
 Hasztalanul, hosszan, mikor, egyszer csak, jön a várból
 Priamidés, bajnok Helenus, követők hada élén,
 Ránk ismer tüstént, visz vígan a várba azonnal
 És sir, úgyszólván minden szó zokogásba ful ajkán.
 Én is elindulok, és egy kis Trójára találok,
 Pergama nagy várának csöpp mására (a Xanthus
 Víztelen ér), és én ölelem Scaee kapufáját.
 Vígan vannak a testvér-várban a teucrok ugyancsak!
 Ellát gazdánk mindenkit fényes folyosóin;
 S már a terem közepén aranyakra kirakva az étkek:
 Fogjuk hát poharunk, Bacchusra köszöntjük a kelyhet.
 S eltelik egy nap, a második is tűnik le, a szellők
 Meg már hívnak a vízre, feszíti az auster a vásznat,
 Akkor a látnokot így kezdem kérlelni e szókkal:
 »Trójai sarj, te, a menny és Phoebus jósa, ki érted
 Csillagaink, a tripuszt, s mit bűg a babérfa Clarusban,
 És a madár-nyelvet, valamint jeleik, ha repülnek,
 Ó, mondd - mert hisz minden szent ige jó utat ígért,
 És valamennyi nagy égi parancs úgy szólt, a szerencsét
 Italiába hajózva lelem fel, e távoli tájon:
 Mondani is rémes, különös borzalmakat, ádáz
 Bosszut, ijesztő ínséget csak a hárpia jósolt,
 Szörnyü Celaenó, - mily vést védjek majd ki először?
 És kire hallgassak, hogy eféle veszély le ne sújtson?«
 Ekkor, mint mindig ily esetben, borjakat áldoz
 S kéri - megoldva fején szent pártáját - az egeknek
 Irgalmát Helenus, majd engem, a menny erejétől
 Már megszállottat, maga visz, Phoebus, küszöbödhöz;
 Ott ilyen isteni jós-ige hangzik fel papi ajkán:
 »Istennő fia! én - mivel úgy látszik, hogy a vízen
 Égi erők óvnak, s a haláltalanok fejedelme
 Pergeti végzetedet, valamerre a sors is akarja -,
 Hogy vendégszerető habokon jobb kedvvel utazhass
 S ausoni révbe meg is térj: most feltárok a sokból
 Egy keveset; többet Helenusnak tudni a párkák
 Tiltanak, és Júnó, Sáturnus lánya sem enged.
 Hát legelőször is: Italiát, amelyet te, tudatlan,
 Már közeledben vélsz valahol, bizakodva: kiköthetsz,
 Úttalan út, sok hosszú part választja el innét.
 Míg Trínacria forгатagán, auson habok árján,
 Sőt az alanti világ vizein nem szánt evezőtök,
 S míg aeaiai Circét el nem hagyja hajótok,
 Várost, biztonságos tájékon, nem emelhetsz.
 Mást mondok: jeleket, te pedig védd jól az eszedbe:

Nagy búsultodban, ha egy elhagyatott folyamánál,
 Fogsz a fenyéren, a tölgyek alatt majd látni egy emsét,
 Jókora hősínűt, amely épp harminc fiat ellett,
 És emlőin ezek hősínűek valahányan,
 Ott lesz városod, ott - bajaid végén - menedéked.
 És az az asztalevés, ez a rémjóslat se ijesszen:
 Majd lel a sors kiutat, ha pedig hívod, jön Apolló.
 Ám e vidéket s átellenben Itália földjén
 Azt a szegélyt, honnét e haboknak csap vize vissza,
 Jól kikerüld: ott minden vár a gonosz ördög odva.
 Így náryxbeli locrok erődjei is, meg a földek
 Sallentínumnál, hova Ídomeneus katonái,
 Lyctusiak szálltak, de Philoctétés, Meliboea
 Hadvezetőjének kicsi fészke, Petélia, éppúgy.
 Sőt, tüstént, ahogy átértek bárkáid az áron,
 És te beváltani készülsz már fővenyén fogadalmad,
 Fedje az oltárnál fejedet bíborszínű fátyol,
 Hogy, míg tiszteled isteneink, nehogy átlopakodjék
 Egy gonosz arc a tűzön jóslásaid összezavarni;
 S ezt a szokást, kegyesen, mindig megtartsd, de a társak
 S jámbor utódaid is, vallásos, szent hagyományként.
 Onnét majd a szelek siculus tájak fele fújnak,
 Hol szorosát a Pelóris már tágítja: te akkor,
 Bár kerülővel, a hab hátán ússz balra nagy ívben
 S balra hajózva, mi jobbra esik föld, ár lemaradjon.
 Azt mondják, ez a két part egy volt hajdan, azonban -
 Oly sok minden megváltozhat a tenger időben! -
 Szörnyü erő, vad földrengés kettészakitotta,
 Úgy, hogy közbeszakadt dühösen habjával a mélyvíz,
 Hesperiatól elmetszvéen Sícánia partját
 S most ott forr falvak, földek közt, összeszorítva.
 Jobbra a Scylla fülel, míg balra a szörnyü Charybdis,
 Ez háromszor szürcsöli fel napjában a tengert
 S forgatag örvénnyel háromszor okádja ki ismét,
 Hogy mély gyomrából a habok felszöknek az égig.
 Evvel szemben a Scylla homályos üreg fenekéről
 Nyújtja előre nyakát s a hajókat a szirtre ragadja.
 Ennek férfi feje s szép szűz lány keblei vannak,
 Ám derekától jókora cet, mely a tengeri-ordas
 Testével folytatja hasát, míg delfin a farka.
 Jobb Trínacria és a pachynumi fok fele menned,
 Bár így hosszabb út vár rátok, mintsem a habzó
 Mélyben a csúf Scyllát csak látnotok is, vagy a sziklán
 Csak meghallani is kékszínü kutyáit ugatni.
 Ám legfőképpen - ha ugyan tudományt Helenusba
 És szívébe igaz szavakat plántált el Apolló -
 Én, istennő gyermeke, egyet ajánlok, azonban
 Azt annál inkább, és újra meg újra csak intlek:
 Elsősorban a nagy Júnóhoz esengjen imátok,

Júnó fenségének tégy, szívesen, fogadalmat,
 Őt, a nagy úrnőt kérd, másként italus kikötőbe,
 Majd Trínacria réve után, sose ringsz diadallal.
 Hogyha elérted azonban, eredj Cúmaeba: a zsongó
 Erdőn isteni tóra találsz majd ott, s az Avernus
 Megszállott látnoknőjére, ki mély üregében
 Jóslatokat lebegő levelek hátán ad a sorsról.
 S úgy, hogy e sok levelet teleírja igéivel, aztán
 Rendbe kirakja a szűz, majd rájuk zárja a sziklát,
 S barlangjában azok most nem mozdulnak a sorból;
 Ám bármily finom fuvalatra, ha nyílik az ajtó
 S táruul sarka, repülnek azonnal a lebke levélkék,
 Ő meg a mélyben e szállongókkal mit se törődik,
 Nem teszi többé vissza, nem is köti egybe a verset:
 S elmegy jósige nélkül a nép, átkozva Sibyllát.
 Nála azonban időt te ne sajnálj tölteni, néped
 Bármint zúg, vásznad bármint hivogassa a mélyvíz,
 S bárhogypedig is jó széllel hizlalni fel öblét:
 Ámde keresd csak a látnokot és könyörögd ki igéit;
 S ő, a saját szájából, szívből mondja a jósszót,
 Így elzengi Itália népeit és a csatákat,
 És hogy a bajt mint kell kikerülni, miként megelőzni,
 Sőt ad jó utazást is majd számodra, ha esdesz.
 Intve ezekről szólhattam s ennyit teelötted:
 Hát menj s Trója hírét tettekkal emeld fel az égig!«

Ezt elmondva baráti szavakkal a jós, szinaranytól
 Súlyos ajándékok tömegét hordatja hajónkra
 És faragott elefántcsonttal dús holmikat, aztán
 Összerakat sok ezüstneműt is, dódónai tálat,
 Háromszálu arany pikkelyből font hadi-páncélt
 S egy kitűnő, kúpos-tarajos sisakot, melyet egykor
 Neoptolemus hordott. Kap kincset atyám is utána.
 S ad lovakat, kísérőket - - -
 Majd pótolva hajósaimat, fegyvert a fiúknak.

Anchísés ezalatt meghagyja: a vásznat a gályák
 Vonják fel, hogy az útra-fuvó szelet el ne szalasszák.
 S Phoebus látnoka őt tisztelte meg ekkor, e szókkal:
 »Anchísés, te, a büszke Venus méltó szeretője,
 Ég kedvence, ki Pergama romjaiból kikerültél
 Kétszer is - ím, az a föld auson főveny, arra vitorlázz.
 Arra, azonban - s ez fontos - mellette osonván;
 Mert azon ausoni part még messze, hová von Apolló.
 Menj hát - mondta -, kegyes fiu áldott apja. De szómat
 Vágom el én is, a szél zúg már, mért várja beszédem?«
 Andromaché se marad hátrább adománnyal uránál,
 Bárha a végbucsu őt is igen szomorítja: arannyal
 Szótt, ábrás takarókat ad és egy phryg köpönyeggel
 Tiszteli meg gyerek-Ascaniust, majd így rebeg ajka:
 »Vedd, kedves kicsikém, e kezem-munkáit örökbe,

Hogy tanusítsák, mint szeretett Hectór neje mindig,
Andromaché. No, vegyed rokonod végső adományát,
Ó, te, ki Astyanaxomnak vagy egészen a mása.
Hisz nézésed, akár az övé, kezed, arcod ugyancsak;
Épp veled egykoru, serdülő fiu volna, ha élne.«
Én bucsuképp pedig ezt mondtam zokogó szavaimmal:
»Áldjon a sors titeket, kik révbe jutottatok immár;
Minket egyik balsors másikba merít bele egyre.
Ám ti nyugodhattok, nem kell tovaszállnotok innen
Vízi mezőkre, se futnotok Ausoniának örökké
Visszatünő országa után. Szemetekkel a Xanthus
S Trója hasonmását látjátok: a sors, hiszem, ehhez
Már kegyesebb lesz, s itt útjába nem álltok a grájnak.
Thybrisi szántók közt, ha a Thybrisen én feluszom majd,
S végzet-ígért falait fajtámnak láthatom egykor,
Épírust és Hesperiát, testvéri helyekkel
S népekkel, kik Dardanusig vezetik fajukat fel
S egy a miénkkel sorsuk is: akkor Trója szivünkben
Egy lesz csak; de e gond fiainkra maradjon örökbe.«

Onnan előrehajóztunk hát, le Ceraunia mellé,
Honnét Italiába a legrövidebb uton érhetsz,
S már a nap is lebukott, a ködös hegyek árnyba borultak.
Majd e megóhajtott hely ölére omolva a víznél
S part peremén evezőt sorsolva, magunknak is adjuk
Azt, ami kell, míg tört testünkre le nem csap az álom.
Ám fele útjáig se haladtak az Éjjel a Hórák,
Fekvő-ágyáról kel föl fűgén Palinúrus
S minden szélre finom füllel fürkészi fuvásuk;
S látja, hogy' úsznak a csillagok el, szemléli a fényes
Arctúrust az esős Hyasokkal, a Medve-ikerpárt
És az arany paizsú Oriont is az ég csendjében.
Majd hogy mindent rendbe talál tündöklenni ottfenn,
Jelt ad a tatról; szedjük sátorfánkat azonnal,
S vásznunk, vízre merészkedvén, szárnyára bocsátjuk.
S pirkadt már, kergette a csillagokat le a Hajnal:
Ekkor láttuk meg laposan, távol hegyek alján,
Ködleni Italiát. Első, ki rivallja, Achátés:
»Ítalia!« s zúg: »Ítalia!« a vidám had is erre.
Nagy vegyítő-vödröt vesz elő hát, megkoszorúzza
Édesapám, Anchísés és borral telítöltvén
Esd az egekhez a tat tetején - - -
»Égilakók, ti, urak vízen, viharon s e világon,
Kérünk, könnyü utat, szelidebb szelet adjatok immár!«
És a kivánt fuvalom felkelt, új révbe futottunk,
Várhegye ormán jól látszott a Minervai Templom.
Vonjuk hát be a vásznat, az orr fövényük fele fordul.
Itt a Kelet hullámaintól íjj-görbe a partrész,
S forr a benyúló szirtek alatt sós sodra a habnak;
Ámde a rév maga rejtve: torony-meredek hegyorompár

Zárja ölelve s e part-faltól nem látszik a szentély.
 Első jósjelül itt a gyepen négy hőszinü táltost
 Pillantottam meg, legelésztek a tágterü réten.
 S szólt Anchísés: »Föld, vendéglátó, te csatákat
 Küldesz ránk; hisz a mén oda mén, hol a háboru rémít.
 Ám szekeret szintén húz és az igában a zablát
 Békén túri: jelenthet hát békét is e ménes.«
 Erre a harc-szerető Pallashoz, szent erejéhez
 Száll a fohász - őt látta meg itt a vidám had először -,
 Majd phryg fátyollal letakarva fejünket, az oltár
 Színe előtt, amiként Helenus lelkünkre kötötte,
 Illő áldozatát Júnó is kapja, az argív.
 Késedelem nélkül, rendben befejezve imánkat,
 Fordítjuk kifelé a vitorlarudaknak szarvát
 S elsiklunk e gyanús tájról, grájok telepéről.
 S látjuk a Hercules-építette tarentumi révet -
 Hogyha e monda igaz -, de Lacínium asszonya tornyát,
 Caulont és a hajó-zúzó Scylacéumot éppúgy.
 Távol e révtől meg Trínacria orma, az Aetna,
 Az látszik, s halljuk roppant moraját a haboknak
 Visszacsapódni a szirtekről: nyög a tenger a partnál,
 Míg a fövény kavarg, s a vizet kizudítja az Örvény.
 S felriad Anchísés: »A Charybdis! mégis igaz hát!
 Jól jószolt Helenus! s im, a rémszirtek meg a sziklák!
 Jaj, fiaim, meneküljete, egyformán a lapátot!«
 S nem maradott szava hallatlan; Palinúrus az első:
 Úgy löki gályánk bal fele, hogy belereccsen; a társak
 Széllal mint evezővel szintén bal fele szállnak.
 S égig emel fel az örvénylő tajték, lezuhanván
 Meg visz a mélybe, a mánokhoz bennünket apálya.
 Háromszor sivitott kő-torkon a szirt, hogy okádott -
 S úsztak a csillagok is, háromszor láttuk, a habtól.
 Szél lecsitultán, nap tüntén, elvétve utunkat,
 Így keveredtünk, fáradtak, cyclópsi mezőkre.
 Roppant réve szelektől jól védett, de bedörgi
 Közvetlen közelében, vad robajával az Aetna,
 Éjszinü füstfelhőt is eresztve az ég fele olykor,
 Mely szurtos-feketén kavarg s izzó parazsaktól
 Gözölög és gomolyával a csillagokat nyalogatja;
 Ámde saját bel-részeit is köpi-hányja a hegység,
 Szirt-darabok, folyadékony kő özönét, mely a légben
 Összetapad hörgő hangon, míg forr, nyög a szurdok.
 Azt mondják, hogy a villám-vert és félig elégett
 Enceladust sajtolja e súly, őt nyomja a roppant
 Aetna, repedt kürtői pedig lövelik fel a lángot,
 És valahányszor a fáradt rém fordul, belerendül
 S mormog egész Trínacria, és füst csap fel az égre.
 S akkor az erdön kint mindnyájan szörnyű, szorongó
 Éjjelt éltünk át: nem tudtuk még, mi e morgás.

Mert csillag sehol egy se tüzelt, se a mennyei bolygók
Lángja a sarkoknál: sűrű ködbe veszett a magasság,
Míg a sivár éj felhőkkel fátylázta a holdat.

Am a nap Éóus keltével fényleni gyulladt,
S szedte fel éppen az éj vizenyős árnyát Auróra,
Hogy megpillantottunk egy nyomorult, sose-látott
És végsőkéig aszott, csont és bőr férfit az erdőn,
Vánszorgott ki, kezét könyörögve a part fele tárván.
Ránézünk: csupa kosz, csapzottan csüng le szakálla
S rajta a rongy tövisekkel van megtűzve, egyébként
Gráj, ki honából Tróját jött megdönteni hajdan.
Hogy dardán hadi-mezt lát most és trójai fegyvert,
Visszakozik kissé és áll földhöz cövekelve,
Úgy bámul; de hanyatt-homlok fut utána a partra
És zokog és könyörög: »Minden csillagra, az égnek
Életadó fényére s a mennybeliekre, esengek,
Mentsetek innen meg, teucrok, vigyetek valamerre,
Bárhova, s én megelégszem. Bár danaók csapatával
Ílium isteneit karom is fenyegette, bevallom.
Nos, ha e vétkünk oly szörnyű, hát vessetek akkor
Tenger tajtékjába, hajítsatok, itt, a habokba!
S emberek által hullnom majd a halálba - vigasztal.«
Szólt s elibénk térdelt, térdünk fetrengve karolván.
Erre mi is faggatjuk már: ki-mi ő? ki az apja?
Adja elő, és hogy mily balsors érte, beszéljen.
S Anchísés, az apám, maga nyújtja kezét neki tüstént,
Hogy bizalomra e záloggal buzdítsa az ifjat.

Végre, ahogy remegése szűnik, szót szólva kimondja:
»Szült Ithaca, s szolgáltam a végzete-verte Ulixést;
Hívnak Achaemenidésnek, apám a *szegény* Adamastus
Volna ma is csak *az!* -, ő küldött Trójába. De később
Társaim engem, osonva a rém-oduból, az ijedtek,
Itt hagytak valahogy cyclóps iszonyú üregében.
Borzasztó barlang ez! bent rohadó lakomáknak
Véres szennye, a szörny - vak verme lakója - meg égig
Nyúlik, olyan meredek. (Menny, mentsd meg a földet e vésztől!)
Látni bizony nem öröm, nem könnyű szólni se hozzá.
Mert a szegények húsán él és éjszinü véréen.
Én magam is láttam, kettőt közülünk riadalmas
Mancsa miként markolt egybe s vert, hátrahajolván,
Barlangjában a sziklákhöz: kiömlt küszöbére
Agyvelejük; foga közt - láttam - mint ráng a sötétlő
Vértől lucskos, még meleg emberi test, ahogy ette.
Nem torolatlan azonban! ilyent nem túrt el Ulixés,
Bajba fejt Ithacának e hőse sosem vesztette.
Mert az a roppant rém jóllakva s elázva a bortól,
Félreszegett nyakkal csak alig dőlt el zugolyában,
Ökrendvén kábán a velőt s az itallal a véres
Emberhúst: mi fölesdünk mind a nagy égi erőhöz,

Majd ki-ki megkapván szerepét, sorban körülálljuk
 S egy hegyezett nyársat szúrunk bele szörnyü szemébe,
 Mely komoran, pár nélkül bújt meg homloka mélyén
 S akkora volt, mint argosi pajzs vagy a Phoebusi Tányér
 S víg a szívünk, hogy a holt hivek árnya e bosszura békül.
 Ám fuss, ó nyomorult nép, fuss és vágd el e partról
 Tatköteléked - - -
 Mert szirt-mélyén szörnyü a szőrös nyáját üregben
 Tartó s tögyük apasztó nagy Polyphémus is, ámde
 Kívüle száz is akad még ily cyclóps, ilyen ocsmány,
 Laknak a parti kanyarban, osonnak a hegy meredélyén.
 S harmadszor telik épp föl fénnel szarva a holdnak,
 Hogy tengődöm e rengetegen s a vadállatok odván,
 Elhagyatott fészken, s remegek, ha lesem, hogy e döngő
 Léptű, nagy szavu cyclóps-nép mint száll le a béréről.
 S erdők bokra bogyoit eszem sanyarú eledelként,
 Rá a kemény somot, és tépem gyökerét a gyomoknak.
 S ó, mennyit lestem, míg végre először e bárkát
 Láttam a part fele úszni. Amelynek, jöjjön akármi,
 Életem átadom: elvigyetek csak e szörnyetegektől.
 Vagy ti veszítsetek el, nem bánom akármi halállal!«
 Még ki se mondta, midőn nyájával a bérci magasból
 Látjuk az ormótlan testű pásztort, Polyphémust
 Mászni le és közelegni az ismert part pereméhez:
 Nincs szörnyebb, otrombább rém, oly nagy, vak azonban.
 Hántott szálfafenyőt tart hát kitapintani léptét,
 Míg kíséri a bundás nyáj, mely e bajban egyetlen
 Vígasza és öröme - - -
 Majd hogy eképp el is érte a hígvizü, mélyölü tengert,
 S nyögve, fogát csikorítva kimosta kiszúrt szeme véré,
 Mely még mindig folyt, a habok közepéig is elment,
 Csakhogy az oldala sem lett nedves, olyan meredek volt.
 Ám mi remegve futunk szanaszét: el, el innen! az esdőt -
 Méltó rá - szintén visszük, majd csendben eloldunk,
 S már nekifekve seperjük a gyors evezőkkel a tengert.
 Hallva a hangot a nesz fele fordul a rém, meg is indul.
 Ám miután minket markával elérnie meddő,
 És az ióni habokba se tudja követni futásunk,
 Rettentő ordítással felbőg, hogy a mélyvíz
 Minden cseppje remeg, de mezői is Italiának,
 És nyög tőle kanyargós kürtőjével az Aetna.
 Felriad erre a cyclóps-had: bércek magasáról,
 Futnak az erdőkbe, előzönlük a révet, a partot.
 S látjuk e zord-szemü és odakint tehetetlenül álló
 Aetnai testvérek csapatát, eget ér feje mindnek;
 Szörnyü sereg: mint tobzos ciprusfák, vagy a felhőt
 Nagy koronájukkal karcolva merednek a tölgyek,
 S mint Jupiter magas erdeje, mint a diánai berkek
 Úgy állnak. De a félsz úz is kötelünk kibogozni

S adva a vásznat a jó szélnek: bármerre, de futni!
Ám Helenus szava int, ha utunk elvétjük a Scylla
És a Charybdis közt kicsit is, mindkétfele végünk:
Úgy egyezünk meg hát, fordítsuk vissza a vásznat.
S ím felkél Boreás a Pelóris szűk szorosából,
Küldi az ég; s én Pantagias természeti-sziklás
Kő-torkát, öblös Megarát, lehalgyom vele Thapsust.
Mindezeket mutogatja pedig gyászsorsu Ulixés
Társa Achaemenidés, ki urával már behajózta.

Sicaniának révével szemközt, a kavargó
Plémyriumnál hosszú sziget terül el, melyet egykor
Ortygiának hívtak. A monda szerint ide titkon
Élisi víz, Alphéus, a tenger alatt utat ásott,
S most, sículus forrás, Arethúsa, veled vegyül immár.
Intenek: isteneit kérjük meg e helynek; az álló,
Zsíros földü helórusi lápot is elhalgyom ekkor,
Majd a pachynumi bérce-fokokat surolom s a benyúló
Szirteket, és im előttem a távolban Camerína,
Mellyet a sors úgy int: sose változzék - a Gelának
Síkja s e vad folyamágról elnevezett Gela vára
Később jó. Majd Acragas is - meredek hegyi város -
Hajdan a legnemesebb paripák nevelő-helye látszik;
Majd, visz a szél, titeket hagylak le selínusi pálmák,
S járom már a kegyetlen, vak lilybéumi zátonyt,
Míg Drepanum révébe, kopár fövényére nem érek.
Itt, túl végre vizek veszedelmeim, ó jaj atyámat:
Elveszitem vigaszát minden búmnak, bajaimnak,
Anchísést. Itt hagysz el, legdrágább apa, engem,
Bús fiadat, ki hiába hozott ki, jaj, annyi veszélyből!
Ekkora gyászt Helenus se jövendölt, bár bejelentett
Éppen elég szomorúságot, se a szörnyü Celaenó.
S ez volt vége bolyongásunknak, a hosszú utaknak.
Onnét távozván, hozzátok, egy égbeli űzőtt."

Így mondotta el Aeneás atya istenek-adta
Sorsát és vándorlását: mindenki figyelte.
Aztán, szót befejezve, megállott végre pihenni.

NEGYESDIK ÉNEK

Ám nagy gondok emésztvén már régtől a királynőt,
Szíve sötét lángok közt sorvadozik sebesülten.
Egyre a származatára jeles hős jár az eszében,
Képe, erényei, megjegyzései mind belevésvék,
Hogy bármint töprenkedik is, nem lel nyugodalmat.
Már kora hajnalidőn, amidőn az egek vizenyőjén
Még csak alig ragyog át fényével Phoebus a földre,
Így ébresztgeti, égő szókkal, szívbeli nénjét:
„Anna, jaj, úgy remegek, nem bírok aludni sehogysem!
Ritka becses vendég lakik ám nálunk, nemes ember,
Ó te, valóságos hős ő! harcok daliája!
Esküszöm, isteni sarj, első perctől tudom, érzem.
Korcsban ilyen hős nincs. És mennyi, de mennyi kalandja
Volt, és hány izgalmas harcról tudna beszélni!
Hogyha erős fogadást nem tettem volna magamban,
Elhalván a remény is, az elsővel, kebelemből,
Hogy soha már én férjhez fűzni magam nem igyekszem,
Mert megutáltam a fáklyák fényét és ara-ágyam:
Ennek a bűnnek, tán, nem tudnék ellene állni.
Anna! neked megsűgom most - amióta a bátyám
Sychaeusnak vérével fertőzte lakunkat,
Lankadt lelkemig ő ért el csak, a vér is eremben
Forr, ha jön: érzem a régi tüzet felcsapni szivemből.
Ám inkább elnyeljen a föld, a feneketlen éjbe,
Villámával atyánk inkább sújtson le, s az árnyak,
Lent Erebusban az árnyak, igen, sápasszanak inkább,
Mint megsértselek én, törvényed szegve, szemérem!
Ő, ki először ölelt, elorozta a szívem is egykor;
Tartsa meg azt sírjában is és őrizze örökké.”
Szólt, s ahogyan sírt, ráfolyt szép kebelére a könnye.
„Ó te, a nap fényénél is drágább - felel Anna -,
Hát egyedül búsulnád át fiatal korod? édes
Gyermekeket, szerető férjet Venusunk sose adjon?
Oly mindegy az a mánok előtt, ki a hű, ki a hűtlen!
Azt még értem, hogy bús szívedhez se Tyrusban
Nem fért férfi, sem itt, táján Libyának; Iarbast
S Afrika győztes földjének fejedelmeit, értem,
Megveted: ám szívesen látott szerelemre se hajtasz?
Hát feleded, hogy e part, melyen élsz, mily nép birodalma?
Jobbról gaetulusok harcos hordája szorongat,
Balról meg numidák fenyegetnek; emitt a lakatlan
Syrtyis, amott sivatag, portyázó barcaiakkal,
Hogy ne is említsem testvéred, a tyrusi haddal
Rémítőt - - -
Én mondom, hogy az égiek és Júnó kegye fűjta

Íliumuk hadi-bárkáit fővenyünkre szelével.
Hogy fog majd, húgom, gyarapodni a város, az ország
Hogy fog majd fejlődni ilyen férjjel! ha a teucrok
Fegyvere védi: a punt mily hírnév fogja övezni!
Csak te imádkozz, kérd kegyes áldozatokkal a mennyet,
Hogy vendéged tudd itt tartani jó ürügyekkel:
Még a vizen viharok dúlnak; zivatart hoz Oríon;
Vagy: rosszak még mind a hajók; nem biztat a mennybolt.”

Így éleszti szerelme tüzét, ébreszti reményét,
Így altatja szívében, e szókkal, a szűzi szemérmet.
S már bújják is a templomokat, békét esedeznek,
S ölni Lyaeusnak, Phoebusnak, végre Cerésnek
Másodfű juhokat visznek - mint illik -, azonban
Házasság-őrző Júnó részére leginkább.
Hószínelte tehén két túlke közé a világszép
Dídó bort maga hint, jobbában tartva a csészét,
És egyik istentől fut a másikig és szaporítja
Túlterhelt oltáraikon szentelt adományát,
Vagy rángó beleket vizsgál: mit mond a jövő?
Ó, hű elmék! Szenthely, fogadalmi imádság
Örjögő szíveket gyógyítani bír-e? titokban
Sajgó seb! s a velőkbe maró szerelem tüze! bír-e?
Ég a szerencsétlen Dídó, örjögve fut immár,
Úgy fut az utcákon, mint szarvasünő, kit a pásztor
Kréta mezőin megcélzott és megsebesített:
Benne maradt-e a nyíl? a vadász nem tudja, azonban
Tudja a szarvasünő, s bár még megfutja sebével
Dictének vadonát, az a vessző, érzi, halálos.
S Aeneásnak végig kell vele nézni a várost:
Mint épül? s a falat: mutogatja a sídoni kincset,
Mondani kezd közben valamit, s elakad zavarában;
S hogy jön az est, vacsorára megint melléje telepszik,
Oly zavar ül lelkén, hogy hallani vágyik ujólag
Ílium ínségét s ott csüng ismét a mesélőn.
Majd, hogy elestveledik s elválnak, a hold pedig elkezd
Fösvénykedni ezüstjével, s csábít elaludni
Minden csillag: üres házában, üres heverőjén
Egymaga búslakodik. Távolság van a távoli kedves:
Mégis hallja; vagy Ascaniust simogatja, gyerekben
Apját látva, eként csalná meg a szörnyű szerelmet.
S abbamaradnak a tornyok, az ifju felejt a fegyvert,
Kőbástya s kikötő megkezdve, de nem befejezve,
Áll mindenhol a munka; a félig-kész falak, égig
Nyúló tornyok tömbje ijesztően fenyegetnek.

Hogy Jupiter szeretett felesége azonban az asszonyt
Látja e romlásban, hogy a hírre sem ad, hiszen örült,
Ő, Sátyurnia lép, fordulva Venushoz, e szókkal:
„Szédületes hőstett, derekas zsákmány ez ugyancsak!
Mélto hozzád és csemetédhez; egyetlen egy asszonyt

Két isten csele meg bírt csálni: ez ám jeles érdem!
 Jó... jó... hát rettegsz bástyáinktól, a magasló
 Karthágóra, sok épületére, tudom, te gyanakszol.
 Mégis, meddig villongjunk, van-e haszna e harcnak?
 Nem békét s házasszerződést kéne-e kötnünk?
 Hisz, mit kívántál teljes szívből, im, elérted:
 Ég a szegény Dídó, csontjában tombol a téboly.
 Kormányozzuk e két népet közösen s egyetértve,
 S hadd legyen ő, engedd, szolgálónője a phrygnek,
 Én meg a tyrusi népet adom hozományul e nászhoz.”
 Erre viszont - mert megsejtette, beszéde hamisság,
 S célja: Itália nagyságát Libyába terelje -
 Így szólott Venus: „Esztelen az, ki, amit te parancsolsz,
 Nem tesz aként, de az is, ki veled vágnék vetekedni!
 Bárha a sors is, amint mondod szőné a szerencsét.
 Csakhogy mit tudom én, Jupiter kívánja-e köztük,
 Trója s Tyrus vára között, e frigyet kivirulni,
 És szíve vágya-e, hogy szerződjenek, összevegyülvén?
 Mint neje megpróbálhatnál lelkére beszélni.
 Kezdd el, s én folytatni fogom.” Mire mennyei Júnó:
 „Ezt csak bízd énrám. De előbb vésd jól a szivedbe,
 Elsorolom röviden: hogy hajtsuk végre a tervet?
 Aeneás s a szerencsétlen Dídó a berekbe
 Vadra vadászni vonulnak majd holnap, ha felébred
 Titán és megújulva megint beragyogja világunk.
 Ott én sűrű, sötét zivatart támasztok az égből,
 S míg a vadásznép hálókkaal körülállja az erdőt,
 Jégzáporral, dörgéssel rázom meg a mennyet.
 És a sötétben a sok kísértő szétfut a réten.
 Trója ura s Dídó ugyanegy barlangba kerülnek.
 Én magam is velük, és ha szavad vehetem bizonyosra,
 Jöjjön létre e házasság és tartson örökké;
 Nászt pedig üljenek ott.” Szót sem szól ellene, bólint,
 És a ravaszságon vígan kuncog Cytheréa.
 Közben az Óceanus habját odahagyta a Hajnal.
 Válogatott daliák léptek ki a fényben a várból;
 Ritkás hálókat, hoztak széles kopiákat,
 És massyl lovasok kitűnő szimatú kutya-falkát.
 Ám a királynő még nem készült el, küszöbénél
 Pun nagyurak serege s bíborban-aranyban, a zablát
 Horkanva s habosan harapó hátsólova várja.
 Végre előlépdel, számos követő közepette,
 Sídóni, tarka-szegélyű palást díszíti a vállát.
 Tegze arany, bíbor köpenyében aranykapocs, avval
 Tartja elől, dús fürtjében szintén színaranycsatt.
 S jönnek a phryg lovagok, ott jó mosolyogva Iulus
 S Aeneás maga is, mintegy kiragyogva közülük,
 Oly daliásan lép, csapatát csapatukba vezetvén.
 Mint amidőn Xanthus vize mellől elindul Apolló

S téli lakát, Lyciát Délusra cseréli, hogy ottan,
 Anyjának szentelt szigetén megújítsa a táncot,
 S krétaiak, dryopok s agathyrsek közt elidőzik,
 Majd felhágva a Cynthusra s lombbal telefonván
 Dús, virgonc fürtjét: aranyos pánttal leszorítja,
 Míg vállán a nyilak meg-megzörrennek - oly ifjan,
 Úgy ment Aeneás, oly báj ragyogott vala arcán.
 Hogy bejutottak a berkekbe s fel a hegyre kiértek,
 Ím, vad zergéket látnak leugorni a csúcsról
 S szökni alá a hegyek bérc-oldalain; s eliramlik,
 Nyílt rónák fele futva, sebes, sok szarvas is arra,
 Portrúgó csordákba sereglenek, úgy menekülnek.
 Ám gyerek-Ascanius vígan rájuk tör a völgyben,
 Lángvemhes paripáján ezt is, amazt is előzi,
 S kívánná, bár tajtékos vadkanra találna,
 Vagy leereszkednék fönről egy sárga oroszlán.
 Zaj, zúgás, zivatar, riadalmas mennyei örvény
 S jéggel elegy zápor támad tombolva azonban,
 Futnak a tyrusi társak a réten, a trójai ifjak
 És dardán unokája Venusnak, a vad hegyi vízár
 Sodra elől fedezékek alá menekülnek ijedten.
 Trója ura s Dídó ugyanegy barlangba kerülnek.
 Nászasszony Júnó s Tellús jelez ekkor először,
 Villan a villám és, tanujuk nászokban, a mennybolt,
 Míg a hegyek magasán ujjongva visongnak a nimfák.
 Evvel a nappal kezdődött minden baj, ez első
 Nappal. Hír, illem, külszín: már mit sem ad erre,
 Nem titkos szerelem többé Dídó szive vágya,
 „Házasság”-nak hívja a bűnt, így rejti magában.
 Több sem kell Libyában a Hírnek! elindul azonnal,
 Járja a Hír, ez a legsebesebb szörny-átok a várost:
 Mert hisz az élteti épp, hogy fut, lábában a lelke,
 S bár - míg fél - kicsi kezdetben, csak várj, nekilendül,
 Úgy, hogy jóllehet itt lenn jár, felhőkben az arca.
 Állítólag a Föld-anyja szülte e szörnyet, a mennyen
 Így állván bosszút, Coeusnak s Enceladusnak
 Evvel a szélgyors szárnyu, sebes rohanású hugával;
 Nincs szörnyebb, otrombább rém, ámulni csudásabb,
 Tollas a teste, s ahány tollat hord, annyi a szája,
 Pergő nyelve, hegyes füle, fürkésző szeme szintén.
 Ő az, akit soha nem kábít mézével az álom,
 Éjszaka is suhog egyre az égi s a földi sötétben;
 Míg nappal paloták, tornyok tetején csücsül, onnét
 Őrködik és rémiszti a városokat, s a koholmány
 Éppen olyan buzgón dől száján, mint a valóság.
 Ez kezd most kárörvendve s szanaszét a fülekbe
 Sűgni ezer pletykát, tényt s ál-hírt összekeverve,
 Hogy bizonyos hős Aeneás jött, vagy ki, aféle
 Trójai, kit gyönyörű Dídónk nem vet meg ugyancsak;

Nincsen is ám jó népükkel gondjuk, mulatoznak,
Dőzsölnek csak egész télen, duskálva a kéjben! -
Így súg-búg ez az ocsmány istennő a tömegnek.
Majd fejedelmi Iarbashoz veszi hirtelen útját,
Hogy felszítsa szívét, lelkét lobbantsa haragra.
Márpedig ez, Hammon s Garamantis nimfa szülötte,
Nagy birodalmában száz templomot és ugyanannyi
Oltárt épített Jupiternek, ahol sose hűnyő
Tűzzel imádta az isteneket; barmok sűrű vére
Gőzölt ott mindig, s koszorúk tarkálltak az ajtón.
Mint mondják, ez, hallva a hírt, iszonyú dühre lobbant,
Ordított, oltára előtt leborult s felemelve
Két karját, sok szobra között így sírt Jupiterhez:
„Nagy Jupiter, kinek - étkeztén hímes heverőkön -
Mauritánia-szerte kiloccsantunk a kehelyből,
Lénaeus lángnedvéből, odanézz! avagy immár
Nem kell félnünk tőled, mert vak az égben a mennykő,
Csak megijeszteni jó, ám más, mint hangja, egyéb sincs?!
Tudd meg, a jöttment nő, kinek engedtünk fövenyünkön
Raknia pár házat, hitvány áron, ki hatalmát
S földjét tőlünk kapta: frigyünk kinevette, s urának
Aeneást hiszi már. Fél-férfi legényei élén
Most is ez a... ez a kenceficés, e Paris, ki kobakján
Maeoni mitrával mászkál mindig, melyet állán
Úgy köt meg, nézd, élvezi zsákmányát; de mi, persze,
Templomaidba hiú hírednek hordjuk adónk, mi?!”

Míg ezt mondja s a szent oltárt könyörögve karolja,
Meghallgatja a messzeható s odanéz a királyi
Várra s az egymást oly rossz hírbe hozó szeretőkre.
Hívja azonnal Mercuriust, megbízva e szókkal:
„Menj, fiam, és a zefírekkel vágtsd el a dardán
Hőshöz, akit Karthágó köt le, a tyrusi város,
Azt a helyet, hova mennie kellene, egyre kerülén,
S gyors szeleid hátán szavaink szaporán neki megvidd:
Másfélének ígerte nekünk őt anyja, a Legszebb,
S kétszer a grájoktól nem ezért mentette meg egykor;
Ámde hogy őrá várjon a harcizajos, birodalmak
Terhétől nagy Itália kormányzása, ki Teucer
Nemzetségéből származva ítél a világon.
S ennyi dicsőség nem buzdítja fel őt cselekedni?
Nem sarkallja saját hire sem? sőt Ascaniustól,
Mint apa, tőle irigylő a számos római várat?
Vagy mire tör? s e vad országban mi reménnyel időzik?
Ausoniát, Lávíniumot szem elől veszítette?
Fusson el! eddig van, s ennek légy hírnöke tőlünk.”

Szólt. S ő szótfogadott szent atyja szavának; a szárnyas
Lábbeliket szépen felhúzza, melyekkel a szélnél
Gyorsabban száguld, át szárazföldeken éppúgy,
Mint habözön színén; majd pálcáját veszi kézbe,

Evvel az orcusi lankadt lelkeket inti magához,
 Vagy veti őket a Tartarus éjébe, s hol ad álmot,
 Hol vesz, hol holtak szemeit vele nyitja ki ismét.
 Evvel vet szelet, evvel arat zivatart, ha a felhők
 Közt repül. És már látja is Atlasnak meredélyét,
 Sziklás bérceit Atlasnak, ki fejével a mennyet
 Mintegy alátámasztja, kinek szél és jeges esső
 Csapdos csúcsain, és viharok zúgják be fenyőit;
 Hóból hord vállán takarót, busa bajsza, szakálla
 Jégcsaptól meredez, patakok csordulnak az ajkán.
 Cylléné fia itt, e helyen lassít le először,
 S száll egyenes repüléssel, előrehajolva, a tenger
 Színe fölött, amiként a sirály leereszkedik olykor
 És elsurran a part halban sűrű szirtjei mellett,
 Így evezett, ég és föld közt szállván, Libyának
 Sárga homokja fölé, miután elhagyta nagyapját:
 Szél szárnyán utazott, úgy jött Cylléne szülötte.
 És hogy szárnyas talpa surolta a házakat ottan,
 Aeneást máris meglátja: tetőt, falat épít.
 Ő az, igen, jáspis csillag sárgállik a kardján,
 Míg vállán a palást tűzfényű tyrusi bíbor;
 Ezt adományul a dúsgazdag Dídó maga szötte,
 És szövetét kihimezte finom szinarany fonalakkal.
 Tüstént ráförmed: „Karthágón dolgozol? asszony
 Rabja vagy? és robotolva erős várost neki építesz?
 Hej, de feledted a földet, a céljaidat: birodalmad!
 Engem az égi király, ki e földeken és a magasban
 Úr egyaránt erejével, küld az olympusi fényből,
 Gyors szeleken, hogy im átadjam: mit üzen? mi parancsa?
 Vagy mire törsz? s Libyában, mondd, mi reménnyel időzöl?
 Annyi dicsőség, mely vár, sem buzdít cselekedni?
 S nem sarkall a saját híred se? hisz Ascaniustól,
 Ifju Iúlustól sajnálod el így te, irígyen,
 Tőle, reményedtől, Rómát s nagy Itália földjét!
 Bár őt illeti!” Szólt Cylléné sarja, miközben
 Hangját még hallotta, de ő már szállt, s a halandó
 Nem leshette ki, mint lebbent el a hús levegőben.
 Aeneás csak szédül a látványtól: belenémul
 S elhül, s égre mered haja is, de a torka is elful.
 Menne rohanva, e kedves földről futna, az égnek
 Túl komoly intését nagyon is megszívleli. Retteg.
 Jaj, de mit is tehet ő? hogy merjen most közeledni
 Egy epedő nőhöz? hogy szóljon, kezdje beszédét?
 Elgondol mindent, fontolja a dolgot, az üggynek
 Nézi e részét is, vizsgálja amazt is erősen.
 Végül is ez látszik lelkében a leghelyesebbnek:
 Mnésztheust, Sergestust, valamint a vitézi Serestust
 Hívja: szereljék fel, titkon, gályáit: a társak
 Ott legyenek, mind fegyverben, de: miért? - a dologról

Szót se; eközben, míg a derék Dídó ama hitben
 Alszik el: ekkora nagy szerelem soha el nem enyészik,
 S mit sem sejt, ő majd közeledni fog és kitalálja,
 Mit mondjon neki és hogyan intézzék el a dolgot?
 Mind örömet tesz, mind végzi sietve parancsát.
 Ám a királynő sejtí - ki tud rászedni szerelmest? -
 Látja a fordulatot, mert, bár bízott, ugyanakkor
 Félt is mindig. Most ismét csak a gyászteli Hírtől
 Hallja szegény: szerelik már gályáik tovaszállni,
 S mind készül. Mire böszülten berohanja a várost:
 Bacchánsnő, ha megújul a harmadik évben az ünnep,
 Az vadul így, meghallva a hangszereket, mikor éjjel
 Bacchust ordít, úgy csalogatja a kéjre Cithaeron.
 Aeneáshoz végül is ő maga szól, e szavakkal:
 „Esküszegő! hát azt hitted, titkolhatod ennyi
 Gázságod s országomból szótlan menekülhetsz?
 Hát se kezem, mi tiéd, nem tart már vissza, se szívem,
 Sem, kinek ebbe belé kell majd pusztulnia, Dídó?
 Sőt, teneked még télen kell kijavítani bárkád?!
 Északi szélvészek közepette sietsz elutazni?!
 Ó, te kegyetlen, ilyen viharos vizen át, hadi-gályán,
 Állana bár ős Trójátok, Tróját se keresnéd,
 Nem hogy még idegen földet, hol senki nem ismer!
 Tőlem futsz-e tehát? Jobbodra, s a könnyre szememben -
 Hisz mi marad más énnékem, nyomorultnak ezentúl? -,
 Kérlek a házasságra s a kezdett nászra kötöttünk,
 Hogyha csak egy kicsi érdemem is van előtted, akármi,
 S édes voltam bármiben is, könyörülj lehanyatló
 Nemzetségemen, és, ha lehet, tervedre ne gondolj.
 Gyűlölnék Libyában: a tyrusiak s a nomádok
 Mind érted haragusznak rám; temiattad ugyancsak
 Halt ki szívemből a szégyen, s mellyel az éig elértem,
 Hajdani jó hírem. Kire hagysz hát itt, a *halálra*,
 Ó, vendég? Mert az vagy, e *név* vagy csak, nem a férjem.
 Mit várjak most? Pygmaliont, ki felégeti váram?
 Vagy, ki fogolynőként elhurcol, a gaetul Iarbast?
 Ó, legalább ha szökésed előtt születik, vigaszomra,
 Kis gyerekem tőled, s palotámban most a mi pöttöm
 Aeneásunkkal, másoddal játszani tudnék:
 Tüstént érezném, nem lennék rab s olyan árva!”
 Szólt. Szeme sem rebben meg azonban amannak: eszében
 Juppiter, ő jár s fájdalmát elleplezi mélyen.
 Majd, kurtán, mégis felel: „Én, letagadni, királynő,
 Számtalan érdemedet, mellyel méltán dicsekedhetsz,
 Hogy tudnám? inkább édes bánattal idézem,
 S gondolok is rád, míg élek s eszmélek, Elissa.
 Ám hadd térjek a tárgyra. Ne hidd, csalfán el akartam
 Távoztom titkolni, hiszen hozzád nem az űzött,
 Hogy nősüljek, avagy szerződést kössek e földön.

Hogyha a sors énrám bízna, hogyan éljek, ügyemben
Hogyha megengedné, kényem kedvemre tehessek,
Trójában lagnám legelőször is, ott, hol enyéim
Meghaltak, s akkor Priamus palotája ma állna,
S Pergamumot feltámasztom már rég a romokból.
Ám a nagy Ítaliát hajszol grynéi Apolló,
Ítaliát Lyciában adott jóslása elérnem;
Ott a hazám, a szerelmem. Előtted is, im, Libyának
Várai, Karthágó fala kedves most, noha pun vagy:
Hát akkor, teucrok mi, hazát auson fővenyágyon
Mért ne keressünk? Nékünk is le szabad telepedni!
Rám, ha az éj vizenyős árnyába takarja a tájat,
S felszíkraznak a csillagok: Anchísésnek, atyámnak
Néz szeme nyugtalanul, de beleng álmomba fiamnak,
Ascaniusnak is arca, kitől sors-szabta uralmát,
Hesperiat vontam meg drágámtól, ama földet.
Most is a mennyiektől járt nálam, Jupitertől
(Itt a fejem rá és fiamé!) küldönc, ki parancsuk
Hozta; magam láttam, napfényes nappal az istent,
Sőt hangját is hallottam, hogy e várban időzött.
Hát ne gyötörd magad és engem se; Itália földjét
Nem jószántamból keresem fel - - -"

Míg a beszéd szárnyal, böszülten villog a másik,
Hallgat, a férfira félvállról néz vissza, de aztán
Végigméri, tetőtől talpig, e szókra fakadva:
„Téged sem szült istennő! teneked, lator, ősed
Dardanus, ó, sose volt! meredek Kaukázuson ellett
Vad Hyrcánia tigrise, ott szoptattak a sziklán!
S én ne dühödjem fel? de miért? rosszabb lehet ennél?
Hisz szeme sem rebhent! sóhaj sem hagyta el ajkát!
Vagy sírt tán? megszánta, ki őt szerelemmel imádta?
Létezik ily gazság? Nem, már Júnó, a hatalmas,
Ő se, de Sátornus fia sem néz el neked ennyit!
Nincs, nincs már becsület! Befogadtam, mint nyomorultat,
Balgatagon társul vettem trónomra magamhoz,
S bárkahadát, seregét a haláltól visszapöröltem.
Jaj, furiák, be nagyon furdaltok! Most Lyciának,
Másszor Apollónak jóslását hozza, hogy aztán
Juppiter isteni küldöncének mondja parancsát.
Mintha a menny mindig mivelünk, mással se törődnék!
Hát... nem cáfollak többé, nem tartalak: indulj!
Leld föl Itália partjait is viharon, vizen által.
Ámde hiszem, megbűnhödsz még, ha van égi igazság,
S hívni fogod, tudom én, Dídót te gyakorta, a tenger
Zátonyain! csakhogy már én zord láng leszek akkor,
S üldözlek - de hiányommal! ha pedig halok, árnyként
Leng lelkem mindig a nyomodba; lakolsz, lator, értem.
S én?! ezt hallom a lárvák közt, a feneketlen éjben...”
Itt megakad, fájdalma a friss levegőt se kívánja,

Elbujik, és kétségek közt otthagya, ki néki
 Oly sok mindent elmondott még volna vigaszként.
 Bent elalélt testét szolgálónői azonnal
 Fölfogják s helyezik márványtermében az ágyra.
 Aeneás, a kegyes pedig - ámbár még igyekeznék
 Józan szóval a bánatosat nyugtatni -, szívében
 Mélyen megrendülve ilyen roppant szerelemtől,
 Mégis, az égilakók kedvére, hajóihoz indul.
 Ekkor egész erejükkel a teucrok a parti fövenyről
 Húzzák már le magas gályáik. Vízen a szurkos
 Csónaktest; míg mások az erdőről faragatlan
 Törzseket és még zöld evezőket hoznak - - -
 Költöznek ki a városból mind, látni: rohannak.
 Mint hangyák, ha a sok gabonát - gondolva a télre -
 Felgyűjtik s nekiesve behuzkálják lukaikba;
 Mint áttör fűvön-réten, zsákmánnyal a hátán,
 S egy-egy magvat tol, vonszol, vállvetve e barna,
 Fürge raj, és egy közben ügyel csapatukra, a másik
 Feddi a lustát: oly lázban cipekedtek az úton.
 Ó, Dídó, mit is érezhettél akkor, e dolgok
 Láttán, és jaj, mily sóhajtás kelt kebledből,
 Szemlélvén a magas várból, hogy a távoli partok
 És az egész tenger hogy forr, visszhangzik a zajtól!
 Rettenetes Szerelem, mire nem viszed emberi lelkünk!
 És ismét könnyeznie kell, ismét könnyörögni,
 És megaláznia büszke szívét szeretője szívéért,
 Hogy mindent megpróbáljon, mielőtt maga meghal.
 „Anna, figyeld, az egész part hogy nyüzsög: összesereglett
 Körben egész csapatuk; kiabál a vitorla a szélért,
 És a hajós nép künn koszorúzza vidáman a tatrészt.
 Hogyha előre tudom keserű fájdalmamat, Anna,
 Elviselem: de ma már egyet bírsz tenni csak értem,
 Ó, testvér; egyedül téged tisztelt csak a csalfa,
 Titkos gondolatát csak néked mondta el olykor;
 Gyengébb perceit is te csupán ismerted a gaznak.
 Hát menj el hozzá, kicsikém, könnyörögj a kevélyhez.
 Nem szerződtem el én Aulisban a trójai népnek
 Irtására, hajót sem küldtem Pergama ellen,
 Sem fel nem dúltam sírját Anchíses atyának:
 Mért nem akar hát akkor meghallgatni, ha szólok?
 S mért rohan? annyi szivességet sem kérhet a kedves,
 Hogy legalább a szelek szelidültéig ne siessen?
 Házasságot sem kérek már tőle, ha megcsalt,
 Azt se, ne lássa a szép Latium földjét, vagy uralmát
 Hagyja el; ó, de időt adjon, pihenést, amiközben
 Fájdalmam meg bírom szokni, feledve szerelmem.
 Ez legutolsó óhajom; irgalmazz a hugodnak!
 S mondd: ha megadja, tetézve viszonzom - holt poraimmal.”
 Így könnyörög, nővére szegény így jár panaszával

Szüntelen ahhoz a másikhoz. De hiába, szavakra
Nem szelidül, nem rezzen könnyre se; végzete tiltja,
És máskor-sose-tompa fülét elzárja egy isten.
Mint mikor alpesi szélviharok támadnak a szívós,
Agg-derekú tölgyre, s tusakodva hol erre, hol arra
Tépdesi fergetegük, hogy kél recsegés, a körül dúlt
Törzs ág-halma pedig magasan fedi már a porondot,
Ám a fa szirtre tapad s az egeknek aként veti lombját,
Mint amiképpen a Tartarusig terjed gyökerével:
Hát mindenfelől így vívják panaszuikkal a férfit,
És nagy szíve igen szenved neki is, de hiába,
Sziklaszilárd marad. És csak hullnak, hullnak a könnyek.

És a szerencsétlen Dídó borzongva a sorstól,
Most a halált választja; remegve tekint föl az égre.
Még inkább pusztulni akar, mikor - isszonyu látvány! -
Míg tömjén közt füstölög oltárán adománya,
Meg kell érnie: elfeketül szentelt italának
Színe, de változik át vérré bora is - csunya vérré.
Senkinek erről nem mer, nénjének se beszélni.
Néhai férjének volt még szentelve a várban
Egy márvány-szentély, amelyet tisztelt különösképp,
Ünnepi lombkoszorú, hósín lobogók diszitették;
Hajdani hitvese hívását hallotta e helyről
Egy estén, amidőn a setét betakarta a tájat;
Másszor a ház tetején a bagoly huhogott a halálról
Hosszú, gyötrelmes gyászdalt; de igézi a jósok
Számos előző jós-szava is, fenyegetve, ijesztve.
Aeneás szintén: ő álmában fut elébe
S űzi kegyetlen az őrzöngőt, ki hol elhagyatottnak
Tudja magát és társ nélkül sivatagba kivetve,
Hol meg a tyrusiak nyomait képzelgi keresni:
Mint a bolond Pentheus, aki látja az Eumenidákat
S két napot és két Thébaet lát, vagy mint Agamemnón
Sarja, Orestés, kit kígyókkal kerget az anyja
És fáklyákkal - a szinpadon -, ő szöknék, de hiába,
Bosszúálló istennők ülnek küszöbénél.

Így tört meg fájdalmában, s kétségbeesetten
Most a halál szándékát is szívébe fogadta,
S megfontolva időt, módot, behivatta a nénjét,
Rejtvén még mit akar, színlelve reményt vidor arcon:
„Megléltem, nővérem, örülj húgod sikerének,
Hogy nyerem Őt el mégis, vagy - hogy kell szabadulnom
Tőle, habár szeretem: közel Óceanushoz, a nyugvó
Naphoz, az aethiopok föld végi felén, hol a mennybolt
Tengelye Atlas tarkóján tündökleni látszik,
Él egy massyli papnő ott, hozzá utasíték,
Ő felügyel szent fáira ottan a Hesperidáknak
S őrzi a szentélyt, úgyszintén ő az, ki a szörnyet
Mákonyos étkekkel, folyadék mézzel szelidíti.

Azt állítja: varázsigéi az emberi szívet
Megváltják, de ha úgy tetszik neki, búval epesztik,
Hogy megfordít csillagokat, vizeket meg elállít
S éjszaka szellemeket szólít fel; a föld pedig akkor
Megdörög, s lerohannak a kőrisfák a hegyekből.
Esküszöm, ó testvér, rád, isteneinkre, fejedre,
Nem szívesen fanyalodtam mégsem e mágus-erőkhöz.
Titkon emelj hát nagy máglyát odabent palotámban,
S fölfüggesztett fegyvereit, de ruháit is egyben -
Mind itthagya, igen - s melyen elvesztem, nyoszolyánkat,
Azt is csak tedd rá: mert azt akarom, hogy e gazról
Még emlék se maradjon, s így javasolja a jósnő.”
Ennyit szólt, s elakadt szava; arca pedig belesápadt.
Anna e sok szertartásban nem látja hugának
Rejtett szándékát, a halált, nem sejti, hogy örült,
Azt hiszi, az lesz most is, mint mi Sychaeus után volt.
Megteszi hát kívánságát - - -

Am a királynő fölhalmozza magasra a máglyát,
Tölgyfa, szurokfenyvek palotája terén puposodnak,
Díszlik körben a tér a halotti kerek koszorúktól;
Ittfeledett kard és köntös fel a nászkerevetre,
Melléjük képmása kerül; ó, tudja jövőjét.
S körben az oltárok készek. Bontotthaju papnő
Hármas alakjában Hecatét: szólítja Diánát
Végre Chaost, Erebus s fennhangon számtalan istent.
Majd kilocsol, mert nincsen „avernusi”, kútvizet ottan,
Majd holdfényben rézsarló-learatta füvekből
Szór ki, melyek méreg-feketén puffednek a tejtől;
Sőt, a csikóhomlokról vett, kancától elorzott
Drága szerelmi dudort is feltáralja - - -

Tiszta kezével közben az oltárnál a királynő
Árpadarát hint s húzza egyik saruját le, s eloldja
Köntös-övét, mert már kész halni, s hívja a mennyet
S csillagait; meg azoknak igazságos-bosszuálló
Isteneit, kik egyenlőtlen szerelemben epednek.

S éjszaka lett; szelid álom omolt a világon az élők
Fáradt teste fölé; szunnyadt a szilaj hab, az erdő,
És mire átfordult közepén is a csillagos égbolt,
Minden táj lecsitult, minden vad, iromba madárnép;
És elalélta a fürge folyókban, a földön, a bokrok
És tövisek közt élők is, csendjében az éjnek.
Gondjuk eloldódott, és szűnt szívükben a bánat.
Csak kit a kín furdalt, a szegény pun nőt nem igázta,
Őneki nem szállt sem szívébe, szemére sem álom;
Sőt sebe mind tüzesebb, s nem bír sehogyan sem az örült
Érzelmekkel e forrongás szörnyű viharában.
Végül is így torpan meg s így töpreng kebelében:
„Jaj, de mit is teszek én? újfent próbáljam előbbi
Gúnyolt kérőim, vagy tán a nomádokat ismét,

Ott esedezzem, bár nem kellett soha férjül?
Vagy bárkáikat, Íliumot kergetve, a teucrok
Kényének magamat kitegyem? számítva: örömmel
Gondolnak rám és hálásak, mert segitettem?
Jó, képzeljük el, ezt tenném; de ki büszke hajója
Fogja a gyűlölt nőt befogadni? Szegény, te ne tudnád
És ismernéd: Láomedon fajzatja mily álnok?
S aztán: én egyedül mennék-e a víg hadi-néppel,
Vagy tolokodjam-e Tyrus egész népével utánuk?
Kedves enyéimmal, kiket ismét vízre zavarnék,
Vonva vitorlát, bár Sídont most hagytuk el éppen?
Nem! végy tört, azt érdemlesz, pusztulj a halálba!
És te pedig, testvér, tudd meg, te okoztad a vesztem:
Sírtam - szántál, őrvöngtem - prédára vetettél.
Nem lehetett hát élnem, amint a vadállatok élnek,
Házasság és bűn nélkül, sosem esve e gondba;
Holt hamvadnak tett esküm most törve, Sychaeus.”
Ily szörnyűséges panaszok törtek ki szívéből.

Aeneás ezalatt, eldöntve, hogy indul, a bárka
Legmagasán szunnyadt, rendezvén dolgait immár.
Ekkor egy isten, oly álomalak tűnt föl neki ismét,
S fedtte megint, mint Mercurius: látszott, olyan éppen
Arca színével, a hangjával, szép szőke hajával,
Ám fiatalaságtól viruló testével ugyancsak.
„Istennő fia! ily helyzetben is alszol-e, mondjad?
Vagy nem látod a szörnyű veszélyt, ami vár, te tudatlan,
S nem hallod, hogy a legjobb szél, az fú a füledbe?
Cselt, rettentő bünt követ el szeretőd ma szívében,
Halni akar, s a harag habján hánykódik a lelke.
Hát nem futsz-e, amíg a futás hasznos, de rohanvást?
Mert látsz itt, ha e földön lel még holnap a Hajnal,
Akkora tűzvészt, hogy lángfénybe borulnak a partok,
S meglátod, mint túrják fel gályákkal a tengert!
Rajta tehát, ne habozz. Amilyen hóbortos az asszony,
Éppenoly ingatag is.” Szólt, és eltűnt a sötétben.

Aeneás megijedve e gyorsan jött tüneménytől,
Mely már ment is, felriad és serkenti a többi:
„Föl, fűgén, fiaim, mindenkit vár evezője;
Bontsátok ki a vásznakat! Íme, a menny magasából
Ismét isten járt nálam: noszogat, meneküljünk,
És a csavart köteleket vágjuk ketté. Te nagy isten,
Bárki vagy is, követünk, szolgál örömeinkre parancsod.
Oltalmaz kegyesen hát bennünket s a szerencse
Csillagait hozzánk igazítsd.” Mondotta, miközben
Már villant is a kard, s a kötél átszelve aláhullt.
Erre a társakat is tüstént elfogja a tettvágy:
Nyüzsgenek és cipekednek, a part kiürül, de hajóktól
Habzik a víz - ott úsznak, a kék tengerben a bárkák.

Közben a Hajnal, Títhónus sáfrányvörös ágyán,

Serkent már, hogy a fényt széthintse megint a mezőkön.
 Láttá az úrnő is, föntről, mint szürkül az ég alj
 És egyforma vitorlákkal hogy szöknek a gályák
 S azt is: part, kikötő kiürült, eleveztek a révből;
 Hát gyönyörű kebelét verdesve vadul s beletépve
 Szőke hajába: „Te nagy Jupiter - sírt fel -, megy a *vendég*,
 Nézd, fejedelmi hatalmamban mint megcsufol engem!
 Nem ragad-é fegyvert, fut utána a város? az összes
 Műhelyből minden csónak nem siklik-e a vízre?
 Föl, fegyvert, evezőt, szaporán, hányjátok az üszköt!...
 Jaj, de miket hadarok? hát erre jutottam? a téboly
 Tépi eszem? nyomorult Dídó! de miért? a csalás bánt?
 Bántott volna, midőn adtad jogarad! Szavak, eskü:
 Most, ugye, látod már - s aki hátán hordta honának
 Isteneit s aggott atyját, látod mire vittek?!...
 Hoztam volna ide s szaggattam volna izekre,
 Vetve a vízbe husát! vagy övéit vágva le, mindet,
 Adtam volna fel Ascaniust apjának - ebédre!
 Vagy küzdelmem kétséges lett volna? No, s aztán?
 Féltet-e az, ki ugyis kész halni? Hajót, haditábort,
 Ó, mért nem tudtam felgyújtani, és fiut, apját
 S ezt az egész fajtát beleölni, s ugorni utánuk?...
 Nap, ki a föld bűneit mind látod lángszemeiddel,
 S közvetítője e kínoknak, Júnó, aki ismersz,
 S éji keresztutakon kit a város üvölt, Hecaté, te,
 S bosszura kész dírái Elissának, ti, halálom
 Istenségei, halljátok s ide nézzetek, énrám,
 Nagy nyomoromra, s imámra figyeljete. - Érjen az álnok
 Bár kikötőbe, evickéljen szárazra, ha sorsát
 Így rendelte s ezen nem másít Juppiter, ámde:
 Verjék hős népek sanyarú haddal! kiüzessék
 Országából! Kebléről tépjék el Iulust!
 Lássá övéi halálát, hogy gyáván könnyörögjön!
 Kényszerítették oly békéket kötni, hogy abból
 Jólét országára ne szálljon, öröm sose érje!
 Ellenben pusztuljon időnap előtt, temetetlen!
 Ezt akarom, véremmel e szót öntöm ki utolszor.
 Tyrusiak, ti pedig tiszteljétek porom avval,
 Hogy gyűlölni e nemzetet, üzni e fajt sose szüntök.
 S népeitek közt sem szeretet sose lesz, se szövetség.
 Majd Te, akárki vagy is: kelj, Bosszú Szelleme, csontom
 Hamvaiból, és irtsd karddal, tűzvénsszel e dardán
 Gyarmatokat. Most és ezután, ha az alkalom eljő.
 Hogy part parttal, a víz vízzel víjjon, vas a vassal.
 S dúlja, kívánom, a harc késő unokáikig őket!”
 Így zokogott, s már lelkig megcsömörödvé e gyűlölt
 Élettől: mint haljon meg? szétnéz kutatóan.
 S akkor Sychaeus dajkáját hívja be, Barcét,
 Őt, mivel otthoni föld fedi rég az övét, s neki mondja:

„Drága dadám, Annát, nénémet hídd ide, kérlek;
 S szólj neki, tiszta folyóvízben mosakodni ne késsen,
 S hozza a barmokat is, miket áldozatul kiszemeltünk,
 Így jöjjön, de fejed neked is szent pártá borítsa.
 Mert, amit elkezdtem, be szeretném végre mutatni
 Styx Jupiterjének szent áldozatom, hogy a máglyán
 Égjen már el e dardán képe, s a kín ne gyötörjön.”
 Ezt mondotta, s az eltipegett öreges csoszogással.
 Ám Dídó, szörnyű szándékától eszevesztve
 Most borzongani kezd, szeme vérbe borul, s hamuszürke
 Arca szederjes lesz a halál iszonyú közelétől;
 S fut be a zárt benső udvarra, siet föl az örült
 Ott meredő máglyájára s tetején, a kezében
 Villan az ó, nem e célra kapott dardánusi szablya.
 Megpillantja azonban jól-ismert nyoszolyájuk,
 S azt a palástot, az íliumit, mire könnye kicsordul,
 S vár kicsit és rájuk dőlven így sír fel, utolszor:
 „Óh, emlékeim, édesek! ég és sors kiket eltűrt,
 Életemen ti segítetek át, ti e bút betemetnem!
 Én maga voltam a tett, de szabott pályám ma lezárul,
 S nagy lelkemnek az árnyékokkal kell keveredni.
 Ám egy híres, erősfalu várat emeltem; a gyilkost,
 Bátyámat megbüntettem s uramért bosszút álltam;
 S boldog, igen, már-már boldog lett volna a szívem,
 Hogyha e dardán gályahadat fővenyünk sose látja!”
 Szólt és ráomlott párnáira: „Hát... bosszulatlan? -
 Sújtá -, de haljunk akkor is; így... így!...mindegy az ottlenn.
 Hadd vegye észre a vízen e láng fényét... az az álnok
 Dardán... hogy sorsomban... nézze előre... a sorsát...”
 Szólt, és míg mondotta, szívét átszúrta a vassal;
 És a cselédek már azt látják csak: lehanyatlik,
 És a kezén s kardján veresen végigfut a vére.
 Jajjal telnek a tág termek tüstént; berohanja
 S rázza a várat a Hír. Felsírnak a nők, nyög a város,
 Rettenetes zokogásuktól megrendül a mennybolt;
 Mintha az ősi Tyrust vagy Karthágót lerohanná
 S ellenség dúlná, és dölne a porba, s a népek
 Házain és szent templomokon tűz, tűz gomolyogna.
 Hallja, rohan remegő szívvel s eszevesztve közékük
 S döngeti keblét és képét karmolja a nővér
 S áttör a csődületen, szólítva nevén a halódót:
 „Hát ezt gondoltad ki, hugom? cseled engem irányzott?
 S erre való volt oltár, máglya s tűz, hogy elámíts?
 Vagy hol kezdjem a jajt, én árva? halálos utadra
 Társul nénéd nem kellett? pedig osztani sorsod:
 Egy kard s egy perc döntött volna a sírba, ha szólítsz.
 S még én raktam e máglyát és honi isteneinket,
 Szívtelen, én hívtam, mialatt te, jaj, ezt cselekedted:
 Meggyilkolva magad, hugom, engem, a népet, atyáit

S sídoni városod is! Gyorsan, vizet, öntsem a sebre,
Hadd mossam le! s az ajka felett ha lebeg lehelet még,
Szám csókolja fel azt.” Szólt és kúszott a magasba
És félholt hűgát szívére ölelte a lépcsőn,
Vére sötét folyamát, fátylával, nyögve itatván.
Az mereven rá próbál nézni, de lángja-világa
Visszatörik, s csak a seb lüktet sípolva, zihálva.
És még így is háromszor könyökölt fel a párnán
S háromszor roskadt le: kereste szemével a napfényt
S felsóhajtott, hogy rá bírt révedni utolszor.

Ekkor a nagy Júnó e tusán, e halál-viadalmon
Megkönyörült, s az Olympusról Írist odaküldte,
Hogy szövevényeiből testének a lelket eloldja.
Mert nem bűneiért, de nem is sors-szabta halállal,
Ámde időnap előtt pusztult a szegény, esze vesztve:
Így nem nyírta le szőke haját s a fejét sem ítélte
Styxbeli Orcusnak Próserpina még adományul.
Hát millió színben szikrázva a nap sugarától
Száll is a mennyből, sáfrányszárnyon, a harmatos Íris,
És feje mellé áll: „Én ezt most Dísnek ajánlom,
Égi parancs utasít, s téged kibogozlak e testből.”
Szól, s egy fürtöt a jobbja lemetsz: tüstént elenyészett
Tagjaiból a meleg, s tovaszállott lelke a légben.

ÖTÖDIK ÉNEK

Aeneás ezalatt már úton volt, seregével
Nyílt vizeken, bizton siklott a setét habok árján,
Ám a szegénynek, Elissának, lángok-beragyogta
Várát hosszan el-elnézi. S nem tudja, a tűzvész
Mért támadt? de hogy egy őrjöngő nő mire képes?
És a viszonzatlan szerelem milyen az, ha megőrül?
Azt tudják, s eltelnek bús sejtéssel a teucrok.
És aztán, hogy már bent jártak a mélyben a gályák,
S mindenhol csak a menny látszott, mindenhol a tenger:
Terhes esőfelhő kékesfeketült fel az égre,
Hozta az éjt, a vihart, elborzadt tőle a tenger.
Rá is kezdi a kormányos, Palinúrus, a tatról:
„Hó, de sötét, szörnyű felhők gyülekeznek az égen,
Mit művelsz, Neptúnus atyánk?!” Szól, majd a vitorlát
Összébb vonja s teljes erővel evezni vezényel
És a viharban a vásznat rézsút tartani, mondván:
„Hősszivű Aeneás! bár jót maga Juppiter állna,
Italiának e vészben aligha kötünk ki ma partján.
Nézd, a sötét nyugaton támadt szelek álltak elénkbe,
Oldalt kaptak, a légből meg felhők sűrűsödnek.
Nem bírunk velük, itt meddő már minden igyekvés.
Hát ha a Sors az erősebb, menjünk, merre mutatja
És hova hív. Hű testvér-partja, gyanítom, Eryxnek
Innét nincs már messze, se révei Sícániának,
Hogyha ugyan valamit még értek az égi jelekhez.”
S szólt kegyes Aeneás: „Magam is rég látom, e szélvész
Mást követel, te pedig vele szembe hiába törekszel.
Vissza a vásznat hát! Avagy énnékem van-e drágább -
S oly kikötő, hova tépett gályahadam behajóznám -,
Mint az a rév, az a föld, ahol él dardáni Acestés,
És mely atyám, Anchisés csontjait őrzi ölében?”
Mondta s máris eveznek a part fele, míg a vitorlák
Hízna a jó szélről: száguld a hajóraj a vízben,
Végre kikötnek a jól-ismert fövényen nagy örömmel.

Látja a távolból közelegni baráti hajóik
Szemlélő-hegye ormáról és fut le Acestés,
Medve-subája, a líbyai, s kelevézei szörnyűk,
Anyja egyébként trójai nő, folyamisten az apja:
Crínisus. Most, régi szülőit a szíve idézvén,
Örvendezve köszönti s üdíti a visszajövőket
Parlagi étkekkel, szíves vendégadománnyal.

Majd hogy a Hajnalfény hajtotta le másnap a mennynek
Csillagait, gyűlésbe hivatta övéit a parton
S így szólt Aeneás egy felhányt domb tetejéről:
„Bajnok dardanidák, nemes isteni vér unokái,

Hónapok olvadtán egy év forgott el azóta,
 Hogy sok gyászoltárt szentelve megadtuk a földnek
 Isteni édesapám tetemét és csontjai hamvát.
 S itt van már, úgy vélem, a nap, melyet én sose szűnök -
 Így végezte a menny! - tisztelni, zokogva siratni,
 Ezt én, bár gaetúl szirtekre kivetve, vagy argív
 Tengeréken, de Mycénae rabságában is éppúgy,
 Oltárán illő adományokkal, fogadalmak
 S ünnepi körmenetek közepett, évente megülném.
 Hát még most, hogy a véletlen - de hiszem, nem az égnek
 Tervei és szándékai ellen - atyám pora, csontja
 Közvetlen közelébe, baráti fövenyre taszított.
 Rajta tehát, tartsuk meg szívből ünnepe napját:
 Kérjük jó szelekért és hogy várost alapítván,
 Már neki szánt templomba rebegjük el évi imánkat.
 Trója szülötte, Acestés ad két tulkot is aztán
 Gályánként; majd hívjátok meg e torra hazátok
 Isteneit s akiket gazdánk is tisztel, Acestés.
 Aztán, hogyha kilencedszer serken fel a Hajnal,
 S áldott napja a földet, az embereket beragyogja,
 Trósz evezősversenyt akarok rendezni először,
 Majd aki fut, vagy birkózással küzdeni bátor,
 Vagy jól dárdát dob, vagy bízik könnyű nyilában,
 Vagy vad ökölvívó-szíjat mer kötni esetleg:
 Ottlegyen és küzdjön meg a pálmáért a porondon.
 Ám most szót se: diszítse fejét ki-ki lombkoszorúval.”
 Szólt s öltötte fel anyjának mirtuszkoszorúját,
 Így tesz az éltes Acestés és Helymus, de az ifjú
 Ascanius szintén, majd mind az egész fiatalság.
 Ő pedig indul a gyűlésből gyűrűjében az ezres
 Kiséretnek, akik követik seregestül a sírhoz.
 Itt illőn két kancsó színbort önt a halomra,
 Majd szent vérrel, utána pedig tejjel teli kettőt,
 Rótszinű szirmokat ejt el végül, s így rebeg ajka:
 „Üdvözlég, te dicsőült drága apám, te hiába
 Visszakapott hamu, és te szülöm védszelleme s árnya!
 Ítaliának ígért mezeit veled érnem el egykor
 Nem lehetett, sem, az én se tudom milyen ausoni Thybrist.”
 Ennyit szólt, amidőn egy jókora, hét karikába
 Hétszer gyűrűző kígyó kúszott ki a sírnak
 Szent mélyéből és átfonta, nyugodtan, a dombot.
 S míg siklott el az oltárnál, kék pikkelyek égtek
 És aranyos pöttyök derekán, valamint ha a naptól
 Villog a felhők közt az ezer tűz-fényű szivárvány.
 Látja, csudálkozik Aeneás. De az im tekerődzve
 Tálakon és sima kelyheken át hosszan tovaszisszen
 S megkóstolja a szent eledelt, majd hagyva az oltárt
 És amit ízlelt, búvik vissza szelíden a mélybe.
 Ő pedig annál buzgóbb most, hogy imádja a nemzőt,

Hisz nem tudja, a hely véd-szellem volt-e vagy apja
Hírnöke? Két másodfü-juhot vág hát, ahogy illik,
Majd malacot s éjszínű hátú tinót ugyanannyit,
Egyben a kancsókból bort önt, szólítva az árnyat,
Nagy lelkét Acherónból Anchisésnek a fényre.
Társai úgyszintén, ki amit tud, hozza örömmel,
Halmozzák el az oltárt, áldozzák a tinókat,
Mások az üstöket állítják fel sorban a fűben
És leheverve sütik ki a belsőrészt a parázson.

Vége a várt nap megvirradt, Phaëthon fogatával
Hozta a hajnali fényt, a kilencediket, sugarazva;
Szállingóztak a szomszédok; nagy név ez: Acestés,
Vonz mindenkit; a víg tömeg ott hullámszik a parton:
Látni az aeneadákat is és - vetekedni se restek.
Avval kezdik, eléjük a tér közepére kiraknak
Minden díjat: a győzők zöld koszorúit, a pálmák,
Szent tripuszok tömegét, fegyvert, bíbor ruhakelmét,
Vége talentumait súlyos sok aranynak, ezüstnek.
S most megharsan a gáton a kürt: kezdődik a játék.

Hát egyforma nehéz evezőkkel először előtör
Négy hadibárka a teljes rajból, küzdeni készen.
Jó-evezős, gyors Bálnáján kisuhan maga Mnéstheus,
(Majdan itál Mnéstheus, ki a Memmiusok neves őse),
Erre Gyás is az ormótlan nagy testü Chimaerán,
Mint egy város olyan, három sor dardanidával,
Ifju legénnyel, három hajtja előre lapátsor;
Sergestus, kit a Sergiusok neve őriz, a roppant
Centaurust, míg kék Scylláját hozza Cloanthus:
Római vér, ti, Cluentiusok, majd tőle eredtek.

Távol a tengerben, szemközt fodros fövényével,
Áll egy szirt, amelyet - ha kioltja az északi szélvész
Télen a csillagokat - beborít, úgy csapdos a tajték.
Szélcsendben némán kimered, mint zátony a habból,
Mely napozó bűvármadarak kedvenc pihenője.
Lombos tölgyfagalyat, viruló-zöld jelt a hajósnak
Tűz ide Aeneás atya, hogy nagy, hosszú kanyarral,
Itt kell megfordulniuk, innen visszaevezni.
Majd helyüket sorsolják ki, s már messze sugárzik
Fent a taton vezetőik arany, bíbor ruhadísz;e;
Míg a fiúkon, a többieken, nyárlomb koszorúja,
Pőre, olajjal megkent válluk csillog a fényben.
Majd a padokra beülve lapátjuknak nekidőlnek;
És így várnak a jelre feszült figyelemmel, a szívük
Már diadalvágytól dobog és aggódva kalimpál.
S ekkor a kürt szava harsan: előreszökellnek azonnal,
Mind valahány; hasogatja hajós-rivalásuk a mennyet,
S felveri karjuk pezsgő tajtékát a haboknak.
S már egyforma barázdáiktól tátog a hármas
Élű hajóorr- és evezők-szántotta egész víz.

Nem tör a kétfogatú kocsi sem, ha kinyílik a korlát,
 Így vetekedve a versenyeken, vágatva a pályán,
 S nem hullámszik a gyeplő sem így, nem pattog az ostor,
 Hogyha előre hajol, fogatát kibocsátva, a küzdő.
 S taps és lármá riad, biztatják őket a nézők,
 Úgy csap fel zajuk és hömpölygi be szerte a berket
 S zúgva a zárt kikötőt, s a hegyek rá visszafelelnek.
 Elsőnek, mindet megelőzve, Gyás fut az árban,
 Ordít, tombol a nép; a nyomában utána Cloanthus,
 Több a lapátja ugyan, de nehéz a hajó, veti vissza.
 Tőlük egyenlő távol a Centaurus meg a Bálna:
 Próbál mindegyikük vetekedve előbbre kerülni;
 S ez hol a Bálnának sikerül, hol győz a hatalmas
 Centaurus, máskor meg mindkét hosszú hajótest
 Orr-orr mellett vágja a sós örvényt a habokban.
 És már-már éppen fordultak a szirt közelében,
 Hogy legelől elkezdí Gyás, noha győzi le mindet,
 Szidni a kormányost, a habok közepette, Menoetést:
 „Mért csellengsz nekem annyira jobb fele? erre irányíts!
 Balra, a partnak húzz! horzsolja lapátod a sziklát!
 Menjen más kifelé.” Így szólt, de remegve a rejtett
 Zátonytól, a hajót csak a mélybe vezérli Menoetés.
 „Hol kóvályogsz hát? be, a szirtnek evezni, Menoetés!”
 Zengi Gyás és visszaparancsolná. De Cloanthust
 Megpillantja: utánanyomult, közelít, tör a célra.
 S ez, ki Gyás meg a habvert szikla közé kerül, íme,
 Most balra s még beljebb tör, megelőzve az elsőt,
 Majd súrolja, le hagyja a célt s fut a sík fele bizton.
 Kín iszonyú tüze ömlik el erre, de csontig, az ifjún,
 Arca patakzik a könnytől, és se javát a fiúknak,
 Sem méltóságát nem nézve, a mafla Menoetést,
 Fejjel előre a vízbe taszítja a tat tetejéről;
 S ő ül a rúdhoz, mint kormányos, fő-vezetőként
 Nógatván hivat s a lapátot a szirt fele tolván.
 Az meg, a lomha Menoetés, hogy lentről fölevickélt -
 Húzta a vénség már, de az átázott ruha éppúgy -,
 Kecmergett ki s a szirt száraz fövényére lehuppant.
 S kelt teucrok hahotája, amint pottyant le az árba
 És ahogy úszva okádta a sós habot is, hahotáztak.
 Mnésztheus és Sergestus, a két hátsó pedig ekkor
 Vígán fölbuzdul, hogy a lomha Gyást utolérják.
 Sergestus tör először ki, s jut a szirt közelébe,
 Ám teljes hosszal se marad le mögötte a másik:
 Félhossznál fenyeget s orrát odanyomja a Bálna.
 Csakhogy övéi között fel-alá járkál a dereglyén
 S így buzdít Mnésztheus: „Most, most szaporán a lapáttal,
 Trója tüzéből társaimul kiszemelt daliái
 Hectórnak; most azt az erőt és merszet, amellyel
 Egykor a gaetül syrtiseket, Maleát, a morajlót

És az ión habokat már oly bátran bebolyongtuk!
Hisz nem mer Mnésztheus elsőnek vágni amúgysem,
(Bárha... de ezt te tudod, Neptúnus, a díjra ki méltó),
Csak legutolsónak röstellnék lenni. Ne tűrjünk
Ily szégyent: győzzünk, hiveim!” Mind teljes erővel
Hát nekilát; a vas-orr is reng a kemény evezéstől,
S visszairamlík az út; lihegés tikkasztja ki torkuk
S gyötri a testüket, és dől róluk a sűrű verejték.
S ekkor a sors a kívánt pálmát maga tette kezükbe.
Mert a szegény Sergestus még beljebb igyekezvén
Nagy dühösen, rossz helyre kerül, közelébe a szirtnek,
S orral a sziklafövényre szorul, mely a vízre benyúlik.
És belerezdül a bérc, a lapátok a zátonyok élén
Reccsennek szanaszét: ott függ, odatörve az orr-rész.
Ugrálnak fel mind, kiabálnak, időt pazarolván,
S kézbe kerítve a vas-veretű rudakat meg az éles
Csáklyákat, szedik össze a roncs evezőket a mélyből.
Ám megörül Mnésztheus, a siker felszítja, evezni
Kezd szilajon, majd alkalmas szelekért esedezvén
Nyílt tengerre kerül, taraján tovaftva a víznek.
Mint a galamb felijed fészken, a hegyek hasadékán -
Hol lyukacsos meredély oduját és őrzi övét -
S verdes a szirtfal előtt vadul és rémülten, a rétnék
Tartva utóbb, hol a halk szeleket horzsolja s e ritkás
Útra leszáll, gyors tollát már teregetve nyugodtan:
Így szeli vég-szakaszát Mnésztheus is a tengeri síknak,
Ily sebesen suhan önmaga lendületével a Bálna.
És utoléri előbb a magas fok alatt a segélyért
Hasztalan ordító, rejtett zátonyra feneklett
Sergestust, ki a tört evezőkkel is úszni szeretne.
Majd otromba Chimaeráját közelíti Gyásnak
S hagyja le már ezt is, hisz nincs kormányosa többé.
Egy van a verseny e végszakaszán csak előtte - Cloanthus.
Hát őt űzi szorongatván most teljes erővel.
S kétszereződik a tetszés-zaj, tüzelik, noszogatják
Mind az előretörőt, visszhangzik a menny a zsvajtól.
Ám a közel diadalmat, a hírt amazok dühe védi
És a dicsőségért egy sincs, aki halni habozna;
Itt meg fűt a siker: győzik, hát győzni remélnek.
S úgy látszott, orr-orr mellett futnak be valóban,
Hogyha a két tenyerét tengernek tárva Cloanthus
Istenségeihez nem eseng fogadalmi fohással:
„Hullámok fejedelmei! én, vízetek ki hasítom,
Hogyha kívánságom pártolnátok, ma e parton
Oltártokra fehér tulkot tennék örömben,
Sós habotokra borítva belét, java borral utána.”
Szólt s a habok mélyén hallotta a néreidáknak
És Phorcusnak egész serege s Panopéa, a szűzlány,
Portúnus pedig ő maga volt, ki tovább taszította

Izmos markával; mire az, sebesebben a szélnél
 S gyors nyílnál, a főveny fele szállt, kanyarába a révnek.
 Anchísés fia most, mint szokták, hívja a többit,
 S harsány hírnöke hangja jelenti: Cloanthus a győztes,
 Erre halántékát zöld repkénnyel koszorúzza,
 Míg a hajóknak három-három üszőt adományoz
 És bort is, valamint nagy súlyu talentum ezüstöt.
 Ámde kitünteti főleg a gályáknak vezetőit:
 Szótt meliboeai bíbor-arany köpönyeggel az elsőt,
 Rá széles, két maeander volt körbehimezve,
 És a királyfi, amint szilajon - látszik: liheg - üzi
 Ídai zöldben a gyors-iramú gimeket gerelyével,
 Ám Jupiternek jó-röptű fegyvernöke Ída
 Bérceiről horgas lábával a mennybe ragadja:
 Hasztalanul emelik karjuk fel a csillagos égre
 Vén őrzői, dühödt kutya-falka hiába ugatja.
 Az, kit másodikul vitt célba utána erénye,
 Hármassal arany-fonatú lánc-páncélt kap, melyet egykor
 Démoleostól ő vívott el a gyors Simoisnál,
 Győztesként magas Ílium aljában, hogy a hősnek
 Most odaadja viselni: diszítse s védje csatáin.
 Sokszorosan súlyos terhét két szolga cipelte
 Görnyedt vállán, Phégeus és Sagaris; noha egykor
 Démoleos maga üzte a szétszórt trószokat abban.
 Harmadikuk rézüst-párat nyer tőle, s ezüsből
 Domborművekkel derces díszkelyhet emellé.
 S immár megkapták mindnyájan a díjat, osztottak
 Büszkén kincsükre s fejükön pun színű szalaggal,
 Hogy szörnyű szirtjéről nagy nehezen leszakadván,
 Dicstelenül s evezők híjján s kinevetve, egyetlen
 Gyenge lapátsorral Sergestus oson be hajóján.
 Mint mikor olykor a töltésen kígyóra találunk,
 Mely kocsi-abroncstól átszelve hever, vagy a vándor
 Súlyos szikla-dobásától félholtra csapottan;
 S kúszna, de nyúlt derekát perecekbe hiába csavarja,
 Már csak a melle dühöng, szeme szikrázik, meg a fúvó
 Nyak meredez magasan, sebe megbénítja a törzset,
 S gyűrűbe gyenge emelni magát, karikáin a görcs ráng:
 Így evezett, ily lassú vánszorgással a gálya;
 Vásznot bont mégis, hogy a telt vászon vigye révbe.
 S Aeneás Sergestus ígért díját odaadja,
 Mert boldog, hogy a bárka s a társai visszakerültek.
 Egy Pholoé nevű krétai rabnőt kap, ki Minerva
 Mesterségeit érti s ikerpárt szoptat a keblén.
 Ám kegyes Aeneás, befejezve e számot, elindul
 Egy zöld rétre, melyet mindenhol vadon erdő
 S hullámos hegy ölel; közepén színházszerű völgye
 Pályamezőny, ahová sok ezernyi hívével a bajnok
 Most bevonul s a magas dobogóra telepszik a körben.

Itt jutalommal azok szívét ösztönzi, akiknek
 Fürge futásban van kedvük vetekedni a díjért.
 S jó a sicánus a teucrusszal vegyesen, de az első
 Nísus s Euryalus - - -
 Euryalus gyönyörű alakú, viruló gyerekifjú,
 Kit szüzi szeretettel imád Nísus; Priamusnak
 Fényes sarja halad nyomukon, fejedelmi Diórés;
 Majd Salius szökken fel meg Patrón; az: acarnán,
 Ez: Tegeából jött, Arcádia adta családját;
 Éltes Acestésnek lépdél két társa mögöttük,
 Erdeiek, trínacriai: Helymus Panopésszel;
 S még sok más is, akik hírét a homály betakarta.
 Hozzájuk szólt Aeneás, közepén a tömegnek:
 „Halljatok és szavaim vígan szívetekbe vegyétek!
 Senki nekem jutalom nélkül nem megy ma el innét.
 Két-két gnósusi kopja a díj, kicsiszolt fejü, fényes,
 És egy ezüstdíszes, kétélű szekerce; melyekkel
 Mindenkit megtiszttelek. Ámde külön koszorúzom
 Első hármatokat, halavány olajág e jutalmam.
 Míg ki legelső lesz, csótáros mént kap; a másik
 Egy amazon tegzet thrák vesszőkkel telítöltve,
 Mely széles szinarany szíjjal van körbecsavarva,
 És sima, drágakövek borította kapocsba csukódik;
 Végül a harmadik ezt: argív sisakom vigye díjul.”
 Még ki se mondta, felállnak azok, hogy hallva a rajtot
 Fürge futással mind pattanjon a pályavonalról:
 Zúgnak mint zivatar, s csak a cél, az jár az eszükben.
 Elsőnek Nísus rohan és tovahagyva a többi
 Száll a szelek, száll mennykő szárnyainál sebesebben.
 Legközelebb fut utána, de jókora távolságban
 Háta mögött, Salius. Kit még messzebb lemaradva,
 Harmadikul követ Euryalus - - -
 Euryalust Helymus követi. S közvetlen a sarkát,
 Íme, tiporja egész erejét beleadva, Diórés,
 Már váll vállon: a pálya ha hosszabb lenne, lehagyná,
 Vagy legalábbis kétségessé válna e verseny.
 S majdnem elértek már kimerülten a célhoz, a pálya
 Vége felé, amidőn Nísus valahogy beelépvén,
 Megcsúszott a szegény, a leölt tulkoknak a földre
 Folyt iszamós vérén, mely a zöld fűvön állt pocsolyákban.
 S itt a legény, ki örült, hogy győz, nem tudta tapodni
 Talpával többé a talajt, kifutott az alóla,
 S orra bukott meginogva a szent vérben s ürülékben.
 Ámde szerelmét, Euryalust, ekkor se feledte:
 Úgy szökkent fel a sárból, hogy Saliust megakassza;
 S ez nekiment s elesett szintén a sikos homokúton.
 S Euryalus kitör és ő jut hive áldozatából
 Első helyre s győz a vidám zaj, a taps közepette.
 Háta mögött Helymus, s mint harmadik ér be Diórés.

Ám az egész kör széles színe előtt, az atyákkal
 Szemben, elől, Salius nagy lármát csap, hogy a csellel
 Elragadott első díjat pedig öneki adják.
 Euryalus mellett közkedveltsége s ígésző
 Könnyei szólnak: a szép testben vonzóbb az erény is.
 Védi kivált és nagy hangon pártolja Diórés,
 Ő ugyanis csak ekép győzhet, mint úgyis utolsó
 S veszne a díja, ha tán Salius kapná meg az elsőt.
 Csakhogy: „Nem rövidültök meg, fiaim! - felel erre
 Aeneás atya -, senki nem is bolygatja babértok:
 Ám nekem ártatlan hivemen könnyörülni szabadjon.”
 Szólt, gaetulus oroszlán-bőrt nyújtván adományul,
 Nagy, sűrű bundájút, szinarany körműt, Saliusnak.
 „Hát ha a vesztes ilyen nyereményt kap, az orrabukotton
 Hogyha te így megesel, mily méltó díj üti markát
 Nísusnak? - szólt Nísus -, kit legelőbb koszorúzol
 S megdícsérsz, ha miként Saliust, el nem hagy a jósors!”
 Mondta s a képét és trágyás testét odatolta:
 Mily mocskos, maszatos. Kacagott a derék atya rajta,
 S egy paizsot hozatott ki, melyet remekelt Didymáon
 S elloptak danaók Neptúnus szent kapujáról.
 Így tisztelte meg, ekkora díjjal a nagyszerű ifjat.
 Véget vetve e versenynek s a jutalmat elosztván:
 „Most pedig - úgymond - álljon elő, ki szilárd a szívében
 S körbetekert karját és öklét bátor emelni.”
 Egyszersmind viadalra kitűz kettős tusadíjat,
 Borjat a győztesnek, szinarannyal szőtt szalagokkal,
 Míg vigaszul szablyát és szép sisakot kap a vesztes.
 Nincs is késedelem; kimagaslik azonnal a nézők
 Nagy zaja közben a szörnyü Darés, azután odacammog,
 Ő, ki merész maga volt egyedül megvívni Parisszal,
 És a halom mellett, hol nyugszik a nagyhirü Hectór,
 Ormótlan testét hős Bútésnak, ki Amycus
 Bebryx törzséből hirdette magát eredetnek,
 Úgy odavágta, hogy ott pusztult el a sárga homokban.
 Hát ilyen ember volt, ki fejét a tusára először
 Szegte magasba, a széles vállu Darés: le-lesújtott
 Hosszú karjaival s mutogatta a légben ütését.
 Nézik, a párja ki lesz; de ki sem mer a sűrű tömegből
 Lépni elé, se a bőr-fonatot felhúzni kezére.
 Boldogan azt hiszi hát, hogy a többi nem áll ki a díjért,
 Éppen ezért szarvon fogván baljával a borjat,
 Hirtelen Aeneás lábához lép, e szavakkal:
 „Istennő fia, hogyha velem mind gyáva tusázni,
 Állanom itt mire kell? illő-e időm pazarolni?
 Add adományod már!” Rivalogva helyeslik az összes
 Dardanidák, az ígért díjat követelve a hősnek.
 Ekkor Acestés Entellust elkezdí, miközben
 Ül közelében a zöld fű-dombon, feddeni nyersen:

„Entellus, te, a leghiresebb hős rég, ma mi hasznod?
 Hogy hagyod: ily nagy ajándékot békén, tusa nélkül,
 Más vigyen el! Hova tűnt tanítónk, a mi égi Eryxünk,
 Kit ma hiába hívunk? Hova lett Trínacria-szerte
 Ismeretes neved és függő prédái lakodnak?”
 Válaszol az: „Nem a dicsvágy gyávult el kebelemben,
 Él az önérzetem is; de hiába, a lomha öregség
 Hűti hideg vérem, s az erő le-lelankad e testben.
 Lennék csak fiatal, mint rég, mint most e mitugrász
 Arcátlan siheder, lennék ismét, igen, ifjabb,
 Jöttem volna, de nem jutalom, nem e szép bika végett,
 Nézem is én adományotokat!” Mondotta: miközben
 Pár iszonyú-súlyos kesztyűjét vágta középre,
 Szörnyű Eryx két kérges bőrszíját, amelyekkel
 Harcain ökleit és karját egykor mutogatta.
 S tátva maradt szájuk, hogy mint meredeztek e vastól
 S ólomtól dagadó, hét-rétegű nagy bika-hátak.
 Nézte kivált, hűledezve Darés s irtózva kerülte;
 Ám Anchísés nagyszivű sarja a szíj tömegének
 Borzasztó bogait bámulva kezébe ragadta.
 S most az öreg, szive mélyéből, így szólt, e szavakkal:
 „Hátha a Herculesét láttátok volna, amellyel
 Épp e fővényen vítt bús harcot, az ő tusaszíját!
 Mert ez a fegyver a bátyádé volt egykor, Eryxé
 (Nézd, ide ráfreccsent a velő, itt meg csupa vérfolt),
 Ezzel rontott rá a nagy Alcídésre, ezekhez
 Szoktam volt magam is, míg ifjui vér tüze fűtött
 S míg az irigy vénség a halántékomra nem öszült.
 Ám ha Darésnek, a trójainak, félelmes e fegyver,
 S tilt kegyes Aeneás, valamint aki unszol, Acestés,
 Küzdjünk egyformán. Temiattad elállok Eryxnek
 Szíjaitól, ne remegj és trósz kesztyűd te se használd.”
 Mondta s a vállairól kettős köpenyét lecsatolván
 Vaskos tagjait és csontos karját kitakarta,
 Így állt meg, félelmetesen, közepén a porondnak.
 Anchísésfi atyánk azonos pár szíjat ad ekkor
 És két karjuk egyenlően köti körbe a harchoz.
 Mindegyik ugrik azonnal s áll lábujja hegyére,
 Ökleiket remegés nélkül fölemelve magasra.
 Ámde merész fejüket húzzák be, ütés nehogy érje,
 Kar keveredve a karral ekép kezd küzdeni bőszen,
 Fürge futásában bízván az s ifju korában,
 Tagjainak tömegében ez és erejében; azonban
 Lomha a láb, lihegés lankasztja a marcona testet.
 Sok vak ütést tesznek közben mindketten a küzdők,
 Mellüregükre csapásra csapás sok hull, hogy a szívük
 Tompán zúg bele, míg szilaj öklük a fül s a halánték
 Táján repked, a durva ütések alatt recseg álluk.
 Ám megvédi helyét Entellus, tartja keményen,

Teste hajol csak el, és éber szeme őrzi a szíjtól.
 Az meg, mint ki erős várat támad hadi-géppel,
 Vagy bekerítve körülvesz fegyverrel hegyi fészket,
 És kutat itt is, amott is, hogy hol adódna bejárat, -
 Így cselez, ám minden kísérlet elérnie meddő.
 Entellus nekidül most és csap a jobbja magasba,
 Csakhogy látta a lendületet fentről fenyegetni
 S fűrgén félrehajolva hamar kikerülte a másik;
 Légbé vészett az ütés, Entellus meg maga hosszan,
 Szörnyű súlyával utána zuhant, sulyosan le a földre,
 Mint erymanthusi erdőben vagy a rengeteg Ídán
 Odvas törzsével többől kiszakítva fenyőszál.
 Szánva felugrik a teucrus had. Trínacria népe;
 Csillagokig csap a lármájuk; legelől fut Acestés
 S egy-korú társát részvétellel felhúzza a földről.
 Ám sem meg nem gyengül, sem nem retten a bajnok,
 Csak szilajabb lesz, erőt ad néki a harcra haragja.
 S ekkor szégyene felszítván, meg a bátor önérzet,
 Űzi Darést, ki hanyatt-homlok fut előle, lobogva,
 Végig a síkon, s úgy veri hol jobb, hol bal ököllel.
 S nincs nyugalom, se szünet. Valamint sűrű jéggel a zápor
 Csattog a tornyokon, úgy veri két kézzel, szakadatlan
 És döngötte Darést a vitéz, míg kergeti körben.
 Elharapódzni az ily haragot nem tűri azonban
 Aeneás atya, s Entellust se dühödni szívében,
 Szünteti hát az ököl-viadalt, kiragadva a fáradt-
 Gyenge Darést és így simogatja baráti szavakkal:
 „Szánandó te, ugyan hogy tudtál lenni ily örült?
 Nem veszed észre a másik erőt, hogy a menny: oda fordult?
 Istennel ne tusázz!” Így szólt, befejezve a párbajt.
 Az meg alig vonszolja magát, be-beroggyan a térde,
 És kókadt feje kóvályog, köpvén ki az alvadt
 Vért és vérrel elegy fogait: hű hívei révbe
 Így viszik és - hívásra - utóbb kardját a sisakkal;
 S Entellusra ekép marad egy bikaborju s a pálma.
 Győztes önérzettel szól az, borjára kevélyen:
 „Istennő fia, és teucrok ti, figyeljete énrám,
 Megmutatom, mily erő hevitette a testemet ifjan,
 S hogyha ki nem vizitek, mily vég várt volna Darésre.”
 Mondta s elébe került a tuloknak, amely tusadíjként
 Ott állott, azután lendítve kezét, a magasból
 Tülke közé sújtotta az irgalmatlan ökörbőrt,
 Homloka csontjait is beszakítva, az agy velejéig:
 Földre-rogyott a bika s páráját, rúgva, kifújta.
 Az meg e szókra fakadt, szívéből ejtve ki újfent:
 „Jobb adomány ez, Eryxem, mint holt árnya Darésnek,
 Vedd; s leteszem győztes szíjam, tudományom örökre!”
 Aeneás ezután azokat szólítja a színre:
 Kik gyors íjjal akarnak tán versenyt vetekedni,

Díjat tűz ki, Serestusnak pedig árbocot állít
Bárkáján s izmos kézzel kötelet köt a rúdra,
Melyre sebes gerlét hurkol, célul nyilaiknak.
Gyűlnek a bajnokok és jeleik sorsolni bedobják
Egy érc-öblü sisakba; s öröm-rivalás közepette
Hippocoón lesz, a Hyrtacidés, mind közt a legelső,
Majd, ki imént a hajós-számnak volt győztese, Mnésztheus,
Mnésztheus, kit zölden-viruló olajág koszorúzott.
Harmadik Eurytion, neked, ó, nagy Pandarus, édes
Testvéred, teneked, ki nyilat legelőbb röpitettél
Rég az achívrá, midőn a frigyet fölbontani kértek.
Végül a vassüveg alján már nem volt, csak Acestés,
Készen az ifjakkal maga is kifeszíteni karját,
Ívelt íjjaikat nagy erővel a férfiak ekkor
Meghúzván, ki-ki tegzéből a nyilat kiragadja.
S pendül a húr, a sebes vesszőt legelőször a légbe
Ifjú Hyrtacidés lövi fel, karcolva a mennyet;
S az lecsap és vele szemben az árboc-fába furódik.
Reccsen az árboc, vergődik rémülten a gerle,
Csapdos a szárnyaival szörnyen, mindenfele hallják.
Felvont íjjal most Mnésztheus állott ki keményen,
És a magasba szegezte szemét, ahová nyila célzott.
Ám a szegény vesszőjével madarat nem is érint,
Len-zsinegén ama hurkot vágja csak át, mely az állat
Csüdjeit ott a vitorla magas csúcsára csomózta.
Szállt is el! és a sötét felhők fele tűnt a szelekben.
Íme imát rebeg Eurytion bátyjához azonban,
S mely készen kifeszítve az íj idegén ül, a nyállal,
Látva a víg madarat tollát teregetni a felhők
Árnya alatt, az üres levegőben gyorsan elejti.
Ernyedten lezuhan, lelkét fennhagyva az égnek
Csillagain, de a sebzett test a vasat veti vissza.
Díjat Acestés így nem bír hát nyerni magának;
Vesszőjét az apó lövi mégis a menny magasába,
Hogy tudományát és nyila pengését bemutassa.
Ekkor hirtelen égi csudát látnak szemeikkel,
Fontos előjeleként a jövőnek; amit kitünő vég
S később teljesedő, remegő jós-szók igazoltak.
Mert meggyúlt röptében a híg felhőkön a nádszál,
Lánggal festve nyomát, azután a finom levegőbe
Tűnt elenyészvén, mint mikor olykor a menny pereméről
Egy csillag leszakad, s égő csóvát von esése.
Állt hűledezve a teucrus had, Trínacria népe
És könyörögtek a mennyhez mind; nem vette kicsinybe
Még a nagy Aeneás sem a jelt, hanem adva azonnal
Garmada kincset, a boldog Acestést átöleli s szól:
„Vedd el, atyám; a hatalmas olympusi úr e jelével
Téged akart sorodon felül is tisztelni bizonynal.
Vedd: mit adunk, öreg Anchísés, ő nyerte e díjat,

Képekkel teleírt vegyítő, ime, fényes ajándék,
 Anchísésnek, atyámnak, a thrák Cisseus maga adta
 Emlékül s a barátságot bizonyítani hajdan.”
 Szól s a halántékát üde repkénnyel koszorúzza
 S hirdeti, hogy győzött, mindet megelőzve, Acestés.
 S Eurytion van olyan jó, hogy nem irigylí a díjat,
 Bárha az ő nyila lőtte le fenn, nem a másik, a gerlét.
 Majd ki zsinegbe talált kap ajándékot, s az utolsó
 Az, ki sebes vesszőjével csak az árbocot érte.
 Versenyük Aeneás atya most sem zárja azonban,
 S ifjú Iúlus gondviselő társát odaintván,
 Épytidést, figyelő füleit telesúgja, e szókkal:
 „Ascaniushoz eredj most és mondd meg, hada hogyha
 Kész a fiuknak, a lóversenyre ha már betanítvák,
 Fegyveresen seregét idehozza nagyatyja elébe!”
 Szólt s a betódultak tömegét utasítja: a hosszú
 Pályateret hagyják már el, hogy a kör kiürüljön.
 S csótáros lovakon beüget szüleik szeme láttán
 Egy egyaránt fényes, fiatal had; a trójai ifjak
 És Trínacria népe soruk zivajogva csodálja.
 Fürtjeiben mindnek nyírott koszorú, ahogy illik;
 Van, ki acél-hegyü, somfa gerely-párat visel aztán,
 Más, vállán, sima tegzet; fent, mellükre lecsüggve,
 Meg nyakuk átölelő, hajlékony aranyfonat omlik.
 Számra lovas-csapatuk három, három halad élén
 Hadvezető mindnek; ki-ki hat pár ifjat igazgat,
 Kik két-két tiszttel ragyogó két rajra oszolnak.
 Víg gyerek-osztagaiknak egyik vezetője a később
 Majd italus-gyarápító kis Priamus, ki nagyatyját
 Őrzi nevében s tőled ered, nagyhírű Polítés;
 Thrák telivér viszi most, hópettyes mén, mely a mellső
 Két csüdjére kesely, míg fölront homloka holdas.
 Másik Atys: rá megy fel az Átiusok latin ága,
 Pöttöm Atys, kit igen szeretett, mint ifjat, Iúlus.
 Végül a mind közt legszebb is beviharzik: Iúlus,
 Sídóni ló hátán: ezt adta a hókaru Dídó
 Emlékül s a barátságát bizonyítani hajdan.
 Éltes Acestésnek Trínacria táji csikóin
 Vágtat a többi legény - - -
 Látva, mi félénkek, víg tapsban tör ki, s atyáik
 Agg arcát hiszi visszatekinteni róluk a dardán.
 Erre felajzva körüllovagolnak övéik, a nézők
 Színe előtt, mire Épytidés fennhangon, a készen
 Váróknak jelet ad s ostorral messzire cserdít.
 Szétiramodnak egyenlő osztagaik, de a hármas
 Rajba bomolnak oszolva megint, majd híva, hadukkal
 Visszaviharzanak egymásnak fordítva a fegyvert.
 Mások eközben előtörnek, majd hátra huzódnak,
 És körök ellen kört alkotnak szemben a síkon,

Fegyveres ütközetek látszat-képét alakítván;
 És hol iramlanak el háttal, hol előre gerellyel,
 Hol meg mennek az ellennel békében, egyenlőn.
 Mint a magas Krétának ahogy labyrinthusa hajdan
 Állítólag a vak boltok borította ezernyi
 Járaton úgy vezetett, csupa csel hurokútba szövődven,
 Hogy se kijutni, se vissza jelet folyosói nem adtak:
 Úgy kanyarogtak a kis teucrok, bonyolítva futásuk
 És iramuk harccal játékosan összekeverve,
 Mint átúszik a játszadozó delfinhad a habzó
 Carpathuson, vagy tengerein tovaszáll Libyának.
 Újra behozta e torna-szokást pedig ily futamokkal
 Ascanius, mikor Albát fallal övezte, a Hosszút,
 S megtanította az ősi latin népet bemutatni,
 Mint ifjan maga is gyakorolta s a trójai ifjak;
 Alba meg adta övéinek át; innen veszi végül
 S ősi szokásként most is tartja a nagyhirű Róma;
 „Trója” - ma így hívják, s a fiúkat „Trójai Had”-nak.
 Hát így folyt le a verseny a szent atya tiszteletére.
 Itt: ekkor lett hűtlen a Sors hozzájuk először.
 Mert sok számmal amíg tisztelni a sírt vetekednek,
 Égi hazájából Írist sáturnusi Júnó
 Jó szeleket fűván, elküldi az Ílium-adta
 Gályákhoz, mert marja a gond, s az a régi seb is fáj.
 Meggyorsítja eveztet erre a százszinű íven,
 És hamar ösvényére a szűz látatlan aláhull.
 S nézi a nagy tömeget, de leméri a partot, a pusztát
 Révet is és őrzetlen lenni találja hajóik.
 Visszavonulva, a messzi magányos öbölben, az összes
 Trójai asszony a mély tengerre tekint ki azonban
 S Anchísés hulltán kesereg könnyezve. Hej, örvény,
 Zátony, a csüggedt népre de sok vár még! Ez a gondjuk;
 S vágyuk a város, - a víz veszedelmeit állni megúnták.
 Ekkor a szűz, nagyon is rossz szándékkal, levetette
 Égi alakját, öltözetét, seregükbe teremvén;
 S lett az öreg Beroé, ismárus-bércei Doryclus
 Hajdani nagy nevű, jó faju, sok gyerekű felesége;
 Így surrant seregébe a dardanus édesanyáknak.
 „Ó, nyomorultak - sírt -, akiket kímélt az achájok
 Karja a harcban a hon bástyái alatt! te szegény nép,
 Bal-sorsod mily végromlásra akar kijelölni?
 Trója bukása után hetedik nyara járjuk az összes
 Földeket és vizeket: hány égövön és a kietlen
 Szirtek hány akadályán át! mialatt a menekvő
 Italiát, a nagy ártól tépve, a tengeren, üzzük.
 Bár ez Eryx testvér tájéka, s a gazda: Acestés -
 Várost és falat itt se szabad népünknek emelni?
 Ó, honom, és ti, kiket kár volt kiragadni a harcból,
 Isteneink! soha trójai várról már ne beszéljünk?

S Hectór két folyamát többé sose lássam, a Xanthust
 És Simoist? gyertek, gyújtsuk fel e szörnyű hajókat!
 Mert álmomban elémsápadt Cassandra, a jósnő,
 S égő üszköt adott: »Itt van - szólt - Trója: lakástok
 Erre keressétek.« Nos a perc eljött, cselekedjünk,
 Késni e jelre tilos. Négy oltár áll, ime, mindnégy
 Neptunusé; ad róla tüzet, de erőt is az isten.”
 Szólt s a gonosz csóvát ő kapja kezébe először,
 Majd magasan megvillogtatva, egész erejével
 Elveti. Megdermedtek az iliadák, szivük ámult.
 Ekkor a legkorosabb közülük, Pyrgó, a királyi
 Sok Priamus-fiu felnevelő-dajkája kimondta:
 „Nem Beroé, nem rhoetéumbeli ez, se Doryclus
 Hitvese, asszonyok; isteni méltóság jele jegyzi,
 Nézzétek csak e láng szemeket, mily szellemi, s arcát
 S lábai lépését, és hogy csendül szava ajkán!
 Én az imént váltam csak el épp a beteg Beroétól,
 Még sajnálta, csupán neki nem szabad ünnepet ülni,
 S Anchísésnek adósa lesz illő tiszteletével.”
 Ennyit mondott - - -
 Ám az anyák eleinte haboznak, irigy szeme méri
 Mindnek a gályahadat, nem bírván döntené égő
 Vágyuk e földre s a sorsuk-ígért hon közt sehogyanszem:
 Egyformán libegő szárnyon mikor ég fele fordul
 S hosszú ivet von a szűz szálltában a fellegek alján.
 Megdöbbennek e jelre, s előnti az indulat őket,
 S futnak a házba, sokan meg az oltárokhoz, a lángot
 Ellopni, s galyakat, gyújtóst, üszköt hajigálnak.
 Féke-szakítva dühöngeni kezd Vulcánus is erre,
 Cifra fenyő-fara, rúdja, ülése kigyúl a hajóknak.
 Anchísés sírjához, a színköri székek elébe
 Eumélus viszi meg, hogy a gályahad ég, odanézve
 Már maguk is látják, mint száll sűrű füstje a tűznek.
 Ascanius, ki lovascsapatát örvendő vezette,
 Elsőnek fut a felbolydult kikötőbe, azonképp,
 Gyors ménjén, az ijedt tisztek szava bárhogy is óvna.
 „Hát ez az örültség mi megint? mire jó, mit akartok? -
 Szólt -, ti bolond népség! nem az ellenség, nem az argív
 Gyűlölt tábora ég, de reményetek! én pedig, ime,
 Ascanius vagyok!” Evvel eléjük vágta sisakját,
 Melyben imént hadi-játékuk rendezve feszített.
 Ekkor elősiet Aeneás is a trójai haddal.
 Erre a rémült nők szétfutnak azonnal a parton,
 S merre mi van: csalitokba s bérc-odvakba bebújnak;
 Ott bánják bűnük, élni se vágyva, de józanul immár
 Ráismernek övéikre, s szivük elveti Júnót.
 Ám a vadul lobogó lángok dühe nem lohad ettől;
 Már a vizes bordák közt lassan füstöl a kóc is,
 S míg halkán harapódzva emészti a gőz a gerincet,

Végromlása egész testére lehull a hajóknak,
 Hogy sem a hősi erő itt nem használ, sem az oltás.
 Aeneás a kegyes, köpenyét megtépvé a vállán,
 Karját tárja s a menny irgalmáért rebeg ekkor:
 „Mindent megtehető Jupiter! ha a trójai népet
 Végképp meg nem utáltad még, ha az ember ügyére
 Régi kegyelmed néz, oltsd el gályánkon a tűzvészt,
 S teucrok e kis vagyonát, atya, add, ne eméssze enyészet;
 Vagy ha megérdemlem, te magad sújtsd mennyköveiddel
 Mélybe mi még megvan, s itt üssön el engem is öklöd!”
 Még ki se mondta, midőn zápor zúdul le szokatlan
 Vak viharok közepette dühöngve, morajlik a mennybolt
 S reng felföld és pusztá; az ég pedig ontja e nedves
 Auster-üzött, sűrű zivatartól éjszin esőket,
 Míg a hajók fentről feltelnek, a félig-elégett
 Deszkák átáznak s a veszély elfüstöl egészen:
 Így menekült meg, négy híján, a hajóhad a vészből.
 Aeneás atya borzad e bús eseményre azonban,
 S hányja fel és le hatalmas gondok habja a szívét,
 Hogy siculus földet válasszon-e, mit se törődve
 Sorsával, vagy Itália partja felé igyekezzék?
 Ekkor a vén Nautés, az egyetlen, akit kitanított
 S híressé tett sok tudományban a Trítóni Pallas
 (Mert neki megmondotta, riasztó indulatával
 Mit hirdethet a menny, valamint mit rendel a végzet),
 Aeneáshoz eképp szólott, enyhíteni bűjét:
 „Istennő fia, hogyha a sors int egyre, kövessük;
 Bármilyen is, minden gyötrelmen győz, ki türelmes,
 Ime az isteni dardán sarj számodra, Acestés:
 Vond be ügyedbe, magad mellé fűzvén, vele társulj,
 Ő is akarja, s akik nagy célod, terveid unják,
 Mind hagyd hátra a bárkáik-vesztett maradékkal;
 S vedd ki a vén öregek s az anyók seregét, kik a tengert
 Nem bírják, meg a gyengéket, s aki retteg a bajban,
 S hagyd, hogy e csüggedt nép falat itt magasítson, e földön;
 S nézd nekik el, ha telephelyük úgy nevezik, hogy - Acesta.”
 Tettre hevítve az agg bajtárs e tanácsai szívét,
 Elméjére a gond most tör csak, minden irányból.
 Kétfogatán a vak Éj az eget berobogta eközben;
 Ekkor tűnt elibé Anchísés, atyja alakja,
 És e szavakra fakadt, sebesen lelibegve a mennyből:
 „Ó, gyerekem, kit amíg éltem, mint életem egykor,
 Úgy kedveltelek, Íliumunk fia, kit ver a végzet,
 Engem az ég: Jupiter szava küld hozzád, ki hajóid
 Óvta a tűzben s megkönyörült odafenn valahára.
 Jó nagyon is, mit adott az öreg Nautés, ez az eszme,
 Tégy aszerint: csak válogatott, hős-szívű fiakkal
 Kelj át Italiába. Cudar, vad jellemű népség
 Vár Latiumban igádra. A lenti világban azonban,

Dís palotája ölén, az avernusi mélybe merülve,
 Engem kell fellelned előbb, fiam. Ám nem az ádáz
 Tartarus-éjszaka bús árnyékai rejtenek: áldott
 Élysiumbeli lényekkel lakom. Elvezet, áldozz
 Éjszinü barmok bő vérével, a tiszta Sibylla:
 Hogy tudd, várat a sors hol ad, és lásd lenn unokád mind.
 Ám ég óvjon; a harmatos Éj fordul fele útján,
 S már az irigy Hajnalfénynek lihegő lova ráncfúj.”
 Szólt és ellebegett, mint pára a gyér levegőben.
 Aeneás pedig: „Ó, hova futsz hát? merre? - kiáltott. -
 Mért menekülsz, ki elől? ki nem enged téged ölelnem?!”
 Így kesereg, s felszítja a hamván holt tüzet aztán,
 S Pergama lárait és oltárán őszhaju Vestát
 Szent liszttel meg telt tömjén-tartóval imádja.
 Majd tüstént hiveit hívja s legelőbb is Acestést,
 Közli velük Jupiter szavait, szívbéli szülője
 Intelmét, s esze hogy döntött az imént, hirül adja.
 Nem késett a gyűlés, hajlott a parancsra Acestés.
 Átírják az anyákat a városba s ki a népből
 Így óhajtja, ha már e dicső, nagy ügyet szívük unja.
 Ők meg a bárkákon padokat pótolnak, a perzselt
 Bordákat, rudakat s a kötélzetet is kicserélvén, -
 Számra csekélyke csak, ám a csatán e csapat csupa bajnok.
 Aeneás ezalatt meghúzza ekével a várost
 S házhelyet osztva kiadja, hogy itt majd Ílium, arra
 Trója legyen. Megörül neki Trója szülötte, Acestés,
 És hivatott bírakkal gyűlést nyit, jogot alkot.
 Majd az Eryx tetején szentélyt emel égi közelben
 Ídaliium Venusának, a sírhoz meg papot állít
 És az egész erdőt szentelteti Anchísésnek.
 S már mindenki betelt a kilencnap torral, az oltárt
 Megtisztelte a nép, amidőn a szelíd fuvalatra
 Hab lesimul, s a szilaj, szeles auster az árra csal ismét.
 Rettenetes zokogás kél erre a part kanyarában;
 S egy napon, éjjelen át egymásra borulva időznek.
 Sőt az anyók maguk is, meg akik már látni se bírtak
 Több vizet, úgy féltek s irtóztak a puszta nevére:
 Menni akarnak az út minden veszedelme elébe.
 Aeneás, a szelíd, szól pár jó szót nekik ekkor
 S őket sírva Acestésnek, rokonának ajánlja.
 Ennek utána Eryxnek három üszőt, a Szeleknek
 Bárányt vág és sorban eloldattatja hajóit.
 Ő meg olajlombnak fűzven a fejére fűzérét,
 Áll a hajótaton és a zsigert a habokba hajítja,
 S fölmagasodva, a csészéből önt bort is a vízbe.
 Jó szél kel föl a gálya mögött a seregre eközben;
 Csapkodják a habot, vetekedve eveznek a társak.
 Ám ezalatt Neptúnust így szólítja a gondok
 Marcangolta Venus, szívéből öntve ki búját:

„Júnó bosszuja - nagy, ki nem oltódó dühe késztet,
 Neptúnus, hogy most lealázkodjam könyörögni,
 Mert se a hosszú idő, se a jószág nem szelidíti,
 Nem nyugszik, Jupiter szava, sors: meg nem töri immár!
 Mit neki, hogy Phrygiának ölén elemészti a váram,
 S vad dühe minden kín nemeit népemre zudítja:
 Trója leverte után maradékait üldözi, - csontjuk,
 Pusztá poruk! De okát ő tudja e gyűlöletének.
 Jó múltkor magad is láttad: vizein Libyának
 Egy-kettőre milyen vést vert fel, a mennyre habokkal
 Sújtva, de Aeolus orkánjában bízni kár volt;
 Merte pedig mindezt birodalmadban - - -
 Most is a trójai nőket, im, ily vétkekre tüzelte:
 Felgyújtatta a gályahadat gonoszul, hogy a bárkák
 Vesszenek el, s idegen földön hagyjuk hiveinket.
 Esdek, a többinek adj legalább vizeden teli vásznat
 S engedd meg, Laurentumnál ériék el a Thybrist,
 Hogyha e kérésem jogos, és falat ott ad a Párka.”
 Szólt a Saturnusi erre, a mély habokat zabolázó:
 „Méltó, hogy birodalmamban megbízz, Cytheréa,
 Innen eredsz te is. És meg is érdemlem: ki a tenger
 S menny mérgét, dühös indulatát oly gyakran eloltom.
 Ámde a Xanthusra s Simoisra! a szárazon éppúgy
 Őrizem Aeneást. Hisz amint üldözte a félholt
 Trójai hadsereget, s a falakhoz nyomta Achillés
 S őlt sokezeret, és megtelt medre nyögött a folyóknak,
 Hogy nem tudva utat, nem lelte a Xanthus a tengert:
 Aeneást, ki a hős Pélidést hívta tusázni,
 Bár se erőre, se isteni kegyre nem álltak egyenlőn,
 Ködbe takarva kihoztam, akárhogy vágytam a vétkes
 Trója falát, kezeim művét, feldűlni fenékig.
 Érzületem ma se más, hagyj hát fel az aggodalommal.
 És mire vágysz: az avernusi rév bizton befogadja.
 Egy lesz csak, kit majd keres, ám a habokban az elvész,
 Egy fog a többiekért pusztulni - - -”
 Megszelidítve szívét e szavakkal az isteni nőnek
 S kedvre derítve, arany hámot tesz az úr a lovakra,
 S vad szájuk zabolázva, egészen elengedi fékük.
 Kék kocsiján a habok tetején így száll tova könnyen;
 S víz kisimul, dörgő küllői alatt a szökőár
 Duzzadt tükre lohad, fut a köd le a végtelen égről.
 Erre a kísérek különös hada: jókora bálnák,
 Glaucus öreg kara jó s Ínó fiúsarja, Palaemon,
 S fűrge tritónokkal Phorcus minden követője.
 Balra Thetis, Melité, valamint Panopéa, a szűzlány,
 S Nisaeé, Spió, de Thalía s Cymodocé is.
 Aeneás atya aggódó szíve akkor öröme
 Édesedik, ki is adja azonnal: emelni az összes
 Őrfát, vásznuk felvonván karján a rudaknak.

Mind „lábat készít”, egyaránt egyszerre lazítván
 Balra az öblöt, majd jobbra, s szarvát szakadatlan
 Föl-le tekerve: magától száll a szelekben a gálya.
 Sűrű rajuk Palinúrus kormányozza az élen,
 Adva parancsba, magát mind hozzá tartsa a többi.
 S már közepét súrolta a mennynek a harmatos Éjjel
 S oldozgatta a fáradtság gyengéden a durva
 Padra borult utazók evezéstől zsibbatag izmát:
 Hogy lesuhanva a súlytalan Álom a csillagos égből
 És megbontva a légi homályt, árnyát is elűzvé,
 Rád szállt és szomorú szendert szemeidbe neked szórt,
 Ártatlan Palinúrus! A gálya magas tetejére
 Ült s e szavakra fakadt, Phorbas képében, az isten:
 „Íásidés Palinúrus, a víz maga hajtja hajódat;
 Egyformán fuj a szél; jó lenne pihenned egy órát.
 Hajtsd le fejed, leragadt pillád ne keresse a munkát.
 Én leszek az, ki kicsinyt végzem tisztet helyetted.”
 Néki alig pislogva eként rebegett Palinúrus:
 „Azt akarod, hogy rászedjen sima arca az árnyak?
 S már ne gyanítsam a víz csendes habjában a szörnyet?
 Hogyne! vagy Aeneást tán bízzam a csalfa szelekre,
 Én, kit olyan sokszor becsapott a vidám-derűs égbolt?”
 Ily szavakat szólt és szoritotta szilárdan a kormányt
 S el nem hagyta s a csillagokat bámulta merően.
 Csakhogy az isten egy ággal, mely még nedves a Léthé
 Habjaitól, a halántékán meghinti, s e bűvös
 Styxi varázs a konok’ révült szemeit leragasztja.
 Nem-várt álma alig hullt rá s lazította meg izmát,
 Hogy fara egy darabon bárkájának beszakadván,
 Rúdjával lesodorta hanyatt a habos-sűrű mélybe,
 Bár kiabált szakadatlan a hívek után, de hiába;
 Az meg amott lebben le a lágy levegőre s eloszlik.
 Ám a hajóraj a tengeri ösvényen megy előre,
 Bátran, bizton, ahogy Neptúnus atyánk is ígérte.
 S már a szirének szirtjeinél szállottak, e hajdan
 Szörnyű helyen, mely szürkéllt még a sok emberi csonttól
 (Zengtek a sós habok, és szóltak sziklái szünetlen),
 Hogy kormányosa vesztét és hánykódni a gályát
 Észrevevén, a ködülte vizen maga kezdte vezetni
 Bárkáját az atya, s szíve így zokogott hive hulltán:
 „Ó, te, ki menny s tenger derüjében oly annyira bíztál,
 Most idegen fővenyen pőrén pusztulsz, Palinúrus!”

HATODIK ÉNEK

Így szól sírva, hajói pedig szöknek zabolátlan,
Míg Cúmae euboeai part-peremére nem érnek.
Orral a habnak a had; dobják ki a vasfogu horgonyt,
Görbe vitorlások tarkállnak a tengeri parton.
Ugrik a sok fiatal fürgén a fövényre: elérték
Hesperiót! néhány kovakőnek kezdi kivenni
Szendergő szikráit, mások a berki vadaknak
Rejtekeit, vagy a csermelyeket keresik fel az erdön.
Ám kegyes Aeneás a magaslatokat, hol Apolló,
És az ijesztő barlangot, hol a szörnyű Sibylla
Titkos lakhelye van, szemléli; kinek kebelébe
Ihletet itt ad a délusi jós, itt szól a jövőről.
S már Triviánál járnak, arany szentélye csalitján.

Daedalus, azt mondják, futván Mínós szigetéről,
Jó-röptű szárnyon feltört a magasba merészen,
Észak jégországa felé így szállt, e szokatlan
Úton, - Chalcis csúcsa felett ült csak le pihenni.
Itt legelőször is, ó Phoebus, hogy a földet elérte,
Szárnyát néked ajánlotta s szentélyt alapított.
És kapujára kivéste halálát Androgeósnak -
S hét fiatait évente hogy áldoznak fel a bűnös
Cecropidák? (Iszonyú! ott rejti jövőjük az urna!)
Szemben e képpel a gnósusi táj látszik ki a vízből:
Pásiphaé oson itt a bikának alája feküdni
Ocsmány vágyában, - látják is e szörny-szerelemnek
Kétfaju emlékét, Mínótaurust, e keverményt,
És - a keservesen épített kastély-labirintust.
Jó még, hogy megszánva az égő szívü királylányt,
Ő maga, Daedalus az, ki az útvesztőt kibogozza
És fonalat használ léptét igazítani. Művét,
Ícarusom, ha a bú nem tépi; veled koronázná.
Kétszer akarta halálod aranyba kimetszeni, kétszer
Csüggedt vissza szülői keze. S bámulva csodálnák
Mind, ami ott van még, de siet már vissza Achátés,
És vele Déiphobé, Phoebusnak mint Triviának
Papnője s Glaucus lánysarja, ki szól is azonnal:
„Nincs ma idő ily látványosságokba merülni;
Öljetek inkább hét járomszűz tulkot, ez illik,
S áldozatul kiszemelt bárányt mellé ugyanannyit.”
Sürgeti Aeneást - nem késnek tenni a teucrok -,
Ekkor a nagy templomba behívja a szűz valamennyit.

Itt euboeaiak szírtjének szörnyű üreggé
Szélesül oldala, száz kapuval, száz tág folyosóval,
Melyből válaszait száz hangon üvölti Sibylla.
Ők a küszöbnél hallják már a szüzet: „Tudakolni

Sorsotok, itt az idő - szól -, íme az isten, az isten!”
 Mondja az ajtónál, eltorzul képe eközben,
 Színében megváltozik, és haja borzad; a szívét
 Rázza pedig vad háborgás kebelében; az isten
 Szellemé szállta meg, attól nőtt meg, hangja is attól
 Kapta nem emberi csengését. „Késél könnyörögni -
 Kérdezi -, Trójai Aeneás? késél? de a Néma
 Háznak roppant ajtaja nem nyílik meg enélkül!”
 Ezt mondván elhallgat. Az edzett teucrokon átfű
 Csontjaikig jég-hús iszonyat; s a király könnyörög már:
 „Ó, Phoebus, ki nehéz sorsát Trójának örökké
 Szántad s engedted, hogy az Aeacidést Paris egykor
 Dardanus íjával leterítse, - te vagy, ki a számos
 Ország partját körbenyaló oly sok habon által,
 Massyl népeken át, Syrtis vize mosta mezőkön,
 Italiának iramló föld-peremére vezettél.
 Bárha a balsors itt tovaszállna a trójaiakról!
 Mert jó lenne, ha szánnátok már Pergama népét,
 Többi nagy istenek, istennők, ti, kik Íliumunknak,
 Dardaniának nagy fényén dűhre gyúltatok egykor.
 És te is, ó szent jósnő, add - nem kérem e földet
 Jogtalanul -, hogy a trójaiak Latiumba a teucrok
 Hontalan isteneit, véd-szellemait bevihessék.
 S akkor márvány temploma lesz nálam Triviának
 És Phoebusnak, s ünnep lesz Phoebus neve-napja.
 Sőt neked is nagy szentélyt állítok fel e földön,
 Itt őrzöm majd népemnek szánt titkos igéid,
 Néked meg szent férfiakat szemelek ki, te kedves.
 Jaj, de nehogy fáknak levelén add versed! a szélben
 Szétröppennek azok, játékosan elkeverednek.
 Jósolj csak te magad.” S elcsendesedett; befejezte.
 Ám Phoebust nem bírja a látnok még, iszonyúan
 Tombol a barlangban: ha ki tudná tépni magából
 Ezt a nagy istent! Ám habzó száját az a szóra
 Annál inkább készíti s igázza, lefékezi szívét.
 Erre kinyílik az üreg száz roppant ajtaja önként
 S hozza, keresztül a légen, a jósnő válasz-igéit:
 „Ó, ki megálltál víznek ezer vészében - a földön
 Még borzasztóbbak fenyegetnek -, a dardanidákkal
 El fogsz jutni Lavínium országába, ne aggódj.
 Mégis sírtok: bár sose jöttünk volna! Csatakat,
 Szörnyű csatakat látok, vértengerben a Thybrist.
 S lesz ott is Simois, Xanthus, lesz dór hadi-tábor;
 Sőt Latiumban Achillész is lesz majd, aki szintén
 Istennő fia; és nem fog tágítani Júnó,
 Nagy nyomorodban, a teucroktól: ó, mennyi halandót,
 Hány italus várost koldulsz végig könnyörögve!
 S teucrok e nagy veszedelme megint idegen feleségtől,
 Más országbeli nászból származik - - -

Ám nyomorúságtól te ne félj, szállj csak vele szembe,
S hogyha nem enged a sors, annál inkább. A szerencse,
El se hiszed, gráj városból néz rád legelőször.”

Cúmae szentélyében eként jósold a Sibylla,
Gyászteli, kétértelmű igéit üvölti a barlang,
Közben, míg a valót ködösíti, szívének Apolló
Szegzi az ösztököt, úgy rázván a bolond zaboláját.
Hogy dühe csillapodott, és habzó szája bezárult,
Isteni Aeneás felel: „Ó, nincs kín, amely újnak
Vagy váratlannak tűnnék fel, szűz, mielőttünk.
Tudtam előre, mi jön, kiegyeztem e szívben a sorssal.
Azt kérem csak, hadd lássam meg apámat, a kedvest,
Hisz - mint mondják - itt, a setét Acherón mocsarának
Földre törése körül van a Holtak Urához az ajtó;
Nyisd meg e szent kaput és oktass ki a mélybe leszállnom.
Én, őt, lángokon át, vad, ezer fegyver közepette,
Vállaimon vittem ki az ellenség gyűrűjéből;
S ő követett utamon minden tengerre, viselte,
Épp úgy, mint ahogy én, víz-éghajlat veszedelmét,
Bárha törődött volt és agg, és teste erőtlen.
Sőt ugyanő volt az, ki, hogy eljöjjenek küszöbödhöz
S megkérleljelek itt, lelkemre kötötte. Könörgők,
Szánd az atyát s a fiút, kedves (teheted, hisz Avernus
Berkei öréül nem választott ki hiába
Épp téged Hecaté), és Orpheus is felidézte
Lantja zenéjével, thrák húrján, hitvese árnyát,
Pollux meg testvérével »kicsérélte« haláluk:
Folyvást, és járnak le-föl. Említsem meg a híres
Théseust? Alcídést? - Magam is Jupitertől erednék!”

Míg ezt mondta s a szent oltárt könyörögve karolta,
Újra a szűz kezdett el szólani: „Ég unokája,
Trójai Anchísés fia! könnyű leszállni a mélybe -
Nyitva a gyászteli Díshez, nap mint éj, a bejárat -,
Ámde kijönni megint az Avernusból, fel a fényre,
Ez fáradtságos feladat! Csak a lángszivű bírja,
Kit kedvel Jupiter, vagy az égig emel fel erénye,
Vagy pedig isteni sarj maga is. Közepén sűrű erdő,
Ezt a sötét Cócytusnak veszi körbe dagálya.
Ámde ha oly nagy a vágy benned, hogy a Styx tava kétszer
Úsztasson hátán, és kétszer lásd meg a gyászos
Tartarus országát, ha megörültél te egészen,
Halld, mit tégy legelőször is. Egy árnyas fa rugalmas
Szárú, dús levelű ágat bújtat, szinaranyból,
Megszentelve a Lenti Világ Júnója nevének;
Rejti e fát a berek, sűrű völgybe bezárja az árnyék.
Senki se szállhat a föld mélyébe előbb le azonban,
Míg aranyos lombú gallyát el nem veszi onnét.
Ezt kívánja a szépséges Próserpina tőled,
Vidd el ajándékul. Bátran leszakíthatod ágát,

Új sarjad tüstént a helyébe, ugyancsak aranyból.
 Fölfele nézz hát és illendően törd le, ha rálelsz.
 Hogyha te vagy, kit a végzet választott, mi se könnyebb:
 Törzse elengedi - másképpen kár minden erőszak,
 Nem tudod azt éles karddal se lemesni helyéből.
 Jaj, de amíg itt várakozol, könyörögsz küszöbünkön,
 Kint hever - ezt se tudod - valahol holtan haditársad,
 És fertőzi hajóhadadat bomló tetemével.
 Ezt elvidd mielőbb és húzz rá sírt, ahogy illik.
 S éjszinü barmokat is vígy engesztelni, elébe.
 Így meglátod a styxi mezők ember-sose-járta
 Országát.” Szólt, és ajakát beharapva, megállott.
 Aeneás lesütött szemmel ballag ki a barlang
 Nyílásán, szomorú, és méri magában a vaksors
 Száz lehetőségét. Vele tart hű társa, Achátés,
 Kit szintúgy mar a gond, ahogyan léptét szaporázza.
 Közben négy szemközt sokféle dologra kitérnek:
 Mely társuk halt meg, kire mondta „temesd el” a jósszűz?
 Így érkeznek a partra, midőn méltatlan elejtve,
 Künn a fővényen Mísénust veszik észre heverni,
 Mísénust, a nagy Aeolidést: buzdítni kürttel
 Harcra a férfiakat sosem élt önála kiválóbb.
 Hajdan a hős Hectór hive volt, Hectór hadi-társa,
 És egyforma vitéz karddal mint kürttel a kézben.
 Hogy leteríti azonban amazt diadalmas Achillés,
 Dardanus Aeneásnak lesz haditársa - hasonló
 Hőst választva megint - a vitézek e legderekbjára.
 Ámde ma, hogy kagylós kürtjén berivallja a tengert
 És versenyre bolond felhívni az égilakókat,
 Tritón, mert féltékeny lett, ha ugyan hihető ez,
 Váratlan belelökke a szirtek közt a habokba.
 Támadt is hangos sírás-rívás körülötte!
 És kegyes Aeneás is igen zokogott. De Sibylla
 Mert élő-fából máglyát púpozni parancsolt,
 Sírva-serényen eként tesznek s emelik fel az égig.
 És a vadak vackát megdúlva a százados erdőn
 Döntik a fenyveket és vágják fejszével a tölgyet,
 Ék hasogatja a kőrisfát meg a csert (ami könnyen
 Szétreped), ős vadkőris hull ezalatt le a hegyről.
 Persze a munkában maga Aeneás a legelső,
 S épp úgy fogva a szerszámot, noszogatja a többi.
 Közben azonban el is gondolkodik és nekibúsul
 És a vadonra tekintve, im így sóhajt akaratlan:
 „Ó, ha e nagy kerek erdőben most tűnne szemünkbe
 Annak a fának arany-fényű galya! minthogy a jósszűz,
 Jaj, rólad se beszélt, Mísénusom, íme, valótlant!”
 Még ki se mondta, midőn páros két gerlice szállott,
 Szemláltára, a zöldellő zsombékra, az égből.
 Persze a páratlan hős tüstént tudta, hogy anyja

Küldte e két madarat, fellélegzik nagy örömmel:
„Óh, a ti röptötök, az legyen útamnak kalaúza -
Hogyha van út - a berekbe, hol árnya a szép aranyágnak
Ott feketélik a dús talajon. Te se hagyj meg azonban,
Istenanyám, kétségek közt.” Ezt mondva megállott,
És vizsgálja, milyen jelet adnak majd, hova szállnak?
Ők csipegetve fel- és felröppennek, de ügyelnek,
Hogy követőjük: hol járnak? jól lássa szünetlen.
Ám az Avernus dögleletes torkához elérvén,
Föllendülnek a híg levegő hátán a magosba
S megtelepednek a kettős fán, hol a lomb sűrűjében
Ott tündöklök a dús aranyág, elütő ragyogással.
Mint a fagyöngy, amelyet nem a dajkáló fa növesztett,
Zöld-üde színű, fagyos télvíz idején is az erdön,
S körbetapad sárgán sarjával a gömbölyű törzsön:
Így rezgette aranylemezes levelét ama gallynak,
Árnyatadó tölgyfáján fent, a szelek puha csókja.
Aeneás odakap s a szivós vesszőt leszakítván,
Hajlékába mohón a Sibyllának megy azonnal.

Közben a teucrok, Mísénust gyászolva, megadják
„Hálátlan” tetemének a tisztességet, utolszor.
Tölgyfahasábokat, erre szurokfenyvet, ragadosat,
Máglyáznak, haragoszöld lombokkal teletűzdelt
És szomorú-ciprussal bússá tett piramissá,
Melynek fényes fegyvereket szúrnak tetejébe.
Mások lánghabos ércüstökkel jönnek eközben
És a kihült hullát megmosni, bekenni sietnek.
Sír mindenki. A könnyáztatta tetem pedig ekkor
Gyászfanyugágyra kerül, méghozzá, mint ahogy illik,
Szín bíborban. Majd - szomorú tisztség - odaállnak,
Ősi szokáshoz híven, a roppant máglya tövéhez
S elfordulva alátartják fáklyájuk. Ajándék
Sok tömjén, kiürült olajos korsó, eledel mind,
Mind égnek. Hogy a láng kilobog s beomolnak a hamvak,
Borral a test maradékait és a tüzet lelocsolja
S érc-korsóba begyűjti a csontokat is Corynaeus.
Háromszor jár körbe kövér olajággal utána,
Friss vízben megmártva behinti a társakat avval,
Hogy tiszták legyenek, majd búcsúszót rebeg ajka.
Aeneás a kegyes, pedig egy nagy dombot emeltet,
Erre a férfit fegyvereit teszi, míg evezőjét
És kürtjét lábához a nagy hegynek, mely öröklő
Századokig most már Mísénusnak hivatik majd.

Ezt befejezve Sibylla parancsa szerint cselekesznek.
Erdők árnya, sötét tükrű tavak őrzik a szörnyű
Mély barlang meredek szikláit, a rengeteg ajtót,
Merre madár sem jár, mert megjárna, ha merészen
Arra felé venné útját: a homályos üregből
Oly mérges gőzök csapnak fel az égre szünetlen.

[Ezt magyarázza a gráj helységnév is, hogy „Aornos”.]
Azzal kezdi, hogy éjszinü négy tulkot hoz e helyre
És megfröcsköli homlokukat színborral a papnő.
Majd tülküik köziből pár szőrszálat kiszakítván,
Mennyben, mint Erebus mélyén egyforma hatalmas,
Szent Hecaténak, fennszóval, veti égni parázsba.
Mások a tulkok torkát vágják el: poharukban
Gőzöl a forró vér. Maga Aeneás, aki borzas
Bárányt ölt le az Eumenidák Anyjának, utána
Nagy nővérének - most, ó Próserpina, néked
Szúr agyon egy meddő tehenet. De a styxi királynak
Éjjeli áldozatát se mulasztja: bikákat egészben
Rak fel, bőven megfürdetve olajban, a tűzre.
S ím, sugarával alig született meg a pirkadat, elkezd
Lába alatt bömbölni a föld, és reszket az erdő,
S mintha kutya vinnyognának valahonnan az éjből:
Ott jön az istennő. „Arrább, avatatlanok, arrább -
Harsog a látnok -, sőt tisztuljatok innen egészen!
S indulj már te is, Aeneás, kard kézbe kivonva,
Most van szükség hős lélekre s a szívben erélyre!”
Ennyit szólt, azután berohant őrvongva az ajtón,
Az pedig elszántan ment arra, amerre vezették.
Istenek, ó holtak fejedelmei, hallgatag árnyak!
És te, Chaos! S Phlegethon, te! ti néma vidékek az éjben!
Engedjétek meg, hogy amit hallottam a földnek
Méhében lapuló rejtelmekről, hirül adjam.
Mentek az éji sivár árnyékokon át, a sötétben,
Dís élettelen árny-országa felé, olyan úton,
Mint amilyenre a hold hull csak betegen, haloványan,
Hogyha a felhőket Jupiter felhajtja az égre,
Míg a vak éjjel a sok színt mind elorozza az erdőn.
És a bejárat előtt, ahol épp kezdődik az Orcus,
Ott ül a Gyász, ott marja magát-kínozza a Kétség,
Ott a homály-arcú Járványok, a zsémbes Öregkor,
S ott a komisz Nyomor is, meg a Félelem is, meg a bűjtő
Éhség - rémteli szörny-alakok! - s a Halál meg a Balsors;
S jó a kerítő Kéj, a Halál huga is jön, az Álom,
Majd a küszöbre kiülve a gyilkos Harc, vele szemben,
Vas-ketrecben, az eumenidák, s a Viszály viperája,
Kígyó fűrtjeit átfonván véres szalagokkal.
Arrébb, vén ág-karjait egy nagy szilfa mereszti,
Árnya a csalfa, csalárd Álmok hona - tartja a közhit -,
S ott függnék, fűrtben, minden levelének alatta.
Hemzseg a számos szörny, százféle alakban! Az ajtó
Mellett centaurok, felemás testükkel a scyllák
És Briareus száz karjával, meg a Lernai Sárkány:
Ez sziszeg éktelenül, lángot köp rá a Chimaera,
Hárpia, pár gorgó s ama Hármass Alak jön utolszor.
Aeneást ez a sok, váratlan rém megijeszti,

Kardot ránt, ráfogja a nyüzsgő szörnyetegekre,
És ha tudós vezetője nem inti le: szellemek árnya
Szálldos csak testüknek üres vázában előttük,
Még rájuk ront és nekilát kaszabolni a - semmit.

Tartarus és Acherón: lefelé fut az út a folyóhoz.
Zúg a fenektelen ár, forr és tajtékzik az örvény
És iszapos fövenyét föl, a Cócýtusba okádja.
Itt minden víz és minden folyam öre a mocskos,
Szörnyü Charón, ez a borzalmas révész, kinek állát
Borzas, szürke szakáll rútítja, tekintete lángol
S vállban bogra kötött szennyes köpönyeg fedi testét.
Csónakjával evezve halad, kormányja: vitorla,
Így hordozza a holtakat ő vas-szürke dereglyén;
Éltes már, de üdén és frissen öreg, mivel isten.
És a folyam föveny-ága felé tódultak az árnyak,
Férfiak és nők lelkei, elhunyt nagyszivü hősök
És fiuk és hajadon lánykák sokasága, meg ifjak,
Kiknek teste szülőik előtt hamvadt el a máglyán:
Mint koraősszel, az első fagyra lehullik az erdön
Ezrével minden falevél, vagy mint a madárhad
Tengeren át ha eléri a szárazföldet, a forróbb
Tájat a tél zordsága elől, - úgy szálltak e lelkek.
És állt és esdett mind, hogy mielőbb odatúlra
Jussanak és ama part fele karjuk epedve kitárták.
Ámde a zord révész van, akit fölvesz, van, akit nem,
Ismét mást elijeszt, jó messzire kerget a révtől.
Aeneás ámul s elhül, hogy hallja e lármát;
Kérdezi is: „Mi tolongás ez, mondd szűz, a folyamnál?
Mit kívánnak ezek? s egyesek mért hogy lemaradnak,
Míg másokkal már a sötét vizeken megy a gálya?”
Csak röviden felel erre a hosszúéletű papnő:
„Anchísés fia, vérbeli isteni sarj, te! a Styxnek
Láthatod itt mocsarát, meg a Cócýtust, amelyekre
Esküdni s hamisan, még égilakó se merészel.
És kiket ott látsz: mind egyedül halt és - temetetlen;
S íme Charón, az a csónakosuk, de csak eltemetettet
Vesz fel a vízre. Mivel meg kelletik adni a földnek
Csontjaikat, hogy a gyors ár elvigye lelkük e révből.
Száz évig röpdösnek föl-le különben a parton,
Vízre csak akkor szállhatnak, hogy vágyuk elérjék.”
S Anchísés fia megtorpant, töprengve megállott,
Áldatlan sorsuk szomorúvá tette a szívét.
S megpillantja a végtisztesség nélkül aláhullt
Leucaspist, - Lyciának gályavezére, Orontés
Szintén jó: akiket Trójából futva, az auster,
Törve hajót, embert, elsüllyesztett viharával.
S ím, a saját kormányosa is közelít, Palinúrus,
Ő meg, amint az eget fürkészte jövet Libyából,
Hát a lapát mellől, a minap, lebukott a habokba.

Ráismer kétségbeesett képére azonnal;
 Ekkor megszólítja az árnyak közt: „Palinúrus,
 Életedet melyik isten orozta el? és ki taszított
 Vízbe? no, mondd! Mivel ámbár nem hazudott soha nékem,
 Evvel a jóslással szívemet rászedte Apolló;
 Nem fog az ár - zengett - neked ártani s ausoni partra
 Épen elérsz. Vagy adott szava ennyire szent csak előtte?”
 Erre a másik: „Nem, nem csalt meg a jósdá, vezérem,
 Anchisés fia: nem Phoebus taszított a habokba.
 Mert a lapát, amelyet mint kormányos, nagy erővel
 Markoltam, hogy irányítsak, véletlenül eltört,
 S az rántott le. Azonban a zord tengerre! a vízben
 Nem magamért féltem, ha ugyan féltem, de hajódért.
 Hogy mire jut majd kormány és kormányosa nélkül,
 Hogyha a roppant hullámok rátörnek esetleg.
 Dúló déli szelek három viharos napon-éjen
 Hánytak a tágterű tengeren; ám a habok tetejéről
 Íteliát véltem végül meglátni negyednap.
 Partra evickéltem s a hegyes köveken kivettem
 Már kezeim körmét, menekültömet is bizonyosra
 Véve, midőn víztől súlyos gúnyámban egy ádáz
 Nép - botorul - prédájának néz és megöl engem.
 És most sírom a hab, s ott hány-vet a szél az öbölben.
 Hát a nap életadó fényére, a friss levegőre,
 Ifju Iúlusra, s kérlek könnyörögve, atyádra:
 Ments ki e bajból, ó győztes bajnok, vagy emeltess
 Sírt tetememre, hiszen teheted, Veliában a révnél;
 Vagy ha csak egy mód is van rá, ha anyád, aki isten,
 Engedné - mivel úgy vélem, hogy e styxi mocsáron,
 Szörnyű folyókon az égilakók áldása vezérel -,
 Nékem, esendőnek, nyújtsd jobb kezed és te vigy által,
 Hogy legalább holtan meg tudjak végre nyugodni!”
 Így végezte szavát, mire ezt mondotta a jósnő:
 „Hát ez az esztelen agyrém meg mi, felelj, Palinúrus?
 Hogy noha tiltva az eltemetetlennek, te a rémes
 Eumenidák, meg a habzó Styx partjára törekszel?
 Nem, ne reméld, hogy az ég törvénye, ha esdesz, elévül.
 Ámde fogadd sanyarú sorsod vigaszául e szókat:
 Égi jelekre a szomszéd nép, széltében az összes
 Városban, tetemed mihamar megkérleli ottan,
 Sírt is emelnek majd, azután áldoznak e síron,
 Révpartjuk pedig így hívják: Palinúrus, örökre.”
 Szűnik e szókra szívében a félelem, és kicsit enyhül
 Búja; s azóta is úgy nevezik, mint őt, ama földet.
 Folytatják az utat s ott járnak már a folyónál.
 Látja a vízről ezt a hajós, hogy mint közelegnek,
 Mint igyekeznek a Styx fövenyéhez a néma berekben,
 Hát haragos szóval tüstént elkezd kiabálni:
 „Bárki vagy ott, aki fegyveresen közelítesz a vízhez,

Állj! lépést se tovább! de felelj tüstént: hova tartasz?
 Itt álmok s árnyak vannak s a halál örök éje;
 S élt úgyse szabad ladikomban a Styxre kivinnem.
 Már Alcídés jöttének sem örültem, a tóra
 Sem Théseust felvenni, se Pírihoust nem akartam,
 Bárha az ég iszonyú erejű ivadékai voltak.
 Mert *az*: a Tartarus örét is meg merte kötözni,
 És az ijedt ebet így vonszolta - Urunk szeme láttán;
 Dís feleségét vágytak *ezenek* fölvenni a földre!"
 Csak röviden felel erre a szűz amphrysusi jósnő:
 „Szó sincs itt cselről, ne pörölj; nem sért ez a fegyver;
 Mit bánjuk, ha akár vég nélkül ugatja az ebszörny
 Vértelen árnyait odvából, - tölünk küszöbénél
 Nagybátyjának a hú Próserpina is kuporoghat.
 Trójai Aeneás, a kegyes, harcok daliája,
 Ő akar itt atyjához a mély Erebusba leszállni.
 S ily roppant szeretet láttára te fel sem is indulsz?
 Akkor hát - és kebléből kibogozza a gallyat -
 Ezt nézd meg legalább.” Így csillapította le mérgét.
 S ebből ennyi elég is volt. Az nézi az ágat,
 Rég nem látta e végzetes és tisztelt adományt, majd
 Megfordulván partra evez fém-szürke ladikján.
 Ekkor a sok lelket lezavarja a hosszú ülésről
 S padközein tágít: most már befogadja a súlyos
 Aeneást. Recsegett nagy terhe alatt a dereglye,
 És repedésein át feltört, ömlött az iszaplé.
 Szűzzel-bajnokkal baj nélkül evez be azonban
 Szittyójába a túlsó part nyál-zöld mocsarának.
 Cerberus erre az úr, e hatalmas szörny, aki szemközt
 Kő-oduban hever és három torkon tud ugatni.
 Hogy nyaka kígyóit borzongani látja a látnok,
 Mézes ezerjófűből gyúrt süteményt vet eléje,
 Mákonyosat. Mindhárom torka kitárul az ebnek
 S falja vad éhséggel, hátára gurulva, a földön,
 Majd rút testét elterpeszti egész odujában.
 Hogy már horkol az ör, bemegy Aeneás is; a víznek,
 Mely nem ereszt senkit soha vissza, letér fővenyéről.
 Már a küszöbnél szívtépő zokogás nesze hangzik,
 Kis csecsemő-lelkek sírnak, kiket - ó, jaj - az édes
 Életből, anyjuk kebeléről oly hamar elvitt,
 Elragadott ama könnyes nap, kora sírba taszítván.
 Még a hamis vádakra megöltek is itt gyülekeznek,
 Ám most bíró és sorshúzás dönt a helyükről;
 Mínós ítél itt és urnát rázva behívja
 Halk seregét: s ki hogy élt, ki miben bűnös? kideríti.
 Arrább tőlük azok nyomorult árnyékai állnak,
 Kik maguk ölték meg magukat, megutálva a földet,
 Bár vétkük mi se volt. Most bezzeg, a fenti világban
 Kint, verítéket, mindent eltűrnének örömmel!

Csakhogy a végzet: e gyűlölt láp szomorú vize tiltja,
 És a kilencszer körbefutó Styx is köti őket.
 S ott látszik, nem túl távolra, a messze-kiterjedt
 „Könnyek Rétje” is; így hívják, szélteben, e tájat.
 Mirtuszok árnyában, titkos kis utak sűrűjében
 Erre a sorvasztó szerelem nyomorultjai laknak,
 Itt bújnak meg: azonban a szív átfáj a halálon.
 S jó Phaedra s Procríst is látja s a bús Eriphylét,
 Ő sebeit panaszolja: Gonosz fia vágta! - utánuk
 Euadnével Pásiphaé, majd Láodamía
 S Caeneus ballag: e lány azelőtt fiu volt, de a végzet
 Itt, e helyen ráadta megint régebbi alakját.
 Köztük, a mély erdőben, még csillogva a vértől
 Ott bolygott Dídó is, a pun. Hogy a trójai bajnok
 Elmegy mellette s ráismer a szürke homályban,
 Mintha a holdat látná, vagy vélné, hogy a ködben
 Hold az, amit lát hó elején felnézve az égre,
 Sírva fakadt s így szólt hozzá édes szerelemmel:
 „Jaj, te szegény Dídó, hát mégis igaz, hogy a törrel
 Megcselekedted a legvégsőt s a halálba zuhantál?
 Rajtam szárad-e veszted, mondd? Mert esküszöm égre
 S égilakókra, ha itt tehető ugyan eskü ezekre:
 Partjaid otthagynom nem volt kedvemre, királynő.
 Engem az isteni végzet üzött el, amely ma is, árnyak
 Vad, tövises táján, e világtalan éji vidéken,
 Szörnyü erővel kerget még. És azt se hihettem,
 Hogy távoztom, tőled, ilyen fájdalmat okozhat.
 Állj meg hát, ne akarj elbújni, ha nézlek. Előlem,
 Tőlem futsz? Hisz a sors szólnunk most enged utolszor!”
 Így szelidítgeti Aeneás a szavára felizzó,
 Villámló szemü árnyékot, míg könnye kibuggyan.
 Ám elfordul az árny s a szemét lesüti, s merev arca
 Éppúgy nem rezdül meg semmi beszédre ezentúl,
 Mint nem mozdul a kő s a kemény marpossusi márvány.
 Aztán kapja magát s gyűlölködve s vadul elfut,
 Hajdani férjéhez, Sychaeushoz, ki homályos
 Berkükben, vele bánkódván, viszonozza szerelmét.
 Aeneás szíve is belefájdul e bús eseménybe,
 S hulló könnyein át még hosszan bámul utána.
 Folytatják sors-szabta utuk s átvágnak a réten;
 Szélén, elkülönítve, a harcok hősei laknak.
 Itt leli Tydeust, itt a csaták ragyogó daliáját
 Parthenopaeust, itt Adrastust holt-halaványan
 És a sok ottfönn elsiratott és hősi halállal
 Halt dardánt; s ő felsóhajt, itt látva a hosszú
 Sorban Thersilochus, Glaucus s Medon árnya s a három
 Anténor-fiu közt a Cerés-papot is, Polybótést
 S Ídaeust, most is kocsiján, most is hadimezben.
 Zúgva körülzsongják, balról-jobbról e halottak,

S egyszer látniok őt nem elég: örömet odalépnek,
 S ott múlva maguk, jöttének okát tudakolják.
 Ám hogy a főbb danaók s Agamemnónnak katonái
 Látják meg fegyver-csillogva a hőst a homályban,
 Felvacog örült félelmük; sok, mint a hajóknál
 Hajdan, megfordul s úgy fut; nyomorult susogással
 Nyögdel a többi, vagy elhallgat, de tovább mozog ajka.
 Déiphobus, Priamus fia jó ezután, s im a teste
 Egy csupa seb s embertelenül feltépve az arca,
 Már nem is arc ez, s nincs keze sem, s a fülét lemetélték,
 Többől tépték ki s borzalmas luk csak az orra.
 Hogy ráismer a rút sebeit leplezni igyekvő
 És remegő árnyékre, köszönti baráti szavakkal:
 „Déiphobus, hősöm, Teucer te dicső ivadéka,
 Bosszút állni, ilyen szörnyűt, rajtad ki merészelt?
 S ennyire tönkre ki tett? Mert én ama végzetes éjjel
 Azt hallottam csak: kimerülve pelasgot-emésztő
 Harcaidon, magad is hullák halmára kerültél.
 Én rhoetéumi parton üres sírdombot emeltem
 S háromszor hívtam fennhangon lelkedet akkor.
 Fegyverek és név jelzik a sírhalmot: de, barátom,
 Tested nem lelvén, honi földbe takarni se tudtam.”
 Priamidés szól most: „Múlasztás itt mi se történt,
 Déiphobus lelkének, hős, illően adóztál.
 Engem végzetem, az zúzott le: Lakónia hírhedt
 Hölgye, s nézd - *ezt* hagyta reám emlékül örökbe!
 Tán tudod: azt az utolsó éjt, csalfán vigadozva
 Átmúlattuk; nem lehet ezt eleget felidézni.
 Mert amidőn ama sorsszerű ló nekifutva begördült
 Pergama várába s vemhes volt fegyveresekkel,
 Phrygia ujjongó némbor-hada körmenetében
 Vígságot mímelt maga is; majd, fent a falaknál,
 Nagy fáklját ragad: úgy ad jelt minden danaóknak.
 Én ezalatt gond és fél-szender közt heverésem
 Ágyam ölén, nyomorultul, míg a halálra hasonló,
 Mézizü álom, fektemben, rám nem lebeg enyhén.
 Közben a *hűség* hitves már hordja hazulról
 Fegyvereim (fej alatt tartott kardom se kivéve):
 És bebocsátja lakomba, kitárva kapum - Meneláust!
 Azt hiszi persze hogy érdemeül róják föl e tettét,
 Sőt: szeretője talán fátylat von a hajdani bűnre.
 Mit szaporítsam? Rám törnek hálóban, az élen
 Fő-cselszerző Aeolidés. Te nagy ég, kamatostul
 Add ezt vissza a grájoknak, ha van érdemem ottfent!
 Ámde beszélj te: mi szél ragadott ide, téged, az élő?
 Tengeri vész-e talán, avagy égi parancs, ami kerget?
 Vagy mi erő űzött, hogy e nap-nemláta homályba,
 Erre a bánattól háborgó helyre lejöttél?”
 Míg így szólnak lenn, rózsás négyesfogatával,

Mennyei útja felén, odafenn, túlszáll Auróra.
S tán az egész számukra szabott napon így tanakodnak,
Hogyha Sibylla rövid szóval nem szól, a kísérő:
„Éjszaka lesz már, Aeneás; a panaszra időnk nincs.
S kétféle válik utunk is: a jobbra eső a hatalmas
Dís palotája felé fut, az Élysium mezejéhez;
Erre megyünk mi; a balsó evvel szemben a szörnyű
Tartarusig visz, hol vétkük levezeklik a rosszak.”
Déiphobus pedig így szólt: „Nagy papnő, ne neheztelj,
Máris térek vissza, betöltöm a számot az éjben,
Ellenben, díszünk te, eredj s érv célba különbül.”
Ennyit szólt, de el is kanyarult léptével eközben.

Aeneás szétnéz, és balra, a szikla szegélyén
Hármas fallal emelt építményt lát magasodni,
Ott van a Tartarus és a sebes Phlegethón körülömlő
Láng-hullámaival, sziszegő sziklákat okádva.
Szemben, roppant vaskapuját ércoszlopok őrzik,
És oly erősen, hogy sem földi, se mennyei ostrom
Meg nem dönthetné; nagy acéltorony is tör az égre,
S Tísiphoné az előtérből, véres köpenyében,
Nap mint éj sose hajtva fejét álmra, vigyázza.
Innét hallani már a kemény korbács suhogását,
Jajszavak és a bilincs csörgése kíséri a csuklón.
Aeneás megijed, s gyökeret ver lába e zajra.
„Mondd, ó szűz, kik e bűnösök itt és hogy vezekelnek?
S ezt az egekbe ható iszonyú lármát mire véljem?”
Erre a jósszűz így szólt: „Teucrok hős fejedelme,
Jámbor a bűn küszöbét sose lépheti át; de Avernus
Örzőjét, engem, Hecaté mégis kitanított,
Sorban élém tárván, hogy büntet az égi igazság.
Gnósusnak fejedelme az úr, Rhadamanthus, e poklon,
Fedd, kutat és kicsikarja bevallani vétkük azoknak,
Kik cseleik leplezve titokban örültek e bűnnek,
Húzza-halasztva a földön a megbánást a halálig.
Tísiphoné jön, a bosszúló, ostorral utána,
Avval ver, míg baljából kígyóit uszítja,
Végül a vétkest vérszomjas nővérei kapják.
Ekkor tárul csak fel a kárhozatos kapu, kettős
Sarka sikolt, ahogyan nyílik. Látod, ki az őre?
(Ott ül a csarnokban,) hogy mily szörny őrzi az ajtót?
Bent egy még iszonyúbb, ötven-fejű hydra huzódik,
S rémít mérges torkával. Nos, a Tartarus innen
Két oly mélyre merül, beleveszve az éji homályba,
Mint amilyen magasan van az ég az olympusi csúcstól.

Itt fetreng, a fenéken, a Föld ősrégi szülöttje -
Sújtva a títán ifjúság villámmal a mélybe.
Két ormótlan Alóidán bámult szemem aztán,
Kik nekimentek a menny boltjának pusztá kezükkel,
Hogy leszakítva, ledöntsék majd Jupitert is a trónról.

S láttam Salmóneust szörnyen vezekelni: Olympus
 Dörgését, Jupiter tüzeit mímelte ez egykor.
 S úgy, hogy fáklyát csóválván robogott el, a belső
 Élisen és gráj népén át, négyesfogatával,
 Isteni tiszteletet követelve magának a balga,
 S nagy diadalmasan, ércszekerén, a patás paripákkal
 Orkánt és dörgést majmolt, mi nekünk lehetetlen.
 Ám, hogy a Mindent-megtehető ezt látta az égből,
 Elsújtá nyilait, bezzeg nem fáklya-sziporkát,
 Nem füstöt - s iszonyú viharával a mélybe vetette.
 Láttam még Tityost is, a Föld, a világ-anya sarját,
 Teste kilenc holdat betakar, de felette hatalmas,
 Horgas-csőrű saskeselyű lakomázik örökké,
 Tépi a máj mindig kinövő s a beleknek a kintől
 Megrángó szövedékét, és ott fészkel a mellben,
 Hogy sose tudnak a búrjázó zsigerek lelohadni.
 Mondjam a két lapithát: Ixíont s Pírihoust még?
 Egy már-már a fejükre eső kőszikla sötétlik
 S ing fenyegetve felettük; arany lábon magas ágyszék
 Pompázik pazarul, s ínycsiklandó, fejedelmi
 Éttek az orruk előtt: de a legvénebb furiának -
 Ott les az asztalnál - markában fáklya, s a torhoz
 Nyúlni nem enged: felpattan s rájuk dörög egyre.
 Itt várnak tömlőcben megtorlásra, kik ottfenn
 Gyűlöltek testvéreiket, szüleik kizavarták
 Megcsalták védencük, avagy kincset kuporítván
 Ráültek rokonuk részére - s ilyen van a legtöbb! -,
 Sőt a megölt csábítók, és kik igaztalan ügyben
 Fogtak fegyvert, esküjüket megszegve uruknak:
 Mind itt sínylődnek. Közelebbről tudni ne kívánd,
 Hogy vétettek, s mily balsors mire bünteti őket?
 Van, ki nehéz köveket tol, vagy kerekekre kötözve
 Szenved a küllőkön. S itt ül s fog is ülni örökké
 Théseus, a boldogtalan, és Phlegyás, a veszendő,
 S így int, rettenetes hangon bömbölve az éjben:
 »Légy igaz és féld isteneink, példámon okulva!«
 Aztán van, ki honát pénzért zsarnoknak eladta,
 S törvényt hol díjért szögezett ki, hol újra be is vett.
 Más: lányával akart tiltott szerelembe vegyülni, -
 Bűne galád mindnek, minthogy mire vágytak, elérték.
 Ámde ha száz torkom, száz nyelvem volna, s a hangom
 Vasból lenne, se győzném mind szóval kifejezni,
 Hány bűn létezik, és hány megtorlás van ezekre.”

Ily szavakat szólván Phoebus tisztos-koru szüze,
 Mondta megint: „De növeld lépted, ne habozz befejezni
 Vállalt tiszted, a vár cyclópsok emelte palánkját
 Látja szemem már és szemközt boltos kapuívét;
 Ott kell - így hagyták meg - ajándékunk lehelyezni.”
 Evvel elindulnak, lépkedve az esteli úton,

Míg egy tér közepén nyíló kapuhoz ki nem érnek.
 Aeneás besiet, friss vízzel mossa le testét,
 Majd odatűzi aranygalyukat, szemközt a küszöbre.
 Hogy mindez megvolt, s felajánlták már adományuk
 Nyílik csak meg az út a vidám berkeknek örökzöld,
 Bűbajos mezejére, amerre a boldogok élnek.
 Bővebben bíborlik a balzsamos éter is erre,
 Más a nap is, mely süt, más csillag csillog az égen.
 Pár árny épp a porond pázsitján edzi ma testét,
 Aztán, játszva a rőt homokon, versenyt vetekednek;
 Míg más táncot lejt, lábát lendítve a dalra.
 Itt ül a fennkölt Thrák Dalos is, hosszú köpönyegben,
 Pengeti hét húrú lantját, melyhez hol az újja,
 Hol meg a szín-elefántcsont vessző vége a szerszám.
 Majd jön az ős Teucer-nemzetség, nagyszerű sarjak,
 Szebb korban született sok hőserejű ivadékkal:
 Dardanus, Ílium atyja, meg Ílus s Assaracus - mind!
 Fegyverükön, de a hősök üres szekerén is elámul.
 Földbe szegezve mered gerelyük, kifogott paripáik
 Meg szanaszét a mezőn. Ahogyan - míg éltek - örültek
 Harci szekérnek, fegyvernek, fényes lovaiknak,
 Épp így holtukban sem szűnik e vágyuk irántuk.
 Jobb fele mint balról, a gyepen, lakomáznak is erre,
 Rágyújtván a babérbokrok jóillatu fészken
 Víg győzelmi dalokra, miközben az Éridanusnak
 Bővizű árja lezúdul az erdőből s tovacsörtet.
 S itt él mind, ki honáért halt meg hősi halállal,
 Itt a kegyes papi fők, kik a földön büntelen éltek,
 Minden költő is, méltók Phoebushoz a dalban,
 S felfedezők, művészek: a műveltség emelői,
 S mind, kik iránt hálára vagyunk kötelezve, utódok:
 Itt élnek, hősín szalagot hordván a hajukban.
 Most a Sibylla ezekhez szól, a köré tolulókhoz,
 Ám Músaeshoz legelőbb, mivel ő a középpont,
 Őt bámulja - ki jó vállal kimagaslik - a legtöbb:
 „Szóljatok, ó boldog lelkek, s te, nagyérdemű látnok,
 Hol lelem Anchísést, mely tájon? A mély Erebusba
 Érte ereszkedtünk le, keresztül-törve folyóin.”
 Erre a hősi dalos, tömören, meg is adja a választ:
 „Senkinek itt kijelölt helye nincs; árnyas csalitokban,
 Parti magaslatokon, patakok pázsitjain élünk.
 Ám ha olyan nagy a vágy szívetekben, e domb tetejére
 Hágjunk fel, vezetek, s utatok már könnyű azontúl.”
 Szólt és útnak eredt, s ahogyan viruló ligetükre
 Fentről visszamutat, már túl is jutnak az ormon.
 Hát öreg Anchísés lent, egy zöld völgynek ölében
 Éppen a már különállított, föl a földre igyekvő
 Sok lelket szemlélgeti nagy buzgón, a rokonság
 Tömkelegét, szeretett unokáit: eszében ezeknek

Élete, jelleme jár, hadi híruk, boldogulásuk.
 Hogy megpillantotta a pázsiton át közelegni
 Aeneást, örvendő kitárta azonnal a karját,
 Csorgott végig a könny arcán, s így szólt, e szavakkal:
 „Itt vagy hát? győzött a veszélyes uton, melyet elvárt
 Tőled apád: kegyes áhítatod? s én láthatom arcod?
 S hallva e jól-ismert hangot, szót válthatok én is?
 Ó, mindig hittem, szívem számlálta a percet,
 Tudtam, e nap beköszönt, s nem kellett, íme, csalódnom.
 Jaj, de te hány földet, hány tág tengert bebolyongtál,
 S mennyi veszélyt túrtél, míg megláthattalak, édes!
 Úgy rettegetem: csak Libyában a baj kikerüljön!”
 Erre a másik: „Atyám, egyedül bús árnyad, az unszolt,
 Árnyad tűnt elibém mindig, hogy e helyre leszálljak;
 Gályahadam tyrrhén vizeken vár rám. De a jobbod,
 Nyújtsd már jobbod, apám, és jer, ne kerüld ölelésünk.”
 Így kesereg, közben mint zápor, ömöl sűrű könnye.
 Háromszor próbálta nyakát átfonni, hiába,
 Háromszor surrant ki a testtelen árny, eloszolván,
 Mint lehelet-lágy szél, mint felszakadó rövid álom.
 Aeneás ezalatt megpillant egy különálló,
 Dús, zizegő-lombú ligetet, kanyarában a völgynek:
 Itt, e szelíd tájon zúg át habjával a Léthé.
 Népek, nemzetek ezreitől hemzseg fővenyágja;
 Mint a mezőn forró nyárban röpködnek a méhek,
 Mindenféle virágra, fehér liliomra leszállván,
 Úgy zümmögtek ezek, visszhangzott tőle a zsombék.
 Aeneás, ki ilyent nem látott még soha, elhül
 És tüstént tudakolja: miféle folyó folyik ottan,
 Vajh kik azok, kik partját ellepték tömegestől?
 „Lelkek - válaszol Anchísés atya -, kiknek a végzet
 Új testet rendelt felvenni, s az árban, a Léthén,
 Éppen most isszák italát az örök feledésnek.
 Már oly rég el akartam mindezt mondani néked,
 Színről színre mutatván meg késő unokáim,
 Hogy majd jobban örülj, ahogy én is, Itália láttán.”
 „Óh, úgy értem, atyám, van olyan lélek, mely a mélyből
 Visszamehet föl a napra? a gyarló testbe ujólag?
 Hogy vágyhatnak ilyen nagyon, éppen a földre, szegények?”
 „Elmondom, fiam, én örömet, ne emésszen a kétely.”
 Anchísés evvel nekikezd, így fejtve ki mindent:
 „Földet, eget, dagadó habokat, holdgömb ragyogását
 És títáni napunk, mindent, kezdetben a benső
 Lélek táplált, és a világszellem, mely előmlött
 Összevegyülve velük vitt mozgást nagy tömegükbe.
 Innen az emberi faj, meg a földön az állati, innen
 Minden szárnyas, a márvány víz-szin alatt is a szörnyek.
 Tüztől terhes ezek csírája, hisz égi körökből
 Származnak, ha ugyan nem fojtja le testi betegség

S földi, halandó rész erejük nem kezdi kiölni.
Ennek folytán fél, vágyik, bánkodik, örül mind,
Míg testükben, e vak börtönben a fényt sose látják.
Sőt, ha az élet lángja lehuny is már, a szegénytől
Minden testi baj és kórság nem száll el egészen
Akkor sem, belemarta magát ugyanis csoda-módra
S mélyen a hosszú idő folyamán lelkükbe a sok szenny.
Hajdani bűneikért most hát kínokkal adóznak,
Így vezekelnek. Van, ki szelek viharába feszítve,
Van, ki viszont vízörvényben függ, vagy belemártva
Lángtengerbe, hogy az perzselje le, mossza ki bűnük:
Mindegyikünk a saját lelkével szenved. A tágas
Élysiumba utána jutunk - víg földje azonban
Oly kevesek hona lesz! - míg minden szennyet az évek
Körforgása ki nem rostál, csak egy éteri érzést
És egy mennyei, egyszerű szikrát hagyva szivünkben.
Ám ha idők kerekén ezer esztendő eliramlott,
Mind, seregestül a Léthéhez szólítja az isten,
Hogy, feledést szíván folyamából, újra a napfényt
Szemre vehessék, és fel akarják öltetni testük.”

Ezt mondotta el Anchísés, a tömeg közepébe
Vitte utána fiát a Sibyllával, föl a dombra,
Hogy jól lássa a hosszú sort, a zajos sokaságot
S arca vonásaiból olvasson a szembejövőknek.

„S most a dicsőségről szólok, mely a dardanidákra,
Majdan várni fog, és arról, mily hősök erednek,
Tündöklők, italus törzsből, örökölni nevünket
És unokáid is elsorolom, feltárva jövődet.

Nézd amaz ifjat amott, ki reádül a dárda nyelére:
Sorsa a földre az elsők közt feljutni jelölvén,
Leghamarabb, italus nászból, ő száll fel a fényre -
Silvius, így nevezik, neve albai név, legutolsó
Sarjad, akit Lávínia, vénségedre, királyul
S Alba királyai őséül szül néked az erdőn,
S Alba, a Hosszu felett, vele kezdődik meg uralmunk.
Míg mellette Procas, tündöklő tükre a trósznak
És Capys áll Numitorral, majd ki neved megújítja,
Silvius Aeneás, a kegyes - de kirántani kardot
Úgy sem utolsó, csak majd nyerje el Alba uralmát.
Hej, milyen ifjak! hogy duzzad mind, nézd, az erőtől!
S rajtuk a tölglombos polgárkoszorú milyen ékes!
Ők emelik Nómentum, Pómetií, Cora, Bóla
És Gabií falait, de Fidénaet és Inuúsnak
Fészkrét is, valamint Collátia bérci erődjét.
Ez lesz majd a nevük, most még név nélküli puszták.

Ámde nagyapjához később Mávors fia társul,
Rómulus; anyja, az Assaracus-vér fogja nevelni:
Ília. Látod-e, két forgó mered égre sisakján,
S mint díszíti saját ékével mennyei atyja?

Íme, előjelet is kap hát, hogy győz a világon
 Róma hatalma, fiam, s az Olympusig ér fel erénye;
 Mert maga hét fellegvárat fog körbe falával,
 S boldog lesz hős sarjaiban: Berecynthia örvend
 Gyermekein csak eképp, amidőn tornyos-koronásan
 Áthajt Phrygia városain, sok száz unokáját
 Dédelgetve, ki mind isten s fenn trónol az égben.
 És most jól idenézz, mert római véreid, őket,
 Tenfajtád látod. Caesart s az iúliusi népet,
 Mind, kik a menny nagy boltja alá felszállnak a fénybe.
 Köztük az is, kit olyan sok jós megígért - ime, ámulj
 Augustus Caesaron: az Isteni sarja e férfi,
 Másod-aranykor virrad fel Latiumban alatta,
 Mint Sáturnus földjén rég; birodalma kiterjed
 Indusokon, garamantusokon túl, állatöveknek,
 Évnek, napnak egén is túl, addig, hol a mennybolt
 Tengelye Atlas tarkóján tündökleni látszik.
 Istenigék által megjósolt jötte hírére
 Már most retteg a Caspium és a maeótisi tájék
 S rémülten kavarog mind hét torkával a Nílus.
 Alcídés maga sem látott tán ennyi vidéket,
 Bárha megölte az érc-lábú gímet s Erymanthus
 Erdeit elcsitította s a lernai szörnyet is íjja,
 Sőt Liber se, ki nysai bércéről venyigével
 Kormányzott tigrisfogatán le-leront diadallal.
 S még habozunk nagy tettekkel gyarapítani hírünk? -
 Megtelepedni miért félünk hát Ausoniában?
 Ám szent áldozatát hozván, olajágkoszorúsan,
 Most ki jön? Ősz haja, bajsza királynak lenni mutatja,
 Rómainak hozzá - aki törvényekkel alapját
 Megveti várának, s akit ily roppant hatalomba
 Ültet a csöppnyi Curés. Őt Tullus fogja követni,
 Rettenetes csatavészbe borítva egész birodalmát
 S eltespedt, diadal-feledett seregét e tusákra
 Felfegyverzi. Azonnal utána következik Ancus,
 Már itt kérkedik, itt is a népszerűség neki minden.
 Ez meg a Tarquinius-ház; itt meg a büszke, bosszúló
 Brútus, a visszavivott vesszőköteg is vele, - látod?
 Ő lesz a baljós bárd révén majd consul először,
 Ő, ki a drága szabadságért fiait, kik a harcot
 Újra megindítják, maga fogja halálra ítélni. -
 Ó, nyomorult! de akárhogy ítél az utókor e tettről,
 Győztes a honszerelem lesz benne s az isszonyu dicsvágy
 Két Decius, Drusus jön amott s Torquátus »a baljós
 Bárdú«, s harc-jeleink aki mind hazahozza: Camillus.
 Látsz azonos hadi-mezben felszikrázni azonban
 Még egy párt, kik az éj e homályán most egyetértők,
 Hej, de ha egyszer a napra kijutnak, mekkora harcok,
 Vérözön és csata csap fel köztük! az alpesi szirtes

Várból tör ki, Monoecusból az após, le a síkra,
Míg veje, szemben, egész Keletet fegyverbe kiáltja.
Jaj, fiaim, soha lelketek ily rút harcra ne vágyjon,
S drága hazánk erejét ne szegezzétek szíve ellen;
Ezt te, szülöttem, olympusi származatú, külön átértsd
S vedd el ilyenkor fegyveredet - - -

Itt van az is, ki Corinthust és az achájt leigázván
Majd a magas Capitóliumon diadalmenetet tart.
Másik amott Argost és Aeacidést, nagy Achillés
Vérét és Agamemnón várát sújtja, Mycénaet,
Trójai őseiért így állva bosszút, s a Minerva
Megcsufolásáért. Hát benneteket ki feledne
Büszke Cató s Cossus? Ki a Gracchusokat, s Libyának
Ostorait - Scipiók, villám-ikrek! - titeket ki?
S Fabriciust, a szerényt, vagy Serránust, aki - szántott?
Merre ragadsz, Fabius-ház? fáradok el! s te, Legelső,
Késésséddel nép üdvét óvó, te is itt vagy?

Más faj - elismerem - élethűbb ércszobrokat alkot,
S arcot olyant farag, úgy, hogy szinte beszél az a márvány,
Jobb ügyvéd is akad, s ki leírja a csillagok útját
Mérőbotjával, vagy számontartja kelésük:
Ám a te mesterséged, római, az, hogy uralkodj,
El ne feledd - hogy békés törvényekkel igazgass,
És kíméld, aki meghódolt, de leverd, aki lázad!”

S mert ámulnak, a vén Anchísés ezt teszi hozzá:
„Nézd, mint lépdél azonban, dús zsákmánnyal, a győztes
Marcellus, ragyogóbb, mint minden hős körülötte.
Rómát menti meg ő, számos, vészes viadalban,
Punt, pártos gallust a lovassággal letiporván,
S fegyvereket harmadszor tesz le Quirínus atyának.”
Akkor a hős-szívű Aeneás (mert hívei élén
Egy deli ifjat lát, villámsugaras hadivértben,
Ámde olyan szomorút! lesütött szeme is csupa bánat):
„Hát ez, apám, a vitézzel lépést tartva, ki? - kérdi -,
Gyermeke tán, unokája esetleg a nagyszerű törzsből?
S mekkora zaj kíséri! milyen fenség ragyog arcán!
Ám a vak éj borus árnyai ott szállnak körülötte.”
Felzokog Anchísés, hull könnye, ahogy felel erre:
„Jaj, ne kutasd, gyeregem, roppant gyászát tieidnek!
Őt a világra csupán mutatóba ereszti a végzet,
S nem hagy időt neki. Túl nagynak tűnt volna a mennynek
Róma hatalma, ha ezt az ajándékát sem irigyli.
Mily hangos lesz majd megrázó férfi-sirástól
Mind az egész város, meg a Mars mezeje! S, Tiberínus,
Mekkora gyászt lát friss sírhalmánál vized akkor!
Ílium egy fia sem kelt ennyi reményt a latinság
Őseiben, sem Rómulusunk birodalma, szülöttét,
Annyira, mint őt, oly büszkén, sose fogja dicsérni.
Mekkora jámborság! milyen ősi-erős hit! a harcban

Mily diadalmas kar! Büntetlen, fegyvere ellen,
Senki se támadhatna, akár habzó paripáját
Sarkantyúzva, akár gyalog állna ki vívni e gyermek.
Haj, te szegény, ha a mostoha sors kikerülne! te lennél
Marcellus! - jertek, legyen itt lilium, tele kézzel
És vérszínű virág, hadd hintsem szét unokámnak,
Hogy lelkét e hiú végtisztesség adománya,
Némileg, engesztelje.” A köd tágas birodalmát
Így járják be s megnéznék mindent, kikutatnak.

Majd miután végigkísérte fiát az egészen
S felszította szívét a jövő hírnévre epedni,
Anchísés a csatákról szól, amelyek fenyegetnek,
Majd Laurentum népeiről, a latinusi várról
És hogy a bajt mint kell kikerülni, miként megelőzni?

Két kapun át járnak föl az Álmok. Egyik szaru. Rajta,
Mint mondják, a való árnyak szoktak kilebegni;
Hószínfényű, fehér elefántcsontból van a másik,
Itt a család jelenéseket engedik égnék a mánok.
Erre, a csontkapun át mutat Anchísés utat, aztán
Szót befejezve, fiát a Sibyllával kibocsátja;
Tüstént társaihoz s a dereglyékhez megy a bajnok,
Végig a part mentén, egyenest cáíétai révbe.
Itt horgonyt vetnek, s odasímul a parthoz a tatrész.

HETEDIK ÉNEK

Elmúltál, Cáriéta, te is, dajkája ki voltál
Aeneásnak, e part örökös hírére. De őrzí
Emléked - ha ugyan vigaszunk az efajta dicsőség -,
És neved is fenntartja a sír nagy Hesperiónkban.
Ám vég-tiszteletül kegyes Aeneás, ahogy illik,
Halmot emelve, a torlódó tenger lecsitultán
Fut kikötőjéből, a vitorlások tovaszállnak.
S kel sziszegő szél, és pásztázza az éjben az égő
Hold vonulásuk, a villódzó víz reszket a fénytől.
S már a közel circéi vidék fővénységét is eléri,
Hol dús lánya a Napnak a járatlan-sűrű berket
Nem szűnik soha dalra tanítani, büszke lakásán
Illatozó cédrust égetvén este világul,
Míg finom fonalán átpengeti zengve a fésűt.
És hallják, az oroszlánok mint fújnak, a láncot
Mint tépik dühösen bömbölve a kései estben
S medvék és sörtés sertések hogy tusakodnak
Jászluk előtt, szükölő, nagy farkas-forma vadakkal,
Kik mind földilakó lények voltak, de az ádáz
Circé bájfüve állattá bűvölte el őket
Arcra, alakra. No, Neptúnus, nehogy ily bajok ériék
Jámbor trósz népét, ha kikötne a révben, e rémes
Parti szegélyen, jó széllel töltötte ki vásznuk,
Zúgó zátonyain menekültüket óva, kísérve.
- Majd hogy a víz veresen felfénylik, a menny magasából
Villan a Hajnal aranyszíne is rőt kétfogatúján:
S ím a szelek szűnnek tüstént, a fuvalmak elállnak
Mind, és márványán már kinnal eveznek a mélynek.
Aeneás iszonyú ligetet lát ekkor az árról.
Rajta keresztül üdítő habjaival Tiberínus
Ront le a tengerre s gyors forgatagok, homokörvény
Kísérik sárgán. Mellette, fölötté szegélyét
És a folyam medrét szerető madarak raja csattog
Mennyeket elbűvölő dalokat, míg szállnak az erdőn.
Más utirányt utasít hát venni, a társak örömmel,
Orral a partnak, a lombárnyalta folyón fölleveznek.
S most, Erató, te beszélj: kik uralkodtak fejedelmek,
Mily viszonyok, milyen állapotok hajdan Latiumban,
Hogy kikötött e hajós, jövevény had az ausoni révben -
Ezt mondom ma el és felidézem okát is a harcnak.
Isteni szűz, te segítsd hát költőd! szörnyű csatákat,
Harcokat énekelek, vérszomjtól vad vezetőket
S tyrheniek seregét, meg a széles Hesperiónak
Kardra kapott népét. Roppant események ígéznek,
Megnehezül vállalt terhem.

Békés nyugalomban
Földjein úr egy öreg volt már rég erre, Latínus.
Mint mondják lauretumi nimfa, Marica szülötte,
Atyja pedig Pícus fia, Faunus, akit te, Saturnus
Nemzettél, te vagy, így vallják, ősapja e törzsnek.
Annak azonban a menny nem adott fiúsarjat utódul,
Volt ugyan egy, de korán elorozta a sír, gyere kifjjan.
Háza s trónusa hát lányának lett hozománya,
Egy viruló, eladó-sorban lévő hajadonnak.
Kérték is sokan Ausoniában, a nagy Latiumban!
Kérte kivált ez a tán mind közt legszemrevalóbbik,
Vére vitézi elődöknek: Turnus, kit az úrnő
Úgy epedett mielőbb vejükül láncolni magukhoz;
Csakhogy a menny száz rémjellel gátolta, ijesztvén.
Mélyen a ház közepén rejtett laurus-fa virított,
Szent levelét féltőn óvták sok századok óta,
Mint mondják, itt lelte Latínus apó is, e tájon,
Míg falait rakta, s Phoebusnak ajánlva, e fáról
Kezdte nevezni paraszt-népét lauretumiaknak.
Hát e fa legtetetjét - bámulva beszélem - a tiszta
Aetheren át, borzasztó dongással, sűrű méhraj
Lepte el egyszercsak, s egymásba akasztva a lábuk,
Ott függött a füzér viruló lombjába tapadva.
Szólt is azonnal a jós: „Idegent látunk közelegni,
Hőst, hadakat, s onnan, honnét e raj, és e vidékre,
Hogy tornyos várunkat majd leigázza uralmuk.”
Máskor az apja amint épp szent luc-fenyveket éget
Oltárán, s oldalt ott áll Lávínia szűzlány,
Szörnyű, de úgy tetszik, tűz kap bele hosszú hajába,
Ékei égnek mind, pattogva parázslík a pernye,
Lángol a lány kövel kirakott koronája, királyi
Kontya, hogy így sárgás fény-árba s füstbe borulva
Szétvigye Vulcánus parazsát az egész palotában.
Rémes látvány volt, nem kétséges: csuda, mondták
S zengeni kezdték, nagy nevet ad neki végzete végül,
Ámde kemény küzdelmet kell megvívni a népnek.
Hökken e rém-jeltől a király, s atyjához, a látnok
Faunus jósdájába fut és faggatja a berket,
Melyre az Albunéának nagy folyam-árja az erdön,
Szent forrásaiból fojtó bűzt ontva lezúdul.
Kétes ügyekben egész Oenotria s Italiának
Népe is innen vár választ; ide jő adománnyal
S itt kér álmot a pap, ha pedig leteríti a csendes
Éjben a vérét vett birkák bőrét, odafekvén
Sok tünelemnyt láthat csudamódra csapongani, hallhat
Sok fura szót, a haláltalanok hangját, hogy örülhet,
Sőt hívhatja akár Acherónt is avernusi mélyén.
Hát ide jött ki Latínus apó ige-hallani akkor,
Száz göndör másodfü juhót vágván, ahogy illik,

S földre terült borzas bőrükre ledőlve kinyúlott;
S ím a vadon mélyén sebesen felsuttog a szózat:
„Ó, gyerekem, ne kívánd lányod láncolni latinhoz
És ne reménykedjél, amelyet terveznek, a nászban:
Külföldről jön a vő, ki nevünk vérével az égig
Felviszi majd, akinek fajtája s utódai mindent
Meghódítanak és meddig, fordulva, Napisten
Két tengert nem lát, mindent letipornak odáig.”
Faunus atyának az éj csendjében adott e tanácsát
És látnok szavait nem fojtja magába Latínus,
Járja a Hír is a városokat, viszi, hordja, röpíti,
Ausoniában, amíg a füves partmenti fővényre
Láomedon fiatal hada fel nem húzza hajóit.

Aeneással a fő vezetők meg a bájos Iúlus
Közben egy égre törő, terebély fa alá telepednek
S torhoz készülnek, tönkölyből tészta terítőt
Téve a gyepre az étel alá - Jupiter maga súgta -
És e Cerés-aljat termése tetézi a tájnak.
Majd miután már minden mást felfaltak, e szűkös
Lángos-alapra, Cerés-kéregre kapatta az éhség
Elszánt fogsoruk és a karéjt a kezek le-letörték,
Falva a fölnegyedelt, vékony, sors-adta lepényből.
„Ejha, megesszük az asztalt is!” - szól erre bohókás
Hangan Iúlus s elhallgat. S ez volt a legelső
Jel, hogy a baj tovaszáll; mit hall és felfog az apja
És ismétli, igen bámulva az égi hatalmon.
„Légy üdvöz - folytatja legott -, ó, végzetem-adta
Föld, valamint üdvöz legyetek hű trójai szentek:
Itt házam s a hazám. Hiszen Anchísés maga mondta,
Most jut eszembe, jövőm titkán felfedve a fátyolt:
»Hogyha, szülöttem, majd idegen partokra vetődvén,
Rávesz az éh, étel fogytán megrágni az asztalt,
Bízni ne szűnj, fáradt fölibéd hajlék hajol akkor,
Ám ne feledd, falakat vonván, sánccal sem övezni.«
Hát ez volt az az éh; ez várt még minket utolszor,
S most bajaink végére mutat - - -
Rajta tehát, vígan, ha a nap majd fényleni virrad,
Vizsgáljuk, mi vidék ez, kik lakják, hol a népnek
Városa? ezt széledjünk szét tudakolni e révből.
Most pedig áldozzuk poharunk Jupiternek, esengjünk
Anchíséshez, atyámhoz s adjunk bort is a torhoz.”
Szólt s a halántékát zöld lombokkal koszorúzván,
Hívja a hely véd-szellemait, meg a Földet, az első
Égbelit és a sosem-látott folyamokkal a nimfák
Népét is, de az Éjt, a kelő bolygókkal az éjben
S Ída hegyén Jupitert éppúgy, sorban Phrygiának
Anyjával, valamint szüleit mennyben s Erebusban.
Ekkor a Mindent-megtehető a derült egek ormán
Hármat dördült fönn, aranyos sugarak beragyogta

Fellegeket mutogatva s rázva kezében a mennyből.
 Terjed a hír tüstént Trójának népe körében:
 Itt az idő az ígért falakat felvonni maguknak.
 És vetekedve megújul a tor: nagy volt e jel, örvend
 Mindenki s vegyítőt hozván italuk koszorúzzák.
 Majd hogy a másnap már végigpásztázta a földet
 Lámpásával, a nép fővenyét, a vidéket, a várost
 Szélednek kikutatni: hogy itt, e mocsár, a Numícus,
 Az meg a thybrisi víz, míg hősi lakói latinok.
 Száz kiszemelt követet küld Anchísés fia ekkor
 Minden rendekből a király fejedelmi lakába,
 Hogy Pallas lombját öltvén, adományait annak
 Átnyújtsák, békességért esedezve a trósznak.
 Késedelem nélkül fut mind végezni parancsát.
 Ő ezalatt lapos árkot vet bástyái helyéül,
 Rendezi táborukat, s az előszállást a fővényen,
 Mint egy erődöt, sáncokkal, gyeppel bekeríti,
 Ifjai közben utuk végén várát a latinnak
 S nagy bástyáit látják már, közeledve a falhoz;
 Kívül a város előtt fiuk és fiatal-deli ifjak
 Épp lovon és kocsikon tova futni tanulnak a porban,
 Más íjján ívet von, vagy könnyű kelevézzel
 Célba dob és versenyt vetekedve rohan fel, ököltre:
 S íme egyik lovasuk kiszökell a királynak, az aggnak
 Hírül vinni, mi nagyszál népség jön, sose-látott
 Köntösben. Mire az házába hivatja fel őket
 És követői között ős trónszékére telepszik.
 Fenséges, roppant ház volt, száz oszlopon álló
 Laurentumbeli Pícusnak felvári lakása,
 Melyben, a zord erdőn, az atyák ódon hite borzong.
 Bot-köteget, jogarát a király itt szokta először
 Kézbe ragadni s emelni, e templom volt a tanácsház,
 Színhelye szent toraiknak s itt ülték, ahogy illik,
 Végig a végtelen asztalokat, kost vágva, a vének.
 Sőt az elő-tere már teli egykori őseik ódon
 Cédrus szobraival, s Italus, de Sabínus, a szőlész
 Is kifaragva, a kép: görbített kést fog a nemző,
 Úgyszintén Sáturnus az agg és Jánus, a kettős
 Homloku, hajdani más fejedelmekkel, sűrű sorban,
 Kik honukért harcoltak mind, hullatva a vérük.
 Háborus eszközök is húzzák szent ajtaja fáit:
 Görbe szekercék és szekerek, hazahordva a hadból,
 Ám sisakok forgói, kapuk roppant reteszével
 S pajzs, gerely és gályák lerabolt orr-díszai szintén.
 Fogva quirínusi botját, balját pajzsba övezve
 Itt székelte maga is, burkolva rövid köpönyegbe,
 Lóbetörő Pícus; kit a vágy vadította varázsló,
 Círcé, fényes botjával s bora bájerejével,
 Tarka madárrá tett, tollát színekkel előntvén.

Hát ilyen isteni templomban telepedve le trónján,
Hívja a házba Latinus, elődei széke elébe
Teucer utódait és maga mondja szelíden először:
„Dardanidák, halljuk - hiszen úgyse titok, hogy a tengert
Errefelé szelítetek, sem a városotok s eredettek -
Mit kívántok? mely szükség szorította hajótok
Annyi vizek violás tükörén, ide, ausoni partra?
Ám ha utat vesztvén, ha vihartól verve is úsztok -
Mely terhet tengerjárók túrnek biz elégszer -,
Part-révébe pihenni csupán érkezve folyónknak:
Vendégek vagytok! de latint, e saturnusi népet,
Törvény nem kötelez, sem erőszak nem nyom el, önként
Jó, ne feledjétek, csak az Isteni Ős szava számít.
S most jut eszembe, habár az idők hagyománya homályos,
Ősz auruncusok azt vallják: itt jött a világra
Dardanus, innen eredt Phrygiába s az ídai várhoz,
Thrácia menti Samusba, mi most Samothrácia, mondják,
Így utazott egykor, tyrrhén tájról, Corythusból,
Mígnem a csillagos ég aranyos várába vezette,
Isteneink számát szentélyeivel szaporítván.”

Szólt, mire Ílioneus így szötte szavával a választ:
„Fenséges fia Faunusnak, fejedelmem! e földre
Nem vészes viharok vertek ki a víz tüköréről,
Sem csillag, sem a part nem csalt meg utunk közepette:
Önként és egyetértve jövünk mindnyájan e várba,
Mert birodalmunkból, melynél a kelő Nap Olympus
Legtetejéről sem látott ragyogóbbat, elűztek.
Származatunk Jupitertől van, Jupiterre, az őstre
Büszke a dardán nép, Jupiter fényes faja szülte
Trójai Aeneást is, urunk, - ő küld küszöbödhöz.
Hogy mi vihart zuditott előmölve a szörnyű Mycénae
Ída mezőire, mily sors által üzetve rohantak
Ázsia és Európa, e két földrész a csatákba:
Azt hallotta az is, kit az Óceanus körülöntve
Elkülönít a világ végén, s az a hő-nap-aszalta
Égalj választ el, mely a négy öv közt feszül arra.
Most pedig esdünk, oly sok vízen, vészben utaztunk:
Adj egy kis part-részt, békés helyet isteneinknek
És vizet és levegőt, mi megillet akárkit a földön.
Nem lesz az országnak szeplője e nép, neveteknek
Fénye se csökken alá, s nem enyész ily tette a hálánk,
És sose bánja meg ausoni, hogy Tróját felölelte.
Esküszöm Aeneás jobbára (csatákon a karddal
Éppoly erős az, próbálták, mint hogyha frigyét köt)
És sorsára - ne vess meg azonban, amért a kezünkön
Önként ott a szalag, s amiért esdünk ma előtted -
Sok nép, sok faj akart minket már kötni magához!
Ám a ti partjaitok rendelte keresni minékünk
Isten-adott sorsunk. Hol Dardanus élt: ide hívott

Vissza, e tájra üzött iszonyú ígéssel Apolló,
Tyrreni Thybrishoz, s a Numícus szent vize mellé.
Pár adományt is adunk azután, vedd régi szerencsénk
Trója tüzéből megmaradott e csekély töredékét,
Ím, oltári arany, melyet Anchísés atya használt;
Ezt Priamus hordta s törvényt így ült, ahogy illik,
Összehívott népén, e jogar, fényes feje-dísze
S íliadák-szőtt köntöse is tied - - -”

Míg szólt Ílioneus, mereven letekintve Latínus
Fel sem ütötte fejét, a szemét forgatta s a földet
Nézte feszülten csak. Nincs rá ma hatással a hímes
Bíbor, nem pálcájától fogul el Priamusnak,
Lánya frigyén méléz inkább és férjhez-adásán;
És az öreg Faunus szavait forgatja szívében,
Hogy hát itt van külföldről az a vő, kit a végzet
Úgy megígért, ki egyenlően hivatott hatalomra
Országán, kinek oly kitűnő, hős sarjai lesznek,
Hogy mindent leigázva felülkerekednek a földön.
Boldogan így szól hát: „Ég áldja ügyünk, csak a jóslat
Úgy is lenne! De mit kérsz, trójai, meg fogom adni;
Nem becsülöm le ajándéktok. Termékeny a szántóm,
Míg uralomra Latínus erős, itt Trója se szenved.
Ám ne maradjon el Aeneás se, ha vágyik utánunk:
Hogyha kötést akar és vendégi jogokra törekszik,
Kár a baráti tekintet elől elijednie - jöjjön;
Már fél béke az is: belecsapni királyi kezébe.
Válaszomul ti viszont a vezérnek szóljatok ekként:
Van nekem egy lányom, kit atyám szentélye, szavával,
Törzsbeli férfiúhoz fűznöm tilt és az egeknek
Számos jósjele sem javasol; s úgy int, Latiumra
Messzi vidékről jött vő vár, ki nevünket az égig
Fölviszi véreivel. Vélem, rá gondol a végzet,
S hogy ne csalódjék leglelkem sejtelve, kívánom.”
Mondta s a ménesből az apó lovakat szedet össze;
Nagyszerű jászlak előtt háromszáz állt vala büszkén.
És ad a teucroknak, mindnek, sorjában azonnal
Egy szélgyors paripát, beszövétt-bíbor takaróval;
Sárig arany láncok lógnak szügyükön, fedi testük
Tiszta arany, szinarany zabolát rágnak fogaikkal:
Aeneásnak, a távolinak meg kétfogatút küld,
Mennyei csírából eredett pár tűz-lehű táltost,
Oly félvéreket oly fajból, melyeket leleményes
Circé vitt atyjának ménje alá - s im, a műve!
Íly adománnyal, válasszal kap lóra, Latínus
Béke-hirét hazavinni, csoportja az aeneadáknak.

Íme az ínachus Argosból megtérve azonban
Bősz neje most húz el kocsiján, odafenn, Jupiternek,
S már magasan, siculus részről, a pachynumi foknál
Látja: a dardanidák hada s Aeneás mi vidámak.

S észrevevén, házat raknak, mert bíznak a földben,
 S elhagyták a hajót: kínok nyila sújtva megállott.
 Majd megrázva fejét, e szavak törtek ki szivéből:
 „Hah, te gyűlölt fajzat! phrygeknek sorsa, te, sorsunk
 Ellensége! vagy elhulltak sígéumi földön?
 Vagy leigázva igába zuhantak? Elégtek a felgyúlt
 Trója tüzén fiaik? Dehogy! átsiklottak a vészen,
 Át a hadak gyűrűjén. Hogy véltem, erőm is a végén
 Tán odalesz, bosszúm pedig el se lobogva - pihenhet.
 S még e hazátlanokat mertem minden habon üzni,
 Szembe szegezve vadul szökevény csapatukkal a tenger!
 Menny és ár erejét hát nem kimerítik e teucrok!
 Így használt csak a Scylla, a Syrtis, a szörnyü Charybdis? -
 Ott rejtőznek az óhajtott Thybris folyamágyán,
 Védve a víztől és tölem! De a vad lapithákon
 Mars bezzeg bosszút bírt állni; s az istenek atyja
 Ős Calydon átengedhette Diána dühének!
 Mért, Calydon, lapithák mily nagy büne érdemel ennyit? -
 Csak nyomorult magamat, Jupiter fényes feleségét,
 Bár próbáltam, amit lehetett, mindenre hajolván,
 Engem aláz le csak Aeneás! Ha erőmmel azonban
 Nem bírom, ott kérek védelmet majd, ahol adnak.
 Hogyha pedig nem lágyul a menny: Acherónt verem én fel!
 Mert hát jó, a latin földről nincs módom elűzni
 S végzete biztos, hogy Lávínia lesz csak a párja:
 Ám halogatni s e nagy szándékot húzni szabadjon,
 És elemésztetem is mindkét hatalom katonáit.
 Vő s ipa így frigyesüljön, övéik ily áldozatával. -
 Szűz, te pedig trósz és rutulus vért kapsz hozományul,
 S nászasszonynak - Bellónát. Mert nem csak a Cisseus
 Lánya, e fáklyával terhes nő, szült tüzes üszköt;
 Ily láng lesz a Venus-sarj is, hív mása Parisnak
 S Pergamum uj várát csóvjája felégeti ismét.”
 Ily szavakat sziszeg és dühösen leviharzik a földre
 S hívja a szörnyeteg istennők vak, lenti honából
 Allectót, a siralmat adót, akinek szive színig
 Szörnyű harc, harag, álnokság és vészteli vétek.
 Fél is e rémtől két testvére a Tartarus éjén,
 Sőt borzad Plútón atya is, mivel oly vad az arca
 S annyi alakban ijeszt, sűrű kígyóktól feketéllvén.
 Hozzá szól Júnó s így szítja szivét szilajabbá:
 „Éj szűz lánya, te, készséges szolgálat a munkád:
 Tedd, se becsünk, se hirünk, csorbulva alább ne kerüljön,
 És be ne fonja az aeneadák nász-terve Latínust,
 Sem pedig itt, italus partunk megszállni ne tudják.
 Nincs olyan egy-szivü két testvér, kit harcba ne vinnél,
 Ház, amelyet haragod fel nem dúl, gyászt, temetést küldsz
 És a családra csapást; a te elnevezésed ezernyi,
 S van vagy ezer cseled ártani. Üss hát dús kebeledre,

Bontsd meg a békekötést és hintsd el a háboru magvát,
Hogy kardot kérjen, követeljen s kapjon az ifjú.”

S Allectó, Gorgóval-ítatva lemegy Latiumba
S Laurentum fényes fejedelmi lakában először
Éppen Amátának száll rá csöndes küszöbére,
Kit Turnus nászán meg a teucrok megjelenésén
Asszonyi gondjai közt a harag lángolva lobogtat.
Kék haja fürtjeiből egy kígyót rája dob ekkor
S melle alá vet a szűz, mélyen szívébe a nőnek,
Hogy fölverje egész házát, eszevesztve a rémtől.
S az csúszkál csupasz emlőin, ráncán a ruhának,
Ámde nem érzik az érintés, úgy marja be mérgét
És szedi rá a bolond asszonyt; majd font aranyékszer
Lesz a nyakán a hatalmas szörny, majd hosszú szalagdíszt,
Majd meg elindul a testén föl, fürtjébe fűződni.

Míg csak elő-érzés a ragály, amely árad a méreg
Nedveiből s idegét tépvén tüzet önt a velőbe,
Ám kebelén a parázs kicsi még szívébe szívódni,
Addig, anyák módjára, szelíd szóval panaszolja
Lánya s a phryg idegen nászát, úgy ont sűrű könnyet:
„Hát szökevény teucrokhoz adod Lávínia lányunk,
Óh, apa, és nem szánod sem magadat, se szülötted?
S nem könyörölsz az anyán, akit elhagy a hűtlen az első
Északi szélre a szűzet a vízre ragadva e rabló?
Vagy nem a phryg pásztor perdült-e be így Helenáért,
Léda fáját Lacedaemónból Trójába orozván?
Vagy szavad ily szent csak? hol a gond tieidre, a régi?
És ama jobb, mit öcsénk Turnus tenyerébe te tettél?
Hogyha pedig külföldről vársz már vőt a latinnak,
És úgy áll, Faunus szava is tüzel erre, szülődé:
Nem külföld-e az összes hely, mely ment jogarunktól;
Én legalábbis eképp értem, mit a menny szava mondott.
Míg ha a Turnus-ház legkezdeté érdekel: őszük
Ínachus, Acrisius s a hazájuk a messzi Mycénae.”

Látva, hiába kísértik azonban igéi Latínust,
Nem hajt rá, de egész testén tovafutva, a hulló
Fúria-mérge viszont legbensőjét is előnti:
Rettenetes rémképeitől a szegény dühre gyullad,
És esze-vesztve, szemérmetlen berohanja a várost.
Mint csiga ostorütések alatt olykor nekiperdül,
Hogyha gyerekhad a tág udvar közepére nagy ívben
Játszva kihajtja; s az elkanyarog, forgatva a szíjtól
Görbe vonalban; a pöttön nép pedig érteni balga
És bámulva csudálja csupán, mint pattan a puszpáng;
S attól él, ha verik: neki sem lassúbb a futása
Végig a városokon meg a vad tömegek közepette,
Sőt, azt színleli, hogy Bacchus maga szállt a szívébe
S bünt iszonyút készítvén, még iszonyúbb dühre gerjed,
S száll a pagonyba s a bérc sűrűjén elrejtí szülöttét,

Hogy ne legyen neje teucroknak, nász-fáklya ne gyúljon:
„Évoe Bacchus! - üvölt -, hozzád méltó csak e szűzlány!
Zsenge borága csupán téged tisztel, de a karban
Tánca is, és a haját teneked szentelve növeszti!”
Így szaval és fut a hír, furiák dühe száll az anyákba
S egy lángtól lázítva tolulnak az új tanya-helyre:
Hagyván házaikat, - hajuk és nyakuk adva a szélnek;
Másoknak meg a menny veri vissza ijedt visitását,
Kik cipelik, bőrmezt öltvén, venyigés kelevézük.
Ott lobog ő maga is, fényes fáklyát visz a sorban
S fújja szülöttének Turnusszal nászrakelését
Vérben uszó szemmel, majd váratlan dühre gyúlván
Így vijjog: „Hej anyák, latinok, halljátok, akárhol,
Kikben az árva Amáta iránt él még kegyes érzés,
Hogyha jogán az anyáknak még gyötrődtek a gondtól,
Oldjátok meg a hajszalagot, velem orgia ülni!”
Így veri-üzi a rengetegen s a vadállatok odván
Föl-le az úrnőt Allectó s ez a bacchusi ösztök.

Majd miután már látta: dühét „kihegyezte” eléggé
És feldúlta Latínus egész tervét, palotáját,
Rebben azonnal a szörny istennő éjszinü szárnyán
S száll a merész rutulus várába, melyet ha a monda
Nem csal, a gyors notusok-kivetett Danaé alapított
Acrisius telepes népének. E hely neve hajdan
Ardea volt, amely Ardea nagy név most is, azonban
Fénye a múlté már... Meredek termében a gyászos
Éjben e helyt szunnyadt Turnus, túl már fele álmán.
Éktelen arcát Allectó és fúria testét
Itt veti el s egy vén néember képét veszi kölcsön;
Homloka rút bőrébe barázdát szánt, szalagokkal
Fonja be ősz fürtjét, olajágot tűz bele végül
S lesz Calybé, Júnó szentélyének koros őre
S ily szavakat szólván jelenik meg az ifju szemében:
„Turnus, hát tűröd, hogy vesszék annyi vesződség,
Vagy jogarad dardán telepes népségre irattad?
Kedvesed ím a király, s véren kivivott hozományod
Visszaveszi s külföldit vár székébe utódul.
Így indulj, kicsufolt, indulj letiporni a tyrrhént,
Úgy sincs hála, ne várd, így vidd a latinra a békét!
Mindezeket minden-tehető Sáturnia hagyta
Átadnom teneked, míg nyugszol az éjjeli csendben.
Rajta, riaszd hát fegyverbe s viadalra vezetni
Át a kapun hiveid ne habozz! gyűjtsd vígan a cifra
Gályahadat gyönyörű folyamunkon a phryg vezetőkre!
Ezt kívánja a menny. Ha pedig fejedelmi Latínus
El nem mondja: szavát most már megtartja s a násznak
Nincs akadály - a harcban fog Turnusra találni!”

Ámde az ifju a jósnőnek gúnyos kacagással
Így felel: „Az, hogy a Thybrisen egy hadi-raj vonul erre,

Nem ma-fülembe-jutott újság, mint hinni igyekszel.
Hát ne ijessz agyon engem; hisz Júnó, a királynő,
Ő se feled minket - - -
Csakhogy a kóros öregkortól, te, anyó, a valóra
Tomba vagy ám, és meddő gond marcangol: a papnőt
Lám, a királyi hadak hiu képzelgésre kaptják.
Őriznéd szobraidat meg a templomot inkább:
Háborut és békét intézzen a férfi, ki harcol.”

Düh tüze önti el Allectó szívét e beszédre.
És szava közben még remegés bénítja meg izmát,
S tágul az ifjúnak szeme: úgy megnő az Erínys
S annyi sziszeg rá kígyó is; de tekintete annak
Tiltja tüzével az elfúlót több szóra fakadni,
Bárhogy akar, míg két kígyót kiszakítva hajából
Megsuhogatja e korbácsot s őrvölgve üvölti:
„Ím itt van, ki a kóros öregkortól a valóra
Tomba, királyi hadak hiu képzelgője! - No, nézz meg:
Én vagyok itt, a cudar dírák, hugaim hona küldött
S harc meg enyészet van markomban” - - -
Szólt, feketén füstölgő fáklyájával az ifjút
Megcsapván, mialatt mellébe lehellte be lángját.
S az riad álmaiból iszonyú remegéssel, előnti
Csontjaiig testét és minden izét a verejték.
S kardot akar kergén, kardot kutat ágyban, a házban;
Vágja a vasra, a vétkes harcra hevíti, haragja
Úgyszintén: valamint ropogó rózsének a lángja
Nyálja a buzgó rézüstöt, mellette, alulról
S föltör a forró lé, gomolyog bent gőze a habnak
S túlfut a tajték, és nem tudván tartani többé
Vissza vizét, feketén felszárnnyal füstje a légbe.
Békét bontva kiadja tehát a legény-vezetőknek:
Útra, Latinushoz! meg hogy ki-ki kapja a kardot
S védjék Ítaliát, a határt, el is üzve az ellent;
Ő latinoknak-teucroknak majd megfelel egyként!
Mondta s a menny erejéhez eseng fogadalmi fohással,
S nincs rutulus, ki ne biztatná egymást a csatára;
Ezt ösztönzi alakjának fiatal, deli bája,
Azt fejedelmi elődei, mást hős karja a tettben.

Míg rutulus sziveket tűzzel Turnus tele így tölt,
Styxbeli szárnyain Allectó megy a teucrok elébe.
S új fondorlattal fürkészi helyét a fővényen,
Hol vadat űz, lesből iramodva, a bájos Iúlus;
Cócytus szüze itt dühre gyújtja kutyáik azonnal,
S jól-ismert szaggal szédíti meg orrukat, arra
Szítva szívük: szarvast üzzön; s ez volt ama vésznek
Főoka, melyre a földmives is fölvette a fegyvert.
Mert volt egy szarvas, gyönyörű, nagy agancsu, kit anyja
Emleitől szakítottak még el s óva neveltek
Tyrrhus gyermekei s Tyrrhus maga is, fejedelmük

Messzi mezőinek és marháinak őre, gulyása.
Húguk Silvia meg - szoktatva a szófogadásra -
Zsenge füzérekkel fonogatta díszesre agancsát
És fésülte is és fürdette a tiszta folyóban.
S hagyta becézni magát, megszokva a gazdai asztalt,
Hogyha pedig befutott a berekbe bolyongani, megjött
Még öreg este is ismeretes küszöbéhez a háznak.
Hát ezt verte fel arra vadászva, a messze csavargót,
Vad vizslái csahos csapatával Iulus a víznél,
Mint úszkált s viruló fövényén hűsölt a pataknak.
S dics-vágytól dagadó szívvel vesszőt maga küldött
Ascanius, görbült szaru-íjjából kirepítvén;
S hogy ne remegjen a kéz: az az isten is így igazítja,
Hasfalon át, beleken beleverve süvöltve acélját.
Fut sebesülten a vad, fut az ismert házba hörögve
És vértől veresen vonszolja magát odujába
S mintha rimánkodnék, rívása betölti lakásuk.
Silvia kishuguk erre kezét tördelve, jajongva
Összesikítja segíteni durva parasztjai népét.
S ők, hisz a vad rém ott rejtőzik a hallgatag erdőn,
Jönnek azonnal: egyik hoz tűz-edzette husángot,
Bunkóval fut a másik; amit ki-ki lelt maga mellett,
Azt teszi ádáz fegyverré. Csődíti csoportját
Tyrrhus is, ő egy tölgy törzsét ékelte ki éppen
Négyfele szelni: nagyot fújt hát és fogta a fejszét.
Látva a szörnyeteg istennő, az idő ime eljött,
S árthat, a leshelyről felszáll csúcsára a csűrnek
S fönn, peremén pásztor-jelt fű ki a görbe túlökből,
Tartarusit, riadót, mire megrendülnek a berkek,
S körben a mély erdők rá visszadörögnek azonnal;
Hallja a távoli tó, Triviának habja s a Nárnak
Kéntől ősz vize is, valamint a velínusi forrás,
És az anyák fiaik rettegve szívükre szorítják.
S gyúlik e hangra, hová csak a gyászteli kürt szava elhat,
Fegyvert fogva a felbőszült pórok hada tüstént,
Minden tájékról; de a trójai ifjak ugyancsak:
Tárják táboruk és tömegük tolul Ascaniushoz.
S fölfejlődik a had. Nem pór-harc már a csatájuk,
Hol perzselt fa-karók járvák vagy durva durungok,
Két-élű vas a fegyverük és feketén meredeznek,
Mint a vetés, a kivont kardok, de lobognak a napban
S visszarágyogtatják villámuk az ércek az égre:
Úgy, amiként bent mélyen előbb elszürkül a tenger
S tajtékját a habok mindig magasabbra dagasztják,
Míg a fenékről nem csap fel vize végül a mennyig.
S ekkor az élen előbb elhull Tyrrhus legidősebb
Gyermeke, kit sziszegő vessző vesz ifjan el, Almó;
Mert gégéje alá ver, a vér pedig ömlik a hangok
Síkos járatain, meg a híg leheletre sebéből.

S már sok hősi tetem hullt el körülötte: Galaesus
 Vén öreg is, ki a békéért járt közbe, a jognak
 Bajnoka volt s egykor legdúsabb Ausoniában:
 Őt gulya járt haza s öt bégő juh-nyája naponta
 S száz ekevas kellett mindig felszántani földjét.
 Míg a mezőn Mars két fél közt így fárad egyenlőn,
 Vérrel itatja tusájuk az isteni nő s amit ígért
 Állva, az öldöklést elején már gyászba borítja,
 Majd tovahagyván Hesperiat, megy a mennyei légbe,
 Hol szava így szól Júnóhoz, sikerére kevélyen:
 „Ím a viszályt véghezvittem véres viadallal,
 Most kísértsd a baráti frigyet megkötni, ha bírod,
 Most, hogy a teucrokat így megmostam az ausoni vérben!
 Sőt, azt is tehetem, ha kívánságod kijelented:
 Hogy rémhírrel a szomszéd falvakat is feluszítom,
 Szítva szivük szomorú viadalban esengeni Marsért,
 S hozzák csak hadaik: bevetem fegyverrel a földet!”
 Erre viszont Júnó: „Rémkeltés, csel van elég már;
 És viadalra is ok, kaszabolnak a kardok a kézben
 És ki amily fegyvert épp fog, friss vérbe meríti.
 Hírhedt sarja Venusnak ilyen nász-ünnepet üljön
 És ilyen egybekelést maga is fejedelmi Latínus.
 Ám te ne kószálj itt, kényedre az égi körökben,
 Ezt nem tűri atyánk, az olympusi úr, magas ormán.
 Tűnj tova hát; ha netán lesz még valamily dolog, arra
 Itt vagyok én.” Szólott Sátornia és befejezte.
 Kígyóktól sziszegő szárnyán száll az le a széles
 Menny magasából és megtér cócytusi honba,
 Ítáliában bent, borzasztó bérc-orom alja
 Egy mindenféle emlegetett, híres helyet őriz,
 Ampsanctus völgyét: a vadon sűrű lombfala védi
 Kétoldalt komoran, közepében meg dübörögve
 Szólnak a szirtek a forgatag örvények folyam-útján.
 S egy szörnyű szakadék, Dísnek szelelő-lyuka tátong
 Erre, mutatják is, hova torka a mély Acherónnak
 Felköpi dögletes gőzét, de a rémes Erínys
 Itt oson el - s ég-föld fellélegzettek utána.
 Ám a királynő is megy már, Sátornia, művét
 Véglegesen befejezni. A sok pásztor meg a vészből
 Indul a várba a holtakkal, viszi vissza az ifjú
 Almót és a megölt, elroncsolt arcu Galaesust,
 S kéri az isteneket, hívják könyörögve Latínust.
 Jó maga Turnus is és a heves panaszkodók, hogy öltek,
 Még kettőzteti rémületük: trószat hívnak e honba,
 Phrygekkel vegyül össze fajuk, míg rajta kiadnak!
 S fut mindenki, rohan mindenhol, kinek anyját
 Táncha a bacchusi tűz épp most töri távol a berken -
 Mert nagy név ez: Amáta -, s vágyik mind verekedni.
 Sőt vészes viadalt követel valamennyi, a végzet

Bármit mond, bármit jele és intelme a mennynek.
Majd vetekedve körülfogják a királyi Latinust.
Csakhogy ez ellenük áll, mint tengeri szikla, szilárdan,
Tengeri szikla, igen, mely a nagy viharok közepette
Meg sem rezdül, a vész bármint víjjog körülötte,
Oly sulya van; s ámbár tájékozódik a zátony, a szirtfal, -
Visszaverődik a ráhányt sok hínár derekáról.
Ám hogy a vak terven nem tud már győzni hatalma,
Mert a szilaj Júnó szándéka szerint igazodtak,
Hívja tanúul a mennyet az agg, meg a testtelen aethert
S „Jaj - szól -, megver a végzet, e vész vesztünkre viharzik!
S vétkeket vérről váltjátok meg, nyomorultak!
Ám te lakolsz igazán, Turnus, kín, gyász tereád száll,
S későn kéred majd könyörögve imáddal a mennyet!
Mert rám vár a halál, fél lábam a rév kapujában
S nem fog fájni, csak elmennem.” Szólt és befejezte
S felvárába fut eldobván fékét a közügynek.

Volt Latiumban egy ősi szokás, kegyesen gyakorolták
Hesperióban az albai falvak, a föld feje, Róma,
Tartja pedig most is, ha megindul a háboru Marsszal,
Bárha getákat akar szomorú haddal leigázni,
Vagy hyrcánra s arabra rohan, vagy az indusok ellen,
Vagy hogy a párthustól jeleik haza hozza Keletről.
Két Viadal-kapu van - nevük ez -, melyeket kegyeletből
Szentnek tisztel a szörnyű Mars félelme s a vallás;
Száz érc-pánt földi és tartós vas-zárok a tölgyet,
S őre se távozik el sohasem, Jánus, küszöbéről;
És amidőn az atyák viadalt indítani vélnek
S biztos a harc, ezeket maga nyitja quirínusi díszben
És köpenyét gabií módon felövezve a consul
S míg a küszöb csikorog, riadót maga zeng, hogy az ifjak
Mind követik: helyeselve recseg, rekedésig, a rézkürt.
Akkor is így kérték, hogy az aeneadákat e módon
Hívja Latinus, a gyász-kapukat betaszítva, csatázni.
Ám átalált az öreg hozzájuk is érni s az ocsmány
Tiszt elöl elmenekült, elbújva szobája homályán.
Hát Sátyurnia száll le, a menny úrnője, az égből
S késlekedő kapuit maga rántva fel ott a Viszálynak,
Vas-veretű szárnyát sarkán fordítja ki karja.
Ausonián, mely aléltan aludt azelőtt, heve átcsap;
Van, ki gyalog megy a harci mezőre, ki táltosa hátán,
S rúgja kevélyen a port; fegyvert fut fogni a többi.
Ismét más ragyogó paizsát keni és kelevézét
Tündöklőre kövér hájjal, vagy fen hadi-bárdot
S már viszi vígan a jelvényt is, hogy hallja a kürtszót.
Őt roppant város teszi üllőit le, s a fegyvert
Újra megedzi erős Átina s Tíbur, a büszke,
S Ardea, Crustumium, valamint a tetős Antemnae.
Óvni fejükre főveg, majd füzzel fonva be púpját,

Pajzs készül; sokan érc-inget kalapálnak eközben,
Mások ezüst lapokat mérnek fényes lábvértnek;
Ezzé lett a kasza s szántó-vas iránti szerelmők:
Újra-kovácsolják kardját eleiknek az üllőn!
S harsan a kürt, körözik hadi-jelszavaikkal a táblát.
Ez sisakot hoz házából hevesen, betöretni
Az nyihogó lovakat, míg hármás arany fonadékú
Vértet is ölt amaz és hű kardját felköti mellé.

Most pedig, istennők, tárjátok fel Helicontok,
S zengjen a dal: kik gyúltak hadfők harcra, s a térre
Kit ki kisért, mily nép, és hány élt hős a virágzó
Ítáliában már akkor, s mi viszály viharában!
Mert avatottan, csak ti, szüzek, szólhattok ezekről:
Míg hozzánk ama hír bágyadt szellője ha eljut.

Hát istentagadó, iszonyú Mézentius indul
Tyrreni partokról legelőbb is a harcba hadával.
Jobbján gyermeke, Lausus lép, ki olyan deli ifjú,
Hogy szépségre csupán laurentumi Turnus előzi,
Lausus, a ló-betörő, igen, és a vadak megölője,
Hozva hiába ezer hívét az agyllai várból:
Csak ki parancsokat ad, kissé méltóbb apa volna,
Érné több derü, csak Mézentius apja ne volna!

Majd diadal-pálmás, ékes kocsiját a porondon
És győztes lovait deli Hercules ifju szülötte,
Délceg Aventínus fitogatja, kigyós paizsával,
Atyja jelével: amint száz hulló hemzseg a hydrán;
Őt a világra Aventínus pagonyán Rhea papnő
Szülte titokban a domb alján, szerelembe vegyülvén
Laurentum táján Tírýns e fiával előtte,
Míg, Geryont meggyilkolván, diadallal az isten
Itt, tyrrhén vizeken csutakolta hibérusi nyáját.
Népe hajító dárdát hord és nagysulyu csáklyát,
És sima karddal küzd, markolva sabellusi kopját.
Ő maga borzas oroslán-bőrt burkol derekára
S felrakván a fejére fehér fogait, fejedelme
Fölvárába e félelmes díszben gyalog indul,
S Hercules-öltönye úgy lóg válláról, hogy ijesztő.

Közben a tíburiak várából jó egy ikerpár,
Tíburtus nevü bátyjukról nevezett hiveikkel,
Cátillus meg a durva Corás, Argos-beli ifjak,
Kik sűrű kardok közt közelegnek a hadsorok élén:
Mint két centaurus, felhők ivadékai, szállnak
Elhagyván Homolét vagy az othrysi hó-borította
Hegy magasát, sebesen nyargalva, s a végtelen erdők
Tért nyitnak s engednek nagy recsegéssel a cserjék.

Majd Praeneste királya tűnik fel, a váralapító
Caeculus: őt a mezőn nemzették, tartja a közhit,
Barmok közt és Vulcánus volt apja s a tűzhely
Lángjaiban lelték. Pórok hada porzik utána,

Nagy Praeneste, a hús Anió, Gabii-beli Júnó
 Földje, a hernicusok köves és patakokkal eláradt
 Tája lakói, s akit csak a kincses Anagnia ellát
 És Amasénus atyánk, te. Sokan fegyvert se viselnek,
 Nincs zörgő szekerük, paizsuk: legtöbb a parittya
 Kék ólom-lövedékeivel hajigál vagy a kettős
 Kurta gerelyt veti markából, míg rótszínű farkas
 Bőre a kucsma fején, de a bal láb már csupaszon lép,
 Csak jobbára simul cserzetten csizma a hadnak.

Ám Messápus, a ló-betörő, Neptúnus e sarja,
 Kardra kap ő is, akit sem a tűz nem fog, se vas éle,
 És rivaló hangon viadal-feledett seregébe
 S már tespedt népébe hamar lelket ver a harcra.
 S jó Fescennia és a faliscusi aequusok ezre,
 S kik Sóracte fokát lakják, Flávina lapályát,
 Címinius havasán a tavat s a capénai tölgyest.
 S ment ütemes dobogással a had, zengvén fejedelmük,
 Mint amidőn hósín hattyuk híg fellegek alján,
 Hosszu nyakukból dalt fúván haza húznak a rétről,
 Hogy visszhangzik a messzi folyó, s odalenn belerezdül
 Ázsia árja - - -

Senki nem is hinné, hogy ily érces erők kavarognak
 Ebben a nagy hadban, hanem inkább, hogy madaraknak
 Zúgó fellege tör fövényére a partnak a mélyből.

Im, iszonyú hadakat hoz azonban egy ősi sabínus
 Ház ivadéka, ki mint iszonyú had üget maga, Clausus,
 Tőle eredt osztálya s törzse a Claudiusoknak,
 Hogy Latiumban Rómából részt nyert a sabínus.
 Majd roppant amiternumi századok, ősi quirísek,
 S Éréum raja jó s az olaj-fák földje, Mutusca;
 S ad Nómentum vára, a Rósea-völgy, a Velínus
 S Tetrica vad sziklája, sevérusi szirtje is embert
 S kit küld Casperia s Foruli s csermely, te, Himella,
 S kik Tiberis-levet és Fabaris-vizet isznak, a hűvös
 Nursia népeivel, latinokkal, hortaiakkal
 S Allia bús hirü habja hadával mind gyülekeznek:
 Számuk - ahány cseppet csak görget az ár Libyánál,
 Hol viharával a hús mélyben megbúvik Orion;
 S oly sűrű, mint Lyciában a sárga vetés, vagy a Hermus
 Szántóin, ha beért már nyár elején, a kalászfaj.
 S pengnek a pajzsok, a tér talpuktól döng dübörögve.

Majd Agamemnón-sarj, aki Trója nevét is utálja,
 Fog kocsijába, Halaesus, a mén meg Turnus elébe
 Vonja ezer vad hívével, kik a bacchusi boldog
 Massicuson fogják a kapát, akiket Sidicínus
 Síkja s az auruncus vének küldtek le a dombról,
 Sőt a calésiek és a sekély voltturnusi csermely
 Népei is jönnek, de a durva satículusokkal
 Oscusok örsei is. Karcsú kelevézük a kézben,

Hosszú szíjra szokás felkötni felénk e fegyvert,
S míg baljuk fedi pajzs, párharcra vasuk kasza-görbe.

Ám rólad se feledkezzék meg zengeni versünk,
Oebálus! mondják, szüleid Sébéthi, a nimfa,
És Capreae fejedelme, Telón, ki a télébous hont
Bírta koros fővel; kevesellte azonban az ifju
Atyja uralmát és akkor már messze legyőzte
Sarrastus népét a vizes Sárnus mezejének,
Majd Rufrae, Batulum s a Celemná lapálya lakóit
S kikre gyümölcseivel le-lebámul a bellai bástya:
Teuton módra dob ez most mind kelevézt a kezéből
S míg fővegül fejüket hántolt para-héj fedi, pajzsuk
Villog a sok vastól, vívó-kardjuk vasa villog.

Téged is elküldött Nersae hegyi tája tusázni,
Leghíresebb bajnok, fényes fegyverzetű Úfens!
Ám aequícula néped nyers fajtájú felettébb,
Földjük rossz, a berekben szoktak hát vadat üzni
S fegyveresen túrják a talajt, de a fosztogatásból
Élni örülnek csak, gyarapítani mindig a zsákmányt.

Sőt még Marruvium népének papja is eljött,
Dús olajág koszorújával kidiszítva sisakját,
Szörnyű erős Umbró; Archippus küldte, királya,
És minden viperát, hydrát, mérget fuvaló fajt
Kézrátétellel vagy igéjével leigázott,
Mesterien megalázva dühük, gyógyítva marásuk.
Csakhogy a dardán dárda-döfés ellen tehetetlen
Volt ő is, sebe nem forrt össze az álmos igékre,
Oly füvet ő se talált a hegyes marsus-honi tájon.
Sír is a gyöngyvizű Fúcinus és Angvítia berke,
Sírnak utánad a tiszta tavak - - -

Megy viadalra világszép gyermeke Hippolytusnak,
Délceg Virbius is, kit im anyja, Arícia küldött,
Hogy Diána szelíd s oly dús szentélye tövében
Fölnevelé a vizes főveny, erdein Égeriának.
Mert noha azt mondják, bár mostoha-anyja cselére
Atyja dühének e Hippolytus vérével adózott -
Rémült ménjei széttépték -, de megint fel is éledt,
Szívni a föld levegőjét fenn és látni a mennyet:
Vissza-igézte Diána szerelme s a paeoni gyógyfű.
Csakhogy a mindenek atyja, az árny-országbeli tájról
Egy már holtnak ilyen feltámadtán dühre gyulladt
S Phoebus e bűbájt és írt fölfedező fiúsarját
Ő maga verte le villámával a styxi habokhoz.
Ám egy titkos szeglet ölen elrejt (a tündér
Égeriánál, berkeiben) szerető Triviája
Hippolytust ezalatt, hogy az erdön egymaga éljen,
S Virbius: erre cserélje nevét italus csalitokban.
S ím a patás paripákat a szent liget és Triviának
Temploma tiltja ma is, mert megrémültek a mélyvíz

Szörnyeitől, szekeret s ifjat szétzúzva a parton.
 Sarja azonban a sík gyepen épp úgy úzi csatázni
 Lángvemhes lovait, fogatán épp úgy iramodva.
 Mind megelőzve mutatja magát deli termetű Turnus
 S fegyvereit fogván, fejjel fölnyúl a tömegből.
 Vas-süvegén hármassal forgó, mely alatt a Chimaera
 Ül magasan, s épp Aetna szilaj tüze tör ki a torkán:
 S annál inkább zúgnak e zord lángok, zabolátlan,
 Mennél jobban tombol a harc, tajtékzik a vérhab.
 Ám meredő szarvval, tükörén paizsának, aranyból
 Már Íó ragyog, im, csupa szőr, im, alakra üsző lett,
 Ez csak a műremek ám! de a szűz őrzője is, Argus,
 S Ínachus, atyja is, - épp vizet önt egy cifra vederből.
 S mint zápor, gyalogok, paizsos seregek sokasága
 Hömpölyög át az egész rónán, argív fiatalság,
 Auruncus, rutulus rajok és a sok ősi sicánus,
 Sacránus s a labíciusok is, festett paizsukkal;
 Kik teneked lakják ligeted, Tiberínus, ekével
 Kik rutulus halmot s a Numícus szent televényét
 Vagy Círcé hegyeit szántják; hol az anxuri székel,
 Juppiter, és viruló berkén Férónia örvend;
 Vagy, honnan Saturánk posványa sötétlik, a völgyben
 Meg tengerbe a hús Úfens keres ömleni ösvényt.
 Végre a volscus nép küldötte vonul ki, Camilla,
 Hozva lovas hadait, csapatuk villámlik a vastól;
 Nők daliája, kinek kezeit kosarára, guzsalyhoz
 Nem szoktatta Minerva, csak élni a vad viadalnak
 Lány létére s a fergeteget megelőzni futásban.
 Érintés nélkül tovaszáll tetején a vetésnek,
 S úgy repül át rajtuk, hogy a zsenge kalász le se hajlik
 Hogyha pedig tenger tükörén iramodna lebegve,
 Vagy dagadó habokon, nedves sem lenne a talpa.
 Őt lesi házaiból s a mezőről összeseregglő
 Ifjú csapat s az anyák hada is, hűledezve haladtán,
 S tátva marad szájuk, viruló vállára vezéri
 Bíbora mily méltósággal borul és az aranycsatt
 Mint köti át kontyát, míg hordja lycus-honi tegzét
 S pásztori mirtusz-dárdáját, melynek vas a vége.

NYOLCADIK ÉNEK

Hogy hadi-jelvényét Turnus felütötte fokára
Laurentumnak, a kürtök meg riadozva rivalltak:
Vad lovait csak alig noszogatja, csörögteti kardját,
Buzdul az összes szív tüstént, támad zavar, őrzöng
S esküdözik széles Latium deli népe merészen.
Fő vezetők Úfens és Messápus, meg az istent
Káromló Mézentius: ők hozzák a segítő
Ezredeket, pusztává téve a földet a pórtól.
S küldik a nagy Diomédészhez Venulust, föl a várba,
Oltalomért, avval: teucrok járnak Latiumban
S Aeneás hada horgonyoz itt, hozván leigázott
Isteneit s azt hirdeti, hogy hatalomra a végzet
Őt óhajtja, a sok nép meg máris megy utána,
Mert Latiumban a dardán hős hire egyre növekszik;
Azt pedig, elméjében mit hány-vet, ha szerencsés
Lesz hada, és mire vár, ő jobban látja bizonynyal,
Mint fejedelmük Turnus vagy fejedelmi Latínus.
Így forrong Latium. Mit látva a Láomedonfi,
Szörnyü kinok habján kezd szíve remegni, miközben
Elgondol mindent, fontolja a dolgot, az ügynek
Nézi e részét is, vizsgálja amazt is erősen:
Mint réz-kádban a víz tükörén táncolnak a fények,
Hogyha a lángszemü nap vagy a halvány hold belevillan,
Majd mindenfele szétragyog és fut a menny magasáig
S onnan a házak párkányát csillogja be ismét.
S éjszaka volt, lepihent már minden lénye a földnek,
Kismadarat, fáradt barmot mély álom igazott,
S Aeneás atya ott nyúlt még a fővényen, a hűvös
Égbolt íve alatt, szomorúan a szörnyü hadaktól,
Míg késő nyugalomnak nem nyújtotta a szívét.
S ím, úgy tetszik, üdítő habjaival Tiberínus
Bukkan elő, e hely agg véd-istene, nyár-ligetéből,
Vékony, zöld-szinü vászonnak fedi leple palástul,
Fürtjét meg sűrű sás árnyas koszorúja köríti;
Búját ekkor e hang zúg fel szétűzni szivéről:
„Ó, menny sarja, ki Trójánkat hozod elleneidtől
S Pergama felvárát most már mindig meg is őrzöd,
Kit hön várt Latium mezeje s Laurentum e tája,
Itt a hazád, ne habozz, ez örök hona isteneidnek,
Csak ne ijesszen a harc borzalma: haragja a mennynek
S nagy dühe már lelohadt - - -
Hogy pedig ezt sose hidd hiu álomnak, tüneménynek,
Fogsz a fenyéren, a tölgyek alatt majd látni egy emsét,
Jókora hósínűt, amely épp harminc fiat ellett,
És emlőin ezek hósínűek valahányan,
Itt lesz városod, itt - bajaid végén - menedéked,

Mert ha lepergett harminc év, innét alapítja
 Ascanius házát, ama hangos hirnevű Albát.
 Nem jóslok hamisan. De ügyelj, röviden kitanítlak,
 Mint győzz mindazokon, mik még rád lesnek utadban.
 Erre a tájra az arcas törzs települt tömegével,
 Pallás vérei, kik mindegyre követve királyuk
 Éuandrus lobogóit, a bércezen erődöt emeltek,
 Melynek a pásztori Pallásról neve Pallantéum.
 Ők a latin néppel soha nem szűnnek hadakozni;
 Lépj hát frigyre velük, nyerd meg seregük hadi-társul.
 Én a folyam fövenyén egyenest igazítani foglak,
 Hogy vizemet, vele szembe evezve, legyőzze lapátod.
 Istennő fia, fel hát, és ha lehajlik a csillag,
 Esdj, ahogy illik, Júnóhoz: düh, harag ne eméssze,
 S jámbor imád intézd Hozzá. De ha célod elérted,
 Engem is áldj. Mert én vagyok az, látod, ki e partot
 Bő sodromba fogom, s a kövér szántót szelem erre,
 Égszinkék vizü Thybris, igen, kedvence az égnek.
 Tág lakom ez, de vizem várak közt tör fel, a bércezen.”
 Szólt a Folyam s azután mélyére merült a medernek;
 Aeneást pedig éj és álom hagyja magára.
 Serken hát, fürkészi a nap fényét a magasban
 S öntözi öblös markából özönét a folyónak,
 Majd az egekre emelve eképpen eseng, ahogy illik:
 „Nimfák, Laurentum nimfái, szülői a víznek,
 S Thybris atyám, te is, ó hallgass rám égi haboddal
 S Aeneást a veszélyektől véd meg valahára!
 Mert bárhol van a forrásod, zuhatag te, ki szánod
 Árva ügyünk, gyönyörű kútford bárhol tör a földre,
 Tiszteletünket, ajándékunkat elédbe lerakjuk,
 Ó, szarvas zubogó, italus folyamok fejedelme.
 Csak légy pártomon és mit ígérsz, váltsd is be valóban.”
 Mondta, kiválasztván egy pár kétrend-evezőset
 És evezőket adat, valamint fegyvert a fiúknak.
 Íme, csudás tünemény tárul föl előttük azonban,
 Hószinü emse hever viruló fövenyén a folyónak,
 Egy fás részen, előtte hason-szörű malacokkal.
 Ezt kegyes Aeneás neked ölte le persze, neked, nagy
 Júnó, s oltárod tisztelni kocáit is aztán.
 S Thybris egész éjjel szelidítve a vad folyam-örvényt,
 Halk habokat hajtott s úgy állt meg, visszatolulván,
 Mint a szelid mocsarak s a tavak tág tükre terülnek,
 Hogy nehezükre ne essék benn a lapáttal evezni.
 Kezdi hát az utat, röptük rövidíti vidám zaj.
 Száll a habokban a szurkos lúccs; elképed a hullám,
 És elképed az erdő is, mint villog a hősök
 Pajzsa: vizen sose láttak még ily cifra hajókat.
 S nap mint éj evezők mellett görnyednek, a hosszú
 Hajlatokon más és más mindig előttük az erdő:

S lombjain úsznak - ahogy zöld tőlük a víz sima tükre.
S már a tüzes nap a menny ívét félig befutotta,
Hogy távol falakat, várat s elszórtan a házak
Ormait is látják, melyeket nagy Róma azóta
Égig emelt Éuandrus gyér birodalma sorából.
Fordul hát a hajó, mennek fel a várba azonnal.
 Épp aznap pedig ünneppel tisztelte az erdőt,
 Vára előtt, a nagy Amphitryon sarját meg a mennyet
 Arcadiának ura. S vele volt fia, Pallas, a főrend
 Ifjaival, s a szerény jövedelmű tanácskar a tömjént
 Égeti, míg forró vér-gőzben fürdik az oltár.
 Hát hogy a csúcsos gályákat sűrűjén a vadonnak
 Észreveszik közelegni erős evezéssel a csendben,
 Mind megijednek a látványtól, és hagyva az asztalt,
 Tüstént kelnek fel. De zavarni a hős-szívű Pallás
 Tiltja toruk, hanem egy kelevézt ragad és megy elébök
 S messze kiáltja a domb magasán: „Daliák, e nem-ismert
 Útra mi kényszer vonszolt el titeket? mire törtök?
 S kik vagytok? mi hazátok? a harc vagy a béke hoz erre?”
 Békehozó olajágot nyújt karjával előre
 S így felel Aeneás atya ekkor a tat tetejéről:
 „Trójai népet látsz, latinokra kifent kelevézzel,
 Mert menekült csapatunk gőgös haddal tovaűzték.
 Éuandrust keresem. Vidd meg neki: Dardaniának
 Jöttek, kérni szövetségét, kiszemelt vezetői.”
 Ámul e nagyszerű névre s egész elhül bele Pallás:
 „Bárki vagy is - nyögi hát -, szállj csak ki, beszélj te apámmal
 Színe előtt, mint isteneink vendége lakunkban.”
 Erre kezet nyújtott és fogta erősen a jobbját.
 S elhagyván a folyót mennek s a csalitba belépnek.
 Nyájas igékkel szól itt Aeneás a királyhoz:
 „Legjelesebb gráj vér, te, kihez sorsom ma vezérelt,
 Hogy könyörögjek, eléd nyújtván e szalag-diszes ágat,
 S félni se kell tán, bár danaók feje vagy, fajod arcas
 S *ahhoz* a két Atridához köt törzsi rokonság;
 Ámde vitézségben, meg a menny szent jóslata folytán
 És ükeink révén rokonod vagyok én is: a híred
 Messze közismert, hát engedtem a sorsnak örömmel.
 Mert ama dédapa, Dardanus, ílusi váralapítónk,
 Mondja a gráj, Atlas-vér volt, Électra szülötte,
 S teucrok közt lelt hont; Électra viszont a nagy Atlas
 Lánya, ki tartja a tarkóján terhét az egeknek.
 Míg a ti őstök Mercurius, kit a hókaru Máia
 Szült Cylléne fagyos tetején, méhébe foganván;
 Ám ha regénk nem csal, Máianak is Atlas az apja,
 Atlas a fent-nevezett, aki hordja a csillagos ívet.
 Így eredünk, azonos vérből szétválva, mi ketten,
 Ebben bízva követséget sem küldtem előre,
 Terveidet tudakolni ravasz csellel: magam állok,

S nem féltem fejem, én magam itt, hogy esengjek e lépcsőn.
Téged is, éppúgy, mint minket, Daunus faja kerget
Szörnyü hadakkal; s úgy vélik, bennünk ha elűznek,
Széles e Hesperiát mi sem áll leigázniok útba
És előzőnleni, mely fent és lent habzik, a tengert.
Vedd szavam, add a tied: van hősi szívünk a tusára,
Van bátor kebelünk, fiaink cselekedni megedzvék.”

Így szólt Aeneás. De amaz már rég a beszélő
Arcát és szemeit szemléli, hatalmas alakját.
Végre felel röviden: „Teucrok te legérdemesebbje,
Látni, fogadni öröm téged számomra! Szülédnek,
Anchísésnek idézed elém szavait, meg im arcát!
Mert soha nem feledem: huga, Hésioné birodalmát,
Láomedontiadés Priamus meglátni hogy indult,
Majd hagyván Salamist, szélét jeges Arcadiánknak.
Énnekem arcomon akkoriban serkent a legénytoll,
S mint bámultam a trósz vezetőket, a Láomedonfit!
Legdaliásabban lépdelt csapatukban azonban
Anchísés: fiatal lelkem lobogott is, e férfit
Megszólítani és jobbát jobbommal ölelni.
Hát odalépve mohón Phenëus várába vezettem.
S ő lycus íjját adott szép puzdrával, mikor elment,
És aranyos fonalakkal írott köpenyét is hozzá
S két zabolát, melyeket most használ Pallas, aranyból.
Így, mit kértek, e jobb a frigyet már tartja azóta,
Éppen ezért, ha a holnapi nap beragyogja a földet,
Útra segélyt, adományt bőven, fogok adni örömmel.
S most hiveink ti, hisz így jöttök, legyetek jelen évi
Ünnepemen csöndben, mert nem szabad azt halogatnunk,
Hogy már most megszokjátok szives asztalainkat.”

Szólt s lakomát, leszedett poharat felrakni parancsol
Ismét és a gyepen csapatuk maga ülteti körbe,
Aeneást kitűnő jávor kerevetre azonban,
Melyre oroszlánnak volt borzas bőre borítva.
Majd vetekedve a válogatott ifjak, meg az oltár
Papja, ökör-sültet hoznak, s ott már kosarakban,
Kész adománya Cerésnek is, ott Bacchus bora szintén.
Aeneás pedig és körülötte a trójai ifjak
Esznek a szent belrészekből meg a hosszú gerincből.

Majd miután étvágyukat így az evéssel elűzték,
Éuandrus, fejedelmük szól: „Ilyen ünnepet ülni
S tartani tort e nagy istenség oltára tövében,
Nem hiu balhit készit, sem az ősi haláltalanoknak
Elfeledése: mi rettenetes véstől menekedtünk,
Trójai vendég, hát méltó megújítani hálánk.
S most nézz fel, mint függ szirtek szélén ama szikla,
Messze gurult kövein mily pusztá a hegyfoki lakhely,
S hogy mi temérdek romhalmazba szakadtak az ormok.
Barlang állt e helyen, borzasztó mélyre benyúlván,

Cácus, a szörnyeteg élt, egy fél-ember, soha napfény
Át nem járt üregén; és mindig frissen elontott
Vér köde ülte meg ott a talajt, míg bús rohadásban
Emberi fők függtek sárgán dölyfös kapujáról.
Atyja e rémnnek Vulcánus volt; ennek okáda
Éjszinü lángjait, úgy lépdelt ormótlan alakja.
Végre, kit úgy vártunk, az idő meghozta az istent:
Jött a segítség. Mert ideért im a nagy bosszuálló,
Alcídés, győzelmére s koncára kevélyen,
Hogy Geryón hármass lelkét elorozva, esetlen
Tulkait erre terelte a völgybe, vizünkre nyugodni.
Ám csel, olyan gázság furiák furdalta szívében
Nem termett soha Cácusnak, hogy meg ne kisértse,
Négy kitünő alakú bikaborjat ezért a karámból
És ugyanannyi üszőt, szintén csuda szépet elorzott;
S hogy lábnyom, mely előre mutat, ne maradjon utukban,
Lépteiken fordít: farkuknál fogva meg őket
S vak vermébe ekép vonszolja le, rejti a zsákmányt -
Így keresőjük a barlanghoz nincs jel, mi vezetné.
Amphitryóniadés azalatt akar épp a karámból,
Merthogy a marhák már jóllaktak mind, kivonulni,
Ám a bikák bucsuzásul bús bögsre fakadnak,
És az egész hegyet és berket bezokogja keservük.
Borzasztó barlangja ölén viszonozza a hangot
Egy rab üsző, Cácusnak ekép megcsalva reményét.
Most forr föl feketén csak epéje, dühében a kintól
Alcídésnek! erős, görcsös botját veszi kézbe
S kúszik e fegyverrel levegős magasára a hegynek.
Cácust félni, zavart a szemében enyéim először
Ekkor láttak: ahogy zugolyába inalt, maga Eurus
Sem fut olyan fürgén - szárnyat font félsze a sarkán.
Itt csak alig reteszelte be és leszakítva a láncról
Támasztotta meg avval a jókora szirttel az ajtót,
Mely mint atyjának függött vala műve acélján:
Tíryns hőse im ott termett, tombolva szívében,
Jár szeme föl-le, kutat körben mindenfele nyílást,
Hogy foga is csikorog. Háromszor járja be égő
Dühhel Aventínust, háromszor rázza hiába
Kő-kapuját, háromszor tér meg a völgybe pihenni.
Egy magas és minden részén meredek hegyi szikla
Nyúlt az üreg tetejéről ott, jó messzire látszó,
Orv-madaraknak igen kedvelt költő-helye, fészke.
Ezt, mely balra hajolt, ferdén fölibé a folyónak,
Jobbról meglöki és túloldalról nekidűlvén
Töböl tépi fel; aztán úgy lesodorja, de tüstént,
Hogy sodrán a magasságos mennyek zaja harsog.
S dől be a part, a folyó meg iramlík vissza ijedten.
Cácus odúja eképp, iszonyú palotája kitárul,
Bennseje bukkan elő halavány barlangi lakának:

Mint amidőn valamely nagy erő feltépi a földnek
 Isten-utálta alanti honát, a homály birodalmát,
 Hogy megnyílik a mély rettentő torka felülről,
 Míg a bevágódó fénytől reszketnek a lelkek.
 Hát e nem-óhajtott fényben veszi szemre, de tüstént,
 Alcídés a verembe szorult, iszonyúan üvöltöt,
 S ontja reá nyilait, fegyver minden ma kezében,
 Kődarabok, roppant szálfák hullnak le felülről.
 Az meg amott, hisz a vészből már menekülnie meddő -
 Mondani is csuda - nagy füst-felhőt fúj ki a torkán
 S barlangját belehelli sötét köddel, hogy a szemnek,
 Bárhova néz, takarója legyen, mialatt a gomolygó
 Gőz éjjé sűrösül s a homályt elegyíti parázssal.
 Ám nem tűri tovább Alcídés lelke: legottan
 Lendül a lángba, ahonnan a gőzhab a legszaporábban
 S legfeketébben ömöl roppant üregén a sötétség.
 Itt azután, ki tüzét a homályba hiába okádta,
 Gúzsba karolja s amíg szeme nem dülled ki, szorítja,
 Nyomja nyakát, alvadt vérebe terítve ki Cácsust.
 Nyílnak a gyászos üreg tépett kapuszárnyai nyomban,
 Napra kerülnek a tulkok, az eltagadottak, a zsákmány
 Préda, az ormótlan tetemet meg fogja a lábán
 S vonja ki. Szíve pedig nem bír eltelni a népnek,
 Nézve e félvad szörny iszonyú szemeit, meg a szőrtől
 Még meredő mellet, meg ahol kialudt tüze, torkát.
 Innen a tiszteletünk, az utódok azóta örülnek
 Ünnepe napjának; bevezette Potítius ülnünk,
 Majd a Pinárius-ág, mint Hercules őrei tisztén.
 Temploma tőlük e cserjésben, mely örökre a legfőbb
 Lesz minekünk, s úgy is hívjuk, hogy örökre a legfőbb.
 Rajta tehát, daliák, e nagy érdeme tiszteletéül
 Födje fejünk koszorú, a kupát ki-ki kapja kezébe,
 S mert közös isten, imádni, borunk kilocsolva, ne késsünk.”
 Szólt és Hercules árnyatadó, felemás színü lombját
 Fonta hajába, a nyárlevelet, fűrtjét belebegni,
 S ott a kezében a szent kehely is. Mire mind kilocsolják
 Vígan a bort, esedezve ebédüknél az egekhez.
 Ám az Olympus fordultán jön az alkony eközben;
 S már a papok, de Potítius is, ki sorukban az első,
 Bőröket öltve - s ez ősi szokás - közelegnek üszőkkel.
 Majd megújítva toruk, másod lakomához az oltárt
 Dús adományokkal, teli tálakkal betérítik.
 Zengedező Salius-csapat áll fel eközben az égő
 Oltár-lap köribé, fejükön nyár-lomb koszorúval:
 Erre az ifjak, amarra a vénebbek kara; versük
 Hercules érdemeit dicséri dalolva, hogy első
 Szörnye, kezében a két kígyó, mit a mostoha küldött,
 Hogy pusztult? valamint harcán oly nagyszerű várak,
 Mint Trójánk és Oechalia? S Júnó, a kegyetlen,

Végzeteül mért rótt Eurystheusnél ezer ádáz
Munkát rá? „Te legyőzetlen, ki a krétai rémet
És a kevermény Hylaeust, felhőfi Pholusszal:
Majd Nemeán, e hegyen, lenyilaztad a rémes oroszlánt:
Tőled retteg a Styx tava, tőled az orcusi véres
Vackon ülő kapus-eb, félig-falt csontjai halmán;
Ám te e lényektől nem ijedtél meg, se Typhoeus
Fegyvere felmeredő pengéje előtt; sem eszedtől
Nem fosztott meg, körbe-sziszegve, a lernai hydra.
Üdv, Jupiter te igaz fia hát, új éke az égnek,
Jer közibénk kegyesen, kedvvel nézd áldozatunkat.”
Így dícséri daluk; de beszédük a cácsi kürtöt
Sem feledi, s főképp őt nem, ki lehelte a lángot.
S zúg az egész berek, és a hegyek rá visszafelelnek.

Majd hogy e szent szertartással végeztek, a várba
Megy mindenki, az agg-kora már megtörte királlyal,
Kit fia s Aeneás kísér, ahogyan megy a mezsgyén,
Utjuk unalmát könnyítvén sokféle beszéddel.
Bámul ugyancsak, a két szeme jár mindenfele fürgén
S élvezi Aeneás e helyet, majd kérdi s örömmel
Hall emlékeiről hajdankori hősi nagyoknak.
Róma erődjének szólt most emelője, királyuk,
Éuandrus: „Helyi faunusok és nimfák, meg a tölgyek
Durva tövén nőtt lények laktak e sűrűben egykor,
Kiknél rend és műveltség sose volt, a barommal
Bánni, begyűjteni termést nem tudtak, se kimélni
Készletük - éltek a szűkös vad-húson, fa gyümölcsén.
Míg az Olympus egéből el nem jött, Jupiternek
Fegyvereit futván Sáturnus, a trónja vesztített.
Ő e tudatlan, a szirtfokokon szétszórt hegyi népet
Egybeterelte, s törvényt adva, nevét a vidéknek,
Minthogy ölében *lappangott*, Latiumra cserélte.
Ennek uralma alatt ragyogott, mondják, az aranykor,
Oly békés boldogsággal béklyózta a népet,
Míglen e színtelen és korcsabb kor kezdte követni
S véle a vad harc-vágy, valamint éhsége a kincsnek.
Ekkor az ausoni had s a sicánus nép tör e tájra,
Hogy nevet is mást kap Sáturnus földje nemegyszer;
Majd jöttek fejedelmek, mint ama zord, deli Thybris,
Ítalusok, mi, folyónk Thybrisnek azóta nevezzük.
»Albula« régi, valódi nevét pedig elveszítette.
Engem, a számkivetett vándort, a vizek pereméről,
Mindent megtehető sorsunk meg a kényszerű végzet
Közben e helyre hozott, ám űzött nimfa-anyácskám,
Carmentis rém-jóslata is, meg az isten, Apolló.”
Még ki se mondta, midőn megy előre, mutatja az oltárt
S Carmentis Kapuját, amelyet Rómában e néven
Hívnak a jós-tündér, Carmentis tiszteletére,
Régtől már, ki először zengte az aeneadáknak,

Mily nagy lesz hirük, és mily fényes a Pallantéum.
 Majd mutogatja, melyet megtett menedékül a zordon
 Rómulus, azt a pagonyt, meg a hús hegy alatti Lupercált:
 Parrhasiában ekép hívják, a lycaeusi Pánról.
 Ámde mutatja tovább: ez a szent berek *Argiletum*,
 Mert itt szenderedett *Argus* jobb *létre*, barátja.
 Innen a Tarpéius tetején Capitóliumához
 Mennek, amely ma arany, rég: tüskés, zord vadonerdő.
 Szent borzalma e hely babonás pór-népeit akkor
 Már lenyomasztotta, s reszkettek a bérceken, a berken.
 „Itt a pagonyt - úgymond -, eme lomb-koszorúza hegyoldalt
 Isten lakja - melyik? nem tudjuk -, azonban az arcas
 Véli, talán Jupiter, jobbán látták is időnként
 Éjszinü pajzsát: épp rázta s gyűjtötte a felhőt.
 Látsz ezeken kívül két földig omolt falu várost,
 Hajdani hős eleink emlékeinek maradékát.
 Ezt itt Jánus atyánk, míg azt Sátornus emelte;
 Ennek Jániculum, Sátornia volt neve annak.”
 Ily szavakat váltván érték el az egyszerű szállást,
 Éuandrus küszöbét, s látták, hol a római fórum
 Van ma s a büszke Carinae: bőgő csorda legelget.
 Majd a bejáratnál: „E kapun lépett be a győztes
 Alcides is, e ház lett aztán otthona - mondta. -
 Merd, vendégem, a fényt megvetni tehát, hogy az istent
 Méltóan szolgálj: a szegénységet sose szégyelld.”
 Mondta s a természetes Aeneást bevezette a szűkös
 Hajlék boltja alá s ültette az ágyra, amelynek
 Medve subája, a líbyai, s lomb volt lepedője.
 S ront le az éj, feketén szárnyába takarva a tájat.
 Csak Venus, ő remegett, az anya, s méltán, szive mélye
 Laurentum baljós hadi lármájára felindul;
 Mondja tehát Vulcánusnak, férjének, aranyló
 Ágyukon isteni bűv-ígékkel szítva szerelmet:
 „Pergama vétkes várát míg Argos vezetői
 S háborúval romló falait fene tűzbe tiporták,
 Semmi segílyt nem sürgettem nyomorultjaim óvni,
 Sem, melynek te vagy édes uram fő-mestere, fegyvert,
 Mert nem akartam, hogy fáradj és haszna ne lássék,
 Bár Priamus maradékainak tartoztam ugyancsak
 S Aeneás sanyarú sorsán sokszor keseregtem.
 Most Jupiter rutulus révben rendelte megállni:
 Esdve ezért, anya én, jöttem szent színed elébe
 Fegyvert kérni szülöttemnek. Hisz a könnyre te lágyulsz,
 S Néreus lánya, de Títhónus neje is megigézett.
 Mert odanézz, mily had hemzseg, hány vár feni népem
 S zárt kapuik mellett engem megrontani kardját!”
 Mondta s a még habozót hősín karjával ölelve
 Lágyan az isteni nő mellére szorítja. A régi
 Tűz pedig azt tüstént eltölti, s egészen a csontig

Csap le az ismert láz, hogy minden ideg belereszket:
Mint amidőn dörgő hasadékain olykor az égnek
Villám tör ki cikázva, s a fény végigfut a felhőn.
Érzi a nő, csele hat, s örvend szépsége hatalmán.
Az pedig így szól béklyóján az örök szerelemnek:
„Mért kerülővel jössz hozzám? hova lett a bizalmaid,
Isteni nő, bennem? ha beszélni eszedbe előbb jut,
Fegyver a teucroknak, megtettem volna, előbb jut.
Hisz sem atyánk, az örök, sem a sors még állani Tróját
S élni tovább, tíz évet akár, Priamust sose bánta.
Éppen ezért, ha te harcot akarsz, ez a vágya szivednek,
Mit művészetem és műgondom csak megigérhet,
Mit fémből formálhatok és folyadék öntvényből,
És mit a tűz s a fuvók meg tudnak tenni... erődben
Esdeklésekkel szűnj meg kétkedni azonban!”
Mondta s az áhított kéjt megkapván, kebelére
Búvik a kedvesnek, békés szenderbe borulva.

Ám hogy az éj fele úton járt, szűnt álma is első
Szendere tűntén, s mint nő, kit sanyarú guzsalyához
Köt munkája Minervának, mivel élete szűkös,
Mint ez a nő szít hamván holt tüzet, éji setétell
Toldva teendőit, de cselédeit is noszogatván
S több munkára a mécs mellett, mert hitvesi ágya
Tiszta csak így marad, és gyereket se nevelhet enélkül:
Hát puha ágyából így kelt fel a Tűz Ura fürgén,
Hozzálátni kovács-mesterségéhez időben.
Egy sziget áll szemben siculus parttal, Liparának
Aeoli részénél, kimagasló szirtfoka füstöl,
Míg alul odvas, cyclópsok-kürtői-kirágta
Aetnai barlangok bömbölnek benne, s az üllők
Visszanyögik vad ütésük, ahogy vermén a chalybsok
Vaskeveréke sziszeg, s a kohók lihegő tüze lobban:
Vulcánus lakik itt, s ez a föld Vulcánia, mondják.
Hát ide szállt le a Tűz Ura most az egek magasából.
S ím tág vermükben mind vas-gyurmát ver a cyclóps:
Brontés meg Steropés s a mezítlén testü Pyracmon.
Egy félig-kicsiszolt villám forog épp a kezükben,
Mint aminőket atyánk annyit lehajít a nagy égből
Sújtani földünk; ám ez még nem volt befejezve.
Három jég-sugarat fonnak bele, három esővel
Dús felhőt, három rőt lángot, zord zivatarral.
S rettenetes ragyogást, ropogást, riadalmat is adnak,
Majd isten-haragot, melynek tüze üldöz, a műhöz.
Máshol Mars szárnyas kerekű szekerét kalapálják,
Melyről férfiat és várost viadalba ragadhat;
Majd a dühös Pallasnak készül fegyver: ijesztő
Sárkány-pikkelyből vetekedve kivert arany ércing,
Összetekert kígyó-párral kebelére a szűznek
S csonka nyakú Gorgó-fővel, mely néz le, meredten.

Ám „El e megkezdett munkát!” harsan fel az isten,
„Aetnai cyclópsok, szavaim szivetekbe vegyétek:
Egy kitűnő hősnek kell fegyvert verni, a fürge
Kézre, erőre: ma van szükség művészi tudásra.
Hát ne habozzunk!” Ennyit szólt; mire mind nekifognak
Gyorsan a munkának s osztják fel a dolgot egyenlőn.
És az arany fémek meg az érc patakokban ömölnek,
Olvad a gyilkos acél gyomrában a szörnyű kohóknak.
Kezdi a nagyszerű pajzzsal, mely majdan maga megvéd
Mind a latin lövedékektől - kerekét kerekítik
Hétszeresen. Mialatt ez hol teleszívja a fűvót,
Hol kiereszti, amaz sziszegő vasat enged a vízbe,
És a felállított üllöktől bűg-nyög a barlang,
Így csapkodják ők karjuk roppant erejével
S forgatják felváltva fogókkal a fémeket ütemre.

Aeoli parton a Lemnosi még így sürgeti őket,
Éuandrust ébreszti szerény házában az édes
Reggeli nap s a csicsergő nép kicsi csarnoka csúcsán.
Szerken a vén tüstént, tunikáját húzza magára,
És tyrrhén saruit szíjjal talpára felölti;
Majd Tegeában készült vas-kardját veszi vállra,
Míg párduckacagányt lógat balról le a hátán.
Erre magas küszöbéről felmoccannak az örök,
Két kutya, és kullognak uruk lépése nyomában,
Így megyen Aeneást, titkos vendégi tanyáján,
Tartva szavát s az ígéretet is, fellelni a bajnok.
Aeneás pedig őt keresi s kora reggel ugyancsak.
Azt fia Pallás, ezt hű társa kíséri, Achatés.
Szembejövén, kezet adnak, majd mélyén a teremnek,
Egymással végtére szabad szót váltva, leülnek.
Kezdi előbb a király - - -

„Teucrok legnemesebb vezetője, te, míg ver a szíved,
Trója ügyét én nem féltem, se királyi hatalmát,
Ámde nevünk a nagyobb: amit adni tudunk e tusához,
Csöppnyi csupán a csapat, hisz tuscus hab karol innét,
Ott rutulus fenyeget, fegyver zaja zengi be bástyánk.
Mégis erős népet s uralomban dús hadi-tábort
Kapcsolok én hozzád: ezt hozza elébed a végzet
Ritka szerencsédül; jó sors hítt téged e tájra.
Nincsenek is távol, fenn laknak agyllai várak
Őskori szirtjein, ott az a hely, hol a hajdani, hadban
Nagy-nevű lyd nép élt, etruscus hegyfokok ormán.
Ezt, mely hosszan tündöklött, Mézentius aztán
Fegyverrel gaz uralma alá hajtotta, a kényúr.
Mondjam e zsarnok vad vérfürdőit, meg az ocsmány
Vétkeket? Ég, fordítsd mind vissza fejére, fájára!
Élőket kötözött ugyanis hullákhoz, az arcot
Arcra, kezet kézzel láncolván össze keményen -
Rémes kín! - míg ebben a vad, gennytől, rohadástól

Lucskos nászban mind el nem múlt hosszú halállal.
 Végre a polgárok megelégtették a dühöngő
 Szörnyeteget, házát és őt karddal körülállják,
 Cinkosait leölik, lobbantják lángra lakását.
 Ám tusa közben az átmenekül rutulus területre,
 Hol Turnusnak lesz vendége, ki védi hadával.
 Erre jogos dühre gyúlva egész Etrúria felkel,
 S evvel a harccal uruk tüstént kiadatni kívánják.
 Őket adom neked, Aeneás, te vezesd haduk ezrét.
 Mert az egész kikötő nyüzsög és zúg már a hajóktól,
 Sürgeti mind a jelet; csak egy agg jós tiltja, jövőjük
 Így zengvén: »Ó, válogatott maeóni legények,
 Hajdani hősöknek hajtása, ti, joggal akarhat
 És méltán Mézentiuson dühötök boszut állni,
 Ám italus sose vethet ilyen nagy népet igába,
 Külföldről kell kérni vezért.« Megijesztve a mennynek
 Intelmén, a mezőn vár most Etrúria népe.
 Sőt maga Tarchón már elküldte nekem követével
 Országuk jelvényeit is, jogaruk, koronájuk,
 Hogy hadi-táborukat, vegyem át tyrrhénusi trónjuk.
 Csakhogy a fagy-merev és az idők leigázta öregkor
 Tőlem e tisztet irigyl, s erőm sem elég a nagy üggyöz.
 Készíteném fiamat, de az anyja sabellusi szintén,
 Így hona félig e föld. Te azonban törzsre, korodra
 Illesz a végzethez, téged követelnek a mennyben,
 Menj hát italusok, teucrok te merész vezetője.
 S én vigaszom, bizodalمام adom melléd hadi-társul,
 Pallást; kit te tanítsd a tusán türelemmel a terhet
 Túrni s a tábori életet is: téged törekedjék
 Tetteiben, kora éveitől, tisztelve csudálni.
 Kap tőlem kétszáz arcádi lovast, a legények
 Színe-javát, de nevében ad ő, Pallásom is ennyit.”

Még ki se mondta, midőn a szemét már földre sütötte
 Anchisész fia, Aeneás, meg híve Achátés,
 Mert szomorú szívüket kínozza a sok keserűség,
 Míg a derűs mennyből jelt nem küldött Cytheréa.
 Dördül az ég ugyanis, remegő tüze hirtelen áttör,
 Mintha a mindenség roskadna romokba s a légen
 Tyrrheni kürt riadó rivalása recsegne keresztül.
 Néznek föl, roppant ropogás rian újra meg újra;
 S ködbe takartan, ahol tisztán tündöklök a mennybolt,
 Fényes fegyvereket látnak megütődve zörögni.
 Szívében ki-ki elhül ezen, csak a trójai bajnok
 Ismeri meg, hogy im isteni anyja ígérete csörrent.
 Mondja tehát: „Ne kutasd, gazdám, igazán ne, e látvány
 Mit jósol, mi jövőt: *engem* szólít az Olympus.
 Ily csudajelt ígért, hogy küld mennybéli anyácskám,
 Harc esetén; a szelek szárnyán vulcánusi fegyvert
 Védeni ő hoz elém - - -

Haj, nyomorult laurentumi nép, mi csaták fenyegetnek!
És be csunyán bűnhődsz majd, Turnus! s hány haditársnak
Mossa vitéz tetemét, sisakot, paizsot tovarántva,
Még habod, ó, Thybris! Nosza hát, törjék meg az esküt!”

Ily szavakat szól és elhagyja magas heverőjét,
Hercules oltárán holt üszkét újra kigyújtva,
Így megy a tegnapi lárok elé s a parányi penátok
Tiszteletére vigan; s illőn kiszemelt juhot áldoz,
Trója legényei s Éuandrus vele tartanak egyként.
Innen híveihez s a dereglyékhez megy a bajnok
És derekabbjaikat sokaságukból a csatára
Fölveszi társaiul; tovaszáll taraján a haboknak
És lomhán leuszik mélyvíz mentében a többi,
Ascaniusnak az apjáról hírt adni s ügyükről.
Közben a tyrrheni tájra menő teucrok paripákat
Kapnak, a legszebb Aeneásnak jut, takarója
Sárga oroszlánbőr, mely élől körmével aranylik.

És a kicsiny városban a Hír végigfut azonnal,
Tyrrheni part fele tart, a királyhoz, e gyors lovas-osztag.
Kettőzik féltükben a nők az imát, ijedelmük
Nő csak a vészben, s mind mordabb lesz Mars hadi-képe.
Útra-kelő fia karján ott függ közben az apja,
Éuandrus s így szól, nem bírva betelni a könnyel:
„Ó, ha letűnt fiatalságom Jupiter földidézné,
S az lennék, ki hadat Praeneste tövén legelőszőr
Törtem szét, paizsok tömegét teregetve a tűzbe
És Erulust, a királyt letaszítva a Tartarus-éjbe -
Bárha Ferónia hármát adott neki életet, anyja,
Mondani is szörnyű hármát, forgatni a fegyvert,
Hogy háromszor szúrjam agyon, de e jobb meg is ölte,
Összes fegyvereit, minden lelkét elorozván -
Kedves kebledről, kicsikém, ma se tépne le semmi,
Sőt Mézentius, ő sem szór szégyent a fejemre,
Szomszédjára, s nem vetemül vért ontani vassal
Oly vadul, ennyi sok embertől megfosztva a várost.
Ámde ti, égiek és te, a menny legfőbb fejedelme,
Juppiter: Arcadiának urán könyöröljete, esdek,
És a szülő szavait halljátok meg. Ha erőtök
Pallást épségben megtartja, s a végzet is óvja,
S érdemes élnem, mert látom s érintem is egykor:
Élni kívánok s bármily bajt elszenvedek érte.
Ám ha te, Balsorsom, valamely nagy bánatot érlelsz:
Életem érjen most, ó, már most véget, a kínos,
Míg a remény kétes, míg ködben előttem a holnap,
Míg késői korom kincsét, kebelemre karollak,
Téged, drága fiam, mintsem hogy e vészteli gyász hír
Ölje fülem.” Szólt végbucsuzásul a vén szomorúan
S összeesett: szolgák vitték végül fel a várba.

Ám a kitárt kapukon közben kivonult a lovasság,

Élükön Aeneás üget és vele híve Achátés,
 Trója egyéb vezetői között, közepén seregének
 Meg Pallás, a palást vállán, és fegyvere cifra;
 Mintha a tengerben megfürdő Hajnali Csillag,
 Kit Venus úgy kedvel, minden más fényt megelőzven,
 Jönne s emelné szent arcát, a sötétet elűzni.
 Fenn a falon meg félénk nők állnak, szeme fürkész
 Mindnek: a por-ködben seregük hogy fénylik a fémtől!
 S ők, hol az út rövidebb, áttörnek fegyvereikkel
 Tüskén és bokron; míg zúgnak a zárt hadi-rendek,
 Porzik a föld, a patás paripák dübörögve rohannak.
 Caera fagyos vize környékén iszonyú liget állott,
 Szent, széltében, az ős hittől; halmok sora fogta
 Völgybe, setét fenyvek koszorúja karolta csaltját.
 Mint mondják, e pagonyt a mezők meg a nyájak urának,
 Silvánusnak ajánlották, egy ünnepi nappal,
 Kik legelőbb laktak latinok földjén, a pelasgok.
 Nem túl távol e tájtól tart tyrrhén tömegével
 Tarchó is védett tábort, az orom tetejéről
 Jól látszik hada már, mely a tágterü térre kiterpedt.
 Aeneás atya, harcra szemelt daliákkal, e helyre
 Szállt le, lovuk, fáradt magukat felüdítve pihenni.
 Fellegein Venus ekkor a mennynek, az isteni, fénylőn
 Jó adományaival; meglátva fiát a magányos
 Völgyben, a hús folyamág fövenyén egyedül heverészni,
 Ily szavakat mond és nem rejti előtte kivoltát:
 „Ím az ígért, férjem gonddal remekelt adománya,
 Hogy ne habozz a hadat, gyerekem, megüzenni a büszke
 Laurentumnak, sem Turnust ne kerüld el, e dölyföst.”
 Így szólt és sietett megölelni fiát Cytheréa
 S tette a sok fényes fegyvert egy tölgyfa tövébe.
 Felvidul ekkora tiszteleten meg a menny adományán
 S nem tud a hős eltelni, szemét mindenre mereszti
 És keze közt, karján forgatja csudálva taréjos
 Vassüvegét, mely oly ádázul tündöklöklik a tüztől
 S véstokozó kardját, meg a roppant, vérszinű vértet,
 Mely merev ólmaitól és mint ragyogó-lila felhőn
 Átlobogó napfény, villámsugarát veri vissza;
 Majd könnyű lábvértjein - érckeverék s arany - ámul
 S lándzsáján meg a pajzs nincsen-rá-szó szövevényén.
 Róma dicsőségét és dolgait Italiának
 Véste reá ugyanis, ki a jóslatokat s a jövőndőt
 Tudja, a Tűz Ura s Ascanius törzsét, tömegével
 Sarjainak, sorban megvívott háboruikkal.
 Mars anyafarkasa is rá van rajzolta, heverget
 Zöld zugolyán, csecsemők csimpaszkodnak, fiukrek,
 Játszva csöcsén és csöppet sem félnek szopogatni
 Anyjukat, az meg karcsu nyakát odahajtja hizelgőn
 S nyelvével hol emezt, hol amazt nyalogatja simára.

Közzel odébb Rómát remekelte ki s elragadását,
Verseny alatt, a sabin szűzeknek a színi padokról,
Jogtalanul s új küzdelmét a koros Tatiusszal
És a Curés-beli zord népekkel a rómulidáknak.
S mint hagyták később e királyok a háborut abba,
Juppiter oltárát karddal, kelyhekkal a kézben
Véve körül s emsét vágván, hogy esett az egyezés.
Arra alább négy gyors ló Mettust tépi izekre,
Kétfele húzva - miért szegted szavad Albai! -, testét
Most Tullus vonszolja az eskütörőnek az erdőn,
Szétfröcsölő vérétől szerte csepegnek a tüskék.
Tarquiniust, kit elűztek, amott Porsenna kívánja
Visszahozatni, kiméletlen hada gyötri a várost;
Ám szabad életükért vasa röppen az aeneadáknak.
Az meg mintha dühöngene, mintha nagyon fenyegetne,
Hogy Cocles hidukat feltépte merészen előttük
S Cloelia átúszott, láncát leszakítva, a vízen.
Fenn, Tarpeji fokán meg Manlius áll vala védőn,
Őrzi a templomot és a magas Capitólium ormát,
Hol friss szalma-tető fedi Rómulusunk palotáját.
S arra, arany párkányok alatt, ama lúd is, ezüstből,
Mely gágogva jelezte, hogy itt van a gallus az ajtón.
Jó is a bokrokon át, kezd kúszni a várba a gallus,
Védi a sűrű sötét, a vak éj adománya csoportjuk;
Fürtjük arany, köpenyük szinarany, csillognak a csíkok
Köntösükön, tejszín nyaka van mindnek, melyet átfog
Körben arany fonadék, és két kelevézük a kézben
Alpesi dárda, s a pajzs, testük beborítani, hosszú.
Majd szökelő Salius-papokat, sok póre lupercust
Rótt fel az égből épp leeső pajzssal, meg a gyapjas
Sipkákkal; s az erényes anyák, lágy hinta-kocsikban,
Szent szereikkel a városon át hogy utaznak? Alattuk
Látszik a Tartarus is, valamint Dís mély kapuboltja,
S mint vezekelnek a vétkesek ott, teveled Catilína,
Kit lebegő kövek és furiáid képe remegtet;
Ám külön állnak a jók, s te Cató, a felettük ítélő.
Köztük a szélesen áramló, szinarany színű tenger
Duzzad, azonban a kék zuhatag tajtékai szürkék;
Körben a forgatagot fényes farkkal fodorító
Delfinek úsznak ezüstösen át taraján a dagálynak.
Míg közepütt érces gályákat lát viadalban
Actium alján és kész hadrendben kavarni
Leucátést is: a víz villan, vélnéd, az aranyban.
Arra alább italus seregét Augustus, a Caesar
Küldi tusára, a tat tetején a penátok, legfőbb
Szentjei, népe s a vének mind körülötte; sisakján
Kettős, víg sugarak s atyjának csillaga lángol.
Másfelől égi kegy és jó szél kísérté hadával
Jó Agrippa; hajós-harcok koronája köríti

Büszke halántékát, diadalmainak jele, fénylőn.
Majd Antónius, ő tör elő barbár erejével,
Tarka hadával, a győztes, hozva Kelet katonáit,
Aegyptust, a vörös partot, napkelti hatalmát
S Bactrát és vele tart, im, a bűn: az egyiptomi némből.
Majd egymásra szakadnak mind, és habzik a hármas
Élű hajóorr- és evezők-szántotta egész víz.
S törnek a mélybe; hihetnéd, habján cyclasok úsznak
Elszabadulva, avagy meredek hegy ütődik a hegyhez,
Úgy csap a hős meg e tornyos had tömegével a harcba.
S röppen a csóva, süvöltve vasával a nyíl a kezekből,
Neptúnus viadal-mezejét friss vér veresíti.
Köztük övéit az ősi keleppel uszítja az úrnő,
Háta megett ama két kígyót még nem veszi észre.
Rengeteg isten-szörny, ugató kutyafejjel Anúbis,
Víjja Venust, Neptúnust és fenekedve Minervát.
És a hadak közepett ott dül, rávésve a vasra,
Mávors is, meg a menny peremén komor arccal a dírák,
Majd a Viszály jön kárörvendve, szakadt köpönyegben,
Kit Bellóna követ, véres korbácsa kezében.
Actiumán idegét odafönn pedig ajzza Apolló
S néz le; amelyre arabs, indus, meg a teljes Egyiptom,
Sőt a sabaeusok is mind meghátrálnak ijedten.
Hogy szelekért könyörögve kibontani vásznat az úrnő,
Majd kötelet megereszteni már-már ő maga látszik.
Harc közben, szürkén a halál iszonyú közelétől
Véste a Tűz Ura fel, de Iápyx és a hab óvja;
Szemben a bús Nílus borzasztó teste takarja
Föl kebelén a ruhát, és hívja levert hadi népét
Bújni ölére, lilás tükörén menedékre magához.
Ám Caesar, aki háromszor bevonul diadallal,
Megy Rómába, s Itália szentjeinek sosemúló
Áldozatul háromszáz nagyszerű templomot épít,
Szerte a városban. Van öröm, játék, zaj az uccán;
Nők kara minden szentélyben, valamennyiben oltár;
És oltáruk előtt leterített tulkok a földön.
Ő maga, fényes Phoebusnak hósín küszöbéről
Nézi a nép adományait és aggatja az ajtók
Büszke sorára; előtte legyőzöttek hada hosszan,
Mint nyelvükre: különböznek fegyverre, ruhára.
Itt a nomádot, az övtelen afrikait s a lelexet
Véste ki Mulciber, ott meg a kárt s a nyilast, a gelónust;
És im az Euphratés lecsitultan oson folyamával,
Hódol a Rhénus, a kétszarvú s a morínus, e messzi
Nép, meg a durva dahák s a hidakra dühös, vad Araxés.
Hát ezeket látja s bár fel nem fogja eszével,
Vulcánus paizsán, melyet anyja adott, igen örvend,
Sarjainak sorsát-hírét vállára felöltvén.

KILENCEDIK ÉNEK

Arra amott míg ez történik messze, leküldi
Égi hazájából Írist sáturnusi Júnó
Hősszivü Turnushoz. Turnus dédatyja csaltján,
Pílumnus szent völgye ölén pihen épp a pagonyban.
Kit Thaumas szüze így serkent rózsás ajakával:
„Turnus, amit ha kívánsz, örökéletü sem mer ígérni,
Senki, ma ím az idők forgása megadja magától.
Aeneás odahagyva hajót, várost, hadat, esdve
Éuandrus jogarát, palatínusi házát kéri.
Sőt, ami több: Corythus végvárait is beutazván
Lyd sereget toboroz s a parasztot kardra kiáltja.
S még te heversz? de lovat, kocsikat most kell követelned.
Rajta tehát, ne habozz, dúld szét e zavarban a tábort.”
Szólt és egyformán libegő szárnyon csap a légbe
S hosszú ivet von a szűz szálltában a fellegek alján.
Ráismert és két tenyerét felemelve az égre
Ekkor az ifju e szókat mondta az ellebegőnek:
„Honnan a felhőkből, Íris, menny éke te, jöttél,
Földre követségül? mi e hirtelen égi verőfény?
Hogy közepén a magasságot megnyílni előttem
S szállni a csillagokat látom? Jeledet, ki javallod
Kezdeni küzdelmem, követem, légy bárki.” E szókkal
Ment a folyóhoz, hogy merjen tükörén a habokból
S kérve a mennyet, a fellegekig felesengi fohását.
S már az egész had a nyílt rónán robogott, paripáknak
Bőviben és bőven hímzett-aranyos köpenyekben;
Messápus legelől, hátul két ifju parancsol,
Két Tyrrhída, a hadrendek közepén maga Turnus:
S fegyvereit fogván, fejfel fölnyúl a tömegből.
Mint halkan habzó hét ágával ha a Gangés
Duzzad zajtalan, úgy mennek, vagy mint ha a rétről
Megtér és medrébe magát elrejtí a Nílus.
Ekkor a teucrok a távolban kavarogni setéten
Hirtelen éjszinü port látnak, köd hull a mezőkre.
Szemben erődükön első hát, ki kiáltja, Caicus:
„Mily felleg feketélik amott, feleim, gomolyogva?!
Kardra, hamar, hajrá, hágjunk nyilainkkal a falra,
Itt jön az ellenség!” Iszonyú zajjal betolulnak
Hát valamennyi kapun s előzönlik a teucrok a töltést.
Mert mikor útnak eredt, így hagyta meg azt a hadértő
Aeneás: ha, amíg távol van, akármi adódnék,
Hadrendben seregük sose menjen a síkra merészen;
Táboruk őrizték, védjék falaik csak a sáncon.
Így noha szítja a szégyen, a düh mind szállani harcra,
Csak kapuik tehetik, mint szól a parancs is, elébük

S tornyaik öblös ölén nyíllal várják be az ellent.
 Turnus a lassu hadat megelőzi kitörve azonban
 S vágat a várhoz sebtén húsz kiszemelt lovasával,
 Thrák telivér viszi most, hópettyes táltosa, fürtjét
 Meg szinarany sisakon bíbor bokréta borítja:
 „Nos, fiaim, ki robog ki velem legelőször az ellent...
 Így ni!” - kiált gerelyét lendítve s a légbe hajítva,
 Hogy kezdjék a tusát és fennen a térre kinyargal.
 Hívei zúgva helyeslik mind és vad csatazajjal
 Törnek utána; csudálva nagyon teucrok tunyaságát,
 Mennyire nem mernek fegyverrel a síkra kiszállni,
 Csak bújják a falat. Bámulja haraggal a bástyát
 S föl-le üget, nem-járt helyein rést lelteni vezérük.
 Mint ordas, mely a telt ólnál ólálkodik éjjel
 S ott agyarog, szenvedve szelet, zivatart a palánknál,
 Hajnalig is; míg benn biztos bégetnek a birkák
 Anyjuk alatt, a gonosz düh azonban amaszt csak uszítja
 Messzi ebédje után, mert már rég marja kegyetlen
 Éhe is, és száján száradtan szikkad a vérszomj:
 Így őrzöng a dühös rutulus, szemlélve a tábort
 És falait, fájdalmas tűz tombol velejében,
 Mint menjen be, milyen módon mozdítsa ki elzárt
 Sánca mögül és csalja csatázni porondra a teucrust.
 Ráront hát a hajókra, melyek megbújva a tábor
 Széle felé, a folyón álltak, körsáncsal övezve
 S ujjongó hiveit hadukat felgyújtani híván,
 Ő maga is fényes fáklyát ragad égve kezébe.
 Hozzáfognak hát buzgón, hisz Turnus a példa,
 S fegyverezik fiatal seregük félelmes üszökkal.
 Széthordják tábortüzeik; füst csap fel a csóván,
 Szurkos láng, pernyével elegy ropog égig a fényár.
 Mondd, ó Múza, mely isten volt, aki védte e vétkes
 Vészben a teucrokat? és melyik óvta hajóik a tüztől?
 Ős hiedelmek ezek, mégsem halaványul a hírük.
 Akkor még, mikor Aeneás ácsolva hajóit
 A phryg Ída hegyén, készült a habot hasogatni,
 Mint mondják, Berecynthia, ő maga szólt, örökélők
 Anyja a nagy Jupiterhez, eként: „Fiam, édes anyádnak
 Add meg, amit kér tőled mint az Olympus urától.
 Kedves fenyvesem áll nékem már századok óta;
 Fenn a hegyen, hol a berkek ölén áldoznak előttem,
 Árnyas ihar-törzsek, szurkos fenyvek sűrűjében:
 Én ezeket, kellett a hajó neki, szívvel a dardán
 Ifjunak adtam mind; de ma torkom fojtja a féltés.
 Tedd, ne remegjek, anyád kértét kísérd kegyelemmel,
 Hogy se az út, se vihar veszedelme ne győzze le őket,
 Használjon nekik az: bölcsőjük bércemen állott.”
 Erre egek tüzeit vezető fia válaszul így szólt:
 „Ó, mire készted a sorsot, anyám? mit akarsz te ezeknek?

Emberi kéz kalapálta fa-gályáknak sose-múló
Létet? Biztosan essék át a bizonytalan úton
Aeneás? De mely istennek van ilyenre hatalma?
Ám ha megélnék, a célt: kikötőit elérve idővel
Ausoniának, mind, valahány átsiklik az áron
S Dardaniának Laurentumba lerakja vezérét,
Földi alakjából kipurcsolom és teszem őket
Tengeri tündékké, hogy mint Dótó s Galathea
Néleidák, mellükkel a mély habokat hasogassák.”
Szólt s nyomatékkal a styxi fivér folyamára fogadva
S partjai közt feketén dagadó, vak forgatagára,
Bólintott, s az egész nagy olympusi bérc belerendült.

Megjött hát az ígért, párkák pergette határnap,
Mely felidézte az istenek anyjának, hogy a vétkes
Turnus okozta tüzet szent bárkahadán, im, eloltsa.
S ekkor először is új ragyogás hasított a szemekbe,
S hol kel a Hajnal, az égről jött egy jókora felhő:
Benne az ídai kar; majd hangzik erősszavu szózat
Fenn, magasan, s elhat rutulok, trószok seregéig.
„Teucrok, a gályahadam ne rohanjatok óvni remegve,
Kardot fogni se kell: Turnus tűzárral a tengert
Inkább töltheti el, mint szent fáim. No de útra,
Mélyvizi istennők, én mondom, anyátok!” A bárkák
Erre szakítják el tüstént kötelékük a partról,
S orral az árba, miként delfin-had, mind lemerülnek.
Majd - csuda látni - leányokként csapnak fel utána,
Mind, melyek érc-orral nemrég kint álltak a parton
És tovaszökkennek tükörén a haboknak azonnal.

Elhül a sok rutulus, megijed Messápus, a ménék
Horkannak, s a folyam habozik habjával ömölni:
Visszatüremlik a tengertől a rekedt Tiberínus.
Ám a merész Turnus nem szűnik most se remélni;
Inkább szítja szívük, sőt szidja a híveket inkább:
„Trójai tartson e jeltől csak, most hagyta el őket
Régi segítőjük, Jupiter; nem kell rutulusnak
Nyílhoz nyúlni, se tűzhöz. A víz megcsalta a teucrust,
Már menekülnie meddő, s így fele veszve ügyüknek.
Mert a fővény a miénk, fegyvert fog ezer faja-népe
Ítaliának! ígék immár nem ijesztenek engem,
Isten ígérete sem, ha a phryg evvel dicsekednék:
Végzetük és Venus óhaja rég megvan, hisz elérték
Ausoniának dús szántóit a trószok. Azonban
Végzetem énnekem is van: e fajt aprítani vassal,
Elragadott szeretőmért; mely ily bú nem az Atreus
Sarjainak fáj csak, mely kardra kapatta Mycénaet!
Vagy bűnhödni elég egyszer? Lett volna a bűn is
Egyszer elég, és gyűlölnék már végre a nőket,
Lenne okuk, mind: ám ők nem, most bátrak a sáncon
S bíznak a védgátban, de csekély menedék az a vészben!

Nem látták-e talán Trójának tűzbe borulva
 Neptúnus keze épített falait leomolni?
 Hát ki merész velem, ó, kiszemelt katonáim, acéllal
 Hágni e gátra s a holtra-ijedt táborra lecsapni?
 Mert nékem nem kell Vulcánus fegyvere, gályák
 Ezre a teucrusok ellen, akár velük áll is az összes
 Etruszk síkra; mi nem lopjuk meg népük az éjben,
 Őreik is mind felkoncolva a Palladiumnál,
 Ló-bendőbe se bújunk el, ne remegjenek attól:
 Körbe faluk tűzzel napfénynél, nyíltan övezzük.
 S rajta leszek, ne pelasg ifjoncoknak, danaóknak
 Nézzenek itt, akiket Hectór tíz évig ijesztett. -
 S most, miután eliramlott már jobb része a napnak,
 Jó munkátok után töltsétek vígan a többi,
 És a tusát, feleim, folytatni legyen ki-ki készen.”
 Aztán Messápust a kaput katonákkal elállni
 S őrtűzzel hadi-gátaikat bekeríteni kéri.
 Kétszer hét kiszemelt rutulust meg ügyelni a sáncra:
 Mindegyiket száz szál fiatal daliája követte,
 Mind csupa fényes arany, mind rőt bokréta borítja.
 Majd hogy eloszlanak és egymást felváltva feküsznek
 Fűbe, boroznak is és vas-kancsóik kiürítik.
 Villog eközben a tűz, így töltik játszva az éjjelt
 S éberen őrszemeik - - -

Látja a trósz is a sánc-fokon ezt, aki tartja tusára
 Készen a tornyokat és fut most fürkészni szorongva
 Lenn kapuit, s az elő-bátyát megkötve hidakkal,
 Hordja a fegyvereket; Mnésztheus meg a fürge Serestus,
 Kikre veszély esetén a vezérséget s a fiúknak
 Aeneás atya bízta hadát, buzdítanak erre.

S már a kisorsolt őrhelyen áll az egész sereg, óvni
 Gátaik és köteles tisztét teszi mind a veszélyben.
 Nísus, e Hyrtacidés, harcokban hősszívű bajnok
 Védte a sánc kapuját, akit Ída adott, a vadásznő,
 Aeneás mellé: nyila fürge, dzsidája sebes volt;
 Társa meg Euryalus, gyönyörűbb soha trójai fegyvert
 Ifju nem öltött még csapatában az aeneadáknak,
 Arca csupasz, viruló képén ott ég a kamaszkor.
 Egy a szívük-lelkük, s a csatába rohanva is egyek.
 Most is együtt álltak lenn őrségen, kapujuknál.
 S szól Nísus: „Lelkünkbe e lángot az istenek öntik,
 Euryalus, vagy a vad vágy már maga isten a szívben?
 Harcra hevít a szívem, vagy más nagy tette törekszik,
 Régtől fogva, a langy nyugalom lelkem lenyomasztja.
 Nézd csak e sok rutulust, mind mily magabiztos ügyében:
 Ritkul a fény, csapatuk ringatja a részeges álmot,
 S hallgat halkan a messzi vidék. Hát halld, figyelemmel
 Mit hány-vet szívem, és mily szándék kel kebelemben.
 Aeneást az atyák meg a nép már mind hazahívna

S küldene férfikat is, biztos hírt hozni felőle.
 Hogyha amit teneked kérek, megigérik - a tettből
 Nékem elég a dicsőség is -, hiszem azt, a halomnál
 Sáncaihoz lelek én kiutat Pallantéumnak.”
 Elhül a hír e hatalmas vágyától a kigyúló
 Euryalus, hevülő hívét szólítva e szókkal:
 „Nísus, e nagyszerű tette tehát társul te nem óhajtsz
 Engemet? Én, egyedül, küldhetlek-e akkora vészbe?
 Nem, nem ilyenre nevelt nemzöm Argosban, a rémes
 Trójai ostrom alatt, a tusák értője Opheltés,
 És teveled sem tettem még soha így, amióta
 Nagyszivü Aeneást kísérvük e végzetes úton:
 Van szivem énnekem is napomat megvetni, s a hírért,
 Melyre oly annyira törsz, odaadni az életem olcsó.”
 Erre viszont Nísus: „Rólad mást vélni se mertem,
 Nem lett volna okom, nem, a nagy Jupiter vagy akárki
 Úgy hozzon kegyes égilakó hozzád haza vígan!
 Ám ha - hiszen veszedelmes az út, látod -, ha egy isten
 Vagy valamely balvégzet mégis bajba sodorna,
 Azt akarom, túlélj; méltóbb fiatal korod erre.
 Lesz legalább, aki elhoz a harctérről, aki megvált
 S eltemet illően, ha pedig tán tiltja a végzet
 Ezt is, a távolinak dombbal s adománnyal adózik.
 S árva anyád se kívánnám oly nagy kínra kivetni,
 Hisz kísérni fiát az anyák közül ő maga merte
 Csak, falait nagy Acestésnek megvetve miattad.”
 Válaszol az: „Híu érvekkkel ne akarj te befonni,
 Sziklaszilárd a szivem: szavamat szolgálni szokása.
 Tette tehát!” Szól őrségét ébresztve legottan,
 Váltani őt, ki helyét ezalatt elhagyja s elindul
 Nísus lépte nyomán, hogy felleljék fejedelmük.
 Szerte a földön már minden lényt álom igazott,
 Gondjuk eloldódott, és szűnt szívükben a bánat,
 Csak vezetői a teucroknak, kiszemelt hiveikkel
 Törték még fejük országuk főbb dolgain ébren,
 Mit tegyenek? ki siessen el Aeneáshoz a hírrel?
 Ott állnak hosszú dárdákra hajolva, kezükben
 Pajzzsal a tábor, a tér közepén. Jó Nísus azonban
 S Euryalus, hevesen magukat bebocsátani kérve:
 Mert nagy az ügy, s elodázni miatta megéri tanácsuk.
 Hívja Iúlus a két hevülőt hát s kérdezi Nísust.
 S mondja a Hyrtacidés: „Ó, halljátok figyelemmel,
 Aeneadák, szavaim, ne ítéljete ifju korunkból.
 Künn rutulok csapatát ringatja a részeges álom,
 Némák mind; mi pedig titkos mezsgyére találtunk,
 Ott válik ketté kapujuk közelében, a víznél;
 S ím parazsuk pislog, feketén fut a füst föl az égre:
 Hát ha megengeditek felhasználnunk e szerencsét
 S Aeneásnak utána szabad Pallantéumba

Mennünk, vészteli vérengzést csapván, ide vissza
 Hozzuk látnotok őt, sok zsákmánnyal. De nem is csal
 Bennünket meg az út: vadat üzve gyakorta a völgyből
 Néztük a vár peremét, e folyót ismerjük ugyancsak.”
 Erre felelt nekik agg, érett elméjű Alétész:
 „Ó, honi isteneink, kik nem szűntök soha Tróját
 Védeni, mégsem vágytok hát ti letörni a teucrust,
 Hogyha ilyen lelkes, bátor-szívű ifjakat adtok.”
 Szólt veregetve a vállukat és átfonva a jobbját
 Mindkettőnek, a könny meg ömölt arcára szeméből.
 „Ó, de mit is gondoljak most ki tinéktek a tettért,
 Mily méltó díjat, daliák? Hisz a leggyönyörűbbet
 Isteneink nyújtják és önnön erénytek; a többit
 Aeneás, a kegyes siet és deli sarja megadni,
 Ascanius, ki ily érdemnek sose lesz feledője.”
 „Én is, igen, kit im édesapám érkezte, az éltet -
 Szólt bele Ascanius - minden nagy lárra, penátra
 S Assaracusra meg ősz Vestánk házára könyörgök,
 Ó, Nísus - hisz egész hitemet, bensőm bizodalját
 Szíveitekbe vetem -, hívjátok vissza atyámat,
 Hadd lássam; ha velem lehet ő, nem tartok a bajtól.
 Domborművekkel derces kupa-párat adatnék
 Díjul ezért, mely Arisba alatt lett kincse apámnak,
 Mindkettő s üti több nagy súlyu talentum arannyal
 Két tripusz is markod, meg egy őskori, sídoni Dídó
 Adta veder. Ha pedig jogarunk győz majd diadallal
 Italián, és elkezdjük sorsolni a zsákmányt -
 Láttad-e mily paripán lovagol Turnus, hogy aranylik
 Fegyvere? Hát paizsát, valamint vérszínű sörényét
 Kocka alól, Nísus, kiveszem, mint máris a díjad.
 Végül atyám kiszemel kétszer hat jóalakú nőt
 És ugyanannyi fogoly férfit, hadi felszereléssel
 S földeket is, melyeken most úr fejedelmi Latínus.
 Téged, tisztelet-érdemlő fiu meg, ki koroddal
 Énhozzám közelebb állasz, szívemre szorítlak,
 Már most, mint minden balsorsban örökre barátom.
 Nélküled énnékem többé sose kell a dicsőség:
 Béke-időn, hadban, kelljen bár tenni, beszélni,
 Benned lesz mindig legfőbb bizodalmam.” E szókra
 Így felel Euryalus: „Ne legyen soha nap, mely a bátor
 Tette tunyának tarthat majd, csak e mostani jósors
 Balra ne forduljon. Megelőzve azonban a többit,
 Egy kegyet azt kérek: még él az anyám, Priamusnak
 Ősi családjából, ki szegény követett; se hazája,
 Ílium, őt, sem Acestész nem vonzotta a várral.
 Én meg tőle, ki vélve se véli, mi vész, ami vár rám,
 Úgy megyek el ma, bucsút se veszek: de az éj bizonyítsa
 S jobb kezed, én könnyét nem tudnám túrni anyámnak.
 Hát te segítsd a szegényt, esdek, s olyan árva: vigasztald.

Hagyd, hogy e hit hasson majd át, minden bajaimban
Bátrabb lesz szívem így.” Könnyekre fakadt a megindult
Dardanidák hada, mind megelőzve azonban Iúlus,
Mert ama gyermeki szép kegyelet kebelében eláradt.
Így szólt hát hozzá - - -

„Minthogy a nagy tervhez mindez méltó, megígérem.
Édesanyám lesz ő, csak a hajdani név, a Creúsa
Az lesz más: ez a legkevesebb köszönet, mit ily ifjú
Anyja megérdemel. Ám végződjék tettered akárhogy,
Melyre atyám is tett esküt, fogadom ma e főre:
Mit teneked szánok, ha szerencsésen hazatérsz majd,
Arra anyád is számíthat, minden rokonoddal.”
Így szól sírva; s arany kardját kapcsolja le közben
Válláról, amelyet csudamód remekelt, elefántcsont
Könnyü hüvelybe helyezve Lycáon, gnósusi mester.
Mnéstheus meg Nísusnak ad egy borzas, nagy oroszlán
Bőr bundát; sisakot vált végül véle Alétés.
Felkerekednek hát fegyverben; a főbb fiatalság
Mind megy az aggokkal, le a sánckapuig, könyörögve,
Hogy kísérje szerencse ügyük. Csak a bájos Iúlus
Készül még, ki korára kamasz, kebelében azonban
Férfiu, sok-félét atyjának izenni: de szerte
Tépik a szót a szelek, felhőkbe felütve hiún mind.

S ők kionszva, az árkokon át, árnyán a homálynak,
Törnek az ellenség sáncára, de soknak előbb még
Vesztére. S látnak boros álomtól leigázott
Részegeket szanaszét, meredő kocsijuk kerekénél,
Fegyvereik, gyeplőik közt a füves fövény ágyán,
Bor-tócsában. A Hyrtacidés szava szól is azonnal:
„Euryalus, most kell mernünk; im, az alkalom eljött.
Ez számunkra az út. Te ügyelj és messzire elláss,
Hogy valamely kéz kardját ránk orvul ne emelje;
S én tág ösvényül pusztát irtok neked itten.”
Mondta, beszédét szüntetve s szablyával a dölyfös
Rhamnésnek rohan; ez szőnyeg-heverője hegyében
Széles melléből éppen fújtatta az álmot,
Ő, a király, aki jós is volt, kedvence királyi
Turnusnak, de tudása e vészt nem látta előre.
Majd három szolgát, kelevézek közt heverészőt
És Remus apródját öli meg, valamint szekeresét
Ménjeinél, kókkadt nyakukat feltépve vasával;
Vége uruk feje gördül alá, csak a törzs marad ottan
Vérben vergődve, s vér-tó feketíti a földet
S festi be fekhelyüket. De levágja Lamust Lamyusszal
S ifjui Serránust is, a szép arcút, ki az éjjel
Legtöbbet mulatott, leigázta a sok bor azonban,
S ott fetrengett most; ó, hogyha kihúzza az éjjelt
Kockázással virradatig, nyert volna valóban!
Mint teli ólra ha tör valamely vérszomjas oroszlán -

Mert a vad éh hajtja - s hurcolja, harapja a gyenge,
 Holtra ijedt birkát, véres fogait vicsorítva.
 S Euryalus se pihen; leterít tüzes indulatában,
 Útján, névtelen embert is sokat, így a gyanútlan
 Fádust, Herbésust, azután Rhoetust Abarisszal;
 Rhoetus ugyan riad és mindent meglátva mögéje
 Rejteznek egy roppant boredénynek rémületében,
 Rálel mégis, amint tápázkodik, és a szívébe
 Szúrja vasát mélyre s mint holtból húzza ki ismét.
 Rőt folyam ömlik elő s eluszik vele lelke, s okádja
 Közben a véres bort; az meg, szilajon csak öl egyre.
 S már Messápus társaihoz közeleg; s kilobogni
 Látja az őrtüzet ott, valamint pányvás paripáik
 Épp legelezni: midőn Nísus, mert érzi, a vérszomj
 S vágya a vásra veszélyes már, kurtán odasúgja:
 „Hagyjunk föl vele - szól -, a gonosz nap utóbb is elárul.
 Bosszud a bűnre elég, út nyílt ellenfeleinken.”
 És a vitézek sok szinezüst veretű hadi-vértjét
 Ott hagyják a vegyítőkkel meg a szép takarókkal.
 Csak Rhamnész mell-ékét és az övét, az aranyló
 Boglárával, melyet egykor a tíburi hős Remulusnak,
 Hogy megnyerje a távolból, küldött el a gazdag
 Caedicus, és ettől rászállt unokája kezére,
 Ám hogy ez is meghalt, a rutul viszi el viadalban:
 Ezt veszi Euryalus fel erős vállára - hiába.
 Majd - illik neki is - Messápus cifra taréjú
 Vassüvegét. S bátrabb tájékra cserélik a tábort.
 Ám ezalatt a latin várból egy előre-bocsátott
 Had közeleg lovakon - míg vár harckészen a többi,
 Künn a mezőn - s Turnusnak visz választ, a vezérnek:
 Számuk háromszáz, csupa vértés, uruk maga Volcens.
 S már im a tábor alatt, ott járnak mind a palánknál,
 Balra letérni midőn ezeket veszik észre az útról
 S Euryalust, az ovatlant is, kit felfed a félvak
 Éjben a hold, melynek sugarát a sisak veri vissza.
 S ó, nem csalt a szemük. Kirivall Volcens a csapatból:
 „Állj, hova, emberek? és fegyvert kire fogtatok ottan?
 S útra miért keltek?” De azok hallgatnak a szóval
 S szedve a lábuk az éjbe vetik s a vadonba reményük.
 Ám a lovas-had, mely jól ismeri arra a járást,
 Szembe kerül velük és körben, mi kiút van, elállja.
 Sűrű bozóttal borzalmas tölgyek feketítik
 Arrafelé s tüskék kusza bokrai szerte az erdőt;
 Benne csapás csak alig csillan cselutas csalit-ágyán.
 Euryalus, kit akaszt a nehéz zsákmány, a sötétlő
 Lombok alatt, féltében el is téveszti az ösvényt.
 Míg Nísus kitör; és nem sejtve a bajt, a hadon fut
 Már s a helyen túl, mely majd Albai Rét lesz, az Alba
 Helynévről - akkor tanya-sor, mely uralta Latínust;

Végre megáll s eltűnt társát fürkészi, hiába:
„Euryalus, te szerencsétlen, jaj, merre maradtál?
Most hogy menjek utánad? utam járjam meg ujólag
Át e cseles csaliton?” S azzal megy vissza, nyomozván
Lépteit, és csendjén vizsgálva bolyong a bozótnak.
S hall lovakat, lármát és hallja a had jeladását.
Kisvártatva pedig füleit verik emberi hangok
S látja is Euryalust, kit a táj megcsalt, hogy az éjben
Hirtelenül támadt torlódó tömkelegükkel
Hasztalanul mint vív: egy egész had húzza magával.
Mit tehet itt? A fiút mily fegyverrel, mily erővel
Mentse meg? Induljon meghalni soruk sűrűjébe,
Vagy versengjen-e végét vérrel tenni dicsőbbé?
Végre dzsidáját sebtében lendíti s a Holdra
Pillantván, a magasba, ekép sóhajt fel, esengve:
„Istennő, jövel, és te segíts bennünket e bajban,
Őre az erdőknek, Látónia, csillagok éke!
S oltárod ha atyám adományaival telirakta,
Hyrtacus, énértem, - ha magam, vadat ejtve ugyancsak
Hozzád hordtam a szent ormon kupolára kitűzni:
Hagyd haduk üznöm szét, te vezesd kelevézem a légben.”
Szólt és dárdáját testének egész erejével
Dobja ki; száll el az éjben a vas, veri szét a sötétet
És csap az elfordult Sulmó hátába röpülve,
Hol roppan ketté s a szivét szeli át nyele-törten.
Az lehanyatlik, hány forró folyamot kebeléből
És hogy hül ki, hörög hosszan, lágyéka vonaglik.
Mind néznek körül. Ő pedig, ím, annál hevesebben
Röpteti már másik kelevézet is füle mellől.
S míg szaladoznak, a vas szisszenve szakítja Tagusnak
Át a halántékát, megakadva meleg velejében.
Dúl-ful a vad Volcens, nem látja a dárda dobóját,
Sem, kire rárontson, lelohasztani bosszuja lángját.
„Hát te lakolj legalább langyos véreddel - üvölti -,
Mindkét bajnokomért!” Avval kardját kiröpítván
Euryalus fele fut. De ijedtében kiabálni
Kezd, esze-vesztve, mivel nem tudna tovább a homályban
Rejtve maradni, sem ily keserű kint állni ki Nísus:
„Engemet, engemet, én tettem, rám sújtson acéltok,
Ó, rutulok! minden csel enyém; ilyet ez sose merne,
Bírni se bírna - te, menny, bizonyítsd, tanu csillagaiddal,
Csak balsorsu barátját tán túlzottan imádta.”
Ily szavakat szólt; ám nagy erővel eközben a penge
Sújt le, tör át bordáin, hó kebelét kihaláltatva.
S Euryalus lezuhan holtan, szép tagjain árad
Végig a vér, nyaka csüggedten vállára hanyatlik.
Mint amidőn megsért eke-vas rőt szirmu virágot,
S hervadtan haldoklik, avagy ha lehorgad a mákfaj
Lankadozó szárán, amikor nehezíti a zápor.

Ámde közékük tör Nísus s az egész sokaságban
Csak Volcensre rohan, Volcens az, akit kutat egyre.
Azt kavarogva körül fogják katonái s elállnak
Minden utat. De nem ernyed el ő, forgatja kezében
Villámfényű vasát, míg - bár maga sincsen a sírtól
Messzire már - a rutul lármás torkába taszítja.
Majd, átszúrva, halálba-zuhant hívére hanyatlík
S csendes ölén az enyészetnek lel végre nyugalmat.

Boldog pár, te! ha versemnek van némi hatalma,
Nem lesz nap, melyen emléktek később halaványul,
Aeneás faja míg Capitóliumunk örök ormán
Székel, míg atyját Rómának uralja világunk.

Szép zsákmányt ezalatt a rutul diadallal aratván,
Sírva vonulnak a holt Volcensszel elérni a tábort.
Csakhogy a tábor is egy csupa jaj, látván lakolását
Rhamnésznek, valamint hogy a sok hadifő hogyan elhullt,
Mint Serránus is és Numa. Fut mindenki, tolongva
Szörnyen, a hullákhoz meg a haldoklókhoz, a még friss
Vér, e habos-forró folyamok teli medre helyéhez.
S látják Messápus ragyogó süvegét, meg az annyi
Vérrel visszarabolt zsákmányok alatt ama melldísz.

Közben a Hajnal, Títhónus sáfrányvörös ágán,
Serkent már, hogy a fényt széthintse megint a mezőkön:
S már a nap is kisütött, a világra világa levillant,
Hogy fegyverben a hadsereget fegyverre kiáltja
Turnus, utána pedig vértess csapatát a vezérek,
És szítják dühre szíveiket sokféle beszéddel.
Sőt - leverő látvány - meredő kelevézsre kitűzi,
És kíséri a had, Nísusnak s Euryalusnak
Ordítózza fejét - - -

Míg sáncuk bal része felől sorakoznak az edzett
Aeneádák, ugyanis jobbról ott zúg a folyóvíz,
S védve a mély árkot, várnak tetején a toronynak
Sírva; szegény szívüket pedig elborzasztja a hősök
Jól-ismert, feketén rohadó feje fenn a dzsidákon.

Vágtat a küldönc Hír ezalatt repkedve a rémült
Városon át szárnyával, míg anyjához alászáll
Euryalusnak. Megdermed csontjáig az árva,
Ujja elejti vetélőjét, vele gördül a vászon.
És a szegény asszony kiszalad, szaggatja sikoltva
Fürtjeit és félőrülten fut a falra, az első
Hadsorokig, nem ügyel fegyverre, se férfi-csapatra
És a veszélyre se; csak zokog, és jaja felcsap az égig:
„Hát így lát szemem, Euryalus? Vénségem egyetlen
Gyámola, itt tudtál egyedül, mondd, hagyni, te szörnyű?
S édes anyádnak, az árvának, mielőtt e hatalmas
Vészbe kiküldtek, nem lehetett bucsu-szót se rebegni?
Jaj, lettél a latin keselyűk s a kutyák lakomája,
Itt idegen fővenyen s az anyád se kísért ki temetni,

Nincs, ki befogja szemed, sebeid ki lemossa, lepelbe
 Sem takarom tetemed, melyet éj mint nap szövögettem
 Szorgosan én, az öreg kor unalmának vigaszául.
 Merre kutassalak? Ó, mely föld fedi szerte-szakított
 Tested, izekre szedett hullád? Fiam, ennyi, mi tőled
 Visszakerült? S ezt kísértem földön-vízen egykor?...
 Szúrjatok engem is át, rutulok, ha honol szívetekben
 Szánalom, érjen a vas, minden gerely engem először;
 Vagy könyörülj te, az égilakók végnélküli atyja,
 S verd le gyülölt fejemet tüzeiddel a Tartarus-éjbe,
 Hogyha e bús léttől másként meddő menekülnöm!”
 Könnye megindított minden szívet és valamennyi
 Már vele sír; erejük bénítja tusázni keserve.
 Actor s Ídaeus végül, hogy a búra ne bújtsa,
 (Inti Iúlus - igen zokog ott - és Ílioneus is),
 Felfogják karjukba s a ház termébe kísérik.
 Ám riadó rivalás tör elő egy távoli kürtnek
 Réz-torkán; és lárma riad, visszhangzik a mennybolt.
 Pajzsok boltja alatt fut a volscus előre egyenlőn,
 Hogy betemesse a várarkot s áttörje a töltést.
 Rést kutat egy részük, hágcsón felhágni a falra,
 Hol ritkább a sor, és gyéresebb gyűrűben gyülekeznek
 Rajta a sánc-őrzők. Ellenben a teucrok is ontják
 Összes fegyverük, és dolgoznak a durva durungok:
 Hajdani hosszú harcukból tudják, mi az ostrom.
 Vészt-okozó, súlyos köveket szintén hajigálnak,
 Hátha bezúzhatnák a sereg födelét, de a sűrű
 Pajzsok alatt azok eltérnek minden veszedelmet.
 Bár ők sem hosszan. Hadukat, mely iramlík ijesztve,
 Jókora szirtekkel verik és temetik be a teucrok,
 Hull a rutul széltében, a pajzs-fődek hasadoznak.
 S vívni vakon viadalt a vitéz rutulusban a lélek
 Veszt a vágyat már, inkább gerelyekkel igyekszik
 Sáncairól lezavarni amant - - -
 Ott meg a rémes nézésű Mézentius etruszk
 Fenyveket: izzó fáklyáit hajigálja feléjük.
 Ám Messápus, a ló-betörő, Neptúnus e sarja,
 Szintén rontja a töltést és létrát vet a gátra.
 S most, ó Calliopé, ti segítsétek dalom, esdek,
 Mekkora mézárhlást okozott Turnus vasa, mily gyászt,
 És ki kivel, mely hőssökkel hízlalta az Orcust? -
 Ezt tárjátok elém, e tusák szörnyű szövevényét.
 Mert avatottan csak ti, szüzek, szólhattok ezekről.
 Nagy, szem-fárasztó torony állt, magasan kihidalva,
 Megfelelő helyen ott, ezt vívta Itália népe
 Teljes erővel, mindenképp megdönteni vágyván:
 Védtek ellenben sziklák tömegével a trószok
 És lőréseiből nyilaik sűrűen röpitették.
 Elsőnek fényes fáklyát Turnus maga csóvál,

Lángja az oldal-fán felakad, hogy szítva a széltől
 Marja a deszkát és tűz-rágta fokára tapadjon.
 Rémülten remeg ottbenn és menekülne a vészből
 Mind, de hiába. S ahogy tolul át tömegük tolakodva,
 Merre a tűz nem terjed még, terhükkel a tornyot
 Váratlan felbillentik, csap a zaj fel a mennybe.
 Félholtan hull földre a had, dől rájuk a roppant
 Súly, mialatt sok szívbe saját kelevéze furódik,
 Mást a kemény fa-szilánk sebesít. Menekülni Helénor
 És Lycus is csak alig tud. Előbbit, az ifju Helénort,
 Szülte Licymnia szolgáló-leány Maeón nagyurának,
 Titkon, s Trója alá küldötte tilos viadalra,
 Könnyen, szál kardjával, üres, dísz-nélküli pajzzsal;
 Ez most ezredeit Turnusnak látva tolulni
 S hátul-elöl hadakat, latinok hadait körülötte,
 Mint a vadász-gyűrűtől szorosan befogott vad a kopják
 Nyársa előtt agyarog s ámbár jól érzi, ma pusztul,
 Felszökik és a vadász-gerelyekre magát veti veszni:
 Úgy tör elesni az ellenség középebe az ifju
 S arra, amerre dzsidát legtöbbet lát, oda száguld.
 Míg ama fürgébb lábu Lycus nekilódul a lándzsák
 S ellenségei közt, átvágva magát a palánkig
 S társai jobbjá után, a magas párkány fele kapdos.
 Ám ugyanoly sebesen nyomon üldözi, karddal, a győztes
 Turnus s így gúnyolja: „Bolond, hát hitted, e kéztől
 Megmenekedsz?” És avval, ahogy csimpaszkodik ottan,
 Kapja el és a fal egy nagy részével leszakítja:
 Mint Jupiter fegyvernőke, hogyha a hőszinü hattyút
 Vagy nyúl-zsákmányát karmával a mennybe ragadja,
 S mint bárányt oroz óljából, bár béget az anyja,
 Ordasa Marsnak. A zaj közben mindenfele csap föl;
 Íme, rohannak elő, hányják teli földdel az árkot,
 Mások a sánc tetejére pedig vetnek tüzes üszköt.
 Ílioneus egy kősziklának szörnyü hegyével
 Lúctetiust, aki lenn fáklyát emel épp kapujukra,
 Míg Liger Émathiont üti meg s Asilas Corynaeust -
 Az gerelyével jobb, emez orvul messze nyilazni -,
 Ortygiust ezalatt Caeneus, Caeneust öli Turnus
 S Turnus Ityst, Cloniust is, majd Sagarist Promolusszal,
 Véle Dioxippust, a torony tetején pedig Ídást,
 Végül Prívernust Capys. Azt, könnyen, kelevézzel
 Épp karcolta Themillás csak, de az oktan erre
 Pajzsát dobja le, nyúl tapogatni sebét; ama tollas
 Nyíl tenyerét bal melle fölé odaszegzi azonban,
 S benn tüdejét szétroncsolván, sebesíti halálra.
 Ott állt még Arcens fia is, fénylő hadi-vértben,
 Rozsda-veres köpönyeg, fedi cifra hibérusi bársony,
 S oly gyönyörű! Arcens küldötte csatázni, az apja,
 Hogy Symaethus habjainál felnőtt a pagonyban,

Hol pompás, pazar oltár ég a palícusi párnak;
 Őt, letevén gerelyét Mézentius, és a parittyát
 Háromszor megzúgatván szíjján feje mellett,
 Úgy veri homlokon ott: olvasztott ólma bezúzza
 Csontjait és hosszában a dús homok-ágyra teríti.
 Fürge nyilát, mondják, itt lőtte először a hadra
 Ascanius, ki a gyors vadakat kergette csak eddig,
 S karja a porba le is döntötte a hősi Numánust,
 Más néven Remulust, ki menyegzőjét a napokban
 Ülte hugával Turnusnak, nászágyba vezetvén.
 Hát ez üvölt igazat most és hazudik haduk élén,
 Mert pöffeszti szívét új méltósága kevélyen,
 S jár föl-alá, felfújva magát, hogy ekép kiabáljon:
 „Nem pirul arcotok, újra falon bújkálni a harcban,
 Kétszer foglyul-esett phrygek, s a halálnak emelni
 Gátakat? Im, kik nászt kicsikarni csatával akarnak!
 Italiába mely isten üzött titeket, mi botorság?
 Nincsenek itt Atridák, nincs hazug-ajku Ulixés:
 Edzett fajta e törzs, csecsemőit azonnal a csermely
 Zord-fagyos árjában lefürösztí, hogy eddze vizével,
 S már a kamasz vadakat kerget, riogatva az erdőn,
 Mént fékezni, nyilát felvonni ivén neki játék.
 Győzi a munkát és nem igényes az ifju minálunk
 És vagy ekével a földet, vagy töri haddal az ellent.
 Vasban tölti e nép idejét, kelevéze nyelével
 Hajtja az ökröket is; nem lankad a lélek a lassú
 Véniségtől, se vidámságát nem veszti el erre,
 És a deres hajon is sisak ül, de a fosztogatásból
 Élne örülnek csak, gyarapítani mindig a zsákmányt.
 Nektek sáfrányszín, veresen ragyogó, hiu köntös
 És a henyélés, az tetszik, s enyelegni a táncban,
 Sipkátok csupa dísz, ujjasra szabott a ruhátok.
 Phryg nők, nem phryg férfi-sereg! Fel a Dindyma-fokra,
 Hol sipotok két hangú, jól ismert dala vijjog.
 S merre anyátok, az ídai, bikk-fütytel, dobütőkkel
 Hív, Berecyntia: nem titeket, hőst illet a fegyver.”
 Hetyke beszédét nem tűrhette tovább, sem a sértő
 Szitkokat Ascanius, lóbél idegén kifeszíti,
 Ráfordítva nyilát, majd míg két karja huzódik
 Szét, álltában, ilyen szókkal könyörög Jupiterhez:
 „Messzeható Jupiter, bátor tervemre tekints le.
 S évi ajándékul hajtok házadba ma hozzád
 Egy szinarany szarvú, szökén viruló bikaborjat
 Oltárodra, amely mint anyja, olyan magas éppen,
 S öklel a homloka, csülke pedig port rúg a porondon.”
 Meghallgatta a menny ura, és a derüs levegőből,
 Balról, rádördült, vele pendül az ív is, a vészes:
 Száll szörnyen csikorogva a nyíl felvont idegéről,
 S átüt a vas Remulus koponyáján, vakszeme gödrén.

„Menj, most űzz az erényből gúnyt, gőgös! rutuloknak,
 Kétszer foglyul-esett phrygek, mi, im így felelünk meg!”
 Ennyit mond nekik Ascanius. Tombolnak a teucrok,
 Víg rivalás harsog, felhat jókedvük az égig.
 Tájairól akkor nézett le a mennynek a várra
 S ausoniak csapatára alatta a fürtös Apolló
 S fellegi székén így biztatja a győztes Iulust:
 „Jól van, a tett, fiu, nagyszerű volt: ez a mezsgye visz égbe,
 Isteneket nemző istenfit, téged. A vészes
 Sok hadat Assaracus faja majd törvénybe igázza,
 Túl fogsz törni te Tróján!” Szólt s lebben le a légből
 És szeli át a szilaj szeleket, szállván magasából
 Ascanius mellé. Mialatt Bútés öreg arcát
 Ölti fel és testét; ki a dardanus Anchisésnél
 Volt apród azelőtt és házuk hű kapuőre,
 Most pedig Ascanius hive. Hát rá vall ma Apolló
 Arca színével, a hangjával, dér-ülte hajával,
 Ám a csúnyán csörgő hadi-felszereléssel ugyancsak,
 S mondja Iulusnak, szólítva a lángba-borultat:
 „Aenidés, ne tovább, vesszöd átverte Numánust
 Károd nélkül, ez éppen elég első diadalnak,
 Lám, engedte, nyilát nem irigylis tetőled Apolló;
 Hagyd, fiu, hát a hadat.” Mondotta a mennybeli, s aztán
 Hangját még hallatta, de már szállt fel, s a halandó
 Nem leshette ki, mint lebbent el a hús levegőben.
 Ráismernek a dardanidák vezetői a nyílra,
 Isteni lény tűnt el, tudják, s hogy tegze csörömpöl.
 Mint Phoebus szava mondja tehát, tiltják a tusától
 Ascaniust, a türelmetlent, de maguk viadalba
 Vágnak ujólag, nyílt vésznek vetvén oda lelkük.
 És harsan hosszan sáncuk bátyáin a lárma,
 Húzzák mind hévvel húrjuk, lendülnek a szíjak.
 Fegyverözön fedi már a füvet, paizsuk, sisak-öblük
 Cseng az ütésektől, szörnyűséges tusa támad:
 Mint ha nyugatról feltetszvé az esős Bak, a földet
 Verné jókora záporral, vagy mint sűrű jéggel
 Tengereket zivatar, ha a bösz Jupiter vizes orkánt
 Űz szelein, hasogatva hasas felhőket az égen.
 Ídai Alcánor két sarja, kiket Jupiternek
 Erdein anyjuk, a berki laera nevelt; ez a bércpár,
 Pandarus és Bitiás, maguk is honi fenyvek, eközben
 Megnyitják a kaput, hova küldte uruk szava őket
 S bízva vasukban csábítják önként be az ellent.
 Ők bent, balról és jobbról, mint két torony állnak,
 Állig fegyveresen, fejükön fenn fénylik a forgó:
 Mint a folyam fővenyén felnyúl felhők fele törve
 Torzonborz koronájával, partján a Padusnak,
 Két fenséges tölgy, vagy a lágy Athesis vize mentén,
 Ág-örvényeivel bólintgatván az egekre.

Látva a rést a kapun, ráront a rutul rohamával,
Aquiculus, gyönyörű hadi-vértjében, vele Quercens,
Majd a heves Marus is, valamint a csaták fia, Haemon,
Mind seregével együtt: de legott iramodnak is onnan,
Vagy küszöbén a bejáratnak lehelik ki a lelkük.
Erre a düh s a harag szivükön még jobban elárad;
S már tömörülni tolongva a trósz tömegek se haboznak,
Mennek ököltre s messzebb is mernek kirohanni.

Turnushoz, ki szorítja a túloldalt, a vezérhez,
Míg üti-vágja dühöngve a sort, közben fut a hírnök,
Hogy viadalt kezdvén, kapuját kinyitotta az ellen.
Felhagy a harccal hát és szörnyű haraggal a büszke
Két testvérre rohan, kapujához a dardanidáknak.
És legelőször is Antiphatést, ki elébe először
Jő, veri át, nagy Sarpédón fattyát, gerelyével,
Kit neki thébai asszony szült; a finom levegőben
Száll italus som-lándzsája s torkába ütödvén,
Mélyen a mellbe szalad; feketén felhabzik a sebből
Vére, a vas pedig átmelegül roncsolt tüdejében.
Majd Erymast veri le s Meropést, de elejti Aphidnust
És Bitiást is, a böszt, akinek szive lángja szemében
Gyúlt ki, de nem gerelyét veti rá - a gerely neki semmi -
Ormótlan, zúgó, kilövésre való hadi-dárdát
Dob villám sebesen: nem bírja ki két bikabőrnek
Burka sem azt, sem a hű, páros pikkelyzetű páncél
Nem használ; a temérdek test lomhán lebicsaklik.
Felnyög a föld, a hatalmas pajzs beborítja dörögve.
Mint euboeai partjainál Báiaenak időnként
Kő-töltés leszakad, melyet ott szörnyű tömegével
Vetnek a vízbe alá s az omol, megdőlvé, romokba
S mélyen a forгатagok fenekére csapódva lesüpped:
S tombol tőle a hab, feketén földobja fővényét,
Reng a magas Prochyta, s hova hullni ítélte Typhoeust
Juppiter isten, im Ínarimén is az isszonyu kőágy.

Ekkor a harc ura, Mars, lelket lehel ott a latinba,
Hősi erőt, kebelükbe pedig veri ösztöke végét,
Míg teucrokra futást küld és gyászos riadalmat.
Törnek hát rájuk, hisz az alkalom itt a tusára,
És a had istene is megszállta szivük - - -
Látva fivére elesét és szemlélve a romlást
Pandarus, és hogyan áll a dolog s a szerencse ügyükben,
Széles vállával szárnyát várjuk kapujának
Nagy nehezen löki vissza, de több társát kirekeszti,
Kívül a kőfalakon, verekedve a vad viadalban;
Másokat ellenben maga zár be, akik betolultak:
Balga! a sok rohanó közepett a rutul fejedelmet
Nem veszi észre, hanem seregével a sáncba rekeszti,
Mintha szilaj tigris a szelid tulkok tömegébe!
Megvillan különös tűzzel tüstént szeme, szörnyen

Csördül a vértje is, és vérszín forgója sisakján
 Reszket, vértje pedig vörheny villámokat izzik.
 Ráismernek a rettentő izmokra, a baljós
 Arcra a rémült aeneadák. De kiugrik a délceg
 Pandarus és hive hullta miatt szörnyen keseregve
 Így ordít: „Nem Amáta lakása ez itt, hozományod,
 És nem is Ardea zár, Turnus, honi bástya-sorával,
 Ellenséges erődöt látsz, nincs mód menekülnöd!”
 Higgadt szívvel szólt Turnus, mondván mosolyogva:
 „Kezdd, ha olyan hős vagy, no, emeld jobbod, Priamusnak
 Hírül adod legalább, hogy leltetek itt is Achillést.”
 Így ő. Melyre egész erejét szedi össze a másik
 S meglendítve kidobja kemény, kérges kelevézét:
 Ám lankasztja a szél szálltát, sáturnusi Júnó
 Eltéríti hegyét, kapujukba hatol csak a kopja.
 „Most pedig azt kísérsük meg, mit e kar fog erősen,
 Nem kerülöd ki: e penge különb, de ki üt vele, szintén.”
 Szólt, azután felnyúl s kardjával sújt a magasból
 És két vakszeme közt koponyáját félbe hasítja,
 Ifjui arcán rettenetes sebet ütve vasával.
 Felcsap a zaj, megrendül a föld is a szörnyü tehertől;
 Holtan hull le a test, vértjét véres velejével
 Öntve el estében s ketté hasított feje, jobbra
 S balra, egyenlő két részben, vállára lecsügged.
 Támad a trószok közt remegés, szétfutnak ijedten;
 S most ha a győzőnek megvillant volna fejében,
 Hogy feltépve a zárt, a kapun hiveit beeressze,
 Akkor e hadra s e harcra talán felvirrad a végnap.
 Ám eszelős dühe, vad vérszomja, lobogva, az ellent
 Kergetik őt üzni - - -
 Elsőnek Phalerist, majd térdén sértve levágja
 Gygést és a menekvőktől elorozva dzsidáik,
 Júnó-adta vitézséggel, hátukba hajítja;
 S már Hylas és átvert pajzzsal Phégeus is aláhull,
 Majd a miről se tudók, kik a sánc tetején tusakodtak,
 Alcandrus, Prytanis, Halius, végtére Noémón.
 Közben Lynceus ellene tör, hiveit riogatva,
 Őt, a palánkba fogódzkodván, ragyogó vasa jobbról
 Sújtja nyakon, s egy ütésre fejét úgy vágja a porba,
 Hogy sisakostól messze gurul. Vad-ölő Amycusszal
 Végez utána, kinél ügyesebb sosem élt kenetezni
 Fegyvereket s a nyilat gyilkos méregbe itatni;
 Aeolidés Clytiust öli végre s a Múza kegyencét,
 Crétheust, Crétheust, őt, múzsák hívét, aki mindíg
 Dalban, lantban lelte s a húrt kifeszíteni kedvét,
 S mindíg csak paripát zengett, fegyvert, hadi-tettet.
 Ekkor a főbb teucrok, hallván, mint hullnak övéik,
 Összeszaladnak; jó Mnésztheus, a vitézi Serestus,
 S híveik elszórtan, bent látják dűlni az ellent.

S szól Mnésztheus: „Menekültök amott? hova, merre? - kiáltja -,
Hát van-e más menedéktek, más bástyátok e kívül?
Egy ember, bekerítve az is mindenfele fallal,
Ekkora mészárlást tehet itt, polgárok, e várban
S büntetlen? Jeles annyi fiunk Orcusba taszítván?
Árva hazánk, ős isteneink, ti pulyák, s a hatalmas
Aeneást nem szánjátok? szégyen fejetekre!”
Szívük e szókra kigyúl, meg is állnak mind sűrű sorban,
Turnus meg lassan kezd hátrahúzódni a harcból
És a folyó fele megy, hol a hab körülömlő a bástyát;
Annál inkább törnek rá s tömörülnek a teucrok
Vészeli zajjal. Mint ha tömeg vérszomjas oroszánt
Úz ádáz kelevézekkel, s annak, noha retteg,
Vad szeme villámlik, míg vissza vonul, de dühében
Arra vigyáz, méltóságát ne veszítse futásba,
Ám a vadászok kopjait se kívánja magának:
Turnus is így hátrál, lassan, léptét halogatva,
Míg kebelében az indulatok hullámai forrnak.
Sőt, betör ellenségeinek kétszer közepébe
S dülva a sáncokon át seregük megkergeti kétszer;
Ellene zúdul a tábor egész hadi rendje azonban,
S már sáturnusi Júnó sem meri védeni többé;
Mert Jupiter, nem a leglágyabb üzenettel, a légi
Írist küldi le hűgához felhői lakából:
Távozzék Turnus tüstént teucrok telepéről!
Tartani hát nem tudja magát sem a pajzzsal az ifjú,
Sem jobbával, olyan sűrűen veri körbe a kopja;
Zúg az ütések alatt a halántékán sisak-öble
Szüntelenül, tömör érc-lemezét a kövek kiszakítják
S megtépik taraját a fején, de nem állja e záport
Pajzsa sem; és kelevézeiket kettőzik a trószok,
S mint mennykő, maga Mnésztheus is. Mialatt a vezérnek
Minden tagja - alig kap már levegőt - csupa mocskos
Izzadság; lihegés lankasztja, kifárad a teste.
Végre fejest, teljes fegyverzetben, levetette
Egy ugrással a vízbe magát: befogadta az örvény
Szőke ölébe, a lágy hullám felemelte, lemosva
Róla a vért, és társainál, öröme, kitette.

TIZEDIK ÉNEK

Megnyílt ezalatt az Olympus örök palotája,
Gyűlést hirdet az égilakók meg az emberek atyja,
Csillagi székéből, honnan szemléli magasról
Dardanidák telepét, a latin hadakat s a világot.
S ülnek a tárt termekben már, mikor ő maga kezdi:
„Nagynevű mennybeliek, mért fordul tervetek ismét
Másfele, és haragos szívvel mi okon civakodtok?
Íteliát meg a teucrokat én tiltottam a harctól.
Mért ez a lázadozás szavam ellen hát? Milyen aggály
Űzi hol ezt, hol amaszt fegyverbe s fenni a kardot?
Eljő még, ne idézzétek fel, a háboru napja,
Majd ha a vad Karthágó dönt iszonyú veszedelmet
Róma erődeire s megnyitja az alpesi mezsgyét:
Akkor küzdjétek ily dühösen, harcolva harácsért.
Most ezt hagyjátok, fel, a békés frigyre, vidáman.”
Így, kurtán, Jupiter; de beszéde a szőke Venusnak
Az nem kurta viszont - - -
„Ó, te atyám, a világ meg a népek örök fejedelme!
Hisz máshoz kihez is fordulhatnék esedezni?
Látod-e, mily fenn hordja magát a rutul, paripáján
Mint nyargal, ragyogó arccal, sikerére kevélyen,
Turnus a hadsoron át? nem védi bezárt fal a teucrust:
Sőt, a kapun belül és a palánk tetején tusakodnak,
Ott kavarnak már, hogy az árok is árad a vértől.
S elment, mit se tud Aeneás. Hát már sose tűröd,
Hogy szűnjék az a harc? A megújult Trója tusázik
Újra, falát új ellenség rémíti hadával;
S már jön az aetól Arpi felől, fenyegetni a teucrust
Ismét Tydidés. Csakugyan, még megsebesülöm,
Az van hátra, hogy emberi kard vérezze leányod!
Mert ha tilalmaid ellen tört, megszegve parancsod,
Ítáliába a trósz, ám szabj vétkükre vezeklést
És sose védj őket; de ha mennyei szó, vagy a mánok
Jóslata volt vezetőjük, hát ki az itt, aki sérti
Rendeleted, ki merész más útra terelni a sorsot?
Vagy panaszoljam, Eryx fővenyén a hajók hogyan égtek,
S mily szörnyű vészt támasztott a szelek fejedelme
Aeoliából? vagy ki a fellegeken suhan, Írist? -
Most meg, amit sose mert még más, im a mánokat, őket
Kelti fel és vadul Ítaliát berohanja s az összes
Várat Allektó, kit sebtén a földre uszított.
Már hatalomra nem is vágyom: noha míg a szerencse
Bátorított, bíztunk; győzzön, kit győzni te rendelsz.
Ámde ha nincs oly föld, ahol ádáz párod a teucrust
Megtűrné, a levertr Trójára konyörgök, az üszkös

Romhalmazra, atyám: unokám kivihelem a harcból,
Ascaniust legalább, őt hagyd sértetlenül élni.
Aeneást meg hadd hányják idegen habok akkor,
S bármily utat rendel neki sorsa bejárni, kövesse:
Ezt védhessem csak, kiragadva a vad viadalból.
Mert Amathús az enyém, Paphus orma, Cythéra s a kastély
Ídaliium magasán szintén: hát harca-feledve,
Dicstelen ott éljen. Karthágó meg nagy erővel
Verje csak Ausoniát: hisz a tyrusi városok ellen,
Onnan senki se tör. De mit ért a hadak viharából
Elmenekülnie, mit kirohanni az argosi tűzből
S túrni vizek, távol tájak minden veszedelmét,
Míg meglelte a teucrokkal Latiumban az újabb
Pergamumot? Nem a hon holt hamván lenne-e lakni,
Trója vidékén jobb? Add, esdek, vissza a Xanthust
És Simoist a szegény teucroknak, s Ílium ádáz
Sorsát éljék át inkább ismét!” De az úrnő,
Júnó, itt dühre gyúl: „Mély csöndem, mondd, minek unszolsz
Törni meg és titkos sebeim kimutatni beszéddel?
Úzte-e Aeneást valamely mennybéli vagy ember,
Hogy mint ellenség lerohanja királyi Latínust?
Látnok-igék küldték őt Italiába... a hibbant
Cassandrának igéi, igen! S intettem-e, hagyja
Táboruk el, lelkét rábízva a szélviharokra,
Hadvezetést pedig és bástyaik gyermeki kézre,
S frigyben a tyrrhénnel, felferje a nép nyugodalmát?
Vagy kárára mely isten volt, tán durva hatalmam?
Hol van, ugyan, Júnó itt és Íris, ki leszállott? -
Bűn, hogy az újra-kelő Tróját italus tűz emészti...
Hát sarkára ne álljon tán Turnus hona földjén,
Ő, kinek anyja Venília és Píllumnus az őse?
Bezzeg a trójai vetheti zord lángját a latinra
S fosztva a más mezeit rakhat rabigát a nyakukba?
És választhat apóst, az arát elorozni az ölből
S fegyvert fogni hajón, míg békét esd, neki nem bűn?
Ám te kilophatod Aeneást grájok sűrűjéből,
Támaszthatod a helyén felhő-takarót, hiu szellőt
S változtathatod át nimfákká harci hajóit:
Egy kicsikét a rutult pártolni csak én vonakodjam? -
Elment, mit se tud Aeneás... Menjen, sose tudja!
Ott teneked Paphus, Ídaliium s a cythérai kőszál:
Hadban erős várost, ádáz sziveket minek izgatsz?
Tán mi akarjuk a roskadozó Phrygiát fenekestől
Felforgatni? nem az, ki harácsul a trósz az achívnak
Dobta szegényt? S Európával vajon Ázsia harcot
Mért, ki miatt kezdett, a kötést megbontva lopással?
Én küldtem Spártát kirabolni a kétszinű dardánt,
Én adtam fegyvert, én hívtam a hadba - Cupídót?
Mért akkor nem féltetted tieid! ma valótlan

Vádjaidat késő szórnod, szítván hiu harcot.”

Így felelt Júnó, s két pártra szakadva az összes
Égilakó zúgott, valamint ha vadonban a vésznek
Bűg fojtottan előszele már, rejtett morájával
Hirdetvén a hajósoknak, hogy készül az orkán.
Ekkor a Messzeható, a világ legfőbb fejedelme
Kezdi s amíg szól, hajlékán a haláltalanoknak
Csend honol, és belereszket a föld, és hallgat a nagy menny,
És szelidül szele is, nem szántja színét a vizeknek.
„Nos, halljátok hát szavamat, szivetekbe vegyétek!
Minthogy friggyel a teucrokhoz láncolni az ausont
Nem sikerült, és mert ti se szüntök meg civakodni:
Bármilyen is ma szerencsájuk, bármint bizakodnak,
Trósz-e avagy rutulus, mindegy lesz előttem ezentúl,
Vívja a várat akár jó csillag alatt az itálok
Népe, akár mert Trója hibás és hisz hiu jós-szót.
Ám a rutul fele sem hajlok: ki amint vet, arasson
Jót-rosszat. Jupiter minden népnek fejedelme.
Majd lel a sors kiutat!” S a Styx folyamára fogadva
S partjai közt feketén dagadó, vak forgatagára,
Bólintott, s az egész nagy olympusi bérc belerendült.
Ily szavakat szólott. Majd szállt Jupiter le aranyló
Trónjáról, vele ment, küszöbéig, a sok sosemúló.

Közben a bajnokokat minden kapunál kaszabolni
Tör buzgón a rutul, tűzzel környezve palánkjuk.
Foglyok az aeneadák, a saját sáncukba szorultak,
Nincs hova futni remény. A szegény had tornya tetőin
Hasztalan áll, hiszen oly gyéren töltik meg a töltést
Ásius Imbrasidés, Hicetáon utóda Thymoetés,
Castór, vén Thymbris s a legelső sorban a két hős
Assaracus; Clarus és Thaemon kaszabol körülöttük,
Sarpédónnak e két fivére, magas Lyciából.
Arrébb meg roppant sziklát, egy szirt töredékét
Dobja egész erejével alá Iyressusi Acmon,
Nem kitünőbb Clytius se, az apja, se bátyja Menestheus.
Más kelevézzel küzd, köveket hajigál le a társa,
Vagy tüzes üszköt vet s idegére felajzza a vesszőt.
S ott járkál föl-alá köztük, kedvence Venusnak,
Íme, a dardanus ifjú is, csinosan, hajadonfőtt,
S mint a nyakat vagy a főt ékítő gyöngy, mely aranyló
Foglalátát túlfényli, ragyog, vagy amint, ha a művész
Puszpángfába fog, Óricuson termett terebinthus
Mellé drága ivort; míg tej vállára leomlik
Szín-arany abronccsal lágyan befonott haja fürtje.
Láttak téged is, Ismarus, ott, sebet osztani, lelkes
Híveid és nyiladat gyilkos méregbe itatni,
Téged, akit Maeón hona szült, hol dús televényen
Szánt a paraszt, s aranyat dob a Pactólus ki a partra.
S ott volt Mnésztheus is, ki dagadt a dicső diadaltól,

Hogy Turnust az erődből ő kergette ki nemrég,
És Capys is, kinek örzi nevét Campánia vára.

Míg ezek egymást így ölték a kemény viadalban,
Aeneás, a vak éj közepén, a habot hasogatta.
Mert Éuandrustól egyenest etruszok urához
Megy, telepükre, nevét, vérét megvallva az úrnál,
S hogy mit akar, mit ajánl, valamint Mézentius immár
Mily sereget toboroz, de lefesti, mi dölyfteli Turnus,
És hogy e földi szerencse az is milyen ingatag, aztán
Kéri szövetségét: társul tüstént vele Tarchón,
S hozzáfűzi hadát; mire száll be, feloldva a sorstól,
Égi parancsra, a lyd nép, ím, idegen vezetővel,
Harci hajóiba mind. Elöl Aeneás evezőse
Száll, phryg földi oroszlán-pár díszíti az orrát
S Ída, a bérc, melyet oly szívesen szemlélnék a teucrok.
Itt ül a nagyszivű Aeneás, töprengve tusájuk
Száz lehetőségén, s Pallás, baljára simulva,
Úgy faggatja a csillagfény, a vak éj kalaúza
Titka felől, valamint mit tűrt földön-vizen egykor.

Most pedig, istennők, tárjátok fel Helicontok,
S zengjen a dal: tuscus tájról mi tömeg viszi közben
Aeneást, hasogatva habot fegyver-teli gályán?

Első Massicus érc tigrisre kevély evezőse:
Clúsium és a cosaei erőd ezer ifja kavarja
Háta megett a vizet - könnyű, nyíllal teli puzdra
Vállukon és gyilkos kézív, ez a felszerelésük.
Zordon Abas követi s fénylő fegyverzetű népe,
Villog a tat tetején aranyos ragyogással Apolló.
Hatszáz harcszerető fiataalt hozzá anya-váruk
Küld, Populónia, háromszáz pedig ilvai, innét
Jő, a chalybsok e vasban dús, hirhedt szigetéről.
Harmadik emberek-égilakók tolmácsa, Asílas,
Ő, ki a mennyei csillagokat, nyelvét a madárnak
S érti belét a baromnak is és mit jósol a villám:
Ő hoz ezer gerelyest, meredő kopiát sűrű sorban.
Mind alphéusi vár, Písae rendelte alája,
Etruszk-földi erőd. Ezután jön az oly kecses Astur,
Astur, a csillámló vértjére, lovára kevély hős.
Háromszázak ura, s mind egy szívvel suhan útján,
Kit Minió mezeje s caerébeli otthona küldött
S Pyrgi, az őskori vár, meg a rossz levegőjű Graviscae.

Rólad is énekelek ligurok vezetője azonban,
Hős Cinyrus, de kicsiny sereged kísérté Cupávó,
Kit fejedén hattyú-tollak magasítanak, őszöd
Bélyege - bűne a nagy szerelem vala - rólad ugyancsak.
Mert az a monda: midőn Cynus, szeretett Phaëthonját,
Húgaidnak hüvösén, nyárfák enyhében, a múzsa
Szívreható dalait zengvén, keseregve siratta,
Lágy pihe-toll takaró serked ki az őszhaju vénen,

S lebben a földről és felfúrja dalát az egekbe.
Kortárs híveinek hadait most hozza dereglyén
S hajtja a roppant Centaurust evezővel utóda;
Nagy sziklát emelő szobor áll, fenyegetve az örvényt,
Fenn a taton, szeli hosszan a mély habözönt a hajótest.

Otthoni partjairól vezet osztagot Ocnus is aztán,
Magzata Mantó jós-szűznek s ama tuscusi habnak:
Mantua, néki köszönd falaid, neved anyja nevének,
Mantua, dús te az ősökben, ha kevert is a fajtád,
Mert három faj alatt négy-négy törzs él kebeledben,
Ám te vagy úr rajtuk, tuscus vérség erejével.
Innen is ötszáz ölt fegyvert Mézentius ellen,
Népük a Bénacus zöld kákával koszorúzott
Gyermeke, Mincius, ő viszi durva fenyőin a mélyre.
S jó le, nehézkesen Aulestés is, száz evezővel
Szántva az árt, a habok tükörén, ime, tombol a tajték.
Őt, kagylós kürtjével a kék víz-tömböt ijesztő
Trítón-szörny viszi, mely szőrös képével a mélyvíz
Színe felett ember, de derékon alul, hasa bálna:
Félvad alakja körül kavarog, bömbölve az örvény.

Ennyi derék hadifő ment hát harminc hadi-bárkán
Védeni Tróját, érc-orral sós árra suhanva.

S már a nap is lebukott, a derűs Phoebé fogatával
Fenn, az olympusi pálya felén robog éji körútján:
Aeneás nem lel csak a gondoktól nyugodalmat,
Ő ül a kormányhoz, maga őrzi tehát a vitorlát.
S im hada hajdani társainak jön elé, fele úton.
Nimfák népe, kiket fa-hajókból drága Cybébénk
Tengeri tündékké, nimfákká lenni parancsolt
S most a habot, fej-fej mellett, épp ott hasogatták,
Mind, melyek érc-orral nemrég kint álltak a parton.
Messze felismerik és táncolva uruk körülússzák.
Majd, aki köztük a legszebben szól, Cymodocéa,
Hátrakerül s a hajót jobb kézzel fogva, kinyúlík
Mellig, a ballal meg paskolja a halk habok árját
S bámulatára beszél: „Virrasztasz, mennyei magzat,
Aeneás? Csak virrassz is, de ereszd meg a vásznat.
Mert mi az ídai szent hegyorom luc-fenyvei volnánk,
Bárkahadad hajdan, habi nimfák most. Mikor üszköt
Szórva az esküszegő rutulus ránk tört vad acéllal,
Kénytelen eltéptük köteled s a folyókon azóta
Csak téged keresünk. Ily alakba anyánk szava bűvölt,
Megkönyörülve, hogy itt éljünk, nemtők, a habokban.
Ám fiad, Ascaniust, sáncába szorítva, a gáton
Fegyvereikkel a harcra-tüzelt latinok nyomorítják.
Már kijelölt helyükön várnak, lóháton az arcas
És a vitéz etruszk csapatok; de elállni tör útjuk,
Hogy be ne jusson a várba haduk, Turnus, seregével.
Hát ne habozz, hiveid hívd harcba, ha holnap a hajnal

Felhasad, és győztes paizsod húzd majd a karodra,
 Mellyel a Tűz Ura tisztelt meg, telehintve arannyal,
 Így, ha hiszed szavam és követed, holnapra a napfény
 Meggyilkolt rutulok roppant tömegére tekinthet.”
 Mondta, miközben ment, majd, mert értette a módját,
 Lódított a magas bárkán; mire az sebesebben
 Mint a gerely vagy a szélgyors nyíl, tör előre az árban.
 Mind sietőn a nyomába nyomul. S csak bámul a szédült
 Trósz Anchisiadés, de szívét felszítja a jósjel.
 Majd a magasba tekint és így esd, kurta fohással:
 „Égiek ídai anyja, kegyes te, ki Dindyma bérce
 S tornyos városaid szereted, ki kocsidba oroslán
 Párt fogatolsz, te vezesd a viszályt, fordítva javunkra
 Jóslatodat s óvd, isteni nő, e csatán is a phryget.”
 Így rebegett. Mialatt, ime, tündöklő, teli fénnel
 Felragyogott a nap ismét és a sötétet elűzte;
 Társait inti tehát, tartsák jól szemmel a zászlót
 S függve a fegyvereken, készítsék küzdeni keblük.
 S már a magas tatról láthatja szemével a tábor,
 Teucus híveivel: mire balja feléjük a pajzzsal
 Fény-jelet ad; tüstént egekig csap a lárma a sáncon,
 Zúgnak a dardanidák, dühük újra kigyúl a reménytől,
 S szórják már nyilaik: valamint ha a strymoni darvak
 Krúgatnak, kavarogva, ködös felhők közeledtén
 S szállnak a légben a déli vihart kikerülni vidáman.
 Néz a rutul hadifő, hűledeznek az ausoni tábor
 Főnökei s látják, hátukba hajók raja fordul
 Tattal a part fele: gályákkal teli csap ki a mélyvíz.
 S már a sisakforgó vörheny villámokat izzik,
 Láng a taréj, az arany pajzs-kúp ádáz tüzet áraszt,
 Mint ha derült éjben baljós sugarú ragyogással
 Ververes üstökös áll, vagy a Sírüs égne az égen,
 Mely nyavalyát, szomjat hoz a gyarló emberi nemre,
 Hogyha kel és az eget gyászos fénnel szomorítja.
 Ámde a hős Turnus nem szűnik most se remélni,
 Hogy partjukra lecsap s e hadat kiszorítja honából.
 Inkább szítja szívük, sőt szidja a híveket inkább:
 „Itt van, amért az imátok szállt, kezetekben a döntés,
 Rajtatok áll, hiveim, harcunk. Hát hitvese, háza
 Jusson eszébe kinek-kinek, így küzdjünk, a kiváló
 Ősök tetteihez méltón. Fel, élénk, a víznél
 Törjünk rájuk, amíg léptük teng-leng csak a parton!
 Merni tudó sziveké a világ” - - -
 Mondta, latolgatván, kikkel csapjon le rájuk
 És kire hagyja a vár ostromlását ugyanakkor.
 Ám a magas tatról hivat hidakon kivezérli
 Aeneás ezalatt. Sok azonban a lány habözönnek
 Visszatüremlését lesi csak s átlendül a gázlón,
 Másnak az ugrórúd: evezője. De kémleli Tarchón

Hol zátonyt nem vél, hol a hab nem ütődik, a révet,
Ellenben, noha duzzad az ár, símán fut a partig,
Arra csavarja hajóját ő s így kérleli népét:
„Színe-virága hadamnak, most a lapáttal, erősen!
Nyomjuk, emeljük; az orr hadd vágódjék be e gyűlölt
Földbe, s a gálya-fenek, az szántson rajt ma barázdát!
S nem bánom, ha hajónkkal akár darabokra törünk is,
Csak parton legyek egyszer már.” Ezt mondta szavával
Tarchón, népe pedig szaporán nekifekszik evezni
És a latin fővenyig vezetik hablepte hajóik,
Míg oda nem fornak, sértetlen a part pereméhez,
Orral a bárkák mind; egyedül, Tarchón, a tiéd nem.
Mert felakadt a sekély fővenyen, s míg ott lebeg ádáz
Zátonyain, fárasztva soká sodrát a dagálynak,
Szétesik és seregét a habok közepébe kiönti;
Tört padok és evezők akadályozzák az uszókat,
S lábuk a visszafutó vízár elrántja alóluk.

Ám Turnust tunya késedelem nem tartja fel, indul
Sebten a teucrusok ellen, egész hada törtet a partra.
S zendül a kürt, mire Aeneás, ő kezd kaszabolni
S szétveri, szörnyü előjel, a pár latinok hadi-népét
És leteríti a legmagasabb daliát, aki rátört,
Théront; érc-paizsát veri át ennek s arany ingét
Aeneás, az acélt mélyen derekába merítvén.
Majd elemészti Lichast, kit már holt anyja hasából
Vas metszett ki, s ezért felajánlták, Phoebus, előtted:
Mert a vas őt kisded-korban kikerülte. De sújtja,
Kik buzogánnyal gyilkolták seregét, a kegyetlen
Cisseust is, meg a szörnyü Gyást; noha Hercules adta
Kardjukat, ám se Melampús most, apjuk, ki a földön
Alcídés hive volt csuda dolgaiban, se vas öklük
Nem segített rajtuk. Gerelyét ezután Pharus érzi,
Kérkedik épp, amidőn lármás torkába taszítja.
És te, szegény Cydon, ki a pelyhesedő Clytiusnak,
Új kedvencednek nyargalsz, nyomorult, a nyomában,
Ifjak iránti örök hevedet már rég le segíti
Fáznod e dardán jobb és ott fetrengesz a földön,
Hogyha nem oltalmaz bátyáid sűrű csoportja,
Phorcus hét fia; hét kelevézt dobnak ki azonban,
Ámde a vas-sisakon koppannak mind, vagy a pajzson,
Vagy pedig eltéríti Venus kegyesen, ha a testét
Horzsolná. Mire Aeneás szólítja Achátést:
„Adj kopiát, ez a kar nem fogja kivetni hiába;
Mikkel a grájt én Íliumunk alján sebesítem,
Mind a rutulba verem!” Vastag dárdát vesz egyúttal,
S átveri, száll a gerely, Maeón rézpajzsa szegélyét,
Majd, miután mellvértjét is, szeli át vele szívét.
Ám fut a bátyja, elestében felfogni fivérét,
Alcánor; de kezét kidobott kelevéze keresztül

Fúrja a hősnek, s útján von vérrel teli mezsgyét,
 Úgy, hogy jobbja lehull, elhalva, a váll idegéről.
 Öccséből a gerelyt Numitor kiragadja azonban
 S Aeneás fele sújt; de sebet már ütnie néki
 Nem lehetett, csak Achátésnek karcolta a combját.
 Hát a curésbeli Clausus jó, bízván ifijonti
 Izmaiban, s döfi dárda-vasát, lóbálva, Dryopsba,
 Álla alatt üti át, mélyen belenyomva, a torkán
 És elorozza szavával együtt lelkét is; a bajnok
 Fejjel a földre zuhan, száján sűrű vérfolyam ömlik.
 Három thrák-honit öl Boreás ősrégi neméből,
 Aztán ismarusit hármat - mind máshogyan - atyjuk,
 Ídás és ama föld küldötteit. Erre Halaesus
 Hozza az auruncus hadakat, vele jó lova hátán
 Neptúnus fia, Messápus. Hol egyik, hol a másik
 Nép tör elüzni a szembe-csapót; a had Ausoniának
 Itt kapujáért dúl. Valamint erejükre egyenlő
 Szélviharok marják egymást az egek magasában
 S ők se lohadnak, a felhők sem, sem a tengerek árja,
 Úgyhogy a harc hosszan kétes, mivel állja egyenlőn
 Mind: a latin had is így birkózik a trójai haddal,
 Lábbal a láb szorul össze, lecsap bajnokra a bajnok.
 Ámde odébb, ahol elguruló köveket vet a partra
 S fákat tép ki a bérci patak széltében: az arcast,
 Kik kezdők a gyalog-harcban, Pallás menekülni
 Látja a sarkukban loholó latiumbeli hadtól,
 S hátat fordítván, a nehéz terepen, paripáik
 Szélnek ereszteni, hogy nem tud mást tenni e bajban,
 Mint könyörögni csak és keserűn lelkükre beszélni:
 „Hadseregem, hova futsz? magatokra s a hősi csatákra
 S Éuandrus hírére s a nyert harcokra könyörgök,
 Meg vágyamra, mely űz túltörni atyám diadalmán,
 Balga, ki lábaiban bízik. Csak a vas nyit az ellen
 Hadsorain ma utat. Hát föl, Pallás, a vezértek
 S szent honotok, hol a legtöbb hős bajvív, oda szólít.
 Isten élénkbe nem áll, evilági emészt evilágít,
 Több kezét ők sem kaptak, mint mi, se lelket az égtől,
 Ím, ide zárt iszonyú hab-torlasszal ma a tenger,
 Nincs hova futni mező: Trójába tehát, vagy a vízbe!”
 Mondja s az ellenség sűrű tömkelegébe viharzik.
 Mostoha sorsa elébe Lagust veti ott legelőszőr.
 Ezt, míg egy roppant sziklát akar épp felemelni,
 Meglóbált lándzsájával, hátán, hol a bordák
 Kettéosztódnak, veri át, de kitépi azonnal
 Csontjaiból a gerelyt. Hisbó nem lepheti hát meg,
 Bárha remélte nagyon; mert Pallás - míg odacsörtet,
 Vak dühvel, ádáz hullta miatt keseregve hivének -
 Ébren ügyel s a vasat dagadó tüdejébe meríti.
 Majd Stheniust öli s Anchemolust, ama rhoetusi régi

Törzs sarját, aki ágyba teperte a mostoha-anyját.
 Ám rutulus fővenyen vesztél el, Daucus-ikerpár,
 Thymber s Lárídés, te is, ó ti felette hasonlók,
 Összecserélt a rokon s öröme szülők is egykor;
 Csakhogy Pallás most megmásított iszonyúan
 Benneteket: mert míg teneked föld vágta le, Thymber,
 Néked Lárídés éuandrusi kardja a jobbod,
 Hogy szabálydon lenn félholtan rángnak az ujjak.
 Buzdul a feddésre s ragyogó rohamán a vitéznek
 S égve-pirulva az ellenség ellen tör az arcas.
 Ám Pallás a kocsin robogó Rhoeteust öli közben,
 S épp ez a késedelem, kis idő mentette meg Ílust;
 Mert iszonyú gerelyét Ílusra akarta kivetni,
 Csakhogy futva Tyrés testvéredtől s teelőled
 Hős Teuthras, Rhoeteust veri át, ki lehull kocsijáról
 S most a rutul rétet rugdalja aléltan a sarka.
 Mint amidőn koranyáron a várt szellők kibomolnak,
 S szerte a berkek ölén az avart meggyújtja a pásztor,
 Majd hogy a láng sebesen közepébe mar, és riadalmas
 Tűz-tenger támad, belobogva a távoli tisztást,
 Ő pedig ül s bámulja vigan, mint győznek a lángok:
 Így olvadt eggyé hiveid heve-lelkessedése,
 Gyámolodul, Pallás. De a marcona harcfi, Halaesus,
 Védve magát pajzzsal, nekitámad a szembe-futóknak.
 És lekaszálja Pherest, Ládont és Démodocusszal
 Strymoniust, ki nyakát fenyegette, de most keze, fényes
 Kardjától átszelve lehullt; azután köve fejbe
 Sújtja Thoast, véres velejét csontjába vegyítvén.
 Atyja, a jós, e Halaesust egy erdőbe nevelte;
 Ám hogy a vén szeme elszürkült a halálra, a párkák
 Rátették gyerekére kezük s éuandrusi kardnak
 Szentelték. Rá ront Pallás, s ily imát rebeg ajka:
 „Engedd, Thybris atyám, hogy e vas, melyet eldobok, érjen
 Célba szerencsésen, sziven ütve e durva Halaesust:
 S fegyvereit, hadizsákmányom, tölgyfádra akasztom.”
 Hallja az isten a szót, s míg óvja Halaesus Imáont,
 Arcas vas veri át a szegény vért nélküli mellét.
 Ám hogy e bajnok eleste hadát megijessze, a harcok
 Lelke ilyent, Lausus, nem tűr: tör először Abásra,
 S fő feltartóját, a viszály gátját el is ejti.
 Hullik az arcas, hull etruscus népe e honnak,
 S kikkel a gráj sem bírt, ti is, ó teucrok, tömegestől.
 Küzd egyforma erő, egyformán jó hadi-főkkal.
 S nyomja a sort, aki hátra került, hogy a sűrű seregben
 Bénul a karddal a kar. Balról Pallás tör ijesztve,
 Jobbról Lausus elő, deli termetű s egy-koru majdnem
 Mindkettő, de elérni a sors honi földjüket ismét
 Megtiltotta nekik. Valamint nem tűrte Olympus
 Nagy fejedelme sem egymással megvívniuk őket;

Más, iszonyúbb ellenfélt hoz majd rájuk a végzet.
 Nénje, a szép, ezalatt Turnust serkenti: segítsen
 Laususnak, mire az seregén repül át kocsijával.
 S látva barátait: „Itt az idő szüntetni viszálytok,
 Pallást én fogom el, Pallást az egek nekem adták;
 Bárcsak az apja is itt volna s nézné, de szeretném!”
 Így szólt, és tüstént tágulnak a társak a térről.
 Bámul: a büszke parancsra rutul seregük hogyan elfut,
 Marcona testét Turnusnak hűledezve tekinti,
 Majd, távolról még, dacosan felméri az ifjú,
 Végre felelve eképp viszonozza szavát a vezérnek:
 „Vagy ragyogó zsákmány ad hírt ma nekem, vagy a fényes
 Hősi halál: egyiket sem kell szégyellni apámnak.
 Szűnj fenyegetni tehát.” Szólt és a porondra kilépett.
 Jéghidegen fut a vér szívébe az arcadiaknak.
 Szökken a harci szekérről és gyalog áll ki tusázni
 Turnus; mint meredek lesből, ha a messzi mezőben,
 Készen a harcra bikát lát, és megy elé az oroszlán:
 Turnus alakja hasonlókép látszott közelegni.
 Majd, hogy elérni remélheti már kivetett kelevézzel,
 Pallás pattan elő: ha talán a szerencse ma mellé
 Áll, noha gyengébb, és így esd az egek magasához:
 „Alcídés, kit atyám szívesen fogadott lakomáján,
 Jer, te segíts, vendég, e merész viadalban, esengek.
 S mint ragadom le a véres mezt, hadd lássa halódva,
 Rajtam, a győzőn törjön meg Turnus szeme-fénye.”
 Hallja az ifjút Alcídés, szívébe szorítja
 Mégis a szörnyű kint, csak a könnye csorog, de hiába.
 Ekkor az úr így szól sarjához, nyájas igéekkel:
 „Véges az élet-idő, rövid, és soha senki se tudja
 Visszaidézni: de tettekkel gyarapítani hírét,
 Erre törekszik a hős. Hány égilakó fia meghalt
 Trója magas bástyái tövén! ott hullt az enyém is,
 Sarpédón. Turnust is majd szólítja a végzet,
 Arra felé tart már, kiszabott pályája határán.”
 Szólt s a rutul rétet nem vágyott látni azontúl.
 Ám lándzsát fog Pallás és veti teljes erővel
 S tépi ki villámló szablyáját is hüvelyéből.
 Száll a gerely, veri át vértjét magasában a vállnak,
 Mezsgyét törve magának előbb vas-pajzsa szegélyén,
 Majd Turnus meredek testét karcolja a kopja.
 Ekkor Turnus csóvál meg hosszan s dob egy érces,
 Cserfa-nyelű kelevézt Pallásra s ilyen szavakat szól:
 „Nézd, nem bír-e az én gerelyem mélyebb sebet ütni?”
 Mondja, s a pajzsot, az annyi vas- és ércel borítottat,
 Bár kerekét bika-bőröknek több rétege fedte,
 Fényes acéljának kilukasztja csapása középütt
 S védő vértjein át behatol bátor kebelébe.
 Ő kiragadja a még forró fegyvert, de hiába:

Vére után, azon egy úton, vele lelke is indul.
 Erre sebére borul, belecsördül fegyvere rajta
 S marja az ellenség földjét, vérezve, aléltan.
 S szól, odaállva fölé, Turnus - - -
 „Arcadiak, ne feledjétek megvinni e szókat
 Éuandrusnak: adom, mint rászolgált, neki Pallást.
 Tőle a sír vigaszát, vég-tiszteletét nem irigylem.
 Ámbár sokba kerül még, hogy házába fogadta
 Aeneást.” Szólt és hágott bal lábbal a holtra
 Majd lecsatolta nehéz szíjját, amelyen belevésve
 Ott volt képe a gáztettnek: nász közben, egy éjjel,
 Annyi legényt hogyan öltek meg; teli vérrel a pamlag!
 Ezt Clonus Eurytides keze rótt a dús arany-ércbe;
 S most örömét, mint koncában, Turnus leli benne.
 Emberi szív, te, jövő sorsod, véged sose látó,
 Jó módban mértéktelenül hányod magad egyre:
 Lesz oly idő, Turnus minden kincsét odaadná,
 Hogyha ma Palláshoz nem nyúl, s e napot meg e zsákmányt
 Gyűlöli majd. De teszik bő könnyeket ontva, zokogva
 Pajzsra barátai már Pallást, s viszi mind el a harcból.
 Ó, mi dicsőséget szerzel, mily kint ma szülnének!
 Most, e napon kezdtél viadalt, s e nap is lök a sírba,
 Bárha előbb a rutul hullákból halmot emeltél.

Ám nemcsak hire száll, fut biztos hírnöke is már
 Aeneáshoz a nagy gyásznak, hogy övéi haláluk
 Mezsgyéjén; a futó teucrust most kellene óvni.
 Hát lekaszálja, ki legközelebb, vasa tág gyalogösvényt
 Vág, dühben égve, soruk közepén, s téged keres, újabb
 Győzelmedre kevély Turnus. Pallás van előtte
 S Éuander, meg adott jobbjuk, valamint az az asztal,
 Melyhez először járult mint jövevény. Mire Sulmó
 Négy sarját s akiket táplált Úfens vize, négyet
 Élve fog el, hogy az árnyak majd áldozza a sírnál
 S foglyai vérével máglyája tüzet telehintse.
 Bősz gerelyét ezután távolról dobja Magusra.
 Ez lehajol cselesen, hogy a rezgő lándzsa fölötté
 Száll tova, majd így esd, térdét megölelve a hősnek:
 „Kérlek Iúlus kedvéért s árnyára atyádnak,
 Hagyd meg az életemet gyerekeim s az apám örömére.
 Van meredek palotám, pincémben elásva temérdek
 Kincs fekszik, vésett szinezüst és vert, de veretlen
 Súlyos aranyteher is. Nem rajtam múlik, a teucrok
 Győznek-e, s egy lélek bajt nektek már nem okozhat.”
 Szólt. Mire Aeneás így adta szavával a választ:
 „Annyi talentum ezüstödet add aranyaddal, amellyel
 Kérkedsz, gyermekeidnek. Mert amióta megölte
 Pallásom Turnus, többé lehetetlen ily alku.
 Így ítélek ma atyám, Anchísés árnya s Iúlus.”
 Szólt s baljával az esdőnek megfogja sisakját

S hátratekerve nyakát, belemártja nyeléig a pengét.
 Ám jön Haemonidés, Phoebusnak mint Triviának
 Papja, halántékát a főveg fedi szent szalagokkal,
 Rajta palástja s tündöklő fegyverzete csillog.
 Kit, megtámadván, a mezőn kezd üzni, s az elhullt
 Hősre, fölé állván, vet roppant árnyat. A zsákmányt
 Kapja Serestus, hogy neked, ó Grádívus, adassék.
 Ekkor a Vulcánus-magzat folytatja helyette,
 Caeculus és Umbró, Marsus-hegyi bajnok, a harcot.
 Dardanidés dühösen rájuk tör. A kard lehasítja
 Anxur bal karját, bele vágva a pajzs-karimába -
 Mondott ez nagyokat, hitegette magát, hogy igéje
 Bűvös erőt áraszt, s egekig repítette reményét,
 Hosszu öregkort, ősz fürtöt jósolva magának -,
 Tarquitus is nekiront feszelegve azonban, a fényes
 Fegyverű hős a dühöngőnek, Dryopé habi-nimfa
 Sarja az erdei Faunustól. De a hős odaszegzi,
 Rávetvén gerelyét, vértjéhez a nagysulyu pajzsot;
 Az könyörögni kíván, még szólna sokat, de hiába,
 Csapja a földre fejét, forró törzsére tapodva
 S lábbal rúgva odébb, ezt mondja vad indulatában:
 „Rettenetes te, heverj *e* helyen. Hanttal betakarni
 Édesanyád sose fog, se föled honi halmot emelni:
 Vad madarak lakomája lesz, vagy a vízbe hajítva
 Hány-vet a hab, s a falánk cápák sebeid nyalogatják.”
 Turnus elő-csapatát, Antaeust üldözi, Lúcast,
 Majd a vitézi Numát azután, ama szőke Camersszel,
 Bajnoki Volcens sarjával, kinek Ausoniában
 Földje a legtöbb volt, de király is, a csendes Amyclaen.
 Mint ahogy Aegaeón, akiről mondják, keze száz volt,
 Karja ugyancsak száz, és ötven torka lehelte
 Melleiből a tüzet Jupiter villámai ellen,
 S pajzsot is annyit rázott és szablyát ugyanannyit:
 Aeneás is ekép tombolt a mezőn diadallal
 S dült, miután érezte, a vas hevül át. De Niphaeus
 Négyfogatúja felé tör most, paripái szügyének.
 Hogy látják a lovak közelegni, vadul viczorogni,
 Visszahökölnek ijedten mind, rémülve rohannak
 És kivetik kocsisuk, szekerével a part fele futván.
 Hószinü kétfogatún ezalatt tör a had közepébe
 Lúcagus és a fivére Liger; de utóbbi a gyeplőt
 Tartja csupán, a kivont karddal hős Lúcagus öldös.
 Aeneás botor örületük nem tűrheti többé:
 Rájuk ront s iszonyú lesz a szörnyü gerellyel előttük.
 Ám Liger - - -
 „Nem Diomédés csődöreit látod, nem Achillés
 Harc-szekerét, de nem is phryg tér, ahol állsz: ma e honban
 Életed itthagyd és megszűnsz kaszabolni.” Eképen
 Hecceg a balga Liger. De szavára a trójai bajnok

Mit se felel: kelevézét, azt röppenti helyette.
 S Lúcas - épp lovait noszogatta a lándzsa nyelvél,
 Görnyedten, s bal lábával lépett ki, tusájuk
 Kezdeni már - a gerelyt ragyogó szélébe a pajzsnak
 Kapja, alul, honnét bal lágyékába furódik,
 Hogy kigurul kocsijából és élettelen eldől.
 Ám kegyes Aeneás ott is kicsufolja kegyetlen:
 „Nem lovaidd lohadó loholása okozta lehulltod,
 Lúcas, és hiu rém-alakoktól sem riadoztak,
 Mert te magad hagyod el szekered, kiugorva kocsidból.”
 Szólt s elkapta a kétfogatút; balsorsu fivére
 Védtelenül könyörög, keze-tárva, ugyancsak a földön:
 „Rád s a szülőkre, kik ily hőst tudtak nemzeni, kérlek,
 Trójai bajnok, hagyj élnem, könyörülj meg az esdön.”
 S rína tovább, hanem Aeneás: „Nem ilyen szavakat szólt
 Szád az imént, na de halj meg, a báty öccsére ne várjon!”
 S lelke lakóházán, kebelén, ajtót nyit a karddal.
 Így dült, ekkora gyászt okozott a mezőben a dardán
 Hadvezető, valamint zuhatag, vagy a vak, dühös orkán.
 Végre a tábort elhagyván fia is tör előre,
 Ascanius s a haszontalanul vívott fiatalság.
 Ám e szavakkal szól Jupiter Júnóhoz eközben:
 „Ó, kedves hugom, egyszersmind szeretett feleségem,
 Jól hitted, Venus az - nem tévedtél -, aki védi
 Trója ügyét, nem a bajnoki jobb, mely erős a csatában
 És nem a bátor szív, a kemény küzdelmeket álló.”
 Erre alázatosan Júnó: „A riadt, szomorú nőt,
 Mért gyötröd, gyönyörű férjem, gyászos szavaiddal?
 Vajh, mi hatott hajdan s illet is, hogy vele hassak,
 Hatna szerelmem még! Nem tudnál tiltani engem,
 Messzeható, hogy a háboruból Turnust ki ne hozzam
 S Daunus, az apja ne épségben láthassa meg ismét...
 Jó, vesszen, vegye csak jámbor vérét ma a teucrus!
 Ám ne feledd, neve tőlünk van, törzsünk ivadéka
 És negyedíziglen Pílumnus sarja, ki mindig
 Tömté a templomaid, terhelve nehéz adománnyal.”
 S szólt a király kurtán, az olympusi menny fejedelme:
 „Hát ha hamar-végét vágysz csak halogatni halandó
 Ifjadalnak, s úgy érzi szived, ma segítelek ebben,
 Mentsd, a közel sorstól Turnus most még menekülhet.
 Ennyit megtehetek. Ha könyörgésedben azonban
 Más, rejtett szándék lappang, hogy e had lecsitulhat,
 Vagy hiszed azt, jobb vége lehet, hiu vágy vezet akkor.”
 Sírva felelt Júnó: „Vajh, mit most megtagad ajkad,
 Jó szived adná meg, Turnus pedig élve maradna!
 Mert, noha vétke mi sincs, vad vész vár rá, ha valónak
 Vélhetem érzésem. De csalódnék bár, üres agyrém
 Csapna be, csak terved, teheted, jobb tettere cserélnéd!”
 Ily szavakat szólott és szállt le a menny magasából,

S ködbe takarva magát, az eget zivatarba borítva,
 Ílium osztagait, Laurentum sáncait érte.
 Majd az üres ködből alakít egy vékony, erőtlen
 Árnyat az istennő, feje Aeneás - csuda látni! -
 S ölt rá dardán mezt, forgót, mit az isteni fő hord,
 S mímeli pajzsát is, szájába meg ad hiu hangot,
 Bárgyu ígét, s teszi, hogy lábát mozgatva haladjon:
 Így szállonganak, azt mondják, holtukban a lelkek,
 S mély álmában ilyen tüneményeket észlel az érzék.
 Jár-kel az első hadsor előtt kihívóan a ködkép
 S hívja, dühíti szavakkal mint fegyverrel a férfit.
 Turnus rárohan és távolról már veti zúgó
 Dárdáját; de amaz hátat fordítva eliszkol.
 Aeneás menekül - hiszi most Turnus -, hogy előle
 Ő szökik, és szó balga reményt lázas szíve tüstént:
 „Aeneás, hova futsz? ne szalaszd el kész lakodalmad;
 Annyi habon hajszolt honodat megadom, de karommal!”
 Így kiabál s követi, s villog vont kardja kezében,
 Nem veszi észre, minek megörült, csak a szél viszi szárnyán.
 Egy magasabb szirt széléhez láncolva, lelógó
 Hágsójú ladik állt, kész volt hozzá a hajóhíd,
 Clúsiumából jött a királyi Osínius evvel.
 Errefelé rohan Aeneás remegő ködalakja
 S rejtekein lebuvik; de tunyán nem inog meg a gáttól,
 Törve utána, magát a magas hidon átveti Turnus.
 Ám alig ér párkányt, Sátúrnia tépi a láncot,
 És leszakítva, a vad habözönre ragadja hajóját.
 Aeneás meg, amint eltűnt, őt hívja a harcba
 És sok hőst, kivel összekeverül, vet alá a Halálnak.
 És az a lenge alak most már rejtezni se fárad,
 Sőt a sötét felhők fele száll, a magasba s eloszlik,
 Míg ezalatt Turnust a vihar tengerre ragadja.
 Hátratekint, de nem érti, mi ez, hálát nem is érez,
 Így szól hát, kezeit felemelve a csillagos égre:
 „Óh atya, messzeható, mily vétket vélsz vaj’ e szívben,
 Hogy méltónak ilyen rémes lakolásra találtál?
 Merre ragadsz? honnan? mi uton jutok és mire vissza?
 Látom-e még Laurentumnak falait vagy a tábort?
 S fegyvereim követői, hadam, mire jutnak a hősök?
 Mindaz, akit - gazság! - otthagytam a szörnyű halálban.
 S kik látom, menekülnek már, és hallom a hullók
 Hörgését! Hova most? Ó, mely föld tárja ki torkát,
 Hogy méhébe vegyen? Szélvész, inkább te kegyelmezz:
 S hajtsd a hajót - Turnus maga kér könyörögve - a sziklás
 Szirtre, avagy vágjon zord zátonyaidhoz az örvény,
 Hogy se rutul, se tudákos hír ne nyomozzon utánam.”
 Így zokog, és gondok habján hanyódik a szíve,
 Dőljön-e kardba bután, hogy ekép szabaduljon a szörnyű
 Szégyentől, a szilaj szablyát bordáiba szúrva,

Vagy belevesse a vízbe magát, így ússzon a görbe
Partra s a teucrokkal harcát megkezdje ujólag?
Ezt is, amazt is háromszor próbálta, de szívből
Szánva a nagy Júnó, háromszor fogta le ifját.
Szántja a mély habot - ár, szél kedvez - eközben a gálya,
Végre megérkezik: ős várához Daunus atyának.

Am ezalatt - Jupiter szólt rá - felváltja a harcban
S vágja a győztes teucusokat Mézentius égve.
Rátör a tyrrhén had, minden dühük erre az egyre,
Egy bajnokra irányul most minden kelevézük.
Ő, valamint köszál, mely a tág tengerre benyúlván
Állja, kiteve a tajtéknak, haragos viharoknak,
Mennybolt és mélyvíz minden mérgét, veszedelmét,
Úgy dacol és Dolicháonnak veri földre szülöttét,
Hebrust, majd Latagust és Palmust is, ki szaladna,
Am Latagust szemközt, száján s a fején sebesíti
Egy szörnyű szirttel, Palmust pedig úgy üti porba,
Térdét metszi, s a hempergőt, ki hever tehetetlen,
Laususnak veti: hordja mezét, s taraját a sisakján.
S Euanthést, a phryget se kiméli, Mímast se, Parisnak
Egy-koru társát: őt Amycus felesége, Theánó
Hozta világra s az éjszaka, hogy Cisséis, e tűzzel
Terhes nő, megszülte Parist; de Paris honi parton
Nyugszik, emez, Mimas itt, idegen laurensi fövényben.
Mint amidőn a magas hegyről harapós kutya-falka
Vadkant ver le, melyet Vesulus fenyves sűrűjével
Évekig óvott és hizlalt nád-rengetegében
Laurentum mocsara, s most áll, hálóba kerülén,
S rettenetes rőfögés közepett borzolja gerincét,
Hogy közeledni felé, vak dühhel, senki se bátor,
Csak gerelyükkel a távolból és hanggal ijesztik,
Az pedig el nem rettenvén ott vár a tömegben,
S csattogtatva fogát, hátából rázza dzsidáik:
Így, kikben jogosan forr düh Mézentius ellen,
Ők se merészelnek kihuzott karddal nekimenni,
Csak kelevézzel, a távolból rivalogva boszantják.
Félbeszakítva menyegzőjét eljött Corythusnak
Ősi határából ide egy gráj ifju is, Acron.
Kit csak alig lát meg tusakodni a távoli hadban,
Tűzsinü tollal, az eljegyzett ara szötte ruhában:
Mint magas aklok alatt oldalgó éhes oroszlán,
Kit már gyomra gyötör, megörül, mikor ágas agancsú
Szarvast sejt szeme szökni, avagy száguldani kecskét,
S tátja a torkát borzasztón, borzolja bozontját
S csapva le rá, a belekre lapul, hogy előnti a vérszenny
Vad fogait - - -
Így tör a gyors Mézentius is sűrűjébe a hadnak.
Hull a szegény Acron, veri sarka a barna porondot,
S míg haldoklik, a tört kelevézt telifröcsköli vérrel.

Az pedig ütni le, mert menekül, nem akarja Oródést,
 Szégyellné kivetett gerelyét orvul belevágni:
 Szembe kerül vele hát, hogy mint bajnokkal a bajnok
 Vívna meg - ő nem tört, lándzsát, azt vetni legyen hős.
 Majd miután a tetemre tipor s rádől gerelyére:
 „Ím, a had oszlopa is leterült, hiveim, nagy Oródés!”
 Víg csatadal zendül száján követőinek erre.
 Csakhogy a haldokló: „Ne örülj, légy bárki, a bosszú
 Nem fog várni soká; győztél, de a végzet a végén
 Téged is elragad, és ugyanitt, e fővény fedi tested.”
 Ám Mézentius így szólott haragos hahotával:
 „Vessz csak el. Engem az égilakók meg az emberek atyja
 Látja csupán, mire szán.” Mondta s kiragadta a kopját.
 Arra nehéz nyugalom zuhan, és beborítja vas-álom
 Pilláit, szeme lángja pedig fagy a végtelen éjbe.
 Caedicus Alcathoust, Sacrátor elejti Hydaspést,
 S vágja Rapó is Partheniust meg a vad-szilaj Orsést,
 Messápus Croniust ezalatt, valamint a Lucáon
 Sarj Erichaetést: ezt gyalog, azt amidőn zabolátlan
 Ménje ledobta. De jó a lycus-honi harcos is, Ágis,
 Ám Valerus, ki vitézi apák deli sarja, levágja,
 Míg Throniust Salius, Saliust elemészti Nealcés,
 Egy kitűnő gerelyes, ki tud orvul messze nyilazni.
 S már a halált meg a gyászt mindkét-fele mérte a mérges
 Mávors ott, egyaránt hullottak el és kaszaboltak
 Győzők, győzöttek, de egyik sem akart menekülni.
 Hogy hiu lángjuk az istenek is szánták, Jupiternek
 Termeiben, szánták, hogy a kín így gyötri a népet.
 Jobbról nézte Venus, balról sáturnusi Júnó.
 Tísiphoné pedig ott tombol, sápadtan, a hadban.
 Ám Mézentius is forgatja a kinteli dárdát
 És őrjöngve a térre kiáll. Valamint nagy Oríon,
 Hogyha gyalog Néreus borzasztó árjain átkel
 S színe fölé a haboknak, amíg szeli, válla kinyúlik,
 Vagy mikor épp vén gyertyánt hoz le a hegy tetejéről
 S úgy, hogy jóllehet itt lenn jár, felhőkben az arca:
 Így lépdelt Mézentius is roppant gerelyével.
 Kit mikor észrevesz Aeneás közelegni az elnyúlt
 Hadsor előtt, nekiront. Nem retten azonban a bajnok,
 Várja vitéz ellenségét, mint szikla, szilárdan;
 Majd felmérve a közt, meddig gerelyével elérhet:
 „Isteneim: te karom s kopiám, amelyet kihajítok,
 Most ti segítsetek! és fogadom, te leszel diadalmi
 Oszlopom és lator Aeneás díszét, hadi sarcunk,
 Rád öltöm, Lausus.” Szólt és suhogó kelevézét
 Messze kidobta; de félreacsuszott szálltában a pajzsról
 S melle s a lágyék közt a derék Antorba ütődött,
 Hercules Antorjába, hivébe, ki Argosi honból
 Jött Éuanderhez s italus földön települt meg.

Most a szegényt ez a nem neki szánt seb a porba teríti
 S égre tekintve meg is hal a szép Argossal az ajkán.
 Aeneás, a kegyes, másik kelevézt vet azonban;
 S átüt a domboruan, három bikabőrbe beburkolt
 Három vas-lemezen, valamint vásznán is a pajzsaknak
 És kissé horzsolja hasát. Mire tompora mellől
 Rántja ki hirtelen Aeneás, megörülve a tyrrhén
 Vérnek, acélját és tüzesen tör rá a riadtra.
 Ám fia most, Lausus, felnyög fájdalmasan édes
 Atyja miatt, és orcáját előzőnlik a könnyek.
 S itt, ha okulhat ugyan bús hulltodból, jeles ifju
 És ragyogó hőstettedből, később, az utókor,
 Nem hallgathatom el, te dicső, művemben a sorsod!
 Húzza a lábát, úgy hátrál az apa s tehetetlen,
 Mert viszi pajzsa az ellenfél belevert kelevéztét.
 Ekkor előtör az ifju, magát odavetve a harcba
 S Aeneást, aki jobbát már a magasba emelte
 S karja lecsapni akart, feltartóztatja merészen.
 Hívei nagy rivalással mind a nyomába nyomulnak,
 S míg fia vértjétől védetve vonul ki az apja,
 Száll a gerely meg a nyíl, a hadat távol se kimélve.
 Aeneás dühösen dúl-fúl, paizsát kifeszíti.
 Mint amidőn olykor jeget öntve zuhog le a zápor,
 És fut a réten a földmivelő, menekül valamennyi
 Gazda, s a vándorok is védettebb helyre vonulnak,
 Mint főveny-odvak alá, vagy sziklák mély üregébe,
 Míg a mezőt paskolja a víz - hogy majd kiderülve
 Dolguk végezzék: így várja a dárda-esőben
 Aeneás is, amíg elzúg orkánja a harcnak.
 S Lausust szidja, csak őt, Lausust korholja ijesztve:
 „Merre rohansz, te, ki többet mersz, mint bírsz, a halálba?
 Dőre, e nagy kegyelet megcsal!” De hevével a balga
 Nem hagy alább; mire mérge vadabb lángot vet a dardán
 Hadvezetőnek is, úgy, hogy már perdítik a párkák
 Lausus vég-fonalát: ugyanis beleszúrja a szörnyű
 Szablyát Aeneás, a legény derekába merítvén.
 Átüt a pajzson, a könnyű mezen, melyben fenyegette
 S lágy arany-ingén is, melyet anyja adott, az acélkard,
 Vére ölébe ömölt; majd lebbent lelke a légbe
 S szállt le a mánokhoz, búsan bucsut intve a testnek.
 Ámde midőn meglátta szemét s arcát a halónak
 Anchísés fia, hogy csudamód mint sárgul el arca,
 Felsírt, szánva felettébb, és nyújtotta a jobbát,
 Mert e fiúi, nemes kegyelet kebelében eláradt.
 „Szánandó gyermek, kegyes Aeneás e kiváló
 Érdemedért, méltót nagy lelkedhez, mit is adhat?
 Tartsd meg kedvelt fegyvereid s az apák pora mellé,
 Árnyaihoz, ha ugyan mar még ily gond, hazaküldlek.
 Vedd mégis, te szegény, szomorú hulltod vigaszául:

Aeneás győzött le, a nagy.” Szólt szidva egyúttal
 Késlekedő hiveit, s akinek vér fedte el illőn-
 Göndörített fürtjét, a fiút felemelte a földről.
 Közben az apja sebét hűtötte a híg Tiberínus
 Habjaiban, hátát hozzátámasztva pihenni
 Egy fához. Feljebb ott függ a sisakja is ágán,
 Míg súlyos vas-fegyvereit fektette a föbe.
 Körben válogatott daliák; maga fújva-lihegve
 Fogja fejét, mellén szétomlik hosszú szakálla
 S Lausus után kérdez, küld embereket, hogy azonnal
 Hívják vissza, parancs mit üzen, bús atyja elébe.
 Ámde barátai hozzák már Lausust, ime, holtan,
 Könnyek közt, pajzsán, nagy sebtől sújtva a nagy hőst.
 Tudja a bajt megsejtő szív, mi e távoli sírás;
 Ősz haja fürtjét hát szennyes porral teliszórván,
 Tárja magasba a két karját és roskad a testre.
 „Óh, élvezni az életet én úgy vágytam-e, sarjam,
 Hogy túrtam, kinek apja valék, azt sújtsa helyettem
 Jobbja az ellennek? Vagy tán, sebeidnek adósa,
 Életed árán, így éljek? Jaj, most sebesültem
 Én nyomorult, igazán, most fáj csak Sorsom, a végén!
 S bűnömmel, fiam, én hoztam szégyent a nevedre,
 Én, kit a gyűlölet ős trónszékemről letaszított.
 Mert ha lakolni hazám, vagy volt hiveim dühe hívna:
 Vétkes lelkemet én vetném oda bármi halálnak!...
 S élek, az embereket még nem hagyom el, se a napfényt!
 Nos, hát elhagyom.” Így szólt, és noha gyötri a súlyos
 Seb, bénítva beteg lábát, kínlódva fölállott
 S kéri lovát bátran. Lova volt bálványa, barátja:
 Harcaiból hátán tért meg mindig diadallal.
 Hozzá szól, szomorú ménjéhez most, neki mondja:
 „Hosszura nyúlt, Rhæbus, ha ugyan »hosszú« van e földön,
 Életem itt. De ma vagy véres győzelmi haráccsal,
 Aeneásnak hozva fejét térsz meg, bosszut állva
 Lausus kínjaiért, vagy hogyha a harc hiu lesz majd,
 Elhullunk egyaránt; mert nem hiszem én, deli táltos,
 Hogy szolgálj idegent, vagy túrd teucroknak igáját.”
 Mondta s a ménre kapott, hátán, mint szokta, megülve,
 Húzza hegyes kelevéz mindkét markát, feje fénylik,
 Egy csupa réz, és borzas ló-bokréta borítja.
 Így üt a hadra, rohan szaporán, ugyanabban a szívben
 Most iszonyú szégyen bánattal elegy dühe tombol
 És furiák szított szerelem, meg a bátor önérzet.
 S Aeneást akkor háromszor hívta, kiáltva.
 Tudja, ki hívja s eként repes Aeneás esedezve:
 „Adja a mennybeliek fejedelme s a fényes Apolló,
 Hogy kezdj vívni velem!” - - -
 Ennyit szólt s a szilaj kelevézzel elébe kipattant.
 Az pedig: „Engem akarsz, te gonosz, fenyegetni, ki sarjam

Gyilkosa vagy? ha elejtsz, evvel győztél, nem egyébbel.
Nem rettent a halál, sem oly isten nincs, kire adnék.
Hát ne ijessz; sietek már halni, de vedd adományom
Addig is.” így szólt és gerelyét repítette reája;
Majd egyiket veti másik után, nagy körbe keringve,
Ámde a pajzs aranyos gombján mind félreütődnek.
Háromszor nyargalta körül, míg állt, lova balról,
S szórta a kéz a gerelyt; háromszor emelte a bajnok
Trójai közben az éktelen érc-erdőt paizsával.
Végre elunva a késlekedést, kopiák kihuzását,
S mert egyenetlen párbajukon dühre gyullad ugyancsak,
Jól meghányva, hogyan, nekiront és fültöve gödrén
Sújtja a harcszerető paripát kelevéze vasával.
Szökve magasba, kapál az üres levegőben a táltos,
Majd miután veti porba, omol maga is lovasára
És a kimarjult szügy lelapítja a földre-bukottat.
Fellobban trószok-latinok lármája az égig.
Aeneás odaront, kiragadja vasát a hüvelyből
S szól neki: „Hol van most az a zord Mézentius, elszánt
Bajnoki lelkével?” Felel égre tekintve a Tyrrhén
És levegőt kapkodva, amint ismét felocsúdott:
„Mit csúfolsz, fenyegetsz, fanyar ellenség te, halállal?
Nem bűn, hogyha megölsz, nem vártam mást e tusától,
S nem lépett Lausus se veled más alkura rólam.
Egy csak, amit kérek, ha kegyért a leverт könyörögnet:
Hagyd, hogy földbe tegyék tetemem. Mi dühös gyűlölettel
Környez a nép, tudom én: ments meg, kérlek, bosszujuktól,
S tedd, hogy társa lehessen e test fiaménak a sírban.”
Szólt s készülve reá, torkába fogadja a kardot
S önti ki habzó vérével lelkét is a vértre.

TIZENEGYEDIK ÉNEK

Közben az Óceanus habját odahagyta a Hajnal:
Aeneás pedig, ámbár gond mardossa, hogy' adjon
Híveit elhantolni időt, és gyász öli szívét,
Hálát mond, amiért győzött, kora reggel a mennynek.
Ágától-fosztott, roppant tölgy-törzset emeltet
Egy dombon, diadaljelül, ó Hadak Istene, néked,
Rá Mézentius úr zsákmányait ölti, a fénylő
Fegyvereket; fölibé vértől csöpögő tarajával
Tört kelevézeit és a vitéz hat-hat helyen átfűrt
Páncélját teszi s érc-paizsát, baljára helyezve,
Míg elefántcsont szablyáját felakasztja nyakához.
Majd ujjongó társainak, mivel ott tömörültek
Mind körülötte a hadvezetők, buzdítva kiáltja:
„Legnehezen, feleim, már átestünk; a jövőtől
Nincs ijedezni miért, e harácsot a büszke királytól
Vettem el, és Mézentius, ím, ez lett kezeim közt!
Most a latin városfalhoz vonulunk, a királyhoz.
Hát ki-ki fenje a fegyvert és bízzék e tusában,
Hogy ha az égilakók lobogónk felemelni javallják
S ifju hadunkat a táborból kivezetni, ne késsünk
Mit se gyanítva, de félve-tunyán tanakodni se kelljen.
Ám a halott társak temetetlen teste kerüljön
Földbe előbb, ez az egy, mire adnak a mély Acherónban.
Útra! - kiált azután -, a nemes lelkek legutolsó
Tiszteletét, hisz e hont vérük hullása szerezte,
Adjuk meg - mielőbb hazaküldve a bús palotába,
Éuandrushoz a holt Pallást, kit a legderekabbat,
Elragadott ama könnyes nap, kora sírba taszítván.”
Így szólott sírva s ment vissza a ház küszöbéhez,
Hol Pallás hült teste hevert, melyet éltes Acoetés
Őrzött ott, azelőtt apródja nagy Éuandernek
Parrhasiában; azonban csalt csillagzata s éppen
Most, hogy a drága fiút mint társa kísérte tusázni.
Közben a trójaiak tömege s szolgák hada sürgött
És bús íliadák, illőn, hajukat leeresztve,
Kik, mikor Aeneás a magas kapun át odalépett,
Rémes, eget-rázó zokogásra fakadtak, a mellük
Verve, betölti a kinteli gyász a király palotáját.
Látva a holt-halavány arcot - Pallás feje feljebb
Volt támasztva kicsit -, valamint sima keble hatalmas,
Ausoni dárda ütötte sebét, így szólt szomorúan:
„Ó, te szegény fiu - sírt -, hát téged tőlem a végzet
Így irigyelt, mely előbb nevetett még rám, hogy uralmam
Látnod, atyád födelét diadallal elérni nem adta?
Édesapád, Éuandrust én, távozva nem evvel

Bízattam, mikor általölelt engem s eleresztett
 Borzasztó birodalmamba s bucsuzáskor is intett:
 Bátrak a harcosok itt, vad fajjal kell verekedni.
 Most hitegetve reményeitől csalfán, fogadalmak
 Közt, ugyanő tömi tán oltárát dús adománnyal:
 Míg mi halott gyerekét, ki lerótt a mennynek adóját,
 Kísérjük, hiu szertartás közepette, zokogva.
 Szánandó! szörnyű hullát látsz majd, e fiút!
 Így vonulunk be, a várt diadalmenet ím, mire fordult!
 S szép szavaim, hazugok, ti! Sebét, Éuandrus, azonban
 Szégyellned, ha reá nézel, nem kell; se halálod
 Hívni, atyám, hogy megmenekült gyáván. Jaj, Iulus
 S ausoni föld, mily nagy védőtök dőlt vele sírba!”
 Így zokogott azután nyomorult tetemét kivitetvén,
 Válogatott ezer embert ad mellé a seregből,
 Hogy legyenek, kik kísérik végső vonulását
 S osszák atyja keservét majd, mi csekély vigasz, ámde
 Elvárhatja szegény apa tőlük e kinteli gyászban.
 Közben a többi se rest készíteni lágy gyalogágyat,
 Hangafa-vesszőkhöz tölgyek galyait fonogatván,
 Majd a magas nyoszolyát árnyas lombbal telitűzik.
 Erre kerül fel a fennkölt ifju, fűvére a földnek,
 S mint a virág hever ott, amelyet hajadon keze tépett,
 Hervadozó hyacintra, haló violára hasonlón,
 Mely még tartja színét, az alakja se fonnyad, azonban
 Anyja a rét, eledellel erőt nem tölt bele többé.
 Aeneás ekkor két bíborfényes, arannyal
 Dús öltönyt hoz elő, melyeket maga szőtt meg, örülve
 Művének, hajdan, számára a sídoni Dídó,
 És szövetét kihimezte finom, szinarany fonalakkal.
 Végső tiszteletül betakarja egyikkel az ifjat,
 Másikkal meg a tűznek szánt fűrtöt szomorúan,
 Majd laurentumi harcainak halmozza harácsát,
 Hosszu menetben hordatván hozzá hadizsákmányt,
 Így, miket ellenségeitől elvett: kelevézt, mént.
 S áldozatul küld árnyának, vérükkel a lángot
 Hinteni, hátra-kötött kezü foglyokat is tömegével
 S hajtja a hadfőket, fűzzék póznára az ellen
 Fegyvereit, nevük is belevésve előbbi uruknak.
 Végre szegény, megtört öreget vezetik be, Acoetést,
 Ott karmolja a képét és veri, döngeti keblét,
 Míg csak egész testét végig nem vágja a földön.
 Majd rutulus vértől rőt harci-kocsik sorakoznak.
 S hozzák már hadi ménjét is, szerszámai fosztva,
 Aethont, könnye csorog, megesik nagy cseppjei képét.
 Mások a vas-sisakot s a gerelyt: elorozta a győztes
 Turnus egyéb kincsét. Menetük zokogók hada zárja,
 Teucrok, tyrrhének, s leszegett kelevézzel az arcas.
 Majd miután ellépdelt már az egész sor előtte,

Aeneás odaállt, s ily sóhaj kelt kebeléből:
 „Másfele vonz immár minket vad sorsa a harcnak,
 Új siralomra: derék Pallás, légy üdvöz örökre,
 S áldjon örökre az ég!” Ennyit bírt szólni csak, aztán
 Ment, hogy elérje a táborhely meredek hadi-sáncát.
 Közben a küldöttség a latin várból odaért már,
 Födve olaj-lombbal fejük, és folyamodtak elébe:
 Adja ki holtjaikat, kik vastól sújtva, a síkon
 Szerzte hevernek, hogy hányhassák rájuk a hantot,
 Mert a legyőzött hullákkal harcolni mi haszna,
 Szánja a régi barátot s azt, aki hívta vejének.
 Erre a nagyszivű Aeneás, hisz amért könyörögtek,
 Nem megvetni való, rááll s még ezt teszi hozzá:
 „Mily balsors bújtott ily borzalmas viadalra
 Benneteket, latinok, hogy futtok híveitektől?
 Békét kértek a Mars mezején elesett tetemeknek?
 Bárha az élőknek bírnám végtére megadni!
 Én, ha a sors nem e helyre vezet laknom, sose jöttem
 Volna, se hadra e néppel nem szálllok: de királytok,
 Ő szeg szerződést, neki kell Turnus vasa inkább.
 Jobb lett volna pedig, ha e vést Turnus maga állja.
 Mert ha csatánk karjával vágy befejezni s elűzni
 Készül a teucrokat - itt van *e* kard, küzdjön velem, illőbb:
 S majd akit istene véd, vagy a jobbjá vezérel, az éljen.
 Ám föl, az árva halottak alatt gyűljék meg a máglya!”
 Így szólt Aeneás. Ámult, némán, valamennyi
 S míg egymásra tekingettek, szájtátva figyelték.
 Végül a vén Drancés, ki sosem kedvelte az ifjú
 Turnust, sőt mindig gyűlölte, kimondta szavával:
 „Ó te, kinek szép hírednél csak tettei szebbek,
 Trója vitéze, dicsérettel hogy emeljelek égig?
 Benned igaz szivedet, vagy a hőst bámuljam-e inkább?
 Hálásan visszük haza városainkba *e* választ,
 És ha a sors nem hátráltat, fejedelmi Latínust
 Hozzád fűzzük még. Turnus más frigyre tekintsen.
 Sőt felrakjuk a végzet-ígért falat is mi örömmel,
 Trójátok köveit vállunkon hordjuk *e* helyre.”
 Szólt, rázúgtak azok s egy emberként helyeselték.
 És megegyeztek kétszer hat napban, mely időszak
 Béke legyen, mialatt bátran bebolyongta a berket
 Teucus is és latin is. Csattognak a bérceken a bárdok,
 Dől a sudár kőris, meg a fenyves, az égbe felérő
 S míg a szagos cédrust és csert ékek hasogatják,
 Nyögnek a kőris-törzsek alatt a kocsik szakadatlan.
 S már beröpülte, futára a gyásznak, a Hír, palotáját
 Éuandrusnak s Éuandrushoz szállt, föl a várba,
 Bár Latiumban imént Pallás diadalmairól szólt.
 Ömlik az arcas a várkapun át, ragad ősi szokásként
 Gyász-fáklyát a tömeg; tüzeik hosszú sora villog

Végig a föld-utakon, beragyogva a messzi mezőket.
 S már jön a phryg sereg is szemközt, és elkeverednek
 Síró hadsoraik. Látván az anyák haza-tértők,
 Bús fellegváruk fellázítják jajaikkal.
 S nincs oly erő, amely Éuandrust honn tartsa továbbra,
 Tömkelegükbe rohan. Pallást pedig épp lehelyezték,
 Hát a fa-ágyra zuhan s ott csüng jajgatva, zokogva
 S mezsgyét törni alig tud a szó szájához a kintől:
 „Jaj, de nagyon mást mondottál, Pallásom, atyádnak!
 Vajha vigyázatosabb vagy a vad viadal viharában!
 Hogy tudtam pedig, ifjui szomja hová visz a harcnak
 S első összecsapásunkban milyen édes a hírvágy!
 Gyászteli kezdete pályádnak, gyerekem! be kegyetlen
 Volt próbának e harc! s egy sem hallgatta meg isten
 Esdeklésem, imám! Óh, áldott hitves, a sírban
 Mily boldog vagy alatt, ily kint nem kelle megérned!
 Én, apa, sértem a sors törvényét csak, hogy im élek,
 Bár fiam elhullt már. Ha megyek, hadi-társa a trósznak,
 Én: a rutul nyila rám fordul! hiszen életem adnám,
 Hogyha velem, nem Pallással megy e díszmenet erre!
 Ám titeket, teucrok, nem vádollok, se kötésünk,
 Frigyre fonott jobbunk se: a sors sújtotta e gyásszal
 Vén fejemet. De ha már így halt ivadékom, ily ifjan,
 Jó, hogy előbb ledöfött vagy ezer volscust vigaszomra,
 Teucusok osztagait Latium mezejére vezetvén!
 S most gyönyörűbb temetést, Pallás, én sem tudok adni,
 Mint aminőt kegyes Aeneás ad e phryg nagyurakkal,
 Tyrrhén hadfőekkel s az egész tyrrhéni sereggel.
 Mennyi jeles zsákmány! elemésztve uruk, te szerezted:
 S itt állnál magad is, Turnus, mint szörnyű fa-oszlop,
 Fegyveresen, ha az éveitek s az erőtök egyenlő.
 Ámde a teucrokat, én nyomorult, mire gátlom a harcban?
 Menjetek és híven mondjátok el ezt uratoknak:
 Pallás hullta után, hogy e gyűlölt lét lekötözhet,
 Jobbod az ok, mely a gyermeknek s az apának adósa
 Turnusszal. S ez az egy, amelyet tőled meg a sorstól
 Érdemem elvár még. Hisz öröm sosem érhet ezentúl -
 Szégyellném is -, azonban hadd vigyek azt le, fiamhoz.”

Közben az árva halandóknak meghozta a Hajnal
 Drága világát és vele fáradozást, veritéket:
 Aeneás se pihent, Tarchónnal a parti kanyarban
 Rakta a máglyát már. És tették, ősi szokásként,
 Rá hiveik tetemét, a sötét lángot pedig égni
 Gyújtották, feketén feltört felhőkig a füstje.
 Háromszor járják körben fényes hadi-vértben
 Meggyújtott tüzeik, lovon is háromszor a gyászos
 Máglya-rakást, mialatt búsan jajgatva zokognak;
 Könnytől ázik a föld, könnyektől rajtuk a fegyver,
 Felhat az égig a had lármája s a kürt rivalása.

Itt a megölt latinok fegyverzeteit veti tűzbe,
 Zsákmányát, a tömeg: sisakot, szép kardokat, aztán
 Gyors kereket, kantárt, mások meg társaik ismert
 Pajzsait és a sikertelenül kivetett kopiákat.
 Szerte pedig számos marhát szúr át a Halálnak,
 S vet sok sörtés sertést is lángokba, mezőkről
 Összerabolt tulkokkal a had. Majd nézik a partról,
 Hamvadozó hiveik hullája hogy ég el a máglyán,
 S nem tudják lohadó lángját elhagyni, ameddig
 Át nem fordul a harmatos éjbe tüzével a mennybolt.
 Másfele meg, szanaszét, a szegény latin az, ki temérdek
 Máglya-rakást magasít, s a hivek tetemét teszi részint
 Földbe a nép, vagy a szomszédok szántóira részint,
 Másokat elszállíttatnak honi városaikba;
 Dísztelen és számlálatlan vetik égni a többbit,
 Összevegyült, iszonyú tömegét a megölt daliáknak,
 Hogy vetekedve világol a tág tusa-téren a tűzár.
 S hajtja a harmad-nap le a hús hajnalt az egekről:
 Ekkor söprik a csontokat össze csupán szomorúan
 S rejtik a hamvak halmát langy föld-sírba a tűznél.
 Ámde Latinus dús palotája ölén csak ijesztő
 S rémes a zaj, zokogás igazán azt dülja szünetlen!
 Itt a szegény menyek és az anyák keseregnek a kedves
 Kishúgokkal, amott apjuk-veszített fiúsarjak
 Átkozzák Turnus nászát és vészteli harcát;
 S azt mondják, ha a legfőbb dísz óhajtja elérni,
 Íteliát: maga vívjon meg, vassal maga döntsön.
 Hirdeti ezt a dühös Drancés szava is, bizonyítván,
 Hogy csak Turnust, őt egyedül várják viadalra.
 Számosan ellenben védik Turnust szavaikkal,
 Így a királyné nagy neve is, valamint a dicsőség
 S annyi jeles harcban szerzett szép híre a hősnek.
 Míg így lángol a láz, így forr a viszály sziveikben,
 Ím, Diomédés várából követek közelegnek,
 Hozva a bús választ, hogy minden fáradozásuk
 Meghiusult, adományt, aranyat s a temérdek esengést
 Hasztalanul pazarolták mind, a latin, hadi-társat,
 Másfele kérjen, avagy béküljön Trója urával.
 Gyilkos kín vesz erőt a királyi Latinuson erre.
 Már nem kétli, hogy Aeneást a nagy ég maga küldte,
 Mit bizonyít e sok új sírhant, de a menny dühe szintén.
 Nagy gyűlést hivat össze tehát, a hivek vezetőit
 Mind meredek palotájának küszöbéhez idézi.
 S tódul a nép, teli tőlük az út, amely arra, királyuk
 Vártermébe vezet. S ott ül maga is, borus arccal,
 Ő, ki legelső rég korra s hatalomra, Latinus.
 S fordul az aetól városból megtért követekhez,
 Kérdezi, mit végeztek, mind mondják el, a választ
 Híven hallani vágy. Egy nyelv sem rezzen azontúl,

Csak Venulus szól, engedvén a parancsnak, eképen:
 „Láttuk az argosi tábort, ó hivek, és Diomédést,
 Átlábaltuk utunk, győztünk minden veszedelmén
 S érintők, amely Íliumot feldúlta, a jobbot.
 Ez, diadalma után, ama jápyx Garganus alján
 Várat emelt, híván népéről Argyripának.
 Átlépvén küszöbét s megnyerve jogát a beszédnek,
 Nyújtjuk ajándékunk, s a hazánk, a nevünk mi, kimondjuk
 S hogy kikkel küzdünk és Arpiba mily bajok űztek.
 Ő hallgatta szavunk, majd csendesen így viszonzotta:
 »Ó, boldogságos nemzet, sáturnusi földek,
 Ausoni ős nép, mily végzet veri fel nyugodalmad,
 S késztet e kétes küzdelmek zavarába merülni?
 Mert mi, kik Íliumot föl mertük dúlni vasunkkal -
 Hogy ne is említsem Simoisba veszett fiainkat,
 Vagy kik az égető fal alatt haltak meg - e bűnért
 Végtelenül lakolunk, szétszórva a földön azóta,
 Hogy Priamus se gyülölne ma már; tanum erre Minerva
 Zord csillagzata s Euboeán ama szirt, a Caphéreus.
 Mert, lelohadv a harc, idegen partokra vetődtünk,
 Atrίδés Meneláus egész Próteus küszöbéig,
 Aetnai cyclópsok szigetét meglátni Ulixés.
 S szólva Neoptolemust, avagy Ídomeneus hona hulltál
 Mondjam-e? majd fövenyén Libyának a locrisi népet?
 Hisz fejedelme Mycénaenek, nagy achívi vezérünk,
 Már küszöbén elesett, álnok felesége kezétől,
 Ázsia győztes urát így győzte le végül a kéjenc.
 Vagy mondjam, hogy a menny, miután hazatértem, a drága
 Nőt s a kies Calydont látnom nem tűrte nekem se?
 Most is a legszörnyűbb rémképek előjele kísért,
 Elveszített hiveim nekivágtak a menny magasának,
 Mint madarak, szárnyon s a folyók kanyarát bebolyongják -
 Szörnyű vezeklés! - ott keseregve a szirteken egyre.
 Kellett volna pedig látnom már akkor, előre,
 Végzetemet, mikor égilakók testét kaszaboltam,
 Esztelen én, Venuson vassal véres sebet ütve.
 Vívni ilyen viadalt ismét: ne, ne hívjatok engem,
 Pergama veszte után verekedni megint sose vágytam
 Teucrokkal, s a letűnt sok bajt se öröm felidézni.
 Hát adományaitok, melyeket hoztok honotokból,
 Kapja meg Aeneás. Álltam már én vele szemközt,
 Küzdve kemény karddal: tudom azt, higgyétek, a pajzsot
 Mint emeli, s hogy zúg vészes kelevéze kezében.
 Kívüle két ily hőst szült volna csak Ída vidéke,
 Ínachus országát pusztítja el akkor a dardán,
 S tán, másként alakulva a sors, most Graecia sírna.
 Mert Trójának erős falait feldúlni ha késtünk,
 Hectór s Aeneás gátolta a gráj diadalmát,
 Visszaszorítván karjukkal tíz évig a romlást.

Mindketten kitünő küzdők, két hős, kegyeletben
Több csak utóbbi talán. Jobb lesz hát nyújtani jobbot,
Míg van idő, mintsem vasatok vasa vívni kihívja.« -
Íme, kegyes fejedelmem, most hallottad a választ,
Így szólt, szörnyű csatánkról így ítelt fejedelmük.”

Még ki se mondta a küldöttség, kel az ausonidáknak
Aján nyugtalan és zavaros zaj: akár ha a sziklán
Tombol a vad habözön, s a rekedt zuhatag dagad, őrzöng,
Hogy szilaj árjától túlsó fele is nyög a partnak.
Majd hogy a lárma lohad már és nem rezzen a nyelvük,
Esd az egekhez az úr, azután így szól a magasból:
„Vajha honunk ügyeit, latinok, nem odázzuk el eddig,
Jobb lett volna, ha mint mondtam, megidézzük a gyűlést,
S nem most tart a tanács, amidőn falainkon az ellen.
Mert mi a menny ivadékaival viselünk, diadalmas
Sarjaival, hiveim, baljós harcot, kik a vészben
Nem törnek le; vasuk, ha veszítenek, újra kirántják.
Hát ha az aetólt hívtátok, seregét, e reménnyel
Félre: az üdv magatokban van. Mi csekély vigasz, értjük;
Mégis, hogy csupa rom minden, hogy pusztul az ország,
Lássátok szemetekkel is azt, kezetek kitapintsa.
Ám nem vádolok én senkit: mit a hősi vitézség
Megtehetett, megtette; hazánk minden fia küzdött.
Elsorolom hát pár szóval, hosszú habozásban
Lelkem végül mit végzett; szívetekbe vegyétek.
Van nekem egy ős föld-részem, tuscus folyamunknál,
Messze, nyugatra kiterjed, túl a sicáni határon;
Durva rögét a rutul s auruncus nép töri, szántja,
Míg meddőbb helyeit felhasználják legelőnek.
Ezt a vidéket, a nagy, fenyvek koszorúzta hegyekkel,
Mind kapják meg a békéért éntőlem a teucrok,
S híva e honba haduk, kössünk méltó frigyet egyben:
Lakjanak itt, ha falat magasítani vágyuk oly izzó.
Hogyha pedig más nép földjét igyekeznek elérni,
Távozhassanak el birodalmunkból; mi az útra
Összeütünk, italus tölgy-törzsből, hús hadibárákat,
Vagy ha kevés, többet: van anyag bőven vizeinknél,
Hány evezős kell és milyenek, csak rajta, tudassák,
Felszerelést, vasat és munkást mi adunk a hajókhöz.
Menjen ezenfelül, óhajtom, kijelentve követként
Szózatomat s szerződni velük száz főbb latin innét;
Békés lombot lengessen kezük egyre s uralmunk
Gazdagsága jelét nyújtsák adományul: a trónust
És a köpenyt az ivor s a talentum arany tömegével.
Gondotok ez legyen, és honotok védjétek a véstől.”

Erre a vad Drancés, kit Turnus hírneve sanda
Féltékenységgel mar, emésztve irigyen epéjét,
Kincsben gazdag, a nyelve forog, de a jobbja a harctól
Fázik már, a tanács-körben jó szónok azonban,

Nagyszerű bűjtogató; ki nemes vérrel dicsekedhet
 Anyja után, noha honnan eredt, nem tudni, az apja;
 Ez kel fel s e szavakra fakad, tüzesítve haragjuk:
 „Senki előtt sose volt kétes, se tanácsra e terved
 Nem szorul, ó, jóságos urunk: mindenki bevallja,
 Tudja, a nép ügye mit követel, de kimondani gyáva.
 Engedjen szabadon szólnunk, és vesse le gőgjét
 Ő, kinek isten-vert vezetése, vak önfejűsége -
 Vallom, bár fenyeget, vérem veszi végül a vassal -,
 Annyi jeles hadi-fő hulltának volt oka, gyászba
 Döntve egész várunk, míg vívja a trójai tábor,
 Mert hiszi, majd elinal s az eget rémítgeti kardja.
 Hát mit a dardanidáknak szán juttatni parancsod,
 Dús adományaidat kerekítsd ki, kegyes fejedelmünk,
 Még eggyel, s akadályt elibéd ne emeljen erőszak:
 Úgy köss itt örökös békét, hogy a nagyszerű vőnek
 Lányodat adjad, atyám, hozzá méltó e menyegző.
 Hogyha meg annyira fél kebelünkben a lélek emettől:
 Hát folyamodjunk irgalomért elibé könyörögve:
 Álljon odébb s a királyt juttassa jogához e honban.
 Mért ragadod nyomorult népünk nyílt háboruságba,
 Ó, Latium romlásának szerzője te, mindig?
 Harcban nincs soha üdv: mind békét kötni könyörgünk,
 Turnus, mondj le a békekötés biztos kezeséről.
 Én, ellenfeled -, annak vélsz és vallom is annak
 Lenni magam -, jövök elsőnek, hogy esengjem. E népet
 Szánd, haragod hagyd már és hátrálj. Hullani hullát
 Épp eleget láttunk dúltunkban e tágterű tájon.
 Vagy ha dicsőséget hajszolsz, ha olyan nagy a tettvágy
 Kebledben, s a szived palotát pályázik e násszal,
 Merj és melled az ellen előtt te mutasd ki merészen.
 Mert, ugye, hogy Turnus fejedelmi jegyesre találjon,
 Hitvány had mi, a harc mezején hulljunk temetetlen
 S elsíratatlan mind! Nem, eredj, ha hevít az elődök
 Ősi erénye belül, s azzal nézz szembe, ki téged
 Harcra kihív” - - -

Düh tüze lobban fel Turnus lelkén e szavakra,
 S mélyéből ily igék törnek ki hörögve szívének:
 „Hát a beszéd, Drancés, bőven buzog ajkadon, adnád -
 Kéri a harc - karod, ám ha tanácsba hivatnak atyáink,
 Ott vagy az első csak. De ne töltsd teli, szókkal, e termet,
 Bármily bátor a nyelved most, míg elleneidtől
 Véd a palánk, és míg árunk nem duzzad a vértől.
 Vagy dörgesd szavaid, Drancés, mint szoktad, ítélkezz:
 Gyáva vagyok, hisz halmot a holt teucrok tömegéből
 Jobbod emelt ugyebár, ugarunk szanaszét szaporítva
 Száz diadal-jellel! No de mit tesz a férfi, ha fürge,
 Most kiviláglik majd; nem kell, ime, messzi kutatnunk,
 Merre az ellenség, falaink végig körülállják.

Üssünk hát rajtuk. Mire vársz? Vagy örökre kereplő
 Nyelveden ül, szaladó lábadban tartja lakását
 Már Mávors? - - -
 S én megverve? De mondd, te mocsok, ki merész vereséget
 Rám olvasni, midőn láttam vérezni a Thybris
 Mentén Íliumot, s Éuandrust omlani háza
 Vég-sarjával együtt, meg az arcast fegyvere fosztva?
 Nem, Bitiás, nagy Pandarus és az a száz nem ilyennek
 Ismertek, kiket egy nap küldtem a Tartarus-éjbe,
 Bárha a fal, meg az ellenség töltése kerített.
 S »harcban nincs soha üdv«? Károgd ezt, kerge, magadnak
 És ama dardán hadfőnek. No, ne késs riadalmat
 Kelteni hát iszonyút, kétszer vert népük az égig
 Feldicsérve, Latinust meg kicsinyelni hadával.
 Mert ugyebár vezetői a myrmidonoknak a phrygtól
 S Tydidés épp most félnek, s a larissi Achillés
 S Hadria habjaitól is most fut az Aufidus árja?!
 És ez az aljasság fő-mestere még teszi, retteg
 Bosszúmtól, hogy e félelem is mérgezze a vádat.
 Nos, ne remegj, elorozni ilyen lelket soha jobbom
 Nem fog; lakjék csak nálad, legyen ott, kebeledben.
 S most, atya, hozzád szólok, nagy terved vitatom meg.
 Hát ha reményt kardunk teneked többé nem ad immár,
 És olyan árva e nép, hogy azért, mivel egyszer elernyedte,
 Földig omol, s elinalt a szerencse örökre hadunktól,
 Ám esdjünk békét, tárjuk ki tunyán a kezünket...
 Ó, ha a régi merészség még melegítene minket!
 Hisz számomra szerencsésnek, szívében erősnek
 Az látszik csak, akit, hogysem szemlélje a romlást,
 Vágya halálba hanyatlani von s a porondba harapni.
 Ám ha erőnk megvan, fiatal seregünk ha töretlen,
 S városaink, italus népünk hada kész a segélyre,
 És ha a trójaiak véren vették meg ugyancsak
 Győzelmük - vihar ott is volt, és hulltak a hullák
 Náluk is - épp mi legyünk gyávák lankadni a célnál?
 S bár riadó se rivalt, rettegjen előre a szívünk?
 Már sok dolgot jobbra cserélt az idő, meg az élet
 Tarka folyása; a forgandó vaksors is az embert
 Hol szédíti szeszélyével, hol ölébe fogadja.
 Hogy nem jó el az Aetólus megvédeni s Arpi?
 Eljő Messápus meg a drága Tolumnius, annyi
 Nép ide-küldte vezér; nem lesz hírük halaványabb
 Laurentum s Latium kiszemeltjeinek sem azonban.
 S itt van a volscus nép kitűnő küldötte, Camilla,
 Hozva lovas hadait, csapatuk villámlik a vastól.
 Hogyha meg egymagamat hívnak ki tusázni a teucrok,
 S azt hiszitek ti, a közjónak tán túl sokat ártok:
 Nem menekülhet a Győzelem oly gyűlölettel e kartól,
 Hogy bármit meg nem tennék, ha reményem ily ékes.

Bátran rajta ütök, bátor legyen ő nagy Achillész,
Vagy verekedjék Vulcánus keze verte vasakkal.
Nektek ajánlom hát és íme Latínus ipamnak,
Életem én, Turnus, hős szívre korántse csekélyebb
Senki elődömnél. Hív Aeneás? Nosza, hívjon,
Mintsem - hogyha a menny dühe halni ítélne - helyettem
Drancés hulljon, vagy ha dicső hír vár, velem ossza.”

Míg ezek egymás közt e vitás ügyön így civakodnak,
Aeneás csapata s hadi-tábora lassan elindul.
S ím, a királyi lakot lármája betölti a hírnek
S vérszete rémületet keltvén lerohanja a várost,
Hogy megtöltve a tért, tyrrhén tömegek közelegnek
Habja felől Tiberínusnak s csata-rendben a teucrok.
Tombol a nép tüstént, fordul keserűre kedélyük,
És kebelébe furódik a düh hegyes ösztöke mindnek.
Kardért reszket a kéz, kardot követelnek az ifjak,
Míg az atyák sírnak, suttognak csak. De hatalmas
Lárma riad, zavaros zaj száll közben fel az égre,
Mint amidőn magas erdőknek megszállja madárhad
Lombjait olykor, avagy ha Padúsa halas vize hangos
Lesz a rekedt hattyúk fecsegésétől mocsarával.
„Nos - kap az alkalmon Turnus kifakadva -, kiáltozz
Hát a tanácsba te nép, dícsérd, kuksolva, a békét,
Hadd hányják a hazát kard-élre azok!” S e szavakkal,
Mást nem mond, a magas várból sebesen kiviharzik.
„Menj, Volusus, ma a volscusokat fegyverbe te rendeld
S hozd a rutult is - szól. - Messápus a messzi mezőkre
Száll lovasokkal alá, te Corás az öcséddel ugyancsak.
Egy rész védje a vár kapuját ezalatt, meg a bástyát,
Fegyveresen jön utánam majd, hova mondom, a többi.”
És az egész város szaporán száguld fel a falra.
Felhagy a nagy tervvel, s oszlatja Latínus a gyűlést,
Gyászos idő kavarg, komoran későbbre halasztja
S marcangolja magát, mért is nem hívta be önként
S vette a dardán Aeneást várába vejéül.
Árkokat ás a kapuknál, hord fa-karókat a többi
És köveket. S a rekedt kürtök zord harcra rivallnak.
S asszonyok és gyerekek koszorúja keríti be tarkán
Várfalukat, valamennyit a vég-szükség szava hívja,
S hajt a királyné is kocsiján, fel a várfokon álló
Pallas-templomhoz, követői, anyák tömegében,
Számos ajándékkal: vele van Lávínia szűzlány,
Mind e viszály oka, szép szemeit leszegezve a földre.
Templomukat tömjén-füsttel telitöltve tolulnak
Búsan utánuk a nők, így sírva a szörnyű küszöbnél:
„Hadban erős Trítónia, szűz úrnője tusáknak,
Törd darabokra a phryg rabló kardját, maga bukjon
Arccal a porba, emészd el, elejtve magas kapuinknál.”
Turnus is ég, felővezve magát fűgén a csatára.

S már vörheny-vörös érc-ingén meredeznek acélos
 Pikkelyei, s lábszárát is szinaranyba szorítja,
 Csak feje még szabadon, de a szablya lelóg derekára,
 Így tör alá a magas várból, villogva aranyként,
 Lelke repes, veri már - hiszi képzeletében - az ellent:
 Mint fut a jászol elől, szabadon valahára, a fékét
 Szerteszakító mén, mely a tág füvelőre kinyargal,
 S vagy legelésző kancáknak menekül mezejére,
 Vagy, mivel arra szokott, száguld a folyóra fürödni
 S fel-felvetve fejét magasan, tobzódik a kéjtől,
 Míg a nyakán s marján meglebben játszi sörénye.
 Ám volscus követők közepette Camilla királynő
 Vágtat elébe s a főkapunál pattan le a ménről;
 Erre szökell, im, egész hada is, valamennyi a földre
 Vetve magát lova hátáról, neki meg szava szárnyal:
 „Hogyha a hősi erő, Turnus, jogos önbizalomra,
 Meg merek, ígérem, mérkőzni az aeneadákkal,
 S harcra kelek magam is tyrrhén lovas-osztaguk ellen.
 Hagyd, hogy a vést e csatán csapatom kísértse először,
 Míg te maradj csak a mellvédnél, a falat gyalog óvván.”
 Szegzi a fennkölt szűzre szemét, úgy szól neki Turnus:
 „Hogy viszonzozzam, szűz, ó, disze te Ítaliának,
 S mint adjak hálát? Inkább, mivel itt az erényben
 Mindnyájunkat túlszárnyalsz, osszuk fel a munkát.
 Aeneás, a gonosz, kinyomozták már a kiküldött
 Kémek is, úgy hírlik, könnyű lovas-osztagokat küld,
 Hogy dübörögjenek át a mezőn; mialatt maga bércek
 Járatlan magasán közeleg várunk fele, feljebb.
 Görbe csapásán én cselt tervezek ott a csalitnak,
 Szétváló szorosát megszállván fegyveresekkel.
 Közben a tyrrhén hadra te törj egyesült lobogókkal;
 Bajnoki Messápus, latinok serege s csapatával
 Tíburtus veled öl: vállald a vezéri hatalmat.”
 Mondta, s Messápus, valamint vezetőit a hadnak
 Harcra tüzelve hasonlóképp, megy az ellen elébe.
 Egy kígyózva kanyargó völgy volt arra, cselekre,
 Lesre a legjobb hely, mindkét oldalt sűrű lombfal
 Fojtja homályba, hová nem visz, csak szűk gyalogösvény,
 Torka szoros szintén, s a bejárata is csupa csapda.
 Kém-fokain, tetején e fölött, a magas hegyek ormán,
 Titkos fennsík búvik meg, biztos menedékül,
 Kívánd bár a csatát balról, vagy kezdeni jobbról,
 Vagy hajigálni le nagy köveket, helytállva a csúcson.
 Errefelé tör, a jól ismert mezsgyéken az ifjú,
 S elfoglalva helyét, tábort üt a csalfa csalitban.
 Mennyei székéhez szólítja a szélsebes Ópist,
 Szent seregéből szűz hívét Látónia közben,
 S ily szomorú szókkal szárnyal föl előtte beszéde:
 „Ó, be kegyetlen e harc, amelyet kezd vívni Camilla,

S fegyvereim, hajadon, testére be hasztalan ölti,
Ő, akit úgy becsülök. - De Diána szerelme nem újság,
Mézével szívemet nem most ébreszti gyönyörre.
Mert, hogy zsarnok uralma miatt a gyűlölt Metabusnak
Ős prívernumi várából menekülnie kellett,
Őt, csecsemő volt még, kiragadta a harc viharából,
S száműzetésében, pici részt elcsípve nevéből
Casmillának, az anyjának, neki mondta: Camilla.
S keblén hordta a hosszú hegyek rideg erdein által;
Míg süvitettek rá mindenhonnet a kegyetlen
Fegyverek, és körben volscus katonák kerítették.
S íme, ahogy fut, a háborodott Amasénus, amelynek
Vad-sűrű záporosó túlverte vizét a fővényen,
Habjaival tör elé. S épp készült úszni, de kedves
Terhét féltve megállt, hisz imádta felette a kislányt.
Végre, sokat vívódva, e terv villant meg eszében:
Bajnok volt, ki kemény markában jókora lándzsát
Vitt történetesen, tűz-edzettet, teli görccsel,
Tölgyfa nyeléhez a lányt ügyesen szíjjazza középre
És parafának kérgével fedi még be dzsidáján;
Majd, iszonyú jobbát lendítve, fölesd az egekhez:
»Rengetegek kegyes öre, te szűz Latónia, néked
Szenteli hívedül atya e lányt, ki a légben a lándzsát,
Futva az ellen elől, most fogja először. Esengek,
Vedd, a tiéd, úrnőm, rábízom a csalfa szelekre.«
Szólt és elveti megcsóvált gerelyét, kifeszített
Karjával; nyög a hab, s a futó folyam árja fölébe,
Zúgó dárdanyelen fölszárnnyal az árva Camilla.
Míg Metabus, minthogy nyomon űzi a nagy sereg immár,
Ugrik az árba s a túlparton Triviának ajánlott
Lányát tépi ki lándzsástul, diadallal, a füből.
Ámde egyetlen ház, város sem adott neki szállást,
És szilajabb volt ő maga is, semhogy kezét adjon;
Élt csak, ahogy pásztornép él, a sivár hegyek ormán.
Lányát itt, a vadak cudar odvain és a csalitban,
Csorda-lovak csecsein, táltos-tejet adva nevelte,
Gyengéd ajkaihoz fejegetve az állati emlőt.
Majd miután pici lábát már szedegette a lányka,
Nem késett a kemény kelevézt tenyerébe helyezni
És vállára nyilat, kézíjjat adott a kicsinynek.
Hosszu palástja pedig sose volt, se hajában aranydíszt,
Fedte fejétől tigrisbőr, hátára lelógó.
Gyöngé kezével már gyermekként győzte a kopját
S fője felett forgatta fonott szíjján a parittyát,
Strymoni darvakat és hósínű hattyukat ölvén.
Hány anya óhajtotta pedig, de hiába, menyéül,
Tyrrhének felvéraiban; de Diána s a dárdák,
Az hevítette örök szerelemre csak és a szüzesség,
S él szeplőtelenül-tisztán. Pedig ó, be szerettem

Volna, ha vágya a teucrusszal viadalba nem űzi;
Most kedves követőim közt itt élne, körünkben.
Ámde mivel keserű végzet vár rá, nosza, nimfám,
Szállj le, siess a latin csata-síkra e mennyei honból,
Bús viadal támad most ott, baljóslatu jellel.
Vedd e tegezt, húzz bosszúló vesszőt ki belőle;
S bárki lesz az, ki a szűznek szent testén sebet ejtsen,
Trósz-italus: vétkéért végy vérén neki vámot.
Én pedig elragadom, le nem oldott harci-mezében,
Felleg ölén a szegény tetemet, honi földbe takarván.”
Szólt; mire az lebbent le a lenge szelekkel a légből,
Forgatag orkánok zúgtak feketén körülötte.

Közben azonban a trójaiak közelegnek a várhoz
S etruscus vezetők, valamint csapatokra felosztva,
Egységekben a sok lovas is. Horkannak a hosszú
Harci-mezőn s ágaskodnak, küszködve a kurta
Kantárral paripáik; a sík burjánzik a vastól
Szerte, s a tér fölemelt gerelyük fényét veri vissza.
Másfelől ott a mezőn Messápus, a szűzi Camilla
Szárnyhada és Coras öccsével, valamint közelegnek
Fürge latin hadak is, kelevézeiket kifeszített
Karjuk szegzi magasba, kezük csóválja a kopját
S mind tüzesebb lesz a zaj, tombolnak a hősök, a ménék.
Majd, mikor egymáshoz már dárdavetésnyire jutnak,
Áll meg a két sereg és kurjantva kitörnek azonnal,
Szítva szilaj lovaik; hull mindenhol a dárda,
Mint sűrű hó, hogy a menny magasát beborítja homállyal.
Szegzi azonnal Tyrrhénus meg acélos Aconteus
Vad gerelyét egymásnak, s ők buknak le először
Nagy ropogás közepett, paripáik is összerohannak,
Szügyre szorítva szügyet, hogy a csont reped; és rogy Aconteus
Mint villámsújtott, és mint hadigép lövedéke
Földre csapódik, a lelkét is kilehellve a légbe.
Bomlik a had tüstént, a latin hátára akasztja
Pajzsát, úgy menekül, lovukon vágatva a várhoz.
Űzi a trósz őket, csapatuk vezetője Asílas.
Ám amidőn a kapuk közelébe jut, újra, rikoltva
Megfordítja a lágynyaku mént a latin s tör előre;
Erre ezek futamodnak meg, kieresztve a kantárt:
Mint habözön, ha fut árjával fölváltva előre
S hátra s a partra tolul, tajtékba takarva a pezsgő
Szirteket és öle széleiig csap már a fövénynek,
Majd száguldva szökik, szürcsölve a szirteket, ismét
Visszafelé, hogy apálya nyomán megtisztul az ártér.
Így veri ott a rutult várához kétszer a tuscus,
Kétszer fut, les vissza ez is, vaspajzzsal a vállán.
Ám viadalra midőn harmadszor csap haduk össze
S fölszakadozva soruk, szólítja a férfit a férfi:
Akkor már nyög a haldokló, s özönében a vérnek

Fegyverek és hullák és holt hősök kavarnak
 Porba-rogyó paripákkal együtt, iszonyú tusa támad.
 Orsilochus gerelyét ezalatt, miután Remulusnak
 Félt nekimenni, lovába üti s veri át füle mellett.
 Megvadul és felrántja szügyét kínjában a kanca
 S ágaskodva kapál magasan lábával a légben;
 Majd veti földre, ledobva urát. Cátillus lollást
 Sújtja le közben a nagy gerelyű, nagy termetű, bajnok
 Herminiusszal: e szőke vitéz haja fürtje fedetlen
 Volt, és válla csupasz, testét így tárta ki, sebtől
 Nem rettegve, a fegyver előtt. De rezegve a széles
 Vállba csapódik a vas, meggörnyed a férfi a kintől.
 S ömlik a vér feketén mindenfele; karddal a küzdő
 Összechap ölni s örül sebesülve dicsőn, ha eleshet.
 Ámde az őrvongó amazon, puzdrásan a harcban,
 Pöre kebelével a küzdelmet most kezdi Camilla,
 S hol karcsú kelevézt röptet ki sűrűn a kezéből,
 Hol kétélű erős bárdal nem lankad a karja,
 S csengve lecsüng a tegez, s a Diána arany-nyila vállán.
 Hogyha pedig menekülnie kell, hátrálni a harcból,
 Fordul: a gyors vesszőket eként lövi sorban el ijja.
 Körbe veszik kiszemelt követői azonban, a szűzek,
 Lárina s Tarpéia a vas bárdal, vele Tulla,
 Ítalidák, kiket ő nézett ki, Camilla, az úrnő,
 Díszeiül s vett - békén mint hadban - maga mellé:
 Így csap a harcba a thrák amazon-csapat is Thermódon
 Jégtakarója felett festett hadi-mezben ügetve,
 S így kavarnak mind Hippolyté, vagy a Marsra hasonló
 Penthesiléa nyomán rivalogva, tolongva a holdas
 Pajzsú leány-sokaság, ha a harci szekér hazahozza.
 Hogy pedig ó zord szűz, kit vert le vasad legelőszőr,
 Vagy kit utóbb? és hány hős hullt le halottan a porba?
 Hát legelőszőr is Eunaeus, Clytius fia halt meg,
 Hosszu fenyőgerelyed belevágtad nyílt kebelébe;
 Az lezuhan, hány vérpatakot, mardossa a mocskos
 Földet s ott fetreng önnön vérében, alélta.
 Majd Líríst, azután Pagasust üti porba az úrnő;
 Azt, ahogy épp sebzett ménjén kapkodta a kantárt,
 Ezt, amikor fut a földre bukót fölfogni kezével,
 Hogy lehanyatlik mindkettő. De megölte Amastrus-
 Hippotadést is, sőt nyomon űzi dzsidája-szegezve
 Démophoónt, Téreust, de Chromist is Harpalycusszal;
 S szűzi kezét valahány kelevéz elhagyta kiszállva,
 Annyi esett el phryg harcos. De jön íme vadászként
 Ornytus is, jápyx paripán, különös hadi-mezben,
 Széles válla fölét harcos bikaborju lenyűzött
 Bőre borul, míg farkasfő vicsorog le fejéről -
 Szörnyű szája fehér fogait kimutatja ijesztve -
 Marka pedig pór-lándzsát tart. Így harcol a hadban

S küzdve a sor közepén, fejfel fölnyúl a tömegből.
 Ezt utolérve, mi könnyű volt, hiszen osztaga bomlott,
 Átütő kardjával s ezt mondja vad indulatában:
 „Azt hitted, tyrrhén, vadat üzöl majd a berekben?
 Eljött íme napod, melyen egy nő fegyvere büntet
 Vad fecsegéseitekért. No de lesz, amivel dicsekedhetsz
 Őseid árnyainak: maga vert le, Camilla, vasával.”
 Majd Bútést és Orsilochust öli meg, soha teucrus
 Termetesebb nem volt náluk: Bútést paripáján,
 Balja tövén, mely pajzsot tart, veri át gerelyével,
 Fenn a sisak meg a vért közt, hol nyaka szirtje kivillant;
 Orsilochust cselesen: nagy körben előbb fut előle,
 Majd a gyűrűn átvág és már ő üz, akit üztek,
 Aztán vad bárdját fölemelve magasra, a vérten
 S csontjain át, noha sírna sokat, könnyörögne a másik,
 Úgy belevágja, hogy annak az agy melegen lefut arcán.
 Szembekerül vele, megrémül s elképed e nemvárt
 Látványtól appennín sarj Aunus fia, zord hős,
 Legravaszabb a ligur tájon, míg végzete türte.
 Hogy fölméri, futással már nincs módja a harcból
 És a királynőtől, aki most nekiront, menekülni,
 Fondorul és csalfán cselt szó s így kezd agyafurtan
 Szólani: „Szép dolog az, hogy a szűz a szilaj paripában
 Bízhat csak? Ne szaladj, szemközt készülj verekedni
 S lenn a lapos talajon, gyalog állj ki velem viadalra:
 Ott majd tudni fogod, kit emészt el a hetyke dicsekvés.”
 Szólt; dühre lobban a lány, kebelén vad kín tüze lángol
 S bízva egyik hívére lovát, nem ijed meg, egyenlő
 Fegyverben, gyalog ölni, kivont karddal, sima pajzzsal.
 Véli, a csel sikerült, mire kezd menekülni az ifju,
 Késedelem nélkül fordítva futásra a fékszárt
 S szítja szaladni acél sarkantyúkkal paripáját.
 „Dőre ligur, te, a dolyf szivedet ma hiába dagasztja,
 Hasztalan üzni honod cseleit teneked csalafintán,
 Épen már hamis Aunushoz haza nem visz e furfang.”
 Mondta a lány s lángolva, sebes lábbal tör utána
 És utolérve, lován elkapja kezével a kantárt,
 Majd nekiront és vámot vet vérére a gaznak:
 Könnyen, mint keselyű csap, e szent szárnyas, le a szitről,
 Hogyha a fellegetek hasogatva eléri a gerlét
 S horgas karmaival, rabul ejtve, izekre szakítja;
 Míg a magasból vér csepeg, és tépett pihe hullik.
 Ám a haláltalanok s a halandók atyja szemével,
 Ülve olympusi ormán fenn, jól látta, mi történt;
 Szítja a tyrrhén Tarchont hát szilajabb viadalra
 S szúrja sziven, hegyes ösztöke végével, dühre gyújtván.
 Tarchón ott a futó hadak és tetemek tömegébe
 Tör telivérén és serkenti csoportjait erre
 S híva nevén hiveit, hadakozni hevíti, ki hátrál.

„Honnan e félelem, ó ti, kiket sose mardos a szégyen,
S ó, mi e nagy remegés sziveden, mindig tunya tyrrhén?
Ily szörnyű hadat egy szűz szór-e vajon, ver-e vissza!
Hát kezetek mért kap kardra s kelevézre - hiába?
Nem vagytok bezzeg lomhák Venus éji csatáin,
Vagy ha a görbe tülök Bacchus táncát toborozza,
S vár a tivornya, a megterített asztal, teli kancsó,
Szívetek erre szokott, azt lesni, a szent lakomához,
Zsíros torra, a berkek ölén buzdít-e a béljós!”
Mondta s a mént, maga is készen meghalni, a hadba
Hajtja vadul s odatör zivatar-sebesen Venulushoz
S rántva lováról át, jobb kézzel kapja derékon:
Szörnyű erővel ölében eként viszi szállva az ellent.
S csillagokig csap a zaj, valamennyi latin szeme rajta.
Tarchón meg repül át a mezőn, valamint a futótűz
S fegyvereket, férfit tovaránt; azután gerelyének
Tépve le vas végét, testét vizsgálja, hol üssön
Rajta halált-okozó sebeket; de az ellene támad
S tépve le markát torkáról, izom izmot igaz ott.
Mint amidőn a fakó sas kígyót fog s a magasba
Száll vele s úgy viszi lábával, belevájja a karmát:
Szembeszegül sziszegő szájjal, kimeredve azonban
És sebesült derekát hétrét hajlítva a hüllő,
Míg szarupikkelye felborzad; de az egyre szorítja
Horgas csőrében s tollát teregetve tör égne:
Így viszi tíburi zsákmányát, ujjongva, hadukból
Tarchón is. Példája nyomán a vezérnek azonban
Buzdul a maeoni nép. A halál kiszemeltje is, Arruns,
Egyre a fürge Camilla körül kószál gerelyével
S nagy ravaszul, van-e könnyű sikerre reménye, kutatja.
S bárhova hajt a szilajszivű szűz soraik sűrűjében,
Arra fut Arruns is, nyomait kémelve titokban;
S ellenségeitől ahová tér vissza, ha győzött,
Gyors gyeplőt a legény orvul szintén oda fordít.
S itt is, amott is utat fürkész hozzá s a mezőben
Szerte bolyong, biztos gerelyét csóválva csalárdul.
Hát Chlóreus, azelőtt Cybelé szent papja, a látnok,
Hajtja felé habzó lovait, phryg fegyvere fénylik
S messzi ragyog, míg bőr-takaró fedi ménjeit, érces,
Tollszerűen terülő s aranyos pikkely-berakással.
Ő maga - rozsdaveres, külföldi palástja parázslík -
Szór lycus íjjáról éppen gortynai vesszőt;
S vállán függ arany ív, a sisakja aranylik a jósnak;
Sáfrányszín, lebegő leplét meg a lenköpönyegnek,
Fenn, halavány szinarany-csattal rögzíti csomóba,
S hímes az inge, de barbár láb-takarója ugyancsak.
Kit, vagy azért, hogy a trójai fegyvereket felakassza
Majd imaházában, vagy, hogy ha vadászik, e rablott
Szinaranyat maga hordja, a szűz vakon üldöz, ovatlan,

Őt egyedül csak a vad viadal s a hadak viharában,
Mert a harácsért, zsákmányért lobog asszonyi lelke,
Ám gerelyét lesből Arruns alkalmas időben
Meglóbálva eképpen eseng az egek magasához:
„Őre a szent Sóractének, te nagy isten, Apolló,
Legfőbb tiszteletünk a tied, s a fenyő tüze hozzád
Tör fel a máglyáról, akiért tudván, hogy a szívünk
Tiszta, tapodjuk tar talppal parazsát a fa-szénnek:
Tedd, atya hát, hogy kardunkról letöröljem e szennyet.
Mert én, messzehirő, se mezét, se harácsot a szűzről,
Sem diadaljeleket nem kívánnék, ha megöltem,
Hordja hirem hadi-tett majd más; csak elejtsem e rémes
Szörnyeteget, ha akár haza dicstelen érek is aztán.”
Meghallotta szavát Phoebus s a felét meg is adta,
Míg másik részét szétszórta a röpke szelekbe:
Azt engedte az esdőnek, hogy elejtse Camillát,
Gyors véggel - de hogy őt hazatérni havas hona lássa,
Azt nem: a fergeteg orkán itt elfújta fohászát.
Hát amidőn kirepült kelevéze sziszegve kezéből
S szállt a szelek szárnyán, a szemét szájátva a szűzre
Szegzi a volscus. Amaz se süvöltését, se a zúgást
Nem veszi észre, se röptét fenn a gerelynek azonban,
Míg, mélyen, kitakart kebelének alá nem ütődik
S meg nem akad, szűz véréből jóllakva, a lándzsa.
Futnak az összeeső úrnőt fölfogni remegve
Társai mind. De a legrémültebben rohan Arruns,
Szíve szorong, ugyanakkor örül, hite nincs gerelyében,
S nem mer a szűz kelevéze elé se kiállani többé.
Mint amidőn mielőtt megkergetnék fene kopját,
Menti magát meredek hegyek út-veszítő sűrűjébe
Sebten az ordas, amely pásztort ölt vagy deli tulkot
S most érezve merész tettét, lekonyítja riadtan
S húzza be gyomra alá farkát, úgy vág a vadonnak:
Nem másként szökik ott szem elől szédülve, de vígan,
Hogy futhat s a hadak közepén elrejtezik Arruns.
Közben a haldokló tépné ki kezével a kopját,
Ám beakadt bordái közé hegye, mélyen a csontba.
Hull halaványan hát, hervadnak a hajdani rózsák
Arcáról, szeme jéggé fagy s a halálra lezárul.
Ám mielőtt végsőt sóhajtana, hívja, ki leghűbb
Volt valahány hive közt, Accát, akinek panaszkodni
Szokta, ha gond csüggesztette, s neki mondja Camilla:
„Eddig bírtam hát, hugom, Acca; de most ez a gyilkos
Seb megöl, éji setét máris minden körülöttem.
Fuss el ezért s eme vég-szavaim Turnusnak előadd:
Trója hadától már ő védje helyettem a várost.
Áldjon az ég.” Szólt és fékét ejtvén el, a földre
Hull akaratlan. Egész testében elernyed utána
S míg lassan hül át, a halálra lehorgad a hajlott

Nyak, feje félrekonyul, gerelyét is veszti kezéből,
 S lelke az árnyakhoz búsan, keseregve lesurran.
 Erre riad csak rettenetes rivalás, az aranyló
 Csillagokig csap a zaj, dühre gyújtja Camilla kidőlte
 Harcukat: Éuander hadi-szárnya előtör, az arcas,
 S támadnak tyrrhén vezetők, teucrok sűrű sorban.
 Ámde egy ormon fenn már ott ül rég Triviának
 Őre, kitartón kémlelvén küzdelmüket, Ópis.
 Látva a távolból, dühös ifjak vad zaja közben
 Mint bukik el, bús balsorssal bűnhődve Camilla,
 Felsóhajt szíve mélyéből és mond ily ígéket:
 „Ó jaj, szörnyen adóztál, szűz, szörnyen s iszonyúan,
 Hogy bátor voltál viadalra tüzelni a teucrust!
 Erdők tüskeiben teneked tisztelni Diánát
 S íjjunk hordani hát ennyit használt a magányban.
 Ám nem hagyja azért lelked kilehelni királynőnk
 Fénytelenül, nevedet fenntartja a hír a világnak
 Holtod után is, mert nem megtorlatlan enyész el.
 Bárki fakasztott vassal vért ugyanis kebeledből,
 Méltán veszni fog az.” - Volt ott, a magas hegyek alján,
 Egy fölhányt, iszonyú domb, hol Dercennus aludta,
 Ős laurensi király, sűrű tölgyek alatt, örök álmát;
 Erre suhan siető repüléssel először a pompás
 Istennő s a magas csúcsról Arrunsra lepillant.
 Látva miként hivalog helykén, hiu szíve hogy örvend:
 „Mért lopakodsz? - úgymond -, gyere csak, te halálfia, hozzám,
 S végy méltó lakolást, amiért oda szűzi Camillánk.
 Vagy nem vágyol tán leveretni Diána nyilától?”
 Mondta a thrák hajadon s egy gyors vesszőt vesz aranyló
 Tegzéből és bosszúsan kifeszítve az ívet,
 Hosszan húzza, amíg szaru-horgai össze nem érnek
 S két keze egy szinten nincs már, úgy hogy nyila fémes
 Végét éri a bal, kebelét meg a jobb az ideggel.
 Hallja legott Arruns, mint zúg fel a lég a süvöltő
 Vesszőtől, mialatt vasa már át is veri testét.
 Közben, amíg végsőt hörög és sóhajt, a kisérők
 Rá se ügyelnek, hagyják ott-pusztulni a porban;
 Ópis meg fölszáll szárnyán az olympusi csúcsra.
 Vesztve Camillát, úrnőjét, fut a könnyű lovasság,
 Futnak a vert rutulok, fut utánuk a rémes Atínas,
 Elhagyatott hadak és szétszórt vezetők, valamennyi,
 Menhely után néz már, fordítva a vár fele ménjét.
 S nincs, ki a gyilkos, előretörő teucrust gerelyével
 Visszaszorítani vagy rohamuk megakasztani tudná,
 Fáradt vállukon ernyed az ív, úgy lóg le, miközben
 Porzik a föld, a patás paripák dübörögve robognak.
 S várfalukig feketés felhő sodródik utánuk,
 Míg odafenn, a fal-ormon a sok feleség veri mellét,
 Asszonyi jajsavukat föleresztve a csillagos éjig.

Mert ki a nyílt kapuhoz legelőbb nyargal, nyomon űzi,
Egybevegyülve az ellenség szaladó seregükkel;
Hogy nyomorult vesztük nincs mód kikerülni: az ősi
Bástya tövén, a bejárat előtt lehelik ki a lelkük,
Vagy sebesülten a házak közt. A kaput berekesztik
Hát a hivek, feleiknek sem mervén menedéket
Adni, akárhogy esengenek ott; iszonyú tusa támad
Ekkor a várvédők s a vasuk nyársába futók közt.
És a kizárt küzdők zokogó szüleik szeme láttán
Hullnak a mély árkokba alá a hadak rohamától,
Vagy fordítják vak dühhel kapuiknak a kantárt
És zúdulnak mind a kemény félfák reteszére.
Közben a párkányról az anyák a veszély viharában -
Szít mindenkit a honszerelem, ki csodálta Camillát -
Szórnak alá remegő kézzel kelevézt, avagy üszkös
Tölgyfa-karót, ha vas éppen nincs, és durva durungot,
S még ők vágynak városukért elsőnek elesni.

Turnus eközben az erdőben már hallja a rémes
Hírt - melyet Acca közöl, szörnyen szíven ütve az ifjut -,
Hogy szétverve a volscus nép hadi-rendje, Camilla
Meghalt, és tör elő a vad ellen, a harci szerencse
Mindenben neki kedvez, hogy már retteg a város.
Az dühre gyúl s a hegyet, melyet elfoglalt, odahagyván -
Így tervelte a bős Jupiter -, fut a szörnyü berekből.
Am szem elől csak alig tűnt el, levonulva a síkra,
Aeneás atya már az üres cserjést el is éri,
Majd áthág a hegyen s a vadon sűrüből kicsap ismét.
Így tör a két had egész tömegével a vár fele fürgén,
Mígnem a tér köztük néhány lépésnyire csökken;
Aeneás pedig ím a mezőt füstöltni a portól
S Laurentum távol seregét száguldani látja;
Turnus meg szilaj Aeneás vértjét veszi szemre
S hallja a lábdobogást már, és mint fújni a ménnek.
S lenne is ott viadal, kapnának kardra sietve,
Hogyha hibéri habokba a rőt Phoebus le nem űzi
Elfáradt fogatát, föl váltva homállyal a nappalt.
Hát települnek a város elé s a falat bekerítik.

TIZENKETTEDIK ÉNEK

Látva latin hadait Turnus lankadni - letörte
Lelkük a mostoha Mars - és hogy mindnek szeme rajta,
Váltsa be már, mit ígért, irgalmatlan dühre gyullad,
Szítva szívét szilajon. Mint pun pusztákon oroszlán,
Hogyha vadász súlyos sebet ejt, beleszúrva sügyébe,
S az most érez a harchoz csak kedvet, nyaka szirtjén
Rázza sörényét már s nem fél szétrágni a rabló
Ráhajított gerelyét, míg véres szája felordít:
Turnus is épp így vet lángot dühös indulatában.
Majd, tombolva, ilyen szókkal közelít a királyhoz:
„Turnus nem fog késni; ürügy sem lesz, hogy a gyáva
Aeneadák szavukat szegvén a kötést letagadják.
Én megvívok. Atyám, áldozz, készülj fel a frigyre!
Vagy letaszítja a Tartarus-éjbe ma Ázsia dardán
Jöttmentjét ez a jobb - a latin szemlélje csak ülve -,
És a közös szégyent szablyám egyedül teszi jóvá,
Vagy pedig ő győz, és neki lesz Lávínia párja.”

Mélységes higgadtsággal szól erre Latínus:
„Ó, jeles ifju vitéz, szívedben a hősi erények
Bármi magas heven is forrnak, nekem az legyen illő:
Intselek és eseted mindegyre remegve latoljam.
Rád vár Daunus atyád birodalma, a sok, nagy erővel
Megvitt vár, s kebelét, kincsét felajánlja Latínus;
Él hajadon, nem közrangú, más is Latiumban
S Laurentum mezein. Hagyd, hadd mondjam, keresetlen
Szóval, amit nehezemre esik, de fogadd csak eszedbe:
Adni nekem, ki előbb is már megkérte, olyanhoz,
Lányom nem lehetett, ég-föld egyaránt igen intett.
Ámde szerettelek, ez győzött, győzött a rokon vér
S bús nőm könnye, hogy eltéptem minden köteléket:
S vöm jegyesétől megfosztván, vad harcba merültem.
Hogy mi nyomor, Turnus, mily háboru kerget azóta,
Látod, hisz te kivált kínlódsz, és mekkora bajtól!
Két rémes vészben vesztvén, csak e vár fala védi,
Úgy-ahogy, italus érdekeink; habjával a Thybris
Vérüinktől meleg, és csontunktól őszek a síkok.
Jaj, de miért habozom? Mily téboly tépdési elmém?
Hát ha lehulltán Turnusnak kész ügyis az alku,
Mért ne, amíg életben van, hagyjak fel a harccal?
Mert mit mond a rokon rutulus, mit Itália többi
Népe, ha még én hajszoalak - csak a sors be ne váltsa -
Halni, holott lányom kérted feleségül előtte?
El ne feledd, ez a harc kétes; koros édes apádon
Hát könnyörülj, akit Ardea zár, ott búsul utánad,
Messzi hazátokban.” De beszéde nem oltja haragját

Turnusnak, sőt gyújtja, s a gyógymód csak betegíti.
 Végre, ahogy szavakat lel, ilyen válasz fakad ajkán:
 „Vesd el, amely, te derék, gyötör értem, esengek, a gondot,
 S hagyd a dicső hírért feltenni cserébe halálom.
 Bánni gerellyel, atyám, jobbunk kirepíteni kardot
 Még nem erőtlens; a vér, ha sebet mi ütünk is, előtör.
 S anyja se jó le, az isteni nő, a futót betakarni,
 Asszonyi gonddal felhőkbe s híg pára-lepelbe.”
 Ám a királyné megrettenve az új hadi hírtől,
 Sírva vejére borul s így esd, alig élve, a zordhoz:
 „Turnus, e könnyekre s ha Amáta iránt szived érez
 Tiszteletet, kérlek - sanyarú vénségem egyetlen
 Gyámola te s vigaszom, díszünk, aki védve Latinus
 Roskadozó házáat, az egész birodalmat is őrzöd -
 Szűnj meg a teucrusszal folytatni viszályod ezentúl.
 Bármilyen baj ér a csatán, ugyanaz fog sújtani, Turnus,
 Engemet is; veled együtt kell elhagynom e gyűlölt
 Életet: Aeneást vejemül, mint rab, sose lássam!”
 Hallva szülője szavát Lávínia, könnye kibuggyan
 S lángba borult arcán lecsorog, mely e nagy pírulástól
 Egy csupa tűz már, és képét előzőnli hevével.
 Mint amidőn csigavér cseppen le az indus ivorra
 Vagy ha a rózsák közt a fehér liliom színe rőt lesz,
 Arca a lánynak is úgy látszott változni színében.
 Szítja szerelme amaszt, a szüzet szeme nézi merően;
 Kész már küzdeni, majd kurtán szólítja Amátát:
 „Ő ne kísérts, anya, könnyeddel, kérlek, s ily igékkel,
 Engem, akit verekedni a vad Mars unszol amúgyis;
 Mert a halált Turnusnak sincs halogatni hatalma. -
 És te meg, Idmón, menj, add tudtul a zsarnoki phrygnek
 Nem békés szavaim: ha a holnapi hajnal az égre
 Rózsa-vörös fogatán felhajt, vörheny ragyogásban,
 Teucusait rutulus népünkre ne küldje, a teucrok
 És rutulok közt szűnjön a harc; döntsünk *mi* csatázva,
 S ott a mezőn kéressék meg Lávínia, vérrel.”
 Ily szavakat szólott, azután szaporán fut a házba,
 Már paripáit akarja s örül, hallván nyihogásuk;
 Pílmunust tisztelte viszont velük Óríthia,
 Színük a hó színét, a szelet megelőzte futásuk.
 Körben a fűge lovász-sereg áll, fészülve sörényük
 És veregetve a tomporukat teknős tenyerükkel.
 Ő ezalatt aranyos, halavány rézzel merevített
 Vértet köt vállára, kezébe pedig veszi kardját,
 S pajzsba karolva kitűzi piros, két-szarvu taréját;
 Szablyáját Daunusnak a Tűz Ura adta egyébként,
 Isteni atyja, a hev pengét megmártva a Styxben.
 Majd a nagy oszlop alatt, a terem közepére letűzött,
 Auruncus-vér Actortól zsákmányul elorzott
 Szörnyü gerelyt veszi fel szilajon s ezt mondja, kezével

Rázva: „Jövel, kopiám, akihez sohasem folyamodtam
Hasztalan én, az idő sürget: hajdan ha nagy Actor,
Most Turnus maga hord. Ó, hagyd testét odavágnom,
Hadd nyúzzam le erős kézzel, tépjem meg a vértjét,
S mirrhától csepegő, hevitett vassal fodorított
Fürtjeivel hadd hulljon e phryg fél-férfi a porba!”
Ily harag úzi az őrzöngőt, csupa láng tüzes arca,
S messzi ragyogva, szilaj szemeit felgyújtja a villám:
Mint amidőn bika, hogyha hevül tusakodni, ijesztőn
Elbődülve, dühét szarvába helyezni igyekszik
S ront a fatörzseknek, csapkod fel a légbe boszúsan,
S rúgva a port a porondon, a harcot ekép gyakorolja.

Anyjától nyert fegyvereit forgatva a szörnyű
Aeneás ugyanígy készül közben viadalra
S szítva szivét örvend, ez az alku kiirtja viszályuk.
S már biztatja barátait és a letörtet, Iúlust:
Ím, ez a sors, és megfontolt üzenettel a béke
Pontjairól, fejedelmi Latínushoz követet küld.

Ám a hegyeknek a másnap alig hintette be ormát
Fényeivel, s a habok fenekét, feltartva az orruk,
Tűz-lehelő paripái alig hagyták el a Napnak:
Mérlik máris a harci helyet, készítve középén,
Teucusok és rutulok, nagy váruk alatt, a falaknál
S tűzhelyet, és gyeptől raknak közös isteneiknek
Oltárt is. Mások fejüket beborítva babérrel
S kötve kötényt a vizet hordják, élesztik a lángot.
S tódul az ausonidák hada már, a kapun kiözönlik
Kopjás tömkelegük. Valamint teljes csapatával
Trója s a tyrrhének más-más fegyverzetű népe
S annyi a vas rajtuk, mint hogyha merész viadalra
Hívná őket Mars. De sűrög seregük sűrűjében
Sok vezető is, aranybársony köpenyére kevélyen,
Mint vad Asílas, az Assaracus főtörzsbeli Mnésztheus
És Messápus, a ló-betörő, Neptúnus e sarja.
Majd hogy a kürt jelet ad, vágat valamennyi helyére,
S vágva a földbe vasuk, leteszik melléje a pajzsot.
S dől a kíváncsi anyák, fegyvertelenül jön a köznép,
Sőt rokkant öregek tömege s tornyokra, tetőkre
Kúszik fel, vagy mint sokan, áll a magas kapuszárnyhoz.

Csakhogy a csúcsra, melyet most mondanak Albai Hegynek -
Ám azidőben nem volt még neve, fénye, se híre -,
Fellebben Júnó s a lapályra lelátva Latínus
Várát nézi s a két, trósz és laurentumi, hadsort.
Majd Turnus nővérehez kezd szólani sebtén,
Zúgó csermelyek és tavak úrnőjéhez az úrnő,
Mert, miután szüzességét elorozta, e ranggal
Lepte meg őt Jupiter, legfőbb fejedelme a mennynek.
„Nimfa, te, kit keblünk oly igen kedvel, habok éke,
Tudhatod, én valamennyi latin szüz elébe helyezlek,

Kik csak a tágszívű Jupiter hűtlen heverőjén
Megháltak, s örömet ide vettelek égi mezőnkre:
Bánatod értsd meg ezért, s engem, Júturna, ne vádolj.
Míg Latium pártján látszottak lenni a párkák,
S védte a végzet is, én Turnust és váratok óvtam:
Ám nem egyenlővel küzd most, úgy érzem, az ifju,
Napja a párkáknak közeleg, les rá vad erőszak.
Hát e tusát, e frigyet szemeim szemlélni se tudják.
Hogyha merész vagy ezért valamit cselekedni öcsédért,
Tedd, hiszen így illik. S e homályba talán derü lobban.”
Még ki se mondta, midőn fölsírt Júturna zokogva,
És gyönyörű kebelét verdeste vadul keze. Csakhogy
„Nincs ma a könnyre idő - szólott sáturnusi Júnó -,
Fuss szaporán, s az öcséd, ha ugyan lehet, óvd a haláltól,
Vagy támassz te tusát és tervüket, alkujuk elrontsd.
Hátamat én tartom.” Lángot lelkében eként gyújt,
Majd tovahagyja a tűnődőt szive bús zavarában.

Jönnek az országfők, jön a súlyos testű Latínus
Négyfogatán ezalatt, akinek feje fénylik a kétszer
Hat szinarany sávtól, mely mint ősének, a Napnak
Címere fogja körül; Turnust két hórszínű húzza,
Két széles vasu lándzsáját úgy rázza kezében;
Arra meg Aeneás, ösatyja a római fajnak -
Testén mennyei vért, paizsán tündöklök a csillag -,
S Ascanius, másod-rendbéli reménye a roppant
Rómának, jön a táborból, egy tiszta ruhájú
Főpap után, ki parázs máglyákra helyezni nyíratlan
Bárányt visz, valamint malacot, sörtés koca sarját.
Majd mialatt markuk sós lisztet szór, s a szemükkel
Fordulnak nap költe felé, barmok feje búbját
Késsel megjelölik, poharuk pedig öntik a tűzre.
S Aeneás, a kegyes, könnyörög, gerelyét kiröpítve:
„Légy nekem esdeklőnek most, ó, Nap, te bizonyosság,
S Föld, te, kiért sodródtam e sok sanyarú siralomba
S messzeható, te, atyám, de te is, sáturnusi hitves
(Már szelidül - szelidülj, úrnőm!), valamint ki parancsolsz
Nagy hatalommal a háborukon, te dicső atya, Mávors;
S források, folyamok, titeket hív szám, a nagy égnek
Lényeivel, meg a kék habözön fenekén lakozókat:
Hogyha netán Turnus győz itt diadallal, az auson,
Akkor a vesztesek Éuander várába vonulnak,
S nem marad itten Iúlus, nem kel az aeneadáknek
Népe se kardra, s e hont vassal többé sose dúljuk.
Ám ha nekünk nyeri meg Mars istent Győzelem asszony,
Mit bizonyosra veszek, s adják is az égi hatalmak,
Egy italust se vetünk teucroknak alá s uralomra
Sem török én: e legyőzetlen két nemzet egyenlő
Szent törvények alatt a frigyet megkösse örökre.
Isteneket, vallást adok én, - hatalomra, hadügyre

Gondja Latínus ipamnak lesz; míg nekem a teucus
 Várat emel, melynek Lávínia fog nevet adni.”
 Így szólt Aeneás; de szavát folytatja Latínus
 S nézve magasba, kinyújtja kezét, föl a csillagos égnek:
 „Mint te is, Aeneás: a habokra, a földre s a mennyre
 Esküszöm és Jánusra s a két látónai sarjra
 És ama lenti erőkre s a zord Dís szent kapujára;
 Halld meg, atyám, ki egyezséget mennykövel erősítsz.
 Illetek, ím, oltárt, köztünk a tüzet - jövel, isten:
 Ítalus ezt a frigyet, békét bontván, sose bántsza,
 Bárhova hajlik a sors; engem pedig ebben erőszak
 Nem győzhet le, borítsa be bár a világot özönvíz,
 Vagy süllyedjen a Tartarus-éj fenekére a mennybolt;
 Mint e jogar - miután jogarát épp fogta kezében -,
 Árnyatadó könnyű lombot többé sose sarjaszt,
 Mert a vadonban a vas többől lemetélte a törzsről
 S ágait és héját és anyját elveszítette,
 Hogy csak volt fa: ma műgonddal remekelt arany-ékszer,
 Mely díszül szolgál a latin fejedelmi atyáknak.”
 Így ígértek a főbbek előtt frigyet ők, ily igékkel,
 El nem enyészőt, egymás közt. Majd tűzre szokásként
 Szentelt barmaikat vetik és belezik ki a bendők
 Még élő zsigerét, teli tállal avatva az oltárt.
 Ám a rutul már rég fölmérte, közöttük a párbaj
 Nem lesz egyenlő, és szivükön szilaj indulat erjedt;
 S főként, hogy közel is látták, milyen össze nem illők.
 Mit halk lépteivel táplál Turnus: jön az oltárt
 Ájtatosan, szemeit leszegezve imádni, s az arca
 Oly beesett és oly holt-halvány ifjui képe.
 Hallva a nővér, mint terjed, Júturna, beszédjük
 És hogy a köznépnek mint kezd változni kedélye,
 Ront a tömeg sűrűjébe Camers képében azonnal,
 Kit híressé tett főrangú családjá, vitézlő
 Atyja, pedig maga is rettentő rémes a harcban,
 Ront a tömegbe tehát, és értve ugyancsak a módját,
 Költi a legszörnyűbb híreket s így izgat, e szókkal:
 „Nem szégyen rátok, rutulok, hogy elesni egy embert
 Küldötök annyi helyett? hát számra s erőre mi tőlük
 Elmaradunk? Im, a trósz itt van, meg a végzetes arcas
 Had s az egész Turnust gyűlölő Etrúria bezzeg!
 Föl, fele része elég, ha csatába csapunk, csapatunknak.
 Mert ki magát ma az istenek oltárán felajánlja,
 Ő sose hal meg a nép ajkán, hire felhat az égbe:
 Ellenben mi, kik itt pihenünk lomhán a lapályon,
 Elvesztvén e hazát, nyöghetjük a büszke bitorlót.”
 Így szította, e szókkal mind szilajabbra az ifjak
 Szíveit ott, míg zúgás nem támadt a tömegben;
 Máshogyan érez már latin és laurens, valamennyi.
 És kik imént fegyvernyugvást, a hazára reméltek

Hullani fényt, kardot követelnek most, hogy az alkut
 Felbontsák, Turnus nyomorult sorsán szívük úgy fáj.
 Még jobban hat rájuk utóbb Júturna, ki fentről
 Oly jelet ad, melynél az itáloknak soha semmi
 Rá nem szedte csudájával dúlt kebleit inkább.
 Szállt ugyanis Jupiternek a rőt mennyből le s a parti
 Szárnyasokat kergette fakó keselyűje, megűzvén
 Nagyhangú hadukat, mikor egyszer csak tör a vízre
 S horgas karmaival deli hattyút kap föl az ádáz.
 Ámul a nép, italus csapatuk, de csoportja csap íme
 Vissza - csodás látvány - csattogva a vadmadaraknak,
 Hogy szárnyuk felhőjétől besötétül az égbolt,
 Ellenségük eként űzik, míg túlerejükre
 Körme közül terhét a folyóba nem ejti a súlytól
 Lankadozó, s tova nem tűnik magasában a mennynek.
 Jó jelként a rutul mindezt üdvözli zajongva
 S kapnak a kardok után; de Tolumnias érvel, a látnok:
 „Ez volt, ez vágyam netovábbja, melyért esedeztem.
 Értelek ég, rád ismertem; hát föl, ti szegények,
 Én leszek, én a vezér - fegyvert! hisz e vadszövü jöttment
 Mint ijedős ludakat rémít titeket ma hadával
 S pusztít partotokon. Pedig ó, perdülni fog innét,
 Mélyre bocsátva a vásznat még! Hát egy akarattal
 Sorba, sűrűn, s elvett uratok védjétek e vészben!”
 Szólt és törve előre, vasát veti szemben, az ellen
 Tömkelegébe; süvöltve suhan s átvágja a somnyél
 Bizton a légörvényt. Mire lárma riad, zavarodnak
 Pad-soraik tüstént, és támad tűz a szivekben.
 S száll a vas - és szemben szép ifjak, számra kilencen
 Álltak amott, akiket valamennyit a tyrrheni asszony
 Szült, arcádi Gylippusnak hű hitvese hajdan,
 Hát egyiket, hol a hímes öv épp horzsolta a csípőt,
 Ott, hol a csatba harap derekán két vége a szíjnak,
 Egy ragyogó gerelyű s termetre tekintve kiváló
 Hőst átver bordái alatt s üt a sárga homokba.
 Ámde a bajnoki testvér-had, dühre gyúlva e gyászon,
 Résztint rántva acélt, résztint kelevézzel a kézben,
 Ront vakon arrafelé. Rájuk pedig íme lezúdul
 Laurentum serege. S dől a trósz ismét sűrű sorban,
 Majd az agyllaiak s ama cifra-ruhás raj, az arcas.
 Egy vágy szítja szívük, vassal végezni ügyükben.
 S omlik az oltár is, viharos dzsida-vész tör az égre,
 Mely mint vas-zápor zúdul le megint a mezőre,
 Míg az edényt s a tüzet mentik. Maga is viszi megvert
 Isteneit s menekül, hogy a frigynek vége, Latínus.
 Mások amott szekerük szerelik, pattan paripára
 Társa, avagy talpon terem és kiragadja a kardot.
 Messápus pedig Aulestés tyrrhén fejedelmet -
 Hord fejedelmi cimert - rémíti lovon nekirontva,

Hogy megszegje szövetségük; s a szegény, ahogy erre
 Visszaszökell, lebukik, beleesve mögötte a tűzbe,
 Fejjel ivelve, hanyatt. Odatör dühben égve azonnal
 Messápus s otromba vasát belevágja a váltig
 Esdeklőbe vadul s így szól meredek lova hátán:
 „Ez megkapta, a mennynek eképp áldozni ma illőbb!”
 Fut s a meleg tetemet kirabolja az ítalus erre.
 Ám útjukba kerül s a kezébe ragad Corynaeus
 Egy tüzes üszköt az oltárról s Ebusust, aki tör rá,
 Arcul sujtja, amint le akarja kaszálni; kigyullad
 Hosszu szakálla s büzt áraszt. Mire most maga lendül
 S ballal a rémült ellenfél fürtjébe ragadva,
 Míg testét térdrel nagy erővel a földre feszíti,
 Átveri vad szablyája szivét. Podalírius Alsust
 Űzi kivont karddal közben fenyegetve, a pásztort -
 Ott fut a hadsor előtt, a dzsidák közt ez; de a bárdal
 Visszafelé vág most, a fejét állig behasítva
 Ellenségének, hogy a vér vértjét előzőnli.
 Arra nehéz nyugalom zuhan, és beborítja vas-álom
 Pilláit, szeme lángja pedig fagy a végtelen éjbe.
 Pusztá kezét kegyes Aeneás felemelve azonban
 Hívja a harcosokat, harsány hangon, hajadonfőtt:
 „Hé, hova futtok? e visszavonás mi közöttetek újra?
 Ó, szűnjék a harag! hisz szerződünk, a szabályok
 Mind megszabva; nekem szabad itt egyedül verekedni,
 Hagyjatok, és szívetek ne szorongjon ezért; e szövetség
 Szent ma karomtól lesz; Turnust nekem adta a menny már.”
 Míg ily ígéket mondott, míg így szólt, szava közben,
 Ím, suhogó szárnyas nyíl szállt száguldva a hősre, -
 Hogy ki kezéből jött, mi vihar repítette le, rejtély,
 Nem tudjuk, hogy e nagyszerű hírt a rutulnak a vaksors
 Hozta, vagy isten: a tett ragyogó fényét fedi fátyol,
 Aeneáson ütött sebbel nincs hős, aki henceg.
 Turnus a harcból Aeneást hátrálni s a hadfők
 Rémületét látván lobban vad örömré azonnal;
 Kéri lovát, kardot követel, kocsijára kevélyen
 Föllendíti magát, és már markában a gyeplő.
 S míg tör előre, ad át sok erős daliát a Halálnak,
 Mást félholtan hemperget, hadakat tipor össze
 Ménjeivel s elvett gerelyük veti rá a futókra.
 Mint a szilaj Mávors a hideg Hebrus vize mentén,
 Hogyha vadul paizsára csap és bomlott paripáin
 Vágtat a harcba, s azok megelőznek a tág tusa-téren
 Déli szelet, Zephyrust, hogy döng dübörögve a távol
 Thrácia körmük alatt, míg körben a szörnyű Szorongás
 És a Harag s a Hamisság fut, kísérve az istent:
 Így veri Turnus is, ily tüzesen, párás paripáit,
 Át a hadak közepén, gyarlón gúnyolva legyilkolt
 Elleneit, s a futó pata szórja-szítálja a véres

Harmatot, és a homok vértől iszamós, hol iramlík.
 S már Sthenelust is elejtve Pholust öli meg Thamyrusszal,
 Kettejüket közel-, azt táv-harcban verve le, s omlík
 Glaucus, az Imbrasida s testvére Ladés, kiket atyjuk,
 Imbrasus, egyformán tanított Lyciában a harcra,
 Küzdeni kézzel mint paripán megelőzni az orkánt.
 Másfelől Eumédés tör az öldöklés sűrűjébe,
 Harcairól hirhedt fiu-sarja a régi Dolónnak,
 Névre nagyatyja, de szívre, erőre az apja utóda,
 Atyjáé, ki midőn danaus sáncokhoz elindult,
 Mint kém, koncul a Pélidés kocsiját követelte;
 Tydidés mást szánt adományul azonban e gögért,
 Hogy nem akarja Achillésnek paripáit azóta.
 Ezt, hogy a sík téren Turnus meglátta a réten,
 Könnyű gerelyt vet a híg levegőn legelőbb is utána,
 Majd fékezve lovát, lendül le a kétfogatúról,
 Az dől alá s elalél, ő meg nekiront s a nyakára
 Hágva, a villámló kardot kicsavarja kezéből
 S míg torkába hasít mélyen, még mond ily ígéket:
 „Melyre hadat hoztál, ime Hesperiát, e mezőket
 Mérd fel, trójai, fekve: falat pedig így rak, e díjat
 Kapja, ki szablyát vonva velem viadalra mer állni.”
 S társa lesz Asbytés, a kemény kelevéz veri mellé,
 Így jár Thersilochus, Chlóreus, Sybaris, de Darés is,
 Végre, akit bokros paripája dobott le, Thymoetés.
 Mint amidőn édón Boreás fölvölt viharával,
 Zúgva az aegei tengeren, és töri habja a partot
 S hol nekifekszik a szél, menekülnek az égen a felhők:
 Turnus elől is eként inal el, valamerre viharzik,
 S fordul a had, fut a sor; de az ár őt is viszi-vonja,
 S míg száguld a szekéren, a szél veri vissza taróját.
 Ám a vad ordítást Phégeus nem tűri e dülást,
 Szökken elé szekerének, a gyors paripák zaboláját,
 Habzó szájuknál, jobb kézzel félrecsavarva.
 S függ az igán, a fogat hurcolja, miközben a széles
 Lándzsa surolja, ahol fedezetlen a teste, de kettős
 Vértjén is behatol, bőrén könnyű sebet ütve.
 Mégis, az ellenfélnek emelt pajzzsal nekitámad
 És a segítséget vont kardjától hiszi nyerni,
 Csakhogy a tengely, a fürge kerék tüstént tovarántja
 És a porondra taszítja hanyatt; tör utána azonban
 S vágja le vértje szegélye felett a fejét, sisak-aljnál,
 Hagyva a téren a holt-tetemet hempergeni Turnus.
 Míg Turnus diadallal eként vérengzik a síkon,
 Mnésztheus Aeneást azalatt hűséges Achátés
 S Ascanius karján sebesülten a sánc fele húzza:
 Lépését hosszú lándzsával váltja a bajnok.
 Dül-ful, a tört vesszőt ki akarja csavarni hegyestől,
 Azt követelve, tegyék, ami leghamarabb hoz eredményt:

Széles szablyával nyissák ki sebét, hogy a nyílhegy
 Rejteke táguljon, s őt küzdeni visszabocsássák.
 Fut közben Phoebus kedvence is, íme, Iápys
 Íásidés, akit úgy megkedvelt egykor Apolló,
 Hogy nekiadta s örömmel ajándékol tudományát,
 Látnoki lelkét, lantját és hozzá sebes íjját.
 Ámde kitett atyján inkább vágyván könyörölni,
 Ő a füvek titkába merült el, az orvosi tanba,
 S ment csak e csendes művészet hír-nélküli útján.
 Áll csikorogva tehát, iszonyú gerelyére hajolva
 Aeneás vadul, ott a fiuk roppant hada körben
 És szomorúan Iulus; a könny rá nem hat azonban.
 Paeoni hátra dobott köpenyében az agg pedig izzad,
 Phoebusi gyógyító fűhöz folyamodva hiába,
 S hasztalanul huzogatja kezével a nádat is egyre,
 Csak forgatja a vas végét foga közt a fogónak.
 Ámde sikert sem a sors nem nyújt, sem az orvos-Apolló;
 S már a mezőn, künn, mind iszonyúbb lesz a szörnyű szorongás,
 Mindinkább közelít a veszély. És porba borulni
 Fönn az eget, lovasok rohamát látják s a palánkba
 Hullani lándzsa-esőt. Keserű jaja felhat a mennyig
 Közben a vad viadalt vívó s eleső daliáknak.
 Ám fia méltatlan kínján megesik Venus ekkor
 És szed a krétai Ída hegyén vérszínű virágú
 Dictamnust, dúsan-húsos levelekkel a szárán;
 Ismeri jól minden vad-kecske is ezt a növényt, ha
 Szárnyas nyíl reked olykor meg hátuk közepében.
 Hát egy ilyennel jön, testét sűrű ködbe takarva
 Most Venus; és a tükörfényes, vízzel teli tálba
 Lopja titokban, sőt tölt enyhetadó, folyadékony
 Ambroziát is rá s illat-lehelő panacéát.
 Mit se gyanítva a vén, e kenettel itatja Iápys
 Át a sebet, mikor egyszer csak megszűnnek a kínok
 Teste fölött, sebe mélyéből lohad ömleni vére.
 S már keze mozdulatára, alig készítve, a nyílhegy
 Enged, a régi erő tér vissza megint a tagokba.
 „Kardot a hősnek! mit vártok? hamar! - izgat Iápys
 S szívük az ellenség ellen maga szítja először.
 „Ezt nem eföldi erő, nem a gyógytudomány cselekedte,
 Aeneás, de nem is jobbam segített ki bajodból:
 Nagy harcodra nagyobb hatalom küld vissza, egy isten.”
 Vágyva csatázni a hős, aranyos saruit köti tüstént
 Talpa alá és már csóválja kezében a lándzsát,
 Majd hogy a pajzs balján, páncélja feszül derekára,
 Ascaniust így, fegyveresen, szívére szorítja
 S szól, a sisakvason át csókját ajakára lehelvén:
 „Légy a valódi vitézségben követőm s az erényben,
 Ám a szerencsét másoktól lesd el, fiu. Jobbam
 Most e csatán megvéd és majd nagy öröme vezérel.

Csakhogy, amint érett kort érsz, ne feledd felidézni,
És eleid szem előtt tartván, mi legyünk a szivedben,
Aeneás atya és Hectór nagybátya a példa.”

Ily szavakat szólott és ment a kapun ki ijesztőn,
Rázzván rettenetes gerelyét; sűrű sorban utána
Tör Mnéstheus, Antheus, valamint kiürítve a táborn
Hívei mind. Porköd csap fel feketén a mezőről,
És a porond a paták dobogásától dübörög, reng.
Látta a töltésről Turnus, látták rohanásuk
Ausonai s csontig metsző iszonyat hasította
Át a hadat; de latin részen Júturna, ki hallja
S érti először e zajt, a futást ő kezdi ijedten.
Száll ezalatt feketén seregével a síkon a bajnok.
Mint amidőn zivatarfelhő tör a partnak a tenger
Habjain át, ha vihar támad, s a paraszt, az esendő,
Retteg előre, hogy ó, a gyümölcsfákat kicsavarja,
S elervén a vetést, lesz meddő messzire minden;
Hisz száll hirnöke már, ott vijjog a szél a fövenynél:
Így tör a rhoetéumbeli hadvezető csapatával
Ellenségeire, s tömör ékbe tolul, sűrű sorba
Mind. Thymbraeus eként öli meg karddal nagy Osírist,
S Arcetiust Mnéstheus, Epulót elemészti Achátés,
Míg Gyas Úfenset; de Tolumnius is dől, a látnok,
Ő, ki az ellenségre vasát legelőször ütötte.
Erre eget ver a zaj, s újból a rutul fut a réten
Visszafelé, menekülve poros hátuk mutogatván.
Ám szaladót nem méltat most agyonütni a bajnok,
Sem gyalog összecsapót, vagy rá kelevézt kihajítót
Nem kerget; csak Turnus, akit nyomon üldöz a porban,
Őt egyedül kívánja csupán viadalra kihívni.
Borzaszt a bajnoknő, Júturna ezen, szive dermed,
És a lovak gyeplői közé letaszítja Metiscust,
Turnusnak kocsisát, ott hagyva heverni a rúdtól
Messzi kivágódót; és már maga fogja a kantárt,
Mása Metiscusnak hadi vértre, beszédre, alakra.
Mint ha a dús uraság fényes házában a füsti
Fecske, a tágas tornácot beröpülve, körülszáll,
Hogy fecsegő fészkének kis legyeket s eleséget
Hajtson föl, s a nyitott csarnokba csap ím csicseregve,
Vagy ki az udvari tóra: eként száguld szekerével
Ellenségei közt Júturna a gyors paripákon,
Hol hátrébb, hol elől mutogatva örömteli öccsét,
Kit hogy mentsen a párbajtól, jó messze visz onnan.
Ám hogy elévágjon, nem rest kanyarogni körökben
Aeneás sem, a vert hadon át nyomon úzve s üvöltő
Hangan hívja a hőst. Valahányszor azonban a szélgyors
Méneket éri utol, vagy akár csak látja az ellent,
Félre csap, és fogatuk Júturna vezéreli vissza.
Jaj, de mit is tehet ő? habozik hánykódva, hiába,

Százfele szagatják szívét, szét-tépve, a tervek.
Közben a könnyeden arra-futó Messápus, acélos
Végű két ruganyos kelevézből, melyek éppen
Baljában voltak, jó célzással kivet egyet.
Aeneás fékez, féltérdre ereszkedik, óván
Pajzsával testét; de sisakjának leragadta
Mégis a fürge gerely tetejét, horzsolva taróját.
Most gerjed dühre csak, miután felszítja e fortély,
S lát lovakat-szekeret külön úton egyre kitérni:
Híva szegett frigyük oltára s Jupiter tanuságát,
Hát tör a sűrűbe végre, s mert Mars is vele, szörnyű,
Vad viadalt támaszt, semmit-senkit se tekintve,
És minden fékét bösz szívének megereszti.

S most ki dalol nekem isten e sok könnyről, ki tud annyi
Vérről, vagy vezető vesztéről vallani versben,
Kik hol a trójai hős, hol Turnus elől menekültek
Végig a síkon? hát ily vad vésszel veri kedved
Népeidet, Jupiter, kik örök békére hivattak?
Aeneás a rutul Sucrót - legelőbb e tusától
Torpan a teucrus iram - hosszan nem húzva a harcot,
Odalt, hol menten mezsgyét nyit a kard a halálnak,
Bordáin veri át, zord szablyát szúrva szívébe.
Míg Amycust, kit a ló levetett, Turnus, de Diórést,
Öccsét is, gyalog úzi, s amazt hosszú kelevézzel,
Jöttében döfi át, ezt karddal, majd kocsijára
Fűzve leszelt, vértől csepegő fejüket, tovaszáguld.
Ám az előbbi Talost öli már, meg a hősi Cethégust
És Tanaist, egy harcban mindhármát, Peridía
Sarját végül, echíoni vér bús-szívü Onítést.
Közben a másik hős a lycus testvéreket irtja -
Jöttek Apolló rétjeiről - meg az ifju Menoetést,
Harc-gyülölő arcast, aki élt kicsi házban, a habzó
Lerna halas táján, hálója után, a nagyokkal
Mit se törődve, s az apja is úgy bérelte a földjét.
Mint amidőn tűz mar, több ponton a száraz avarba
És a borostyántól ropogó bokrok sűrűjébe,
Vagy mint hogyha magas bércről a lapály fele törnek
Tajtékzó folyamok harsogva-dörögve, s az úton
Mindent elseper áradatuk: kaszabolni e kettő,
Turnus s Aeneás így ront; most szítja szívük csak,
Most a düh, és soha-nem-riadó kebelük veti széjjel,
Mindegyikük sóváran csak sebet osztani vágyik.
S már az utóbbi megint öl: Murránust, ki sok őst
Hányta fel és fejedelmi latin vérét, meg ükapját,
Egy kösziklának szörnyű szirtjével a földre
Sújtja hanyatt; a kerék tüstént tovarántja a hámfák
És a kötőfék közt, robogó paripái pediglen,
Már nem ügyelve uruk, sűrű körmükkel letapossák.
Míg az előbbi a szörnyü, heves Hyllust, ki reátör

Dobja halántékon, hol arany fedi védve, vasával;
Áthasad ott a sisak, velejében akad meg a kopja.
Téged sem tud Turnustól megmenteni jobbod,
Hősszívü gráj, Crétheus. De az égilakók se Cupencust
Aeneástól, kardja előtt maga tárta ki keblét,
Réz-paizsában védelmet nem lelt az esendő.
És e lapály Laurentumban látott lezuhanni
Téged is, Aeolus és hátadra hanyatlani hosszan;
Elhulltál, te, akit nem bírt se hadával az argív,
Sem Priamus hona feldúlója megölni, Achillés;
Itt várt rád a halál, és míg házad magas Ídán,
Áll Lyrnessusban palotád, Laurentum a sírod.
S már valamennyi latin, minden dardán, az egész had
Összevegyül, valamint Mnésztheus, hősszívü Serestus
És Messápus, a ló-betörő, meg a bátor Asílas:
És tuscus sorok, Éuander hadi-szárnya, az arcas,
Mint kitelik tőlük, kaszabolnak egész erejükkel
S nincs nyugalom, se szünet, szörnyű viadal tüze tombol.

Aeneásnak ily eszmét súg most anyja, a Legszebb:
Induljon sebesen seregével a vár, a fal ellen,
És rémítse meg ott a latint viharos rohamával.
S ő, ahogyan szeme járt le-föl, és a hadak sűrűjében
Turnus után nyomozott, megpillantotta a várost,
Még békén, büntetlen, e vad viadalban is épen.
Hát iszonyúbb vésznek villan föl képe agyában.
Mnésztheust, Sergestust valamint a vitézi Serestust,
Hívja vezéreit és megy a dombra, hová gyülekeznek,
Pajzsukat és gerelyük nem téve le, sűrűn a teucrok.
Ő pedig így szól köztük a felhányt domb tetejéről:
„Tenni szavam ne halasszátok, Jupiter velem érez,
S hogy túl gyors e határozatom, helye nincs habozásnak.
Én ma Latínus felvárát, e viszály okozóját,
Hogyha igámba nem adja magát, kijelentve: legyőzték,
Földülöm, füstös fedelét fektetve a földre.
Vagy tűrjek, míg Turnusnak tusakodnia tetszik
Újra velem, s aki vesztes volt, viadalra előlép?
Mert ez e gyilkos harc legfőbb oka, kútfeje, társak.
Fáklyát hát, fűrgén, a frigyet láng vívja ki ismét!”
Szólt, s a hivek hevesen, mint egy ember, tömörülnek
Ékbe legott és törnek a sáncok alá, sűrű sorban.
Egyszeriben tüzek és tűnnek fel azonnal a hágcsók.
S van ki a várkapuhoz vágat, hogy az öröket ölje,
Kardra kap és az eget feketíti nyilakkal a többi.
Aeneás legelöl: fölnyújtja közöttük a falnál
Két karját, harsány hangon korholva Latínust,
Istene rá tanu, kénytelenül kaszabol ma megintcsak.
Ám az itál másodszor tör frigyet, ellene kelvén.
Erre a rémült polgárok két pártra szakadnak;
Van, ki a vár kapuját kívánja a dardanidáknak

Föltárni s vonszolja magát a királyt is a falra,
Van, ki viszont fegyvert ragad és rohan óvni a bástyát:
Mint likacsos tajtékkőnek mélyén ha a méhrajt
Felfedezi s füstöt fű rá, fojtósat a pásztor;
Féltik az életüket s a viasz-várban szaladoznak
Föl-le ijedten azok, feni mind nagy zúgva fulánkját;
Terjed a mérges bűz zugolyukban, a szirtodu hangzik
Zűrzavaros zajtól ezalatt, s az eget fedi füst már.

Csakhogy az elcsüggedt latinokra egyéb baj is omlott,
Mely gyászával egész váruk feldúlta fenéig.
Mert a királyné tornyából közelegni az ellent
S törve a falra, tüzet hajigálni tetőire látván,
Míg rutulus sereget sehol és Turnust se hadával:
Véli szegény, elesett a viszály viharában az ifjú,
Hát esze vesztve e vad keserűségtől, kiabálni
Kezd, korholva szívét, hogy kútfeje mindeme kinnak
Ő maga, s összebeszél mindent bús bánata balgán,
S tépve le testéről, mert már kész halni, a bíbort,
Rút elhunytához hurkot köt fenn a gerendán.
Jutva fülébe az árva latin lányoknak e rémtett,
Szöke haját, rózsás arcát Lávínia tépni
Kezdi kezével köztük, mind követik körülötte
Esztelenül, zokogásuktól zeng messzi a csarnok.
Innét várukban végigfut híre a gyásznak,
Csügged mindenki, s leplét szaggatja Latínus,
Városa végveszedelmén és felesége halálán
Megriad, ősz fűrtjét mocskos porral telehintvén
S marcangolja magát, mért is nem hívta be régen
S vette a dardán Aeneást, mint szánta, vejéül.

Bajnoki Turnus eközben künn, szélén a lapálynak
Úz, mind lassabban, néhány loholót: a lovakban,
Gyors iramukban azonban már csak alig leli kedvét.
S íme setét borzalmaknak keserű zokogását
Hozza feléje a szél, figyelő füleit pedig éri
Felbolydult váruk szomorú lármája, siralma.
„Jaj nékem, mi riasztó gyász pusztít palotánkban,
Vagy mi e vad zúgás, mely a városból idehangzik?”
Szólt és kapva a kantárhoz, kábulva megállott.
Erre Metiscusnak képében, mint paripáit
És szekerét kormányozta s tartotta a gyeplőt,
Nénje felelt, a kocsis: „Fiait Trójának e részen
Úzd, hol a gyors győzelmeknek táruul tere, Turnus;
Van, ki a várat karjával még védeni tudja.
S Aeneás ha viszályt kelt és tör az italusokra,
Ölni a teucrust vad kézzel közben mi se késsünk.
Száma csatáidnak nem lesz, sem fénye csekélyebb.”
Mondja megint Turnus - - -
„Ó, tudom én, ki vagy, attól már, néném, hogy e harcba
Ártva magad, kezdted csellel földülni frigyünket,

Isteni nő, nem csalsz hát meg. De ki küld az Olympus
 Ormairól és mért sarkall e cudar siralomra?
 Látnod tán sanyarú végét gyász-sorsu öcsédnek?
 Mert mitevő lehetek? mi szerencse szerez nekem üdvöt?
 Murránust, akin úgy csüngtem, mint még soha senkin,
 Hullni magam láttam, míg hívott hangosan engem,
 Ám roppant le a roppant hős roppant sebe sújtván.
 S Úfens is kiterült, a szegény, tán hogy ne piruljon
 Szégyenemen, kardját, testét elorozta a teucrus.
 Tűrjem-e hát - hiszen ez van hátra csupán -, hogy omoljon
 Otthonom is, de e jobb Drancés dölyfét ne lohassza?
 Vagy fussak, hogy e föld Turnust eliramlandi lássa?
 Mért, sírunk siralomba sodor? Ti segítsetek inkább,
 Ó mánok, ha a menny nem mer megvédeni többé!
 S majd tisztán, szent szellemként szállok le közétek,
 Büntelen én, nem méltatlan fia hős eleimnek.”

Még ki se mondta, midőn repül íme habos paripáján
 Nyíl vasa vágta sebét sajgatva Sacés elől arcán,
 S tör ki nevével Turnusnak soraik sűrűjéből:
 „Szánd tieid, Turnus, benned végső bizodalunk!
 Aeneás vasa villámlik, fenyeget, hogy a földig
 Rontja magas várát, feldúlja az itálosoknak;
 Már a tetőn tüze tombol rég. Latinok szeme rajtad,
 Rajtad a fő figyelem; fejedelmi Latinus a frigyben
 Ingadozik, töpreng ő is, ki legyen veje végül?
 Sőt, aki úgy szeretett, maga gyilkosa lett a királyné,
 Elmenekülve a napfénytől a halálba ijedten.
 S már a kaput csak Messápus meg a bajnok Atínás
 Védi az ostromtól. Körülöttük két sűrű sorfal
 Hömpölyög, és a kivont kardok pengéi merednek,
 Mint a vetés: te pedig kocsikázol e távoli téren?”
 Meghökken a bajoknak e változatos sokaságán
 S állt Turnus tompán, némán. Ugyanabban a szívben
 Most iszonyú szégyen bánattal elegy dühe tombol
 És furiák szíttott szerelem, meg a bátor önérzet.
 Hogy köde tisztul agyán s eszmél ismét a világra,
 Szikrázó szemeit fordítja a fal fele dúltan
 És föléri a nagy fellegvárat fogatából.
 Hát im, a deszkák közt lángoszlop emelkedik égre,
 Hömpölygő tenger támad tűzből a toronyra,
 Arra, melyet jól-kapcsolt szálfákból maga ácsolt
 S látott el kerekkel alul, betakarva hidakkal.
 „Ver le a végzet már, testvér, szűnj tartani vissza,
 Menjünk, merre mutatja a menny meg a mostoha balsors.
 Aeneást, állom, kihivom s elszenvedek, állom,
 Bármi fanyar végét; nem látsz, nővérem, elesni
 Dicstelenül. De előbb dühöm, esdek, hagyd kidühöngnöm.”
 Szólt szaporán leszökellve a gyepre a harci-szekérről
 S áttör az ellenen, át a dzsidák sűrűjén, a kesergő

Nénét otthagyván s a hadak közepébe viharzik.
 Mint amidőn a hegy ormáról leszakítja a szélvész
 Vagy zivatar, zápor, vagy a vénség vasfoga marja
 Szét és szórja alá szaporán szirtjét a magasból;
 S hull a hatalmas kő, völgyébe rohanva a hegynek
 S fel-felugorva a földről, embert, állatot, erdőt
 Elsodor: így tör utat Turnus tömegén a futóknak
 Vára falához, ahol legtöbb vér fürdeti földjük
 Szétfröcskölve, s a legtöbb lándzsa süvölt el a légben,
 Majd jelet ad jobbja, s nagy hangon azonnal üvölti:
 „Hagyd a csatát, rutulus, nyilaid, te latin, ne lövöldözd;
 Bármilyen a sors, azt rám szabták, illőbb is az alku
 Megszenvetni nekem, s igazunk karddal kicsikarni.”
 Mind levonulnak hát, közepén helyet adva a térnek.
 Aeneás atya is, hallván, Turnus neve hangzik,
 Hagyja a sáncfalat és felvárjuk hagyja azonnal,
 Most habozást nem tűr, a tusát megszünteti tüstént
 S míg ujjongva repes, zörög ádáz fegyvere rajta:
 Mint az Athos, valamint az Eryx tetején ha remegnek
 Csörgő cserlelevelek, vagy mint amidőn havas orma
 Boldogan égre tör épp agg Appennínus atyáknak.
 Ekkor a trójaiak, rutulok fürgén s az itálok
 Függeszti szemüket mind rá, valamennyi, ki védte
 Fenn a falat s azok is, kik alul kossal taszigálták,
 És a vasat veti válláról le a nép. De Latínus,
 Ő is elámul e két iszonyú, két messzi világrész
 Szülte vitézen, mint kelnek megküzdeni karddal.
 Ekkor ezek, hogy a pálya ürül, tere nyílván tusának,
 Fürge futással a távolból kivetik kelevézüket
 S kezdik a küzdelmet, hogy pajzsaik érce csak úgy kong.
 S felnyög a föld, sűrűen kettőzteti kardjuk ütését,
 Férfiderékség és vaksors most összevegyülnek.
 Mint amidőn tetején a Taburnusnak, vagy a tágas
 Sílán szarvát két bősült bika összeakasztja
 S úgy öklel, mialatt az ijedt őrzők elugornak
 S csendben a csorda remeg, bambán bámulnak a borjak,
 Hogy kit ural legelőjük majd, a gulyát ki vezérli;
 Mint csapkodják ők szarvuk roppant erejével
 Egymást, osztva sebet s a szügyük bő vérbe fürösztik
 És nyakuk is, míg bögsüktől búgnak a berkek:
 Trójai Aeneás meg a daunusi hős is aképen
 Tör pajzsot pajzshoz, hogy eget ver a rémteli pengés.
 Juppiter ekkor két tányért vesz, súlyra egyenlőt,
 És nem-egyenlő két sorsát veti abba e küzdő
 Kettőnek: kit ítél el a vég, kit húz sulya halni?
 Turnus meg, hiszi üt, s azután büntetni a másik
 Nem tud már, felnyúl teljes testtel, s a magasból
 Kardja lecsap: latinok, trószok riadozva rivalnak,
 S mindkét fél feszülő figyelem. De a hűtlen acélkard

Eltör ütés közben, cserbenhagyván a haragvót,
 Hogy menekülnie kell. Szalad is szaporán, ahogy Eurus,
 Védtelenül látván, idegen fél-karddal a jobbját.
 Mert az előbbi csatába menet, mondják, fogatára
 Oly sebtében ugort, nem övezte fel atyja acélját,
 Hát kiragadta Metiscusnak kardját, kocsisáét.
 Mely megjárta, amíg szaladó teucrok mutogatták
 Hátukat; ámde midőn Vulcánus verte vas érte,
 Széthullott a halandó kéz munkája, törékeny
 Jégcsapként, ragyogó darabokban a sárga homokra.
 Fut föl-alá a fővényen ezért esze-háborodottan
 És kanyarog Turnus majd itt, majd ott kusza körben;
 Mert mindenhonnan sűrűn berekesztik a teucrok,
 Lenn meg a mély posvány, felvára magas fala föntebb.
 Aeneás sem rest, ámbár nyíl-marta sebével
 Térde siettében kissé gátolja, követni,
 S üldözi lábával hevesen lábát a futónak:
 Mint amidőn a kopó gímszarvast kerget, amelynek
 Útjában folyam áll, vagy amely riad éppen a bíbor
 Tollak töre előtt, de az eb csak ijeszti csaholva;
 S az rémülten e cseltől is, meg a part-szakadéktól,
 Száz kiutat kísért, föl-alá; sarkában azonban
 S űzi a szemfüles umber eb és már-már kap utána,
 S mint amelyik mar, mordul rá - de nem éri a fogsor.
 Rettenetes riadás kel hát, visszhangzik a tópart
 S körben a tó, hogy a tág menny is megzendül a zajtól.
 Feddi egész rutulus népét ezalatt a menekvő
 S mond neveket, tőlük kardját követelve, sajátját.
 Aeneás ellenben mindenkit, ki megindul,
 Avval ijeszt, ledöfi s tüstént elemészti s a rémült
 Várossal végez, de amazt sebesülten is űzi.
 Őt kört futnak eközben, majd ugyanannyit az úton
 Vissza; hiszen nem játékból, hitvány nyereseményért:
 Turnus lelkéért, véréért vívnak e harcban.
 Egy vadolajfa, fanyar levelű, állt ott a fenyéren,
 Faunusnak felajánlva, melyet tisztelt a hajós nép,
 Rá mezük aggatták hajdan fogadalmul, az égi
 Laurentumbelinek, ha a mélyből megmenekedtek;
 Ámde a teucrok, ilyen kegyeletre nem adva, kivágták
 Szent törzsét: tárujjon a tér tisztán a tusára.
 Ebbe akadt bele Aeneás kelevéze keményen,
 Mert keze eldobta, s most fogta erősen a tuskó.
 Rádül a dardanida s ki akarja cibálni dzsidáját,
 Hogy kit a láb be nem ér, legalább leterítse a lándzsa.
 Turnus azonban ijedtében felüvölt esze-vesztve:
 „Faunusom, irgalmazz, a vasat ne ereszd el, esengek,
 S fogd, te is áldott Föld, kiket én sose szüntem imádni,
 Míg szentségtek az aeneadák hada semmibe vette.”
 Mondta s a mennyei lény erejét nem hívta hiába.

Mert bármint birkózott is szívós gyökerével
 Nem nyithatta fel Aeneás a fa-bog harapását
 Semmi erővel sem. Míg így bajlódva vesződik,
 Újra Metiscusnak veszi föl testét, a lovásznak,
 Daunus lánya, s im, öccse vasát viszi futva kezéhez.
 Megharagudva Venus, hogy ilyent mert tenni a nimfa,
 Ő is fut s a gyökérzetből kiszakítja a kopját.
 Felmagasodnak azok, szívük újra kigyújtja a fegyver,
 Ez kardjában, amaz bízik büszkén gerelyében,
 Így állnak szemközt, szomjazva, lihegve, a harcot.
 Ám ezalatt odaszól az Olympus örök fejedelme
 Júnóhoz, ki fakó felhőn épp nézi tusájuk:
 „Meddig tartson még? hol lesz a határ, feleségem?
 Hisz tudod és te se titkolod el, hogy mint honi istent
 Aeneást ide szánja a végzet, a csillagos égbe.
 Vagy mire törsz? e hideg felhőn mi reménnyel időzöl?
 Illik-e isteni lényt sebesíteni emberi sebbel,
 S Turnus kardját - mert mi Juturna, ha nem te segíted! -
 Adni kezébe megint, hogy erőre kapasd a veszendőt?
 Végre csitulj, ideje, s hallgatva hajolj a szavamra:
 Már ne feszítsen e fojtott kín és ekkora gondok,
 Ily szomorúk, édes szádból, szívetem ne gyötörjék.
 Mert odaértünk, hol meg kell már állni. Te üzted
 Szárazon és vizen és szíttad a trószot e hatalmas
 Harcra, s a házra csapást, hoztál nászukra siralmat:
 Többre tilos törnöd.” Szava így szólott Jupiternek.
 Kezdte az istennő, Sáturnus lánya, szerényen:
 „Cserben e földet ezért hagytam, noha nem nagy örömmel,
 S Turnust is, te erős Jupiter, mert tudtam a terved;
 Másként nem látnál magam itt, felhői lakomban,
 Méltót-méltatlant szenvedni, de lenn a had élén,
 Tűzzel övezve, amint üzném vad harccal a teucrust.
 Juturnának, igaz, mondtam, hogy mentse meg öccsét,
 S hogy nyomorult lelkét bátrabban védje, javalltam,
 Ámde nem úgy, hogy a hűrt meghúzza kilője a vesszőt;
 Esküszöm irgalmazni konok folyamára a Styxnek,
 Melyre a mennyei nép se tehet hamisan fogadalmat.
 Mert én már megyek is, feladom megutált viadalmam.
 Csak mit sorsunknak sem tilt törvénye, ma tőled
 Azt kérem, Latium s a te törzsöd tiszteletére:
 Hogy boldog nászukkal majd békét ha szereznek,
 Mit nem bánok már, és törvény lesz e szövetség,
 Régi nevét e vidék latin őseinek ne parancsold,
 Sem magukat trósszá, teucroknak híva, cserélni,
 S hogy vesszék a vitéz viselet, változzon a nyelvük.
 Álljon csak Latium, fejedelmeit adja örökre
 Alba, s a római fajt az itáli erény tegye naggyá;
 Trója letűnt, neve is tűnjék el hát vele végképp!”
 S elmosolyodva az emberek és a világ ura, mondta:

„Ó, Jupiter huga, Sátornus hajtása te, szíved
 Ekkora düh habján hánykódik hát kebeledben?
 Hagyd e haszontalanul hizlalt haragot, ne hevítsen,
 S én, mit akarsz, adom és megadom magam is, leigáztál:
 Ősi szokásait, ős nyelvét csak tartsa meg auson
 Néped, e névvel együtt, és olvadjon velük össze
 Teucus törzsünk is. Törvényt, vallást pedig adni
 Én fogok és egyesítem mind egynyelvű latinná.
 S kel keveredve az ausoni vérrel olyan faj e földről,
 Mely megelőz, meglásd, istent-embert kegyeletben,
 S nem lesz nép soha, mely buzgóbban imádja személyed.”
 Júnó bólint, indulatán változtat örömmel.
 Egyben a felhőről száll fel s elhagyja a mennyet.
 Majd miután mindez megvolt, mást gondol a Nemző:
 Öccse tusájától távol mint tartsa Juturnát?
 Van két, díra nevű, mérget lehelő csuda, mondják,
 Őket a fergeteg Éj, meg a Tartarus-alji Megaerát
 Egy nap szülte s övezte is egyformán kusza kígyók
 Fürtjeivel fejüket, szélgyors szárnyakkal a válluk.
 Ott kuporognak ezek Jupiter küszöbén, a királyi
 Szörnyű szék körül, és szítják a szegény riadalmát,
 Hogyha a menny ura rémes vészt mér rá, nyavalyákat,
 Vagy valamely vétkes várost harcokkal ijesztget.
 Hát egy ilyent küld most Jupiter sebesen le az égből
 S jósjelként Juturna elé törekedni parancsol.
 S az repül és forgószélként leviharzik a földre;
 Mint felhők fele fűrődő vessző az idegről -
 Melynek mérges epébe hegyét mártotta a párthus,
 (Párthus avagy cydon,) úgyhogy nincs gyógyír vasa ellen -,
 Száll látatlanul és árnyán tovatör csikorogva:
 Úgy szállt és sietett a lapályra le lánya az Éjnek.
 Ílium ezredeit Turnus csapatával azonban
 Megpillantva, magát zsugorítja parányi madárrá,
 Mely romok ormain és temetőkből ül éjjel mindig
 S durva dalával későig huhog ott a homályban;
 Hát egy ilyen lénynek búvik képébe e rémség
 S vijjog Turnus képe körül, paizsát veregetve.
 Tagjait annak előnti megint vad rémület erre
 S elhül, s égre mered haja is, de a torka is elfül.
 Míg Juturna, midőn meghallja suhogni a dírat
 S ráismer, bomlott fürtjét megtépi azonnal,
 S dőngeti keblét és képét karmolja a nővér:
 „Jaj, Turnus, hogy tudjon most kisegíteni nénéd?
 Vagy nyomorult én, mit tegyek itt? Lángját hogyan óvjam
 Lelkednek? Hát szállhatok ily szörnyel viadalra?
 Nem, hagyom ezt a hadat. Remegek, ne riasszatok engem,
 Szörnyű szárnyasok; ismerem én toll-csattogatástok
 S öldöklő dalotok, meg a »nagylelkű« Jupiternek
 Büszke parancsait. Ó, szűz csókom, hát ez az árad?

Mért is tett örök-életűvé? Eloroznia tőlem
Mért kellett a halált? Kínomtól most szabadulnék,
S árva fivérem az árnyakon át, mint társa, követném.
S még örök-életű én lennék? De mi jót lelek ebben,
Hogyha te nem vagy, öcsém? ó, mely föld tárja ki torkát,
Mennyeit engem a mánokhoz mélyére lehúzni?”
Ezt elmondva, fejét violás fátylába borítván,
Búsan az isteni nő lesuhant a folyam fenekére.

S Aeneás tör előre, ragyog markában a roppant
Szálfa-nyelű kelevéz, majd így szól fojtva-haraggal:
„Mit hátrálsz makacsul, Turnus? hova bújsz, vonakodva?
Nem szaladó lábbal, vad vassal vív meg az ember.
Mert magad álcázd bár, szedd össze erőd, meg az összes
Cselt, mi telik tőled, de akarj fel az égbe repülni,
Vagy zsugorodni a föld mélylő méhébe, követlek!”
Az csóválja fejét: „Nem ijeszt vad szózata szádnak,
Dölyfös; a menny, az ijeszt, meg a bosszús Juppiter engem.”
Míg így szól, roppant sziklát pillant meg a síkon,
Egy régi s roppant sziklát: ez volt a határkö,
Hogy bizonyítsa, kié az a rét, ha perelnek a földért.
Vállán ezt kétszer hat sem vinné el oly ember,
Mint aminők ma teremnek a földön, e mostani korban.
Ámde mohó markával a hős egyedül felemelte
S futva, vadul veti rá ellenségére, magasról.
Sem szálltára azonban, sem jártára nem ismer,
Sem karjára, amint ama nagy sziklát veti rája;
Térde bicsaklik, a vér jegesen megdermed érében.
Míg az üres szeleket, noha szántja a szikla, de teljes
Útszakaszán nem bír átszállni, se sújtani célba.
Mint amidőn éjjel pillánk álmos-puha szender
Nyomja le, s úgy tetszik, szaporán iramodni hiába
Vágyakozunk - igyekeznénk csak, de eközben epedten
Összeesünk, nyelvünk leragad, s úgy elhagy az ismert
Testi-erő, hogy szánk egy szót, hangot sem ad ajkunk:
Így gátolja a szörnyű szűz Turnust a sikerben,
Bármily bátran küzd. Mire kel kebelén kusza kétely
Számptalan. És szemléli rutul csapatát meg a várost
S késlekedik, mert fél, a közelgő kopja riasztja;
Sem hova fusson, sem módját nem látja, az ellent
Hogy győzhesse le, sem szekerét s a kocsist sem, a nénjét.
Míg vár, Aeneás vészes kelevéz-vasa villan
S jól kiszemelve: hová? testének egész erejével
Ráveti távolról. Nem zúg hadi-gép hajította
Szikla sem oly szörnyen, villám sem oly érceli hangon,
Hogyha dörögve lecsap. S a gerely röpül éjszinü szélként,
Vissz riadalmas vészt és átveri vértje szegélyét,
Át hétrétegű pajzsának szélső karimáit.
Majd csikorogva csapódik a comb közepébe. Találtán,
Térddel a térre, a tagbaszakadt Turnus lebicsaklik.

Felszökik és rutulus hada zúg, nyög a hegy körülöttük,
Visszaverik zajukat székében a mély vadonerdők.
Az meg alázatosan szemeit szegi rá, s könyörögve
Karja kinyúl: „Méltán sújt - szól - sorsom, nem is esdek;
Élj a szerencsédde. De ha bánata árva atyámnak
Hat kebeledre kicsit, kérlek - hisz apád is ilyen volt,
Anchísés -, könyörülj legalább Daunusban az aggon,
S adj ki, avagy ha neked tetszőbb, add élete-fosztott
Testem vissza enyéimnek. Győztél, a legyőzött,
Látja az ausoni nép, könyörög; s a tied, feleséged
Lett Lávínia is, ne gyűlölj hát.” S áll a haragvó
Aeneás, szeme jár le-föl, ám keze késik a karddal;
És már-már habozik, kezd rá mindjobban a szózat
Hatni, midőn ama vészes szíj fent villan a vállán,
Ismeretes, ragyogó boglár-díszével, az ifjú
Pallás kard-öve, kit Turnus taszitott a halálba,
S ellensége jelét most is vállára vetette.
Az pedig emlékét felszíva szemébe kegyetlen
Kínjainak, dühre gyúl és ádáz lesz a haragtól:
„Mít, menekülni akarsz, aki még kérkedsz az enyéim
Díszében? Nem, Pallás, ő pusztít el e sebbel,
Pallás bosszuja vet vétkes véredre ma vámot!”
Így szólt és kardját izzón mellébe meríti.
Annak a fagy tüstént minden tagjában elárad,
S lelke az árnyakhoz búsan, keseregve lesurran.

VÉGE

APPENDIX VERGILIANA

Fordította
SZABÓ KÁLMÁN

CATALEPTON

Catalepton

I

Delia gyakran jött hozzád, ó Tucca, de hozzám
nem lehetett, hisz a férj otthona zárja el őt.
Delia jött hozzád, hozzám nem jött, ha az otthon
zárja el, épp régen nem sikerül, hogy elérd.
Jönni fog, így mondtad. De nekem mire jó az efelé
közvetítő? Mondd csak néki, kihez hazajött!

II

Corinthusból való szavak rajongója
e szónok itt, ez itt, ki mintegy újdonsült
Thucydides, vad atticista kórt terjeszt:
„gall bik, cinób, tövi” s egyéb lecsónkított
szó volt, miből fivérének kevert mérget.

III

Nézd, kit a hír az egeknél is magasabbra röpített,
s biztos támaszként óvta a teljhatalom,
széles földkereket aki roppant haddal ijesztett,
Ázsia sok népén győzve, királyaival,
s már súlyos rabigát szánt néked, Róma, tenéked
(mert mind meghódolt hősi dzsidája előtt)
nagy harcok közepette bukott egyszerre a mélybe
mint országából messzire számkivetett.
Így tesz az istennő. Így dől el mind, mi mulandó,
kedve szerint bólint mindig a csalfa Idő.

IV

Bárhova sodródtunk egymástól messzi utakra,
bármely földre vetett, bárkivel egybe a sors,
vesszek, hogyha akadt oly drága barát, amilyen te,
hisz van-e szívemnek társa ki kellemesebb?
Méltán, ifjan még, ó Musa, az isteni Múzsák
minden jót adtak, mások előtt teneked,
mindent, melynek örül Phoebus kara, és maga Phoebus,
nálad műveltebb, Musa, vajon ki lehet?
Ó van-e még nálad méltóbb szeretetre a földön,
hisz Clio maga sem szól olyan istenien?
Nincs más vágyam, csak te ne gátold azt, hogy elérjen,
még ha viszonzást nem nyújtasz is, e hű szeretet.

V

Eredjete, hiú rhétor-cikornyák már,
acháj töről nem sarjadott dagályos szók,
s te Selius, Tarquitiusz, s te is Varro,
skolasztikus tanárok hájas népsége,
eredj, bohó fiúk üres cintányérja!
Te is Sextus Sabinus, ó szíved szíve,
légy boldog, és ti szép fiúk, az ég áldjon!
Mi vásznainkat boldog révbe fordítjuk,
Siro, a nagy tudós tanára szomjazva,
gondok nyugétól életünk eképp óvjuk.
Eredjete ti is Múzsák, elég immár,
édes Múzsák (hiszen megvallom őszintén,
édes volt köztetek), de már írótablám
ritkábban és szemérmesen keressétek!

VI

Após, elégedett ki nem lehetsz, s te sem
te vője, Noctuinus, ó te tökfejű,
te balgaságodért s tiéd miatt ilyen
leány magányba megy vidékre. Jaj nekem!
Amint e sor tirátok is vonatkozik:
„vő és após, ti mindent elveszejtetek”.

VII

Mondhatnám, Varius - nem cselből - drága barátom:
„vesszek, hogyha ma még el nem eszett e kölyök”,
minthogy azonban tilt a szabály, így mondani, jól van,
nem mondom többé, hát „elepszett e fiú”.

VIII

Villa, ki Syróé voltál, s te sovány kicsi birtok,
ám ama gazdádna szép vagyon, éppen elég:
önmagam és akiket mindig szeretek, velem együtt
- hogyha hazám valamit még keserűbbet üzen -
oltalmazom adom, főképp az apám, te Cremona,
légy neki otthona, mint Mantua volt azelőtt.

IX

Pár szót csak, ragyogó Phoebus tetszése szerinti
pár szót, bölcs Múzsák, mondjatok ím magatok:
győztes férfi jön itt, nagy hőse a nagy diadalnak,
győztes a szárazon és győztes a tengereken,
barbár hadrendek szörnyű jelvényei nála,
hős, mint Oenidák, s mint ama büszke Eryx!
Arra se méltatlan mégsem, hogy dalra tanítson

benneteket, s hogy a szent karnak a tagja legyen.
Így hát ritka a gond, ó nagyszerű férfi, mi kínozt:
mit tudok én rólad s mit tudok írni neked.
Mert amitől legjobban kellene félni, bevallom,
lelkes buzdítást énnekem épp az adott.
Egynéhány versed papiruszhártyámra jegyeztem,
versed, amit Cecrops szelleme, nyelve diszít,
versed, a pylosi vént, a jövődő hosszú hírével,
versed, a pylosi vént is lebirót igazán.
Benne a zöld lombú terebélyes tölgyfa tövében
pásztor Moeris ül itt és Meliboeus amott,
váltogatott sorral kelnek kedves viadalra,
melyet Trinacria ifju tudósa szeret.
Versenyt hinti javát hősnőjének valamennyi
istennő, versenyt ékitik isteneink.
Ó, mily boldog a lány, másnál jobban, kit a dalba
szósz, hisz nincs így más, nála nagyobb hírű nő!
Ő se, ki Hippomenes győzött volna futásban,
hogya erőt nem vesz Hesperis-alma szivén,
Tyndareus hattyújának hősziű leánya,
s égi mezőn ragyogó Cassiope se lehet,
s ő sem, akit szárnyas paripák viadalja sokáig
őrzött, sok dús kar bár a husába rohant:
s gyakran orozta a kérő lelkét el gonosz atyja,
gyakran festve vörös színre a vér a fővenyt,
Acrisione (Inachusé) s Semele, a királyi
sem, kit zord Jupiter zápora, mennyköve sujt,
s ő sem, az elrablott, akiért odahagyta az ősi
házat üzötten apa - és fiu - Tarquinius,
akkor váltva először a dölyfös zsarnok-uralmat
Róma a megnyugvás konzuli éveivel,
s díjat nyertek nem méltatlan sarjai, sok-sok
díjat a Messallák tőle, s a Poplicolák.
Hát mit mondhatok én ily sok hős fáradozásról,
mint említsem a vad harc iszonyú idejét:
hogy volt több az a tábor, mint a közélet, a város,
messzire hagyva fiút, messzire hagyva hazát,
hogy kellett túlzott faggyal s hóvel hadakozni,
s ágyat vetni nem egy ízben a durva kövön,
gyakran a bösz tengerrel vívni ítéletidőben,
bátran győzve vizen, s gyakran a zord viharon,
s gyakran a sűrű ellenségbe betörni, veszélyben,
nem gondolva, csaták istene egy-ugyanaz,
majd amaz álnok népre, heves púnokra rohanni,
majd az aranyfolyamú gyors Tagus árja felé,
majd más, újra megint más néppel kezdeni harcot,
s győzni az Oceanus távoli partjaiig?
Nem vagyok ekkora érdemeket, nem, mondani méltó,
sőt bele is kezdtem, mely alig emberi már.

Majd maga hirdeti minden tetted szerte a földön,
majd maga nagy műved nagyszerű érdemedet.
S hogyha a dalhoz, amit teveled költöttek az égi
Múzsák s Cynthus és Bacchus s Aglaié,
méltó műre törünk, mi csekélyek, hogy honi versben
Cyrene örökét adva tovább, görög ízt
őrizzünk, nagy példáddal haladunk mi előre.
Ennyi elég, távol tőlem a balga tömeg.

X

Sabinusunk, ki itt pihen, barátaim,
beszéli, hogy ha bakra ült, el is maradt
mögötte mind a többi, egy kocsis se ért
nyomába, hogyha Mantuába szállított,
s ha Brixiaába vitt fuvart a gyors fogat.
Nem is tagadja irigye Tryphon dicső
hajléka ezt, s amerre Caerulus kapus,
hol ő a majd Sabinus, akkor Quinctio
beretva élivel metélt - eképp beszél -
sűrű sörényt, igába fogva állatát,
ne törje vas sebesre fel dacos nyakát.
Meséli, hogy tanúja vagy te, jéghideg
Cremona, és te sár hazája, Gallia:
vidékeden rekedt először, így beszél
Sabinusunk, hegyek között a mélyben ott,
s csomagjait latyakban úszva rakta le,
s e táj után be sok keréknyi úton át
haladt tovább, akár a jobb, akár a bal
őszvért szorítva néha mind a két felől

.....
az úti istenek felé se szállt soha
fohásza, végül áldozott csupán nekik:
az ősi fésűt és a szíjat adva át.
De ez csupán a mult: ma már curulisi
ülőhelyen magát ajánlja fel neked,
ikerfi Castor és ki Castor ikre vagy.

XI

„Mely isten ragadott, Octaviusom, tova tőlünk,
vagy jaj, amint mondják, telt kupa, túl sok ivás?”
„Együtt ittuk a bort. Bűn ez? Kiki sorsa szerint él.
Mit vétett e szegény kis meritő kanalam?”
„Könyveidet méltán bámulva siratjuk a vesztet,
s Római történet címen ígért köteted.
Ámde te nem vagy már. Ti kaján Manesek, e férfit
mily gonosz irigység vitte el atyja előtt?”

XII

Te büszke Noctuinus, ó te tökfejű,
tiéd e lány, akit kívánsz, e lány tiéd,
tiéd, te büszke Noctuinus, kit kívánsz,
de büszke Noctuinus, észre sem veszed,
még egy leányt nemzett Atilius neked,
még egy leányt, tiéd lesz ez, s tiéd lesz az.
Jertek tehát: a nászba íme most vezet
a büszke Noctuinus egy boroskupát.
Thalassio! Thalassio! Thalassio!

XIII

Kidőltem, azt hiszed, s amint előbb, a mély
vizekre szállni nem merek,
kemény telet se túrva már, se nyár hevét,
s győztes csatán se harcolok.
Elég, elég a düh, s a régi szenvedély,
s a nyelv, hogy átkát ontsa rád.
Hugom fejére csábítás gyalázatát
hozó bitang te, mit dühítség,
Caesar szégyentelenje, fajtalanja te?
Halld hát bujálkodásaid,
s az ősi birtokot hogyan mulattad el,
amíg öcséd a pénzen ült,
s hogyan tobzódtál férfi-dáridóidon
nedves fenékkal éjekig,
s hogy meglepett a hirtelen rikoitozás:
thalassio, thalassio.
Sápadsz te, nőtény, vagy talán a tréfa bánt
eszedbe jutva tetteid?
Cotyttus ünnepére csak meginvitálsz
pompázó hímtagok közé?
Asszonyruhában illegő golyóidat
oltár előtt figyelhetem
aranszinű Thybris partján, amint bűdös
hajósoknak kínálkozol,
amig ladikjaik kikötve inganak
sekély koszos-sötét vizen?
Halotti torba, Compitaliára hívsz
zabálni mocskos étkeket,
s nyálas pofával jól belakva majd utad
dagadt nejed felé veszed,
s éjjel könnyítesz zaklatott hasad baján,
miközben arcát nyaldosod?
Most sértegezz, most ingerelj tovább, ha tudsz!
Leírom én alább neved.
Buják bujája, Lucius te, nincs erőd,
az éhségtől fogad vacog?

Megérem azt, semmid se lesz, csupán tunya
fivérek, bosszus Juppiter,
ráncos fenék, s borissza nagybátyád veszett
nyomortól duzzadt lábai.

XIV

Hogyha ajándékom kedves lesz majd teelötted,
ó ki Paphosban laksz, s Idaliának ölen,
s trójai Aeneas veled együtt indul az útnak
méltó műben a sok római városon át:
templomodat nemcsak festett táblácska díszíti
s tömjén s tiszta kezek fonta virágkoszorú,
ám remek áldozatul nem kos, szarvasbika ontja
megszentelt vérét isteni tűzhelyeden,
s áll majd márványból, illőn sokszínűre festett
szárnyu Amor, vállán puzdra feszül, teneked.
Jöjj hát, Caesar hív, az Olympusról, Cytherea,
s surrentinumi part szirtje sűrűn hívogat.

XV

Hesiodust ki felülmúlta s Syracuse szülöttét,
s versénél nem volt szebb a homérusi mű:
itt van ez isteni költő első zsenge kötetje,
s még suta Calliope sokszínű verseiben.

PRIAPUS-VERSEK

Priapeia

I

Őszre gyümölcsöt, nyárra kalászt, tavaszodva virágot
oly sokan aggatnak rám: csak a tél iszonyú.
Mert rémít a hideg, s - isten-létemre - ijesztő,
hogy tűzifául hord majd el a lomha paraszt.

II

Lásd, íme én, paraszti kéz-faragta bot,
ó vándor, íme én, kiszáradt nyárfaág,
e földecskét, amelyet balra látsz elől,
uram sovány kis kertjét és e csöpp majort
tolvaj gonosz kezétől én oltalmazom.
Adóm tavaszra sokszínű virágfüzér,
adóm piros kalász, ha tűzben ég a nap,
adóm az érett szőlőtő édes szeme,
s adóm olajbogyó, midőn dühöng a tél.
A kényes kecske, mely a rétemen legel,
duzzadt tőgyében hord a városnak tejet,
s a jóhusú bárány, mely aklomból való,
pénzzel tetézi meg gazdája jobbkezét,
s a zsenge kis tinó pedig, míg anyja bőg,
szentély előtt a tért vérével öntözi.
Ezért ó vándor, ezt az istent félni kell,
emeld kezed magasba, így javadra lesz,
mert készen ím e roppant férfitag mered.
„Polluxra, éljek így!” - szólsz, ám - Polluxra! - ím
a gazda jön, s erős karjával hogyha ő
kirántja, úgy husáng lesz majd e férfitag.

III

Ezt a kis mocsaras majort, íme én, eme kunyhót,
melyet pár szem aszalt füge főd be kákanyalákkal,
ezt oltalmazom én, paraszt-baltával faragott holt
tölgyfaág: legyen évenként dúsabb egyre a termés.
Tisztelettel öveznek e szűkös kis kalyibának
gazdái, apa és fiú együtt, égilakóként.
Egyik gondosan őrködik buzgón arra ügyelve,
szentélyem ne csufítsa gaz s fel ne verje a csallán,
másik zsenge kezét telirakja dús adománnyal.
Formás kis koszorú adóm lombtermő kikeletkor,
s első zsenge kalász, midőn frissen érik a búza,
és a mák, a tejes nedvű rótszínű violával,

halványsárga színű tök és édes illatu alma,
s vérpiros szemű szőlőtő, árnyékban nevelődött.
Vérrel festi be szerszámom (ám hallgassatok erről!)
nagy szakállt viselő kis bak és patás anyakecske.
Íly sok áldozatért Priapus méltán teszi tisztét:
illik óvni a gazda csöpp szőlőjét s kicsi kertjét.
Hát fiúk, ne merészkedjen lopni senki se innen,
gazdag ám a mi szomszédunk, és fitymálja Priapust,
tőle csenjetek, arra visz éppen itt ez az ösvény.

SZÚNYOG

Culex

Játszottunk, Octaviusom, míg karcsu Thaliánk
vert ütemet, s pókként szövögettük a gyenge dalocskát,
játszottunk: a szunyogról így született e tudós vers,
játékból cseng minden a történet menetével
össze. Megéneklek hát, bánom is én, ha szapulják!
Bárki akarja is ócsárolni a vígдалu Múzsát,
annyit sem számít, mint egy szúnyog hire, súlya.
Később majd komolyabb énekkel szólit a Múzsám,
hogya beérett művel ajándékoznak az évek,
hogy dalom ízlésedhez méltóvá csiszolódjék.

Nagy Jupiter s Latona arany sarja s szemefénye,
Phoebus lesz vezetőm, s oltalma a verssoraimnak,
zengő lantja segít - származzon az arnai földről,
merre Chimaera hegyén eredő Xanthus vize árad,
Asteriából bár, vagy ahol parnassusi csúcson
innen is, onnan is ég fele tör sok szirt a magasban,
s Castaliának a habjai zúgva omolnak a mélybe.
Jertek múzsai források nimfái, Najádok,
lejtsetek itt kartáncot az isten tiszteletére!
És te Pales, szent istennő, ki segítsz a paraszton
jó termést adván, védője a földművelőknek,
s mind aki szellős rétet munkál s lombteli erdőt:
óvj meg hogya utam hegyeken, barlangokon át visz.

Légy te velem végül, bízón kit e vers sora illet,
míg elkezdem a dalt, Octaviusom, te imádott
szent gyermek, hisz nem szól versem sem Jupiternek
bús harcáról, s nincs hadsor, mely a phlegrai tájat
rémítette, midőn a gigasok vére kiömlött,
kentaurok kardjába se hajszol vad lapithákat,
s üszköt sem vet Erichtonius várára Kelet már,
kései hír szárnyára se kel már verssoraimban
Athos, az átfúrt hegy, mély tenger-nyelte bilincessel,
Hellespontus sem, hol a ménék lába dübörgött
még, amikor perzsák rohamától félt Görögország
- inkább lágy lejtéssel, ahogy tartalma kívánja,
phoebusi ihlettel telt versem játszva dalol most.
Szent gyermek, legyen ennyi elég most. Majd a dicsőség
nem múló hírrel koszorúz meg minden időkre.
Boldogok otthona várjon rád, míg élsz, ahogy illik,
dúsörömű évek sora szép sikerekkel övezzen,
jóknak példa gyanánt. Ám kezdjünk végre a dalba!

Aetheri vára felé tört már fel a tűzsugarú nap
csillámló fényárt árasztva arany kocsijából,
s már a sötétet a rózsás fürtű hajnal elűzte;

s tápláló legelőkre terelte gidáit a pásztor
aklából, s fel a hegyre, magas fennsíkra vonult fel,
hol haloványszínű pázsit lepi lágyan a lankát.
Máris az erdőn, cserjésben kószálnak, a völgyben
tűnnek el, és azután szétszórtan emerre-amarra
lágý harapással a zöld lombot fürgén lekopasztják.
Elhagyatott bércezen másznak mély sziklaodukhoz,
görnyedező ágról legelik le amott a számócát,
sűrű vadszőlőt tépdesve mohón a bozótban.
Ez hajlékony fűzfa lecsüngő ága hegyéről
csipked jó falatot, vagy az éger zsenge rügyéről,
az meg a csipkebokor levelét rágcsálja, amannak
képmását kínálja üdítő korttyal a csermely.

Ó, szép pásztori sors, ha szegénységet sose vet meg
göggel az ember, s nem kell szívének buja pompa,
és ami ezzel jár, a nem ismert gond sem emészti,
mely békétlen keblekben fõsvény sziveket rág:
hogya az Attalusok kincsén vett gyapju nem ázott
asszír bíborban kétszer, s pompázva aranylón
kapzsi szívet nem bánt sem a díszes mennyezetű ház,
sem falfestmény éke, s a drágakövek ragyogása
sem kínál örömet, s fényűző üdvre Boëthus
érce se szolgál s Alco serlege sem, ha az indus
tengeri gyöngykagyló se becses, hanem egyszerű szívvel
gyakran, békésen puha pázsiton elheverészik,
hogya virágzik a rét, s friss fű zöld színre befesti,
s tarka színű a mező, mivel itt van a drága tavasz már;
és míg nádsípján jókedvvel csendül a dallam,
távol irígységtől, büntől míg éli világát,
önmaga gazdája, s viruló fiatal venyigéjű
tmolusi lomb szőlőlevelek leplébe takarja;
tejjel harmatozó kecskéknak örül s a bereknek,
dúsölü drága Palesnek, a hús barlangnak, ahonnan
mindig csörgedező források friss vize ömlik.
Ó, ki is élne a vágya szerint szebben, derűsebben,
mint aki tiszta szívű, egyenes, jó messze kerülve
kapzsi vagyont nem lát, s fájdalmas háborukat sem?
Nem remeg az nagy gályák gyászos vad rohamától,
és hogy zsákmánnyal megtöltse az égilakóknak
templomait, vagy hogy túllépjen a földje határán,
nem száll harcba ezért dühös ellenségre rohanva.
Istent nem mûvész formáz neki, görbe kacor csak,
s szent ligetet tisztel, nem kell panchaiai tömjén,
ott van a réti füvek sokszínű virága helyette.
Kedves a lágý nyugalom neki, és rá tiszta öröm vár,
egyszerű gondjaival, szabadon csakis arra törekszik,
minden vágya csupán, egyetlen gondja szívének
az, hogy bármivel él, nyugalomban teljen a napja,
és ha elernyed a teste, a kellemes álom üdítse.

Ó, nyáj, ó, Pánok, s ó, Tempe, legkiesebb völgy,
nimfák szent helye, melyet a jámbor pásztorok illőn
tisztelnek, mint egykor tette az ascrai költő,
s gondtalanul, csendes lélekkel múlik el éltük!

Ezt gondolja a pásztor, amint botjára hajolva
űzi derűs gondját, és míg, mint szokta, szerényen
zendít rá vékony fuvoláján együgyű dalra,
fönn Hyperion fénysugarát égő tüze hajtja,
s fényes csíkot húzva határt szab az égi világnak,
villámló fáklyát kettős tengerbe hajítva.
És már összeterelve a kóbor kecskegidák a
völgybe sietnek a gázlókhoz, hol a kékvizű csermely
habja susog lenn, s pázsitjával zöld moha rejti.
Már pályája felét megfutva a nap delelőn állt,
akkor a sűrű felé hajtotta a pásztor a nyáját,
s nézte, amint heverésznek a kecskék zöld ligetében,
Delia istennő, ahová őrvongva futott rég
Cadmus lánya, Agaue, mert félt Nycteliustól
bomlottan, gyilkos vérbűn-mocskolta kezekkel,
erre pihent le, a hús hegyibarlang lett a tanyája,
ott vezekelt a fiúgyilkosság szörnyű bűnéért. -
Itt ugrált a szatírhad a Pánokkal, viruló zöld
réten perdült itt körtáncra dryád a najáddal
összefogódzván. Nem bűvölte el annyira Orpheus
égi dalával az erdőket s Hebrus vize sodrát,
istennő, ahogyan téged felüdít ez a gyors tánc,
és a vidámság bája az arcod lágyan előnti.
És ez a táj nyújtott nekik szállást, zizegő lomb
födte be lankadt testük a hús árnyékban üdítve.

Mert itt nyúlt kezdetben a lejtős völgyre lenéző
büszke platán a magasba, s a lótusz, a bajkeverő fa,
bajkeverő vendéglátóként elcsalogatta
édessége a bús Ithacusnak sok követőjét.
S itt a fátörzs, ezzé változtak a Heliasok, gyászt
öltve Phaëthon vége miatt, ki a tűzparipáktól
vont kocsiból lezuhant, megperzselten, puha karjuk
kéreg fonta be és ragyogó leplük fiatal lomb.
És amaz ott később folyton jajgatva kesergi
Demophoon álnokságát: ó hűtlen, ezerszer
hűtlen Demophoon, temiattad sírnak a lányok.
Hozzá társul a tölgy jóslatmondó levelével,
ételadó tölgy, míg nem jött a ceresi vetés el
(Triptolemusnak ekéje cserélte fel ezt a kalással).
Itt a fenyő, Argo-díszítő szálás erős fa,
erdők karcsú éke bozontos túlevelével,
csillagokig törtetne a csúcsa magas hegyek ormán.
Itt a sötétkérgű tölgy is, meg a ciprus, a búsan
lengedező, árnyékot ad itten a bükk s a borostyán,
kúszó indákkal gyengéden ölelve a nyárfát,

hogy ne sirassa a bátyja halálát, fűrtje aranyló
ékét csúcsán fönn haloványzölddel kiszinezve.
Társuk a mirtusz, amely még gondol a hajdani sorsra.
Ámde dalos madarak telepednek a sűrű faágra,
s édes dalt trilláznak a sok-sok szólamu karban.
Hűvös források csobogó vize zúg el alattuk,
fűrge folyásu patak habjává duzzad az árja.
És valamerre madárdal csendül, kedves a fülnek,
bánatosan szól ott a mocsár alján lapuló had,
ámbár óvja a víz, s Echo visszhangzik a légből,
és nagy a láрма, amint ciripelnek vígan a tücskök.
Erre heverték a fáradt kecskegidák szanaszéjjel
jólnőtt bokrok alatt, susogó lomb volt takarójuk,
melyet a gyengéden fújó szellő se cibált meg.

És amidőn elnyúlt sűrű árnyékban a pásztor,
ott, hol a forrás zúg, álomba merítve a testét,
nem félt semmi csalárdságtól, hogy a fűre terült el,
lomhán adta magát csendes pihenés örömének.
Édes béke igézné szívét, míg heverészik,
hogya a sors váratlan helyzeteket nem okozna:
mert a szokott órában kúszva a régi csapáson
arrafelé tartott egy nagy foltos hasu kígyó,
hogy belemártózzék az iszapba, ne bántsa a hőség.
Útjából nyelvével mindent messzehajított
búzlón, s rút testét gyűrűző körbe csavarta,
véstjósuló szeme gyorsan forgott minden irányba,
és ahogy újra meg újra körökbe tekerte a testét,
villódzó fényes mellét fölemelte magasba
hosszunyakú ékes koronája büszke fejével,
bíborszínt játszott pettyes foltokkal a bőre,
s izzó tűz lángolt vad pillantásu szemében. -
Épp fürkészte a tájat, amint meglátta a szemben
fekvő nyájörzöt a hatalmas szörny. Dühösen tör
újra előre, szemét dülleszti, amit csak elérhet,
széjjel tépi vadul, mert más bitorolja tulajdon
gázlóját. Haragos természete készletű harcra:
bőszen dül, sziszeg és tajtékban habzik a szája,
egyre dühöttebben gyűrűzik körben a teste,
hulló vércseppek jelzik mindenhol az útját,
gégéjét felfűjja. S akit mindez fenyeget most,
egy kis láp-ivadék szúrása riasztja időben,
s inti, hogy óvja magát a haláltól. S éppen amerre
nyitja a zárt szempillát elszűkülve a szemhéj,
arra döfött - természet fegyvere - jól az öregnek
szembogarába, mikor felugorva dühödten a pásztor
menten agyoncsapta, s meghalt, lélegzete megtört,
messze repült el a lelke. Amaz meglátta közelebről
rögtön a kígyót, mérges szemmel szembe meredt rá.
Fürgén (elhült tőle, alig volt józan eszénél),

görbe husángot, erőset, tört le a fáról a jobbja.
Véletlen sors, isteni intés óvta vajon meg?
Kétséges dolog; ámde, legyőzte sikerrel a szörnyű,
pikkellyel borított testű, körben tekerődő
rútul rája törő kígyót, sűrűn odacsapva
jól a fejére, melyet tarajos homlok koronázott.
És mert álmos volt, fáradt, s nem látta előre,
így nem dermesztette ijedtség annyira testét,
nem bántotta riasztó félelem ekkor a lelkét,
látva a szörny tetemét elnyúltan, a fűre ül ő is.

Kétfogatú kocsiját hajtotta az éj Erebusból
lassan jött fel az est az aranyló Oeta mögül már.
Hosszan nyúlt el az árnyék. Akkor a nyájt beternelte,
és lefeküdt, bágyadt testét hogy üdítse az alvás.
Ámde alig száll gyengéd álom lomha, elernyed
tagjaira s békés nyugalomban fürdeti testét,
ott van előtte a szűnyog lelke, siratja a sorsát,
bús a halála miatt, s így szól hozzá keserűen:

„Jaj, mit vétettem, s hol ítélték el arra, hogy ily rút
sorsot kell hordoznom. Az életedet magaménál
többre becsültem, ezért szél hurcol végig az ürben.
Nyugszol, kellemes álomban frissül fel a tested,
hisz kikerülted a csúf romlást, ezalatt nemesebbik
részem a Manések hajtják Lethe folyamán át,
már zsákmánya Charonnak. Látom, a fáklya tüzeben
ég a bejárat, szerte az átkos hely tele fénnel.
Tisiphone jön szembe velem, kígyók a hajában,
tűzcsóvát lóbál, iszonyú korbáccsal ijeszt rám.
Cerberus is (három csaholó vad torka tüzet hány)
itt van a háta mögött, a nyakán itt-ott csupa kígyó,
rémitő tűzben villog véres szeme izzón.
Ó, mért nem jár jótettért köszönet, hisz a lelked
menttettem ki a fényre az elmúlás küszöbéről?
Hol van a jószág bére, a jószág megbecsülése?
Csak hiu ködkép mind. Oda van már rég az igazság
és ama hajdani híven adott szó. Más veszedelmét
tudtam csak meglátni, magammal mit se törődve,
s épp az végzet várt ugyanúgy: büntetve az érdem,
bűnhődésem enyészet - szép kis hálaadás ez!
Ám legyen egyenlő a viszonzás! - Pusztá vidéken
járok, a kimmer berkek közt húzódik az ösvény,
hol körben szorosan szomorú Bűnök sorakoznak.
Itt ül a rettentő Otos, kígyó a bilincse,
messzire néz búsán, hol a megláncolt Ephialtes,
mert hajdan mindegyik egekbe betörni merészelt;
és Tityos hever itt, s Latona, dühödre ha gondol,
retteg (a düh sose békülhet), keselyűk elesége.
Borzadok, ily árnyaknál félek időzni tovább már.
Styx partjához idézve, alig látszik ki a vízből

az, ki az isteni nektár rejtélyét kifecsegte,
száraz gégével hajlongva hol erre, hol arra.
S szóljak-e róla, ki sziklát gördít vissza a hegyre,
semmibe vette az isteneket, s most bánat emészti,
nyugvást kérne, hiába. Ti lányok, eredjetez innen,
kiknek a gyászos Erinnys gyújtja a nászon a fáklyát,
s így a halál lakodalmát adta Hymen adományul!
Egyre tolongnak, sűrűn váltva a sort csapatostul.
Itt van a colchisi tébolyodott anya, elvetemülten
jár esze, magzatain gyötrő sebeket hogyan ejtsen.
Itt meg Pandion unokáján búsul a két lány,
így jajgatnak: Itys, jaj Itys: gyermektelenül vált
bankává s röpköd búsán thrák föld fejedelme.
Két ellenséges testvér, Cadmusnak a vére,
néz egymásra haragvó, gyilkos, vad tüzü szemmel,
majd megvetve tekint mindkettő félre, merően,
átkos jobbuk hogy testvér-vért ontson azonnal.
Jaj, sose fordíthatják vissza! De messze ragad már
más tájakra a sorsom, más alakokra tekintek.
Elysium folyamát kell most átúsznom ezért még.
Persephone jön szembe velem, fáklyákkal előzik,
így rendelte, a hős nők: Alcestis halad erre,
megszabadult minden gondtól, chalcedoni földön
megváltotta a férj, Admetus bajteli végét.
Itt pedig Icarios lányát, Ithacus feleségét
látom, az asszonyi nem díszét, távol van a kérők
dárdával leterített ifju dacos csapatától.
Bánatos Eurydice, mért gyötrődsz félrevonultan,
most is a botlás bánt, ahogy Orpheus visszatekintett?
Bátor volt pedig ő, és szentül hitte, szelíd lesz
Cerberus, és Pluto békés, nem bántja az embert.
Mint egy megszállott, nem félt Phlegeton folyamától,
Pluto rozsdaszínű bús földje se rémiti őt, sem
lenn a kivájt üregek, meg a véres Tartarus éje,
sem Pluto palotája, amelybe nehéz a bejárás,
sorsot ítélő bírót nyit kaput itt csak a holtnak.
Ámde merésszé tette előbb hű társa, a jó sors:
és a sebes folyamok vize megszűnt folyni, hizelgő
szóra hajolva köré települt a vadak sokasága,
és kiemelte a tölgy is mély gyökerét a magasba
termőföldjéből, hogy a társa lehessen, a sóvár
kérgű erdő zúgva fogadta be éneke hangját.
Kétfogatú kocsidat fékezted a csillagok útján
Luna, megállítottad a vad paripák rohanását,
Hónap Szüze, s hagytad az éjt, lantjára figyeltél.
Téged is elbűvölt, s rávett, Pluto felesége,
arra, hogy Eurydicét férjéhez visszabocsássad,
bár a halál konok, és csak az istennő szava hat rá.
Már átélve az árnyak bánattal teli sorsát

ment kijelölt útján, nem nézett hátra a nő és
nem szólt, el ne veszítse az istennő adományát.
Ám te kegyetlen lelkű voltál, vadszívű Orpheus,
csókot akartál, és megszegted az isteni törvényt.
Méltán nyerne kegyelmet a vágy, ha a Tartarus éje
ismerné: borzalmas az emlék. Ám titeket már
boldogok otthona vár, titeket, hős lelkek. Emitt két
Aeacides ül: Peleus és Telamon, a kiváló,
isten atyjuk biztonságában vigadozva,
megtisztelte Venus s Virtus hajdan lakodalmuk:
ezt nyers vágy hevítette, az egy Nereida párja.
Mellettük fiaik, hős hírnévtől övezetten:
egyikük arról ad hírt, hogy mily vad dühvel üzött
argosi gályáktól sok fríg fáklyát a halálba.
Ó, ki ne hozna ilyen véres csata harcáról hírt,
mint amilyet Trója s Görögország hősei láttak,
rég, amidőn vérár öntözte a teucrosi földet,
és Simoist s Xanthus habját, s amidőn a Sygeion
partján rettenetes Hector dühe harcra tüzelte
Trója vitézeit, és a pelasg gályákra haraggal
sebző dárdákat szórtak s gyilkos tűzü csóvát?
Mert maga Ída, a vadság anyja, az égretörő hegy
nyújt fáklyát, maga Ída mohó ivadéka kezébe,
hogy hamuvá váljék Rhoeteum partja, s a gályák
rendjét könnyfacsaró tűzár hamvassza rakásra.
Itt állott Telamon hős gyermeke, párviadalra
készen, előrszegezve a pajzsot, emitt vele szemben
Hector, Trója dicső nagy hőse, vitézek a harcban.
Mint ahogyan villámló ég zeng, zördül az egyik
kardja, sisakja, gerelyje, a visszajutást a görög had
hogy sose élvezhesse, a másik védve hajóit
Vulcanus szúrásaitól, rátámad a karddal.
Büszke a hőstettére ezért egy Aeacides-sarj,
s boldog a másik, mert Dardania vérrel előntött
síkján Trója körül Hectort vonszolta legyőzve.
Ámde dühöngve zajongnak, mert Paris ölte emezt meg,
s annak hős erejét Ithacus csele törte derékba.
Elfordítja az arcát Laërtes ivadéka,
ujjongván, hogy a thrák Rhesust megverte, Dolont is,
Pallas szobra miatt ujjong, ám újra riasztja
már a cicon nép s vad törvénye a laestrygonoknak,
s rémes scyllai szirt a molossusi vad kutyafejjel,
aetnai cyclops rémiti őt, meg a szörnyű Charybdis,
lenn meg a szürke mocsár s a kietlen Tartarus éje.
Tantalus ágának hajtását, Atreidest is
látom; az argívok szemefénye, parancsa szerint dór
láng perzselte Erichtonius várát le a földig.
Jaj, de megadta az árát romjaidért a görög had,
Trója, megadta, a Hellespontus habja a sírja.

Rég tanu rá e tömeg, hogy az ember sorsa szeszélyes,
 senki se hetvenkedjen azért, mert gazdagon élhet,
 s kedvez a végzete, mert minden pompát az irigység
 hirtelen íja terít le. Nyugodtan szelte a tengert
 Argos színe-java s honi partnak tartva a kincessel
 jöttek Erichtonius várából, jó szelük is volt.
 Csendes a tengeri út, ám egy Nereüs a vízből
 Jelt ad s hullám tör be az ívelttestü hajókba.
 Hirtelen egy csillag felkelte, vagy isteni szózat
 szerte kavarja az égbolt fényét, minden a szélben,
 minden az örvényben vergődik, már a hab árja
 csillagokig zúdul felcsapva magasba, az égből
 úgy tűnik, hogy a nap, meg a csillagok is lezuhannak
 zúgva-remegve a földre. Előbb jókedvű sereg volt,
 most rút végzet foglya a had, nyomorultul ijedten
 pusztul a hullámok közt és caphareusi szirten,
 Euboián, vagy az égei part hosszában a sziklán,
 míg szétszórtan a vízen a feldúlt Phrygia kincse,
 s úsznak a roncsok a hullámok hátán szanaszéjjel. -
 Mások is itt ülnek, hírben, becsületben egyenlők,
 hősök mind, a középső részén van helyük együtt,
 Róma vitézei, ám az egész Föld büszke reájuk.
 Fabius és Decius hős nemzetsége ül erre,
 s itt a Horatiusok, s nem múló hirü Camillus,
 és ez Curtius itt, aki egykor Róma szívében
 mély hasadékba vetette magát, s elnyelte az örvény.
 Mucius itt ez, jajszó nélkül tűrte a lángot,
 s meghódolt neki erre a lydek erős fejedelme.
 Itt Curiust övezik tündöklő tettek, emitt meg
 Flaminius van, hősi halálát őrzi a hírnév
 (méltán hát e vidéken, amely hűsége jutalma).
 Végül a két Scipio, kik győztek Libya földjén
 s Karthago fala már csak romként áll ki a gazból.
 Élvezzék a dicsőséget hát! Én meg a Pluto
 árva sötét vizein mehetek, jaj phoebusi fényről,
 tűrve sivár Phlegetont, hol a boldogok otthona táját
 s bűnök tömlőceit, nagy Minos, elkülönítéd.
 Átkos fúria ütlege kinez, azért, hogy a bíró
 színe előtt elmondjam az életem és a halálom,
 s bár te okoztad e bús véget, meg nem könyörölnél,
 sőt közönyös szívvel mindennapi gondba merülsz el,
 hallgatsz és elmégy, panaszom meg szélnek eresztéd.
 Távozom immár, nem térek soha vissza, örülj hát
 s töltsed időd forrásnál, zöld erdön, legelőkön,
 balga szavam meg szórják szerte a fürge szelek majd.”
 Így szólt, és eltűnt búsan, befejezve beszédét.

És amidőn kábultságából térve magához
 mélyen sóhajtott megrendült szívvel a pásztor,
 mert bántotta a szűnyog kínos vége a lelkét,

vénségéhez mérve, amennyire bírta erővel
(mellyel az ellenséges erőre csatázva csapást mért),
ott keresett a patak partján, lombos fa tövében
tüstént jó helyet. Ezt körformájúnak akarta,
s megformálta, az ásóját forgatta serényen,
zöldellő pázsit talajába leásva a földbe.
S emlékezve az elkezdett munkát befejezte,
halmot emelt neki sok földsáncsal véve körül, s így
lassan körformájúvá alakult ki a sírdomb.
Márványból kicsiszolt lappal körben telerakja
bánat-emésztett szívvel most. Itt nő az acanthus,
itt meg a rózsza, szemérmes, azért oly lángvörös, és itt
minden fajtájú ibolyát látsz, spártai mirtuszt,
jácintot; ciliciai föld sáfránya, s a kúszó
fürgé babér, Phoebus disze, s liliom s oleander
s rozmarin is nő itt (nem kellett messze keresni).
Itt a szabin fű is, mely rég pótolta a tömjént,
s nyílik a chrysanthus, meg a sárgás fürtű borostyán,
százszorszép s a királyi nevű bocchus Libyából,
zöldel a kecskeszemű szőlő, sose hervad a pikrisz.
Narcissus se hiányozhat (meglátva, milyen szép,
megperzselte a vágy tüze, önmaga lett a szerelme).
És ami zsenge virág terem újra meg újra tavasszal,
mind ott nyílik a domb díszéül; elől felirattal
ékes a sír, ez van belevésve a néma betűkbe:
„Kis szűnyog, méltó, nagy az érdemed: ezzel a gyásszal
élete üdvéért mond hálát néked a pásztor.”

CIRIS

Ciris

Bár, oly sok baj után, hogy a hírnévért tülekedtem,
s részem telt a silány köznép sok csalfa kegyében,
oltalmába fogad most Cecrops kertje, virágzó
bölcseletek tana ád pihenést, s jó illatu szellő,
s nem tudom, illik-e, hogy dalt kezdjen zengni a lélek,
hisz más munkának gyürkőzik, más viadalra,
messze magasba az ég fényes csillagai vonzzák,
és a kevésnek szent halmot hódítja merészen,
mégse hagyom félben, versembe ha már belefogtam:
bárcsak e műben már Múzsám nyugalomra találna,
könnyű búcsúként a hizelgő lágy szerelemtől.
Hogyha csodás titkuk fölfednék egykor előttem
minden idők, egykor (csak kedved lenne akarni),
és ha a végső bölcsesség befogadna egébe,
mely csak négy nagynak lett méltó birtoka hajdan,
s onnan nézhetném le az emberek annyi hibáját,
sok garasos gondjuk távolból semmibe venném,
már nem ilyen művet tennék akkor le elébed,
már nem ilyet, bárhogy játszhatnék, s néha lehetne
könnyed léptü sorom lágy verslábbal kerekítnem,
ámde szavam - nem sért istent tán - szépmivü peplosz
vászna közé szőném, mit erechteusi Athénben
szűzi Minervának szentelve (midőn adománnyal
tisztelt ünnepe jött, ha lejárt az öt éves időköz),
váltva dagasztott fenn, fűgén Eurus Zephyrusszal,
s könnyű súlya a telt gályát hajtotta előre.
Boldog mind ez a nap, s úgy mondják, boldog ez év is,
boldog mind, ki ilyen napokat számlál, s ilyen évet:
Pallas-vívta csaták sora dísziti rendre a peploszt,
és a gigászoktól vett zsákmány képe szegélyzi,
majd Gorgóval a harc, rettentő, színezi vérrel,
s ott mellette Typhon, kit arany dárdája lesújtott,
ossai sziklával mert ez fenekedni egekre
s thesszál csúcsokkal próbálta tetézni Olympust.
Ily vásznat kap az istennő ünnepkor a néptől,
így kívánnálak, legbölcsebb ifju, beszőni
bíborszínü napok, s Lunának kétfogatú kék
hintóján kocogó fényes csillagai mellé,
nagy természetről szóló szépmivü kötetbe:
hogy hirdesse neved versemben a bölcseletekkel
együtt minden sor vén évmillióknak örökön.
Ámde mivel csak most fogok ekkora műbe először,
csak most kezdem a lágy húrt felhangolni erővel,
mégis közben, amit tudtam, s ami gyermeki próbám

volt hajdan, s melyben fiatalságom java eltelt,
 vedd, im ajándékul, sok virrasztásom e régtől
 fogva ígért, s most kész termését. Már belekezek,
 mint láthatta magát, rettenve szerelmi varázstól,
 Scylla, a bűnös lány, a madárhadak új csapatában
 egykor, s lány ívben hogy száll fel a csillagokig most,
 s tengerkék szárnnyal köröz egykori háza fölött még,
 ezzel bűnhődik, mert megsértette az atyja
 bíbor hajfűrtjét, így döntvén romba hazáját.
 Néhány nagy költő, Messallám, máshogyan írja
 (hogy szóljunk igazat, Polyhymnia kedvel igaz szót),
 úgy mondják, hogy egészen másra cserélte alakját,
 scyllai szirtnek lett rémítő szörnye, falánk vad,
 s olvashatjuk Ulixes hányódásai közt is,
 fénylő ágyékán csaholó szörnyek borították
 Dulichium gályáit a hullámsírba, hajósok
 testét tengeri véreb marcangolta halálra.
 Ám mégsem hisznek legtöbben a maeoni versnek
 és ama vándorlás hamisan szóló dalosának,
 mert ki-ki más és más lányt képzelt minden időben,
 mint akiket Scyllának tart colophoni Homerus.
 Ő Crataeist mond: hozhatta világra Crataeis
 bár, vagy kétalakú vad Echidna talán a szülője,
 vagy tán egyik sem, csak a történetben az ágyék
 vétke a fontos, a rút bujaság, Venus-adta sugallat;
 vagy megmérgezték, s emiatt lett külseje mássá,
 átokverte leány (de miféle hibát követett el?
 Isten ölelte kopár fővenyen karjába remegve,
 Amphitritének fertőzve eképpen a nászát,
 ámde ha később is, megbűnhődött nagyon érte,
 mert amaz egyszer a mélyben látva a férje szerelmét,
 lenn a szilaj habokat neki sok vérrel vegyítette);
 vagy szépségével - mondják - sokakat babonáztán
 pénzért adta magát, s belepusztult mind, akié lett,
 hirtelen ámde silány halnép s csaholó kutya-falkák
 sánca között veszi észre magát, rémséges alakban -
 jaj, hányszor sápadt, borzadt új tagjai láttán,
 jaj, hányszor rettent, amidőn a kutyái ugattak! -
 istent kísérelt rászedni mohón ez az asszony
 elsikkasztva Venus részét jövedelme javából,
 róla, mivel mindig nagy számú ifju kísérte,
 s mert vad lelkű volt, s pénzen vett nő sora várt rá,
 méltán jár ama csúf, szégyenteli hír a világban,
 erre tanu Cypris sok titka tudója, Pachynus:
 bármit s bárki is írt régtől efféle bajokról,
 mind hiu káprázat, s inkább higgyük mi madárnak,
 s higgyük, Scylla csak egy nő volt, s másfajta leány volt.
 Rajta tehát, kiknek nagy igaz jóindulatából
 küldhetem el versem, belefogván végre a dalba,

isteni Múzsák, szent kaptárotok ajtaja gyakran
telve ajándékkal: fönn beborítja a jácint,
rajta virágméz, vagy ragyogó jóillatu nárcisz,
sáfrány s gólyahir is liliommal fűzve csokorba,
s rózsá virul küszöbén; most hát ó isteni Múzsák,
még inkább váljék kedvessé nektek a munkám,
s ékítések örök hírnév díszével e művet!

Van néhány város Pandion székhelye mellett
(Attika dombjaitól Theseus biborszinü kagylót
termő, pompázó partjáig terjed e tájék),
köztük méltatlan lett hirhedtté Megarának
városa, ősi falát Alcathous karja emelte,
Alcathous s Phoebus, vele munkálkodva az isten:
itten a kő, ha megérintik, cylleni ajándék,
lantjáték éles hangját gyakran veri vissza,
Phoebus régi szerelméről így tesz tanuságot.
Ezt fenyegette a másoknál sokkalta erősebb,
városokat rontó Minos, sok jó evezőssel,
mert Nisustól kért azután Polydus menedéket,
hogy nagy Caeratum folyamától s égei földtől
messze futott. Haddal követelte a gortyni hős
vissza, s krétai nyíl szaggatta fel Attika földjét.
Ám sem a polgárok nem gondolták, se királyuk,
hogy meg kellene már a falakra törő csapatostul
áramló zabolátlan erőt fékezni vitézül,
úgy vélték, hogy elég őrizni az isteni jósjelt.
Mert - elmondani is csoda - fénylő homlok övezte
fenn a királyi fejet, viruló dús hajkoszorúval,
és annak közepén rózsás fűrt kunkorodott fel:
míg ez a néhány szál a helyén marad ebben a rendben,
addig bántatlan lesz Nisus trónja, hazája,
egy akarattal erős végzést így tettek a Párkák.
Minden gondja tehát ez volt, ez a nagybecsű hajfűrt,
ünnepi rendbe arany kapcsokkal fűzte, melyeknek
jól munkált fogait cecropsi tücsök diszította.

Nem lett volna kevés oltalmu a város e jellel,
s később rom, ha Scylla nem ég örült szerelemben,
Scylla, szerencsétlen haza és apa sírbavivője,
jaj, vágó szemeit Minoson rajta feledte.
Ám az a rossz fiu volt oka, kit még anyja se fékez,
hogyha dühös, s az sem, ki nagyatyja s az atyja egyúttal,
Juppiter, ő zaboláz meg karthágói oroszlánt,
és nagy tigriseket meg tud szelidíteni, éppúgy
embereket s istent is - mindez túlmegy e versen -;
ő szított haragot kicsi gyermekként, tele bajjal.
Nagy Junónak a lány (hamis esküt néki ha lány tesz,
nem sok időn át tud bűnhődni a vétke miatt már)
megsértette a szentélyét, nem tudva hibázott:
játszva szaladt el a szent istennő áldozatához

készen, előrefutott az anyák s társnők csapatából
 s pajkosan örvendett, testén felemelve a leplét,
 északi szélről duzzadt sok ráncát kifeszítve.
 Még nem tudta a tűz illetni magasztos adóját,
 még nem övezte fejét olajág halovány levelével
 forrás tiszta vizét széthintve magára a papnő:
 s véletlen kiesett a kezéből éppen a labda.
 Érte futott a leány. Ó bár aranyos köpenyét ne
 oldná, játékból se mutatná karcsu alakját!
 Mind ami csak mozgásnak gátja, futást akadályoz,
 azt kívántam volna, örökké álljon utadba,
 esküt hogy sose tégy, nyomorult, se hiába ne áldozz,
 mert hazug, istennő szentélyét sértve kezeddél.
 Ámde ki gondol olyat, hogy veszted az eskü okozta?
 Tisztes ürügy. Juno nem akart, hogy lásson a bátyja.
 Fürge azonban az isten már, aki arra törekszik,
 bosszút álljon azért, ha szavakkal sértik a törvényt:
 fénylő tegzéből néhány vesszőt kiragadva
 jaj, de nagyon sebesen, de nagyon szerelemre hevítő
 nyílveszűt röpitett ifjú keblébe a lánynak!
 S ő amidőn a tüzet szomjas szívébe beszította,
 és a dühödt téboly csontját átjárta egészen,
 mint vad bacchánsnő, aki hűvös Thracia földjén
 phryg fuvolán Cybele-papnőként révül, eképpen
 őrzöngön - nyomorult - lőt-fut, berohanja a várost:
 nem kell Ida-hegyi styrax szagosítani fűrtjét,
 sem sicyoni cipőt, csattost, nem hord puha lábán,
 s nem fűz gyöngysorból ékszert hősínű nyakára.
 Tétova lábnyom utal, mélézó lépte hová visz:
 újra csak útnak ered, felhágni az ősi falakra,
 égbevesző tornyot szemlél - ezt mondja ürügyként;
 és gyakran panaszos szavakat mormolva az éjben
 kémleli fenséges várából az égi világot,
 s néz kifelé, lenn látja a sűrű őrtüzű tábor.
 Lágy húron zengő citerát nem penget az ujjá,
 hajló gyenge fonált elefántcsont-borda se csapkod,
 rokka se kell, aranyos díszű szövetekre se gondol,
 s nincs pír már arcán: nem tűri a pír a szerelmet.
 És amidőn nem lel gyógyírt oly szörnyű bajára,
 s látja a sorvasztó véget belopódzni szívébe,
 arra vezérli a kín, és arra taszítja a sorsa,
 mint vad bögöly elől, menekül, sodródik előre,
 hogy majd esztelenül lemetélje az atyja középső
 hajtincsét titkon s ravasz ellenségnek ajánlja
 (mert eme feltételt szabták, balsorsu leány, rád),
 ...vagy nem sejti talán (s aki jóhiszemű, bizony inkább
 vél bármit, csak a lányt iszonyú bűn terhe ne nyomja)?
 Jaj, nyomorult éppúgy, mit is ér nem látni előre?
 ...Nisus atya, s néked ha a városodat letiporták,

épp hogy akad szállás a magas tornyok tetejében,
otthont ott lelsz majd, megtörten rakva a fészket,
félsz madarak módján, ha a lányod meglakol egyszer.
Örvendj, fürge sereg, magasan felhőkbe fogódzó,
mind kik a tengert, zöld ligetet, s zúgó szavu erdőt
lakjátok, fel hát, madarak, vígságra, cikázók,
s ó ti is, emberi képmást veszett daulisi lányok,
ó ti, könyörtelenül keserű sors kényszereképpen,
örvendeztetek, ím látjátok, akik ma királyi
vérokonok számát szaporítva sietnek elétek,
már az atyát s cirist. Ó hajdan leggyönyörűbbek,
tartsatok arra az ég kékes felhőit előzve,
merre az égilakók várát veszi célba halászsas,
s merre szabott jutalomként röpköd hószinü ciris.

Már Nisus szemeit lenyügözte a kellemes álom,
s távol a külső ajtóknál virrasztva az őrség
strázsát állt, s buzgón fel-alá járkált, de hiába:
lopva mivel csendes hálótermét odahagyja
Scylla, feszült figyelemmel kémlel a hallgatag éjben,
fojtott sírással, nem mer lélegzeni szinte.
Nyomban most kioson lábujjhegyen, éppen alig hogy
lépdel, kétélű szerszámot véve kezébe,
minden bátorsága azonban hirtelen elszáll,
vétkét menten előbb a sötétlő éjbe kiáltja.
S merre az atyjának küszöbéhez vette az útját,
ágyasháza előtt kissé elidőzve magasba
néz a magasztos egek remegő csillagseregére,
s nem kedvelt adományt ígér kegyes isteneinknek.

S hogy felkelt, az öreg Carme, Phoenixnek a lánya,
thébai nő, rájött (márvány padlón a csikorgó
ércveretű ajtó nyílását észrevehette),
s már az ijedtségtől lankadt lányt rögtön eléri:
„Ó, te szerencsétlen fejem” - így szól -, „jaj, kicsi lányom,
jaj, nem véletlen, hogy e sápasztó nyavalyától
nem jut vér egy csöpp se szived sok gyenge erébe.
Nem könnyű az az ok (hogyan lenne?), mely ennyire kínoz,
érezem jól, ó bár, Rhamnusia, csalna az érzés!
Mondd, mi bajod, hogy sem Bacchusnak víg poharához
nem nyúlsz, és nem kell gazdag termésű Ceres sem,
mért virrasztasz atyád ágyánál egymagad ébren
ily későn, amidőn nyugtot hagy a gondnak a lélek,
és a folyó is már mérsékli szilaj rohanását?
Mondd meg hát legalább, amit eddig tudva tagadtál,
árva fejemnek eképp esküdtél: semmi; leányom
mondd, mit időzöl atyád deli fürtje körül szomorúan?
Jaj nekem, el ne ragadja a tested rosszhirű téboly,
ez szállott az arab Myrrhának rég a szemére,
rút fertőbe ne bukj (nem tűr ilyet Adrastea),
meg ne gyalázd szüleid, kettőjüket egyszeri bűnnel!

Hogyha azonban más szerelem zaklatja a lelked,
- nem vagyok oly kezdő Amathusia dolgaiban már,
hogy nem láthatnám, mit gyötrödsz, annyi jeléből -
így ha szabott sorsú szerelem nyűgöz le hevével,
esküszöm én néked nagy szent Dictynna nevére,
ő küldött főként kincsül téged, kicsi lányom:
inkább eltűnök méltán, méltatlan ezernyi
bajt, minden gondot, mint téged lássalak ennyi
bánatban, s ily nagy keserűség közt elepedni.”

Szól, s könnyű köpenyét (melyet vállára terített,
gyorsan, amint kirohant), ráadja sietve a lányra,
mert vacogott eddig sáfrányszínű tunikában.
Harmatos orcáját megcsókolgatja szelíden,
gyöngéden tudakolja, szegényt milyen átok emészt,
addig azonban nem tűr még egy szót se, remegve
míg beljebb nem vonja a hószinű lábu leánykát.
Ő meg „Dajkácskám” - így szól -, „mire gyötröd a lelkem,
örjítő kínom mért vágyol tudni sietve?

Nem hétköznapi vágy gerjeszt engem szerelemre,
nem csábítja szemem már ismert férfi-tekintet,
és az atyámé sem, sőt gyűlöletes valamennyi.
Senkit sem szeret, ó dajkám, ez a szív, akit illik,
nem bűvölte el egy hazugul tisztelt rokon arca:
egy idegen, jaj, jaj, dühös ellenség közül egy csak.
Mit szóljak, milyen arccal merjem kezdeni gyászom?
Mondom azonban, hisz, dajkám, hallgatni amúgy sem
hagysz, könnyörülhetnél ámbár a halálraitélten.
Ő az, lásd, ki magas falainkat vívja haraggal,
istenek atyjától nyert ő fejedelmi hatalmat,
kedves a Párkáknak, nem sértheti őt soha fegyver,
- meg kell vallanom ezt, kendőzni hiábavalóság -
ő, ugyanő, Minos zaklatja nyilával a szívem.
Kérlek minden igaz szent isteni nagy szerelemre,
lányodnak mindig kedves szívedre könyörgök:
hogya megőrizhetsz, légy jó, ne taszíts a halálba,
hogya azonban már menekülni szemernyi remény sincs,
dajkácskám, ne utálj, bár méltán pusztul a lányod!
Mert ha utamba előbb veszedelmes, jaj, veszedelmes
isten, vagy balsors nem küld, ó jószívű Carme:
ezzel a vassal (most a ruhája alól kiragadja)
vagy lemetéltem volna atyám bíborszínű fűrtjét
büszke fejről, vagy beledöftem volna magamba.”

Még ki se mondta, midőn döbbenten a szörnyű csapástól
sűrű hajára homok szennyét hullatja marokkal
Carme s feljajdul keserűn öreges zokogással:
„Ó, be könyörtelenül jössz, Minos, újra elébem,
ó, be nagyon gyűlölt, Minos, neked ősz fejem immár!
Jaj, temiattad esett hajdan gyászos szerelembe
lányom, s most a nevelt lányom pusztítja e téboly!

Hát nincs mód téged kikerülnöm, messze raboltan
 sem, súlyos rabság, sok terhes munka között sem,
 s kedveseimre törő végzetnek gátat emelnem?
 Többé zárva az út, hogy békén töltssem az aggkort,
 s élni kívánjak még. Éltem napját eszelősen
 nélküled, ó, Britomarti, hisz úgy hittem, te temetsz el,
 ó, Britomarti, hogy is tudtam tengetni idáig?
 Fürge Diana kegyét nem kellett volna keresned,
 cnossusi nyílvezzőt kirepíteni parthusi íjból,
 lány létedre vadat kergetni, amint teszi férfi!
 - Jobb lett volna legeltetned dictaei gidákat:
 Minos lángja elől nem kellett volna rohanva
 égbevesző hegycsúcs ormáról mélybe zuhannod!
 Mondják, istennő lettél, néhányan azonban,
 és hogy Aphaia neved, mások, hogy nőjön a híred,
 Dictyinnának hívják rólad szüzi Dianát,
 bár ez lenne igaz; de nekem, lányom, te halott vagy:
 már sose látlak fenn szárnyalni a bérci magasban,
 hyrcanus követők közt és a vadak csapatában,
 vissza se jössz, át sem foghatlak már soha többé.
 Engem sújtott ez keserűn, méltatlanul egykor,
 drága növendékem, csak benned bíztam azóta,
 míg emez elhangzott szó nem hasított a fülembe.
 Téged is elvesz hát a kegyetlen végzet előlem,
 téged is, ó, akiért egyedül volt jó az öregség?
 Gyakran örültem - kár volt - látva, hogy édesen alszol,
 és nemet intettem, bár hívott már, a halálnak:
 »Corycus-adta színű fátylat kell szőnöm a nászra.«
 Mért óv, balsorsu lány, engemet és milyen isten?
 Nem tudod azt, hogy mely végzés ültette atyádnak
 büszke fején bíbor fürtjét ősz hajkoszorúba,
 s hogy mily gyenge reményt táplálhat atyád hajaszála?
 Mert ha nem, úgy tán még bízom, hogy megmenekülhetsz,
 hisz nem tudva akarsz iszonyú nagy bűnt cselekedni;
 ám félek, hogy igen, kérlek hát, drága leányom,
 árva fejemnek sok jelből ismert szerelemre,
 Ilithyia nevére, ne rombolj tébolyodottan,
 ekkora gázságot ne akarj megtenni bolondul!
 Nem kívánlak már lebeszélni, hiszen lehetetlen,
 vágyadról, sohasem versengek az égilakókkal;
 ám inkább óhajtsd, hogy atyádnak trónusa álljon,
 s férjhez menj, lányom, tűzhely várjon melegével!
 Így szabadulsz, sokat átélt dajkád erre vezérel.
 Csak ha atyád már nem tudnád kérlelni szavakkal,
 engedjen (de tudod, te az egyszem lánya ne tudnád?),
 akkor próbáld csak, ha jogos lesz tenni eképpen,
 majd ha okod lesz rá, s fájdalmak napja köszönt be,
 akkor vedd csak elő megkísérelni a terved;
 társadként segíték, lányom, majd isteneinkkel,

ígérem: tűrj, hidd, ami késik, hogy sose múlik.”

Majd e szavakkal amint sikerült fékezni viharzó indulatát s fájó szívét éltetni reménnyel, lassanként remegőn betakarja lepellet a lánynak arcát, hogy csendes nyugalomra találjon az éjben, már olajos mécsét is eloltja, lenyomva kanócat, és kitapintva a tébolyodott lány szívdobogását vizsgálja, kezét folyton keblére szorítja. Így könyökölt ágyán éjjel végig szomorúan lesve a félig holt lány elbágyadt szemefényét. Másnap amint tűzcsóvját lengetve a hajnal ember-tápláló fényt hoz hideg Oeta hegyétől (félnek e csóvától s várják is a lányok ijedten, esthajnalt kerülük, s várják hajnal hasadását), észben tartva a lány dajkája tanácsait, egyre mindent összekutat, mit felhoz násza okául. Atyja elé jut, hogy tisztos szókkal folyamodjék: boldog békesség javait dícséri, sok eddig még ki sem ejtett szó tolul így ajkára fonákul. Mondja, hogy egy istent tisztelnek a harci tusákban, tőle remeg, s aggódik az atyja barátaiért is, ám szégyenli, hogy atyja magányossága kinozza, mert unokákat nem kíván közösen Jupiterrel. Majd csúfos cselből kitalálva csalóka meséket istenek átkával rémíti a városi népet; majd meg jósjeleket (nincs híjával) szerez egyre. Sőt még jámbor jóst is rá mer bírni csalással, hogy mikor elterül áldozatul szent fejszecsapástól állatuk, úgy mondják a belekből majd a jövőndőt: Minost vőül kell venni s felhagyni a harccal.

Ként rak azonban most egy tágas edénybe a dajka, nárciszt, illatozó füvet éget benne fahéjjal (háromszínű fonált hármat fűz össze kilencszer) s „köpj hármat lányom velem együtt” - szól - „közepébe, köpj hármat, páratlan számot kedvel az isten”! Majd áldoz kétszer Styx mágus Juppiterének, (nem tudják sem az idai sem görög éltes anyókák tenni) Amyclaeből vett ággal hinti az oltárt, iolcosi bűvös ígét olvasván rá a királyra. Ám amidőn a konok Nisusra fonák csele sem hat, nem lágyítja szívét ember, sem az isteni végzet, (annyira biztos a csöpp hajfűrt védő erejében), ő is a lány mellé áll, hogy véghezvigye tervét, kész lemetélni a bíbor hajfűrtöt gyökerestül, boldog, hogyha segít a makacs lány árva szerelmén, s épp olyan édes öröm, Rhaucus várába talán hogy visszakerül, s honi föld lesz hamvai nyughelye egykor.

Így hát Scylla megint atyjának akar veszedelmet: akkor tyrusi bíbor tincset vas hegye érint,

majd elesik Megara, s hiteles lesz az isteni jóslat,
majd különös módon függ nagy gályára kötözve
Nisus lánya, eképp megy a kéklő tengeren által.
Bámulják a leányt csapatostul a tengeri nimfák,
Oceanus bámul, vele együtt Tethys, az ékes,
és Galatea felé sóvárgó húgaival jön;
bámul az istennő, kit delfin hordoz a vízen,
kékszinű hintón jár, kétlábu lovak sora vonja,
Leucothea s vele csöpp gyönyörű magzatja Palaemon,
és akik egymással sorsuk folyton kicserélik,
Tyndareus fia és Jupiter kedvelt ivadéka,
ők is bámulják a leány hószinű alakját.
Az meg eképpen szól, panaszát így szórja szelekbe,
hullámok közepén keseregve hiábavalóan,
ó boldogtalan, izzó két szeme égre emelve,
két szeme, mert kötelet hurkoltak gyöngé kezére:
„Hagyjátok kissé, haragos szelek, abba fuvástok,
míg bajomat sírom, s (noha nem használt tanuságuk)
végső órámon jajszómat egekre kiáltom!
Ó, ti, ti jöjjetek, ó, szelek és szellők tanuimnak!
S ó, ti, ha tán Odomas-nemzetség sarjai vagytok,
láttok: im itt vagyok én, veletek közös ős ivadéka,
Scylla (talán nem sért, ó, Procne, szólani hozzád),
itt vagyok én, aki nagy Nisust mondhattam atyámnak,
versengett kezemért a görög föld annyi királyi
háza, ahol Hellespontus vize mossa a partot;
itt vagyok én, Minos, megszentelt eskükötéssel
eljegyzett mátkád, hallod hát, bár hidegen hagy.
Megkötözöttek kell a habok közt úsznom az árban?
Megkötözöttek kell túrnöm senyvedve örökkön?
Mit mondhatnék mást, csak e kínokkal teli véget
érdemlem, mivel oly gyáván odadobtam az ősök
szentjeit és a hazám ellenség zsarnok urának;
jóllehet úgy hittem, Minos, bosszút azok állnak
bűneimért, ha előbb kiderül szent eskükötésünk
végzetesen, kiknek városfalait letiporva,
jaj, de vadul hánytam tüzes üszköt templomaikra.
Ám ha te győzöl, előbb véltem, hogy a csillag az égen
más pályát választ, minthogy velem ennyire csúful
bánj el rabnóként. Gaztetted egekre kiáltó!
S még te nekem több voltál, mint az atyám koronája,
s még te! Nem is különös, megbűvölt engemet arcod,
néztem, s elvesztem, s káprázata rabja maradtam.
Éppen téled nem vártam, daliás alakú hős,
ekkora bűnt, hisz még külsődön az ég is elámul.
Engem nem gátolt örömeimben dús palotám sem,
s kincse a ritka koráll, s a borostyán, könnyeket ontó,
nem gátolt társnő, szép testü, akárcsak a nimfák,
nem hűthette le már istenfélelmem a lángot.

Mindenen úr Amor, én mért lettem volna kivétel?
Már soha homlokomat nem hintik myrrha-kenőccsel,
tisztas ajándéku fáklyát nem gyújt nyoszolyólány,
s nem vár bíborszín elefántcsont nászkerevet rám.
Súlyos a fájdalmam: nem hántolod el fővenyeddél
lánykád, mindnyájunk áldott dajkája, szülőföld.
Hát az anyák s férjes szolgálónők csapatának,
hát más rabnőid munkája se lesz soha részem,
vagy hitvestársadnak (akárki is, üdvös a sorsa)
telt guzsalyán se szabad fonnom gyapjú puha szálát?
Szegeted volna nyakam legalább vad harci szokásként!
Már lankadva kevés kis erőm maradéka is elhagy,
és fejem ernyedten csüggedt vállamra hanyatlik,
s márványszínű karom senyveszti kötél szorítása.
Rettenetes testű szörnyek, nagy tengeri bálnák
már köribém gyűlnek, kéklő örvény közepében
farkuk csapkod, ijeszt, öblös szájuk ha kitátják.
Hát könyörülj, Minos, gondolva az emberi sorsra!
Mondd, hogy elég Scyllát látnod már ekkora bajban,
istení végzet szánt bár nekem ilyen veszedelmet,
vagy véletlen eset, vagy súlyos vétkem okozta:
mert bármit hiszek én, inkább, mint hogy te akartad!”

Siklik eközben eloldva a parttól már a hajóhad,
széles vászna feszül villámgyors északi szélben,
fürgén hajlik a sós hullámra lapát, s a keserves
úton a bágyadt lány jaja némán elhal a vízen.
Búcsút mond legelőbb Isthmos szűk földszorosának,
Cypselus ősi dicső hajlékát látja, Corinthust;
messze előre halad Scyron magas ormai mellett
távol a borzasztó teknős sok földinek átkos
véres sziklájú jövevény-temető üregétől.
Máris az oltalmas Piraeus látszik amonnan,
haj, de hiábavaló gondolnia hires Athénra!
Majd a habok közt rápillant Salamis mezejére,
s máris a szépséges Cycladok közt visz az útja,
Sunion öble emitt s szemben vele Hermione áll,
elsuhan ott Delos, legkedveltebb helye mindig
Nereidák anyjának s égei Neptunusnak.
Mindjárt tajtékos partu Cythnust veszi észre,
márványszínű Paros halad el mellette, Donyisa,
S Aegina, meg gabonát sose látott földű Seriphus.
Hajtja az ár, vak szél vonszolja hol erre, hol arra,
apró csónakként kísérve hajók sokaságát,
délről zúg a vihar, tombolva kavarja a tengert,
mégsem hagyja habok zsákmányának gyönyörű szép
testét, másra cseréli szegény lány karcsu alakját
nagy kék országú úrnő, neptunusi hitves.
Ámde a nem múltó éltű lánynak puha testét
nem földi pikkellyel, be nem engedi őt a halaknak

vad csapatába (veszélyes nyájú Amphitrité):
inkább fenséges szárnnal fel az égre röpíti,
tette miatt legyen így mindig neve ciris a földön,
spártai Léda csodás hattyújánál se silányabb.
Most, amiként úszik a tojásban a zsenge fióka,
csöpp eleven képe s kis teste sok íze, alakja
épp hogy alig látszik frissen még összeragadtan:
Scylla alakja is így látszik tenger közepében
hányódni s félig még emberi tagjai gyorsan
másra cserélődnek - mely részén kezdve, ki tudja?
Formás szája elől, sokat óhajtott piciny ajka
széles homloku arcával kezd egybemosódni
és éles csőrű hegyes áll ugrik ki helyébe;
majd azután meg ahol haja választéka huzódott,
hirtelen íme, akár atyjának tincse, olyan kis
bíborszínű taréj rándul vékony fejbúbján;
változatos színű pihetollak lágy takarója
tart szárnyas leplet márványsima teste fölébe
s hajlékony karján végig toll erdeje sarjad.
Majd más testtáját s lábszára vörös színű húsát
érdes uj állati bőr burkolja telis-tele ráncsal,
s horgas vad karmok nőnek vékony puha lábán.
Mégis e szánandó lány megmentése aligha
illik Neptunus hű hitvestársa nevéhez.
Ezt a leányt sohasem láthatja rokon szeme többé
bíborszin pánttal megkötni arany haja szálát,
nem vár nászszoba rá, szír balzsammal szagosítva,
otthona sincs immár: mit is ér számára az otthon?
Most a fehértarajú örvények forgatagából
széleseben vad szárnyuhogással tör fel az égnek
s tolláról millió vízcseppet hint a habokba,
átokverte leány, bár megmenekült, de hiába,
elhagyatott sziklák odvában tengeti éltét,
sziklán, kőszirten, s a sivár partok közelében.
Mégse marad bosszú nélkül: hisz az istenek atyja,
minden föld akinek nagy örök végzése szerint él,
megdühödött, hogy ilyen lány mer röpködni egekre,
míg elpusztított atyját örök éjszaka rejti,
annak jámborsága miatt (mert gyakran ez istent
híva kövér bika vérével hintette az oltárt,
szentélyét gyakran tisztelvén dús adománnyal)
újra megadta, hogy éljen, alakját másra cserélve,
úgy rendelte, legyen gyors röptű halászsas a földön,
mert a cikázó sast ez az isten kedveli mindig.
S ezt a szerencsétlen lányt, kit bűnösnek ítélték
istenei s jegyese s velük együtt rég a hazája,
most zord atyja dühödt átkával kergeti folyvást.
Mint ama páratlan csillagzat (melynek az égi
övben két jegye van, míg más csillagra csak egy jut)

Scorpios üzi a szép fényű Oriont s viszonzva:
így él majd ezután végzet rendelte haragban
egymással ciris s a halászsas minden időben.
S folyton amerre a gyors röptű lány száll a magasban,
ős ellenséggként iszonyú zúgással az égen
üldözi Nisus, amerrefelé Nisus tör az égre,
rögtön a gyors röptű lány már ott száll a magasban.

A FOGADÓSNÉ

Copa

Cifrán illeg a szír fogadósne, csörgeti dobját,
hellén nők módján körbe lekötve haját,
füstös kocsmá előtt buja táncát járja becsípve,
míg könyökén tompán egy ütemet ver a nád:
„Lankadtan mire jó port nyelned e kánikulában,
nem jobb, hogyha ledölsz itt az üres nyoszolyán?
Van díszkert, kis ház, lant, síp szava, telt kupa, rózsá,
van hús nádfedelű árnyat adó lugasom.
Hallik a pásztorsíp is, amely Arcadia földjén
barlang mélyén szól édesen együgyűen.
Van teli kancsóm, épp most bontottam fel a karcost,
s halk morajú csöpp ér csörgedező vize zúg.
Van sáfrányszínű ibolyából font kicsi füzér,
s bíbor rózsá színez sárga virágkoszorút,
és lilium, melyet vesszőből font kosarában
szűzi patak mellől szedve hozott Achelois.
Van sajtocskám is, szárított, kákakosárban,
s lesz viaszos sárgás szilva is őszi napon;
s gesztenye is terem erre, dió s édes piros alma:
s eljön a tiszta Ceres és Amor és Bromius.
Vérpiros eprem van s hajlékony vesszejű szőlőm,
káka tövén kékes színű uborka terem.
S van ki a kertre vigyáz, markában fűzfakacorral,
roppant tagja vadul fölfele nem meredez.
Jöjj ide hát szaporán, elfáradt már csacsid, izzadt,
Vestának kedvelt állata, hagyd, ne kinozd!
Most a bozót alján sűrűn ciripelnek a tücskök,
most pettyes gyíkot bújtat a hús csalitos.
Hogyha parányi eszed van, most jöjj, idd ki e kancsót,
s új kristálykelyhet hordok eléd, ha kívánsz!
Dőlj ide, szőlőskert árnyéka takar be, pihentesd
rózsás melltartón elnehezült fejedet
ifjú lány formás ajkáról tépve a csókot!
Vesszen a nagyképű, ósdi erényt papoló!
Illatozó füzért mért őrzöl hűlt tetemednek,
jobb lesz tán, ha virág ékiti sírkövedet?”
„Bort ide és kockát! Vesszen, ki a holnap után sír!
Sarkunkban »mulatozz, már jövök« int a halál.”

MORETUM

Moretum

Tíz órát számlált immár el a téli sötét éj,
szárnyas virrasztó hirdette dalával a hajnalt,
Simylus is, szűkös kis szántóföld művelője,
megrettenve, netán ínség bús napja köszönt rá,
óvatosan kászálódik ki a durva faágyból,
nyugtalan ujjakkal tapogatja a sűrű homályban,
tűzhelye merre lehet, mígnem sajgó keze rálel.
Égő szikla maradt a sok elhamvadt fahasáb közt,
és a parázs izzó fényét hamu fődte titokban.
Hozzá érintvén lefelé fordítja a mécsest,
tűvel húzza elő a kanócot, mely sose nedves,
sűrűn fűjva felé élesztgeti lassan a lángot.
Majd hogy tűz lobbant, és szétoszlott a sötétség,
védőn tartja eléje kezét, a huzat ki ne oltsa,
s szemben a zárt reteszű ajtót meglátva kitárja.
Itt tárolta csekély búzáját földre leszórva,
mérő vékáját most ebbe meríti színültig,
éppen kétszer nyolc fontot nyom, amennyi beléfér.
Átmegy majd, odaáll a malomkő-padka elébe
(oldalfallal volt e korong elzárva, ha örlött);
lámpását leteszi s karján feltűri ruháját,
szőrös kecskéből készült köpenyét derekára
ölti, szivaccsal a kő peremét tisztítja belülről.
Majd kezeit buzgón serkenti, kiosztja a részük,
baljával kisegít, jobbát lendíti dologra.
Ezzel körpályán forgatja a lomha korongot
(míg a megörölt szem szétzúzva folyik le a kőről),
olykor az elfáradt nővért felváltja a balkéz.
Fordul a sor folyvást. Ének könnyíti a munkát,
érdes hangon kezd bele újra paraszti dalába,
Majd Scybalénak szól: egyetlen nő a cselédje,
Afrika lánya, egész formája mutatja hazáját,
nagy kontyú, duzzadt ajkú, éjszínű a teste,
széles keblű, lelóg emlője, zömök hasa keskeny,
vékony lábszárú, de hatalmas széles a talpa,
ráncos-aszottan csüng repecses sarkán le a bőre.
Erre parancsol rá, rakjon fát bőven a tűzre
s hogy lobogó lángján idejére vizet melegítsen.
És miután a szokott munkát ügyesen befejezte,
kézzel szórva szitáján át megszűri a lisztet,
s rázza, csupán a szemetje akad meg a rosta szűrőjén,
ámde a nyíláson kifolyik, s leülepszik a tiszta
megrostált búza. S nyomban már összekotorja,
könnyű asztalkán, langyos vizet önt tetejére,

most a dióbélt hinti a forrásvízhez, a liszthez,
 jól meggyúrja kemény kézzel, majd tiszta ruhára
 téve csomóban szór rá sót, s hogy kész a dagasztás,
 közben a tésztát még tenyerével előbb kisimítja,
 s egyenlő közben nyom négyszögeket bele végül.
 Majd a kemencéhez viszi, melyet háza falánál
 már kisöpört Scybale, téglát tesz rá, s tüzes üszköt.
 És mialatt tisztét teszi Vulcanus s vele Vesta,
 Simylusunk sem tölti ez órát sem tunyaságban,
 ám más munka után néz: búzát válogat, egy szem
 étke közé ne kerüljön, amely nem kedves inyének.
 Nem függött neki húsos kampó tűzhelye mellett,
 vágott állatokat nem tartott rajta lesózva,
 körben csak sajtot fűzött fel spártai füvel,
 s száraz régi kapor csüngött le, nyalábba kötözve
 (így más munka után kell néznie kinn a szabadban).
 Kert van a kis kunyhó mellett, vesszőfonadékkal
 összekötött nádból készült elnyűtt kerítése,
 bár nagysága csekély, gazdag sokfajta növényben.
 Semmi hiánya se volt abból, ami kell a szegénynek,
 míg oly gyakran a dús vagyónú a szegényre szorul rá.
 Nem bérért művelte e földecskét, neki termett.
 Hogyha nagy ünnepnap, vagy eső készítette, hogy otthon
 tartózkodjon, vagy ha a szántás kezdete késett,
 minden gondja a kert volt. Mert sokfajta palántát
 ültet rég, jól tud bujtást is a földbe takarni,
 majd a csatorna vizét hajtott szárára vezetni.
 Itt zöltség, széles hajtású cékla, emitt meg
 sóska terem szaporán; mályvát s örvénygyökeret tart,
 vadmurkot, póréhagymát természet (a fejről
 kapta nevét) s mákot (hideg és ártalmas a fejre),
 s pompás étel után a salátát friss csemegének,
szélén a retek nő,
 és a kövér tök, amelyet a tágas gyomruak esznek.
 Ám nem urának (hisz van-e még önála szerényebb?),
 ámde a népnek hoz hasznót, vásárnapokon mind
 vállán hordja eladni a főváros piacára:
 visszafelé nem görnyed már, de telistele pénzzel,
 ritkán hordva a városi hentestől haza árut.
 Éhségcsillapító a vörös- s zöldhagyma leszelve,
 s itt van a zsázsa, csipős ize eltorzítja az arcot,
 és a katáng, meg a mustárfű, szerelemre hevítő.
 Ez járt most is eszében, amint kertjébe belépett.
 Ujjával kissé kikaparja a földet először,
 négy fokhagymafejet tépett száraztul emel ki;
 majd csenevész levelű zellert, s rútát, lefagyottat,
 szaggat s kis szálú remegő coriandrumot ás ki.
 Mindjárt összeszedi s letelepszik a tűzhely elébe,
 fennhangon szólítja a szolgát a mozsárral.

Bolyhos héjából kitakarja a hagyma gumóját
egyenként mindet, s (nincs szükség rája) lehántott
héjat a földre hajít. S a megőrzött tiszta fejekre
körbe vizet tölt kőmozsarának mély üregébe.
Sót néhány csipetet tesz rá, beledobja a csípős
sózott sajtot még, tetejére izes füveket szór.
Ágyékán szőrös baljával fogja ruháját,
míg az ütő szerszámmal jobbra puhítja a bűzlő
fokhagymát, együtt szétkenve levével egészen.
Körben jár a keze: s lassanként megpuhul, egyre
elvesztvén erejét, egy szín válik ki a sokból:
nem lesz teljes zöld, a tejes színű darab ellent
áll, de nem is csillog, tele van sokféle füvekkel.
Csípős illatok ingere gyakran gyötri e férfit,
reggelijét megsínyli lapos pisze orra s az arca;
gyakran nyúl a szeméhez, hogy letörölje a könnyet,
méltatlan módon szór szitkot a füstre dühében.
Ámde a mű sikerül: nem ráncos, mint ahogy eddig,
víg körtáncát már lassabban járja a szerszám.
Most keveset cseppent pallasi olajfa levéből,
s néhány csepp ecetet tölt még az egész tetejére.
Összevegyíti megint, újból belefogva a műbe.
Majd ezután két ujjal nyúl a mozsár fenekére
körben, a szétálló masszát így sűriti gömbbé.
S készen is áll immár az eredmény: kész a moretum.
Közben a friss kenyeret Scybale kiemelte serényen,
átveszi tőle kezét mosva, s hogy e napra az éhség
félelmétől mentes, Simylus ekkor a lánytól
lábszárvédőt kér, bőrsipkát nyomva fejébe,
jámbor két tináját szekérébe sietve befogja,
majd a mezőre kihajt, s ekevas fűródik a rögbe.

ÁTKOK

Dirae

Battarusom, hattyúszót ismételjen a versünk,
újból pár házat s földet foglalva a dalba,
melyeket átokkal, rossz kívánsággal ígértünk!
Kecske ragadjon előbb el farkast, borju oroszánt,
delfin fusson a haltól, sas meg előbb a galambtól,
zűrzavaros fordított rend harapódzzon el, inkább
bármilyen, mintsem pásztorsípom szava néma!

„Hegylánc, s erdő hallja, Lycurgus, majd a te ocsmány
tetteidet. Ne legyen foganatja Szicília földjén,
bármire vágysz, ne vajudjon e vén termő televénye,
szárba ne szökjön a mag, dombon legelő ne viruljon,
új termést sose lásson a kert, szőlőt se a tőke,
s lombkoszorút se az erdő, s gyors patakot se a hegylánc!”

Újból, Battarusom, még ismételjük e versünk!
„Pár szem gyenge zabot takaríts be Ceres mezejéről,
sárguljon meg a fű, perzselje aszály el a rétet,
éretlen hulljon le az ágról csüggve az alma,
szűnjön az erdő lombkoszorút, s vizet adni a forrás!
Nem szünik átokverset mondani pásztori sípom.

Arra Venus sokszínű éke, virágkoszorúja,
bíborszínnel amely tarkítja meződ, ha tavasz jön,
arra az enyhe fuvallat, lágy szellőcske a tájon:
válják undok aszályá, válják ronda ragályá,
már sose hallatsszék, sose látsszék arra, mi kedves!”
Így kívánom, s átkaimat majd őrzik e versek.

„Játszadoszásomban sok verskötetemben idézett
erdők gyöngye, csodálatosan szép sűrű, virágzó:
lombos szép árnyékod búsan hullatod egykor,
s lágy gallyad hajítod fűvő szél kénye-kegyére”
(gyakran, Battarusom, visszhangzik majd eme versem).

„S hogyha a durvakezű katonák vassal kaszabolják,
majd gyönyörű árnyékod hull, s elhullsz vele együtt
még gyönyörűbb, te, korábbi uradnak drága ligetje.
Ámde hiába: mit átok sujt most verskötetemben,
égi tüzek hamvasztják el. Maga Juppiter adja,
Juppiter éleszti, s hamuvá lesz akkor, amint kell.

Akkor thrák Boreas fújjon borzalmas erővel,
Eurus sárszerű fürgeteget zúdítva süvítsen,
Africus is feltámadjon vad záporosóval,
hogy ligeted, mely az izzó napsugarat veri vissza,
Pluto földje felé, s vele Lydia, megleli útját!

Rögtön szomszédos szőlőd nyeljük el a lángok,
s szántófölded emésszék, terjedjen levegőn át,
s kösse a tűz a fa ágait egybe a búzakalással!
S azt a karót, melyet földemre gazul cövekeltek,
merre határunk volt rég, mind hamvassza a tűz el!”

Így kívánom, s átkaimat majd őrzik e versek.

„Hullámok, kiknek vize verdesi folyton a partot,
partok, kik nedves szellőket küldtök a rétre,
halljátok szavaim! Neptunus törjön a rögre,
öntse el árja a síkságot sűrű fövényével,
s hol Jupiter tüze, Vulcanus perzselte a földet,
Syrtisnek hívják, mint párját Libya táján!”

Battarusom, búsabban kezdél újra e versbe.
„Mondják, sok szörny úszik a tengerek éjszinü mélyén,
gyakran rémületet kelt furcsa alakjuk a vízen,
hogya dühödt hullámokból egyszerre kitörnek:
őket hajtsa vadul, Neptunus bösz szigonyával,
mindenhol feketés árt zúdítson csak a szélvész,
s szürke hamut hányjon ki fehér habok árja a mélyből!

Hívják földjeimet tengernek. Félje hajósnép,
melyeket átokkal, rossz kívánsággal ígéztünk!”
Hogyha talán, Neptunus, e szó nem jutna füledbe,
Battarusom, küldd el te folyóvízzel panaszunkat,
hisz van sok forrásod, sok kedves patakocskád,
onnét ömlött fürge folyású víz le mezőmre!
„Fordítsátok meg folyamok kóbor habok árját,
fordítsátok vissza megint, s öntsétek a síkra,
fusson a pusztító hullámú víz szanaszéjjel,
s földünk semmirekellőket szolgálni ne hagyja!”

Battarusom, vígabban kezdél újra a versbe.
„Úszik a jöttment földtúrója, amerre mezőnk volt,
jöttment: mindig bűnökkel tört egyre nagyobbra.

Mind ami száraz volt, egyszerre borítsa be posvány,
kákát messen ez ott, hol hajdan szedtük a markot,
és brekegő békát rejtsen rőfögő malac ólja!”

Újból búsabban fog most nádsípom a versbe.
„Lávagomolyt zúdítson a mélybe magas hegyek orma,
s töltse be messzire örvénylő árjával a síkot,
melyet a vad mocsarak meghagytak még uraiknak!”

Nincs mást vesztenem: illőn jut Plutónak az összes.
Ó keserű átok-vert jószágom te, vezérek
bűne te, mindig gyűlölt polgárháboru sorsa!”

Hontalanul, kiteszítva szegényen hagytam a földem
messze, fogadja a harcos a gyilkos háboru díját.
Mostantól új földet nézek, amely temetőm lesz,
mostantól a vadonba megyek, van még halom arra,
s van hegy is arra. Szabad lesz hallani még a mezőknek:
„Drága mezőm, s még drágább Lydia, áldjon az ég már,
tisztá vizű források, boldog népü majorkám!
Tűzze válhatsz, víz beboríthat bár, de szeretlek,
minden hajdan volt gyönyöröd mindig felidézem.”

Lassabban lépdelj, nyomorult gödölyém le a hegyről,
nem laktok többé jól ismert lágy eledellel.
Állj meg, atyám, itt: lám, új dolgok nyílnak előttünk,
Hosszan kell fürkésznem a síkot, amott sok a fegyver.

„Ég veled újból, jószágom, jó Lydia, élj jól,
várjon az élet bár, vagy tőlem távol a végzet!”

Battarusom, már fogjon utolsó versbe a nádsíp!

„Édes előbb váljék keserűvé, durva finommá,
lássa a szem hósínnek az éjszint, balnak a jobbat,
inkább szálljon a dolgok végzete más atomokra,
mintsem az én szívemből szálljon másra szerelmed.”

LYDIA

Lydia

Féltékeny vagyok, ó, ti mezők, s szép rét, tireátok,
kik még szebbek vagytok, mert lánykám, aki oly szép,
titkosan, ó jaj, nektek sóhajtozza szerelmünk.
Rátok pillant Lydia most, veletek mulatozva,
hozzátok szól most, rátok mosolyog szeme fénye,
s halkan suttog, amíg dalaím felidézi magának,
s köztetek úgy dúdolja, amint titkon nekem egykor.

Féltékeny vagyok, ó, ti mezők: szerelemre tanít ő.
Ó, be szerencsések, s oly boldog azoknak a sorsuk,
kik közt hőszinű lába nyomát ő hagyja a porban,
(vagy rózsás ujjakkal zöld szőlőszemeket tép
- még amidőn édes nedvvel nem duzzad a tőke -
vagy sokszínű virágok közt hajlik le pihenni,
bájt árasztó teste finom pázsitra hanyatlik),
s lopva szerelmünk sok gyönyörét említi magában!

Örvendeznek az erdők, örvendeznek a rétek,
tisztavízű patakok meglassítják rohanásuk,
s hűvös források, s elhallgat majd a madárhad,
míg kedves hangon panaszát elmondja szerelmem.

Féltékeny vagyok, ó, ti mezők, üdvöm ma tiétek,
és a tiétek most, aki hajdan az én örömöm volt.
Ám haldokló testemet elsenyveszti a bánat,
szinte kihűlt, megdermedt már a halál hidegétől,
mert úrnőm nincs itt velem. Egy lány sincsen a földön
műveltebb, sem szebb alakú önála. Talán nem
csacska beszéd, hogy arany- s bika-álarcú Jupiterhez
(fordítsd el Jupiter, füled!) ő méltó csak, a lánykám.

Ó boldog bika, nagy nyáj atyja, s dísze! Tehénkéd
elhagyatott almot sose tépdeshén temiattad
nem bög bánattól szenvedve hiába az erdőn.
Ó bakkecskék atyja, te boldog, mindig is áldott!
Bár meredek hegyeket keresel, sziklán csavarogva,
bár erdők mélyén fitymálsz az új eleséget,
bár síkon, mert víg nőstényed jár veled együtt...
S bárminemű hím él, nősténye, amely vele együtt
van, sose jajgat azért, ha szerelmük félbeszakítják.

Mért nem vagy természet, hozzánk épp ilyen enyhe?
Mért gyötör ily kíméletlen kín ennyire gyakran?
Sápadt csillagok árja midőn végigfut az ifjú
égen, s váltva ha Phoebus aranyhintója köröztet fenn,

Luna, veled van a kedvesed, ó mért nincs az enyém itt?
Luna, tudod, mi a bánat, hát könnyörülj a kesergőn!
Phoebus, bánkódó szerelemre babérfa hevített.
És ahogy isteneink élnek ma (ha nem hiu alj-nép
dőre meséje: ti tudjátok) kiki kedvese mellett,
vagy mindenféle látva gyönyört (említni se győzném),
úgy, amidőn az aranykor számtalan éveit teltek,
éppen olyan sorsot hordoztak még a halandók,
ezt nem folytatom. Ismert csillag lett Ariadne,
szűzen, akár rabnő járt ő egy férfi nyomában.
Bánthat-e, égi lakók, titeket, pályánknak a hossza,
osztályrészünkénél jut-e másnak még ridegebb sors?
Elsőként merek én rátörni a szűzi erényre,
s lánykám megszentelt fátylát megfogni kezemmel?
Öngyilkos tett hívja ki végem időnek előtte?
Bárcsak e tettnek azonban a vágyam vétke lehetne
mestere: életnél drágábbá válna halálom.
Nem tudná az idő soha szerteröpiteni hírem,
hogy Venus élvezetében előbb volt részem orozva,
s azt, hogy drága gyönyör lettél számomra, se tudnák.
Most írigy sorsom még azt sem tudta megadni,
hogy titkos szerelem botlása okozza a vétkem.

Juppiter is, nem kezdve csaló titkos viszonyokba
folyton, míg Juno törvényes hitvese nem lett,
lopva örült vele együtt még édes szerelemnek.
Hát nem örült szeretőnek a zsenge fűvön, letarolva
bíborszínű virágsereget, míg arra hevert le,
Cypria, szép formájú nyakát átfogva a karja?

Akkor Mars, tudom én, torkig volt éppen a harccal,
Vulcanus meg persze dologban volt szomorúan,
és a szakálla korommal rútította el arcát.
Tán Aurora se ejtett könnyet az új szeretőkért,
és pirulón rózsás fátylat nem vont a szemére?

Ez jut az égilakóknak. Aranykorról nem elég ez?
Hát aki isten, vagy hős, nem rövidül meg az élte?
Én nyomorult, kit nem szült oly kor még, amidőn jó
szívvel volt emberhez a természet. Be sívár sors
ily szánandón jönni világra, e kései vággyal!
Szívemet úgy sikerült ellopnia messzi koroknak,
hogy várok, hisz alig tudsz rámismerni, ha meglátsz.

ELÉGIÁK MAECENASRA

Elegiae in Maecenatem

I

El se sirattam az ifjú vesztét gyászteli dalban,
s máris a tisztos öreg várja halotti dalom.
Oly fényes hírű ez az ifjú, s éltes atyáknál
méltóbb élni tovább: jaj de siratnivaló!
Azt a hajót kikötő sose látja (gerince se lankad,
folyton telve sivár tóra ha visszasiet),
az hurcolja el ifjúkor derekán a fiúkat,
s számontartva a vént elviszi visszajövet.
Nem fűzött minket, Maecenas, egybe barátság,
Lollius által volt távoli kapcsolatunk.
Összekötött a közös mult Caesar harcai közben,
s Caesar harcai közt tett közös eskü szava.
Etruszk vérű király-ivadék, a kegyes szívű Caesar
jobbkeze, őrt álltál Róma nyugalma felett.
Oly nagy hírű barát szeretett, nagy volt befolyásod,
ártani, úgy hitték, semmi se tud teneked.
Phoebus s bölcs Pallas művészetüket neked adták,
büszke lehet rád ez, büszke maradhat amaz.
Messze kiválik az indus jáspis a szürke fövenyből,
melyet a hullám ver távoli partok ölén.
Közvetlen voltál, öved oldva, s ezért, ha szapultak,
cáfolatul szolgált egyszerű nyílt modorod,
Így azok éltek, akikkel aranykor Szűze velük járt,
míg ki nem űzték őt egykor a „jóövék”.
Rosszmájú, téged mit bánt oldott tunicája,
mit vétett neked az, hogy ruharánca lazább?
Nem volt Caesar támasza, város gondviselője?
Utcád rendjét nem biztosította talán?
Sűrű éjjeleken ki rabolt ki, ha nővel időztél,
volt-e ki mellednek durva vasat szegezett?
Még nemesebb tett, hogy diadalmenetet sose kívánt,
s az, hogy a nagyságtól visszavonult, nemesebb.
Árnyas tölgynek örült, s le-leszálló nimfaseregnek,
biztonságban pár holdnyi gyümölcsös ölén,
Múzsákat, s Phoebust tisztelve a csöndben, a kertben
ült, csipogó madarak közt maga is csacsogott.
Márvány oszlopokat túlél sok nagyszerű könyve,
szelleme él, csak ezen nem vesz erőt a halál.
Mit tett hát e halott? Augustus hű katonája
volt és tisztaszivű társa, kegyes, de vitéz:
ezt tanúsítja Pelorus szirtje, halak sokasága,
ellen-gálya felé üszköt amint hajított,

majd makedón földön hősként láthatta Philippi,
 most amilyen békés, akkor olyan hevesen,
 majd, hogy a víg tengert ellepték nílusi bárkák,
 hős volt mindenhol, hős a vezérük előtt,
 futva hanyatt-homlok le Kelet katonái nyomában
 mígnem a Nílusig ért, úgy megijedt a vezér.
 Béke köszöntött be, s nyugalom könnyít eme sorson,
 illik a győzőhöz bármi, ha Mars lepihen.
 S Actium ékessége ivor pálcával a lantra
 csap, hogy nem harsog kürt szava már diadalt
 (résztvett benne csatázva, ne essen Róma parázna
 nő bujaságának áldozatul sohasem,
 részt vett kopjástul, s úgy hajlította meg ivét,
 célul a szélső mént vette, amint menekült):
 - Bacchus, amint győztünk éj színű indusok ellen,
 egy sisakunk nyújtott jóízű bort teneked,
 és te derülten eloldoztad lebegő tunicádat,
 kettőt, bíborszínt hordva, ha jól tudom én.
 Emlékszem jól észben tartva, amint bevezették
 hónál is hókább kézzel a tigriseket.
 S thyrsus volt veled, ékkővel díszítve s arannyal
 kúszó repkénynek épp hogy akadt helye még,
 és a bokádat ezüst-veretű ruha ránca takarta,
 Bacchus, eképp tudom ezt, így van-e, nem tagadod.
 Majd a szokottnál lágyabban szóltál velem akkor
 hosszan (mestere vagy), mondva az új szavakat.
 - Buzgó Alcides, nagy munkádat befejezve
 így tetted, mondják, félve a gondjaidat,
 így enyelegtél, mondják, sokszor zsenge leánnyal
 (ó, Erymanthus, rég elfeledett, s Nemea!).
 Hát ezután mi esett? Forgatta nagyujjad az orsót,
 s lágyabb lett, ha kicsit rágtad, a könnyű fonál.
 Egy lyd nő melletted verte a sűrű csomókat,
 melletted durván tépve a főfonalat.
 Pajzán lyd asszony gyakran kívánta tetőled
 gyapjufonó nők közt hordani bő tunicád,
 míg vaskos buzogányod s bundád dobtad a sutba,
 melyet Amor sokszor nesztelenül nyilazott.
 Vélted-e ezt, amidőn fűgén szorított meg e csöppség
 roppant kígyókat, épp, hogy elérve keze,
 s majd hogy az újránövő hydrát sebesen lefejezte,
 s hogy Diomedesnek törte be vad lovait,
 s három szál testvért szúrt rá egy dárda hegyére,
 s egymaga hat harcost vert le a háboruban?
 - És hogy Aloidákat elűzte, ki úr az Olympus
 csúcán, fényes nap volt, amidőn lehevert,
 s elküldötte sasát, nézzen szét, hozhat-e méltót,
 majd akivel Jupiter nagy szerelembe merül,
 idai völgyben míg téged, csodaszép alakú pap

meglelt s gyengéden karma közé ragadott.
Így van: győztes nősszön, győztesnek legyen árnyék,
győztes aludjon a dús illatu rózsza között.
Vesztes szántson, vesztes arasson, félelem üzze,
s tudja, a fekhelye föld, nem puha ágyra terül.
Mert az idő követője az életmód s a gyakorlat,
barmokat, embereket, szárnyasokat zaboláz.
Nap süt: ígás bika szánt, éj lett: a paraszt nyugovóra
tér, s iga nélkül jó ökre, habár nyaka ég.
Jéggé dermed a víz: sziklák közt búvik a fecske,
langyos hullámot ver: jön a locska tavasz. -
Caesar volt a barátja: tudott hát gondtalan élni,
Caesarként neki is, bármit akart, sikerült.
Méltán járt kedvében amaz (nem volt hebehurgya),
így igaz: Augustus hirdeti, volt joga rá.
Scyllai sziklákon miután Argo tovasiklott,
s győznie kellett még, bár remegett, Cyanaén,
feldarabolt bárány és kos zsigerébe keverte
nedveit Aeetis, nagytudományu leány.
Maecenas, be megifjodhattál volna e szertől,
bár nálunk termett volna a colchisi fű!
Újra virulnak a fák, ifjan ha kizöldül a lombjuk,
embernek mért nem tér soha vissza, mi volt?
Inkább éljen a félénk szarvas hosszú időket,
hogyan vad agancs a fején újra az égre mered?
Annyi sok esztendőt - úgy mondják - élnek a varjak,
mért a mi sorsunk ily szörnyű rövidre szabott?
Tithonus nektárt iszik, Aurorának a férje,
s bár remegő vén, így aggkora semmi veszély.
Eképpen ha varázsszertől élnél te örökké,
hitvesül Aurora venne szeretve, hiszem.
Párja lehetnél még, sáfrányszínű nyoszolyáján,
harmattól ázott vérszínű vánkosain,
párja lehetnél még, hogy bizton tartsad a gyeplőt
bíborszín kézzel rózsapiros fogatán,
s megsimogasd a lovát, ha a gyeplőt félre cibálja
s hátratekint, ekkép jelzi, letelt az idő.
Így jártak kartáncot az ifjú Hesperusért is,
kit Venus óvott meg máglyahalál küszöbén,
kit fényes Hajnalcsillagként szemben az égen
látsz, ahogyan lovakat hajt sűrű éjjeleken.
Ő hoz sáfrányt, s ő néked jóízű fahéjat,
s balzsamot ő onnét hord, hol a pálma terem.
Most, becsület díjával, most térsz árnyak ölébe:
ámde feledtük, öreg vagy, kit a sír betemet.
Háromszor jajdultak az ősz Nestornak övéi,
s mondják, mégsem volt pylosi vénnek elég.
Éltél volna, amint a koros Nestor, ha nekem jut
pályád megszabnom, szöve a sorsfonalad,

ennyi telik csak most: sírhant légy könnyü porának,
ringasd lágy terhed, tenmagad is lebegő,
mindig kapsz tőlünk koszorút, mindig jut a tömjén,
nem tikkadsz, mindig zsenge virág borít el.

II

Így szólt Maecenas érezve a vég közeledtét,
már kihülőben, amint várta, hogy int a halál:
„Hát nem enyészhettem, jaj Juppiter, én a magasztos
hűségű fiatal szépkoru Drusus előtt!
Ifjúsága virágában volt, szelleme érett
régén, nagy Caesar nagyszerű gyermeke volt.
Még mielőtt válnom kell...” - nem folytatja beszédét,
szégyen fékezi, bár szólna a hű szerelem.
Ámde világos, a vég küszöbén is drága nejeének
kéri kezét, csókot kér, ölelést, bucsuszt. -
„Ám ez elég: úgy éltem, Caesar, mint a barátod,
s úgy halok” - ekkép szólt - „úgy halok, ennyi elég.
Könnycsepp gördül majd jóságos tiszta szemedből,
hogya kimúlásom híre sietve elér.
Osztályrészem, hogy közönyös föld hantja takarjon.
Mégis kívánom, hogy te ne légy szomorú.
Ám emlékezz rám: szavaidban folytatom életem,
mindig fennmaradok, hogya te nem feledel.
Mégis, hogy szeretettel gondolj rám, illő bizonyára,
hisz hű társ maradok, bárha halál ragad el.
Bármi leszek, hamuvá s pernyévé válik a testem,
jó emlékezeted mégse hagy el sohasem.
Áldott sorsot példázott melletted a pályám,
felkent Maecenas, jártam utam teveled.
Választott bíró voltam, döntöttem a szívem
kedve szerint, ahogyan szíved ítelt igazán.
Élj te, barátom, hosszan, vénen térj csak az égbe,
vár még tennivaló földkereken tereád!
S kétszeresen méltó ifjú ág nőjön utánad,
Caesar hősi nemét ők örökítve tovább!
Livia, hitvesed is, mielőbb hagyjon fel a gyással,
lépjen az eltemetett drága helyére a vő!
És ha dicső istenként térsz a sok égi elődhöz,
ősi ölére fejed majd maga vonja Venus!”

AETNA

Aetna

Aetnáról szólok, mély kráterből kilövellő
lángról, s mily nagy erő mozgatja a tűzfolyam árját,
s hogy mélyén mi üvölt, mi buzog lenn tompa morajjal,
verssé formálom. Kegyesen jöjj, versem adója,
Cynthoson élj, vagy Delosnál drágább legyen Hyla,
vagy Dodonát kedveld, új hívásra siessél
s pieri forrástól Múzsák kara jóakarattal
jöjjön: phoebusi ihlet a támaszom úttalan úton.

Ősi királyról, boldog aranykorról ki ne hallott
volna, mikor magvat nem szórtak a megzabolázott
földbe, s vad gyomtól sem védve jövő eleséget,
mégis a csűr esztendőnként telt új aratással,
s Bacchus meztélláb sajtolt szőlőt, falevélről
méz csorgott, s a kövér pallasi olajfa bogyói
nedve folyamként ömlött (volt becse még a mezőnek,
senki azóta se ismert még oly boldog időket)?
Colchisról s ős-ifjak harcáról ki ne szólna?
Trójáért ki ne sírna, amint ég argosi lángban,
s látva gyerek-holttestekkel megrakva az asztalt,
s elfordulni a napfényt, s sárkányfog veteményét?
Kit nem bánt a hazug gályának csúnya csalása,
hogy Minos lányát a sivár parton tovahagyta,
s mind ami régi? Be elcsépett mese már! Ma merészebb
verset, még nem próbált művet tervez a szívem:
hogy mi irányít ekkora munkát, mely örök okból
lobban a láng a sűrű masszában s lök föl a mélyből
szörnyű robajjal nagy tömeget, mindent a közelben
tűzbe borítva tovább, ez lesz tartalma e versnek.

Hát be ne csapjon először a költők csalfa meséje,
mondván, isteni lakhely, s Vulcanus tüze árad
izzó torkából s lázas munkája kihallik
zárt üregéből. Isteneink ily piszkos ügyekkel
nem gondolnak, a csillagokat se keverjük alantas
mesterségbe, a messzi eget fenséggel uralják,
s kézműves munkát végezni eszükbe se ötlik.

Eltér tőle a költők másik vélekedése,
említik, hogy cyclopsok lakták eme krátert,
izmos karral ritmikusan csapkodva az üllőt
nagy kalapáccsal szörnyű villámot kalapáltak,
fegyverként Jupiternek: csúf s hihetetlen ez ének.

Aetnai csúcs tartós lángját - így szól a legújabb
 arcpirító kitalálás - Phlegra csatája kavarta.
 Megpróbálták - szörnyű - rég a gigászok az égnek
 csillagait letaszítani, rab Jupiternek uralmát
 megkaparintani, törvényt szabni a vesztes egeknek.
 Egy alakúak ezek hasukig; lenn körbe tekerve
 pikkellyel borított testű kigyó nyoma látszik.
 Nagy hegláncokból halmoznak fel hadisáncot.
 Pelion Ossán ül, s Ossán nyugszik nagy Olympus.
 Összerakott tömegükre akarnak hágni utána,
 közvetlen fenyegetve ijedt csillagzatot ádáz
 harcos, az isteneket mind bőszen hívja tusára,
 zászlót bont, megrémült csillagokat fenyegetve.
 Juppiter is lám, fél, jobbát fegyverzi sugárzó
 villámmal, s a világot az éj leplébe borítja.
 Szörnyű üvöltéssel támadnak előbb a gigászok;
 s fenndörgő egek atyja kiáltását veri vissza
 kísérő serege s szemben száguldva a szélvész.
 Villámsujtottan szeleket szaggatnak a felhők,
 s minden erő, mely képes a harcra az égilakókért,
 egyesül. Atyjának jobbán Pallas jön a sorba,
 s balján Mars, ott állva az égilakóknak a többi
 része vezérük mellett. Akkor Juppiter irtó
 mennydörgéssel villámot vet a hegytömegekre.
 Erre az istenek ádáz ellenségei megvert
 hadsora meghátrál, a gonosz népség lefelé fut,
 fejvesztetten mentve a tábort, s vesztesen anyjuk
 hajtja a vert hadat. Akkor jött a világra a béke
 újra, az égbolt újra bejárja a csillagok útját,
 s csillag az éke, megóva a Mindenség, ragyog ismét.
 Juppiter Enceladosra Szicília mély szorosában
 Aetnát dobta, s roppant súlyos hegy nehezült rá,
 így lázong, és egyre dühödt láng jön ki a torkán.

Mindez csak kitalált mese, önkényes magyarázás.
 Hozzáképzél a költő: hősi eposzra eképp áll.
 Szinművek java része a költők csalfa meséje,
 szellemeket látnak föld mélyén bús csapatokban
 s árnyak közt vélik sápadt Pluto birodalmát,
 (füllentettek, ó, költők, dalt zengve a Styxről)
 s gaz Tityos bőrét nyúzzák több holdnyira nyújtva,
 Tantalus, és köribéd almát aggatva, gyötörnek,
 szomjazzatnak, s Aeacus és Minos, hogy ítéltek
 árnyak közt, ezt zengik, s Ixion kerekét ők
 forgatják, s ami cselben cinkos a földnek a méhe.
 S nem vagy elég, föld: isteneket fürkészve magasban,
 gátlás nélkül csügg a tekintetük égi világon.
 Tudnak az égi tusákról, titkos nászok előttük
 nyíltak, ahány álarcban lépett félre s ahányszor

Europét bika -, Lédát hattyu-alakban ölelte
Juppiter, és Danaéra szakadt, mint nagybecsü zápor.
Méltán jár e szabadság költőinknek. Azonban
én a valóságot keresem, s éneklek, az izzó
Aetnában mi buzog, s új tűz árját mi kavarja.

Széles földkerekének a vége amerre kiterjed
s tornyosuló hullámú tenger zárja körébe,
nem mind tiszta szilárd. Hisz a föld mélyét repedések
tördelik és öblös lyukakat vájnak közepében.
Vékony utacskákat képeznek. Amint az ereknek
bolygó ágai végigfutnak az emberi testen
életfontosságú vért szállítva, a föld is
így lélegzi ki, ily nyílásokon át levegőjét.
Tudjuk jól, hogy a Mindenség részekre szakadva
tenger s szárazföld lett s csillagraj, s a legelső
helyre az ég jut, utána a tenger, a föld legutolsó,
ám hasadékok lyuggatják, s ahogyan hevenyészett
sziklarakás gyűlik fel, hirtelen összedobálva,
s belseje telve üreggel, sűrű lyukak sora mélyén,
önmaga függve magában, a föld formája hasonló,
vékony utacskák tágítják, egy tömbbe egészen
nem gyűlik. Legyen ennek bár oka ősi,
nem később alakulva ki, vagy tán benne utat tört
fúvó szél szabadon, víz tágította iszappal
tán a talajt, a keménységet titkon puhította,
vagy beszorult gőz hajlította a kérget igába,
s tűz erejével nyílt út, vagy mind már kiszabottan
tette a tisztét: kár itt mondani többet okokról,
míg a következményt látjuk. Földünk ki ne hinné
mély üregű ölünek, ha e sok forrás buzogását
látja s tűzfolyam ömlését ugyanegy hasadékból?
Ez nem vékony utacskán tör fel, vízsugarat kell
messze lövellnie, mindenholnan kóbor erekben
szívja a sűrűből, hol felgyűl gyors folyam árja.
Még a folyók vize is tágas medrükben iramlón
néha a földbe merült el: vagy befogadta a mélység,
elrejtette a nagy hasadék vésszel teli szája,
vagy titkon folynak, vizüket barlang öle rejti,
s váratlan módon tör fel messzebb sebes árjuk.
Hogyha a földet nem szelné át annyi csatorna,
víz búvóhelye mind, s igazán nem nyílna meg útjuk
források s medrek közelébe, tunyán heverészne
földünk kérge körül lomhán hordozva a terhét.
Hogyha tehát a folyó vize föld méhébe aláhull,
és a lehullott feljön, s feltör, amely le sosem hull,
nem csoda, hogyha szabad szelelőnyílásokat is rejt,
zárt szelek útjául. Sok biztos ténnyel e törvényt
rendre a föld a szemed láttán bizonyítja előtted.

Gyakran látni hatalmas katlanokat lefelé; több hold elnyelt földet sűrű csillagtalan éjjel távolról: kaosz és csupa rom, végnélküli halmaz. Látsz erdők közepén tágas hálólhelyeket még és barlangot, amely mélyen vájt rejteket őriz. Megfejtetlen, hogy lett, ám sok létesül újra, nem látott mélységekről tesz igaz tanuságot. Kezdj te csak elmélyült kutatásba az ész erejével, érzékelt tényben rejtett lényegre tapints rá! Mennél könnyebben terjed s mennél hevesebben elzárt térben a tűz - szélvészek mérge se restül ott lenn föld mélyén - annál inkább töri össze durva bilincseit, és ami szembeszegül, leigázza. Ámde csatorna szilárd torkába se szél se a tűzár sem folyik, úgy zúdul, s a közelben minden utat nyit, s áttör a föld kérgén is, ahol fala annyira vékony. Innen a földrengés, a lökés, ha nyitott hasadékot légáram töm el, és képlékeny, amit kifelé nyom. Hogyha tömör lenne s ha egészen tiszta szilárdan állna, csodás látványokat úgy nem nyújtana földünk s lomhán hordozná terhét tunyaságba merülve.

Ám úgy véelve, előbb tört fel, s ekképp alakult ki ekkora mozgás, s tápláléka követte utána, hol tágas nyílás, roppant lyuk látszik előtted, tévedsz, és a dolog nem lett számodra világos. Mert amelyiknek van szabad útja, a mérge alábbhagy, és a kitárt kapu, tágas nyílás egyre felőrlí összeszedett erejét, ellankad vad buzogása. Mert ami bős szeleket feltart, s feltartva tüzel fel, hogyha elillan üreg mélyéről, elhal a bolygó ár, nem ömöl ki, a nyílásnál megtorpan a sodra. Szűk hasadék kell lánának, s „ég ottan a munka”, sűrű romhalmaz fenekén egymást taszigálják most Notus, Boreas s Euris fia, majd ama kettő. Innen száguld szél dühe, szárazfölkék alapját rendítik vad kráterek, omló városok ettől rettegnek, s - ha szabad hinnünk - nincs más bizonyíték még igazabb, hogy a Mindenség is majd megöregszik.

Arra, hogy így tesz a föld öle és természete nem más, lomha talaj fenekén ereket húz minden irányba, Aetna, magára, valóságghú szintiszta bizonyság. Rám hallgatva titok-rejtett okokon sose rágódsz, szembetünőek azok, készek megvallani titkuk, íme e hegy sokfajta csodás dolgot magyaráz meg. Itt roppant nyílás rettent, s mélységbe merít el, s ott egy nyúlvány nőtt ki alul, fennen buzog árja. Roncsolt sziklák torlasza ott, rendkívüli belső

harc dúl, mások kört vonnak, s közepét bekerítik,
más részt láng olvaszt, más rész meg tűri a lángot.

.....
hogy sokkráterü Aetna nagyobb látványa segítsen,
ekkora nagy dolgok küzdőtere, szinpada, melyet
látnod kell, eme megszentelt folyamat helye s arca.

Mestert kíván most ez a mű, meg a tűz oka kell még.
Nem hitvány apró bizonyíték melyre te rájössz,
majd ezer érvet lelsz sebesen, s igazukra a tények
oktatnak s szemed, és hogy hidd, meggyőznek a tények.
Sőt még érintése is intene, hogyha lehetne
bátran megfognunk. Láng tart távol, tüzes őrség,
ennek tiszte a nyílást óvni, az isteni műbe
senki se láthat. Mindezt távolból figyeled csak,
ám nem kétes, hogy mélyén mi kavargatja fel Aetnát,
vagy hogy mely csodatévő mester az úr e remekműn.
Elhamvadt fövény összegubancolt fellege tör föl,
égő sziklatömeg robog, és az alapkövek égig
zúdulnak, s az egész Aetnát ropogás dühe rázza,
most kormos tűzár feketül, teli szikladarabbal.
Nagy tüzein maga Juppiter is távolban elámul:
újra gigászraj kel tán elhantolt viadalra,
országát Pluto szégyelli, ha Tartarus éggé
nem lehet - ám csak lopva morajlik s elfödi kívül
sziklák halmaza mindezt omló lágy fövényével.
- Mindez nem maga tör fel s hull le, sem egyvalamely test
roppant lendületéből: minden forgatag árját
szél indítja el, és iszonyú örvény sűrűjében
görgeti egyre tovább csak az összekavart üledéket.
Hát emiatt zúdít a hegy égő árt kilehelve
(hogyha fúj, úgy szél lesz neve, és levegő, ha elernyed),
mert közel indulatos mindig, cél nélküli izzás,
s mindig fürge erő is, örök mozgás is e tűzár,
s támogatásra szorul, hogy a holt anyag újra mozogjon.
Nem mozdul maga meg, megy, amerre parancsol a szélvész.
Ő fejedelmük, uralma alatt szolgálnak a lángok.

Most miután földünk munkája s jellege ismert,
azt kutatom, hogy a szél honnét fúj, s hogy mi hevíti
lángfolyamát, s amidőn lomhán egyszerre alábhagy,
mért pihen el. Roppant nagy, mégis hasznos e munka,
méltó értékű a jutalma a fáradozónak.
Nem bárgyú barmok módján bámulni csodákra,
sem petyhüdt testtel legelészve heverni a földön:
lényeket ismerni, s rejtett okokat kikutatni,
értelmet tisztelni, fejünk felemelni egekre,
tudni, a Mindenség hány és milyen ősi elemből
áll (romlástól félnek-e, vagy több századig élnek,

s tartós szerkezetét örökös béklyó köti gúzsba?),
tudni, a nap mily nagy, s hogy a hold köre mennyire kisebb,
s hogy kisebb pályán kétszer hat környi utat tesz,
s egyet az egy évben, s mely csillag futja kimérve
pályáját, s melyik útja kusza s kószál szakadatlan,
tudni az állatövek hagyományos váltakozását,
(éjjel hat tűnik el, s nappal megtér ugyanennyi),
égnek mért ígér zivatart szomorún a szivárvány,
mily lángtól pirul el Phoebe, és sápad a bátyja,
mért változnak az évszakok (év ifjúkora mért hal
nyárba, a szép tavasz, és maga is mért vénül a nyár meg,
s mért tör az ősze a tél újabb kör kezdve a forgást?),
tudni világtengelyt Nagy Medvén, s üstökös útját,
Hajnal- s Esthajnalcsillag fényét s a Bootest,
s lassu saturnusi csillagot és Marsét a csatázót,
mely égtájon kell kifeszíteni, bevonni a vásznat,
tengeri ösvényt s égbolt útját tudni előre,
merre kísér Orion el s Sirius égi jelével,
s mind a világmindenségben valamennyi csodát látsz,
szétszórt halmazban titkon nem hagyni heverni,
ámde jegyek rendjét megszabva helyük kijelölni -
nincs más égi öröm lelkünknek, igaz gyönyörűség.

Mégis előbbrevaló, hogy a földről tudjon az ember,
s természet-nyujtotta csodáit mind kinyomozza:
ez közelebb áll hozzánk, mint a sok isteni csillag.
Mert a halandó mit kíván dőren bebolyongva
Juppiter országát, hogy még többet kikutasson,
ily folyamat játszódjék lába előtt: nyomorultul
apró dolgokon őrlődünk, gyötrődve vesződünk.
Nyílást fürkészünk s felhányjuk mind, ami lenn van,
néha ezüst- s aranyér kutatásunknak netovábbja;
tűzár gyötri a föld rögeit, s vas hajtja igába,
míg váltságdíjat nyújt és megvallja a titkát,
s végül szűkösen és olcsón elhagyva heverhet.
Éjjel-nappal a földet hajszolják a parasztok,
rögtől kérgesedik tenyerük, lássuk, mi a hasznuk
(termő szántóföld ez, jobb szőlőnek a másik,
itt csemetéket tartanak, és ott jófüvű rét lesz,
durva amaz, legelő lesz, s rá erdőt telepítenek,
szomjú föld az olajfáé, nedvdúsan a szilfa
nő), testük-lelkük gond örli hiábavalóan:
megtárt tömni, a hordókat megtölteni musttal,
és pajtákát emelni levágott rendű mezőkön:
így mentek kapzsin becsesebb látszat fele folyvást.
Töltse fejét ki-ki bölcs tudományokkal tele: mindez
ész termése, a dolgok legmagasabb adománya,
tudni, a föld természete mit tart sűrű titokban,
egy eseményt se kihagyva, bután nem nézni az Aetnát,

szent hegye hogyha dübörgőn zúg, tombolva dühében,
váratlan ha üvölt, nem félni, se hinni, hogy égi
düh készítette kitörni alul, vagy a Tartarus őrzőj,
tudni, a vad szeleket mi feszíti, mi szítja a lángot,
s honnan a váratlan csönd s tartós zálogu béke.

.....
összeszorulnak benn a szelek, vagy tán hogy az akna
nyílását maguk őrizték, vagy a csöppnyi lyukakkal
porhanyított föld így jut tán szűkös levegőhöz
(még gyakoribb ez eset, hisz csúcsai égre merednek,
innét-onnét is vad szélvész kénye-kegyére
más-más légtömeget kell túrnie minden irányból,
s cinkostársukként gyarapítani még erejével),
vagy felhő az s felhős Auster, amely befelé tör,
vagy tán források fordítják vissza futásuk
(zúgva szakad meredek pályán vizük és kiszorítja
sodruk a légtömeget, s így összeszorulnak a testek).
Mint zengő Triton-alakú daloló vizióra
szerkezetét ahogyan levegő mozgatja, ha vízár
megfutamítja szorítva, s hosszú kürtjelet ad le,
s mint nagy színházakban „csurgó dallamu” hangszert
sokszínű hangon szólaltat meg kezelője
ritmikusan, vízár-hajtott szűkös levegővel:
nem másképpen, szűk utakon, ha a víz kiszorítja,
tombol a légáram tusakodva, s dördül az Aetna.
Hinnünk kell, hogy a föld mélyén is a szélre hasonló
törvény hat, mint kívül amit felfoghat az ember,
így a szilárd testek raja, mind egymást taszigálva
űzött falkában menekülve szabadba, közelről
mindent elsodor és csak a biztonság szelidíti.

Hogyha e dolgokban velem egyet tán te nem értesz,
s úgy véled, ha a szél feltámad, más oka volna:
nem kétes, hogy némely nyílások s hasadékok
őrült zúgással be-beomlanak és a közelben
felzúdult levegő szétfut, s feltámad a szél már,
vagy hogy bőséges víz ködfelhőt von a tájra,
mint a mezőkön s réteken is, ha előnti az árvíz:
szürkés ködfelhő gomolyog fel a mély üregekből,
kis vizek útján is légörvény támad, akár nagy
szél fúj távolról, ha szilaj víz verdesi folyvást.
Ám ha a nedvesség a szabadban is ennyire képes,
még jobban kell hatnia lenn elzárva a földben.
Hát ilyen okból űzik az összeterelt szeleket ki
mind bentről. Sűrűn tusakodnak a vájatok alján,
s szűk a tusázók útja. Amint hullám csap a mélyből
százszor-ezerszer a partra, amerre iszik heves Eurus
(kétszer jön hullám, elsőt kergetve utolsó),
nem másképp tódul nagy ütéstől összeszorítva

harcban a légáram, s nagy erőt görget sűrűsége,
égő vájaton összesűrített testeket áthajt,
s merre utat lel, mind átgázol az ott maradókon,
míg testvérárral, feltörhet, amint a szökőkút,
s őrzöngön az egész Aetnából lángot okádhat.

Ámde, ha úgy véled, hogy a szél ugyanegy hasadékon
fut le s visszasiet, megjegyzendő a tanulság,
melyet a hely maga nyújt, elved készletve feladni.
Bárhogy csillog a légkör száraz tiszta időben,
és az aranyszínű nap bíborpirosan tör az égnek,
onnan sűrű sötét felhők úsznak körülötte,
lomhán bámul rá mindig, félelmetes arccal
nézve körül le a nagy folyamatra s a mély szakadékba.
Aetna viszont nem látja, hogy elfoghassa hevével:
enged, amerre a szél könnyen hurcolja-cibálja.
Nézd, kik az égietek tömjénnel tisztelik ott fenn,
hegycsúcsán, vagy ahol legkönnyebben belelátni
Aetna ölébe (olyan nagy dolgok amerre születnek),
hogya tüzet nem szít semmi, s nem mozdul a mélység:
elhiszed így azután, hogy e szél föld méhe szülötte,
mely sziklát görget, mely égő mennyköveket szór,
szétosztván erejét, s lefelé fordítva a gyeplőt,
minden olyan tárgyat, melyet lefelé visz a súlya,
elragad és felszívja hatalmas förgetegébe?
Ám ha csalódom, mért nem tör folyton fel a szélvész,
fürkésző szemeinktől mért illan, kikerülve,
mért nem fúj könnyű levegő ujjunkra, jelezve?
Hogya a szent lánghoz nedves kézzel közelítünk,
légáram csap szembe s légszemcsék közelednek
hozzánk, ily kicsiség cáfolja, hogy itt nagy erő hat.
Könnyű nádszálat, hamut és száraz fűvet el nem
nyel s a tenyérmagyságú rög prédája sosem lesz;
füst száll megszentelt oltárokról a magasba,
ily nagy csöndbe merül, s rablással nem fenyeget már.

Külső vagy belső okból szorosan tömörülnek
roppant nagy szelek, örvényük csóválja a lángot,
s hegysziklákat görget a füstös zord hamun által,
s egymást zúzó vad sziklákat szörnyű robajjal
lök fel, villámot s izzó lángot hajigálva,
nem másképpen, mint ahogy erdő zúg, ha az Auster
és Aquilo hajlítja a fákat, s összefogódznak
gallyaik, ágról ágra halad surranva a tűzvész.
Hát sose hidd el az ostoba népség csalfa meséjét,
mondva, kifárad a föld öle, és szünet áll be, hogy újra
kapjon erőre, legyőzve is újra csatára siessen.
Úzd el e rémet, vedd ki e rút babonát a szivedből!
Isteni mű sose oly nyomorult módon fogyatékos,

egy csöpp támogatást sem kér, nem koldul a széltől,
sőt munkáját kész szolgálni szelek sokasága.
Íme az ok, mely utat tör, s elnémítja, világos:
nagy kitörés-halmazta kövek sok esetben a kráter
nyílását nyomják, utakat betemetve alulról
buzgón, s masszív súlyukkal mintegy beszorítják,
néha hasonló módon zárva el, akkor a hegyre
megdermedt csönd ül, s bátran lemehetsz üregébe.
Elnémulva a szél, a szünettől még sebesebb lesz,
sziklarakást zúdit, béklyóit szerteszakítja.
Mind, ami útjában van, utat tör; hogyha kizúdul,
megnő lendülete, s nagy zsákmányokra vadászó
tűz villan, s tágas szántóföldekre kiárad.
Így, szünetekkel a szél látványossága megújul.

Hátramarad, hogy mely anyagokból támad a tűzvész,
hogyan növeszti a lángot, hogy mi hevíti az Aetnát.
Lángot vethet előbbi okokból pár speciális
fajta anyag, néhány gyúlékony kőzet a földben.
Most a folyékony forró kén lángol szakadatlan,
majd sűrű timsó kínálkozik egyre levével;
majd a tömött kátrány, és mind, ami csak közelükben
vad lángot támaszt: anyagukból épül az Aetna.
És hogy efajta anyag végighúzódik a mélyén,
kóbor erű vízforrások sokasága tanú rá.
Egy részük meglátni szabad szemmel, mi kemény lett
s megkövesült: de a tűz képlékennyé teszi újra.
Sőt az egész hegy ölen ekképp sok kőzet elolvad
névtelenül, fontos s tartós tisztük, hogy a lángot
őrizzék konokul, de a tűzár fő oka nem más,
mint a malomkő, mégis, övé Aetnának uralma.
Hogyha kezedbe veszed s erejét vizsgálod, egészen
úgy tűnik, sose tudna hevülni se tűzre hevíteni.
Ámde, ha vassal próbálsz, reagál az ütésre
kínjában szikrázva. Hajítsd nagy tűz közepébe,
törd erejét meg, s üzd a szilárdságát ki belőle,
s vasnál gyorsabban folyik úgy, mert ingadozó s oly
gyáva tulajdonságu, mihelyt tűz ér közelébe.
Ámde mihelyt befogadta a lángot, nincsen edény oly
biztonságos, mely parázsát oly féltve vigyázza,
ennyire állhatatos hűségű már leigázva
(épp hogy erőre kap és már lángot hány ki magából).
Mert minden sűrű szemcséjű szén tömegével
szűk nyílásait eltömi, úgy táplálja a lángot,
majd ha beszívta, elül s lomhán úgy megy ki a szénpor.
Nem csak, mert tetemes részét alkotja a hegynek,
nagy fontosságú, s döntő ok a tűzre: valóban
bámulatos, csupa indulat és csupa élet e kőzet.
Más gyúlékony anyag mind elpusztul, ha csak egyszer

lobban lángra, helyén nincs semmi, amit te keresnél
újra, csupán hamu, terméketlen por ha marad még.
Ámde ez újra kigyúl és újra lobog s ezer ívben
lángot vetve erőre kap és nem szűnik, ameddig
minden erőt ki nem ad, mint horzskő, könnyű, kiégett,
és hamuvá s laza röggé foszlik szét s leülepszik.

Más helyen is nézd meg, ha hasonló arra a kürtő,
ott, ha nagyobb bőségű anyag terjeszti a lángot,
mégis a közetfajta - tudod jól színe jegyéről -
tápláló közegét nem nyújt, s elhamvad a tűzár.
Hajdan alattomban - mondják - Aenaria lángolt,
most kialudt vulkán, tanu erre kivált bizonyos hely
Nápoly s Cumae közt, mely jó pár éve kihűlt már,
ámbar hosszú időn át gyűjtik a ként, hogy eladják,
ontja öléből, Aetnánál sokkal szaporábban.
Egy szigeten, mi kerekességéről kapta nevét, oly
gazdag a föld, nemcsak kénben, kátrányban is éppúgy,
s még van közete, mely alkalmas tűzcsiholásra,
ám gyéren füstöl, sőt lobbot vetve, a tűzben
csak kis időn át ég, mert múltó lángokat éltet.
Tartós csak Vulcanus szent szigetén ez az izzás,
ámde a tűzárnak nagy része kihamvad, a mélyben
vergődő hadait biztos révébe bevonja;
s gyér, ami megmarad ott, s ha elég termő is a földje,
Aetna erőivel úgysem mérkőzhet meg e vulkán.
Sőt maga is régen kialudva pihenne egészen,
hogyha Szicília sok szomszéd hegye lopva nem adna
tűzrevaló anyagot neki és szűk partu csatornán
erre meg arra a szél nem fújna, hevítve a lángot.

Ám legjobb, ha a tény biztos jegyeit maga nyújtja
szemtől szembe, tanúját sem próbálva becsapni.
Aetna legalja felé s kellős közepén a fehéren
izzó közet párolog, és szétszórtan a sziklák
szétzúzódnak erek mélyén, bizton hiheted hát
azt, hogy a tűz okozója s táplálója: malomkő,
s hogyha ez elfogy, a tűz gyérül, s lankad lobogása.
Hogyha tüzet fog, már kisugározza s sugarával
gyúlékony köveket lobbant lángra s velük olvad.
Semmi csodás ebben: kívülről hogyha figyeljük,
úgy tűnik, hogy a vulkán tágul: még hevesebben
lángol, a szomszéd sziklákat perzselve a tűzár.
Biztos zálogot ad a jövőendő lángfolyamokról.
Mert ha megindul a föld, s kitörésekkel fenyeget meg,
tüstént megremeg, és hogy megrázkódva kirobban,
lentről tompa robaj bizonyítja s szörnyű lökések.
Akkor ijedten futni, vagy isteni tettbe nyugodni,
mindegy: biztos dombról fürkészhetni ki mindent.

Mert tüstént tűzár ömlik ki, magába ragadva
nagy tömegű izzó anyagot, roncsok kavarnak
széttöredezve, sötét hamufelhő zúgva lezúdul
(kétes alakzatok ebből válnak s emberi formák),
olvad a kő egy része, csatáz ádázul a másik,
nem tűr lángot, majd kimerül, liheg és odanyújtja
testét ellenségnek, a tűz fúvása is enyhül,
nem másként, mint hogyha vidám diadalmi menettől
fáradt hadsor a tábor előtt elnyúlik a dombon.
Van közet, melynek csak felszine olvad a tűzben,
ezt nyers koszréteg lepi be s csupa szenny üledéke,
melyet, hogyha vasat tisztítasz, láthatsz lerakodva.
Majd ha pedig lassan feltörve a mélybe lehulló
kőtömeg árján át meredek halmazba rakódik,
úgy, ahogy izzik az érc a kohóban, majd folyadékként
ömlik erekbe megolvadtan, s a magasba kiárad:
könnyen, súlytalanul, s erejét vesztetten a horzskő
így sodródik, a magma felizzik s egyre csak izzóbb
sűrű folyamként kezd lassan tódulni előre,
végül a hegy lejtőjén vad hulláma lezúdul.
Ez kicsinyenként kétszer hat mérföldig elérhet,
semmi se áll omló tűzárja elébe, se gátak
sem fogják, se kövek, mind céltalanul tusakodnak.
Fákat, sziklákat, majd házakat önt el, a padló
cinkostársa, folyó formáját ölti magára.
S hogyha esetleg késik is, egy-egy öblös üregnél
megreked, és egyenetlen tájon hömpölyög árja,
újra erősödik és tovazúdul a láva folyása,
mint a sebes hullámtól borzolt tenger, elárad.
Ámde ha vékony dermedt réteg támad a láván,
messze kiterjed majd, szétömlik, előre nyomulva,
partot lel folyama s megdermedten kihül akkor,
összehúzódik a tűz lassan, s elveszti a láva
izzó formáját. S ahogy egyre, csak egyre hidegszik,
füstöt ereszt, vagy borzasztón csikorogva a súlya
görgeti még lefelé, töredezve, ha zúgva-zörögve
kő tömegéhez ütődik, a zúzódás darabokra
vágja, fehér izzású fényt árasztva szilánkjá.
Minden ütésre sereg fény villan, s égve a sziklák
(messze a szikrák s hulló tűzfáklyák tanusítják),
teljesen izzón hullnak a mélybe. Ha egyszer azonban
izzó nagy tömegük Symaethus partjain áttör,
összekeverve a sziklával, nehezen vehető ki,
mert oly gyakran lenn hús lábnyira süpped a földbe.

Ámde hiába akarnám egyenként magyarázni
biztos okokkal, hogyha ragaszkodsz csalfa mesékhez:
úgy vélvén, hogy elolvad a tűzben más anyag is még,
s hogy különös hamutól alvad meg a lávafolyam, s hogy

lángol a nyúlós kátrány összevegyülve a kénnel,
mert hisz a kréta is olvad, amint tartalma kiégett,
ezt fazekas bizonyítná, művét újra szilárddá
téve, ha hűti, betömve eképp sok csöppnyi csatornát.
Ámde kevés a közös jegy még, nem biztos alap, mely
ingadozó: az igazság biztos tényen alapszik.
Mert amiképpen a fényes bronz természete, ámbár
tűz olvasztja, olyan még, mint fémállapotában,
észrevehetni az ajtón is, hogy bronzveretű-e,
nem másképp a malomkő is tartós, folyadékként
árad bár tüzesen, vagy hogyha közömbös a lánghoz,
őrzi sajátságát mégis, nem torzul a tűzben.
Sőt hogy elégne, a színével cáfolja a közet,
nincs szaga, egyre növvő könnyedséget se mutat ki.
Egy-ugyanaz marad, egy elem ez minden folyamatban.

Nem vitatom, hogy gyúlékony bizonyos fajú közet,
s hogy belül olvad s lángol: jellemző e sajátság.
Sőt hajdan sículok nevet adtak e fajta köveknek,
mondva „folyóköt”, ezzel a névvel is arra utalva,
könnyen elolvad. Mégsem válna sosem folyadékká,
bárhogy hajlamos is mélyében jellege erre,
hogyha malomkő-érrel rétege nem keveredne.
Ám ha csodálná bárki e kő erejét, ahogy olvad,
lássa homályos műved igaz mély gondolatát be,
Heraclitus: nincs el nem múló a világon,
s minden mag csak az aetheri természet veteménye.
Éppen nem csoda ez. Hisz sokszor hathat az ember
oly sűrű és szinte szilárd testekre a tűzzel.
Látod, az érc erejét hogy roppantják meg a lángok?
Ólom sűrűségét nem veszi el? Maga még az
oly szívós anyagú vas is elváltozhat a tűzben,
és az aranyrögök is, beletömve kohó fenekére,
gazdagságukat izzadják ki. Lehet, hogy akad még
más azonos sorsú fel nem tárt közet a mélyben.
Nincs helye költésnek, s ha ítélsz, a szemedre hagyatkozz.
Mert ez a kő merev és konokul nem tűri a lángot,
hogyha kevés tűzzel próbálsz kinn a szabadban,
zárd be fehér izzásu kohó zsúfolt üregébe,
s már a dühödt ellenséggel nem bírva dacolni,
megtörik és rabként, erejét vesztetten elolvad.
Véled-e, hogy még többet elérhet az ember-ügyesség
s technika? Véled-e, hogy tud tán lángolni olyan nagy
tűzár, hogyha mi szítjuk, mint ami aetnai kráter
mélyén ég, oly szent tűz, mely hamvába sosem hull,
mely nem szolgál kényelmünkre csekély lobogással,
ámde az ég közelében lángol, mint Jupiternek
izzó fegyvere? És erejéhez társul a roppant
légáramlat, a szűk kráterből ütve ki, úgy, mint

nyers fémmel birkózva kovácsinasok sora fárad,
duzzadt fűvószerszámuk, fűjtatva a lángot,
majd kiürül, s sűrű levegőt sajtolva szelet szít.

Íme a nagy folyamat: nemes Aetnánk izzik a lángban,
földnyílások erőt szívnak be, a szűkületekben
tódul a szél, oly nagy sziklákon is áttör a tűzvész.

Pompás műremekek, mives szentélyek, az ember
gazdagságát, vagy régmúltjuk tárva fel, egyre
vonzanak: így földön-vízen rohanunk mi fejünkkel
játszva csak ezt mind látni, s régi hazug babonákat
sóváran kutatunk, s keresünk minden fajú népet.
Jólesik ogygosi Thébát szemlélni, a bástyát,
melyet a két testvér (buzgó ez, amaz dalos ajkú)
épített, beleélve magunk oly távoli korba.
Bámuljuk csak a jámbor dal- s lantszó-csalogatta
sziklákat, meg a kettős áldozatot, hol a füst egy
ívü, s a hét fejedelmet, s azt, kit a föld öle nyelt el.
Eurotas ragad el bájával, Spárta, Lycurgus
városa, szent számú, háromszáz főnyi hadával;
ott meg a sokszínű dal-zengte Athénra tekinthetsz,
Cecrops földje Minerva kegyeltje, ki vetni tanított;
erre feledted el, álnok Theseus, már hazatérve,
hogyan felvond a fehér vásznat bús lelkü atyádnak;
téged is, Erigone, már híres csillag, athéni
dal vesz szárnyra, te lakhelyed ez, Philomela, ki jajgatsz
visszhangzó erdőn, s te, ki hajlékodbba fogadtad,
húga (magányosan él vad Tereus pusztá vidéken).
Bámuljuk Trójának romját, és a levertek
gyászos Pergamonát, s Hectorjával letarolt phryg
népet, a nagy hős kis sírhalmát; itt leigázva
nyugszik a fürge Achilles, nagy Hector leverője.
Sőt a görög festmények s szobrok is elragadóak:
ez Paphos istennője, a nedves haj ragyogón áll,
majd bős colchisi nő csöpp játszadozó csemetéi,
íme kesergő szarvasok oltárunk körül, és itt
rejtezik atyjuk, s Myron étellel teli műve,
s még sokezer művészkéz s mű van, mely lebilincsel.
Ezt kell látni, hiszed, földön-vízen csupa vészben?
Művész-természet roppant remekére tekints, ily
nagy látványt nem zengett még lanton soha ember
(arra figyelve kivált, hol a forró Sirius izzik)!

Mégis e hegyről is csodaszámba menő hagyomány él,
épp oly híres, mint tüze jámbor, bár veszedelmes.
Egyszer lángra kapott Aetna, s kicsapott üregéből,
s mint amikor feldől a kazán, mélyén a hatalmas
ár a tüzes köveken nagy szélességben előmlött,

nem másként, mint orkánban villámlik a légkör,
és a derült égboltot gyötri a sűrű sötétség.
Égtek mind a mezők, munkával megszelídített
holdak s gazdáik, halmok s erdők vörösödtek.
Épp, hogy alig féltek, hogy az ellenség nekilendül,
s máris a szomszédos város kapuját fenyegette.
Akkor megpróbált, akinek volt mersze, rabolni,
ekképp óvni javát: ez nyög megrakva arannyal,
másik fegyvert gyűjt, halmozva bolondul a vállán,
azt, aki zsákmányt nem szerzett, feltartja csomagja,
fut fürgén a szegény, apró terhével a vállán,
és ki-ki, mind, ami csak kedves, hurcolja magával.
Ám urukat nem sértetlen kíséri a zsákmány:
mert a mohón habozókat a tűzár mind bekeríti,
mind, aki úgy hiszi, ment, utoléri, amíg a jövőjén
aggódón futkos, nem kímélik meg a lángok,
vagy csak a jámborokat kímélik. Mert a kiváló
Amphion s testvére (egyenlő üdvü a sorsuk),
már amidőn szomszédos házra zuhogtak a lángok,
csak fáradt atyjukra meg ősz anyjukra ügyeltek,
kik, jaj, megtörten görnyedtek a ház küszöbére.

Hagyd hát, kapzsi tömeg, dús zsákmányod, ne cipeld már!
Őnekik anyjuk s apjuk volt egyedül csak a kincsük.
Ők csak ilyen zsákmányt vonszolnak a tűz közepén át,
míg maga óvja meg őket a láng. Ó, nagyszerű jószág,
embernek méltán legszentebb drága erénye!
Szégyellvén e derék ifjakhoz nyúlni, a lángok
visszavonultak lábuk elől, bármerre haladtak.
Boldog hírü e nap, s ártatlan föld ez az ország!
Jobbról s balról is mértéket tart a dühödt ár,
az meg bátyjával diadalmasan átmegy a tűzön
tisztos terhe alatt bántatlanul. És a mohó tűz
tiszteli, kétoldalt feltartóztatja futását.
Épen távoznak végül, s szent terhüket éppúgy
sértetlen viszik el. Csodaként költők dala zengi
őket, Dis fényes nevüket tisztelve kivételt
tesz, rút végzet e megszentelt ifjakra sosem száll,
ámde a boldogok otthona, rétje figyelmük adója.

-&-